"שכינה"

מאת אג'ידיו מויטרבו

תרגום לעברית והערות: יהודה ליבס ויהודית וייס

[עמ' 65 ; r157]

לקדוש ומקודש אדונינו קלמנס השביעי[1] – אג'ידיו, קרדינל של הכנסיה הרומית הקדושה, אומר שלום רב.[2]

חכמי אבותינו, אשר שמרו את סודות הברית הישנה בקודש הקודשים, הזהירו לקבוע וללמד את הנשמות הצנועות החסודות והעדינות שיש להגביל את הכתיבה בכלל. בשעה שהתחדש העולם בתורה מאושרת יותר וכך גם יותר חופשית,[3] אף ששמענו שיש להכריז בפומבי ואף מעל הגגות[4] בהתיישן מנהג ההסתרה, טוען מישהו,[5] אם לסכם, שלא לגמרי ולחלוטין הפך הוא למיושן; שלא לכל מי שתחפץ, אלא למושלָמים, שייך הדבר שלא לכתוב אלא להביע בדיבור את החכמה. דבר זה גרם שנקבע בדעתנו, שכל חיי חסרים לימוד יסודי של סודות התורה והנביאים, שנמנעתי מכתיבתם. לא נמצא אחד מן החברים שלא יגנה את ההנחה, אשר לא יזהיר שאנו לא נולדנו לשם עצמנו בלבד,

---

[1] קלמנס השביעי, אפיפיור בשנים 1523–1534. על קשריו ארוכה השנים והחמים עם אג'ידיו ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???.

[2] הכותרת כתובה בכתב היד בדיו חום שונה מן הדיו של גוף הטקסט. במקור: S.R.E Car S.P.D. (התרגום על פי הפענוח: sanctae Romaniae ecclesiae cardinalis salutem plurimam dicit).

[3] כלומר, כשניתנה הברית החדשה.

[4] על פי מתי י 27: אֶת מַה שֶּׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם בַּחֹשֶׁךְ אִמְרוּ בָּאוֹר, וּמַה שֶּׁנִּלְחַשׁ לְאָזְנֵיכֶם הַכְרִיזוּ מֵעַל הַגַּגּוֹת (השוה לוקס יב 3). העניין חוזר גם להלן בעמ' 112 מעמודי הדפוס..

[5] בהמשך הקדמה זו מייחס הוא דעה זו לשליח, וכנראה מתכוון הוא לדברי פאולוס באיגרת השנייה אל הקורינתים, פרק ג.

שלבני תמותה זה אינו מועיל ; /[עמ׳ 66] מועיל הוא שהאומלל [יהפוך] למאושר ביותר. החיים אינם אלא או דבר הפכפכני למדי, או שנוטה לברוח, בקרוב נישן המוות. אין דבר אומלל יותר מאותו אדם שיסבול[6] שכל אשר לו אובד עם חייו.

אני הערכתי חלק מאותם [חברים] ככאלה הראויים להישמע וחלק כמי שאין לשומעם, ולעומת זאת חשבתי שיש להישמע מִחד גיסא לאוונגליונים[7] ומִאידך לשליח.[8] שימחתי,[9] כפי שיכולתי, קרוב לארבעים שנה, את קהל המאזינים בדרשות, לכתוב סירבתי ברוח נחושה.[10] עתה מצווה אתה, קלמנס השביעי, הכהן הגדול, להסתלק מדעה [זו].[11] את הדברים שנעלמו מאנשינו עד היום הזה, [מצווה אתה] להוציא לאור מן המחשכים. לתת לאנשינו מקראה, כדי שאם איכשהו ביד אויבינו יהיו טילים נגדנו,[12] יוכרו הם ויופרכו. אם איכשהו ייהפכו[13] אל עניינו, ליראת השמים שלנו, יועברו גם לריהוטנו ולשימוש[נו], אציית [לבקשתך], כאשר אני מתבונן בך – בשמחה, כאשר [מתבונן אני] בגופו של עניין – באי רצון. שכן איך לא אשמע לך, נסיך הכוהנים? אתה, שבאמצעות לאו העשירי

---

[6] בכתב היד patiatur (בדפוס patratur).

[7] כוונתו לדברי האוונגליונים של מתי ולוקס שצוטטו לעיל, בדבר הצורך להכריז מעל הגגות.

[8] כוונתו לדברי השליח פאולוס שצוטטו לעיל, המתנגדים לכתיבה.

[9] או : עזרתי.

[10] בדבריו על סירובו לכתוב דברי קבלה, מתעלם אג׳ידיו מספרו המוקדם, ספרון על האותיות העבריות, שאף אותו שלח לאותו נמען של הספר הנוכחי, שעם התמנותו לאפיפיור נקרא קלמנס השביעי. על דרשותיו של אג׳ידיו ושימושו במוטיבים קבליים בתוכן, ראה לעיל במבוא ##, עמ׳ ???.

[11] החיבור ׳שכינה׳ נכתב לבקשת קלמנס השביעי, בעקבות אירועי 1527. ראה לעיל במבוא ##, עמ׳ ???.

[12] כך נהגו פולמוסנים נוצרים לכנות את טענות היהודים נגד הנצרות. מלה זו (tela = טילים) מופיע לכן גם בכותרת קובץ ספרי הפולמוס היהודיים נגד הנצרות שאסף ההבראיסט הנוצרי בין המאה השבע עשרה יוהאן כריסטוף וואגנזייל (Wagenseil, 1633–1705) : טילי אש של השטן (Tela Ignea Satanae).

[13] בכתב היד נכתב facientur, ואחר כך מעל סוף המלה, בין השורות, נכתבו האותיות ant. נראה שהפועל צריך להיות, לפי העניין, בסביל. נראה שבתיקונו כיוון המחבר לצורה fiant שהיא נכונה יותר מבחינה דקדוקית, אך גם היא במשמעות סבילה (בדפוס : faciant).

הכללת אותי במספר האבות.[14] לעומת זאת: איך אעשה ברצון מה שדברי אורקל[15] גדולים אסרו על עשייתו? ו[אף] אם נשמיט את שאר הדברים האחרים, דווקא זה במיוחד ירתיע, שבני אדם מחבקים ואוהבים את הדברים המורגלים [אצלם], ו[אילו] את החדשות[16] מתעבים הם, ובאותה מידה – מגנים. שום אדם איננו משים עצמו מרצונו בסכנות. לעומת זאת מי שמעז, פועל גם בלי תבונה וגם בלי משים. אך בשעה שאתה הוא זה שמנהיג את הספינה, אין לפחד מאוד מן הסכנות. אתה מפקיד דאגה זו לטיפולך, וכבר מציית אני לך ומתיר את כבל החוף.

פנייה לישו: אם קודם שבתי בתשובה אליך, [אתה שהנך] גם הבורא וגם המשַמר של השמים, של הטבע, של בני האדם, [מבקש אני] שתעמוד נא לצדי, תסייע ברוחך, תצדד [במעשי], ושתאפשר לכתוב דברים אלה, אשר או שייתפסו כטעונים תוכחה, או שיתקבלו כטעונים חיזוק. וגם זאת הייתי מבקש להקדים: כפי שלעתים קרובות כדאי להעדיף את הדרך העוברת באחוזות נוכריות, כזו שבה נגיע אל [האחוזות] שלנו, ו[כפי שלעתים קרובות] אנו משתמשים ברעלים, או כדי לרפא מחלות או כדי לצוד חיות פרא או לרסן את חוצפת העכברים או האויבים, כך אבחן מחדש כמה מדעותיהם של אויבי דתנו, אשר גם אם אין הן מתאימות ליראת השמים, בכל זאת מאפשרות הן מבוא גם לשם הפרכת אותם [אויבים] וגם כדי לאשש את העניינים שלנו, ושנאשר בהן לא את עצם הדבר אלא את השימוש [בו].

נסתפק בדוגמה אחת: יש מהם שמכחישים שהמשיח צריך להישחט, אחרים מכריזים על שני משיחים, שאחד מהם צריך להיהרג.[17] דעת האחרונים מתאימה לנו מאוד /[עמ' 67] [בוויכוח] נגד הראשונים, אשר מכחישים שהמשיח צריך היה להיהרג. גם אם חלק מדעת האחרונים שקרית היא, באשר נכון הוא שלא שניים אלא משיח אחד ישנו, אלא אם כן משהו [אחר] סבר לעצמו המתרגם

---

[14] לאו העשירי מינה את אג'ידיו לשמש כקרדינל, כפי הנראה גם בהשפעת בן דודו, ג'וליו דה מדיצ'י, לעתיד האפיפיור קלמנס השביעי. ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???.

[15] כלומר: פסוקים.

[16] כוונתו לאימוץ סודות הקבלה היהודית.

[17] כוונתו לאמונה הנפוצה בין היהודים במשיח בן יוסף שעתיד להיהרג ולסלול את הדרך למשיח בן דויד.

הארמי, אשר פירש זאת אודות התאומים של שיר השירים.[18] במקרה שאני הייתי עושה זאת במקומו, היה הדבר מובן באופן גבוה יותר.

אך גם לא אעטוף זאת בשתיקה, שדברים רבים לאין מספר כלולים בכתבי הקודש, גם של הנביאים וגם של התורה, ואלה עד עתה היו נעלמים, אף שנכתבו, וגם פורשו על ידי זקני העבריים. כי לדעתם שתי תורות ניתנו על־ידי האל, אחת כתובה לעם, והאחרת, הבנתה של הקודמת, הוענקה למשה ולזקנים. ההיא נקראה על ידי השליח[19] – אות, וזאת – רוחנית. ההיא – במושכה לפנים את החושניות מזינה את עיוורות העִברים ואת המוות; זאת –בהינשאה החוצה על כנפי הרוח, רומסת את העולם החושני, מתנשאת אל העתיד. במידה גדולה מאוד מתחייבת לחיים ולאוונגליונים. דברים אלה אם אמיתיים הם, כבר תיווכח נא לדעת לא ממני, אלא מן הדבר עצמו. אבל הנה אל סודותיהם בא אני, שלתוכם השלכתי, למען עצם הדבר, כמה עניינים שיש לפותחם,[20] גם משלנו וגם מדברים נוכריים.[21]

[22][157v] בעיקרון שהאל הוא אחד, ושהאחדות האלהית איננה ניתנת לביטוי, דברים רבים ככל יכולתם מהללים הם בהכרזה,[23] בכתובים הם מקשטים, בפולחן – עובדים. לפיכך הם עצמם מתפארים שהם קדמו לשאר העמים, שההם עיצבו אלים רבים ו[אילו] הם ידעו אחד בלבד. אך בכל מקום הם כותבים שיש שני עולמות.

/[עמ' 68 ; r159]

---

[18] שה״ש ד, ה (וכן ז, ד): שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה. והתרגום הארמי: 'תרין פריקיך דעתידין למפרקיך משיח בר דויד ומשיח בר אפרים'.

[19] במקום הנ״ל, באיגרת השנייה אל הקורינתים פרק ג.

[20] אפשרות תרגום אחרת: שלתוכם השלכתי כמה עניינים למען פתיחת הדבר.

[21] המלים האחרונות נכתבו בכתב היד, מחוסר מקום בדף, בשול הימני, והסוף אף נכתב לאורך, מלמעלה למטה, בשול השמאלי.

[22] בעמוד זה הועתק הקטע שלהלן, קטוע בתחילתו ובסופו, ואין לדעת לאיזה הקשר הוא שייך.

[23] הכוונה כנראה ליהודים.

"שכינה" בפי האח הקרדינל אג'ידיו בצ'ימינו[24]

[פתיחת הסודות]

השער יהיה סגור, אומרת רוח הקודש, שבעדו בן האלהים היה עתיד לצאת. זאת אמת, גם אם אותה רוח הקודש לימדה קצת אחר כך את הסוד – שאין [השער] עתיד להיות סגור באופן מתמיד, אלא יש להשאירו פתוח גם בשבת גם בראש חודש.[25] את השבת מכנים העבריים 'כלה'; לפיכך ביום הקודם לזה שבמהלכו היא עתידה לבוא, הם אומרים בשמחה גדולה 'באה הכלה, נתקדמה אליה, נרוצה לקראתה. שומרנו העיד זה מכבר שהוא חתנה. לימדה היא את החברים שבנכוח חתנה יש לשמוח.[26] וכך אזי: כלה חדשה, תורה חדשה, כנסיה חדשה. בשבת החדשה, במנוחה החדשה, כאשר נחה עליו רוח ה'[27] ובנוחה גם בין בני האדם, משה הטוב יותר[28] קרא למנוחה מעבודת מצרים, מה שכינה לא רק 'שבת' אלא גם 'שבת שבתון'.[29] אז, אומר אני, התחברה הכלה לחתן, לאותה שבת

---

[24] אג'ידיו השתייך לקהילת האוגוסטיני האדוקים (observanti) בלצ'יטו. לקהילה זו היה מעון התבודדות באי הזעיר מרטנה שבאגם בולסנו בקרבת גבעות הצ'ימינו, במחוז ויטרבו, אליו נהג אג'ידיו לסור להתבודדות ולימוד כפעם בפעם. ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???, וכן להלן, **שכינה, עמ' 106.

[25] יחזקאל מו א: כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ.

[26] מתי ט טו: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יֵשׁוּעַ אֵיךְ יוּכְלוּ בְּנֵי הַחֻפָּה לְהִתְאַבֵּל בְּעוֹד הֶחָתָן עִמָּהֶם הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְלֻקַּח מֵאִתָּם הֶחָתָן וְאָז יָצוּמוּ (ומקבילות).

[27] ישעיה יא, א–ב: וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשָׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה.

[28] הכוונה לישו, לפי האיגרת אל העבריים ד, 8–11: כִּי אִלּוּ הֵנִיחַ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ לֹא־הָיָה מְדַבֵּר אַחֲרֵי כֵן עַל־יוֹם אַחֵר. עַל־כֵּן נִשְׁאֲרָה עוֹד מְנוּחַת שַׁבָּת לְעַם אֱלֹהִים. כִּי הַבָּא אֶל־מְנוּחָתוֹ גַּם־הוּא שָׁבַת מִמְּלַאכְתּוֹ כַּאֲשֶׁר הָאֱלֹהִים מִשֶּׁלּוֹ. לָכֵן נִשְׁקְדָה־נָּא לָבוֹא אֶל־הַמְּנוּחָה הַהִיא לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִכָּשֵׁל אִישׁ וְהָיָה מַמְרֶה כְּמוֹהֶם.

[29] Sabbatissimum , כלומר צורת ההפלגה של 'שבת'. כך כנראה הוא מתרגם 'שבת שבתון', המשמש כינוי לשבת בשמות טז, כג ועוד. סקרה מפנה כאן לאיגרת אל העבריים, ד 9, אך שם מופיע לא המלה Sabbatissimum, אלא Sabbatismus (צורה זו בוולגאטה היא העתקת המקור היווני), ופירושה הנהגת השבת (ובתרגום דליטש מנוחת שבת), אך אולי אג'ידיו הבין זאת כלשון הפלגה. מכל מקום בפרק זה באיגרת אל העברים גאולת ישו נחשבת שבת. המלה Sabbatissimum, מצויה פעם אחת בפטרולוגיה לטינה כרך 94 טור D0537, והיא בחיבור *De Pentecoste* המיוחס

מאושרת ביותר, שבה את השער הסגור מקודם, הנביא ניבא שיהיה צורך לפתוח. את האוצר החתום של הדברים האלהיים, בסתר גילה לאדם הראשון, בסתר לאבות, בסתר למשה, בסתר לשבעים הזקנים על ראש הר סיני, ומאחר שכל הדברים נכללים באותו שם הגדול, על אודותיו מתקיים דבר האורקל: 'זה שמי לעולם'.[30] זאת אנשינו יודעים. שמע את אשר אינם יודעים, אלא שנסתר עד עתה תחת אותו שער סגור. בלשון הקודש כתוב זה שמי Leholam [לעולם] אבל אות [עמ' 69] אחת חסרה, ולא כתוב Holam [עולם] אלא Halam [עלם] שפירושו – באופן מכוסה.[31] מכאן גם בלטינית נבע הביטוי clam [= בסתר].[32] וכך השם, אשר הוא, במצוות האל במקום זה, נעול, חותָם הוא, ותיבה סגורה של כל הסודות. מאחר שהחתן פתח את שער הכלה,[33] פתח את כתבי הקודש (אם לנקוט במלות האוונגליון),[34] גילה אוצרות שאין הפה יכול להביע – מרגליות, פנינים, אבני חן, שאותם הורה שייסתרו מעיני חכמים, [ו]ייגלו לקטנטנים, כדי לומר באותה שבת שהוא פתח את השער הנעול, אומר הוא: האב, גליתי את שמך.[35]

]קארל החמישי כנשיא החדש [

דיברתי על שבת, אדבר על ראש חודש. התורה בהר סיני קידשה את ראש החודש. כשלבנה חדשה נישאה על ידי האל, כאשר היא מופיעה לראשונה אל המבטים האנושיים, כשהיא מסתלקת מן

Beda: Necesse est enim sabbatissimum (*sic*) animarum populum Dei illuc concurrere, atque ibi compleri, ubi datur pars his qui octo sicut quidam disserens Salomonis dicta sapienter exposuit. (כנראה ל לפי קהלת: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה).

[30] שמות ג, טו.

[31] בבלי קידושין עא ע"א.

[32] המילונים החדשים מקשרים בין clam לבין הפועל celare שפירושו להסתיר.

[33] או: את השער לכלה.

[34] לוקס כד 32: aperiret nobis scripturas (בתרגום דליטש: פתר).

[35] יוחנן יז 6.

השמש המנצנצת ומצלה. עתה אתה[36] הנשיא הגדול נשלחת מן השמים, שתחתיהם הלבנה שלנו, הכנסיה, שרגילה להיות מוארת על ידי השמש שלה, מוצלת בענן הכפירה; דקורה, כמו שהיה אומר מחמד, על ידי כנף גבריאל.[37] לו תשוחרר, תוגן, תחודש! וכך בהיותך נשיא ראש החודש הזה, שעליו אומר הנביא: בראש החודש ייפתח השער ויבוא הנשיא. זו משימה הכרחית שמצפים לה ביותר. חידוש זה של הלבנה – מי יהיה אחראי לו? תחת איזה מנהיג ואיזה מחדש נראה אותו?

מיד אחר כך הוסיף הנביא: עולה זו יעניק הנשיא.[38] כמו שהנשיא הקודם, בהקריבו את עצמו בשבת, הפיץ באורו את הלבנה הזוהרת ביותר, כך עתה – אתה נקרא הנשיא החדש, כדי שתקדש ראש חודש, תחדש את חוג הארץ. את הצללים והמחשכים אשר פוגמים ומציפים את הלבנה הקדושה, אתה, שאינך נופל מן הנשיא הקודם – תרסן, תגרש ותסיר. ולבל יחשוב מישהו את הדברים האמורים למילים ריקות – כבר אתה מושיט יד, כבר מוגש המפתח, כבר דפיקות, כבר, כמו שאמר הנשיא שאותו אתה מחקה: לדופק ייפתח.[39]

[כינוס ועידת בולוניה]

מפתח אחד מנהל את העניינים האנושיים,[40] באותם דברים, אשר שייכים לאל, לא[41] אתה מכנס את המועצה,[42] שאף עצם כינוסה מסעיר, מניע, מיישר את העולם; השני חוקר את האלהיות, כמו התפקיד של הנשיא הראשון, שמאחר שבראשון פתח בשבת את השער, ציווה שוב שייפתח בשעה שאתה הנשיא השני בראש חודש ובעת חידוש הלבנה מתוך תנועה כה חזקה של ציר[ו], ושיוכר הוא

---

36 את הספר הקדיש אג׳ידיו לאפיפיור קלמנס השביעי, כמצוין בכותרת שלפני ההקדמה. אך הנשיא דומה שהוא קרל השביעי, שבהמשך (ראה להלן **שכינה, עמ׳ 77) מרומזת הכתרתו על ידי אותו אפיפיור, וגם שם מצוין ראש החודש כזמן ההכתרה.

37 לא ברור המקור לכך בקוראן או בחדית׳. גבריאל נחשב בקוראן למי שעל ידו התגלתה נבואת מוחמד.

38 יחזקאל מ״ו, ד–ו: וְהָעֹלָה אֲשֶׁר יַקְרֵב הַנָּשִׂיא לַה׳ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת [...] וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ.

39 מתי ז 8.

40 התרגום ׳מפתח אחד אנושי׳ קשה בגלל ההקבלה למשפט הבא.

41 ייתכן שאמור היה להיכתב כאן nam, ואז נתרגם: לכן.

42 הכוונה כנראה לכינוס הכנסייתי בבולוניה בשנת 1530, שבמהלכו הוכתר הקיסר קרל החמישי. ראה על כך לעיל במבוא ## עמ׳ ???.

ושמו, באמצעות הדברים אשר גילה לאבות בסתר, והחדיר בסתר לכתבי הקודש, ורצה שיהיו נסתרים עד לתקופתך, כדי שמשני הצדדים יהיו חייבים לך בני התמותה, מאחר שבזמן שאתה נשיא גם יוסרו המחשכים מאור הכנסייה, וגם יתגלו האורות שדוכאו על ידי המחשכים, ואת השער אשר פתח בשבת נשיא השלום, תפתח נא אתה, נשיא מלחמת הקודש, בראש חודש.

[השכינה תחשוף את הסודות שנשמרו על ידי האויבים]

וכך, בעודני עומדת לפתוח את השער הסגור, בעת שהאל הוא היוזם ואתה הנשיא, וכשאני עומדת להביא את הדברים שאיש לא ידע עד כה אל השוקדים ביראת שמים, אכתוב את הדברים שאויבינו /[עמ' 70] כובשים בסודות, מתוך שיקול זה, שהכנסייה העומדת להתחדש תאמץ את הדברים אשר היא תאשר כמתאימים לדתה, לפי שיפוט של שיקול דעת. דברים שעניינם אחר ושהיא תסבור שהם נוטים לאחר, היא תדחה בתוקף ותשתיק.

[יש להכיר את האל באמצעות מבנה הנשמה]

בראשונה, מפני שהדבר נבצר מהשגתנו, הרחק מעל כל דעה הוא הגובה האלהי, מאחר שלשם לא יכולה הנשמה האנושית להינשא, יש להתבונן בבבואה, בתמונה, בצלם.[43] שהרי הנשמה האנושית, כמו בהיותה מוטבעת[44] בטבעת חותם אלהית, נושאת את תמונה האב, בהיותה משקפת בתוכה את המבט, כאילו שהיא מבחינה באב בתמונה מפוסלת, אשר לה נאמר בשיר השירים: אם אינך מכירה את עצמך, לכי אחרי עקבי הצאן.[45] כלומר, אם לא תדעי אותך, באמצעות הדברים שאת רואה בתוכך, עלי נא אל האב. כבר קהה את. כמו אדם [הראשון], שאף ששרוי היה בכבוד, הפך דומה ביותר לחיות. אם לא תרוממי עצמך בדרגות אלה עד השמים, אינך עוד היפה בנשים, אלא דחויה מן השמים, שַבְּתְּ [להיות בגדר] בעלי החיים האילמים והפראים. וכמו שהאקדמי[46] מצביע בפוליטיאה[47] אל שלושת האזורים של הנשמה: במצודה מצוי השכל, באמצע – כוח הכעס הדומה

---

[43] תיקון בשולי כתב היד: בצל.

[44] תיקון בשולי כתב היד: מוחתמת.

[45] או: דרך עצמך. שיר השירים א, ח: אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי לָךְ בְּעִקְּבֵי הַצֹּאן.

[46] כלומר אפלטון.

[47] ספר ט, דף 588 ואילך.

לאריה, בתחתית עַם התאוות. אחרי כל אלה, מודח רחוק מזוהר הנשמה, [מצוי] מקומו של הגוף בן התמותה, ככלי, מקום שם נקלטים אותם כוחות נשמה.[48]

[המקובלים והברית החדשה מסכימים כי באחדות האל קיימים מספר עולמות]

[159v]/כך הכותבים העתיקים של הדברים האלהיים[49] קובעים על סמך פסוקי הנביאים והתורה, שבאל, שלדעתם הוא אחד וטהור ביותר בפשטות שאינה ניתנת לתפיסה מלאה, נבדל ביותר מכל עירוב, הרכבה, שילוב, קיימים אזורים רבים וגם עולמות. דבר שאותו לא הכחישה[50] התורה החדשה שלנו. כאשר חכמת האב, המוּדעת לבית-אביה, מכריזה שקיימות שם דירות רבות,[51] ואף על פי[52] ששם, באותה אחדות שאי אפשר לבטאה במלים, שום דבר אינו מאוחר יותר, שום דבר מוקדם יותר, נמוך יותר, נעלה יותר, ובכלל אין שום דבר יותר ופחות. מה שעתה סוברים אנו באופן כללי בהסתמך על חכמה זו, שאף שהונח יסוד שלא זע, לא ניתן לזעזוע, לא לחדירה, בכל זאת רבים יותר הם הגבורות, הכוחות, המאורות והיכולות [הנובעים ממנו]. ובאותה דרך, כמו שאת הדברים האנושיים – השכל יכול להשיג, את חלק מהנשמות מכילה הגזרה הקדומה, את כולן – הידיעה הקדומה, את הדברים הכלליים שנמצאים ושיהיו – ההשגחה, את אלה שהיו ויכולים להיות – הידיעה, עם אלה גם חכמת האלוֹהיוֹת.

[הקבלת השילוש הנוצרי, מבנה האלוהות על פי המקובלים ומבנה הנפש]

דברים אלה נאמרו לשם דוגמה; מביניהם, אנו מעוניינים באותם שנתקבלו על ידי התיאולוגים שלנו, שביניהם דבר אחד נעלה יותר מן האחר, מפוזר יותר, רחב יותר. ולא במָקום, [קטגוריה] שכלל איננה עשויה להימצא באל, אלא [מבחינת יכולת] ההכלה; כפי שאנו בעצמנו מסוגלים להשיג, באופן גדול יותר, נעלה יותר, בולט יותר.[53] כך בהתבסס על דוגמת כוחות הנפש, המתייחסת לתמונת האב

---

[48] אג׳ידיו תיאר את הנפש וכשריה בהסתמך על קריאה אלגורית באפלטון והומרוס, ראה נודס, אלגוריה הומרית, עמ׳ 320–326, וכן ראה לעיל במבוא ##, עמ׳ ???.

[49] הכוונה למקובלים.

[50] תיקון בכתב היד בין השורות: סתרה.

[51] יוחנן יד 2: ׳בבית אבי מעונות רבים׳ (דליטש. ואצלו ׳רבות׳).

[52] quamquam . כך בכתב היד, ולא quaquam כבנדפס.

[53] בתפיסת השילוש, אף ששלוש הפרסונות הן אלוהיות, בכל זאת יש בהן מימד היירכי מסוים המתבטא ביכולת ההכלה של כל פרסונה, אולם לא במשמעות מרחבית מאחר שקטגוריית המקום אינה מתקיימת ביחס לאל. מימד היירכי זה

הקדוש, הם מציירים שם אזור כלשהו, נשגב ביותר במקום הראשית,[54] במידה שמותר לדבר כך, אחר כך [אזור] כלשהו בו ממקמים המשוררים[55] את הזעם האלהי, והשלישי – היכן שמשגשג שורש הצבאות או ההמון, אשר בסופם יש מקום רביעי /[עמ' 71] של גוף או שדה, שבו, על פי מושגינו, ייזרעו זרעים עליונים אלה.[56] ומשם פירות של אור, שכן כל הדברים אשר שם נקראים בשם, הם אור, [והם מכונים בשם] על מנת שיועברו אל השכלים השמימיים ואל הנשמות האנושיות, ומשם לענייניים האנושיים, ולאלה אשר הינם גופים או באיזשהו אופן נוגעים לגופים, כדי שיטלו עצה בהשגחה הפרטנית.

האזור הראשון נקרא על ידי הנביאים עולם "עליון" ("עולם עליון"),[57] כלומר הגבוה ביותר, כגון מי ששוכן בעזרת הגבוה ביותר.[58] השני של זעם ורחמים, מקום שדויד קורא לו גם 'ראש הרים'[59] וגם 'חרמון'.[60] את השלישי [מכנה הוא] גבעות שתחת ההרים, והן מציצות בציון הקדושה האחרונה,

---

קיים גם בכשרי הנפש, שאף שכולם חלק מן הנפש, קיימת ביניהם היירכיה מבחינת יכולת ההכלה או ההשגה שלהם. בהמשך יפרט אג'ידיו על אופן ההקבלה בין שני אלה, וכן בינן לבין מבנה הספירות הקבליות.

[54] או: המצודה.

[55] או: הנביאים.

[56] כפי שיתואר בפירוט בהמשך, אג'ידיו מחלק את תשע הספירות העליונות לשלושה אזורים, כשמתחתיהם השכינה.

האיזור העליון הוא שלוש הספירות כתר, חכמה, בינה, והוא נקרא מצודה או עולם עליון. מתחתיו, באיזור העליון של ספירות הבניין, מצויות חסד, דין ותפארת, והוא מתארן כאן כאיזור של הזעם האלוהי (אולי: רגש מועצם המקושר לזעם). אכן בהמשך מתקן אג'ידיו וכותב כי זהו אזור הזעם והרחמים גם יחד. האיזור השלישי הוא זה של ספירות נצח, הוד ויסוד, ששם הוא לדעתו איזור הריבוי וההתבחנות של המהות האלוהית (צבאות / המון). מתחת אלה מצויה ספירת מלכות או השכינה, הספירה הנקבית והנחותה ביותר שאותה הוא מכנה בהתאמה למוסכמות קבליות, גוף או שדה (גוף הוא בקבלה על פי רוב כינויה של ספירת תפארת, אולם הפן הגופני והקונקרטי מקושר בייחוד לשכינה). אל תוך גוף או שדה זה ייזרעו הזרעים העליונים המגיעים אל השכינה מן הספירות העליונות.

[57] שלוש המלים האחרונות הן בעברית בתעתיק: Holam hellion (helion). נוסף לכך בשוליים נכתבו באותיות עבריות המלים: עולם עליון (מלים בתעתיק יסומנו על ידי בגוף התרגום בתוך גרשיים)

[58] זה תרגום הוולגאטה (בגרסה שלפי נוסח השבעים) לתהלים צא (צ לפי המספור בוולגאטה), א: יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן.

[59] תה' עב, טז.

[60] תה' קלג, ג: כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיֵּרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צִוָּה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם.

ירושלים השמימית, שמכל המאורות האחרים, לו יכולתי כך להתבטא, לתוכה, כמו ליישב את העיר האלהית, זורמות יחד ויורדות.

[המצודה: כתר חכמה ובינה והקבלתן לשילוש]

במצודה ובעולם הנעלה ביותר מניחים הם את קיומו של מקור אחד של כל הדברים. אחר כך מאציל שני מאותו מקור, שלישי יוצא ומתקדם מן הראשון דרך השני.[61] את הראשון הם קוראים "כתר", כתר,[62] את השני "חכמה", חכמה,[63] את השלישי "בינה", בינה[64] או שנתנו לה את השם גורמת למשכילים להבין. אך את המצודה הזאת, את הפסגה הזאת, את השיא הזה הגבוה ביותר באלהות, כפי שהוא נעלה ביותר ומעל הבנת השכלים, כך ביותר [כינוהו] 'המוחלט בהחלט', כלומר המתקיים בעצמו, בלתי תלוי מאחר. בהיותו כך, אינו בולט החוצה. ואף אילו שום עולם לא עתיד היה להיות, [בכל זאת היה הוא] עומד באמצעות עצמו, באמצעות עצמו מושלם, באמצעות עצמו מספיק לו עצמו, בלתי נזקק לדבר, לא דבק בשום דבר, אל שוב דבר אינו נוטה, פונה, מתכופף. וכן, במקרה שמותר להשוות לדברים מוחשיים, כמו כדור שמיימי שאינו מזדקר לשום זווית מכל צד, אך שווה לגמרי לעצמו, [דבר] מהוקצע ומעוגל.[65] אומנם אלה, שאותן[66] כינינו דבר אלהי, יש להן גם הוויה[67] וגם פעולה פנימית, סודית, נצחית, שבאמצעותה הן זורחות זו מזו, כפי שאמרנו. אך מאחר שהטוב האלהי רחב עצום ואין סופי הוא, לא יכול היה לסבול שיחסרו לו אלה שלהם היה מראה את עצמו ומוסר עצמו לחיקוי[ים] ואף גומל חסד בנדיבות טבעית. וכך הוליד, אם לנקוט במלותיהם של

---

[61] כאן ובמקומות אחרים מתאר אג'ידיו את האצלת הספירות העליונות בדרך שתתיישב עם האמונה בנביעה הכפולה של רוח הקודש מהאב והבן (filioque).

[62] בשוליים נכתבה המלה כתר גם באותיות עבריות.

[63] בשוליים נכתבה המלה חכמה גם באותיות עבריות.

[64] בשוליים נכתבה המלה בינה גם באותיות עבריות.

[65] פרמנידס, תרגום עברי: ליבס, מנמוסיני, דף צז–צח.

[66] על פי פענוח כ־quas ולא quae כבנדפס.

[67] תרגום אפשרי אחר: אך אותם דברים שעליהם דיברנו, יש להם גם הוויה אלהית וכו'.

התיאולוגים העבריים, 'כתר' צאצא נצחי 'חכמה', שאותה אנו קוראים חכמה, כפי שנכתב קודם.[68] את הצאצא קוראים באופן דומה היוונים "הלוגוס"[69] והלטינים Verbum, אשר, אף שזהה הוא עם חכמה, בכל זאת בנימוקים רבים הם מבדילים זאת ממנה. על מנת להפריך את הללו, אחזיק בזה האחד, אשר אותו רואה אני כהכרחי ביותר[70] לארמיים.[71]

[המקובלים ["הארמים"] ומוצאם]

שכן כך מכנה אני את התיאולוגים העבריים, שכן מארם נהריים,[72] ומאור כשדים[73] הובא אברהם, [הללו הם] ראשי המחברים,[74] אשר החלו לפרסם סודות אלה, לא בעברית אלא בשפה הארמית, כפי שהם בעצמם אומרים, כסודות גבוהים ביותר שמופקדים אצל אנשים קדושים. השר הראשון, כפי שרומז השליח,[75] מן השרים והשליטים[76] נעלם מיהו. לשם כך רצה האל שאותה לשון תישאר מוסתרת. אכן אודות התחום הכפול של ארם, שאחד נקרא אשור **[160r]**/ והאחר חילת סוריה,[77]

---

68 הכוונה בכך לתפיסת חכמה קדומה (או תורה קדומה), המוכרת בספרות החכמה המקראית, בספרות חז"ל וכן בעיבודים הקבליים למסורות אלה המתארים את ספירת החכמה.

69 המלה כתובה באותיות יווניות.

70 'אשר אותו רואה אני כהכרחי ביותר', נוסף בשולי כתב היד.

71 לפני 'לארמיים', נוספה בדפוס המלה scriptorum שאינה נמצאת בכתב היד (ראה בהערה להלן).

72 במקור: 'של מסופוטמיה', והוא תרגום של 'נהרים' כמובא בהערה להלן.

73 במקור Chaldaeorum ora. ונראה כצורה של 'אור כשדים'. ובתרגום: מתחום הכלדים.

74 מלה זו (scriptorum) שנמצאת כאן בכתב היד, לא נדפסה כאן (וראה בהערה לעיל).

75 אל האפסיים ג 10.

76 על פי הקריאה: potestates principatusque בכתב היד כתובה המלה potestates מתחת התחלת השורה (מתחת למלה principatusque). בנדפס: principatusque potestates.

77 החלל הסורי, כפי שנקרא ביוונית החלק הצפוני של השבר הסורי אפריקני.

תמצא זאת הן דרך דויד בכותרת המזמור החמישים ותשעה,[78] הן דרך סטראבו, בספר הראשון, אשר בהיותו מתווכח אודות /[עמ' 72] חכמתם, שאינה בלתי ידועה להומרוס, כנגד מגנה השירה – זהים הם[79] – האֲרמים, האֶרמים, הארמנים, העמים השכנים הנקראים בכינוי ערבים.[80] בשל הבדל מועט של נקודות, שמשתמשים בהם כתנועות, שהם הנם אותם אלה אשר המוזה המֶאונית הכל־יודעת כינתה אֶרֶמבי.[81]

[חכמת האל והמאמר חד הם, אולם חכמת האל מזוהה עם ספירת חכמה העליונה והמאמר עם ספירת תפארת וספירות הבניין ככלל]

חוזרת אני למאמר, אשר, גם אם אעבור בשתיקה על שאר הדברים, במידה רבה בשל כך סברו אנשינו שהוא נבדל מן החכמה, כי היא נבדלת[82] לגמרי, בשעה שהוא, לעומת זאת, פונה החוצה. אך בדברי על השילוש המבורך ביותר ועל החכמה הנבדלת, לא כך מבינה אני זאת. כי שלוש ההיפוסטאזות הללו אינן לחלוטין נבדלות בינן לבין עצמן בשום דבר, כמו שרגילים לומר אנשינו

---

78 תהלים ס א–ב: לַמְנַצֵּחַ עַל שׁוּשַׁן עֵדוּת מִכְתָּם לְדָוִד לְלַמֵּד. בְּהַצּוֹתוֹ אֶת אֲרַם נַהֲרַיִם וְאֶת אֲרַם צוֹבָה. בשבעים ובוולגאטה זה מזמור נ״ט. 'ארם נהרים' שם: Syria Mesopotamia, כלומר אשור שבין הנהרות.

79 על פי קריאה כ־eosdem (בדפוס easdem).

80 סטרבו, גאוגראפיקה א. פרק זה עוסק בהוכחת חכמתו של הומרוס ורוב ידיעתו בגאוגראפיה, בוודאי כנגד מי ששלל זאת. את האֶרֶמְבִּים מזכיר הוא בפרק זה חלק ראשון פסקה שלישית: καὶ πρῶτον μὲν τῷ ὠκεανῷ περίκλυστον, ὥσπερ ἔστιν, ἀπέφαινεν αὐτήν· ἔπειτα δὲ τῶν χωρίων τὰ μὲν ὠνόμαζε τὰ δὲ ὑπῃνίττετο τεκμηρίοις τισί,Λιβύην μὲν καὶ Αἰθιοπίαν καὶ Σιδονίους καὶ Ἐρεμβούς, οὓς εἰκὸς λέγειν Τρωγλοδύτας Ἄραβας, ῥητῶς λέγων, τοὺς δὲ πρὸς ταῖς ἀνατολαῖς καὶδύσεσιν αἰνιττόμενος

תרגום: 'ואומנם בראשונה הוא [הומרוס] הציג אותה [את הארץ] כשטופה מסביב על ידי האוקיינוס, ממש כפי שהיא. אך אחר כך מבין המקומות, לחלקם קרא בשם ולחלקם רמז בסימנים כלשהם. בציינו במפורש מצד אחד את ליביה ואתיופיה וצידונים ואֶרֶמְבִּים, אשר אותם קוראים הערבים [קשה להכריע אם הערבים הם נושא או מושא] שוכני המערות, וברומזו מצד שני כלפי המזרחיים והמערביים'. סקרה אומנם מפנה כאן לדיון על הערבים בגאוגראפיקה טז, 4, אך שם לא נזכרים כלל הארמבים או הארמים, ונוסף לכך, אג'ידיו הרי מפנה אותנו במפורש לספר הראשון.

81 הכינוי מופיע באודיסיאה להומרוס, ד 84. המוזה המאונית היא ההומרית. הומרוס נקרא לעתים Maeonides, או בשל מוצאו המשוער מ־Maeonia (היא לידיה) או בגלל שמו המשוער של אביו: Maeon.

82 גם: מוחלטת, מושלמת.

במידה כזאת, גם אם בעיני לא מעט, כולל גרגוריוס ארימיננזיס,[83] זה מתאשר במידה פחותה. אבל ב'נבדלת' מבינה אני – בלתי משקיפה החוצה ולא דואגת לצורך חיצוני, ולא מפנה עצמה כלפי המקרים הללו של ארצנו, אשר הם כולם פעולות של המאמר הסודי, שעליו אומר השליח הגדול[84] שכל הדברים בו ובאמצעותו, ואחר לא קטן יותר [אומר] שכל הדברים – דרכו נעשו.[85]

אם כן בגלל עניין זה, שהמאמר נבדל מן החכמה בכך שזאת כאילו ניצבת ומשקיפה[86] כמדע, וזה[87] כאילו מביט הֵנה, וכאילו מושך את עצמו במשך לא של מהות אלא של עיסוק ופעילות, לפיכך, אומרת אני, בשל אותה פנייה של המאמר כלפי העניינים הללו שלנו, הנמוכים ביותר, הארמים [קובעים] את מקום המאמר תחת מצודת השילוש הגבוה ביותר,[88] לא מבחינת מקום, כפי שתמיד מתריע אני ואומר, מאחר שתמיד הוא נח בחיק האב,[89] אלא בבחינת פעילות ופעולה אשר עליה להתפשט עד דברים נמוכים אלה, אשר גם אם הם מושכים את מקורם מכל שלושת הממונים של המצודה, בכל זאת הם מיוחסים לפיכך למאמר, לפי איזשהו חוק פרטי, שכן ממנו צריכים לזרוח הזרעים, הצורות וכל האידיאות של הדברים המיועדים להיוולד. ולא רק לזרוח צריכים הם, אלא גם לנטות לעבר לידתנו זו, להתפוצץ מגודש ולהתפקע.[90] וכך האזור ההוא – הוא מצודה של חוזק, של עמידה איתנה, של המשכיות, [האזור ה]זה – הוא של פעילות חיצונית ושל פעולה בחוץ לשכלול

---

[83] גרגורי מרימיני, פילוסוף סכולסטי מראשית המאה הארבע עשרה.

[84] פאולוס באיגרתו אל הקולוסיים א 16.

[85] הכוונה בוודאי ליוחנן א 3, אף שמשפט זה מופיע גם במקור דלעיל (אך רק יוחנן מדבר במפורש על verbum). משמעות הדברים היא כי חכמה היא המאמר בבחינתו כסודי ועליון ותפארת היא המאמר בבחינתו כפועל בעולם.

[86] השוה משלי ח, א–ב: הֲלֹא חָכְמָה תִקְרָא וּתְבוּנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ. בְּרֹאשׁ מְרֹמִים עֲלֵי דָרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה.

[87] המאמר.

[88] הכוונה כנראה לספירות כתר חכמה בינה.

[89] יוחנן א 18.

[90] אפשר שיש כאן גם מדרש על השמות זרח ופרץ, משושלתו של המשיח, בר' לח כט–ל. ויש לזכור גם את המשל של זרע החיטה המרקיב כדי להוליד, שמביאים חז"ל כהסבר לתחיית המתים, ומובא בקבלת האר"י כהסבר לרעיון שבירת הכלים.

חומר העולם. לפיכך למקום המצודה [קוראים הארמיים] עולם עליון ומוחלט, אך לשדות האלה של שירותים ויצירה באמצעות המאמר, קוראים הארמים בשם משותף: בניין; פרמנידס האפלטוני ופרוקלוס הפרשן [מכנים זאת] העניין של כל האלים, ושדה החיטה של האידאות, והעולם המובן.

[מבנה נפש האדם והתאמתה למבנה העולם האלוהי]

חוזרת אני בריצה גם במקום זה לתמונת הנשמה, אשר כדאי, ראשית לכל, שתהיה בראשונה, שתהא ב[טבעה קרובה] לא לקשיות פראית של חיות, אלא להרכב הנעלה ביותר והשקול ככל האפשר של הגוף האנושי, ומתחילה [אני] במקום השני, שבו סולל הנער את דרכו,[91] מחליט להרהר אודות העולם הבא, קובע איזה[92] סוג של חיים יש לבחור. כל עוד הוא מניע זאת בנשמה, כל עוד מתעסק בכך, הוא מחליט לבחור, טרם קבע מה שיבחר. אחר כך במקום השלישי, הוא חותך, ומחלק, ומבחין במה שקודם לכן הוא התבונן בו בכללותו. רואה הוא שסוגי חיים רבים מאוד מוצעים [לו] – אלה [חיי] שלוה,[93] אחרים של פעילות, ואחרים חסרי הנאה ומכובדים. [חיים] אלה הוא מחלק למינים כמספרן האפשרי של הפעולות האנושיות או של הדברים בהם התרגלו בני אנוש לעסוק: אלה בשירות צבאי, אלה בעניינים אזרחיים,[94] אחדים בענייני לימוד, רבים בהשתלטויות על עמים, אלה במסחר וההם בציד, ואחרים באומניות אחרות, או נחותות או חופשיות. במקום הרביעי והאחרון, מיד כאשר כבר בחר את סוג האומנות, באותה אומנות הוא מעדיף לעצמו דבר מה מסוים , שאותו יחקה, בו ידבק, ממנו ילמד על בוריין את חלקי האומנות, כך שאם יפנה לרישום, אם לציור, אם לנאום, אם לשירה, כה הרבה חרכים, כה הרבה מקומות מחבוא יהיו להם, עד שקודם יקיץ הקץ על החיים,[95] לפני שיקיץ עליהם, כל עוד הוא חפץ לבדוק כל דבר ודבר, לדעת כל דבר ודבר, לתפוס כל דבר ודבר.

וכפי /[עמ' 73] שאתה מוצא ארבעה אלה בחיינו הרפים, כך תמצאם גם באותו אופן [אנושי] שלהם וגם [באופן] אלהי – באלהיות, אם אך משם תקצץ כל חולשה וחיסרון, אשר כלל וכלל אינה יכולה

---

91 לפני תרגום הוולגאטה (לפי השבעים) לתה' קיט (לפי המספור בתרגום: קיח), ט: בַּמֶּה יְזַכֶּה נַּעַר אֶת אָרְחוֹ.

92 על פי פענוח כ־quod (בנדפס: quae).

93 או: התבוננות.

94 במקור טוגה, הלבוש הרומאי, שמסמל גם את החיים הפוליטיים האזרחיים. מעניין כי שימשה גם כלבוש לזונות.

95 לפי הפתגם הלטיני: vita brevis ars longa (הזמן קצר והמלאכה מרובה).

להיות באל. [לאור כך] שדעה זו תמיד בזמינות קיימת ומובנת, יספיקו קודם דברים שכבר נאמרו פעם בתחילת [דברינו], בשעה שאעסוק במשלים, בחידות, בהשוואות, במטפורות, [מאחר] שלא יהיה עלינו לשרש אותם לעתים קרובות. הרכבת הנשמה מתקיימת על תנועות מחוזקות של הליחוֹת. במקום שני קיימת אותה התבוננות בעולם אודות החיים שיש לבחור. במקום שלישי נמצא מספר סוגי האומניות. במקום הרביעי היא הירידה הסופית אל ידיעת השיטות של החלקים השונים. אותה ההרכבה הראשונה כבר אמרנו שהיא הונחה במצודה. נשארו שלוש שיש למקמן בבניין ובעולם השכלי, כמו שלכלים כוחות ואומנויות אלהיות – יש להם מושב במאמר. באמצעותן, באותו אופן שהן מכילות צורות ואידיאות שונות, כך יושתת סדר מגוון של השמים ושל היסודות.

[שלושת אזורי הספירות מצויים במאמר]

ובכן האזור הראשון ממוקם במאמר, שהוא ראש הבניין ונקרא [ראש] הרים באורקלים הקדושים: 'נשאתי עיני אל ההרים'.[96] ומפני שקראנו למקום זה ראש הבניין והמלאכה, לפיכך הוא מחבר תחתיו את מי שעשה שמים וארץ.[97] האזור השני הוא של גבעות, לכן מזמין אותם דויד בשירו אחרי ההרים לשבח את הגובה הנשגב ביותר. הרים, הוא אומר, וכל גבעות.[98] כאשר בציינו אותו מושג כשהוא אוניברסאלי אמר כנדרש 'הרים' בלי להוסיף דבר. אך במקום השלישי, אשר הוא השני של הבניין, איננו אומר גבעות אלא 'כל'.[99] כמו ריבוי התאוות בנפש, כך ב[כל הנוגע ל]שיקול הדעת מצוי מספרן של האומניות, והמון מסועף של סוגי[ה]ן. זה סוד אשר דויד, בגלותו לחכמים, כאשר הוא אומר 'הרים' – אומר הוא במלה אחת, בלא לחתוך, בלא לחלק, בלא להכפיל, אך בעומדו לתאר את הגבעות ואת האזור השני, כדי להראות את מקומם של המון כתות וצבאות – הקדים [לומר] 'כל'. את המקום האחרון מחזיקה אחרי הסוגים, תחת הסוגים – תצורת הפרטים, שם שולטת ההשגחה שלהם, שבאותה מידה שהיא שולטת, היא גם מסַפקת[100] מלכות.[101] מסיבה זו, שהיא מצויה מתחת

---

[96] תה' קכא, א, ושם: אֶשָּׂא עֵינַי.

[97] הפסוק הבא: עֶזְרִי מֵעִם ה' עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ.

[98] תה' קמח, ט: הֶהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת. הפרק פותח במלים: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת ה' מִן הַשָּׁמַיִם.

[99] על פי תיקון ל־omnes (בכתב היד ובדפוס omnem).

[100] providet , משורש זה נגזרה המלה providentia, שתורגמה לעיל כ'השגחה'.

[101] כשם הספירה האחרונה.

לכל הדברים, מכונה היא 'העמק התחתון'.[102] ומאחר שתמיד העליונים מאירים, יוארו נא ויתמלאו באור התחתונים, אשר יוצאים ונמשכים מאחֵר. כפי שאומר הבן, המאמר המקודש ביותר, שבו שלושת האזורים נמצאים כשלושה עולמות: 'כל הדברים נמסרו לי מאבי'.[103] שם מתחזקת דעה זו, שאותם שיוצאים –תמיד מתמלאים ממקורם, כפי שהוא העיד על הרוח: 'היא תקבל משלי',[104] וכדי שנכיר גם שהוא מן האב, וגם שממנו הרוח הנאצלת לכל עבר – מקבלת, מוארת, מתמלאת. ומתוך כך שמה שבסתר בסודות רמזה החכמה האלהית, אותם דברים תכריז היא בגלוי באוונגליון.

[יחסי פרט וכלל בין שלושת אזורי ספירות הבניין]

שלושה אזורים אלה מונה יחד ישעיהו, האומר: 'כל הגיא[105] יימלא[106] וכל הר וגבעה ישפלו'.[107] כלומר: אל המקומות השפלים של הגיא, יורידו הם אור. **[160v]**/ וכך בהתאם לשלושת האזורים האלה – של הרים, גבעות ועמקים, מתקיים, לדעתם, [הדבר] במאמר, שבנוגע אליו מאמצים הם את [קיומם] של הדברים הללו מתוך סודות הנביאים, מין משולש של השגחה: אחד בולט יותר, כמו השלם מחלקיו, המין מסוגיו, הכללי והמכיל – מן הדברים שאותם מכיל הוא. כי לפי שיטת ההתבוננות האנושית, שלפיה אנו מציינים את כל הדברים הללו, בהיותה מוצגת בכל זאת על ידי רוח הקודש באמרות האורקל, המאמר גם תופס[108] וגם קובע שיש לכונן את העולם באופן משולש: או בכללות – באופן אחדותי מעל כל שיעור, עניין שאופייני להרים הנישאים; או ירידה מן הכללות אל הסוגים, כפי שהיה אומר /[עמ' 74] פורפיריוס אודות אפלטון, וכך נוטים מפסגת ההרים אל הגבעות; בסוף יש ירידה אחרת, מן הסוגים אל הדאגה לפרטים, [זאת] כנגד הרשעים ומתנגדי

---

[102] אולי על פי 'עומק תחת', ספר יצירה א ה.

[103] השוה יוחנן טז 15 (תרגום דליטש): 'כל אשר לאבי לי הוא, על כן אמרתי כי משלי ייקח [הנושא: רוח הקודש] ויגיד לכם'.

[104] השוה שם.

[105] במקור: כָּל גֵּיא.

[106] במקור: יִנָּשא, ואף בוולגאטה שלפנינו: exaltabitur. אך בשבעים: יימלא πληρωθήσεταὶ, וכך גם בלטינית בנוסח הציטוט בלוקס.

[107] ישע' מ, ד (ומצוטט בלוקס ג 5).

[108] או: הָרֶה.

ההשגחה האלהית והישועה האנושית, שאת ההעזות הגֵאות שלהם, ואת תורות הרשע מקללת ההשראה האלהית במזמור,[109] כי שַתות הן פה, כפי שהיא אומרת, כנגד השמים.[110] המשמיצים את האל יאמרו – איכה ידע אל ויש דעה בעליון?[111] לפיכך, [כדי] להוכיח שהם משקרים, הוא בא מקפץ מן[112] ההרים מדלג על הגבעות;[113] [כך] אומרת ה׳גיא׳ השמחה, בראותה את הדוד הבא והיורד אל התפוחים ושושני העמקים.

[השכינה פותחת את שער הסודות]

שומה על הסופר שאינו בלתי מלומד לחבר אל האורקל של האוונגליון את הדברים, פעם את החדשים פעם את הישנים. אני עומדת להגיש את החדשים. עד עתה כתבתי רק את הישנים, כדי שמאֵלה, אשר ידועים להמון, ובמקומות רבים נדרשים, מופצים ונדושים, מאחר[114] שמנהג הוא של כל הדיסציפלינות, שיהיה עלינו לעבור מן הדברים הידועים אל הבלתי ידועים, ולפתוח גישה מן היסודות המשותפים והגלויים אל המוסתרים ואף הסודיים. כבר שולחת אני יד אל השער הנעול שצריך להיפתח, שממנו יתרחקו, אלה אשר, כמו שאומרים האוונגליונים,[115] הם מן העולם הזה, שכן צדיקים יבואו בו.[116] שער זה הוא אותה חכמה וכלה אלהית אשר אומרת: אצלכם אני מקבלת את עצמי, שכן שעשועי את בני האנשים.[117] שיסתלקו אלה אשר עבורם אין זה ׳שעשועים׳ להיות עם הבת וכלת האל.

---

109 בנדפס הוסף כאן בגוף הטקסט הציון (Ps. 72), ואיננו בכתב היד.

110 תה׳ ע״ג (ע״ב לפי מספור הוולגאטה), ט: שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם.

111 שם, יא.

112 במקור בפסוק: על.

113 שה״ש ב, ח.

114 על פי פתיחת הקיצור כ־quia (בנדפס qui).

115 כגון יוחנן ח 23.

116 תה׳ קיח, כ.

117 משלי ח, לא: וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת בְּנֵי אָדָם. ומובא גם להלן בעמ׳ 76, 129, ששם עומד אג׳ידיו על ההבדל שבין הנוסח העברי (בני אדם) לבין הנוסח של הוולגאטה שמובא גם כאן (hominum = האנשים). עוד מרחיב הוא בעניין זה בכרך השני

מאמר האל – אני הוא. זה זמן רב מופקדת בתולת האמונה באמונת הארמים, תחת שתיקה סודית, דלת נעולה. בסתר פתחתי בשבת את דלת הולדתי, את הבתולה. את המאמר[118] הפיץ ככרוז בן זבדי.[119] עתה, בראש חודש, אני פותחת מחדש [את הדלת], בשעה שהלבנה החשוכה אוהבת להתחדש. שלוש פעמים נקב יוחנן בשמי בפסוק הראשון.[120] מדוע, מבקשת אני לדעת, לא פעמיים ולא ארבע פעמים? התפללו שמותר יהיה לי לומר דברים נשמעים. בַּקשו שמותר יהיה לכם לקלוט, לדעת, להעריץ, את מאמרו של המאמר המדבר. לא כוח אחד לי, לא שם אחד. אני איריס[121] בעננים, קשת נֹח, שאותה האב קרא לא קשת אלא קשתי,[122] צבועה בשלושה צבעים.[123] שלושת פניה של

במהדורת סקרה, עמ׳ 11, ועוד. בעניין אחר: בנדפס, בגוף הטקסט, מצוי כאן הציון (Ps. 44) שאינו בכתב היד. בדבריו כאן מסתמך אג׳ידיו על הרעיון התאורגי של ׳מיין נוקבין׳, שמשפיעים בני האדם על השכינה.

118 על פי קריאה כ־verbum במקום virgo הנדפס. בצילום כתב היד מצויה מלה זו בסוף השורה, ובלועה בתפר הכריכה, עד שכמעט אי אפשר לקוראה. וגם אם כתב המחבר virgo, יש לראות בכך טעות שמשתלשלת מן המלה הקודמת.

119 הכוונה ליוחנן בעל האוונגליון.

120 יוחנן א 1: ׳בראשית היה המאמר, והמאמר היה את האלהים והאלהים היה המאמר׳.

121 אלת הקשת בענן במיתולוגיה היוונית.

122 בר׳ ט, יג.

123 השווה זוהר ח״א צח ע״ב–צט ע״א: ׳והנה שלשה אנשים וגו׳ [בר׳ יח, ב] אלין תלת מלאכין שליחן דמתלבשן באוירא ונחתי להאי עלמא בחיזו דבר נש ותלת הוו כגוונא דלעילא בגין דקשת לא אתחזי אלא בגוונין תלתא חוור וסומק וירוק והכי הוא ודאי. ואלין אינון שלשה אנשים תלתא גוונין גוון חוור גוון סומק גוון ירוק. גוון חוור דא מיכאל, בגין דאיהו סטרא דימינא. גוון סומק דא גבריאל, סטרא דשמאלא. גוון ירוק דא רפאל. והני אינון תלת גוונין דקשת, דקשת לא אתחזייא אלא עמהון׳ (תרגום: ׳והנה שלשה אנשים וגו׳, אלו שלושה מלאכים שליחים שמתלבשים באויר ויורדים לעולם הזה במראה אדם. והללו היו שלושה כמו למעלה, מכיוון שהקשת אינה נראית אלא בשלושה גוונים: לבן, אדום וירוק, וכך הוא ודאי. ושלושה אנשים אלה הם שלושה גוונים: גוון לבן, גוון אדום, גוון ירוק. גוון לבן זה מיכאל, מכיוון שהוא צד ימין. גוון אדום זה גבריאל, צד שמאל. גוון ירוק זה רפאל. ואלה הם שלושת גווני הקשת, שהקשת אינה נראית אלא עמם׳.

הבתולה דיאנה,[124] שלושה כוחות, שלושה שמות. לפיכך שלוש פעמים קרא בשמי האוונגליון, דבר שלא יבינהו אלא מי שיבין את המצוה: דִרשו בכתובים.[125] תאמר: תן סיבה לדרישה. כבר נותן אני. אתה – קַבֵּל, וכמו שאני עוֹשֶׂה, כך עליך לעשות בכל מקום.

[דיבור, קריאה, אמירה; הרים, גבעות, עמק]

שלושה פעלים מצויים אצל הנביאים: לדבר, לקרוא, לומר. "דבר", "קרא", "אמר". מאלה יש שלושה שמות פועל שאינם ידועים לאנשיכם החוקרים, חוץ ממני: "דיבור", "קריאה", "אמירה".[126] "אמירה" היא שם העמק, "קריאה" של הגבעות, "דיבור" של ההרים. לפי השם כך התהילה, כפי ששר דויד.[127] שֵׁם העמק, "אמירה", הוא הנמוך ביותר, ושופך אור מועט. "קריאה", שם הגבעות, [שופך] אור גבוה יותר ובהיר יותר. העליון בבניין הוא "דיבור", שוכן ההרים, בהיר מכל בהרבה. "אמירה" מהעמק שאב דויד שלי, אשר אני הייתי קשת כינורו[128] ושביל תהיליו, אשר בשפה הארמית נקרא שמו סיבילה.[129] וכמו "אמירה" לדויד, כך "קריאה" של הגבעות לנביאים הנשגבים

---

[124] לשון ורגיליוס, אינאיס, ד, עמ' 162 שורה 511 (ההפניות כאן ולהלן הן לתרגומו של שלמה דיקמן, ראה: ורגיליוס, איניאס). על דיאנה כסמל של שילוש ברנסנס ראה: ווינד, תעלומות פגאניות, עמ' 249.

[125] יוחנן ה 39. למצוה זו חוזר אג'ידיו גם להלן, **שכינה, עמ' . 85, 110, 147, 159, 166, 179, 180, 191, 203 (בעימוד הדפוס)

[126] כך: Dibur Charia Emira. מילים אלה נידונות גם להלן **שכינה, עמ' . 232, 234. ראה בספר מאירת עיניים ליצחק דמן עכו, פרשת ויקרא: 'וביאור דברי הרב ז"ל "זה הוא כמו (שמות כ"ד) ואל משה אמר וגו'" כלומר ששני השמות שהם השם הגדול והנכבד האחד אומר והאחד מדבר האחד קורא והאחד מדבר, כלומר בפסוק ואל משה אמר וגו', אע"פ שסתם דבור לשם הגדול וסתם אמירה לשם הנכבד שם האומר הוא התפארת שאמר אל משה עלה אל העטרה, ובכאן הקורא הוא העטרה, ולפיכך האל"ף של ויקרא זעירא לרמוז אל העטרה, והמדבר הוא הת"ת. "וסודו ידוע ממעמד הר סיני וכו'", כלומר שהדיבור והאמירה בייחוד גמור ושלם שהדיבור בא מהתפארת אל משה באמצעות העטרה' (גולדרייך, מאירת עיניים, עמ' קמט שו' 8–14). שלוש מלים אלה נדרשות בתיקוני זוהר, תיקון מ"ה, על האות י' של שם הויה: 'י' איהי אמירה ודבור וקריאה, ו' קול, ה"ה הבל נחית בדבור, הבל סליק בקול, קול סליק, דבור נחית'.

[127] תה' מח, יא: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ.

[128] מילולית: מקל הפריטה של הקיטרה.

[129] סיבילה, הנביאה הקדומה, נדרשת כאן מלשון 'שביל'.

יותר.[130] "דיבור" ההרים, האור הבולט ביותר בבניין, אינו נגיש לבני תמותה, אלא למשה לבדו,[131] אשר כתבתי שלא קם שווה לו.[132]

ובכן בפסגת הרים מצוי "דיבור", מאמר רוטט באור מבהיק ביותר, אשר מכיל בכללות את העולם שיש להוציאו החוצה, ומתבונן /[עמ' 75][133] באופן מאוחד ועצום, כפי שנאמר. אחר כך בגבעות, "קריאה" באור קטן יותר, אשר את המאור ההוא, המאוחד והשלם והמחובר כאחד, מחלק למספר צורות ואידיאות. באחרונה – ב"אמירה", שֵם העמק שלי, אור הרבה יותר קטן. את הסוגים הנתונים על ידי "קריאה" של הגבעות, אני מעניקה ומחלקת לכל הפרטים, שעליהם, בשעה שאני מוציאה אל האור, אני שומרת, דואגת, משמרת. כמו שאורפיאוס והומרוס נשאו את שמי מאסיה, מולדתי הקדומה יותר, אל יוון, והאחד [כינה אותי] "שומרת"[134] והשני "תַמיה".[135] הלטינים יכלו [לכנותי] "מחַלקת",[136] בלומדם זמן רב קודם לכן מן התוּסְקִים שלי.[137] אליהם כל שנה היו נשלחים הצעירים

---

130 גם לפי המקורות היהודיים דיבר דוד דיבר ברוח הקודש, שהיא נמוכה יותר מדרגת הנבואה.

131 לפי במ' יב, ח: פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ.

132 דב' לד, י: וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים.

133 בגרסת הדפוס חל כאן שיבוש: השורה הראשונה (שפותחת במלה unite) נשמטה כאן ונדפסה כשלישית אחרי שתי השורות הבאות. התרגום בהתאם לסדר הדברים בכתב היד.

134 כמה מארבעים ההימנונים האורפיים מכווניים לאלה רֶאה, או לאלה המזוהה אתה במדת מה, כארטמיס או אם האלים ועוד. אך הכינוי 'שומרת' אינו מצוי בהימנונים אלה.

135 היינו: אוצרת ומחלקת. Thamiam היא העתקה לאותיות לטיניות [בהוספת h מחמת תיקון יתר] וביחסת האקוזטיב הלטיני, של המלה היוונית ταμία שפירושה שומרת האוצר (ה'טמיון') ומחלקת האוכל (או: משבירה). צורה זו יכולה להיות מכוונת גם לנושא תפקיד זה ממין זכר, ταμίας אך המלה הלטינית הבאה מיד לאחר מלה זו, promam, היא בנקבה. ταμίας הוא כינוי לזאוס באיליאדה להומרוס, ספר כד שורות 527–528, וראה: ליבס, מידותיו של האלהים, עמ' 135.

136 ראה בהערה הקודמת. המלה promam דומה (ואולי גם קשורה אטימולוגית) לפועל promo שתורגם לעיל כ'מוציא [אל האור]'.

137 התוסקים (גם כאן נוספה h. צורת המלה המקורית היא טוסקים, Tusci) הם האטרוסקים, שאג'ידיו, בעקבות זיופי בן עירו אניו מויטרבו, סבר שהם קשורים בלשונם לעברים הקדמונים. ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???.

העומדים לשמוע את דברי התשובה והגורל שלי.[138] פעם קראו [לי] "דיאנה" ופעם "לוקינה",[139] גם אם, כפי שרגיל לקרות, זמן רב אחרי כן החליפו את השיטה האלהית הזאת ב[שיטת] ניחוש,[140] ואת הדת באמונה תפלה.

[השכינה מפצירה בקיסר קארל להאזין לה ומבטיחה להשיב את כוחו הפוליטי]

[161r]/הנה אנוכי שומרת את אשר כבר הבטחתי ביד משה. אם תשמעני, קיסר גדול, אם בתורתי תדרוש, תאהב, תטפח, תורה נוספת, מתאימה[141] – אגיש לך, ולאלה שילכו אחרי דברים אלה – [אגיש] את אותן ברכות אשר כתבתי בתוכה. ואעשה אותך [עליון] על כל העמים,[142] וגם – כמו שהבטחתי במקום זה – אפתח לך אוצר טוב.[143] בסיני פתחתי אוצר למשה, אבל [אוצר] מעין זה שנתתי לו, הראיתי על נהר כבר,[144] במקום שבו אמרתי לנביא אודות העם שהיה מתפאר בתורה שניתנה לו לבדו: מה מתפאר עם טיפש זה? על מה מתנפח [מגאווה] האומלל? הרי נתתי להם חוקים לא טובים![145] אך לך פתחתי את האוצר, אם תשמע לי. לא כמו למשה, אשר לו [נתתי אוצר] לא טוב.

---

138 קיקרו (נגד קטילינה ג 19) מספר שמנחשי הכבד (haruspices) האטרוסקיים ניבאו את עתיד רומי.

139 נושאת האור, כינוי של יונו (בתפקידה כמילדת) ואף של דיאנה הקשורה לירח.

140 divinatrix היא גם לשון הקטנה וזלזול לעומת divina.

141 אפשר לתרגם גם: שנייה.

142 השוה וי' כו, ג–יד; דב' כח, א–יד.

143 דב' כח, יב.

144 יח' א, א. חז"ל מקשרים בין מעשה מרכבה לבין ההתגלות בסיני, ראה בבלי, חגיגה יד ע"ב.

145 יח' כ, כה: וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם.

לעם אחד של ישמעאל[146] [נתתי] גם את הנילוס, אבל[147] טוב, אל אותו ישמעאל, גם אל הפרת וחוג הארץ.[148]

אם בכל זאת תדבק בי בלבד, ממני לא תסור, תדאג לדברים שיש להשיבם לי[149] – ללוב שנחטפה פעם, אחר כך לאסיה שהייתה פעם שלי, ועתה לנדוניית אירופה, שבחלקה אבדה ובחלקה בשנה הבאה – אם תזניח – היא עומדת לאבַד. אם, בהתאסף בעלי ברית, תחדש ימיה ותשיב לעוצמתה את הישות, שאותה, בהנהגתי – אם רק תרצה, אם רק לא תחסר אותי ויותר מזה את עצמך – אתה עתיד להשיג. אך הקשב קשב רב. אוצר טוב פותחת אני, ודלת שהייתה עד עתה נעולה.

[ימין ושמאל ומיזוגם בהרים]

בקש מחדש את[150] הדברים שכבר קיבלתי מן המאמר המכיל הרים, גבעות, עמקים, כמו שלושה עולמות אור: תחילה של [אור] גדול ביותר, אחר כך בינוני, שלישי מועט ומוחשך. צריך שתדע, המאמר מונח על ידי בבניין, על מנת שאדריכל אלוהי יבנה עולם, ולא למען שום דבר אחר. אך שיוליך כל דבר ודבר אל אותו מטרה, אינך יכול [להשיג זאת] אלא אם תהרהר [בכך] משלשה צדדים: או בפזרנות, בדרך נדיבות, או בריסון הנדיבות, או בערבוב של שניהם. את הנדיבות כיניתי בנביאים [יד] ימין, את מה שמרסן אותה – [יד] שמאל. את מה שאת אלה מחבר התרגלתי לעתים קרובות לקרוא 'חזה', 'איזור', 'חגורה'.

יש בידך כבר שלושה הרים: הימיני – שממנו כל הטובות, השמאלי – שאת הטובות גם חותך וגם מסלק,[151] המעורב – שבחבקו את שניהם באופן חלקי [מעניק] שפע, באופן חלקי מחסור. הרי כך את

---

146 העות'מאנים.

147 בכתב היד נוספה כאן in, אך אולי נמחקה. עם מלה זו נתרגם: 'אבל אל טוב'.

148 המשפט לא לגמרי ברור. מדובר על האסלאם שגם לו ניתן אוצר לאומה אחת, אך שלא כמו ליהודים אצלו זו מתנה טובה. בחלקו נפל גם הנילוס וגם הפרת, גבולות ההבטחה לישראל, ועתה נוחל הוא את חוג הארץ (באמצעות האימפריה העות'מאנית). ואולי מבטיח הוא כאן לקיסר לקבל לידיו את האוצר הטריטוריאלי של התורכים.

149 תרגום אפשרי אחר: 'תדאג לדברים שעלי להשיב לקדמותם'.

150 או: חזור על.

151 דומה שהתיאור כאן מושפע מדמותן של שלוש המוירות, אלות הגורל היווניות (בלטינית פרקות), שאחת מהן, אטרופוס, מתוארת כמי שחותכת את פתיל חיי האדם.

שני הכדים המשורר העיוור,[152] כך האקדמי את אַמור הנולד מפּוֹרוֹס ופֶּנְיָה,[153] מרוֹ בשמירה על אנשיו, את השאיפה והניהול של וֶנוס הימנית ויוּנוֹ השמאלית,[154] בחכמה עמוקה היו מעלים במחשבותיהם.

[הגבעות ביחס להרים]

ובכן יש בידך כבר שלושה שמות של המאמר, במקום הנישא של ההרים אשר נקרא "דיבור", לפי שלוש שיטות הפעולה – כאשר הוא משפיע כלפי מטה דברים שהם או מוצלחים, או מנוגדים, או מזוגים, יורדת אני אל הגבעות, ששם מקום ה"קריאה", שממנה נחלה את שמה הפרובינציה האסייתית שמאכלסים אותה הקאריים.[155] שער בנפשך שמקום ההרים הוא ים עצום, אך פלגים זעירים רבים /[עמ' 76] נשפכים בפיזור על הגבעות. משם זוהרים סוגי הדברים. מקום שמרוחק הוא ממקום ההרים. כמו שהסופי – מחסר-המידה, החלקים – מהשלם והכללי, המקוטעים – מן המאוחד, הנהרות הדקים – מן הים האין־סופי, כך שונים הגבעות מן ההרים בגודל. במספר ובשיטת פעולה שווים הם, כי את הכח ההרי הפועל באופן משולש מחקה [הכח] הגבעתי. לשלושת ההרים מתאימות מלמטה שלוש גבעות: הימנית לימני, השמאלית לשמאלי והאמצעית לאמצעי. לפיכך, כפי ש"דיבור" יש לו במרוממים שלושה, גם שמות וגם כוחות, כל עוד נשמר גודלו שאין לו שיעור, כך "קריאה" בגבעות יש לה כוחות וגם שמות באותו מספר. אלא כדי שיעשו את העולם סופי ומוגבל, מה שאינו מתאים לגודל בלי שיעור, קיבלה היא שוב גבולות ומידות. לפיכך שלושה הרים היו לו,[156] שלושה עקרונות הכרחיים היו ליצירת העולם, שבאמצעותם, בהישמר האחדות האלהית והגודל

---

[152] הוא הומרוס. איליאדה כד 528. על קטע זה ומקומו בתורת המידות הקבלית, ראה: ליבס, מידותיו של האלהים, עמ' 135 (בסביבות הערה 45) ואילך.

[153] האקדמי הוא אפלטון. ולפי דבריו, במשתה a203 (כרך ב, עמ' 129, בתרגום ליבס), אֶרוס, האהבה, או אל האהבה (בלטינית אַמור), נולד מזיווג בין פורוס, שפירושו שפע לבין פניה שפירושה עניות.

[154] ורגיליוס מרו, בעל האפוס אינאיס, המספר על אינאיס הגיבור הטרויאני ואבי הרומאים, שוונוס אלת האהבה היתה אמו, ושמרה עליו ועל אנשיו מפני חמת כעסה של יונו, מלכת האלים.

[155] הקאריים, היושבים בחלק הדרום מערבי של אסיה הקטנה, שימשו בעולם העתיק כחיילים שכירים ונודעו כסמל לבוגדנות, ולפיכך מתאימים הם לסמל כאן את מידת הדין. בשל זהות זו מעתיק אג'ידיו את המלה 'קריאה' בצורה Charia.

[156] תרגום אפשרי אחר: 'שלושה הם אותם ההרים'.

לבלי שיעור, הוא יכול היה להיתפס[157] אל תוך הכללות. ואבל מפני שעם היות סדרי הדברים גם מוגבלים[158] וגם נבדלים – [היינו] אלה שהיו צריכים להיפעל, היה הוא צריך להיות קבוע; לפיכך ראוי היה שישררו שלושה עקרונות אחרים, כאשר [אינם קודמים] לא לַכללות, ולא לגודל בלי שיעור, אלא בהינתן גבולות מסוימים, כאילו במלאכת יוֹצר, קדמו הסוגים לסדר כינון הדברים. מאחר שאלה כך נערכו, קושרת[159] אנוכי בעולם המושכל ששה כוחות: שלושה של כוללים [ו]שלושה של סוגים, ההם – כשֶׁלֵּם, אלה – כחלקים; ההם – מאוחדים יחד, אלה, לעומת זאת, נבדלים; ההם – כאילו בסוג כולל, אלה – בנופלם מן השיתוף והאחדות – מחולקים הם לסוגים ואידאות.

[הספירה השביעית, העמק]

אני היא השביעית שנוספה לאלה. אכן כמו שאותם ששה התמעטו בעצות נצחיות אל הסוגים, אני, [בהיותי] בַּזמן, יכולתי לדאוג לפרטים, ומאחר שהיו הם חלקַי, [דאגתי] גם לכונן את הדברים האנושיים וגם לכלכל את ענייניהם. בהתחשב בכך שדברים אלה הם קרובים ביותר ובהישג יד פועלת אני זאת. לפיכך במיוחד אודותיי ציוויתי שייכתב הדבר, ש'שעשועי הם עם בני האנשים'.[160] וכך היו בבניין שלושה אזורים ושלושה שמות־מאמר וגם כוחות, אך הסיבות לפעולה הן שבע: שלוש באזור הראשון אל תוך הכללות, שלוש בשני למספר הסוגים, [ו]אני, השביעית, משרתת של אותם ששה, כדי להוציא לאור ולדאוג לכל פרט, דרך השינויים הן של זמנים והן של מקומות. אלה צריכים היו להתנהל על ידי בתחילה באופן יותר מפוזר, ולעתים תכופות למדי נראה היה שיש לכובשם, כדי שירוקעו באופן קבוע יותר כמו הֲדומים, יוכרו ביתר קלות, ייקבעו בנשמות באופן גבוה ואיתן יותר.

[השכינה בוחרת למי לגלות סודותיה וכעת בחרה בקארל]

וכך את אלה יהא עליך ללמוד לדעת בשלמות, את אלה הַבְּחן תבחין מלבר ומלגו ואף תתאר, קיסר נישא.[161] אומר אתה שאחר כך, אחרי שתעבור במרוצה על דברים אלה שהפחתי בנביאים, תבין את

---

[157] או: להיהרות.

[158] בכתב היד ובדפוס כתוב finitus, אך קשה לכלכל צורה זו. התרגום לפי תיקון ל־finitis.

[159] או: מסיקה (פועל זה מתאים פחות לשכינה, אך יותר לאדם שהיא מדברת מגרונו).

[160] משלי ח, לא: מְשַׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת בְּנֵי אָדָם. דברי החכמה. ראה גם לעיל ** עמ' 74 ולהלן ** עמ' 129.

[161] במקור: אוגוסטוס קיסר.

הדברים שכתב דויד מלכי, שנגלו לך יסודות חוג הארצות.[162] שמע עתה את שמותיהם של אותם שבעה **[161v]**/שאני עצמי הפקדתי לזיכרון בספר דברי הימים.[163] עֵד לי הוא דויד, אשר, בפרק העשרים ועוד שמונה, כל הדברים הכתובים, אומר הוא, אלַי ביד האל באו.[164] קרא בעיון את הפרק הבא, תמצא כתוב שאני בחרתי את מלך השלום שלמֹה,[165] ומתוך מודעות לעצמי בחרתי עתה את הקיסר קרל, כדי להפיץ לו את הסודות, דווקא באותה שנה שבה נתת, כשלמֹה החדש, שלום לאיטליה.[166] כדי לתת לגרמניה [שלום] כל דבר ניסית, הזזת, פעלת. כאשר צלח הדבר פחות, על מנת להַגשימוֹ – דרשת לכנס ועידה על ידי קלמנס השביעי.

חפש אפוא באותו מקום. שבעה שְמות אלה אשר חשפתי למלך שלמה ולמלך האב,[167] אלה שצוינו על ידי, הם עצמם צריכים להיפתח עכשיו לך. לך, אומר הוא,[168] אדוני, הגדולה "גבורה" "תפארת", אלה הם שמות ההרים. מיד עוקבים אחריהם באותו מספר [שמות] הגבעות: לך "נצח" ו"הוד", ניצחון ותהילה. כל אשר בשמים ובארץ. מה שאנו /[עמ' 77] קוראים כל, בלשון הקודש 'כל' כתבתי, אשר הם שלושת שמות הגבעות, "נצח", "הוד", "כל", אשר הורגלתי לקוראו בכינוי אחר: "יסוד", כלומר יסוד. אחרי ששת אלה השביעית נכתבת במלואה, שמי שלי, אשר הוא "מלכות" או

---

162 שמ"ב כב, טז: יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל.

163 דה"א כט, יא. כפי שיובא להלן בפרפראזה לטינית / עברית. העניין חוזר להלן בעמ' 207.

164 דה"א כח, יט: הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי. התרגום לפי הוולגאטה, אף: אומר הוא, מצוי בלשון התרגום שם.

165 דה"א כט, א: וַיֹּאמֶר דויד הַמֶּלֶךְ לְכָל הַקָּהָל שְׁלֹמֹה בְּנִי אֶחָד בָּחַר בּוֹ אֱלֹהִים.

166 כנראה, למרבה האירוניה, אג'ידיו מתכוון כאן למאורע כיבוש ובזיזת העיר רומי בידי צבאות הקיסר קרל החמישי בשנת 1527, שבמהלכו נשבה בידיהם גם האפיפיור קלמנס השביעי (כיבוש והכנעה מכונים בלטינית עשיית שלום, או השלמה, Pacificare). עד מאורע זה צידד קלמנס ביריבו של קרל, פרנסיס הראשון מלך צרפת, אך מאז אותה בזיזה שינה את מדיניותו והפך להיות בעל בריתו של קרל, ואף הכתירו (כדלהלן), והוא ואג'ידיו תלו בו תקוות מרובות. ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???.

167 הוא דוד.

168 דוד בדה"א כט, יא: לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ.

״ממלוכה״,[169] שבלשונכם מבוטאת: מלכות. כי תפקידי הוא לשמור את הדברים האנושיים, לקיים בהם מלכות צדק.

לפיכך, מאחר שכבוד המלכות מסור בידי באופן פרטי וייחודי, בוחרת אני את [האנשים] אשר ינעמו לי, כדי שלהם את הארגמן, להם את השרביטים, להם את הכתרים אעניק. בשל דברים אלה[170] [פסוק] זה כתבתי בידיו של אותו שלמה: דרכִי[171] מולכים המלכים.[172] למה לא תקרא גם באותו פרק שאז בחרתי את דויד ואת שלמה, שלהם הענקתי מלכות. אך כאשר אותך עמדתי לבחור בראש חודש, בחידוש הירח – הכנסיה, [בחידוש] שלי עצמי, לא למלכות בלבד, אלא אכן גם לקיסרות, כדי שאותך, הנקרא לפעול גדולות ביותר, אציין לא רק בגדולת מלכות אלא גם – קיסרות.[173] שכן חייבים אותם שקיבלו יותר, אם אינם רוצים להיות כפויי טובה, לפעול יותר למען אותו עניין.[174] שאמרתי שדבר זה עתיד להיות, – [זאת] באותו מקום תראה, באצבע אותך הראיתי, שכן [אתה הוא זה] שלו עמדתי בשנת שלום זו להכריז על השִבעה,[175] שהרי כתבתי: לך היא הגדולה, לך הקיסרות, כדי שאצביע עליך בבהירות יתר שאתה נקרא אלי לשנה זו.

[ימין ושמאל בספירות הבניין ובשכינה]

וכך בהרי המאמר, הימין, שבאמצעותה הוא משפיע[176] את כוח הפעולה, רוב שפע של טובה,]הנקראת בפסוק] גדוּלה, רגילה היא להיקרא בשם אחר ״חסד״ – חסד, נדיבות, רחמים. כוח שמאלי – ״גבורה״, כלומר יכולת ועוצמה. המעורבת האמצעית נקראת ״תפארת״, מה שפירושו תפארת

---

[169] כתיב זה, במקום ׳ממלכה׳ שבפסוק, משקף אולי את המבטא האשכנזי של אליהו בחור, המורה לעברית של אג׳ידיו.

[170] על פי פתיחת הקיצור כ־quae (בנדפס qua).

[171] תרגום כזה (per me) ל׳בי׳ מצוי גם בוולגאטה, אך המשך התרגום שונה שם.

[172] משלי ח, טו: בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ.

[173] זה בוודאי רומז להכתרתו הרשמית של קרל החמישי כקיסר הקיסרות הרומית הקדושה, בידי האפיפיור קלמנס השביעי, בשנת 1530, השנה שבה נתחבר החיבור שלפנינו, שכינה. ראה לעיל במבוא ##, עמ׳ ???

[174] גם: אותה מדינה.

[175] השבעה הנמנים בפסוק הנ״ל, דה״א כט, יא, הוא המקום שהצביעה בו השכינה על הקיסר קרל.

[176] הנושא הוא האל. אפשרות תרגום אחרת: באופן שהיא משפיעה, והנושא הוא הימין.

וקישוט. בדומה לכך, הכוח הימני בגבעות מחזיק בשם "נצח", [הכוח] אשר מבטא ניצחון, השמאלי "הוד" אשר [מבטא] שבח ויופי. האמצעי, שנֶפַח משני הצדדים – "כל" – הכול, ו"יסוד" – היסוד האלהי. את שש המידות הללו, מקבלת אני, השביעית, המכונה, כמו שאמרתי, בכינוי המלכות, שאצלה ישכון סוף האלהיות, במקום שהאב, ביוסדו את הקביעות, אסר על העניינים האלהיים להימשך הלאה. אתי שוכן הגבול, לַטיום[177] שאותה יישבו בהיות התוּסְקי[178] מחנך. אתי הלבנה, הקרובה ביותר מבין הגלגלים,[179] שאותה גם כיבדו העבריים בראשון לחודש,[180] אתי המנוחה ומיטת כל האלים,[181] שהבנים הסתכלו ביעקב העומד כבר למות, כשהוא מתבונן בה וסוגד.[182]

[השכינה מעודדת את הקיסר להתקדם הלאה בכיבושיו ומבטיחה לעמוד לצדו אם ישמע לדבריה]

וכך התהלוכה[183] האלהית איננה מתקדמת הלאה, אלא אם תהיה לצדי; אם תשמע, אם תציית – אהיה לצדך. כמו שכה הרבה נוכחתי בניצחונותיך ואף הובלתי[ך], באותו אופן לזה שנאסר עליו להתקדם מעבר לכך,[184] אעניק, כמו שהבטחתי ובהתאם לתקוותיך, שתתקדם מעבר לכך. ואני, זו

---

[177] אולי דורש את שם חבל הארץ Latium מלשון latus שפירושו צד.

[178] כלומר, אטרוסקי.

[179] השכינה, המתוארת כאן בסמלה המוכר 'לבנה', מזוהה גם כתחתונה מבין גלגלי השמים, שהוא הגלגל המחזיק בלבנה.

[180] הכוונה לברכת הלבנה.

[181] משמעותה הפוליתאיסטית של מלה זו אולי מרמזת כי לפנינו טעות. ייתכן שנכתב divinorum (= של האלהיות, מלה זו מופיעה גם במקומות אחרים בחיבור), ולא deorum (=של האלים) כנדפס. זו המלה האחרונה בשורה, ואינה ניתנת לקריאה בצילום כתב היד, שכן היא נחבאת בקיפול הכריכה.

[182] לפי בר' מז, לא: וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה. לפי המדרשים ופירוש רש"י הוא השתחווה לשכינה. בכתבי הקבלה יש גם זיהוי גמור של 'מטה' עם שכינה, כגון בזוהר, ח"א צט ע"ב.

[183] או ההאצלה. עולה שלדעת השכינה כיבושי הקיסר והתקדמותו בעולם קשורים בקשר תיאורגי עם ההאצלה האלוהית בתחום הספירות.

[184] היינו לבן שיחה, הקיסר.

אשר הובילה אותך ואת אנשיך רק אל הדברים המערביים, מעבר לעמודים,[185] אוביל, אם תענה לקוראת, תלך אחרי המובילה, תציית לשולחת, גם אל המזרח, מעבר לשערים הכספיים,[186] ועד רוח הצפון שלך, ומעבר למזבחות קיסר שלך.[187] אם אך אינך מקנא בעצמך [על שנתונה לך תהילה זו], ו[אם] אינך שומר תהילה זו לאחר, צריך שתפשוט את האדם,[188] תשכח את הדברים האנושיים, תתלבש באוֹרי כמו בגלימה.[189] אני אזנח אותך אם[190] תזנח דברים אלה ; [אולם] אם את אלה תעשה – אעשך למצוין בניצחונות אלהיים ולמאושר בכל בני תמותה.

/[עמ' 79 ; r162]

ספר ראשון[191]

[חשיבות הכרת סודות המספרים בכתבי הקודש]

קבל עתה את המספרים הקדושים ביותר שלי, אשר עליהם את כל הדברים ייסדתי, חתמתי,[192] כוננתי. כאשר אותם תכיר, תבין שאין באורקלים שלי, שאותם גיליתי לנביאים, מספר שהונח

---

185 הכוונה לעמודי הרקולס שבמצר גיברלטר, רמז לכיבושי הספרדים באמריקה.

186 אלה מעברים בטאורוס ליד הים הכספי. כך הם מכונים בספרות הרומית העתיקה, כגון אצל פליניוס וטקיטוס.

187 מקום בשם זה (הנקרא גם מזבחות אלכסנדר) נמצא בסרמטיה, ליד נהר הדון צפונית לים השחור, ושמו עתה Veliki Preuves. הצירוף 'מזבחות קיסר' מצוי בפתיחת ספרו של אובידיוס *Fasti,* שורה 13.

188 לפי האיגרת אל האפסיים, ד, כב.

189 השוה תה' קד, ב : עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה.

190 בנדפס כתוב בטעות si te במקום te si שבכתב היד.

191 בכתב יד נכתב קודם שני, ונמחק ובמקומו נכתבה הספרה I. בתוכן העניינים, המובא בכתב היד לפני הספר (ובדפוס בהערה בעמוד 65), נקרא פרק זה : על המספרים (אך להלן נקרא כך הספר השני. ראה הערה לכותרת הספר השני).

192 או : 'טבעתי' (או : חקקתי). והשוה ראשית ספר יצירה : 'בשלושים ושנים נתיבות פליאות חכמה חקק יה'. הנתיבות הן עשר ספירות, כלומר מספרים, ועשרים ושתים אותיות.

במקרה או לבטלה, ואף שאין ממש ברבי משה, המתיימר בשקר להיות מצרי[193] מתוך גאוות יתר או ביתר רשעות. זה שלו נשאל[194] אודות המספרים של האורקלים הקדושים, למה נאמר 'יום אחד' ולא 'ראשון',[195] למה ביום השני לא נכתב טוב,[196] למה ביום השלישי הובטחה בתמורה[197] התחייה,[198] למה החיות,[199] המחנות, הדגלים[200] – ארבעה, למה חמש כנגד חמש ביריעות,[201] למה שש כנפיים[202]

---

193 הכוונה בוודאי לרמב"ם. וראה בהערות דלהלן. אג'ידיו חושד שבהתיימרות זו מבקש הרמב"ם להידמות למשה רבנו.

194 או: 'כאשר נשאל'. אך מאחר שחלק מן השאלות הללו לא מצויות בכתבי הרמב"ם (ראה בהערות להלן), יש להעדיף: לו.

195 בר' א, ה. אכן הרמב"ם דן בכך במו"נ (ראה רמב"ם, מורה נבוכים) ח"ב ל. שאלה זו נשאלה פעמים רבות (פילון, על בריאת העולם (De Opificio Mundi) פסקה 15. יוספוס, קדמוניות היהודים, א, 29.), וכן במדרש (למשל במדבר רבה יג ו) , כפי שציין זאת הרמב"ם שם.

196 גם שאלה זו נידונה אצל הרמב"ם באותו פרק, מו"נ ח"ב ל.

197 או מחדש. לפי תרגום זה אפשר לשער שההבטחה הראשונה היתה בבראשית א, ששם נאמר בתיאור היום השלישי פעמיים: כי טוב.

198 הושע ו, ב: יְחַיֵּנוּ מִיָּמָיִם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו. אג'ידיו בוודאי מוצא כאן רמז לתחיית ישו ביום השלישי לצליבתו (זו פרשנות רווחת לפסוק זה בקרב כותבים נוצריים, כך לדוגמה מפרש גרגוריוס הראשון, דרשה שמינית על יחזקאל, PL vol. 76, p 1394. וכן פטר דמיאן, דו שיח בין יהודי ונוצרי, PL vol. 145, Col.0064A ואחרים).

199 הכוונה לחיות המרכבה.

200 הכוונה לארבעת המחנות והדגלים של ישראל במסעות המדבר.

201 שמות כו, ג: חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךָ חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ. בוולגאטה מתורגמת כאן המלה יריעות כ־cortinae, אותה מלה שנוקט כאן אג'ידיו. אומנם בלטינית קלאסית cortinae אינן יריעות אלא כדים גדולים או חצובות, כמו זאת שעליה ישבה כוהנת אפולו בדלפי. ואולי מתכוון כאן אג'ידיו למכונות, לפי מ"א ז, לט: וַיִּתֵּן אֶת הַמְּכֹנוֹת חָמֵשׁ עַל כֶּתֶף הַבַּיִת מִיָּמִין וְחָמֵשׁ עַל כֶּתֶף הַבַּיִת מִשְּׂמֹאלוֹ, אף שהוולגאטה מתרגם מכונות במילה bases.

202 יש' ו, ב.

ואף ששת ימי יסוד העולם, למה לאותו שביעי אין מברכים במספר אחר,[203] למה סכין המילה בשמיני, למה את פרק התהילים מאה ושמונה עשר הפחתי בדויד שלי במספר זה,[204] במקום בו חוזרת כל אות ואות מחזית הפסוקים שמונה פעמים. למה בויקרא עד השנה התשיעית,[205] למה [הנחיל] יהושע תשעה שבטים,[206] למה אצל נחמיה נזכרים חלקי העיר באותו מספר,[207] ושוב אודות האימרות,[208] אודות המצוות,[209] הגמלים,[210] היריעות[211] – עשר, וכן אודות דברים אחרים מסוג זה, שכמעט אין סוף למספרם, נהג הוא [הרמב״ם] לענות, שאודות מספרים הוא פטור בלי כל עסק, שכן, שואל אתה, למה מילה בשמיני? עונה אני – הוא אומר – אילו נאמר בשביעי, אילו בתשיעי, היית שואל אותה שאלה. כאילו הניח הוא שאין כל סיבה למספרים ושעל אודותם אין צורך לענות,[212]

---

[203] לפי בר׳ ב, ג: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי. אולי הכוונה לשבע ברכות הנישואים, ואולי הכוונה לפי המדרש, בר״ר יא, ח: ׳למה ברכו׳ [את השבת [...] שאין לו בן זוג חד בשבתא תרי, תלתא ארבעתא, חמשא ערובתא, שבתא לית לה בן זוג׳.

[204] תה׳ קיט, לפי מספור המסורה העברית.

[205] הכוונה כנראה לוי׳ כה, כב: וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן.

[206] הכוונה כנראה למצוות האל ליהושע (יהושע יג, ז): וְעַתָּה חַלֵּק אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת בְּנַחֲלָה לְתִשְׁעַת הַשְּׁבָטִים וַחֲצִי הַשֵּׁבֶט הַמְנַשֶּׁה.

[207] אולי כוונתו לנחמיה יא, א: וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי הָעָם בִּירוּשָׁלִָם וּשְׁאָר הָעָם הִפִּילוּ גוֹרָלוֹת לְהָבִיא אֶחָד מִן הָעֲשָׂרָה לָשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלִַם עִיר הַקֹּדֶשׁ וְתֵשַׁע הַיָּדוֹת בֶּעָרִים.

[208] הכוונה אולי לעשרת המאמרות שבהם נברא העולם (ראה בבלי, ראש השנה לב ע״א).

[209] הכוונה לעשרת הדיברות.

[210] בר׳ כד, י: וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל עִיר נָחוֹר.

[211] ראה לעיל ** בעמוד זה.

[212] מו״נ ח״ג כו: ׳ודע שהחכמה חייבה – ואם תרצה, אמור, שהצורך מביא – להיות שם חלקים שאין להם סיבה, וכאילו הוא דבר נמנע בחוק התורה שלא יהיה בה דבר מזה הכת. ואופן ההמנעות בו – שאמרך, למה היה כבש ולא היה איל? – השאלה ההיא בעצמה היתה מתחיבת אילו נאמר איל מקום כבש, שאי אפשר מבלתי מין אחד; וכן אמרך, למה

דבר שאינו אלא לסלק את האל מן התורה או מן העולם. מן התורה – אם הוא לא נתן אותה, מן העולם – אם [נניח] כי הוא עשה או אמר משהו לשוא, בלי סבה, באקראי. בשעה שהוא[213] מעדיף בהרבה את המנהיג היווני[214] בעניינים אלהיים, [למעשה] נסוג הוא מן האלוהיות, מן המנהיג,[215] מדעת יוון.[216] בנוגע לאלוהיות – כבר רואה אתה, מאחר שלדעתו באקראי כתבתי את המספרים, אשר – יקרא נא בתורה – נכתבו באצבע אלהים.[217] אודות המנהיג[218] – מודה הוא שאיכשהו נבנה טבע כלשהו, שאינני יודע מה טיבו, ושהאל בהחלט לא פועל דבר בבלי משים.

היו שבעה כבשים ולא היו שמונה? – כן היו שואלים אם אמר, שמונה, או עשרה, או עשרים, שאי אפשר מבלתי מספר בהכרח. וכאילו ידמה זה לטבע האפשר, אשר אי אפשר מבלתי היות אחד מן האפשרים, ואין ראוי לשאול למה היה זה האפשר, ולא היה זולתו מן האפשרים? כי זאת השאלה תתחיב אילו היה בנמצא האפשר האחר מקום זה. ודע זה הענין והבינהו – ואשר אמרו בו תמיד מהיות לכל מצוה סיבה ואשר ידע מהם שלמה הוא תועלת המצוה בכלל, לא חקירת כל חלקיה׳.

אומנם פרטי השאלות שמביא אג׳ידיו בקטע לעיל אינם אצל הרמב״ם, שמדבר בהקשר זה על קורבנות. ובאשר למילה, הרמב״ם אף מביא טעם להיותה ביום השמיני דווקא, במו״נ ח״ג מט: ׳והיות ה״מילה״ בשמיני הוא מפני שכל בעל חיים כשיולד הוא חלוש מאד בתכלית לחותו, וכאילו הוא עדין בבטן, עד סוף שבעה ימים, ואז ימנה מרואי אויר העולם. הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין, ״שבעת ימים יהיה עם אמו וגו׳״ – כאילו קודם זה הוא נפל. וכן האדם, אחר שהשלים שבעה, ימול – והיה הענין קצוב, ולא נתת דבריך לשיעורין׳. ביקורת דומה לזו של אג׳ידיו כלפי הרמב״ם מצויה הרבה בספר האמונות לר׳ שם טוב בן שם טוב, שגם הוא מתקיף את הפילוסופים ובראשם הרמב״ם, שבעניינים שונים הם סבורים שאין חשיבות בפרטי דברי התורה.

[213] היינו הרמב״ם.

[214] אריסטו.

[215] האל.

[216] כלומר מדעת אפלטון. בפירוט הדברים דלהלן הוא מכונה זוהר יוון.

[217] לפי התורה (דב׳ ט, י) עשרת הדיברות נכתבו על הלוחות באצבע אלהים. אג׳ידיו מזהה כנראה את עשרת הדיברות עם עשר הספירות ומכאן עם המספרים. אולי גם ׳אצבע׳ שייכת לכאן, כי עשר האצבעות הן כנגד עשר הספירות לפי ספר יצירה, א, ג: ׳עשר ספירות בלימה מספר עשר אצבעות׳. המלה הלטינית לאצבע, הננקטת כאן בלשון אג׳ידיו, בלשון המאוחרת פירושה גם סִפרה (digitus).

[218] על פי קריאה כ־praeceptore, כדלעיל. אומנם כתוב: praecepto, שפירושו המִצְוָה.

[מעמד המספרים במסורת האפלטונית]

אודות זוהר יוון, תושב האקדמיה,[219] שמאחר שנומניוס ראהו שניתן [לו] על ידי שיכתוב בין הגויים כמעט את זאת[220] אשר משה [כתב] אצל העבריים, כינה הוא אותו "משה היווני".[221] /[עמ' 80] מרו, ברומזו[222] בסתר לדעה זו, העדיף את מוסאיוס על כל המאושרים, וכדי שלא נתלבט את מי ציין, הוא תאר[ו] בפירוש באמצעות הכתפיים הרחבות.[223] הוא[224] [היה] בדעה שהחכמה היא קניין אלהי, ודרך סוקראטס [הוא אומר] שאף אחד אינו חכם אלא האל לבדו.[225] מה באמת כתב הוא על המספרים, ואיזה משקל ייחס להם[226] – להתייחס לכך אינו שייך למקום זה ולא לענייני, שכן על החכמים להתחקות אחרי חכמה אלהית, לא אנושית, אשר ככל שתהיה מדויקת, ככל שתהיה מופשטת,[227] מאחר שאינה יכולה להרחיק עצמה לחלוטין מן החוש, איננה משוללת טעות. לפיכך

---

219 הוא אפלטון.

220 אפשרות אחרת לתרגום: את כל אשר.

221 מילולית: האַטי. המלה אטי כתובה מעל המלה יווני. נומניוס איש אפמאה, פילוסוף אפלטוני־פיתגוראי מן המאה השנייה לספירה, כתב: 'שהרי מהו אפלטון, חוץ מאשר משה שנוקט בסגנון אטי?'. ראה: שטרן, סופרים, כרך ב, עמ' 209.

222 או: כשהוא משתעשע.

223 ורגיליוס, אינאיס, ו, שורות 667–668: 'את מוסאיוס לפני כולם, שכן בו החזיקה [הסיבילה] באמצע עם רב, והביטה בו מלמטה, כשהוא מתנשא בכתפיים גבוהות' (תרגום י' ליבס). גם נומניוס מכנה אכן לעתים את משה בשם מוסאיוס (ראה שטרן, שם, עמ' 212–213). ואולי גם אג'ידיו טעה וכתב latis (רחבות) במקום altis (גבוהות) שבמקור, ואולי גרס אחרת באינאיס (כתפיים רחבות נזכרות במקום אחר באינאיס, ט, עמ' 351 שורה 725). משה מתואר כגבוה שמידתו עשר אמות – בבלי, ברכות נד ע"ב.

224 הכוונה לאפלטון.

225 אפולוגיה של סוקראטס a23, ובתרגום העברי (ליבס, סוקראטס), כרך א, עמ' 213.

226 הכוונה כנראה לעניינים הרבים של יחסי המספרים בתיאור הפיתגוראי בעיקרו של בריאת העולם בדיאלוג האפלטוני טימאיוס, וכן בפוליטיאה, כדלהלן.

227 במקור absoluta, שפירושו הרגיל מוחלטת או מושלמת, שאינו מתאים כאן. פירושה האטימולוגי של מלה זו הוא מותרת.

הישמר פן תחשוב שאיזשהו דבר שנאמר אי פעם, עשוי להיות שקרי יותר ממה שאומרים, שכל דוקטרינה נובעת מן החוש.[228] תאמר שדברים אלה תקפים בכל הנוגע לדברים אנושיים? ואולם, כאמיתוֹת אין הם יכולים להתקיים אפילו על דברים אנושיים, שכן אם הדיסציפלינות חוקרות אודות הסיבות,[229] באל קיימות שבע הסיבות שאותן אמרתי,[230] שבאמצעותן, כבאמצעות אידיאות, יצר את כל הדברים.

אכן, אם תתבונן בבניין – הרי לך שביעייה קדושה. שבעה שבהם נמצאים שבעה כינויים אלה שאותם דויד השאיר כתובים.[231] אך אם תאגד את כולם יחד, ולשבעה אלה תוסיף את שלוש ההיפוסטאזות של העולם העליון, הרי לך העשיריה הקדושה. [הללו הם] שני מספרים שאכן מתפשטים ומתגלים לאורך ולרוחב במידה כזאת שדווקא על ידם מוכלים הדברים הכלליים אשר נבראו על ידי.[232]

[למרבה הצער, סודות המספרים נתפסים על ידי נוצרים כדבר חידוש חיצוני]

אומנם את כל אחד ואחד מניעים העניינים השייכים לו יותר מאשר עניינים זרים, ודבר מה יש לתת לְטבעו של המקבל, כפי שיש להשליך פירות לסוסים ובשרים לאריות, ודברים מוכרים מתקבלים ברצון רב יותר מאשר חיצוניים, ולבני אדם הניזונים[233] מן החוש הדברים החושיים רגילים להתקבל ברצון, עד אשר, מה רב הצער, גם את העניינים האלהיים של אומתנו הם רואים באיזשהו אופן כדברים חיצוניים. זה הדבר שכאשר קראתי לעמים באמצעות השליחים, שכנעתי את פאולוס, כדי שיוכל להניע אותם ביתר קלות באמצעות האורקלים שלי, שיְערב בכך אמרות של גויים. לפיכך הוא לא רק ציטט משוררים,[234] אלא כדי שינעם יותר [לשומעים], הוא גם פסק [לעתים] שיש לכנות אותם

---

228 כך קובע אריסטו בתחילת ספרו מטפיסיקה (ספר א, חלק א b981).

229 כך גם על פי המטפיסיקה לאריסטו, מעט לאחר מכן, b-982a981 .

230 הן הספירות.

231 כדלעיל: גדולה גבורה תפארת נצח הוד כל ממלכה.

232 לפי ספר יצירה, המספרים 3, 7 (וכן 10), מכילים כל דבר.

233 התרגום על פי victitantibus במקום victitantes שבדפוס ובכתב היד.

234 מעשי השליחים יז 28.

נביאים.[235] אני סבורה שיש לעשות כן גם עתה: לפתוח אותו שער, לך, קיסר, ולתקופתך הנכנסת בחסדך.[236]

וכך אומרת אני, שזה איננו דבר חדש, לבסס שהמספרים הם סיבות הדברים. יווני מסוים, שהנבונים יותר רגילים להעניק לו את מעמד הבכורה,[237] כותב ראשית, שהמספרים נושאים את הנשמות[238] עד לאותו דבר הקיים באמת, ואחר כך שהוא אינו מדבר על אותם מספרים שאודותם [מדברים] בעל בית המרזח והמון העם, והוא מוסיף שהאריתמטיקה כפולה היא: אחת משותפת לכול ואחרת של החכמים, ונוסף לכך [גם אם] בידי בני תמותה המספרים אינם מוחזקים כנהדרים – הם עצמם שולטים בשמים, ואכן הם סיבות לדברים הטובים ולא לדברים הרעים. בלעדיהם – לא רק ששום מאושר אינו יכול להיות, אלא אפילו לא שום חכם.[239] שכן למד הוא קודם במשנת בית המדרש

---

[235] באיגרת אל טיטוס א 12.

[236] כלומר, עתה יש לערב את הקבלה עם החוכמה היוונית־רומית, כפי שהוא עושה בספר זה. ברמז למה שפתח את ספרו, עניין השער הנפתח לנשיא לפי יחזקאל מו.

[237] הוא אפלטון. השכינה עוקצת כאן את העמדה הפילוסופית האוורואיסטית הדומיננטית בזמן של אג׳ידיו, המייחסת לאריסטו את מעמד הבכורה. על הסתייגותו של אג׳ידיו מהפילוסופיה האוורואיסטית ראה לעיל במבוא ##, עמ׳ ???.

[238] אפשרות תרגום אחרת: שהנשמות מעלות את המספרים. האפשרות שבפנים מתאשרת יותר על ידי ההמשך.

[239] פוליטיאה ז 525 (בתרגום העברי, כתבי אפלטון, כרך ב, עמ׳ 437), אפינומיס 977 (כרך ה, עמ׳ 117–118). פילבוס 16, 25, 56 (כרך ג, עמ׳ 436–437, 450, 500). מקומות אלה מצוינים בגליון כתב היד.

האיטלקי,[240] למענה אפריקני מסוים[241] כותב שהוא[242] הפליג פעמיים לאיטליה, שהמספרים האלהיים בעולם הארכיטיפי הם סיבות הדברים, ואותם הוא [אפלטון] כינה אידאות,[243] בשינוי המונח [בלבד], ובשעה שמתעלים בני האדם לשם הכרתם, הופכים לחכמים וגם מאושרים, שכן הפך דומה לאחר, מי ששוקד על לימודו של זה.[244] מאושר הוא, אומר [הלה],[245] מי שיכול להכיר את סיבות הדברים, כי אין הוא כפוף תחת הסיבות האנושיות, שבהן שולט מוות ושָׁחַת. לפיכך העריך הוא[246] שכל שאר הדיסציפלינות, אם תסיר את אומנות המספר, הן לגמרי דברי הבל.[247]

[השכינה תפתח כעת את סודות המספרים]

[162v]/לפיכך פותחת אני את שער האוצרות, אשר הם מִספרים. ואת זאת פועלת אני עתה, בזאת משתדלת אני, כדי שאפתח לך סודות, ובהם /[עמ' 81][248] מקום תכלית הטוב, ו[כדי] שאלמד אותך

---

240 הזכרת המוצא האיטלקי של התורה הפיתגוראית חשובה לאג'ידיו, כי גם הוא וגם מכותבו האפיפיור איטלקים היו.

241 הוא כנראה אוגוסטינוס, שמספר בספרו עיר האלהים, ספר ז פרק ד, שאפלטון למד באיטליה את תורת פיתגורס. אומנם לא נזכרו שם שתי ההפלגות, הידועות מן האיגרת האפלטונית השביעית, וכן לא פורש שם הזיהוי בין המספרים והאידאות. תורת פיתגורס זוהתה עם הקבלה בייחוד בכתביו של יוהאנס רויכלין, כך בהדגשה בראשית ספרו *De Arte Cabalistica*, ראה: גודמן, אמנות הקבלה, עמ' 39: 'His [Pythagoras] philosophy, however, I have only been able to glean from the Hebrew Kabbalah since it derives in origin from the teachers of Kabbalah, and then was lost to our ancestors', וראה את המקור הלטיני שם, עמ' 38. ראה על כך: אידל, יוהאן רויכלין.

242 אפלטון.

243 אג'ידיו מקשר בין המלה אידאות לבין שם ההר אידה. ראה להלן **שכינה, עמ' 85, 137.

244 כלומר הלומד את המספרים והאידאות נעשה דומה להם. ואולי הכוונה לאפלטון שנעשה דומה לפיתגורס.

245 ורגיליוס, גאורגיקה, ספר שני שורה 490.

246 אפלטון.

247 אפינומיס (לעיל הערה 239): 'שגם מעיסוקים אלה לא ישרוד לפליטה אפילו אחד, וכולם יגוזו כליל, לכשתינטל מהם תורת החשבון'.

248 בסוף עמ' 80 של הדפוס השתרבבה הנה ונדפסה עוד שורה, שאינה שייכת לכאן (ואינה בכתב היד), והובאה בטעות מן השורה האחרונה של העמוד הבא (עמ' 81) וזה לשונה: nomina: sanctissimae beatissimae eminentissimae

לספור הלאה בכל אחד משני המונחים[249] שבהם השתמשו פיתגוראס הטירהני[250] ואחר כך האקדמי.[251]

[השכינה גילתה לדויד את סודות המספרים והוא ביטא זאת במזמורי התהלים]

אני כבר שרתי [זאת], דרך נבל דויד, כי אמנם אומר הוא במזמור השְבעים – לא ידעתי "ספירות",[252] כלומר את עשר הספירות האלהיות, מאחר שרק [הספירה] שלי הוענקה לו,[253] מעבר לאחרונה שלי אין הוא עולה גבוה יותר. וגם אם את כל הדברים גיליתי לו, כאילו מותר היה והאב הסכים, בכל זאת [היה זה] בערפול־מה ובחידות, מה שאף הוא עצמו אינו מכחיש, בשעה שהוא אומר – אפתחה במשל פי,[254] אוֹמַר רעיון,[255] מה שנאמר טוב יותר [בנוסח] אוֹמַר חידות[256] מ"קדם".[257] כלומר אגיע

Trinitatis, ובהתחלת עמ' 81 נדפסה 'המלה' lum. במקום מלים אלה מצויות בכתב היד המלים הבאות, שנשמטו מן הדפוס ויתורגמו בפנים: situm est summum bonum et te doceam numerare utrumque porro vocabulum.

249 מספרים ואידאות.

250 כלומר איש האזור האטרוסקי שבאיטליה.

251 הוא אפלטון.

252 תה' עא (ע' לפי מספור הוולגאטה), טו: 'פִּי יְסַפֵּר צִדְקָתֶךָ כָּל הַיּוֹם תְּשׁוּעָתֶךָ כִּי לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת' (בוולגאטה litteraturam. ואולי תרגום זה תרם משהו להיווצרות המלה סִפְרוּת במשמעות literature בעברית החדשה). פסוק זה הובא כפירוש למונח ספירות בראשית פירוש ר' משה בוטריל לספר יצירה: 'אמר משה כתב נטרונאי בספר התרשיש וז"ל עשר ספירות כמו לא ידעתי ספורות או כמו מִי יְסַפֵּר שְׁחָקִים בְּחָכְמָה [איוב לח, לז] שהוא מענין ספיר. בלימה: בלימה זה לא נתן אל האדם להסתכל וצירוף אד"ם מ"ה'.

253 לדוד, המסמל את המלכות. לפי אג'ידיו אומר הוא בפסוק זה שאינו יודע את שאר הספירות.

254 תה' עח, ב: אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת מִנִּי קֶדֶם.

255 loquar propositonem. כך מתורגם 'אביעה חידות' שבהמשך הפסוק, בוולגאטה שלפי תרגום השבעים (לפי מספור הוולגאטה זה פרק עז).

256 loquar aenigmata. כך מתורגם 'אביעה חידות' בפסוק הנ"ל בוולגאטה שלפי הנוסח העברי.

257 תעתוק כזה של 'מני קדם' שבפסוק אינו מצוי בתרגומי הוולגאטה והשבעים, המתרגמים את המלה ולא מתעתקים אותה.

לאותן ספירות גבוהות, שאת מקורן, שאתם [מכנים] אב, הוא[258] כינה "קדם",[259] ממנו מושכים כל הדברים את מוצאם.

כינוי אחר של האידאות או המידות[260] [מצוי] במזמור אחר, כאשר הוא אומר, השמן היורד אל פיות הלבושים.[261] באותה לשון נכתב אל פיות ה'מידות', מה שמציין צורות ומידות,[262] שלגביהם נזקקים החכמים לשני מונחים. כאשר הם מתייחסים לאותן עשר, הם אינם מתייחסים [אליהם] בשמות מקובלים אחרים, אלא "ספירות" ו"מידות", אשר בשפתכם נקראים במקרה מסוים – מספרים, ובמקרה אחר – מידות. כנגד אותם שני שמות נערכו שני הספרים האחרונים, שכותרתם "מטפיזיקה".[263] אך די בשם המספרים,[264] אשר,[265] מאחר שהוא הפשוט שבדברים, לא[266] יהיה מחוץ ל[עצם ה]דבר, אם הדברים והסיבות האלהיות מכונים בכינוי המספרים, גם על־ידי דויד וגם על ידי הארמים.

---

258 דויד.

259 פירוש דומה למלה 'קדם' בפסוק אחר, יימצא במדרש בראשית רבה, לח, ז: 'וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם [בר' יא, ב ...] הסיעו עצמן מקדמונו של עולם אמרו אי אפשינו לא בו ולא באלהותו'.

260 mensurae . מלה זו היא המשמשת גם להלן כמקבילה הלטינית של מידות.

261 תה' קלג, ב: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו. התרגום לפי הוולגאטה (ושם מזמור קלב). לפסוק זה יש אכן נוכחות רבה בספרות הקבלה, והפסוק הבא אחריו וממשיכו הוא האחרון שעסק בו רשב"י הזוהרי בשעת מיתתו, זוהר ח"ג, רצו ע"ה (אדרא זוטא).

262 השוה זוהר ח"ג, ז ע"ב: 'על פי מדותיו ממש'.

263 שני הספרים האחרונים של המטפיזיקה לאריסטו (ספרים יג–יד) עוסקים במספרים ובאידאות. שמו של הספר מובא כאן בצורתו היוונית, אך באותיות לטיניות: meta ta phusica, כלומר מה שאחרי דברי הפיזיקה.

264 כלומר במונח 'ספירות'.

265 אפשר לפתוח את הקיצור כ־quod ולא qui כנדפס, ואז הכוונה יהיה לשם המספרים ולא למספרים עצמם.

266 כך לפי כתב היד, שבו נראה כי נכתב non ולא ratio כנדפס.

[הפֶּרֶד, השלוש והתשע: סדר הספירות כשלושה משולשים]

עתה מגיעה אני להראות את השימוש שלהם, דבר שאותו דרשה החקירה דלעיל מר׳ משה המצרי, מחריב העניינים האלהיים.[267] ראשית, כדי שיתוארו השמות של תשעת העליונים, יש לתאר כסדרם שלושה משולשים. כי הפֶּרד,[268] מאחר שהוא בלתי מתחלק, הינו סמל האלמוות והנצחיות. כפרד ראשון, אפוא, מעל שאר האי־זוגיים, באותה מידה שבה השמש מעל הכוכבים, האדם מעל בעלי החיים, כמלך גם אתה הקיסר מתנשא מעל העם.[269] פרד זה בהימשכו ראשון, משיב לתוכו את המרובע הראשון של הפרדים,[270] את זה, אשר הוא מתושע,[271] ששומה היה על זה אשר מושך את מקורו מן המשולש[272] להעריך כבן אלמוות פי שלושה, אם אפשר היה לומר כך. כפי ש׳טריסמגיסטוס׳[273] ו׳הגדול פי שלושה׳ רגיל להיקרא, קוראת אני ׳בן אלמוות פי שלושה׳ את מה שבהימשכו מן הפרד, מן הראשון, דבר ש[בהימשכו] אל תוך עצמו – משם נתכונן המרובע. אשר למידת היציבות שעלתה בגורלו, ולראיה[274] – בניינים: כאשר גושי סלעים גדולים, אם הם מרובעים ואינם תלויים – שום כוח, שום נצח, שום פגעי זמן אינו יכול לעוקרם ממקומם.[275]

---

[267] לעיל **שכינה, עמ׳ 79.

[268] כלומר, אי־זוגי. אפשר גם לתרגם: בלתי שווה.

[269] נראה כי במלים אלה, primus impar, מביע אג׳ידיו את התנגדותו לצירוף primus inter pares, ראשון בן שווים, שבו תוארה מעלתו של מלך בימי הביניים.

[270] הכוונה אולי לפירמידה המורכבת מריבוע של משולשים (כדלהלן), וגם לשלוש בריבוע, כלומר תשע.

[271] כלומר מכיל תשע.

[272] הכוונה אולי לתיאולוגים נוצריים, הסומכים על השילוש.

[273] ביוונית ׳הגדול פי שלושה׳, הכינוי לאלהות המצרית הלניסטית של הכת ההרמטית. על יחסו של אג׳ידיו לתורות ההרמטיות ולכלל הקורפוס ההלניסטי שתורגם ללטינית בתקופת הרנסנס, ראה לעיל במבוא ##, עמ׳ ???.

[274] אולי צריך להיות argumentor במקום argumento, ואז נתרגם: אביא לראיה.

[275] אולי הכוונה לפירמידות (הנזכרות אכן בהמשך), שלהן נקודה אחת עליונה שממנה נמשכים משולשים, וניצבים על ריבוע. הפירמידות נחשבו כבניין מוצק ונצחי, וכסוד של חכמי מצרים העתיקה, שאת חכמתם העריכו חכמי הרנסנס.

כך מאחר שתשע אלה נצחיות הן, וזה איננו הולם אותי – העשירית מבין הפעולות הנצחיות, כדי שתהוּלל מכל צד נצחיותן,[276] מתוך אותן שלוש הסיבות, לא יכלו הן להיספר – לא בדיוק, לא באופן מלא ולא באופן מצטבר – אלא באמצעות המתושע,[277] המוצק ביותר בין המספרים, איתן ביותר ואף שאר משפחה קרוב ביותר לנצחיוֹת, וכמו אח בדם.[278]

המשולש הראשון יהיה זקוף בצורת פירמידה כשהבסיס מונח במקום הנמוך ביותר, הזוית והחוד נושאת עצמה לעליונים. בעוקץ יש לרשום "כתר", בזוית הימנית "חכמה, בשמאלית "בינה". שמות מוצלחים ביותר של השילוש הקדוש ומקודש, המאושר ביותר, הנישא ביותר:

---

[276] התרגום על פי תיקון ל־earum במקום eorum שבכתב היד ובדפוס.

[277] הכוונה כאן לצורה שמורכבת משלושה משולשים. המספר תשע (מספרן של המוזות) נחשב ביותר הן בקרב הפילוסופים הניאו־אפלאטוניים, הן בין חכמי הרנסנס. ראה להלן.

[278] השוה לשון פילון האלכסנדרוני, על בריאת העולם, פסקה 12 (בתרגום ליבס): 'אך משה [...] העניק לבלתי נראה ולמושכל את הנצחיות כאח וכקרוב'. על קטע זה ראה: ליבס, 'מעשה מרכבה ומעשה בראשית כתורת סוד אצל פילון האלכסנדרוני', קבלה 19 (תשס"ט), עמ' 333–335.

/[עמ׳ 82]

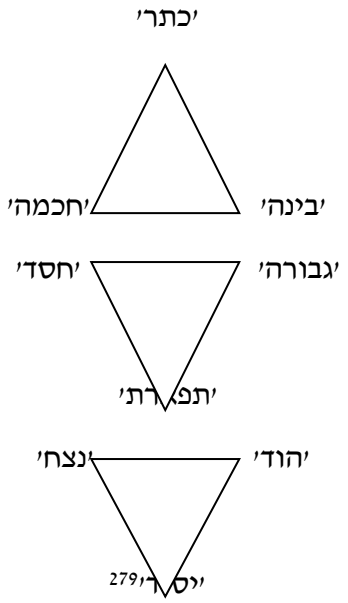
[279]

שני המשולשים הבאים[280] שומרים את הסדר ההפוך, כי הבסיס תלוי בעליונים, החזית והעוקץ יורד. את הסיבה [לכך] כבר הצגתי, מאחר שהשילוש האלהי מוחלט[281] הוא, לא יופנה אל ענייני בני

---

[279] התמונה הודפסה כאן, בראש עמ׳ 82, בדפוס סקרה. משולש אחד ניצב ושני ושלישי עם החוד כלפי מטה. בכתב היד מצויה התמונה בחלון שבחלק השמאלי התחתון של עמ׳ v162. כאן צויר תחילה אחרי המשולש השני עוד משולש ניצב, ונמחק. ואכן להלן, **שכינה, עמ׳ 84, מסביר אג׳ידיו שאת המשולש השני אפשר לצייר גם כניצב, כמו בצורה שנמחקה). בקדקוד העליון של המשולש הראשון כתוב ׳כתר׳, ובקדקוד הימני ׳בינה׳ ובשמאלי ׳חכמה׳. במשולש השני בקדקוד הימני ׳גבורה׳ בשמאלי ׳חסד׳ ובתחתון ׳תפארת׳. במשולש התחתון בימיני הוד ובשמאלי ׳נצח׳ ובתחתון ׳יסוד׳. כלומר שלא כמקובל בשבלונות הספירות בספרים עבריים, כאן הספירות הימניות (אלה ימניות גם לפי מה שכותב גם אג׳ידיו בהסבריו) נמצאות משמאל הקורא, והשמאליות לימינו, כלומר אולי לפי צדדיה של הדמות האלוהית הנוכחת ממול לקורא. ציור כזה, עם הסבר כזה, נמצא אכן בספר מאירת עיניים לר׳ יצחק דמן עכו (גולדרייך, מאירת עיניים, עמ׳ קכ־קכא). משה קורדובירו חלק על דרך זו להעמדת הספירות, וראה על כך ברכה זק, ׳על סידור תפילה למשה׳, בספרה ממעיינות ספר אלימה לר׳ משה קורדובירו ומחקרים בקבלתו, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן גוריון בנגב, באר שבע תשע״ד, עמ׳ 84-83.

[280] על פי תיקון ל־sequentes במקום sequentis המצוי בכתב היד ובדפוס. בלא התיקון נתרגם, במקום הבאים: של מה שבא אחריו.

[281] גם: מותר, בלתי קשור.

תמותה, כפי שאודות ההבחנה[282] בין החכמה לבין המאמר הוסכם גם בדעתם של התיאולוגים שלכם.[283] בימין המשולש השני שוכנת 'חסד', את השמאל [מחזיקה][284] 'גבורה', את החזית התחתונה 'תפארת'.[285] את ימין השלישי תפסה 'נצח', את השמאל 'הוד', את האמצע 'יסוד'.

[ריבוי שיטות ציור הספירות נועד לפצות על חולשת דמיונם של בני האדם]

דרכי הציור – מגוונות, כשם שמגוונים הם הרעיונות המסומנים באותן 'ספירות' קדושות שאינן ניתנות לביטוי, ב[אותם] אזורים, בעולמות. בייחוד נכון הדבר בכל הנוגע אליכם, בני התמותה, אשר בכם כוח הכישרון המולד מוגבל הוא וחלש. שכן [דבר זה הוא] כמו במשתאות: ואף אם מוגש קיכלי, אם חוגלה, /[עמ' 83] אם ארנב, אם חזיר־בר שלם, איש אינו יכול לבולעו שלם. מובאים חרבות, מצפים למלצר,[286] אדם מיומן מוזמן, זה חותך[287] [את החיה] בסכינים לחתיכות[288] קטנות, לאחר מכן אתם טוחנים [את בשרה] בשִׁניים לפני שתצרפו זאת אל המזון שלפני ולפנים. כך האלהות הנצחית, שאינה זעה ואינה ניתנת לחלוקה, אינה מתירה כל פיצול, כל חלקים. מכל מקום ממוקם, מצורה, מהיקף, מהרחבה, מהימשכות, ממִתאר – נמנעת היא, מרחקת אותם, דוחה. אך אני, שבידי הופקדה הרָשות לשמירת חוג הארץ ולמינוי אדם כנשיא לבני התמותה, קבעתי שיש להתחשב

---

282 בכתב היד distinctione (בנדפס, בטעות: distinctiones).

283 ייתכן שיש כאן רמז לכך שבעוד שלחכמה יש צד אנושי, המאמר (לוגוס) הוא אלוהי בלבד. בעיית ההבדל בין שני אלה דווקא אינה מוסכמת אצל כל חכמי הנצרות. בעוד שרוב אבות הכנסייה זיהו בין החכמה לבין הלוגוס, היו אחדים (כגון תיאופילוס מאנטיוכיה ואירנאוס) שזיהו את החכמה עם רוח הקודש, הפרצוף השלישי בשילוש (ראה: מילון אוקספורד של הכנסייה הנוצרית, ע"ע 'Wisdom'). ואולי לדעתו כאן דווקא הלוגוס, שהפך בשר (לפי הפרולוג של יוחנן), הוא הנוטה כלפי בני תמותה (והוא דיבור שהוא התגשמות החכמה).

284 גם לכאן ממשיכה פעולתו של הפועל insidet, שתורגם לעיל כשוכנת, אלא שכאן מצורף אליו מושא ישיר, המשנה במעט את מובנו.

285 בדפוס מובא כאן ציור של שני משולשים, המופיע להלן במקומו לפי כתב היד.

286 על פי קריאה כ־structor (מילה זו היא אחרונה בשורה וסופה נבלע בכיפוף הכריכה). בדפוס מופיע structos שאיננו סביר כאן.

287 בכתב היד: secat (בנדפס, בטעות: sectat).

288 בכתב היד: frusta (בנדפס, בטעות: frustra).

ברפיון שכלכם; הרי חזיר בר, כפי שאמרתי, או שא יוכל להתעכל בשלמותו על ידי אף אחד מבני התמותה, או שיהא עליו להיבתר לחלקים, ואלה – לחתיכות קטנטנות.

[השכינה מסייעת לבני האדם להשיג את האלוהיות תוך שימוש בסודות המספרים]

כך אני, אשר, כפי שאני חוזרת שוב ושוב, שעשועַי הם להיות אתכם, לשתף אתכם באלהיוֹת, בעמק שפל זה.[289] יורדת אני לתוך העמק התחתון שלכם, למען הנשמות הגופניות השוכנות בסוכות, ומחלקת את 'שכם' הבלתי ניתנת לחלוקה, ואת הבלתי ניתן לפירוד מפרדת אני ברצותי, ואת הדברים שאינם נמדדים מודדת.[290] באותו עולם בו זורח שלטונה של אחדות שאינה ניתנת לביטוי – אין משולשים, אין קווים, אין ממדים, אין למעלה, אין למטה. אך אני היא הרוח של זאת,[291] אני היא אמכם, זאת אשר משלימה כל מספר, העשירית ואף המרוחקת ביותר מבין האלוהִיוֹת. כי אתם שדה השיבולים שלי, צאצאַי, קנייני, גני,[292] שעשועַי. את כל המספרים משלימה אני, ראשית בקבלתי מן התשע, ולאחר מכן בסַפְּקי אותם לכם, וכאשר את השלם אינכם יכולים [לעכל בשלמותו], כדי להמשיך [ולספק] לכם מה שביכלתכם [לעכל], מבתרת אני את מה שאינו ניתן לביתור, מפרידה את הבלתי ניתן להפרדה, את 'שכם' האלהית הבלתי ניתנת לחלוקה – אני מחלקת. קְרא את משלֵי המלך שהיה פעם שלי, שגיליתי לו הרבה דברים, [אבל] לא את כל הדברים ש[גיליתי] לך. הוא כינה אותי 'אשת חיל'.[293] והנה "חיל" מציין צבא, כי אני לבדי משלימה את המספר, בהיותי מקבלת מלמעלה את צבא כל האידיאות, בהשלימי, בהיותי בדוגמתן, במקום נמוך יותר את מספר נותני הצורה.[294] שכן, כדי שהמלך שלמה יגלה אותו הימנון שלי, הטביע הוא בראשי החרוזים [בהמנון] שלו את הסדר הכללי, את מספר האותיות. **[163r]**/ שכן בלשון הקודש שלי אותו הסדר תקף גם למספרים וגם לאותיות, בשעה שהמספרים מצוינים באמצעות אותיות. באותו מקום חיקה

---

[289] על פי קריאה כ־hac ולא hanc כפי שנדפס ומצוי בכתב היד.

[290] לפי תה' ס, ח (ושוב תה' קח, ח): אֱלֹהִים דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד. במידה רבה לפי תרגום הוולגאטה.

[291] כנראה: של האחדות.

[292] שני הפסיקים מצויים גם בכתב היד.

[293] משלי לא י: אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא.

[294] תרגום אפשרי אחר: הנוצָרים.

הוא את אביו, שלגבי [מזמור]יו אמרתי שאני מחלקת את 'שכם',[295] כלומר מעניקה לכל אחד ואחד את חלקו,[296] אצל זה[297] אומרת אני שאני קמה בלילה, לנערות – שוקלת חלק,[298] לשכלים השמימיים – מוסרת אני דברים שלמים יותר, לנשמות הביתיות[299] – מחלקת טרף, מה שלא יכול להיעשות אלא בחילוק, בקריעה לגזרים, בחלוקה לשטחים, למקומות, לדמויות, כדי שאתאים למקבלים את הדברים שיש לקבלם, את המזון אל מי שיש להזינם.

בשל כך, [בשל] הגיוון האנושי שבמצבכם, בכל אמרות האורקל השתמשתי בתמונות, במשלים, בדימויים, במטפורות, כדי שדברים אלמותיים דרך בני החלוף, דברים אחדותיים באמצעות חלקים, דברים בלתי מוחשים באמצעות מוחשות תשיגו, חושיים [שכמותכם]. בשל דברים אלה מעיד הושע שאני ונביאַי הבאנו בחשבון את חולשתכם. נדמיתי, אומר הוא, בידי הנביאים,[300] אלה שאותם מוכיח האב אצל ישעיהו כאילו עושים הם את מה שהכרחי לאדם ופחות ראוי לאל, במקום שאומר הוא כזועם כביכול: למי דימיתם אותי,[301] כאילו אמר מעבר לכך: לדברים בלתי ראויים ביותר השוויתם אותי, ולאלה, שמהם סולד השֶׁגֶב וטוהר המעלה, הפכתם[302] אותי לדומה, וסברתם שאני בר־סמכא בכל הנוגע לנוחיותם של בני התמותה יותר מאשר במה שנוגע למעלה הראויה.

---

[295] כלומר שלמה, שחיבר את פרק אשת חיל במשלי הערוך לפי סדר האלף בית, חיקה את אביו, הוא דויד מחבר ספר תהלים, שבו נאמר כזכור אֲחַלְּקָה שְׁכֶם. לעניין זה חוזר המחבר כמה פעמים בספרו, כגון להלן **שכינה, עמ' 120, 192.
.

[296] בפירוש זה הוא נסמך כנראה על בר' מח, כב: וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ, ומתרגם אונקלוס: 'ואנא יהבית לך חולק חד יתיר על אחיך', וכך גם בוולגאטה.

[297] כלומר אצל שלמה.

[298] משלי לא, טו: וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ.

[299] בכתב היד: domecisticis, צורה שאיננה במילונים וכנראה נכתב כך בטעות במקום domesticus הנדפסת.

[300] הושע יב, יא: וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה. לפי תרגום הוולגאטה (בשולי כתב היד ובסוגריים בדפוס צוין כאן הושע יג, ואולי בטעות). בוולגטה: et locutus sum super prophetas et ego visionem multiplicavi et in manu prophetarum adsimilatus sum

[301] ישע' מ, כה: וְאֶל מִי תְּדַמְּיוּנִי. וכיו"ב מ, כה. בשולי כתב היד (ובדפוס בסוגריים) צוין ישעיהו 40.

[302] אולי צ"ל reddidistis במקום reddistis שבכתב היד ובדפוס.

[דרכי ציור המשולשים]

וכך מציירים הארמים שלי את העשר הללו מגוונות בצורה ובדמות, שהרי לעתים [הם מציירים] באמצעות אותם שלושה משולשים, שאותם תיארתי קודם, ולעיתים בסדר ישר, באופן זה:

"כתר"

"חכמה"

"בינה"[303]

מאחר ש'כתר' מוליד את 'חכמה' כדי שבאמצעותה יפיק את 'בינה',[304] כך גם שבע 'ספירות' הבניין /[עמ' 84], אשר במינוח הייחודי להן נקראות 'מידות', אתם קוראים להם מידות.[305] כי ההיגיון הרוֹוֵח[306] של התיאור הוא זה אשר אותו הצגתי באמצעות משולשים.[307]

מכאן השיג לו משענת מי שנהג לפרש את כל הדברים כמורכבים פעם ממספרים ופעם ממשולשים, לעתים – כי עשר 'ספירות' הן סיבות הדברים, אשר לכם משמיעים[308] מִספרים, לעתים כי הן מסודרות [באופן] שייראו כעין משולשים, כדי שיונחו לפני העיניים בשלשות.

גם המשולש השני, המכונה 'הררי', בדומה לראשון הנישא מכול, משתנה מדי פעם.[309] כי אם יוצב בצורה הרווחת, שאותה הוריתי, נראים באופן מסוים הימין והשמאל, 'חסד' ו'גבורה', כדברים

---

[303] בכתב היד כתובות המלים, בתעתיק באותיות לטיניות, זו תחת זו. למעלה 'כתר' מתחתיה 'חכמה' ומתחתיה 'בינה' (כבאיור דלעיל, ואילו במהדורת סקרה נדפסו המלים בשורה אחת). מקורו אולי בספר מערכת האלהות, מנטובה שי"ח, פד ע"ב: 'וסדר ציור הספירות הוא שמשימין שלוש הראשונות זו על גבי זו ממש'.

[304] תיאור זה משקף דווקא את תיאורי האצלת השילוש בתיאולוגיה הקתולית. האב מוליד את הבן ומשניהם מופקת רוח הקודש, כדלעיל.

[305] כאן משמש התרגום הלטיני של המלה מדות: mensuras.

[306] במקור communis, המשמשת לעתים כניגוד של המלה proprius, שתורגמה כ'ספציפי'.

[307] שהרי המשולשים הם צורת בעלות מידה.

[308] כלומר – משמען.

[309] הפועל הנקוט כאן, divariare, אינו מצוי כצורתו במילונים.

קודמים;[310] [עיקרון] זה שממנו מורכבת 'תפארת', כאילו מן הקביעות החיוביות האנושיות, שהחלקים קודמים לשלם, מוסב הוא פנימה.[311] משולש זה,[312] גם כשהחוד מתנשא למרומים, מחקה את הראשון.[313] ו'תפארת' מושמת לא במושב השלישי של המשולש השני, אלא ב[מושב] הראשון, הצורה הקודמת. אם זוכר אתה, זאת היתה היא:

[משולש שקדקדו מטה]

"גבורה" "חסד"

"תפארת"[314]

היכן ש"תפארת", העוקץ, מושלכת למטה. "תפארת" זו האחרת תהיה מנוגדת לה:

"תפארת"

"גבורה"

חסד"

בצורה שבה עולה כנישא גם חוד וגם 'תפארת'. כמו שבצורה הראשונה [קודמים] 'חסד' ו'גבורה', לכאורה פשוטים יותר, [ונראים] כקודמים לזה אשר מונפח משניהם,[315] ב[צורה] הבאה אחריה,

---

[310] כלומר בצורה הקודמת, חסד וגבורה קודמים לתפארת. איננו מכירים ציורי שבלונת הספירות, שבהם תפארת מצוירת באופן גבוה יותר מחסד וגבורה (ציור כזה צויר בכתב היד גם לעיל, עמ' 82, מתחת לציור המשולש השני, ונמחק). אבל מצויה בספרות הקבלה התלבטות בשאלה זו, ויש שמתארים את תפארת כפורצת ועולה מעל חסד וגבורה. כך למשל בספר שערי אורה לר' יוסף גיקטיליה, שער ה: 'נחלת אברהם ויצחק [= חסד וגבורה] יש לה מצרים [...] אבל יעקב שהוא קו האמצעי עולה לבדו עד הכתר' [לפי בבלי, שבת קיח ע"א–ע"ב]. מקובלים אחדים פתרו זאת בעזרת בחינת דעת, שהיא בחינתה הגבוהה יותר של תפארת, ומצויה מעל חסד וגבורה.

[311] כלומר כלפי מטה, לאמצע אילן הספירות.

[312] כלומר המשולש החדש שאותו מתאר הוא עתה, שקודקודו, ספירת תפארת, מופנה כלפי מעלה.

[313] את כתר חכמה ובינה.

[314] תמונות משולשים אלה (זה והבא אחריו) הובאו כאן במקומן שבכתב היד (בדפוס הובאו הם, משום מה, קודם בעמוד 82). בכתב היד צייר המחבר גם צורות אחרות, שלא צלחו, ומחקן. בכל הציורים כתוב 'חסד' בצד שמאל ו'גבורה' בצד ימין. 'תפארת' כתובה בקודקוד המשולש, המופנה למטה במשולש הראשון ולמעלה בשני.

[315] כלומר תפארת.

[נראים הם] לא כקודמים, אלא, אם מותר להעביר [לכאן] את [הדיבורים] הרוֹוְחים באומתכם,[316] בדומה לאופן בו המקרים נראים כנמשכים אחר העצמות.[317]

המשולש השלישי שומר על יציבותו,[318] כאשר [פועל הוא] בדומה לכוח הטיטאני,[319] המושך תמיד את העוקץ כלפי מטה. והוא גם כובל,[320] אם לומר כך, את התכונה האלהית, שעניינה – תמיד להיות זקוף, תמיד באופן מסוים להתנשא, תמיד להתמיד בתוך עצמו.[321]

המשולש העליון והראשון נשאר תמיד בלתי מונע, כשלשום מקום אינו מתכופף, לשום מקום אינו נוטה. השלישי תמיד נמשך ונוטה כלפי מטה. השני מכיל את גון שניהם,[322] ואת עצמו פעם זוקף לעליונים, פעם משיב לתחתונים.

---

316 כוונתו לתיאוריה האריסטוטלית על העצם והמקרים, שאג׳ידיו מסתייג ממנה.

317 יש להשלים: כך חסד וגבורה נמשכים אחרי תפארת. ההסתייגות מן המלה ׳קודם׳ נובעת מכך שאין מדובר כאן על קדימות זמנית אלא הגיונית.

318 כלומר, מצויר תמיד באותה צורה, שלא כמו הקודם.

319 אפשר שהכוונה לאור השמש, שנחשב בתרבות הקלאסית לטיטאן. בקבלה שמש לעתים היא יסוד (גם אם לרוב תפארת). אך דומה יותר שכוונתו לטיטאן אטלס הנושא על גבו את השמים. גם הוא דומה לספירת יסוד, המכונה צדיק יסוד עולם, העמוד הצדיק שעליו העולם עומד. ואולי כוונתו גם לאחיו של אטלאס, הטיטאן פרומתאוס הקשור לסלע מאחר שגנב את האש ומסרה לבני אדם. דמותו של פרומתאוס הקשור מצויה ברקע דברי פרמנידס על היש, שעליהם יסתמך אג׳ידיו להלן (**שכינה, עמ׳ 85), וגם הפועל ׳קושר׳ דלהלן (ראה בהערה הבאה).

320 או: כובש וכופה. vincit עשוי להיגזר או מהפועל vincire שפירושו לקשור, וכן מ־vincere שפירושו לכבוש.

321 משולש זה כופה וכובל כלפי מטה את התכונה האלוהית המבקשת להזדקף, אך הוא גם דומה לה, כשהוא שומר על תמונתו, ומצויר תמיד כמשולש המופנה כלפה מטה.

322 אפשר להשוות ללשון הזוהר, ח״ג רכז ע״א: ׳קודשא בריך הוא כליל תרין גוונין׳.

[הישארות, המשכה, תשובה; פילוסופיה פרוקליאנית וספירות]

פרוקלוס שלכם[323] חוזר [ואומר] לכם לעתים קרובות: שלוש סגולות יש לדברים האלהיים – להישאר, להימשך, להשיב.[324] נשארת – 'כתר', נמשכת – 'חכמה', משיבה – 'בינה',[325] שהמוחזקים לחכמים שלכם קוראים לה – קשר ההורה עם הצאצא.[326] זו היא שמשיבה לתוכה גם בניין שלם המורכב משבע[327] וממוקם במאמר,[328] וגם את העולם החיצוני שחיקה את דוגמת השבע ונולד מן המאמר זאת שרתי בנבל דויד המלך. שכן בכנותי את 'בינה' בשם עפר,[329] הבעתי את האורקל המצוין ההוא: 'כל הדברים יושבו לעפרם'.[330] כי אם [עפר] אחד בלבד היה, והוא זה שנחשב עפר, הייתי

---

[323] 'שלכם' מפתיע או אירוני, שכן פרוקלוס היה אדוק בדתו הפגאנית, והתנגד לנצרות.

[324] הכוונה ודאי לדברי פרוקלוס בספרו יסודות התיאולוגיה, הנחה 35, בתרגום ליבס: 'כל מסובָּב גם נשאר בסיבתו גם נמשך ממנה וגם שב אליה' (למקור יווני עם תרגום אנגלי ראה: פרוקלוס: תיאולוגיה, עמ' 38. בהקדמה שם בעמ' xxxiii-xxxi נסקרת ההשפעה הרבה שהיתה לחיבור זה, בתרגום לטיני, על מחשבת הרנסנס). שלושת המונחים הללו, הישארות המשכה, ושיבה (המתורגמת באמצעות הפועל הלטיני revertere, ולא convertereהמצוי כאן אצל אג'ידיו) משמשים לציון שלושת הספירות חכמה בינה ומלכות אצל פיקו דלה מירנדולה, 900 מסקנות (Conclusiones), המסקנות הקבליות לפי דעתו שלו, מסקנה 59. חיים וירשובסקי (ראה וירשובסקי, בין השיטין, עמ' 88), מתרגם ומפרש מסקנה זו, ואף מציין את המקור של המינוח הנ"ל אצל פרוקלוס (פיקו אינו נוקט שם בשמו של פרוקלוס). סקרה בהערתו לטקסט שלנו אינו מפנה לספרו הנזכר של פרוקלוס, ואף לא למסקנה הנזכרת של פיקו, אלא לחטיבת המסקנות של פיקו לפי פרוקלוס. אומנם שם במסקנות 24–29 מדובר על שילוש מקביל במקצת, אבל הטרמינולוגיה שונה ברובה, ונראה שמקורו של אג'ידיו הוא ספרו המקורי הנ"ל של פרוקלוס.

[325] תשובה היא סמל מובהק לספירת בינה במקורות הקבלה.

[326] אולי רמז לדרוּש הרוֹוֵח בספרות הקבלה, כגון בשכבת התיקונים שבזוהר, שלפיו תפארת היא 'בן יה', אותיות 'בינה' (זוהר ח"ב, קנח ע"א, רעיא מהימנא, ועוד).

[327] שבע ספירות הבניין כלולות בבינה, שהיא מקורן.

[328] כלומר בעולם האלהי.

[329] השוה פרדס רימונים לרמ"ק, שער ערכי הכינויים, ערך 'עפר': 'עפר היא מדת המלכות [...] ויש מי שפירש עפר גם כן בבינה'.

[330] תה' קד, כט: וְאֶל עָפָר יְשׁוּבוּן. בגיליון כתב היד (ובדפוס בסוגריים), צוין כאן מזמור 103, שהוא מספר המזמור בתרגום הוולגאטה. בנוסח הוולגאטה 'ישובון' מתורגם revertentur ולא convertentur שלפנינו, ואף לא נמצאת שם

אומרת: לעפר, ולא הייתי מוסיפה ם.[331] כפי שאומר [האיש] שלכם, המתחרה בחכמת מצריים וארם: את שמשם ואת כוכביהם.[332] איזהם הללו באמת – את זאת יש להראות אחר כך.

בנוגע לסגולות פרוקלוס, [את סגולת] ההישארות תובע לעצמו המשולש הראשון, [את סגולת] ההימשכות – השני, השלישי [את סגולת] – ההשבה. אני, זו שמכאן לוקחת[333] ולשם מְשַלחת, כמתווכת בין כל הדברים, מצווה שהשכלים יעמדו, שהגלגלים השמימיים יימשכו ויזרמו. אני משיבה אדם לכדי מלך על האנושיים, מעמידה קדושים, רודפת אבודים, בה בעת שבתקווה קוראת אני לתשובה את החוטאים.[334]

[האין־סוף]

נותר לייסד, בשכל חסוד סודי טהור, דבר אחד שאותו מזהירה אני שתקבל בנפש טהורה מכול, ישרה מכול, קשובה ביותר: שמעל לאותן עשר 'ספירות', המותוות בצורות כפתורים,[335] הודרכו על

המלה omnia (כל הדברים), שהיא הוספה של אג'ידיו ומשנה את פשט הפסוק, ומקרבתו אל רעיון שיבת כל הדברים אל הבינה באלף היובל, כפי שרגיל בקבלת הרמב"ן ובית מדרשו. אג'ידיו שב ודורש פסוק זה להלן, בעמ' 238.

331 כלומר את הכינוי החבור של עֲפָרָם. השיוך הספציפי של העפר, המתבטא בכינוי החבור, מעיד על כך שיש יותר מעפר אחד. דומה שכוונת אג'ידיו להצביע בכך שבנוסף על העפר הגשמי יש גם עפר אחר, סימבולי, והוא ספירת בינה. לפי אפשרות אחרת, בשני סוגי העפר מכוון אג'ידיו לספירות עליונות, ביודעו שפרט לספירת בינה גם ספירת מלכות נקראת עפר (ראה הערה 329), וכוונתו כנראה לכך שהעולם העליון (שבע ספירות הבניין הממוקמות במאמר, כדבריו) יושב לבינה, והעולם החיצוני (הנזכר גם הוא לעיל) יושב למלכות. פירוש כזה אפשרי אומנם מצד הקבלה היהודית, אך קשה לחשוב, שאג'ידיו שאינו מזכיר כאן (לפחות במפורש) שעפר הוא גם מלכות, יסבור שנמען המכתב ידע להשלים פער זה.

332 ורגיליוס, אינאיס, ו, עמ' 238 שורות 640–641, בתיאור עולם האושר של נשמות הצדיקים: 'פה השמים מעל בהירים בָּגְוָהָם שבעתים, / זיו־ארגמן לשחקים, כוכביהם ושִמשם לא שלנו'.

333 צ"ל excipio במקום excipuo שבכתב היד ובדפוס.

334 הפילוסופיה האפלטונית מחלקת את העולם לשלושה, העליון חסר תנועה, התחתון מקום ההויה וההפסד, והאמצעי (עולם הגלגלים השמיימיים), שרוי בתנועה סיבובית, המחקה את הנצח חסר התנועה.

335 המלה sphaerulae שכאן משמשת בוולגאטה, שמות לז, יז, כתרגום של כפתורים. זו צורת ההקטנה של המלה sphaerae שפירושה כדורים או גלגלים (זו גם המלה שתתורגם כאן בהמשך ככדורים וכגלגלים, ברבים וביחיד), והיא דומה למלה העברית ספירות, ואף פעמים רבות נחשבה המלה העברית כזהה למילה היוונית־לטינית (אג'ידיו הולך בדרך ההפוכה, ולהלן **שכינה, עמ' 108, גוזר את המלה היוונית מן העברית ספירות).

ידִי הארמיים, שיציירו עוד גלגל אחר מתנשא מלמעלה.[336] את זה, המתנשא מעל 'כתר', מכנה אני 'אין סוף', מה שאתם הייתם קוראים: לא סוף, או אין סופי. תאמר: ישנן[337] אפוא אחת עשרה לא עשר? אומַר כמו בספרון היצירה, אשר כותרתו 'יצירה': /[עמ' 85] עשרה הם המספרים האלהיים לא אחד עשר.[338] אך למה מוסיפה אַת אֶת האחד עשר?

שווה בנפשך עשרה כדורי[339] זהב. תאמר שהזהב קודם להם – בכל זאת תאמר שהכדורים הם עשרה לא אחד עשר, שכן הזהב איננו כדור אחר מחוץ לעצמו, אלא הוא עם כל הכדורים ובכולם. אם יותר לי לנכס מלה זו – אשר בה חכמיכם משתמשים במקומות רבים – אלה קוראים זאת 'מהות', אשר, גם אם באיזשהו אופן מנקודות המבט האנושיות היא נראית קודמת לשלוש ההיפוסטאזות, בכל זאת לא יאמרו בעקבות כך שהן ארבע, מאחר שאיננה נפרדת מן השלוש – כפי שלא נולדה, כך גם אינה יולדת.[340] בהיותה מצויה לפני ולפנים בכל אחת ואחת, זהה היא לכל אחת ואחת. זאת אשר אף על פי שאומרים עליה שכלל אינה יולדת, בכל זאת בתוכה נעשית ההולדה, וגם [בתוכה נמצאת] זאת אשר נקראת בפי פרוקלוס 'הימשכות', במקום שפורץ אור באמצעות אור.[341]

---

336 השוה בבלי, חגיגה יג ע"א: 'עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות דכתיב "וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא" [יח' א, כב] עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך רשות לדבר'. גלגל זה, המכונה כאן sphaera מכונה להלן, בעמ' 152, בצורת ההקטנה sphaerula.

337 על פי פתיחת הקיצור כ־sunt ולא sum הנדפס.

338 ספר יצירה, א, ד: 'עשר ספירות בלימה, עשר ולא תשע, עשר ולא אחת עשרה'.

339 במקור speras במקום sphaeras.

340 שונה היא בכך משני הפרצופים (הם ההיפוסטאזות) הראשונים של השילוש, שהם אב היולד והבן המולד. השוה לדברי הקוראן קיב (פרשת הייחוד, בתרגום ריבלין), המכוונים בוודאי נגד השילוש הנוצרי: 'אמור: הוא אלהים אחד, האלהים הנכבד, לא יָלד ולא יֻלד, ואין דומה לו אחד'. באשר לפרצוף השלישי ראה בהערה הבאה.

341 הכוונה לפרצוף, או להיפוסטאזה השלישית (ראה בהערה הקודמת), שהיא רוח הקודש, המתוארת בתיאולוגיה לא כנולדת אלא כנאצלת (או נמשכת), כאור משתי הראשונות, שגם הם בחינת אור. בלשון דומה, אור מאור (lumen de lumine, ולא lumen a lumine שלפנינו), מתוארת הולדת פרצוף הבן (ישו) מפרצוף האב, לפי הניסוח של עיקרי האמונה הקתולית (credo).

[רעיונות מקבילים ל'אין־סוף' הקבלי במסורת הפגאנית]

'אידה' קרא הומרוס להר הנישא מעל, מקור מעיינות גועשים,[342] הר הנכון מעל פסגת ההרים,[343] שבו [מצויים] כל הכנה ותיקון – כינון ההיפוסטאזות[344] כמו שבע ה'מידות', שבהן, בשירותי, קיימים כל התוויה, סידור והכנה של יצירת העולם והנהגתו.

אינני יכולה לסבול שייעלם מעיניך דבר זה, שאותו אולי יבינו [סוף כל סוף] אלה שמדברים על כך. תשפוט [זאת] אתה וכן [שאר] הנותנים [על כך] את הדעת.[345] הרי את הכדור הזה, שאודותיו אני מדברת, העריץ והילל בשירתו ושורר עליו פרמנידס, ובמינוחו שלו קרא לו 'אחד',[346] בהיות כל שאר הדברים [רק] נראים להיות משהו,[347] או, אם להשתמש במלה שלכם, נראים ככאלה המוסיפים תוספת יתר על משהו. אחר כך חיקה אותו האקדמי, ו[כתב] את הספר אודות האחד, שנקרא בשמו

---

342 לפי הומרוס, איליאדה ח, 47–52, יד 293, ועוד. הר זה, המצוי בפריגיה סמוך לטרויה, שימש גם מקום לזיווג זיאוס והרה (יד 281–360). אג'ידיו מקשר בין השם אידה לבין האידאה של האידאות האפלטוניות, הזהות לדעתו עם הספירות (ראה לעיל **שכינה, עמ' 80 ולהלן **שכינה, עמ' 137), והאידאה שמעליהם היא אין סוף. נכון אולי לזכור כאן שהיו אף מי שפירשו ששמם של היהודים בא להם משם ההר אידה (אומנם לא ההר בפריגיה, אלא ההר הנישא בכרתים, שנקרא גם הוא בשם זה), מקום הולדתו של זאוס, ומשכנו של קרונוס (סטורנוס בלטינית) בימי מלכותו. זיהוי זה קשור לזיהויו של אלהי היהודים עם סטורנוס (הוא שבתאי, ומכאן לדעתם קדושת השבת). ראה: טקיטוס, דברי הימים, ה, עמ' 200 פסקה ב. הקשר לאבי זאוס מתאים אולי כאן, אצל אג'ידיו, לאין סוף, המצוי מעל לספירות.

343 לפי ישי' ב, ב: וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נָכוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הֶהָרִים. התרגום כאן זהה לתרגום בוולגאטה. בזוהר (ח"ב, קפט ע"ב) ההר שבפסוק זה נדרש על ספירת חסד, ולא על אין סוף כמו כאן.

344 כלומר לשלוש הספירות העליונות המזוהות כאן עם פרצופי השילוש הנוצרי.

345 בנדפס נכתב בטעות animadvertantium במקום animadvertentium הנכון גם לפי כתב היד.

346 שירת פרמנידס, ראה: ליבס, מנמוסיני, הוצאת כרמל, ירושלים תשע"א, עמ' צה–צז: 'והוא יחיד במינו ומשלם ממקומו לא יזוע / [...] כן הוא אחד ורצוף. ואתה מה מוצא תבקש לו . [...] אך בהיות לו גבול אחרון כבר נשלם מכל־עבר / ולגופו של כדור מעֻגל למשעי מִדמה הוא'. נושא חרוזים אלה במקור הוא היש, ואג'ידיו כאן מזהה אותו עם אין סוף. ראה גם לעיל בראשית דבריו כאן.

347 שם, עמ' צג: 'צריך שתשיג את כל אלה / גם את לבה הלא־זע של אמת שהיטב משכנעת / אך גם סברות שנראות לאנוש ואין תוקף אמת בן / ובכל־זאת תלמדן ותדע הכיצד היה צורך / שהנראות יתקבלו על כל־לב כי חודרי כל דבר הן'.

של היוצר המקורי,[348] כשהוא דן בעניינים מסוימים, לפי עדות פרוקלוס, באופן גבוה יותר מאשר פרמנידס,[349] **[163v]** עד שסימפליקיוס במקום זה משתומם על כך שמישהו משתטה עד כדי כך, עד שאת מה שהוא כתב על האחד באלהיות, דווקא את הנישא ביותר, הסודי ביותר, הקדוש ביותר מכל האלהיות – יעוות בנוגע לעניינים אנושיים ובני תמותה.[350]

מושכת אני אותך, מעיינת באריכות יתר, שכן כה חשודה בעיני חדות הראייה של השכל האנושי כדלה, גולמית, קהה, עד שדבר אינו ארוך מדי לשם העלאתה והארתה, באותה מידה ששום דבר אינו נראה כמספיק. אך שתשוב נא כבר שיחתנו אל המספרים. וכך כל פעם שתקרא באורקלים שלי [את המלה] 'אחד' אשר מתייחסת לאלהיות, הבן שאותו הדבר הנעלה מעל כול מהולל כָּ'אחד', אשר, אמרתי, קודֵם באופן שאי אפשר לבטאו לכל עשר ה"ספירות" שתוארו.

[הציווי לדרוש בכתובים עניינו עיסוק בסודות החבויים בכתבי הקודש]

בעניין זה ציית למצוה הכללית של סִפֵּי חכמתי,[351] שהכרחי ביותר לחוקקה גם ב[סִפֵּים] גדולים יותר של שער הספרייה ובאותן אותיות זהב:[352] 'דִרשו' בכתובים, מתוך האוונגליון.[353] בציווי זה מבינים

---

348 בדיאלוג האפלטוני פרמנידס.

349 דעה זו שוטח פרוקלוס בפירושו על הדיאלוג האפלטוני פרמנידס.

350 כנראה שהכוונה לדברי סימפליקיוס בפירושו לפיזיקה לאריסטו, ראה סימפליקיוס, פיזיקה, עמ' 22 והלאה. בספר זה של סימפליקיוס (איש המאה הששית, מאחרוני הפילוסופים הניאו־אפלאטוניים), נשתמרו לנו קטעים ארוכים וחשובים משירתו הנ"ל של פרמנידס. הטענה של סימפליקיוס ובעקבותיו אג'ידיו, היא שיש להבין את דברי פרמנידס על היש האחד שאינו ניתן לחלוקה ותנועה כנוגעים דווקא למדרגה העליונה, ולא לעניינים אנושיים, וזאת בהתאם להשקפה האפלטונית, ובניגוד למה שמשתמע מדברי פרמנידס עצמו, שלא הכיר בכל מציאות זולת האחד. על דעות שונות בנוגע לאחד של פרמנידס ראה להלן **שכינה, עמ' 152, 219 (שם נזכר גם סימפליקיוס).

351 המלים 'דרשו בכתובים' (scrutamini scripturas), שולבו במאה השש עשרה בציורי שערי ספרים של כמה מדפיסים, ולכך כנראה רומז כאן אג'ידיו.

352 הכוונה כנראה לכך, שאותיות הכתובת על שער הספרייה תהיינה גדולות יותר מאלה שבשערי הספרים (ראה בהערה הקודמת). אפשר גם שהוא רומז כאן לכתובת קודמת שהיתה כתובה באותיות זהב על שער הספרייה, ואותיות הכתובת החדשה צריכים להיות לדעתו גדולות יותר. ואולי יש כאן רמז למרטין לותר, שבשנת 1517 הצמיד לדלת מבצר הכנסייה בוויטנברג את 97 התזות שלו. המצווה 'דרשו בכתובים' מילאה מקום חשוב גם במחשבת לותר.

353 יוחנן ה, 39. על מצוה זו דיבר אג'ידיו כבר לעיל, **שכינה, עמ' 74. , וכן בהמשך **שכינה, עמ' 110.

הארמיים ׳שבעים ושתים דרכים׳.[354] אתם הייתם קוראים להם שורשי הנימוקים,[355] לא טוֹפִּיים[356] אלא אלהיים. אחד מן המקומות,[357] וכאילו מקור כל המקומות, הוא שינוי של סטייה,[358] כאשר באורקלים הקדושים פוגע אתה במשהו אשר חורג מן המנהג ומן המסלול של כתבים אחרים, בחלונות נטויים[359] במקדש, כנגד נוהַג כל החלונות: אחרים צרים הם בחוץ ובפנים רחבים, אלה בהפך: צרים מבפנים ורחבים מבחוץ. שהרי המִקדש איננו מקבל אלא נותן /[עמ׳ 86] אור, איננו מתמלא מן השמש שבה אנו מבחינים,[360] הוא מואר מן השמש שבה איננו מבחינים. הוא איננו שואל

---

[354] הכוונה לשבעים פנים שבהם התורה נדרשת בהם (למשל, במדבר רבה יג טז), המספר שבעים ושתים נפוץ בספרות הקבלה בהקשרים רבים (סקרה מביא בהערתו כאן גם מקבילות מן הקבלה הנוצרית), ואולי מלאה כאן תפקיד הברייתא דר׳ אלעזר בן ר׳ יוסי הגלילי שעוסקת בשלושים ושתים מדות שהתורה נדרשת בהן. אג׳ידיו חוזר על כך גם להלן **שכינה, עמ׳ 113, 153.

[355] בכתב היד, בצד שמאל בגיליון, נכתב: Scrutari scripturas: quid per te argumentorum sedes: dialectica divina. כלומר: ׳לדרוש בכתובים. מה הוא מושב הנימוקים דרכך – דיאלקטיקה אלוהית׳.

[356] במקור topicas. המשמעות הראשונה של המלה היא מקומיים (טוֹפּוֹס ביוונית פירושו מקום), אך כאן הכוונה לספר הדיאלקטיקה האריסטוטלי טופיקה ולתוכנו, ׳המקומות׳ (טוֹפּוֹי) או דרכי המחשבה המשותפים שמשם נלקחים הנימוקים.

[357] כאן משתמש המחבר במלה הלטינית loca, שהיא תרגום של המלה היוונית טוֹפּוֹי, שברקע המלה שהשתמש בה לעיל (ראה בהערה הקודמת). תרגום נוסף למונח זה ראה להלן **שכינה, עמ׳ 113, ושם קובע אג׳ידיו שגם מספר המקומות הללו הוא 72. וראה גם להלן **שכינה, עמ׳ 180.

[358] במקור divariatio. מילה זו אינה מצויה במילונים אך היא מתבארת כהרכב di-variatio. ואולי זהו הלחם שטבע אג׳ידיו של שתי המילים diva variatio, ואז פירושה יהיה שינוי אלהי.

[359] לפי המקור המקראי: שקופים אטומים, כבהערה דלהלן.

[360] חלונות נטויים, בלטינית fenestrae obliquae, הוא תרגום הוולגאטה ל׳חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים׳, מ״א ו, ד (וכן תרגום של ׳חלנות/חלונים אטמות׳ ביח׳ מ, טז; מ״א, טז כו). והשוה פירוש רש״י לפסוק ממלכים: ׳שקופים אטומים – רבותינו פירשו שקופים לשון ראייה ופתיחה והשקפה פתוחים מבחוץ ואטומים מבפנים, קצרים מבפנים, שלא כדרך שאר חלונות אחרות העשויות למאור, להראות שאינו צריך לאורה׳. פירושו מעין זה נמצא במדרש במדבר רבה טז, ז: ׳כהחלונות שיהיו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים כדי שיהיו מוציאין אורה לחוץ׳ (ונוסח זה הובא גם בעמוד האחרון של פירוש האגדות לר׳ עזריאל). וכיו״ב בבבלי, מנחות פו ע״ב, אך שם פירוש המלים שקופים ואטומים הפוך הוא (לפחות לפי הגרסה שבסוגריים המעידים אולי על הוספה). ׳שקופים (מבפנים) ואטומים (מבחוץ) לא לאורה אני צריך׳. ומפרש

אור מן העולם, אלא מושיט; אינו מבקש, אינו מאפשר, אלא – מגולל ושופך. נטויים הם חלונות אלה, חצובים הם, כדי לשאוב במקדש את הדברים האלהיים, לרומזם בתורה ובנביאים. לפיכך אותם [חלונות] שמאירים במקדש אחראיים על הענקת בהירות לעם, אותם שבתורה – לחכמים.

[המקובלים עוסקים בסודות אלה ואילו הנוצרים כלל אינם חשים בהם]

לדרוש בכתובים פירושו אפוא – לחקור באופן מדויק יותר את הדברים שאותם הבעתי באמצעות אותם מקומות שלימדתי. בחלונות הנטויים, ובדברים שמיטשטשים על ידי סגנון הכתיבה שלי, להבחין ביתר חדות, להתבונן ביתר מיומנות. דברים אלה, אף שכמעט אין סוף למספרם, אותם מבקשים רק ה"מקובלים",[361] שאני קוראת להם 'ארמיים'. כפי שתיווכח לדעת, את המבוקש – חושפים הם, את שנחשף – מוציאים לאור, את שראה [אור] – מסַפרים הם ואף מפרשים.

כמה הם חלונות אלה? שום אדם מבני תמותה אינו יכול להעיד. בעניין זה משתבחים הקדמונים רבות ב'רוֹבי' עקיבא.[362] אל החלונות מפנים אנו את תשומת הלב כאשר מזדמן שמשהו הוּצא, נוֹסף, שוּנה באופן שמחוץ לנוהג – בהגיות, באותיות, בנקודות, בטעמים, בתגים ובדברים אחרים. זה סוג הסימנים שאומנם הוכנסו על ידי. גיוון כה רב מתגלה לאורך ולרוחב, ויש לו תחומים כה רחבים, עד אשר דברים רבים מאוד עשויים להיחשף לבני תמותה, וכולם אינם נגישים אפילו לשכלים השמימיים עצמם.

וראה, אם בשכל זה, ברוח זו, בעצה זו חצבתי בתורה את החלונות הללו, אשר בהיותם מפוזרים בכל מקום כמעט שאין להם מספר, כדי לעורר את הקוראים, להניע את הנשמות, ליישר את מבט

רש"י שם: 'שקופים – מבפנים שהמשקופין של חלונות היינו צר שבחלון היו מבפנים והרוחב שבחלון מוחזר כלפי חוץ להוציא אורה לעולם'. בדומה לכך מתרגם גם יונתן 'חלוני שקפים אטמים': 'כוין פתיחן מלגיו וסתימן מלבראי'.

שימוש קרוב לזה של אג'ידיו בצירוף זה נמצא בהקדמה המחורזת לספר בדי הארון לר' שם טוב אבן גאון: 'והתבוננתי בספרי הקדמונים אם פתחו בהם חלונים והנם שקופים אטומים. אמרו ז"ל כי יש בזה נסתרות ופלאי פלאות אבל לא פרשו דבריהם גם בקוצי האותיות ותגיהם וכל עניינו ברמז לא רמזו בו ולא הציצו באשנבו' (שם טוב אבן גאון, בדי הארון, ספר עמודי הקבלה, ירושלים תשע"ח, עמ' ג). שימוש דומה במליצה שקופים אטומים נמצא גם בספר כ"ד סודות לר' יוסף אנג'ליט, סוד א, כתב יד פירנצה לורנציאנה Plut. 2.44, 212ב (מהדורה ומחקר של החיבור מעשה ידי ליאור זקס־שמואלי, איריס פליקס ורות קרא־איוונוב קניאל עתידה לראות אור בקרוב).

[361] המלה כתובה בכתב היד באותיות עבריות. הרעיון שרק המקובל הנאמן מבחין בזרות בכתוב, המצביעה על סוד קבלי, מצוי במשל הזוהרי המפורסם על העלמה בהיכל. זוהר ח"ב צט, סבא דמשפטים.

[362] כוונתו לדברי התלמוד על ר' עקיבא שדרש בכתרי האותיות (בבלי מנחות, כט ע"ב), וכן לחיבור אלפא ביתא דר' עקיבא.

השכל על מנת שיבקשו אחר סיבת הגיוון ; ראה, אומרת אני, אם דרך סימנים אלה נתחברה על ידִי התורה, [מה לדעתך יכולתי[363] לעשות [עוד] בנוגע לאלה שעד כה לא רק שלא הכירו, אלא אף לא הריחו [אותם]? בכל זאת נתחברו אותם דברים על ידי 'רוֹבִי' שמעון בן יוחאי ואחרים. הספרים מצויים, המפָרשים[364] נחשבים [לטובים], הפירושים נקראים, ובכל זאת אנשיכם, בסרבם לשמוע לי, מחפשים דגים על ההרים ודובים בים.

השליח שלי ציוה שלא להיגרר, לא להיפתות אחרי תורות זרות.[365] [והנה], עכשיו טוענים שאי אפשר להתקרב אל האלהיות אלא דרך עניינים זרים! [אם כך] – או שהשליח [טועה] או שאנשיכם טועים. השליח המלא ברוחי[366] לא יכול היה לטעות. [לפיכך], אתה, אל תדרוש בשיטה זרה אלא [בשיטה] ביתית, לא נוכרית אלא עצמית, לא חיצונית אלא פנימית.

דבר אחד העסיקני : רציתי בכל מאודי להזהירך בעניין זה באופן נרחב יותר, כדי שתבין שלידיעת דברים אלה יש משמעות כה רבה, ולבל תנהיג בלילה את טור הצבא אל שדה המערכה, היכן שמצויות מלכודות בלתי נראות ובורות מכוסים. אם לא תצַפה לאור השמש, ו[לא] תציית למנהיג שאינו בלתי מכיר את הדברים הנסתרים, יהיה עליך ועל מלוויך לפול בהכרח. שכן מיהו מבני

---

363 על פי קריאה כ־potuissem במקום potuisse הנדפס (ייתכן שהאות m מיוצגת שם בקו עולה בסוף המלה). אם נגרוס potuisse, נתרגם יכולתָ.

364 או : מתרגמים.

365 אל העברים יג 9 (בתרגום דליטש) : 'אל תִנוֹעו בתורות שונות וזרות כי טוב לכונן לבנו בחסד ולא בענייני מאכל אשר לא הועילו למתהלכים בהם'.

366 'מלא ברוח הקודש' נאמר על סטפנוס, מעשי השליחים ז 55.

תמותה אשר יחרוש את הים? מי שלא יבקש אחר אותו יתד,[367] לא יתוודע למעברי הצוק, חריבדיס, סקילה,[368] שרטונים וסירְטים.[369] אך על אלה – עד כאן.

[סודות הספירות שבמספרי ימי הבריאה]

מביאה אני דבר אחד מאותם מקומות של נטיית חלונות ושינוי סגנון: בראשית ספר בראשית נספרים ששה ימים. בכולם השתמשתי בכינוי הסידורי: שני, שלישי, רביעי, וכן /[עמ' 87] כך באחרים,[370] בכולם שמרתי על אותו רצף. למה בסַף פתאום נכשלתי? למה בראשון נבוכותי? 'ערב ובוקר יום אחד'[371] אמרתי, כאשר, לו עמדתי איתנה עם עצמי, היה עלי לומר לומר: יום ראשון.[372] זאת [אמרתי] אפוא, כדי שעוד טרם שתעבור במרוצה דרך סדר הימים, [אלה] שבמאמר והשבעה

---

[367] אולי היתד כאן הוא מצוף בצורת יתד (קונוס) המתריע על סכנה בים. ואולי הכוונה כאן לנמשל, למעין יתדות שבטקסט כתבי הקודש, המציינים מקומות שיש לפרשם באופן סודי.

[368] שתי מפלצות ים שהפכו לסלעים האורבים לספנים המנסים לעבור מצר ים (המזוהה בדרך כלל עם מצר מסינה), כמסופר באודיסאה (בספר יב).

[369] המעברים (הרדודים), השרטונים והסירטים, מוזכרים כולם כמכשולים קשים לספנים, באינאיס לורגיליוס, א, עמ' 44 שורות 111–112. הסירטים (אג'ידיו כותב sirtes במקום syrtes) הם חופי חול טובעני בצפון אפריקה. שמם של אלה הוא כנראה מקור המלה העברית 'שרטון' (כך אף לפי מלון אבן שושן).

[370] יש לקרוא aliis ולא alii כבנדפס (בכתב היד האות האחרונה משוכה למטה, לציין S).

[371] בר' א, ה: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד.

[372] קושיה זו מקשה כבר פילון האלכסנדרוני בספרו על בריאת העולם (*De Opificio Mundi* 15), וכן חז"ל ואבות הכנסיה. התשובות שניתנו שם לקושיה דומות לעתים לתשובתו של אג'ידיו כאן. מראי המקומות יימצאו בהערתו של אברהם שליט בתרגום העברי של ספר קדמוניות היהודית ליוספוס פלאוויוס (ראה: פלביוס, קדמוניות היהודים), ספר ראשון פסקה 29. יוספוס עצמו מסתפק שם בקושיה ודוחה את מתן התשובה לספר שלא כתב. עם זאת דומה שמקורו של אג'ידיו הוא הספר הקבלי ספר הייחוד לר' אשר בן דוד (לפחות חלק מספר זה תורגם ללטינית בידי פלביוס מיתרידאטס, והתפרסם בתוך אברמס, ר' אשר בן דוד, עמ' 109, ובנוסחים קצת שונים בעמ' 239–240: 'כדי להעמיד כל הבנין אמר יום אחד ולא אמר יום ראשון שהיה לו לומר כנגד שני ושלישי שאמר אחרי כן [...] הוא הקו האמצעי [...] ולכך נקרא כאן יום אחד שהוא מיוחד ברוח הפנימי הוא האחד הנקרא עלת העלות ובשלשה המדות הנזכרות והוא ככלי לרוח הפנימי הנקרא אחד'.

שבבנין, לפני כל הימים ולפני[373] כל מספר, תכיר, תרגיש, תעריץ באמת ובטהרה את אותו 'אחד', אשר באופן בלתי ניתן לביטוי, קודֶם הוא, כפי שאמרנו, גם לכל הימים וגם ל"ספירות".

כלומר, [גם] אם באופן עצמי ואמיתי ישנו 'אחד',[374] בכל זאת רגילה כל "ספירה" שתבחר, להיקרא במינוח הרגיל – 'אחד', מאחר שאין ל[אחד] חלקים כמו לגופים, ואינו מחובר עם גוף כמו הנשמות, ואינו לא מושלם ו[לא] מה שמשתלם כמו השכלים. העולם העליון הוא פסגות ביחד, כי זהה הוא ל'אחד' ההוא. העולם השני נקרא 'אחדות בהרים', כי קרוב הוא ביותר לאחד ולמצודה. גם העולם השלישי אינו מחוסר אחדות, ובכל זאת אין הוא נוטל [בה] חלק אלא באופן מתחלק על פי דרכן של האידאות. אני, זו שעליה מוטל לרעות את הכבשים, מתחלקת, לא כמו העולם השלישי [המתחלק] למינים, אבל – [מתחלקת אני] לפרטים. ככל שפחות נישאת אני אל האחד, כך המינים הגבוהים יותר מתעלים על הפרטים בריבוים. עד שנקראתי 'אחת' פעמים רבות יותר מאשר '[דבר] אחד', כמו בשיר הכלולות: אחת היא יונתי,[375] ודויד [אמר]: אחת שאלתי.[376]

[164r]/ עד עתה דיברתי אודות האחד, שמושר על ידי פרמנידס בשיר[ו] כגבוה, וכגבוה יותר על ידי האקדמיה, [וככזה] מומלץ בפירושים ארוכים ביותר על ידי פרוקלוס.[377] אפלטון למד באיטליה שפרמנידס כתב את האלהיות, ואת האחד החשיב (אני נוקטת במלה של אנשיו) כ–'יש'[378] וכ"מה שישנו'. אך מאחר ששמע שעל ידי הפיתגוראים רומם עניין זה גבוה יותר, הפליג חזרה לאיטליה, וקנה פירושים בזהב רב, ומשם למד את האורקל אשר שטחתי: האחד קודם לכל הדברים ומיד

---

[373] המלה ante שנמצאת כאן בכתב היד, נשמטה מן הדפוס.

[374] לשון זו מזכירה את לשונן של תחילות ההיפותזות השונות בדיאלוג פרמנידס לאפלטון, הנזכרות להלן. הדברים שלהלן מתאימים אכן לביקורת שנוקט, לפי אג'ידיו, פרמנידס האפלטוני כנגד פרמנידס ההיסטורי, שלא הכיר אלא באחד המוחלט.

[375] שה"ש ו, ט. והשוה זוהר ח"ג, קמב ע"ב: 'מאי אחת, דא היא נוקבא, כמה דאת אמר אַחַת הִיא יוֹנָתִי [שה"ש ו, ט]'.

[376] תה' כז, ד: אַחַת שָׁאַלְתִּי מֵאֵת ה' אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ. אומנם בתרגום הוולגאטה נאמר כאן 'אחד' (unum) ולא אחת.

[377] כמבואר לעיל **שכינה, עמ' 85.

[378] המלה ens מקבילה למלה היוונית ὄν שבה נוקט פרמנידס, בהיותה בינוני (פרטיציפיום) של פועל ההוויה. אך צורה זו אינה מצויה בלטינית הקלאסית, ומכאן לשון ההסתייגות שנוקטת כאן השכינה.

חיבר תשע הנחות.[379] בהעריצו את המספר העשרוני, נוגע הוא בתשעה הנאצלים, בסגדו בשתיקה לעליון שבעשרה.

[כאשר לא ניתן לדבר על האב יש לדבר על הצאצא]

עצה זו גילה [אפלטון] ב[ספר] השישי של הפוליטיאה, מי שקבע שבשעה שההורה[380] משולח מפאת גובהו, יש לדבר על הבן.[381] פאולוס שלי לבדו נחל אלמוות בנוגע לאב.[382] כך מתחיל גם משה בתורה, כאשר על האב עובר הוא בשתיקה, ופותח את הספר בסימן טוב דרך כינויי שלי.[383]

---

379 הכוונה להיפותזות לפי הדיאלוג האפלטוני פרמנידס, שאומנם מספרן שמונה, אך בדרך ספירה אחרת אפשר להגיע גם למספר תשע.

380 Parens . התרגום 'ההורה' נבחר לאור הפסוק המובא בהערה הבאה המדבר על האם. במשפטים הבאים תורגם: 'האב'.

381 פוליטיאה ו e506, ובתרגום יוסף ג. ליבס, כתבי אפלטון, כרך ב, עמ' 412: 'נניח לה לפי שעה לבעיה, מהו הטוב עצמו [...] אך מי הוא, לדעתי, צאצאו של הטוב ודומה לו ביותר, – נכון אני לומר'. ניסוחו של אג'ידיו כאן מרמז כפי הנראה לדב' כב, ז: שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ, שפורש בקבלה ובזוהר על היסתרותה של ספירת בינה (המכונה 'עלמא דאתכסיא'), שרק על בניה, הספירות התחתונות, מותר לשאול (זוהר ח"א, קנח ע"א)

382 לא מחוור איזו מאמרות פאולוס נרמזת כאן (באיגרותיו הוא מדבר רבות על האל האב).

383 בפרק הראשון של ספר בראשית משמש הכינוי 'אלהים', המרמז לפי הקבלה על השכינה, ולא שם ה', המרמז על ספירת תפארת. אם במילה cognomen באמת חשב אג'ידיו על המלה העברית 'כינוי' (שגם דומה לה קצת בצלצולו), הרי זאת עולה בגימטריה כמניין 'אלהים', כמובא רבות בספרות הקבלה (כגון בשער הכינוי, בספר גינת אגוז לר' יוסף גיקטיליה). את הפסוק הראשון, בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים, פירשו המקובלים כאילו המלה 'אלהים' היא המושא, ובמלה בראשית מסתתרת החכמה, היא האב (פירוש כזה קדם כנראה כבר לפני חז"ל. ראה: ליבס, השפעות נוצריות, עמ' 63–70. ראה גם: אידל, בן, עמ' 403—410). אך מאחר שקריאה זו אינה גלויה בפשט הפסוק, אומר כאן אג'ידיו שמשה עבר על האב בשתיקה, כלומר ברמז. 'בראשית' יכולה להיחשב גם כעשירי הנסתר שהתשעה שואפים אליו, כדלעיל, וזאת לפי מאמר חז"ל שלפיו בעשרה מאמרות נברא העולם, אף שבבראשית פרק א נאמר 'ויאמר' רק תשע פעמים, כי 'בראשית' גם הוא מאמר (בבלי, ראש השנה לב ע"א). המקובלים פירשו את עשרת המאמרות על עשר הספירות, ו'בראשית' הנסתר הוא מקורן (המזדהה לפעמים עם ספירת חכמה. ראה ליבס, השפעות נוצריות, עמ' 54. אחרי הערה 59. המאמר ניתן לקריאה גם בכתובת .(http://pluto.huji.ac.il/~liebes/zohar/hashpaot.doc

כדי שתבין זאת, תקרא נא בספר שכותרתו "משלי",[384] אתם קוראים לו 'משלים': ה' קנני ראשית דרכו,[385] במקום שאת אשר[386] הבין משה כאשר פתח – 'בראשית ברא', לימדתי באופן גלוי ביותר.[387] כי אחרי שהודחק שֵם האב, האור הבלתי נגיש, הוא החל ממני, הצאצאית.

[מעבר השכינה מאסיה לאירופה]

כדי[388] לפרסם דבר זה לחכמים, העמדתי שני חכמים כמו שני הזיתים[389] העומדים במחשכים להגיש גם שמן ואור, אחד רומאי השני ארמי, כדי שלאחד יקשיב הזית האסיאתי, אשר היה נקרא יעקב וישראל, ולשני [יקשיב] הזית הרומאי, כפי שאומר השליח, [הזית] הפראי.[390] כל אחת משתי האדמות היתה עבורי כבית: ההיא – בתחילה, זאת – לאחר מכן. שם – הזרועה, כאן – זו שהורכבה. ההיא שם – זרע, זאת שכאן – שֶתל. שכן, אם אתה מעדיף [לבטא זאת כך], ההיא שם נטועה, זו שכאן עובֹדה מחדש. אך זאת [תהיה] נרחבת יותר במקום אחר, כאשר ביזנטיון, גרמניה, גליה,[391] ספרד והאיים הסמוכים יבינו, אם ירצו, את מה שעד להופעתך, קיסר, היה נסתר, הקיסר, אשר לך

---

[384] Miscile , זו המלה 'משלי' בתעתיק איטלקי פונטי. האות i השנייה אינה מציינת תנועה שנהגתה, אלא sci היא הדרך לבטא את צליל האות ש' בתעתיק איטלקי.

[385] משלי ח, כב. אג'ידיו מתרגם כאן 'ראשית' במלה principium, כדי להתאימה לתרגום המלה בראשית שבראשית התורה, וסוטה כאן מתרגום הוולגאטה, המתרגם ראשית בצירוף ראשית דרכו במלה initium. אומנם המלה principium מופיעה בתרגום הוולגאטה בסוף אותו פסוק ממשלי, כתרגום של 'קדם'. לעניין זה חוזר הוא בעמוד הבא (עמ' 88).

[386] על פי פתיחת הקיצור כ־quod (ולא quid שבדפוס).

[387] השוה בראשית רבה, א, א: 'היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם והתורה אמרה "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים" [בר' א, א] ואין ראשית אלא תורה היאך מה דאת אמר ה' "קָנְנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ" [משלי ח, כב]'. בפסוק בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים, עניינה של הראשית מוסתר, שכן האות ב שלפניה גורמת לקורא לפענחה כתואר הפועל בלבד, אך בצירוף רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ ברור יותר שרֵאשִׁית היא שם עצם.

[388] ob , כך בכתב היד, ובנדפס בטעות Iob, ואיוב לא היה ולא נברא.

[389] חזון יוחנן יא 3–4 המאזכר את זכריה ד, ג, יא–יד.

[390] האיגרת אל הרומיים יא 17.

[391] צרפת.

כל אלה, כמעט כולם, או נשמעים, או, אם תלך אחרי, עתידים הם להתמסר. יבינו, אומרת אני, כמה העדפתי את אירופה על אסיה /[עמ' 88] את הסרמטים[392] וגרמניה על יהודה, ואת איי[393] בריטניה על הגליל. באפלה לוטים היו דברים אלה טרם זמניך. באותו עידן שלך גם הנהגתי [לפתוח] את העולם בספינות ספרד שלך,[394] וגם לפתוח את סודות התורה בהנהגה שתחת חסותך. אם תשכיל, אם תשמור את הלב אשר נתתי, ותשמור את מזוזות פתחי,[395] אם דברים אלה, כפי שכתבתים – תנצרם, [אם] בשעה מוצלחת ובלתי מוצלחת תקיש [על דלתי], לא אותיר[396] דבר, אעשה אכן [כך] לך ולתקופתך: מה שעד עתה נעלם כסתום, בעולם כמו בתורה, ייפתח מעיקרו.

ראה מה שתעשה, מי שאתה, מה נתתי לך, מה עוד עתידה אני לתת. אני ייסדתי עולם, אני הבאתי את התורה, אותו – כדי להעמיד את האדם, אותה – כדי לשכלל[ו]. זאת כדי שגם אזקק אותו מן הארץ, וגם אכונן[ו] באדמה, כלומר שאתלוש זאת מן הכשדים באמצעות אברהם, ממצרים באמצעות משה,[397] [ו]בשמים – באמצעות המשיח – אמקם [זאת]. תן דעתך, אומרת אני, איזה משמעות נודעת לך, מה גדולים הדברים התלויים בך. בשעה שאתה קיסר – גיליתי חלק מסודותיהם של העולם והתורה. את השאר – אכסה, אם תזניח, [אם] תקָרע ממך תפארת אלמותית זו ותשמרה לאחֵר.[398] אך אם תעשה את הדברים שיש לעשות – את הבריח אפרוץ, את השער אפתח לרווחה,

---

392 בנדפס נוספה בשם זה r מיותרת.

393 insulas . כך בכתב היד. ובנדפס, בטעות: insulae.

394 הכוונה לגילוי ארצות העולם החדש על־ידי הספרדים.

395 לשון משלי ח, לד, לפי תרגום הוולגאטה. הפסוק נידון בספר זה פעמים רבות. ראה להלן **שכינה, עמ' 171 בהערה.

396 או: לא נותר.

397 דומה שבמשפט הקודם נוקט הוא בדימוי של זיקוק מתכת מן הארץ, ולכך מתקשר גם הוצאת אברהם מאור כשדים והוצאת משה ממצרים, כי 'אור כשדים' פורש לעתים כתנור או כור מצרף, וכן מצריים המכונה 'כור הברזל' (דב' ד, כ ועוד).

398 על פי קריאה כ־alterique במקום alterque הנדפס (השוה ש"א טו, כח). לפי הנוסח הנדפס עלינו לתרגם: כאחֵר. התבטאות דומה מאד באותו נושא ובאותו ניסוח מצויה לעיל.

אקפל את המפרשון, את שניהם אפרוש,[399] אגולל כל הזמן עד לאותו יום שכפי שתראה לוט הוא באפילה.[400] ואתן לך, בדורות הבאים, שבח אלמותי לנשמתך, וזכרון עולם לתהילתך.

[הסודות שבתרגום הארמי למקרא]

אך חוזרת אני אל הזיתים שלי. פעם האסייתי מתרגם את התורה לאסייתים שלי, הרומאי – לרומאים; זה הוא "בן עוזיאל",[401] ההוא – אונקלוס.[402] במולדתם – שונים, [אך] שווים בלשון, ובשקידה ובחכמה. ההוא, מאחר שנהג לשוחח עם הגויים, [תרגם] באופן נסתר יותר; זה, מאחר ש[נהג לשוחח] עם חכמים ועם המורגלים בסודות, [תרגם] באופן ברור יותר ופתוח יותר.[403]

---

399 כדי להגביר את מהירות הספינה מגוללים מפרש קטן אחד ופורשים במקומו שניים אחרים. אפשר שיש כאן רמז גם ליומא נד א: 'בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה ואומרים להן ראה חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה'.

400 אולי לפי צפניה א, טו: 'יום עברה היום ההוא [...] יום חושך ואפלה יום ענן וערפל'. בפסוק זה נוקט תרגום הוולגאטה לשון נקבה, וראשיתו משמשת המנון ידוע בכנסיה: 'dies irae dies illa'.

401 כלומר יונתן בן עוזיאל (Ben Huziel בתעתיק אג'ידיו), מתרגם הנביאים לארמית. לדעת רבים הוא גם מחברו של התרגום הארמי 'הירושלמי' לתורה, וכך גם דעת אג'ידיו, כדלהלן. בשאלה זו דן גלטינוס, וראה להלן הערה 403.

402 אונקלוס, מתרגם התורה לארמית, היה גר רומי ממשפחת הקיסר. לפי גיטין נו ע"ב היה בן אחותו של טיטוס, ולפי מדרש תנחומא, משפטים ה, בן אחותו של אדריאנוס.

403 כך לפי עדות התלמוד, מגילה ג ע"א: 'עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגליתי סתריך לבני אדם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקת בישראל'. ראה גם פטרוס גלטינוס, בספרו על סודות האמת הקתולית Pietro Galatino, *De Arcanis Catholicae Veritatis*, Ortona a Mare (1518, p. v). יונתן בן עוזיאל (שהיה לדעתו תלמידו של שמעון הצדיק שנשא על זרועותיו את ישו התינוק) הביא בתרגומו כתובים סתומים אודות המשיח (quaecunque de Messiah dubia & latenter scripta errant, certa atque clarissima reddiderit). גם גלטינוס משוה שם את תרגום יונתן לפסוק הראשון של התורה עם תרגומו של אונקלוס, אך לפי גרסתו יונתן תרגם את המלה בראשית כ'מן אולא', ולא 'בחכמתא' כפי שמביא כאן אג'ידיו. גם נוסח זה מצוי אכן בכתבי יד ובדפוסים של 'תרגום ירושלמי'.

וכך את ראשית התורה, בראשית ברא 'אלהים', תרגם זה[404] באופן נעלם[405] – 'בקדמין', בראשיות,[406] כדי לכתוב אותי בלשון עקיפין: באמצעות נתיבותי, שהן רבות, והן[407] שלושים ועוד שתיים.[408] האחר אשר[409] נהג שלא לומר את הצורות [הרגילות בדיבור] בקרב העם, אלא את החכמה בין השלמים, כפי שאומר השליח.[410] לא בעקפו את הדיבור, לא דרך מעקפים, אלא בגלוי. בשאלו משלמה 'בראשית ברא', בנאמנות רבה אמר – בחכמה ברא.[411] וזה הדבר אשר חזרתי ואמרתי,[412] ששֵם האב הודחק, והתורה הותחלה על ידי הצאצאית.

---

[404] הפעם הכוונה לאונקלוס.

[405] התרגום הפשוט והמילולי נחשב בעיני אג'ידיו דווקא לסודי יותר, כיוון שלפי הנחתו הוא יודע את המשמעות הנסתרת ושומר אותה בסוד.

[406] In principiis . לשון רבים של המלה המובאת בתרגום הוולגאטה, כדי להתאימה ללשון הרבים בארמית, 'בקדמין'. זו הצורה הארמית הרגילה, אך מאפשרת לאג'ידיו למצוא כאן את ל"ב הנתיבות דלהלן.

[407] על פי קריאה כ־et במקום a שבכתב היד ובנדפס, שקשה להולמו.

[408] כוונתו לראשית ספר יצירה, שנראה אכן כפרפראזה על ראשית התורה: 'בשלושים ושנים נתיבות פליאות חכמה'. ומקורו בפירוש הרקנאטי על הפסוק הראשון בתורה: 'בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים [...] כי מלת ראשית רומזת לחכמה העליונה [...] על כך תרגמו בתרגום ירושלמי "בחכמתא" [...] גם אונקלוס תרגם "בקדמין" רמז לשלשים ושתים נתיבות חכמה ולכן לא תרגם בקדמיתא'. והשוה פיקו דה לה מירנדולה, תזות קבליות על פי דעתו שלו, תיזה 58 (בתרגומו של חיים וירשובסקי, בין השיטין, עמ' 102): 'מילת "בקדמין" שבאה בתרגום במקום "בראשית" מוטב היה לפרשה על האידאות של החכמה מאשר על שלושים ושתיים נתיבות, כפי שאומרים מקובלים אחרים, אבל שניהם כאחד נכונים בקבלה'.

[409] מלה זו מופיעה בנדפס כ־qui וכך תורגמה גם בפנים. אך בכתב יד היא מופיעה בקיצור, שיכול להתפרש גם כ־quem. אם נפרש אותה כך, יתורגם המשפט באופן זה: האחר, שאינך מתאר אותו בקרב העם אלא בין השלמים, כמו שאומר השליח, נהג לדבר את החכמה לא בעקיפת הדיבור וכו'.

[410] איגרת פאולוס הראשונה אל הקורנתים ב 6 (בתרגום דליטש): 'אכן חכמה נדבר בין השלמים'. חכמה מתפרשת כאן אצל אג'ידיו גם על תרגום המלה 'בראשית' כ'בחכמתא', כדלהלן בהערה הבאה.

[411] בתרגום ירושלמי לתורה, שיוחס בעבר גם הוא ליונתן בן עוזיאל (כדלהלן), מתורגם הפסוק הראשון: 'בחכמתא ברא ה'".

[412] בעמוד 87 (בנדפס), באופן קצת שונה.

במיסטורין זה חש, בהדרכתי, הילאריוס שלכם.[413] תחילה את מה שאמר התרגום הירושלמי בתרגומו של בן עוזיאל: 'בחכמה ברא', ואז את מה [שאמרתי] אני: 'ה' קנה', כלומר הפיק והוליד אותי,[414] כך שאומר הוא 'חכמה קנויה' בשעה שאומרת אני 'צאצאית'. הילאריוס מכריז על חיבור שניהם, כמו האורקל של משה, כך [האורקל] של שלמה: זה אמר 'ראשית', ההוא [אמר] 'ראשית', [כלומר] – צאצאית האל. במיסטורין עמוק ונעלם, הילאריוס, כשלישי לאלה, פירש בראשית ברא – בַּבֵּן ברא[415] ~~הירונימוס, המבורך במדה מספקת בלשונות [אך] במיסטריות מעט,[416] לא מצא, לפי עדות עצמו, את המורה[417] בשעה שאל חסותו נמלטים היהודים,[418] אותו הייתי מבקשת להביא~~

---

[413] Hilarius Pictavensis , בישוף לוחם נגד האריאניזם, איש המאה הרביעית לספירה.

[414] במשלי, ח כב אומרת החכמה: ה' קָנָנִי, ובתרגום הארמי (הוא תרגום ירושלמי המיוחס ליונתן בן עוזיאל): 'אלהא בראני'. בפסוק זה מצויה גם המלה ראשית, המתורגמת במלה principium כמו בראשית התורה.

[415] הילאריוס כותב בפירושו על ספר תהילים, פרק ב: *Bresith* verbum hebraicum est. Id tres significantias in se habet, id est, *in principio,* et *in capite,* et *in filio.* Sed translatores septuaginta *in principio* ediderunt. ובתרגום: '"בראשית" היא מלה עברית. יש לה בתוכה שלוש משמעויות: בתחילה ובראש ובבֵּן. אך שבעים המתרגמים הוציאו לאור: בתחילה'. ובאמת היו גם מקובלים יהודיים כספר הזוהר וגם נוצרים שפירשו את האותיות 'ברא' שבפסוק הראשון של התורה, במשמעות בן, לפי פירוש מלה זו בארמית. וראה על כך לעיל הערה 383.

[416] מילה זו (המחוקה בכתב היד כמו המשפט כולו), קשה לקריאה, ואינה מופיעה כלל בנדפס. התרגום על פי תיקון ל־parum, במקום pars. גם במקומות אחרים בספרנו מסתייג אג'ידיו מן הירונימוס, שאינו מצוי מספיק בקבלה **שכינה, עמ' 196, וגם שם סומן הקטע למחיקה, כנראה משום כבודו של הירונימוס. וראה גם **שכינה, עמ' 204, 233, 236).

[417] הירונימוס, בראש ספרו שאלות עבריות על בראשית (Liber Hebraicarum Quaestionum in Genesim) מצטט את הדברים הנ"ל של הילאריוס, וכן מקורות אחרים (ובהם דברי הויכוח בין יסון לפַּפיסקוס, וכן ספרו של טרטוליאנוס נגד פְּרַקְסֶאס, ראה בהערה להלן **שכינה, עמ' 89) שגם לפיהם המלה בראשית מתפרשת בעברית גם כ־בַּבֵּן. הירונימוס חולק על תרגום מילולי זה, אף שגם לפי דעתו המלה בראשית שבראש התורה משמעותה הפנימית היא בן כריסטוס.

[418] עד כאן המשפט המחוק בקו גם בכתב היד, מובא בנדפס בתוך סוגריים.

~~בסוד~~[419] לשם העמדתו.[420] אין אף אחד אשר[421] אי פעם נגע באותיות העבריות, אשר הבין בסודות פחות ממנו.[422] שום דבר מאלה הוא לא קיבל אלא ככל שכתבתי באוונגליון. לא /[עמ׳ 89] חש בדבר, לא שמע דבר. שכן האם את הסוד המובהק ביותר של האוונגליונים, שהועבר לדורות העתידים על ידי הארמיים, והובא שוב על ידי הילאריוס, הוא, וגם ראש המינים של תקופתו,[423] לא היכו באווילות ובחוסר כישרון?

[התורה שבעל פה עברה משבעים הזקנים, למקובלים ולאוונגליון וכעת מגיע העידן המשיחי]
איזה דבר גדול יותר מצוי באוונגליונים מאשר שבן אלהים גאל את העולם? ומה מתאים [לכך] יותר מאשר שדרכו נעשה העולם, שכך נכתב על־ידי משה בתורה הרוחנית, שהיא נשמתה, שכלה, חייה ואורה של [התורה] הכתובה? בראשונה הופקדה היא לא בספרים אלא בשכליהם של שבעים הזקנים, אחר כך נערכה ולא נערכה על־ידי הארמים, באחרונה, בהשגחתי, באוונגליונים נשלמה והשתכללה. זה האחרון[424] עלה על כולם,[425] שבדברו על רוחי אמר: הוא ילמדכם את כל הדבר אשר אומר אליכם,[426] בכך חפץ הוא לומר: את הדברים אשר עתה [אומרת] אני בקיצור ובאמצעות

---

[419] quem initiarem . מלים אלה, שנמחקו גם הם בקו בכתב היד, לא הובאו כלל בדפוס, וקריאתם אינה בטוחה כלל (נראה כ־mist?arem).

[420] שתי מלים אחרונות אלה אינן מחוקות בכתב היד, ובדפוס הובאו מחוץ לסוגרים, אך דומה שיש לראות בהן המשך של הקטע המחוק, ומדובר בהעמדתו של הירונימוס.

[421] על פי קריאה כ־nemo qui ולא nemoque כפי שהועתק בנדפס.

[422] מהירונימוס.

[423] כנראה הכוונה לפַרַקְסֶאַס, שכאמור את הפירוש הנ״ל המוצא את הבן ב׳בראשית׳ מצטט הירונימוס גם מדברי טרטוליאנוס נגדו (בספרו של טרטוליאנוס נגד פרקסאס, בתחילת הפרק החמישי, מצטט הוא מקורות שלפניהם התורה העברית פותחת במלים: בראשית עשה אלהים לו בן. אך טרטוליאנוס עצמו מפקפק שם באמיתות אינפורמציה זו). פרקסאס היה מונרכיאניסט, המתנגד לשילוש הפרצופים באלוהות.

[424] כלומר, האוונגליון.

[425] בכתב היד כתוב superarat ולא superat.

[426] יוחנן יד 26.

סיכומים, הוא יפרסם בשפע רב יותר: כאשר יפיח רוח בשליחים, כאשר באמצעות העשר[427] לאחר העידנים,[428] באמצעות וִיעוּדֵי אבות, באמצעות כינוסים, באמצעות מועצות, [יחשוף] יותר ויותר מיום ליום.[429]

משווים הם את אור המשיח אל השחר העולה אל המזרח, אשר לא בבת אחת מסלק או מבריח את המחשכים, אלא עולה הוא קמעה קמעה מתוך המחשכים האפלים.[430] כך לא פתאום אלא ב[אורך] זמן, לא בבת אחת אלא בהדרגה, לא פתאום אלא במרחב השהייה, מביא הוא אור לארצות. בדיוק כך [היה] אור המשיח לפני [עת] הצלב, כל עוד שכן כבן תמותה בקרב בני תמותה. דברים רבים לימד ב[ארץ] יהודה, דברים רבים יותר באמצעות השליחים המלאים [ברוח] בחוג תבל, דברים אחרים באמצעות הקביעוֹת של המועצות הראשונות, אחרים בשל [המועצות] הבאות אחריהן, וכך לא היתה שום תקופה שהוא לא הראה בה בבירור משהו מן האמת.

---

427 הכוונה לעשר הספירות. אולי צריך להיות כאן ducem לא decem, ואז נתרגם: באמצעות מנהיג.

428 המלה saeculum איננה מציינת כאן מאה אלא תקופה, כפי שיוברר להלן בהערה בעמוד זה.

429 אג׳ידיו ראה חשיבות תאולוגית ופוליטית ראשונה במעלה בכינוס ועידות הכנסיה, ואף קבע כי בלעדיהן לא תיתכן ישועה. בועידה הלטראנית החמישית בה השתתף בשנת 1512 נשא הוא את נאומו המפורסם בעד רפורמה כנסייתית מבפנים. ראה: אוריילי, ללא ועידות, וכן לעיל במבוא ##, עמ׳ ???.

430 שיר השירים רבה ו, כה: ׳רבי חייא ור׳ שמעון בר חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעת ארבאל בקריצתה וראה אילת השחר שבקעה אורה א״ל ר׳ חייא רבה לר׳ שמעון בר חלפתא כך תהיה גאולתן של ישראל [...] בתחלה היא באה קימעה קימעה ואחר כך היא מנצנצת ובאה ואח״כ פרה ורבה ואח״כ מרטבת והולכת׳.

עתה התקופה העשירית יוצאת אל הפועל, כפי שבספר על אודות [עשרת] העידנים בעשרה מזמורי תהילים[431] ציוויתי שיידון הדבר: מיהו המאמר[432] שיוסד על ידי האפיפיור[433] הראשון,[434] חלף דרך כל הכוהנים הגדולים,[435] שלט דרך תשעת העידנים עד מותו של יוליוס השני[436] ודרך תשע ה״ספירות״ העליונות גם על הדברים אשר בעידנו. עתה הגיע העניין עד אלי, [הספירה] העשירית[437] **[164v]**. עלי למשול בעידן[438] העשירי, ולהתחיל מלאו העשירי.[439]

---

[431] הכוונה לספרו של אג׳ידיו, המצוי עדיין בכתב יד, ׳היסטוריה של עשרים עידנים שחוברה באמצעות מזמורי תהלים באותו מספר׳ (*Historia Viginti Saeculorum per Totidem Psalmos Conscripta*). התקופה הנוכחית, שבה כותב אג׳ידיו, היא התקופה העשירית של העשיריה השנייה, הפותחת עם הברית החדשה. על התיאוריה של התקופות בספר *Historia* ועל משכה של כל אחת מהן, ראה שמידט-ביגמן, היסטוריה, עמ׳ 363—371, וכן לעיל במבוא ##, עמ׳ ???. סקרה מפנה כאן לדף b268 בכתב היד של הספר המצוי בספריית Angelica שברומא, ומספרו MS. Lat. 502. מאחר שלפי ספר זה מחולקים שש עשרה מאות (מהולדת ישו עד המאה השש עשרה) לעשרה saecula, ברור שאין לתרגם מלה זו כמאות אלא כתקופות. במשפט שלפנינו, כאשר מדברת השכינה על עצמה כמי שחיברה את הספר, בולטת במיוחד הזהות בינה לבין אג׳ידיו.

[432] sermo. גם מילה זו יכולה לתרגם את הלוגוס היווני המופיע בראש האוונגליון של יוחנן, אף שהתרגום הרגיל הוא verbum. דומה שכאן הכוונה לספירה.

[433] Pontifex maximus: הכהן הגדול, כינוי קבוע של האפיפיור, אך גם ישו נתכנה כך.

[434] הוא פטרוס או ישו.

[435] הכוונה לאפיפיורים, אך כאן הוא נוקט לא במלה שבהערה הקודמת, אלא ב־sacerdotes summi.

[436] נפטר בשנת 1513.

[437] אומנם לפי ספרו של שמידט-ביגמן שנזכר לעיל, התקופות מתאימות לספירות דווקא בסדר עולה, ולפיכך התקופה האחרונה מתאימה דווקא לספירה העליונה (ראה סיכומו של שמידט־ביגמן לעיל הערה 431).

[438] או: התקופה, בזיהוי התקופה עם הספירה.

[439] הוא האפיפיור אחרי יוליוס השני. הוא היה בן דודו של קלמנס השביעי, המכותב של הספר הנוכחי ׳שכינה׳, ואף של הספר הקודם, ׳ספרון על האותיות העבריות׳, שנכתב בזמן כהונת לאו ויועד גם לעיניו. שני האפיפיורים, לאו וקלמנס, היו ממשפחת מדיצ׳י הידועה בקרבתה לרוח הרנסנס, והיו קרובים לרוחו של אג׳ידיו. גם לפי הספר *Historia*

[שלוש הספירות הנתפסות כ־'תורה': חכמה, תפארת, שכינה, ותפקידיהן]

אך[440] צריך שתדע, ששלוש הן ה״ספירות״ שאותן הארמים נהגו לקרוא בשם ׳תורה׳: החכמה המעולה ביותר[441] בעולם העליון, ״תפארת״ בשלָשה השנייה,[442] ולבסוף אני, המושמת בגבול המרוחק ביותר. את ההיא קראו ׳קדומה׳, את הבאה אחריה – ׳כתובים׳,[443] אותי האחרונה, קראו הם ״על פה״,[444] שפירושו: המסורה באמצעות פה ולא כתב. הראשונה למעלה, כדוחסת את כל הדברים בנקודה סודית,[445] אחרת[446] משתרעת ונמשכת למטה, מצַווה באמצעות אותיות. אני,[447] שאת הדברים שמחביאות ומסתירות האותיות – תולשת החוצה, כמו את המֵח מן הקליפה המחַפה, ומגישה למאכל לבני הבית, אלה ששוכנים אתי.[448] לפיכך, מאחר שעל כל אחד ואחד מוטל לבצע את משימתו, על החכמה העליונה – להסתיר כל דבר, כמו למַרְכּז את הקווים;[449] על ״תפארת״ – לכתוב בחוץ בצורה משוחררת יותר, אך [בכל זאת] – משָלים, דרכי עקיפין, חידות; [משימת]ו היא לפתוח לרווחה את מה שההן נעלו, להוציא לאור את מה שהחביאו, את מה שגללו במחשכים – לפרוש באופן יותר בהיר, מאיר, מצהיר.

דלעיל, התקופה האחרונה מתחילה עם כהונתו של לאו העשירי (ראה שמידט־ביגמן שם, עמ׳ 370). וראה להלן **שכינה, עמ׳ 99, 143.

[440] כנראה צריך להיות כאן sed ולא se כנדפס.

[441] המכונה בקבלה תורה קדומה.

[442] מכונה בקבלה תורה שבכתב.

[443] כלומר תורה שבכתב. ואולי צ״ל scriptam, כלומר כתובה, במקום scripta שבכתב היד.

[444] halpe . ספירת מלכות היא תורה שבעל פה, כפי שרגיל בקבלה ובזוהר.

[445] ספירת חכמה, שהיא לפי הקבלה נקודה עליונה, המכילה את הכול. כך למשל בזוהר ח״א, טו ע״א.

[446] ספירת תפארת.

[447] ספירת מלכות.

[448] באותה תמונה נוקט ר׳ יוסף קארו בשם ספרו שולחן ערוך.

[449] בם הרדיוסים המצויים בכוח בנקודה האמצעית.

[השכינה ציפתה לבוא תקופת שלטונו של קארל בה תפתח את הסודות]

לזמנים אלה ציפיתי, לתקופה זו זה זמן רב [המו] געגועי.[450] זמן כה רב נשאתי רחם [מלא], כדי שבתקופה זו יופיע היילוד.[451] הדברים שהיו עד עתה גם טבועים במחשכים וגם עטופים בשתיקה, בימי קיסרותך ייפתחו לבני התמותה. חפצה אני שייזכר דבר זה, שדברים רבים נאמרו על ידי עתה, שאותם יודע אתה [אולם] כדבר כתוב. אינך יכול[452] להביאם בלבד, והם אינם יכולים להיות מובנים בבהירות אם יעיינו בהם לבדם. השהה נא את השיפוט[453] עד אשר יבוצע המחזה עד תומו.[454] יודעת אני שדרך עקרונות סודיים אלה מובאים על ידי דברים רבים מאוד, שאם לא יחכו לדברים שאותם אני עומדת להוסיף אליהם,[455] אזי [עבור אלה] הרגילים בדיסציפלינות האנושיות, בקלות ייראו אותם [דברים שאני מביאה] כאבסורדיים. אתה – צווה שיעיינו בהם בשלמותם, כדי שלא יוכרע הדין בעניינם בלא משים, אלא אחרי שנחקרו הדברים בדיוק.[456] עוסקת אני באותם דברים אשר,

---

450 אולי גם בהשפעת ש״א א, כז: ׳אל הנער הזה התפללתי׳.

451 או: תופיע הלידה.

452 מלה זו (potes) נכתבה פעמיים בכתב היד (ולא בדפוס), וכנראה בטעות.

453 ברקע הדברים מצויה כנראה המלה היוונית ἐποχή שפירושה גם השהיית השיפוט (באקדמיה העתיקה) וגם תקופה (מכאן באנגלית epoch).

454 השוה רמב״ם, משנה תורה, הלכות מלכים יב א–ב: ׳כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל ומה ענין רמזו בהן [...] וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו׳. מבחינה ספרותית יש בכך התייחסות של השכינה (או אג׳ידיו) לכך שהיא מודעת למסגרת התיאטרלית המתרחשת, ומבקשת מהקיסר להמתין עד שתסיים לשחק את תפקידה על הבמה.

455 צ״ל praeterea ולא praterea כנדפס (בכתב היד preterea שהוא הכתיב הרגיל בימי הביניים של praeterea).

456 אפשר שפסקה זו נוגעת לעניינו של שלמה מולכו המקובל המשיחי, שאג׳ידיו תמך בו ואף שכנע את האפיפיור קלמנס השביעי להיות לצדו, אף על פי שמולכו מל את עצמו וחזר ליהדות בגלוי. בפסקה זו מפציר אולי אג׳ידיו גם בקיסר קרל החמישי להשהות את שיפוטו, עד שיובהרו הדברים במהלך השנים הקרובות, ויובהר גם תפקידו של מולכו בתהליך הגאולה הנוצרי, אף שהדבר אינו נראה כך עתה. אם זאת היתה כוונת אג׳ידיו, הרי שלא הצליח במשימתו, שהרי בשנת 1532 הועלה מולכו על המוקד בפקודת הקיסר.

כפי שהראיתי לשליחים והם עצמם הפיצו, אסור לאדם לדבר כי [אסור לו] אפילו להבין,[457] כדי שאל החדרים הפנימיים הבלתי נגישים תובאו על ידי,[458] שאני היא המנהיגה. /[עמ' 90] לדאגה לכך נועדתי.[459]

[השכינה תלמד דברים שאינם מתקבלים בקלות על הדעת אולם שבסופו של דבר תוכר אלוהיותם, בדומה לתאולוגיה האפופאטית של דיוניסיוס אריאופגיטה]

עלי לפעול בדברים רבים. ממש כמו בשעה שמינקת מלמדת ילדים את הלשון. זה לא קל. לא יכול להיעשות פתאום ולא במלים מועטות, אלא יש צורך בזמן ממושך. דברים רבים יש לנסות, על דברים רבים לחזור. כך [היה עניינה של] דוקטרינה זאת, אשר, כפי שהאוונגליונים מעידים, היתה נראית לעם כחדשה [מקרוב באה]. ככל שהיא הציגה דברים רבים מאוד, אשר ככל שהיו חדשים, ככל שעדיין לא נוסו, ככל שהיו קשים – כך נראו לחולשה [הדעת] האנושית כראויים פחות. כך קשה היה הדיבור שנאמר[460] בדבר הבטחת משתה מגופו [של ישו], [דבר] שעל המאשרו – להיוולד מחדש.[461] אֶת החוזר ואומר שהמקדש ייבנה מחדש בשלושה ימים,[462] שיש להאמין שאדם הוא בן אלהים, ודברים אחרים רבים דומים לאלה, שפטו והכריעו שאומר הוא דברים אבסורדיים לא פחות, שאין להאמין ולסבול אותם.

---

[457] כך נאמר גם בספר שנזכר להלן בעמוד הבא, על השמות האלהיים לפסאודו־דיוניסיוס, פרק א פסקה 2, בתרגום מיוונית (י' ליבס): 'על אודות אותה אלוהות על־יישותית ונסתרת אין להעז לדבר, אכן אף לא להרהר כלל', ואולי גם לפי לשון ספר יצירה א, ח: 'בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר'.

[458] השוה שיר השירים א, ד: 'הביאני המלך חדריו'.

[459] השוה דברי ישו במתי כד 36 (בתרגום דליטש. וכן במרקוס יג 32) 'אך היום ההוא והשעה ההיא (=את אחרית הימים) אין איש יודע אותה גם לא מלאכי השמים בלתי אבי לבדו'.

[460] לפי יוחנן ו 60.

[461] מן הפועל שננקט כאן נגזרה גם המלה רנסנס.

[462] יוחנן ב 19.

כארבע מאות שנה לפני הזמן ההוא, בנוגע לאותו נושא[463] עליון באלהות, מי שהתווכח ואמר[464] ש'האחד' אין לקרוא לו 'שכל' ולא 'מהות', ובסופו של דבר גם לא 'מה שישנו', בעודו שולל ממנו בסופו של דבר לחלוטין את כל הדברים, היה נחשב על ידי כל האסכולות כמי שיש לגרשו. אחר כך בתקופת השליחים שלחתי אני את דיוניסיוס, אשר לו, כפי שעשיתי לאברהם, לבן ולנכד,[465] הצגתי כמה שמות, לא את כולם,[466] והוא כתב את הספר על השמות האלהיים,[467] שצריך היה להיקרא 'על אודות שניים או שלושה שמות', ששם יכול היה להסביר [רק] את מה שהוא עניינו של מחבר נבון, [אך] לא כמה ולא מיהם [שמות] אלה, [דברים] שאותם אגלה אני, אשר אומנם נספרתי לפני יום זה, אבל לפני איש מאנשיכם לא נידון ענייני, מאחר שהללו[468] חלוקים בינם לבין עצמם.

דיוניסיוס, אומרת אני, את הדברים שנשללו מן האחד, שאיננו לא 'זה אשר ישנו', לא 'מהות' לא 'שכל' ולא 'תבונה', דברים שנראו בראשונה אבסורדיים וחצופים כלפי שמיא, בהוספה של אמירה

---

[463] גם : מקום.

[464] כנראה הכוונה לאפלטון, המוצג כאן לפי הפילוסופיה הנאו־פלטונית. אין תימוכין היסטוריים לתיאור דלהלן, שלפיו המחזיקים בתורת תארי האל השליליים נרדפו ככופרים, ורק הודות לדברי דיוניסיוס, שפעל לדעת אג'ידיו במאה הראשונה לספירה, אשר הבחין בחיוב עליון שמעל כל שלילה, הוכשרה התורה. אליבא דאמת לא מצאנו כלל את תורת התארים השליליים לפני כתבי הנאו־פלטוניקנים, שמהם שאב פסאודו־דיוניסיוס (כנראה במאה החמישית לספירה) גם את החיוב שמעל השלילה. תיאורו של אג'ידיו הוא אפוא מלאכותי, ולא הובא אלא כדי לסמוך עליו את המסקנה האקטואלית שמבקש אג'ידיו לשים בפי השכינה, והיא שאין להוציא משפט על דבר לפני הגיעו לסיומו. כאמור, ייתכן כי הכוונה לעניין שלמה מולכו, האנוס שחזר ליהדות והפך עצמו למשיח, שאג'ידיו מנסה כאן למנוע את הרשעתו ביד הקיסר, בטענה שבסופו של דבר עתיד להתגלות החיוב שבו.

[465] כלומר ליצחק וליעקב.

[466] לפי שמות ו, ג : וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם.

[467] ספר מיסטיקה ידוע מן המאה החמישית לספירה המיוחס בפסאודואפיגרפיה לדיוניסיוס איש האראופגוס, תלמידו של פאולוס. דיוניסיוס נחשב למייצג המובהק של הכיוון התאולוגי האפופאטי בנצרות, המכונה גם via negativa, המבקש להסיר מהאל את כל כינוייו ותכונותיו על מנת להתקרב למהותו האלוהית האמיתית שמעבר לכל תיאור. בפיסקה הבאה אג'ידיו מרחיב בכך. ככלל אג'ידיו החשיב מאוד את התאולוגיה של הפסאודו־דיוניסיוס, לעיל במבוא ##, עמ' ???. על האיש וספרו זה מרחיב אג'ידיו להלן **שכינה, עמ' 219.

[468] על פי פתיחת הקיצור כ־quod (quo כבנדפס).

אחת גרם שייחשבו הללו כראויים לאמון וחסודים, כאשר אמר שהם נשללו לא מתוך חוסר או פגימה אלא מפאת מעלתם היתירה ועליונותם; כי מעל 'זה אשר ישנו' יש 'על־מהות', 'על־שכל' 'על־תבונה'.[469]

כך בדברים אלה, שאותם פחות יאשרו חכמיך, אל להם מיד להציג את גזר דינם, אלא שלעת עתה ישהו נא את שיפוטם, עד שישמעו בדיוק את כל הדברים. שכן האמת אינה רוצה שיחליטו בעניינה על סמך החֵלק, אלא מן השלם.[470] ואכן דברים אלה [תקפים] גם אודות האחד, כפי שסוברים שבעניינו באמת לא ניתן לומר שום דבר חיובי, כך לעולם אי אפשר לומר די על מעלתו ונשגבותו.[471]

/[עמ' 91]

ספר שני: על המספרים[472]

עתה באה אני אל המספרים הנמשכים ממקור האחד. אלה הם או אחדויות פשוטות או מורכבים. אחדויות פשוטות – מאחד אל תוך העשיריה, מורכבים – יתקיימו מעל העשירייה, דרך עשיריות או דרך מאיות או דרך אלפיות ומעבר לכך. את האחדויות הפשוטות קבל כבר עתה, איזה כוח[473] עלה בחלקה[474] של כל אחת מהן באלוהיות ובדברי הסוד.

---

469 הכוונה לדרך ההבעה ההיפרפאתית, שהוטעמה במיוחד בחיבור 'על חלוקת הטבע' מאת הפילוסוף הנאו־פלטוני בן המאה התשיעית יוהן סקוטוס אריגנה. אריגנה התבסס בדבריו על כתבי הפסאודו־דיוניסיוס.

470 בשולי כתב היד נכתב: ex toto veritas iudicanda, כלומר: מתוך השלם יש לשפוט את האמת.

471 דברים על אריכות הדיבור ועל קוצר הדיבור הנצרכים לתיאולוגיה מצויים לרוב בספרות הפסאודו־דיוניסיית, גם בספר דלעיל על השמות הקדושים, וגם בספר על התיאולוגיה המיסטית.

472 כותרת זו נכתבה בשולי כתב היד, והופנתה למקומה בקו מצביע. בנוסח הראשון הטקסט ממשיך כסדרו באותה שורה. שם הספר, על המספרים, ניתן קודם לספר הראשון (כמבואר בהערה לכותרת הספר הראשון). בתוכן העניינים שהקדים אג'ידיו לספר כולו (והובא בדפוס בהערה בעמ' 65) נקרא ספר זה: על המספרים הפשוטים.

473 או משמעות.

474 או: הנחילה.

[המספר הזוגי בתחומי הספירות]

כאשר שומע אתה [מספר] זוגי,[475] תחילה עליך לשאת עיני שכלך אל המצודה העליונה, מקום שם נמשכות ויוצאות ההיפוסטאזות הקדושות ביותר, לא אחת לא שלוש אלא שתים.[476] ובהמשך[477] יש לנטות[478] אל ההר, ששם הימין והשמאל, שתי התחלות הבניין ובניית חוג העולם, 'רחמים' ו'דין', כח ההענקה של הרחמים ו[כח] הצמצום של הדין. ולאחר מכן באופן מעובה יותר בגבעות ובשלָשה השלישית, במקום שלאחר איחוד ההרים,[479] מתפשטים המספרים והחילות של האידאות, של הצורות, של הסוגים, וגם שם שולט [המספר] הזוגי שלהם, שכן סוגי הדברים הרוחניים מעבירים עצמם יותר לימין, והגופניים – יותר לשמאל.

[המספר הזוגי בתחום השכינה: שינוי בין חסד ודין]

וגם במקום הרביעי לא חסר לי [המספר] הזוגי שלי, כי אף על פי שבראש ובראשונה יונקת אני מהשמאל ומ"גבורה", שמשם נמשכים דברי הקושי והעמל אליכם בני האדם, בכל זאת ראשי חודשים, ימי חגיגות השוק, וימי חגים ומועדים לא מעטים – לי הם, [עתים] בהן יד הימין מסבירה פניה, וגם לכם מניחה אני לחגוג אתי. ב[מספר] זוגי זה שלי מתרחש שינוי, עד כי עתה השמאל עולה על הימין ועתה הימין על השמאל. ועל פי השתנותם של אלה, יותר או פחות, כך ייגרמו לכם לעתים הצלחות ולעתים כישלונות.

אך כי 'אל אני ואיני משתנה', בתשע העליונות עוסק אותו אורקל.[480] אודותי [תקף פסוק זה] מבחינה אחרת : מבחינת המהות שבה מחוברת אני עם אלה – אף אני אינני משתנה ; [אולם] מבחינת הפעולה

---

[475] לאורך הדברים הבאים המונח binarius ונגזרותיו תורגם לעתים כנקשר ל'זוגיות' ולעתים ל'שניות', על פי העניין.

[476] במקום זה שולב בטקסט הנדפס (בלי להעיר על כך) קטע משולי כתב היד. אך ברור שקטע זה אין זה מקומו, אלא להלן, בסוף העמוד של כתב היד, והוא יובא להלן במקומו הנכון. פורמולה זו נראית כמתייחסת לניסוח המפורסם בספר יצירה לגבי הספירות – הן אינן תשע ולא אחת עשרה אלא עשר.

[477] אחרי שרוממת את עיני השכל למצודה, כמתואר במשפט שלפני ההוספה.

[478] צ"ל declinandum ולא declinadum כבנדפס.

[479] כנראה בספירת יסוד.

[480] מלאכי ג, ו : כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי (סקרה מביא לכאן משולי כתב היד את ההפניה לדברים י"ז, אך הפניה זו מתייחסת לפסוק דלהלן, כשהוא מופיע בהוספה שבשוליים).

– מנותקת אני, ומצויה להנהגת המשתנים. ימנית הנני לא בעצם הדבר אלא בפעולה, ובת שינוי לא מבחינת עצמי אלא מבחינתכם.

[שתי מגילות תורה]

מצוה היא שכתובה בתורה, קיסר: המלך תמיד ישא עמו /[עמ' 92] את התורה ויקרא [בה].[481] כי כל הדברים כתובים לא לשם אריגת סיפורים,[482] אלא שנכתבו כדי ללמד אתכם, ולהעמידכם על הבנת האלהיות. ואין שום דבר מן האלהיות שלא יופיע באיזשהו אופן בכתבי הקודש.

כאשר[483] יֵשב המלך על כסאו יכתוב נא לא את 'התורה השנייה',[484] כפי שאתם קוראים באופן שגוי,[485] אלא שתי מגילות תורה, שאת האחת ישמור בביתו ואת השנייה יישא אתו בכל מקום, ויקרא בה יום יום כל חייו.[486] כשכר לדבר זה מציע [הכתוב] שישלוט כקיסר זמן ארוך – כך[487] הוא

---

481 דב' יז, יח. וראה בהערות להלן.

482 השוה זוהר ח"ג קנב ע"א: 'ווי לאינון חייביא דאמרי דאורייתא לאו איהי אלא ספורא בעלמא, ואינון מסתכלי בלבושא דא ולא יתיר' וכו'. לכך חוזר אג'ידיו בהרחבה להלן **שכינה, עמ' 119.

483 מכאן ועד סוף העמוד של כתב היד, זו תוספת שנכתבה בתחתית השול השמאלי של כתב היד. החלק הראשון של ההערה נכתב ממש בתחתית השול, והמשכו מעליו, עם סימן המעיד על המשכיות זו ביניהם. בדפוס שולב הקטע במקום לא נכון (כפי שהערנו שם בעמוד הקודם).

484 או: את ספר דברים (משנה תורה), המכונה בוולגאטה (בעקבות תרגום השבעים) deuteronomium (גם בתלמוד מכונה לפעמים ספר זה בשם משנה תורה, כגון בעבודה זרה כה ע"א). וראה בהערה הבאה.

485 המילה deuteronomium שנוקט בה אג'ידיו כאן, היא המצויה בתרגום הוולגאטה (בעקבות השבעים) של הפסוק (ראה בהערה הבאה). על עניין זה חוזר אג'ידיו גם להלן בעמ' 238 ובכרך ב במהדורת סקרה עמ' 11.

486 דב' יז, יח–יט: וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו. אג'ידיו, המביא בתחילה פסוק זה כנוסחו בתרגום הוולגאטה, מפרש זאת לפי מאמר התלמוד (המובא גם בפירוש רש"י על הפסוק), סנהדרין כא ע"ב: 'כותב לשמו שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו'.

487 מכאן מתחיל החלק השני של התוספת הנכתב גבוה יותר בשולי כתב היד.

עצמו כמו גם הצאצאים.[488] ומה[489] פירוש 'כאשר יישב המלך על כסאו'? [בכך] אני מציינת את יום קבלת עטרת בולוניה.[490] האם קיים מי שלא יאהב שמלכותו תימשך זמן רב? את הדרך למקום זה מראָה אנוכי: צַווה שיוכנו לך שתי[491] מגילות של התורה. את האחת – הטמן באוצרות[יך] ואת השנייה שא אתך; האחת תאריך את החיים, השנייה – את השלטון, התהילה והעושר.[492] **[165r]** הו! אשרי מי שקוראים דברים אלה, אומללים מי שחולף יומם בלעדיהם. שכן כל עוד אתה קורא שהאל פועל, במשך הזמן שהוא בונה את חוג העולם – מה יפעל 'אדם', מה אברהם, מה יצחק, יעקב, יהודה, יוסף? אם לי תשמע, אין לך צורך לשנן את סיפורי ההיסטוריה, אלא לתת את לבך למנהגים ולפעולות של העניין האלהי.

[שינוי באל מתרחש בזכות המימד הזוגי שבשכינה]

תמה אתה על השינוי הזה שלי, בעוד חכמתכם הנפוחה טוענת שהאל אינו משתנה. אלה שבשעה שהם [מתכוונים] לשבח את עצמם, מזייפים את האלהיות,[493] מעוורים, מטילים בהם מום, מסלקים. הכתובים מציגים את [התכונות] האלהיות שלי, לא את האנושיות. אדרבא, אם אלה לא יושלכו, ההן אינן מובנות.

קרא נא את ימי יעקב האחרונים. כל ענייניו של הלה היו בבחינת דמות בהירה[494] ביותר, וחיקויים של האלהיות. הוא, על מנשה ואפרים בני יוסף, בשינוי סדר הגדול יותר והקטן יותר, אף על פי שיוסף

---

488 לפי המשך הכתוב, דב' יז, כ: לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל.

489 על פי פתיחת הקיצור כ־quid ולא quodכבנדפס.

490 הכוונה לטקס שבו הכתיר האפיפיור קלמנס השביעי את קרל החמישי לקיסר, שנערך בבולוניה ב־24 בפברואר 1530. אולי תוספת זו שבכתב היד היא הוספה בעקבות מאורע זה. אומנם מן הדברים בהמשך הספר (**שכינה, עמ' 142-143) מסתבר שהדברים שם נכתבו אחרי ההכתרה.

491 בכתב היד כתוב כראוי duo ולא due כבנדפס.

492 עד כאן הוספה משולי כתב היד.

493 fingunt . כך כתוב בכתב היד. ובנדפס figunt, ואם נגרוס כך, נתרגם: קובעים, ואז תהיה הכוונה: הופכים את האלוהות לקבועה ובלתי משתנה, ולפי מלאכי ג, ח–ט.

494 או: דמויות בהירות.

מחה, שיכל את ידיו,[495] כדי להציג בשלמות את השינוי הזה שלי, שעליו אני מדברת.[496] ואילו תאמר שדברים אלה נכתבו אודות עניינים אנושיים ונמוכים ביותר, לא אודות האל ולא אודות עניינים נישאים? אבל שמע את דויד שלי, היא: 'שנות ימין עליון',[497] ששם כבר לא דיבר על אדם, אלא על האל העליון.

וכך אין לשמוע לאלה אשר דורשים ותובעים לעצמם את שם החכמה,[498] שחלקם כדי לעשות את האל לבלתי משתנה מסלקים את ההשגחה, וחלקם כדי לשמר את ההשגחה, אומרים שהאל משתנה. דברי האורקל שלי, שאותם הבאתי, מגִנים על שני הדברים [באומרם] שהאל אינו משתנה באותה מידה שהוא משגיח. אומר הוא: אל [אני], אומר הוא, ואיני משתנה.[499] כפי שנאמר הדבר – על התשע נאמר, בהיותן בלתי ניתנות לשינוי לא במהות ולא בפעולה. כי אודות ימין עליון שהשתנה – תצטט נא את תהלים,[500] זאת אומר הוא אודותי, הממוקמת במושב העשירי, אשר, אם תתבונן במשמעות, באותה מידה מהווה הוא עבורי יציבות נצחית כמו לאותן התשע.

---

[495] בר' מח, יד.

[496] זוהר ח"ג רמב ע"ב, רעיא מהימנא: 'יעקב "שכל את ידיו", ושוי שור בימינא, אריה בשמאלא', וזה שינוי מן הסדר הרגיל שלפיו שור מסמל את השמאל ואריה את הימין. ולפי הזוהר, ח"ג, קיט ע"ב, השכינה היא שהסיטה את ידי יעקב למקומם על ראשי אפרים ומנשה. 'שכלי' הובן מלשון שכל וחכמה כבר בתרגום אונקלוס ובפירוש רש"י לפסוק.

[497] תה' עז (או עו, לפי מספור השבעים והוולגאטה, המצוין בשולי כתב היד), יא, וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת יְמִין עֶלְיוֹן, המלה 'שנות' מובנת כלשון שינוי, כמו בתרגום השבעים והוולגאטה גם בתרגום הארמי לפסוק: 'אשתניו גבורת ימין עלאה', ובפירוש רש"י: 'את אשר נשתנית ימין עליון שהיתה נאדרי בכח רועצת אויב ועכשיו השיב אחור ימינו'. ובקבלה הוסב הדבר והובן בנוגע לשינוי מימין אל שמאל. כך לפנינו (כמוכח מההקבלה דלהלן **שכינה, עמ' 165), וכך בפירוש ריקנאטי על התורה, בפרשת וירא: 'ועוד יש לרז"ל בספר הזוהר ענין אחד יש לנו לבארו כי אף על פי שהשם המיוחד יורה על מדת רחמים לפעמים נזכר במדת פורענות כמו שכתוב וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת יְמִין עֶלְיוֹן'. בזוהר שלפנינו אין דרשה על פסוק זה, אך הרעיון מצוי שם. הזוהר (ח"א קמח ע"ב) גם מסמיך זאת לדויד המלך שבהיותו 'בדחנא דמלכא' החליף לעתים את מידת הדין ומידת הרחמים. אומנם זאת לומד הזוהר מפסוק אחר בתהלים (קלב, ט).

[498] היינו הפילוסופים, שלוקחים לעצמם את שם החכמה (סופיה).

[499] מלאכי ג, ו: כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי.

[500] היינו 'שנות ימין עליון' שצוטט לעיל, ומתייחס לפן המשתנה שבאל.

[השכינה מעניקה שפע רק למי שמעוניין לקבל אותו וגם בכך בא לידי ביטוי מימד ההשתנות שבה]

[ואולם] אם תשוב ותתבונן בתפקוד ובפעילות – השינוי מתערב, לא מתוכי, אלא באשמתם של אותם שהיו רגילים לקבל. כי בשעה שהם חדלים מלפעול ישירות, הם גם חדלים מלקבל. כאשר מפסיקים הם להיות מה שהיו, מפסיקה אני למסור את הדברים שהייתי רגילה למסור. השמש שופע אור נראה לכל אחד ואחד מבני התמותה, אך בכל זאת כמו לעיוור, כך למי שמתנגד [לו] ולעוצם העיניים והמחביא עצמו במערות עיוורות – אין הוא מונע עצמו מלהעניק מחסום. ואין לזקוף זאת לאשמת הנותן, אם מה שקיבל [הלה] לא יהיה ראוי. [השמש] נהג להעניק מאור לדמוקריטוס[501] כדי שיראה, ואחר כך הוא עצמו נטל [את מאור עיניו של דמוקריטוס, אולם השמש] לא השתנה.[502] לא המאור השתנה אלא העיניים העמידו עצמן ממול האור שמנגד. מתוך סיבה רעה אפוא הרצון בשעה שלא רצה כבר להיות מה שהיה, גורם לכך שהנותן לא יוכל [לתת] מה שהיה יכול. זה הדבר שממנו[503] נבע אותו אורקל. אין זה ענייני לתת לכם, ענייני היה לתת לכם לו הייתם שבים. כאשר אתם מפנים עורף – אין זה מענייני לתת. יכולת ההענקה לא הוסרה מצדי, אלא שעליה להתקבל על ידכם. וכך נאמר שהימין משתנה לשמאל. מה שהשתנה הוא הדבר שנהג לקבל, [הוא זה ש]איבד את יכולת הקבלה. בשל כך, דברים אלה [אומרת אני] לשם כך שתחוש שגם אני נוטלת חלק בדבר כפול, מאחר שעומדת לי פעם ידי הימנית, פעם השמאלית – האחת שבה אני ממלאת בשפע, האחרת שבה מאמנת אני [עמ' 93] אתכם במחסור.

---

501 כך בכתב היד (democrito), ובנדפס : de merito. וראה בהערה הבאה.

502 לפי מסורת עתיקה הפילוסוף דמוקריטוס עיוור עצמו בכוונה, בהביטו באור השמש דרך פיסת זכוכית. כך מספרים למשל גליוס, טרטוליאנס ופלוטרכוס, המטיל ספק בסיפור זה (Plutarchus, *De Curiositate*, 521D). גם ההיסטוריונים המודרנים שוללים את אמיתותו של הסיפור.

503 אחרי המלים qua in re (זה הדבר שבו) מחק המחבר כמה מלים, ואולי גם מלים אלה צריכות היו להימחק, כי הן נראות מיותרות לפני unde (שמשם).

[כאשר השכינה נפרדת מהתפארת היא ריקה וחשוכה, כאשר היא מחוברת לתפארת היא מלאה שפע]

לו הייתי חדלה מלמשוך הלאה [בדיבורים] את משמעותה של השניות,[504] הייתי משמיטה סוד גדול מאוד: מבריק בהרים "תפארת",[505] אור כה בהיר, אני – מוטלת בעמק חשוך.[506] כשהלה נהנה בתענוגות נצחיים, אני טרודה בהזנת עדרים.[507] כאשר הוא מחובר אלי, זוהרת אני ומתמלאת באור. כאשר בורח האהוב,[508] כפי שמנסחים זאת שירי, משחירה אני כאהלי 'קדר'. כיצד אף על פי שאני 'שחורה', בכל זאת 'נאוה' אני?[509] 'שחורה' – בבדידות, 'נאוה' – בשניות. 'שחורה' – אלמנה, 'נאוה' ומקושטת – עם הדוד. בלוקחי אור וקישוט – 'נאוה', לעומת זאת בשעה שאיני מקבלת – 'שחורה'. אך סגוד לשגב הנסתרות והערץ את [שגב] הנישואים, שמשם עולה שיר השירים.[510] חוזרת אני שנעמי נקראת נאוה ומקושטת ומלאה ואף עשירה[511] – כאשר מקבלת אני מ"תפארת", לעומת זאת כשאינני מקבלת נקראת [היא] בודדה, שחורה, מטונפת, ריקה ונזקקת. אך דבר שהוא אל, יכול להזדקק? ואולם, מהו להיות שחורה, אם לא [להיות זאת] שבה יש געגועים לזוהר?

חפץ אתה לראות את הנאוָה והעשיר? חיים נצחיים נותנת אני לכם. חפץ אתה [לראות] את השחור והנצרך? אין זה מענייני לתת[ו] לכם. אינני מקבלת את השפע ואת תכונת הנתינה לכם, הנתינה

---

504 אג'ידיו נוקט כאן במלה היוונית (dyas), אך בדיונו להלן, במקום שגם אותו תרגמתי 'שניות', נוקט הוא במקבילה הלטינית binarium.

505 הוא רומז הן לסימבוליקה דלעיל שלפיה תפארת נמנית על ההרים, הן לפסוקי שיר השירים המתארים את הדוד על ההרים (כגון שה"ש ח, יד).

506 אולי ברמז לשה"ש ב, א: אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים.

507 לפי שה"ש א, ז–ח.

508 שה"ש ה, ו.

509 שה"ש א, ה: שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה.

510 אולי יש כאן רמז להסתייגות הנוצרית מן הנישואין. מכל מקום במשפט זה עוזבת השכינה את גבהי שיר השירים ועוברת למגילת רות. על סוגיה זו בפירושו של גיום פוסטל לזוהר ראה: וייס, נישואין.

511 רות א, כא: אֲנִי מְלֵאָה הָלַכְתִּי וְרֵיקָם הֱשִׁיבַנִי ה' לָמָּה תִקְרְאֶנָה לִי נָעֳמִי.

לבלתי ראויים, נתינה למעדיפי טינופים בני תמותה על פני תענוגות אלמותיים.[512] וכמו שהשירים קוראים לי שחרחורת[513] וגם שחורה, כך מכנים [אותי] התהילים – פעם 'דל' ופעם 'אביון'.[514]

[בני האדם הם אלה שמכריעים באמצעות מעשיהם האם תפארת תתחבר לשכינה]

שמע דבר שלא ייאמן, קיסר, ואשר בקושי אפשר לקיימו לאזניים אנושיות. אתם, בני תמותה – הו, דבר שקשה לאומרו, קשה יותר לשמעו, וקשה ביותר להאמין בו – אתם, אומרת אני, אתם הופכים אותי, מבת התמותה, לנאוה, מלאה, עשירה, בת אלמוות. מי יוכל להאמין, לקבל, מי יוכל אף[515] לשכנע את עצמו, שדברים אלה אמיתיים הם? שדברים שמיימיים [יקבלו] מהאנושיים, הבלתי מתכלים – מן המתכלים, הנצחיים – מבני החלוף, ובסופו של דבר – אל מאדם יקבל נכסים ועוני? אף על פי שאורקלים רבים מאוד מכריזים ש[אני] מקבלת, כפי שיצוטטו אחר כך בהרחבה, בכל זאת לפי הגיון סודי אשר חורג מאפשרות הביטוי – כאשר אתה מתפלל, כאשר אתה עובד מקדשים ומזבחות, כאשר אתה מעניק לנצרכים, אתה גורם לכך שהאב ייתן לי את היכולת לתת לכם. [מנגד], כאשר אתה חוטא, כאשר פועל אתה שלא כדין, כאשר מזניח אתה היכלות ותפילות, כאשר לחינם רואה אתה אביון, כאשר אינך נותן למי שראוי – גם האב איננו נותן לי, אלא חוטף [ממני] את יכולת הנתינה לכם.[516]

כדי שתהיה היכולת בידי תמיד: אם לא תציג עצמך כמי שראוי [לקבל], גם אם ישנה בידי אותה [יכולת] נתינה, אזי אינה בידי. גם אם שעשועי הם את בני אדם,[517] אותם נותן אתה לי אם אתה פועל בחסידות, ואם במרמה [פועל אתה] – חוטף אתה [אותם ממני].

---

512 על פי קריאה כ-immortalibus ולא כפי שנדפס in mortalibus.

513 אג'ידיו נוקט כאן במלה הלטינית fusca שהיא תרגום הוולגאטה ל'שחרחרת' שבשה"ש א, ו.

514 תה' עב, יג: יָחֹס עַל דַּל וְאֶבְיוֹן. תרגום הוולגאטה (שם מספר הפרק הוא 71) מתרגם 'דל' ו'אביון' במלים שנוקט כאן אג'ידיו: pauper ו־inops. דומה שאג'ידיו מביא זאת כאן כראיה לכך שגם הזכר האלהי יכול להיקרא דל ואביון.

515 על פי פתיחת הקיצור כ quidem (בנדפס פוענח כ־quid שקשה לתרגמו כאן).

516 ככלל על הפן התאורגי אצל אג'ידיו, ראה: קוקין, מבוך.

517 ראה לעיל **שכינה, עמ' 74, 76, 82.

אתם מציעים את היצוע, מכינים את חדר המיטות, שרים את שיר הכלולות, את הכלה עם אותו חתן שעליו זה עתה דיברתי, מזווגים.[518] לעומת זאת, כאשר אלה נדחים למדרגה נחותה, בפנותכם אל הדברים האנושיים – את החתן מחיק הכלה אתם קורעים, מחדר המיטות מגרשים, שיברח הרחק ממני אתם גוזרים. בהסתלק החתן הופכת אני לשפחה, מתחמקת מתפיסה,[519] עלי להיכנע למצוות דרישותיכם הנפשעות. ובגלל שהם מצווים להתרחק מן החתן, נאלצת אני להושיט ידיי ולהיכנע.

למכירים את האורקלים – אין אלה בגדר חדשות. ישעיהו כותב זאת ואומר, שבפשעיכם גרמתם לי לעבוד עבודת עבד.[520] ובזמן שאני ננטשת, אלה[521] הם הקולות של אותה[522] נוהה בבכי: אנה תברח דודי?[523]**[165v]**/ ובנוגע אלי, הנאנחת, אשר לה [נחטף] משם החתן, ומכאן נחטפים אתם הבנים, [נשמע] קול זה[524] של הנביא, על אודות שני הכאבים: 'רחל בבכותה את בניה אף /[עמ' 94] ממאנת להינחם כי אינם'.[525] האם סובלים אתם, אתה והאפיפיור, שטעויות כאלה ייקראו?[526]

---

[518] אולי: עם אותו חתן שאמרתי, מזווגים בדרך כלשהי.

[519] לפי שה"ש ה, ז: מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר.

[520] הכוונה ליש' מג, כד: הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאותֶיךָ, ובהתאם לתרגום הוולגאטה. מקום זה נרמז בשולי כתב היד (והועתק בסוגריים בדפוס בגוף הטקסט) Isa. 43d. פסוק מתאים אחר: יש' נ, א: הֵן בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם.

[521] hae. כך בכתב היד, והמלה נשמטה בדפוס.

[522] Illae. כך בכתב היד. ובנדפס illa.

[523] לפי שה"ש ו, א.

[524] ea. כך בכתב היד, ובנדפס: et.

[525] יר' לא, יד: רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ, לפי תרגום הוולגאטה.

[526] 'אתה' הוא הקיסר.

האם טעויות אלה קראתי? לא כך אמר ירמיהו בהשראתי, אלא "איננו",[527] שמשמעותו: כי אינו. זאת מספרים הנסתרות ואומרים – אין גבר אִתה.[528] את חנה הבוכה כי לא היו לה בנים, מנחם גֶבר. שומה עלי להיות לךָ, אומר הוא, תחת בנים רבים.[529] אך אותי,[530] הבוכה על הבנים שנקרעו, מי יוכל לנחם אם לא הדוד? מדוע הנני אומללה יותר מחנה?[531] משאבדו הבנים אינני מקבלת תנחומים, בשעה שבכידון אחד שני פצעים נגרמו, ובאחת נלקח ממני גם צאצא וגם חתן. ואיש אינו יכול לנחמני, כי אין מנחם. שכן לא היה היגיון בדבר לו אמר: 'כי אינם', כי לוּ היו לא הייתי בוכה ולא הייתי משתוקקת לפעולת מנחם.

[סוד חיבור תפארת והשכינה]

רבים, ולמעשה מבלי מספר, הם הסודות בכתבי הקודש, וכמה מתוכם הוא החלק הפתוח בפני בני התמותה? אך אף [סוד] אינו יותר גדול, יותר נערץ, יותר נשגב מזה האחד: תפארת, החתן, יפה הוא באצטלא הלבנה,[532] אני, האֵם, ירושלים השמיימית, "כנסת" של מעלה וכנסייה,[533] בפנים קצת חשוכות,[534] וכמו שכתוב – 'שחורה'.[535]

---

527 אינם במקום 'איננו' מצוי אומנם כבר בברית החדשה, מתי ב 18.

528 השוה זוהר, ח"א רי ע"א: 'כִּי אֵינֶנּוּ כי אינם מבעי ליה, אלא כִּי אֵינֶנּוּ, והא אוקימנא כי איננו, דבעלה לא אשתכח'. וכיו"ב בעוד מקומות רבים.

529 ש"א א, ח: וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חַנָּה לָמָּה תִבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יֵרַע לְבָבֵךְ הֲלוֹא אָנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָנִים. ניסוחו של אג'ידיו חופשי, ואינו תלוי בוולגאטה הקרוב למקור העברי.

530 זיהוי בין רחל לבין השכינה רגיל מאוד בקבלה.

531 צריך להיות Hanna ולא Hannam כבנדפס. בכתב היד נכתב Hana עם קו מעל המלה, אך קו זה כוונתו להוסיף עוד n ולא להוסיף m בסוף המלה (Hannam אינה מתאימה כאן מבחינה תחבירית).

532 לפי דניאל ז, ט: וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִב לְבוּשֵׁהּ כְּתֶלַג חִוָּר.

533 במקור: ecclesia.

534 או: קצת חשוכה בפנים.

535 שה"ש א, ה: שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם.

מהו לראות 'פנים בפנים'?[536] מהו 'עין בעין'?[537] אמור לחכמיך שיגלו סוד זה: כאשר החתן מחובר עם הכלה, אזי כל הדברים טובים, מצליחים, נעימים, שמחים. אזי הנערה השחורה, הופכת לנימפה[538] יפה. כפי ששר דויד במזמור התהלים כמו בשיר כלולות. במקום שאנשיכם אומרים: מייסד משוש כל הארץ,[539] דויד כותב "יפה נוף". במקום שהאות u השתנתה ל־i, כמו שאצלנו נכתב "כֹּרֶשׁ"[540] ואצלכם cyrus, 'מור' – myrrha, 'צור' – Tyrus, וכן [דוגמאות] רבות אחרות הדומות לאלה. אנחנו [כותבים] 'נוף' אתם מקבלים נימפה,[541] כמו היוונים לפניכם.[542]

---

536 דברים ה, ד. ובזוהר, רגיל הצירוף 'אנפין באנפין' לציון חיבור הזכר והנקבה האלהיים, כגון זוהר ח"א, לה ע"א.

537 במ' יד, יד; ישע' נב, ח. ובזוהר משמש הצירוף להסתכלות הפרצופים העליונים זה בזה: זוהר ח"ג, קל ע"א (אדרא רבא).

538 מילה זו, שאג'ידיו משתמש בה כאן, ורואה בה מילה עברית (כדלהלן), נשאלה ללטינית מן היוונית, וביוונית פירושה הראשון הוא כלה. הקשר בין מלה זו, שנכנסה לתלמוד בצורה 'נינפי', לבין 'נוף' שבפסוק דלהלן מצוי כבר בתלמוד, ראש השנה כו ע"א: 'אמר רבי שמעון בן לקיש כשהלכתי לתחום קן נשרייא היו קורין לכלה נינפי ולתרנגול שכוי. לכלה נינפי מאי קרא (תה' מח, ג) יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ'. דרוש זה משמש גם אצל מקובלים בקשר לשכינה (לדוגמה בקבלת האר"י המאוחרת לאג'ידיו, כגון בספר מצת שמורים לר' נתן שפירא, שער הציצית). וראה גם להלן **שכינה, עמ' 161.

539 זה תרגום הוולגאטה, בנוסח שלפי השבעים, לתה' מח (לפי המספור הלטיני 47, וכך נכתב בשולי כתב היד ונדפס בסוגריים) ג: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ. אג'ידיו משתמש בנוסח קצת חריג של הוולגאטה (המופיע בדרך כלל באפראט) כשהוא גורס כאן fundator (מייסד), בנוסחים אחרים התרגום הוא fundatur (מיוסד).

540 השם כֹּרֶשׁ (מלך פרס) המועתק כאן: coras (בכתב היד ב־c קטנה, ורק בנדפס בגדולה. וכן להלן).

541 במקור: nympham.

542 בדוגמאות דלעיל מבקש אג'ידיו לקשר בין המילים נוף ונימפה בעזרת חוקי המעתק בין עברית ללטינית, באמצעות היוונית (האות y משמשת בלטינית רק במלים שנשאלו מיוונית). מעתק המילים כרש מור וצור מראים איך החולם העברי השתנה ל־y יוונית. וקודם לכן הראה איך שהאות y, שביוונית עתיקה נהגתה כ־u, הפכה ביוונית חדשה ובלטינית לצליל i, המצוי במלה נימפה (בשלב ביניים, שעליו אין אג'ידיו מדבר כאן במפורש, קיבלה האות y גוון מעוגל של u). ראה סקרה, המקובלים, עמ' 118–120.

כאשר נעדר החתן ממני, נחבאת הגדולה. אין השמש מעניק [אור] בהעדרו כבהימצאו.[543] את הדברים שאינני מקבלת, אינני נותנת לכם. אזי שחורה אני, אתם – נטרדים במחשכים קשים ואכזרים, אזי נעלמת הגדולה, שלעיל כינינוה ימין, חסד ורחמים. היפוכו של דבר [מתרחש] כאשר משה רואה פנים בפנים. שמע את הדברים שנכחדו,[544] לַמֵּד סודות אלה לראויים שלא שכחו את מקום המוצָא. מן החילוניים והשוקדים על טוב מזויף – הסתר נא [סודות אלה].

[הזיווג בעת מתן תורה]

מה דורשת אני? האם 'פנים בפנים' או את פני משה מול פנַי? איזה דברים בטלים [הם אלה] של בני אדם.. [האמנם] מבוקשים אלה אשר שום משקל אין להם? נאהבים אלה אשר מזויפים הם? נחשקים אותם אלה שמכשילים בשל תכלית הטיפשות? 'פנים בפנים' ראה משה,[545] ראה,[546] ובנשמה, בכוונה דתית, בחסידות,[547] בתפילות גרם שיחובר החתן אל הכלה, היפָה אל השחורה, הפנים המאירות אל החשוכות.[548] אז אני השחורה נעשיתי נימפה יפה, אז הגדולה הנסתרת פרצה בפריחה והאל נעשה גדול. אני בפנים מלאות שמש בסיני זרחתי, וכפי שהייתי נימפה יפה עוטת שמש, 'פנים בפנים' נצנצתי ומילאתי בזהרורי לישראל. ונעשיתי, כפי שמזמר הוא בתהלים, משוש כל הארץ, אז [לבשתי] את אותה ארץ, ששם היה ישראל.

---

[543] בכתב היד כתוב sol (ואחרי המלה נקודתיים, כרגיל במקומות רבים בכתב היד), ובנדפס בטעות: soli. החתן דומה לשמש (ספירת תפארת).

[544] התרגום על פי cesa שבכתב היד, ובנדפס Caesar (= קיסר), קריאה שאינה בלתי אפשרית.

[545] דברים לד, י: וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים (וכיו"ב שמות לג, יא). במ' יב ז–ח: פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט.

[546] בלטינית משמש פועל זה (vidit) גם במשמעות השגיח, דאג שדבר מה ייעשה, ולכפל משמעות זו מכוון כאן אג'ידיו.

[547] במקור pietas. מלה זו קיבלה גם את המשמעות חמלה כלפי האל, וכך משמשת היא גם כאן. החסיד הוא המתחסד עם קונו, כפי שמצינו בספר הבהיר, סימן 128 (מהדורת אברמס).

[548] או: אל החשוכה.

[הזיווג בעת בואו של ישו]

אחר כך, כשלבשתי [עמ' 95] [מלבוש] אדם, כשנכנסתי כנימפה אל נימפה, כבתולה אל הבתולה, אז 'משוש' נעשיתי אכן לכל הארץ. ובאותה מידה שחוג העולם גדול מיהודה, כך גם [גדולים יותר] הגדולה השנייה והמשוש [השני]. את שניהם שמתי בפי הבתולה בשיר חדש: תגדל נא נפשי את ה'.[549] עתה אין אנו לא בים ולא בסיני, מקום בו הנדיבות והגדולה היו מצומצמים יותר, וה'משוש' ניתן לסוריה[550] לבדה; עתה – הגדולה [חובקת] כול, המשוש חובק את הכול. לפיכך אודות [המשוֹשׂ] האחד:[551] 'תגדל נא נפשי את ה'', אכן גם מגדילה וגם מהללת; אודות האחר: גם שׂשׂה רוחי באל, ישו שלי,[552] כפי[553] שקודם לכן כבר ציוויתי שייכתב אצל חבקוק.[554]

---

[549] לוקס א 46.

[550] המלה בכתב היד אינה ברורה ואפשר שיש בה אות נוספת.

[551] בכתב היד נכתבה קודם המלה illa ונמחקה, ומעליה נכתב altera. המשוש הראשון, שאינו כולל רמז לישו, מתאים גם לעולם היהודי הקודם, ואלו השני לעולם הברית החדשה.

[552] המשך דברי התהילה של הבתולה בלוקס א 47 (בתרגום דליטש): 'ותגל רוחי באלהי ישעי'. את המלה האחרונה מפרש אג'ידיו על שמו של ישו, כלומר הוא מתרגם זאת לעברית, ומפרש זאת ברוח תרגום הוולגאטה את הפסוק מחבקוק דלהלן. דבריה של הבתולה במקורם מזכירים את דברי ישעיהו, סא, יא: שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה' תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי יֶשַׁע מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה כֵלֶיהָ.

[553] על פי קריאה כ־ut ולא et כנדפס.

[554] חבקוק ג, יח: וַאֲנִי בַּה' אֶעְלוֹזָה אָגִילָה בֵּאלֹהֵי יִשְׁעִי. ובדומה לתרגום הוולגאטה, שכבר שם מתורגמת המלה 'ישעי' כישו שלי.

[משה וזיווג השכינה ותפארת]

'אשלח את מלאכי' – [דבר זה] נאמר למשה על אודותי,[555] הרגילה לחתור[556] כלפי בני אדם ועניינים אנושיים. אך בשעה ששחורה אני, אומר משה לחתן: אם לא תבוא בעצמך, לא אזוז מפה.[557] מהו 'תבוא בעצמך'? האמנם יורד אל הארצות חתני, או שמא מערב הוא את עצמו[558] בסיגים אלה של הדברים? מה זה 'תבוא בעצמך'? – אתה הזדווג בכלה, נשק אותה. הגיע נא את הפנים אל הפנים. עין[559] זוהרת תאיר נא את הבלתי זוהרת.[560] יביאנה המלך לחדר המיטות,[561] ישכב נא בערשו הפרחונית,[562] יחגוג את חג הפרחים,[563] את הכלולות האלהיות והסודיות.

[כלולות אלה] שר משה בשירתו, באומרו שימין ה' הוגדלה,[564] אותן [שר] דויד, באותו מזמור ששבתי וציטטתי, אותן שלמה, לא רק בשירים, אלא בכל שירי השירים,[565] ושוב במקומות רבים במשלי,

---

555 את המלאך הנזכר בפסוק (שמות כג, כ) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ, פירש הרמב"ן (בוויכוח עם רש"י) על השכינה, '[...] אשר השם הגדול בקרבו [...] ויקראנו הכתוב מלאך בעבור היות כל הנהגת העולם הזה במדה ההיא'.

556 בנדפס initi, ואיננו יודעים איך לכלכל כאן צורה זו. תרגמנו כאילו כתוב eniti. בכתב היד המילה ברובה נבלעה בקפל הכריכה, ואינה מופיע בצילום.

557 נראה שכך מסכם אג'ידיו את הדיאלוג שבשמות לג: וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם [...] וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ [...] כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ [...] וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יה' רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי [...] וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ. וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה.

558 המלה se הכתובה כאן בכתב היד, נשמטה מן הדפוס.

559 לפני המלה oculus (=עין) בכתב היד נכתבה המלה os (שפירושה פנים, פה, או עצם) ונמחקה.

560 בספרות האדרא הזוהרית מתואר איך עינו של אריך אנפין מאירה בעינו של זעיר אנפין, כגון בזוהר ח"ג, קל ע"א, אדרא רבא (דומה שבשלב מוקדם של התגבשות הטקסט של אדרא רבא הזדהה זעיר אנפין עם השכינה, כמו כאן).

561 לפי שה"ש א, ד.

562 על פי תרגום הוולגטה למילים: אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה, שיר השירים א טז.

563 Floralia, הוא החג שנחוג ברומי העתיקה לכבוד Flora אלת הפרחים.

564 שמות טו, ו: יְמִינְךָ ה' נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ. התרגום לפי הוולגאטה (באחד מנוסחיה).

565 כלומר בספר שיר השירים בכללו, שכולו שיר כלולות.

אותן [שרה] הבתולה, אותן [שרה] אלישבע אותן [שר] זכריה.[566] אותן בסופו של דבר [שר ישו], יותר מאשר שלמה,[567] זה אשר עשה סימן ראשון[568] מופלא לכלולות, למען תתחיל הגדולה להיגלות.[569] במקום שנערך משתה מהודר ביותר, התחבר הוא אל כלת[570] האור אשר היתה משוש לכל הארץ. מי שאינו טועם מסעודה זו, אינו מולבש בלבוש הארגמן של הכלולות. ואז מלמדים אותך[571] שהשמחה היא עניינו של החתן, ושעל חברי החתן לשמוח בכלולות בנוכחות החתן.[572]

[סוד זה הוא הסקרמנטום של זיווג כריסטוס והכנסיה]

וזה הדבר אשר רצה משה והתחנן:[573] שלא ישַלח את הכלה לבדה, אלא שהחתן ייגש אתה. פנים יבואו אל פנים, ומתוך כך גם 'גדולה' ו'משוש'. אכן, מיסטורין זה של הכלולות, סוד נסתר כה גדול הוא, עד אשר השליח, אף שלא דיבר אלא סודות, על שום סוד אחר [לא כתב] כמו שכתב על זה: מיסטורין גדול הוא בכריסטוס ובכנסיה.[574]

כמו את השמש שלכם ואת הלבנה שלכם, כך האלהות והעולם המושכל מכירים גם את השמש שלהם ואת הלבנה שלהם. אתם מחזיקים בכריסטוס שלכם ובכנסיה, אנו במרומים צופים גם בכריסטוס שלנו וגם בכנסיה שלנו. או שמא אומר באופן נכון יותר: שני העולמות, גם החושי כמו המושכל, מעריצים את אותו כריסטוס ומתבוננים באותה כנסיה.

---

566 שירת שלושת האחרונים מצויה בלוקס פרק א.

567 ישו מתואר כגדול משלמה במתי יב 42.

568 primum . מלה זאת, הכתובה בכתב היד, הושמטה בנדפס.

569 דומה שההפניה היא לסיפור בלוקס ה 27–35.

570 בלטינית: נימפה.

571 בנדפס docuis, שאיננו יודעים לו מובן. אנו מציעים לקרוא doceris.

572 על נוכחות החתן בחתונה ראה לעיל.

573 בכתב היד כתוב כראוי precabatur, ובנדפס: praecabatur (בתיקון יתר).

574 אל האפסיים ה, 31–32 (בתרגום דליטש): על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו שניהם לבשר אחד (בר' ב, כד בשינוי קטן). גדול הסוד הזה ואני מפרש אותו על המשיח ועל עדתו.

אומנם המיסטורין שכמו שבצדק ובשל עניינים כה רבים השליח תיאר כגדול, כך[575] הוא אשר עוסקים בו אצל הארמיים בצורה כה נרחבת, בהרבה מקומות, בכל מקום, עד שנראה כאילו לעולם אין מגיעים עד אליו[576] עד חקרו, וחוק שנראה[577] בעיני הארמים כחמור ביותר,[578] וכך[579] [אכן] נראה הדבר כהווייתו.

[השניות שבחסד ודין בתחומי הספירות]

[580]**[166r]** אך יהא נא די בדברים אלה אודות השניות. אם תקבע [זאת] בזיכרון, תציג תמיד את הימין ואת השמאל, בעולם הבניין ודאי, או מעל העולם במשל כלשהו, באותו מקום שבגלל ששולט [בו] הלובן והטוב, הקושי וחומרת הדינים נעדרים במרחק.[581] אך מה שנאצל, נחשב בהשוואה למקור כ'דין'; כך החכמה [בהשוואה] לכתר העליון, כך 'בינה' כשהיא מושווית לחכמה.

בנוגע לקביעה זו קיימת עדות בולטת: האב אינו שופט כל אחד, אבל את 'דין' ואת המשפט הכולל נתן לַבֵּן, שאליו רמז דויד: 'אלהים משפטך[582] למלך תן וצדקתך לבן מלך'.[583]

---

575 tum . כך בכתב היד, ובנדפס cum.

576 בכתב היד nunquam, ובדפוס nonnunquam. לפני מלה זאת נוספה בכתב היד בין השורות המלה itur עם סימן להכנסתה כאן.

577 בכתב היד נראה בקירוב quae vid[???]. קריאה זו מסופקת (סופה של המילה נבלע בכריכה). התרגום על פי השלמה ל־videtur. בנדפס במקום מלים אלה נמצאות המלים data est שלא נראה כי מצויות בכתב היד.

578 perstricta . כך לפי כתב היד, ובנדפס חסרה התחילית per. הכוונה כנראה לנישואין והולדה שנחשבים בזוהר, כגון בסבא דמשפטים, כמצוה חשובה ביותר, שעל העובר עליה לשוב לעולם בגלגול נשמות, מה שלא נמצא בזוהר בנוגע לשום מצוה אחרת.

579 המלה et שבכתב היד נשמטה מן הדפוס.

580 בכתב היד, בשוליים העליונים של העמוד, נכתב DE TERN., כנראה המחבר שקל להתחיל כאן את ספרו על השלשה (ternarius).

581 כך מתואר פרצוף אריך אנפין באדרות הזוהריות, והכתר בספרים שערי אורה ושערי צדק לר' יוסף גיקטיליה.

582 כך בוולגאטה במקום 'משפטיך' שבנוסח המסורה.

583 תה' עב, א.

[השלשה ומעלתה]

אכן שהשלָשה הקדושה [היא] ראש ומקור לכל האי־זוגיים, זאת כבר ידוע היטב מן הדברים אשר אמרנו, [עמ׳ 96] ואין צורך להקדיש לכך מלים רבות. נגלו הרי שלש שלשות. כך שאם הדיון נוגע לעליונים ביותר – יהיה צורך להרהר בשלשה הראשונה, אם אודות הדבר בכללותו – על השנייה, אם אודות מספרים או מינים – על השלישית, אם אודות בני התמותה, [אותם] דברים אשר נמסרו להשגחתי – שילכו אלי, אל זאת אשר בשעה שמופשטת אני מעצמי, כשאין אני מחזיקה דבר באמצעות עצמי, כדי שאוכל להיות כלי של הכול או כמו חומר היולי,[584] זאת אשר דבר אינו ניתן בתוכי, כאילו אינני[585] אלא ככלי או כמו כד. לפיכך אינני מחולקת לשלושה כמו בתכונת המשולש. אך אם תבחן לא את טבע[י][586] אלא את הדברים אשר על ידי התשעה ועל ידי שלושת המשולשים ירדו לחיקי, [תיווכח שאני צודקת בדבריי], מאחר שמכל אחד מאלה מקבלת אני או ימני או שמאלי או מעורב – אזי גם לי נמצאת בתוכי שלָשה מתוך תפקיד[ם] של אחרים, אשר לא היה [אמור להיות] לה כלל נגיעה באופיי ובטבעי.

למספר זה מתלווה שלמות כלשהי, כי אם אף חכמיכם טוענים ש[השלשה] מושלמת היא שלא חסר לה מאום, מכל מקום לימין [חסר] שמאל, לשמאל חסר ימין, אך באופן מסוים. משום כך אם השלשה תקיף את שניהם, יהיה זה דבר שלא יחסר לו אף אחד מענייניו.

הפיתגוראים, גם אם הדחיקו זאת בשתיקתם, כפי שנמסר הדבר לזיכרון, החליטו שיש להשתמש במספר זה בסתר[587] כאשר יש להקריב לאלים בני־האלמוות,[588] שהזוגי,[589] [ייחשב סמל] החלוקה

---

584 במקור sylva שפירושו עץ או יער, אך משמש גם כתרגום שאילה של המלה היוונית hyle.

585 צ״ל sim ולא sint כפי שנדפס. בכתב היד נמחק בקו חלקה האחרון של המלה.

586 על פי פתיחת הקיצור כ־naturam. בנדפס הוצע לפתחו כ־unam, ולפי זה יש לתרגם: את האחת.

587 כאן משמשת archane במקום הצורה arcano שבמילונים.

588 לפי אפלטון (החוקים a717, בתרגום י״ג ליבס כרך ד, עמ׳ 145), לאלים האולימפיים יש להקריב במספר אי זוגי ואת האיברים הימניים, ואילו לאלים התחתונים (הכתוניים) יש להקריב במספר זוגי ואת האיברים השמאליים. וראה בהערה דלהלן.

589 par. כך בכתב היד, ובנדפס השתבש ל־per.

והמוות, האי־זוגי, אשר אינו ניתן לחלוקה[590] הוא סמל עוצמת הנצח,[591] ומאחר שהשלָשה אינה רק אי זוגית אלא ראש[592] האי־זוגיים, לפיכך בצדק קדוֹשה תהיה לאלים, כי פשוט הוא שהם ראשים לכל בני־האלמוות.

עם זאת, אותו כוח נאצל אל גופים, שכן קו לבדו אינו יכול לעמוד, ובדומה לכך גם לא המימד השני, השטח. בשלישית, צורת הגוף עומדת כבר בכוחות עצמה, להשגת כל חלקי המושלם, שהם – ראש,[593] תוך, סוף. כי גם כדי לעסוק בעניין[594] הרביעיה, יש ללכת בדרך זו: יש להתבונן בראשונה בפעולת עשר ה"ספירות", אשר כאילו מדריכה אותנו בידה אל חקר סיבות[יהן], לשילוש הגבוה מכל והעליון,[595] ואם יש לייחס משהו [לסיבה], יהא הוא מקובל.

[השלשה השניה, השלשה השלישית והשכינה]

ומאחר שבכל זאת כמוחלטת ביותר דיברתי, וכאילו דברים אלה שלנו מתבוננים לא בחכמה אלא במאמר, לשם כך יש לבקש את אופן הפעולה האמיתי והעצמי במאמר ובבנין. השלָשה השנייה, בעומדה אצל המאמר והבנין, מאחר שהיא שבה ומתבוננת באלה, יש לקרוא לה היוצרת שלהם, כדי לפעול באותם חלקים שלהם, בימין דברים שמחים, בשמאל – קשים, במעורב – מיזוג קל ועדין. זהים לאלה בבירור שלושה חלקים במשולש.

---

590 במקור insectile. לא מצאתי צורה זו במילונים הלטיניים (בהם משמשת במשמעות זו – insecabile), אך insectile מצויה באנגלית, אליה חדרה בוודאי מן הלטינית.

591 הפיתגוראים חיברו בין האי־זוגי לבין הימין, הזכר, הנייח, הישר, האור, הטוב וכו', ואת הזוגי עם השמאל, הנקבה, הנע, המעוקם, החושך, הרע ועוד. כך לפי אריסטו, מטפיזיקה א, ה, 985ב23.

592 princeps , שפירושו גם עיקרון.

593 מילולית: ראשית. התרגום לפי הצירוף 'ראש תוך סוף' (נוטריקון 'סתר') השכיח בספרות הקבלה (כגון בכתבי ר' אברהם אבולעפיה).

594 de . מלה זו, המצויה כאן בכתב היד, נשמטה בדפוס.

595 summaeque בכתב היד, ובנדפס רק summae.

בשלישית, וככל הנוגע [לחלקים] אלה, אין הבדל מן השנייה. לפיכך שני[596] המשולשים, מאחר שהם מורכבים מאותם[597] חלקים, מעצבים הם יחד לפעולה שלשה אחת משותפת, של ימין, שמאל, מעורב. אכן מאחר שאלה הם דברים כלליים, והפעולה איננה של המשותפים אלא של דברים יחידים, לפיכך אותה שלשה אינה יכולה להוליד עולם או איזה דבר אחר, אלא אם כן ייגש איזשהו דבר יחיד, שיפגוש ביחידים יד־ביד ובקרבה. מכאן נעשה בהכרח, שלשלושה אלה יוסף רביעי, אשר, מאחר שאיננו דבר משותף אלא יחיד, יקרב הוא את עצמו, קודם לשם פגיעה ביחידים ואחר כך להשגחתם. האחד – גבוה הוא יותר מכדי לנטות הנה, השניות – אינה בה די כדי ללדת את ענייניכם, שכן אין בידיה דבר שאיננו קיצוני, [ולכן] לו היה עליה לבצע כל דבר, [היתה היא מבצעת] או את הטובים ביותר או [את אלה] של החלק הקיצוני [האחר, היינו הרע]. האמצעיים אינם בידה, אלה אשר הם הכרחיים ביותר לסדר העניינים ותיקונם. את שלושת אלה כולם מכילה השלָשה.

[חשיבות השכינה כרביעית לצד שלוש השלשות בתחומי הספירות]

לו היה זה כל מה שנוגע לכך, די [היה] בכך לפעולה. אך אלה דברים משותפים [לשלוש השלשות] ואינם יורדים אל הפרטים. דבר שכזה רגיל להיגרם לאוניה גדולה, שבשעה שהיא יִראה מקרקע הים [שמא תתנפץ בה], [ומאחר שאינה יכולה] להכיל מים, לחופים אינה יכולה להגיע. מה עושה היא? אף שתהא עשירה היא מאוד בסחורות יקרות, ככל שכורעת היא תחת כובד רב יותר של אוצר מבורך, כך תתחמק בזהירות רבה יותר מפגישה עם היבשה. לפיכך גם אם היא מאוד מלאה, עשירה, מלאת רהב, כדי שתפרוק בחוף את האוצרות שהיא נושאת לשימוש בני התמותה, נזקקת היא לעזרה ושירות של סירה קטנה, אשר [עמ׳ 97] בהתרוצצה הלוך וחזור תישא היא מעט מעט אל החוף. וכך [תנהג] האוניה,[598] אם רצונה להינצל,[599] ולשמור עצמה כשלֵמה. אני היא הסירה, אני אותה ספינה קטנה, אשר מחלקת סחורות נצחיות ועצומות,[600] מעבירה [אותן] אל החוף, וניגשת

---

596 utrique . כך בכתב היד, ובנדפס utique.

597 eisdem . כך בכתב היד, ובנדפס eidem.

598 התרגום על פי תיקון ל־navis, ולא navi כפי שמופיע בכתב היד ובדפוס.

599 esse , כך בכתב היד, ובדפוס est.

600 praegrandesque (בכתב היד, בחילוף הרגיל : pregrandesque), ובנדפס : pergrandesque.

כרביעית אל השלָשה העשירה והכבדה מאוד, כדי שכינון העולם וכל מה שנולד בו יחויב לא לָאחד, לא לשניוּת, לא לשלָשה, אלא יחויב לרביעייה שהיא אחת, באמצעותי, אחרי שנוספתי.

את [רביעייה] זו עצמה, יוצרת הדברים, ראה יחזקאל במראה ארבעת האופנים, הנושאים רצוא ושוב את המרכבה.[601] מכאן מקור המונח המפורסם ביותר באלוהיות – 'מרכבה', אשר משמעותה המרכבה האלהית הזאת, ארבע 'מידות'. מאחר שהיא מקיפה כמעט את כל הדברים,[602] לפיכך החכמה הזאת שאותה מציגה אני עתה, מכונה 'מעשה מרכבה', אתם הייתם אומרים – 'מלאכה מרכבתית'.[603] וכאשר מציירים[604] את זאת הארמים, באמצעות מרכבה[605] מוזהבת הם מציירים, שבה אות ההצטיינות של החכם של אתרוריה,[606] שייך לך, האחד אשר הרומאים שלך גזלו מאתרוריה.[607]

---

601 כמאמר יח' א, יד: רָצוֹא וָשׁוֹב. בנדפס נוסף כאן המלה quae שקשה לעיכול, אך בכתב היד מצוי כאן רק הקיצור q שיכול להתפרש גם כ־que, כלומר כוו החיבור.

602 בעמוד הבא מתוארת כך העשיריה הקשורה לרביעיה בדרך הטטרקטיס, לפי הדרך שבה מתאר אריסטו את השיטה הפיתגוראית.

603 במשמעות – המרכבה היוצרת. לעתים קרובות במקום שהעברית משתמשת בצירופי סמיכות, כמו מעשה מרכבה, השפה הלטינית מעדיפה צירופי שם ותואר.

604 או: מתארים.

605 curru , כך בכתב היד (בנדפס מופיע curra, צורה שאיננה קיימת).

606 לפי ההמשך (בעמוד הבא) החכם של אתרוריה (הנקראת שם תירניה) הוא פיתגורס, ואות ההצטיינות שלו, שהוא גם סמל לרביעיה המרכבתית, הוא הטטרקטיס, שאותו חטף הוא מידי האטרוסקית. ואולי יש כאן גם רמז למרכבות האטרוסקיות, שציורים מרשימים שלהם נשתמרו בין היתר על גבי ארונות הקבורה.

607 הרומאים גזלו מאתרוריה את פיתגורס, ונכסו לעצמם את חכמת הקבלה שלו, שהאתרוסקים העבירו מן העבריים, לפי זיופי אניו מוויטרבו. ראה על אניו והשפעתו על אג'ידיו לעיל במבוא ##, עמ' ???.

[השם 'שדי' לשכינה]

[166v] מה [יש לומר] באשר לכך שאין מספר אחר שדי בו לשם בריאת העולם אלא זה האחד,[608] ודרכי, האחת האחרונה שבאלהיות, אשר מוסיפה יד אחרונה ל'מרכבה' ולרביעיה. לפיכך אחרון השמות האלהיים, כלומר ''שדי'' 'שדי',[609] לי לבדי מיוחד, מוקדש.[610] ובכן זה משמעותו 'די',[611] מכאן גם הלטינים עשו מלה זו – sat,[612] מן האותיות הקודמות[613] אשר [היו] sad,[614] כשהאות d עוברת ל't.

---

[608] דומה שהוא מושפע כאן מפילון האלכסנדרוני, שבספרו על בריאת העולם (*De Opificio Mundi*), מאריך להעריץ את המספר ארבע, ואומר 'שהוא המקור ליצירת כל השמים והעולם' (פסקה 52, בתרגום ס' דניאל נטף). בהקשר זה (פסקה 47) מסביר פילון גם את עניינו של הטטרקטיס, העשיריה הנוצרת מן הרביעיה, שעליה מדבר אג'ידיו להלן.

[609] בכתב היד כתוב השם באותיות עבריות ואחר כך בתעתיק (ובנדפס בתעתיק בלבד).

[610] בספרות הקבלה בדרך כלל השם שדי מיוחד דווקא לספירת יסוד, ולא כמו כאן למלכות. אומנם לעתים רחוקות נמצא ששם זה מתייחס גם למלכות 'מצד הצדיק', כמו שהראה ר' משה קורדובירו בספרו פרדס רימונים בשער השמות, שער כ פרק יב, בדוגמאות מעטות מספרות תיקוני זוהר. גם בספר שערי אורה לר' יוסף גיקטיליה, מייחס הוא את השם שדי גם למלכות בהתמלאה מיסוד.

[611] בראשית רבה, מו, ג: 'אֲנִי אֵל שַׁדַּי [בר' יז, א], אני הוא שאמרתי לעולמי ולשמים דיי לארץ דיי'.

[612] היינו: די. בעניין זה מאריך המחבר בהמשך, במהדורת סקרה כרך ב עמ' 15.

[613] או מן האותיות הראשונות של השם שדי.

[614] תחילת השם שדי. האות ש, שאינה בלטינית (וגם באיטלקים היא קיימת רק כצירוף אותיות) מובעת באות s.

אותיות אלה אכן רגילות להשתעשע ביניהן, כמו במלה היוונית המחודשת אֶנְטֶלֶכְיָה,[615] שאיננה מביעה תנועה, כפי שהוזים [כותבים] לטינים מסוימים,[616] אלא [מביעה היא היות] באופן של מצב, כלומר שלמות מתמדת, שמתנועה רחוקה היא, כמו שאומרים, באופן קוטבי.[617] [בכתיבת המילה עם האות] דלתא אצל אפלטון [מציינת המלה] התנועעות,[618] ב[כתיבתה עם האות] "תף"[619] אצל התלמיד שלמות,[620] במקום שנכתבת 'תף' אך נשמעת דלתא.[621] כך מ־sad האיטלקים ביטאו sat. אך דברים אלה [מקומם] בהמשך, כאשר למספרים הקדושים יתאימו גם שמות קדושים.[622]

[מעלת הרביעייה]

עתה נותר הדבר ההוא לומר אודות הרביעייה, שלא רק מתוך עצמה אלא גם מתוך צאצאה המליצו עליה הקדמונים ; מתוך עצמה – כי [דורשת היא לעצמה] כל פעולה בחוץ, מתוך הצאצא – כי דורשת

---

615 המלה היוונית endelecheia) ἐνδελέχεια) שפירושה התמשכות, והמלה entelecheia) ἐντελέχεια) שפירושה שלמות, נזדהו בביטוי, והוחלפו הרבה זו בזו, גם ביוונית וגם בספרות הלטינית (ראה בהערה הבאה). הדבר מצא ביטוי גם בדיאלוג הסטירי היווני של לוקיאנוס (איש המאה השנייה לספירה) משפט התנועות (*lis consonamtium*), פסקה עשירית. שם מצטטת האות סיגמא את תלונתה של האות דלתא, שטוענת שהאות טו (תו היוונית) גזלה ממנה, בניגוד לכל החוקים, את המלה אנדלכיה.

616 קיקרו, בספרו הדיונים הטוסקולאנים, ספר ראשון, פרק עשירי, פסקה 22 (Cicero, *Tusculanae Disputationes* I x 22), מביא מלה יוונית זו במשמעות האריסטוטלית של שלמות, אך בכתיב עם ד במקום ט. במהדורת LCL מצויה כאן הערה ארוכה בעניין זה של המהדיר Jeffrey Henderson.

617 המציאות בפועל (אנטלכיה) היא בפילוסופיה האריסטוטלית מעל הזמן, ולפיכך גם מנוגדת לתנועה.

618 למיטב ידיעתנו, המילה 'אנדלכיה' אינה מצויה בכתבי אפלטון.

619 Thaph , הכוונה לשם האות העברית תו (ת), שנקראת בלטינית הכנסייתית thau, ואג'ידיו שינה זאת כנראה לפי דרך הביטוי ששמע ממורו היהודי האשכנזי ר' אליהו בחור. אומנם כאן מציין הוא באמצעות אות זו דווקא את האות היוונית τ, ששמה הלטיני הוא tau.

620 התלמיד הוא אריסטו, תלמידו של אפלטון, שהמלה אנטלכיה היא חשובה בתורתו ומצויה שם הרבה. פירושה היא היות הדבר בפועל ובשלמות (במשמעות קרובה משמשת אצלו גם המלה אנרגיה).

621 המלה אנטלכיה מבוטאת אנדלכיה, גם כאשר היא נכתבת באות טאו τ ומציין שלמות, וזאת בהשפעה פונטית של האות נ שלפניה.

622 הכוונה לפרקים העתידיים בספר של זה של אג'ידיו.

היא לעצמה כל מספר,[623] ממלאת ומקיפה. מספר "קדמוני"[624] וראשוני קוראים הארמיים לכך שמן האחד של הראשית אל עבר מספרים אחרים מתקדם הוא בכתיבה, וכותבת אני בחזרה תמיד אל ההתחלה דרך כולם: אחד, מעל זה – שנים מניחה אני, מעליהם שלושה, אחר כך ארבעה, בדרך זו:

* * * *

* * *

* *

*

כאן התקדמתי מאחד אל הרביעיה. אך אם באחד תתחיל ותספור את כל הדברים, תראה שמהרביעיה נולדת העשיריה, ומכיוון שהיא[625] מכילה ומקיפה את כל הדברים,[626] כפי שאומר אחר כך, לפיכך נקראת הרביעיה 'הורת כל הדברים'. כי, משהאזין בשקידה לשתיקתם הסודית של

---

[623] הצאצא של הרביעיה הוא העשרה (לפי ההסבר בהמשך), והעשיריה היא יסוד כל מספר לפי השיטה העשרונית הנהוגה בשפה.

[624] לפי ההמשך ברור שהכוונה לחישוב המספר בדרך עצרת כגון (לפי הדוגמה דלהלן), 4 במספר קדמוני עולה 10 = 1 + 2 + 3 + 4. וראה גם בספרו האחר של אג'ידיו, ספרון על האותיות העבריות, עמ' 47 והערה 61. בקטע המובא שם מספר התמונה נקרא דרך חשבון זו בשם 'חשבון הקדמי'. בפרדס רימונים לרמ"ק, שער הצירוף, פרק ח סעיף ב, נקרא הדבר 'מספר הקדמי', ובקבלת האר"י 'מספר קדמי', כגון בספר פרי עץ חיים, קארעץ תקנ"ה, ע"ח טור ב: 'כשתמנה בזה אופן, שהוא הנקרא מספר קדמי, א"ב הם ג', ועם ג' הרי ו', וד' ארבע הרי י'. ואפשר שמקור כינוי זה בכתבי ר' אברהם אבולעפיה (בספר חיי העולם הבא, ירושלים תשנ"ט, עמ' 116: 'הראשון מורה סודו י"ה קדמוני'. ואולי כוונתו לאות הא הראשונה של השם המפורש. ה' לפי שיטת חישוב זה עולה 15). לעניין זה שב אג'ידיו גם להלן **שכינה, עמ' 125.

[625] העשירייה.

[626] משפט זה כלול בתיאור השיטה הפיתגוראית אצל אריסטו, מטפיזיקה א, ה, 985ב23.

הארמים, פיתגורס התירני חטף מן התירנים[627] שלו את הטטרקטיס, והקדישו כאל, /[עמ׳ 98] אמר שהוא ׳אבי הדברים׳, וקבעו בשבועה הקדושה.[628]

אני עושה סוף לרביעיה, אם יתוסף [לה] נספח, העובדה שאני, כמאומצת אל השלָשה, הופכת [אותה] לרביעיה. שמה של הרביעית הגיע אל ה״מרכבה״ האלהית.[629] מכאן נובע ש״דלת״, האות הרביעית, אחרי ״חסד״ הימיני, אשר לו הוקדשה היא בתחילה,[630] הנָה מיוחדת גם לי,[631] כפי שאומר אחר כך, בשעה שסודות האותיות יטופלו על משמעויותיהן.

[החמישייה]

[632]אך על החמישיה מעט [אדבר]. גם היא יולדת את העשיריה, לא בדורשה, כמו הרביעיה, זכויות ניהול על כל הקודמים, אלא כמו האָב[633] האחד[634] בהזדווגו עם השניות כעם אם, [כך החמישיה] הולידה את העשיריה.

---

627 פיתגורס עבר לגור באיטליה, בחבל ארץ המזוהה כאן עם ארצם של התירנים (הם האטרוסקים בעמוד הקודם, נקראת אכן נקראת ארצו בשם אתרוריה), שלפי זיופיו של בן עירו של אג׳ידיו, אניו מויטרבו, הביאו את הסודות העבריים לאיטליה. על הזיהוי בין קבלה לפיתגוראיות אצל יוהאנס רויכלין, ראה לעיל הערה 241

628 הטטרקטיס הוא בשיטת פיתגוראס דלעיל, שלפיו המספר ארבע מתפשט לעשר בדרך הנ״ל. אצל הפיתגוראים נחשב הדבר לסוד עמוק במיוחד, עד שהיו נשבעים בפיתגורס בכנותם אותו ׳המעניק לדור (נ״א לנפש) טטרקטיס, הכולל את המקור והשורש של הטבע הנצחי׳ (Aetius I, 3, 8). הרעיון שהמספר ארבע (מספר חיות המרכבה ואותיות השם המפורש) כולל את העשרה (עשר הספירות), בהתאם לחישוב הטטרקטיס (בלא מונח זה) מצוי אכן בספרות הקבלה, כגון אצל ר׳ עזריאל. ראה סד-ריינה, פרוש האגדות, עמ׳ 22, וכן בספר התמונה כמצוין בהערה לעיל. עניין הטטרקטיס והשבועה בה חוזר גם להלן **שכינה, עמ׳ 172.

629 מרכבה הוא שמה של השכינה, ואף של ארבע הספירות שהשכינה רביעית להן.

630 בספר התמונה, ומשם ב׳ספרון על האותיות העבריות׳ של אג׳ידיו, בתרגום העברי בעמ׳ 46.

631 כך בדרך כלל בספרות הקבלה, וגם ב׳ספרון׳ הנ״ל עמ׳ 47–48.

632 בשולי כתב היד מול מקום זה נכתבה בגדול המלה Quinarius, חמישיה, ובנדפס הובאה כאן בגוף הטקסט.

633 המלה הלטינית לחמישיה היא ממין זכר.

634 על פי קריאה כ־unus במקום uni הנדפס. המילה מצויה בסוף השורה ושקועה בכפל הכריכה.

[השכינה מתענה בגעגועיה לדוד על כפות המנעול, עד שמושט סולם בן עשר דרגות]

האהוב מאחרי הכותל[635] מתחבא, אני בתשוקה נמקה. אני מסובבת, מהלכת סביב,[636] נחפזת לרוץ. מנגד עומד כותל גבוה. מה לי ולך, כותל? מה עשיתי? מה הזקתי? מה פצעתי? למה מענה אתה אותי, כותל קשה? גַלה, אהוב! חתור את הכותל, יהא נא מותר לומר כך, אֶת התליין שלי! מה אעשה? אינני יודעת לאן אפנה. עושה אתה חור, שולח יד.[637] לא די לי. השער צר הוא.[638] אסור להיכנס. אני נשרפת, רותחת, נצלבת. אך אני רואה – אינני יודעת מה... [שכן] מהו זה? סולם מוצמד אל הכתלים, אך לי אינו ניתן. ליעקב ניתן.[639] תמר מתנשא סמוך ביותר. יודעת אני מה אעשה, אעלה בתמר![640] אמצא את האהוב ואוחַז בו.[641] עלי לספור את הדרגות.

[השכינה מפצירה בקארל לפעול על פי אמות מידה מוסריות כקיסר]

סמכוני בפרחים, רפדוני בתפוחים,[642] קיסר, אתה וכוהניך: תפילות שפורצות מן הלב כפרחים עושות תפוחים; אל יהיו הפרחים עקרים ואינם נושאים פירות.[643] מיהו הפרי, קיסר? תפארת קיסרית. מהו זה, תאמר? לעודד את בני התמותה. השב את המשפטים על תיקונם, להיות ראוי

---

[635] pariete בכתב היד, ובנדפס parietes. בנוסח הוולגאטה לפסוק שברקע, שה״ש ב, ט: parietem, וכך צריך להיות כאן.

[636] לפי שה״ש ג, ב.

[637] לפי שה״ש ה, ד.

[638] אולי רמז למתי ז 13–14.

[639] רמז לסולם שראה יעקב בחלומו (בר׳ כח, יב). דומה שאג׳ידיו מזהה כאן את יעקב עם היהודים, שלהם ניתנה קבלת הספירות. אך דומה שאג׳ידיו רואה כאן בסולם גם רמז לגאולה, ובקובעו שעתה ניתן הוא דווקא ליעקב, אולי רומז הוא לגאולת ישראל הצפויה באמצעות התנועה המשיחית של שלמה מולכו ודוד הראובני, שאג׳ידיו תמך בה, והשתדל למענה אצל הקיסר.

[640] לפי שה״ש ז, ט.

[641] לפי שה״ש ג, ד.

[642] שה״ש ב, ה, לפי תרגום הוולגאטה.

[643] דומה לחרוז בשירו של ר׳ יהודה הלוי, דבריך כמור עובר רקוחים: ׳ואל תשיאך חכמה יָנית אשר אין לה פרי כי אם פרחים׳.

בעניינם של הראויים מאוד,[644] הקלת הלחוצים, הפלת העריצים, דיכוי הזוללים, המסיתים, והמציקים,[645] והדבר המתכנה בשמות רבים ומתנשא מעל כל הדברים: טיפוח רפי היכולת, הקלת החלשים, הענקה לנצרכים. זה הצורך, זאת המשימה, זה הכוח, זאת העוצמה, זאת מטרת החסידות העולמית – שאותך לבדך תחטוף אהבת[646] האלהיות, שבזכותם, לשם עזרה והקלה והזנה של חסרי הישע, תתחמק כבזבזן של דברים אנושיים.

[עליית השכינה בסולם הספירות ומשיכת חלקיה התחתונים של המערכת כלפי מעלה]

חמשה הם שלבי הסולם. במקום שבו אותי הוא רועה ובו גם רובץ הוא בצהרים,[647] נדמית אני כרואה במבט מעורפל, גם חמשה אחרים מעל "תפארת", והדוד המקושט. יש לעלות מעל הדרגה שלי, יש גם לעלות מעל עוד שלוש בשלוש הגבעות. יש לטפס את החמישית, במקום שלקראת המעפיל נקרה עולם חמישי, היכן שארמון השמש, היכן שהעולם החמישי מנצנץ וזורח באור בלתי נגיש לבני תמותה, וששה עולמות אחרים מצית הוא בקרניים[648] של זוהר עצום. אותן חמש בתולות[649] עליונות נמלטות חזרה ממחשכיכם, בהתנשאן מעלה אל הפאר העליון, ששם שולט מרחוק אור החכמה הסתומה. אכן חמשת התחתונים פונים אליכם מעם אור החכמה, אלה אשר בהיפוך גוררים את

---

[644] אפשר שגם כאן רומז הוא לשלמה מולכו, שמשפטו עתיד בקרוב להיגזר על ידי הקיסר.

[645] אפשר שמשפטים אלה עוסקים בזכות היהודים האנוסים.

[646] בנדפס בטעות amorum במקום amor שבכתב היד. על מוטיב ההיחטפות ראה אצל נודס, חטיפה.

[647] לפי שה"ש א ז, לפי תרגום הוולגאטה (שם זה פסוק ו). הכוונה כאן לחמש הספירות התחתונות.

[648] או: ועולמות אחרים מצית הוא בשש קרניים.

[649] הכוונה לחמש הבתולות שמתוארות באוונגליון, שעליהן מרחיב אג"ידיו את הדיבור בעמוד הבא. בפירושו אולי משתמש הוא בדמיון הלשוני בעברית בין עולמות ועלמות.

היציבות האלהית אל האדמה. כוחות טיטאניים[650] מושכים הנה את שכיות השלל האלהי.[651] כפי שניגן הנבל שלי: 'בהאירו מהרי נצח'.[652] כך שרתם אתם [לאורך] אלף ועוד חמש מאות שנה.[653]

[השכינה פונה לקיסר ומפצירה בו להשיב את רומא למעמד הראוי לה – רעיית האל האהובה, ולהשיב את כתבי הקודש המתורגמים לצורתם המקורית נטולת העוותים]

ומאחר שרומא היא ראש הדת,[654] היה עליה לטהר את הדברים אשר נוגעים לי, כדי שאהיה כזאת, [כפי] שהכריז עלי הדוד מן השלב[655] החמישי בסולם: כולך, אמר מן הכותל הגבוה, כולך יפה, בלי כתם[656] או קמט של טעות. כתם [בנוגע] לבערות ולטעות שכלית, קמט – פילוג, הבדלה והפיכת הרצון. רומא אינה מתקנת את הדברים שצריכה, אין היא מקוממת?! ועם זאת מעולם לא היה קיסר של רומאים ששקל בדעתו דברים אלה או טיפל בהם, שכן לריק הם התארים שאין נלווים להם דברים ומעשים. חסרי ערך הם כינויים מרהיבים, אם אין להם כבני לוויה מעשים מרהיבים, המפלגות שלך, הגורלות שלך. אלת המזל שלך מושכת אותך לכך שתלד לך תהילה אלמותית, עד /[עמ' 99] שמה שהשמיטו אחרים בהזנחתם – תפעל אתה, מה שהזניחו – תרפא, מה שסבלו הם שיתמוטט וייהרס – אתה תאמץ אליך כדברים הראויים לשיקום ולכינון מחדש. הקשב, אתה שמלכי קורא לו 'מן המדרגה החמישית'; ואם הדבק דומה לדבק בו, אין הוא עשוי לקרוא [כך] לאחר אלא לקרל החמישי.

---

650 עוד על כוחות טיטאניים, ראה לעיל.

651 הטיטאנים היו, לפי המיתולוגיה העתיקה, אלים קדומים שנקברו באדמה אחרי תבוסתם. משיכת השפע כלפי מטה מתוארת כאן כמרד טיטאני כנגד רצון העליונים, כעין גנבת האש על ידי פרומתאוס, שנמנה גם הוא עם הטיטאנים.

652 תרגום הוולגאטה (לפי השבעים) של תה' עו, ה: נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי טָרֶף. לפי מספור השבעים והוולגאטה זהו פרק עה, ומספר זה צוין בשולי כתב היד ובדפוס בגוף הטקסט. אג'ידיו מודע לכך שהתרגום סוטה מן הנוסח העברי, ולהלן (בעמוד הבא) מבקש הוא להחזיר את התרגום: טרף.

653 לפי ההמשך, עתה יש לתקן את נוסח השירה שהיה נהוג 1500 שנה. המספר מתבסס על כך שהדברים נכתבו בשנת 1530, 1500 שנה אחרי צליבת ישו.

654 על מעמדה המשיחי של רומא בעיני אג'ידיו, ומתוך כך – על משמעות רמתה המוסרית והשלכותיה ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???.

655 gradu. כך בכתב היד, ובנדפס gradum.

656 לפי שה"ש ד, ז: כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ, בהתאם לתרגום הוולגאטה.

[167r]/ בהיותי עשירית, בתקופה העשירית,[657] ראשון[658] קראתי, עשירי קראתי.[659] כך עתה [קורא] מלך השמים למלך הארצות, נסיך לנסיך, למלך מלך, החמישי לחמישי. דְאג להסיר את הקמט, לסלק רֶשע, מינות,[660] אויב,[661] כדי שהדברים המכילים כתם שלא כדין – יטוהרו מחדש בפעולתך, בדאגתך, בשאיפתך, בחסידותך, ישוקמו ויושבו על בוריים. צַווה להתאים לאמת את האורקלים הקדושים, שינוקו מהם הוספות, שיוחזרו השמטות, העיוותים – שיושבו בדיוק לצורתם.

[השכינה, כחמש ה'בתולות הטפשות', מורידה טרף אלוהי מן ה'הרים' אל התחתונים]
אנשיך שרים: 'מהררי נצח'. צַווה שיושר: 'מהררי טרף'.[662] מכאן אני, לפי עדותו של שלמֹה, בקשת ובאשפה של ציידת,[663] תופסת טרף, שאני מעניקה לבני ביתי.[664] טרף זה הוא בניגוד לאופי הטבע האלהי, שעניינו להעפיל ולהישאר למעלה. חמשת הכוחות העליונים העולצים, פונים לענייניכם מתוך היקרעות טיטאנית,[665] ומן המושבים העליונים, מקום שם אוחזת החכמה בשרביטים, אל זאת הטינופת התחתונה של חומר, מקום בו סרוחה ושולטת הטיפשות, [פונים]. לפיכך, מאחר

---

657 הוא העידן הנוכחי של אג'ידיו, לפי חלוקת הזמנים המיוחדת לו, כדלעיל **שכינה, עמ' 89.

658 כינוי לאפיפיור, הנחשב ראשון מבין הבישופים. אפשרות אחרת: לראשונה.

659 הכוונה לאפיפיור לאו העשירי, קרוב משפחתו (מדיצ'י) של האפיפיור הממועון. ראה לעיל **שכינה, עמ' 89 ולהלן **שכינה, עמ' 143.

660 פרוטסטנטיות.

661 התורכים.

662 תה' עו ה. בעמוד הקודם ציטט אג'ידיו את הפסוק בתרגום עם המלה 'נצח', בהתאם לתרגום השבעים, ועתה מבקש הוא לשנות זאת ל'טרף', בהתאם המקור העברי. הגרסה 'טרף' מקרבת זאת קצת אל המיתולוגיה. אגב, הסמיכות של נצח וטרף מתבטאת גם במלה 'עד' בפסוק: בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל (בר' מט, כז). על עניין זה מרחיב אגידיו גם להלן, כרך שני במהדורת סקרה, עמ' 12.

663 venatricis. כך בכתב היד. ובנדפס בטעות venatrices. דמות השכינה מושפעת כאן אולי מן האלה הרומית דיאנה.

664 לפי פרק 'אשת חיל', משלי לא, טו: וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ.

665 מהיקרויות אחרות, נראה כי 'טיטאניות' עבור אג'ידיו עניינה כל הנקשר לאדמה ולארציות. לפי זה, כאן משמעות הדברים היא כי הספירות העליונות פונות לענייני בני האדם אולם הדבר מצריך כי הללו ייקרעו ממקומם העליון אל עבר המחוזות הארציים. לגבי התואר 'טיטאני' ראה לעיל.

שחמש העליונות מתנשאות עד לזוהר החכמה, האוונגליונים מהללים חמש בתולות נבונות,[666] כשאחריהן באות חמש אשר[667] [מביאות] את טרף העניין האלהי אל מושב הטיפשות. לפיכך, לא בסיבת עצמן אלא כתוצאה מן המקום אשר אותו הן משרתות, בדברים שבהם מצאה [לה] הכסילות מקום, מכונות החמש 'טיפשות'. כמו – 'אפריקנוס', 'גרמניקוס', 'אסייטיקוס',[668] מאחר שבאופן שגוי ביותר ניתן היה לקרוא להם 'הללו שנולדו בעיר',[669] [בכינויים אלה] בסיבת עצמם, בדרך כה [נכונה] זכו הם בכינוייהם כתוצאה מן המקומות שאליהם שלחו בהצלחה את צבאותיהם.

[670]כך אותן חמש, מאחר[671] שהן דואגות למהומת מלחמה מתמדת של היסודות ולמקום הכסילות, נקראות הן בכינוי חיצוני [להן] על־פי מקום הכסילות. לדבר זה רומז דויד באותו מזמור, בסתר כהרגלו. שהרי, מאחר שאת זאת[672] לימד הוא באופן כלשהו את הנשמות הקדושות, הצדיקות הרחומות – 'לֵאור מהררי טרף', ולחזות את עתידות חטיפת האור באמצעותכם, לבקש עצה לבני תמותה, להניע באורח פלא את ענייני הטבע[673] – קבע המשורר שלי את חצי החרוז. כי בשעה שנראו הפעולות המופלאות של הצדיקים – זועזעו כל כסילי הלב.[674] שכן כל כך זועזעו מפעולות המשיח

---

666 מתי כה 1–13. שם נזכרות לשבח חמש בתולות נבונות, ולעומתן נזכרות לגנאי חמש טיפשות. בתולות אלה אינן נזכרות בשאר האוונגליונים, אך משלים דומים, על עבדים ופועלים, נמצאים גם בהם.

667 לפי פתיחת הקיצור כ־quae במקום quod הנדפס.

668 אלה כינויים למצביאים רומאיים נודעים, שכונו כך לא לפי מקומות הולדתם אלא לפי הארצות שאותן הכניעו.

669 'העיר' היא רומא.

670 הפסקה הבאה היא הוספה שנוספה בשולי כתב היד.

671 בכתב היד כתובה כאן המלה בקיצור, ואפשר להשלים quae או quod (כפי שנדפס).

672 על פי פתיחת הקיצור כ־quod ולא qui כפי שנדפס.

673 אולי רומז על הנעת הרים בכוח האמונה לפי מתי יז 19.

674 תה' עו, ה–ו: נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי טָרֶף. אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא מָצְאוּ כָל אַנְשֵׁי חַיִל יְדֵיהֶם: כאן נוקט אג'ידיו בתרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

והמרטירים עד שלא שקטו לעולם, עד שפלשו בשיגעון, שלחו ידיים,[675] שחטו באכזריות שאין למעלה ממנה. באותו פסוק תבחין אפוא את [גוני] הכתוב.[676]

[השכינה מפצירה בקארל להאזין לסודות החמישייה החבויים בכתובים]

כך אתה, כאשר יזדמנו לך באורקלים חמישה [דברים], הרהר נא קודם בחמישה דברים כלשהם[677] הקרובים יותר אליכם, במקום שבו אדריך אני את המטפס כל הדרך עד המלך. אחר כך תשא, אם תוכל, את העיניים אל ההרים[678] – וחמישה סודות עליונים, בלתי נגישים, המונחים בחדרים פנימיים מוסתרים ביותר, שאינם אלא חדרי הנפש הפנימיים, בדממה מוכת ברק התבונן נא, שבח נא, סגוד נא, הערץ נא.[679] שמע את הכוחות החמישיים, קרל החמישי. יתר על כן, אל תשמע בלבד, אלא קבל ושאב [מהם], שכן הללו קיימים לא רק לשם לימוד אלא לשם עשיית נפלאות.[680]

[סודות החמישייה שבשכינה]

בהיות חמשת המאוחרים מונחים בי, כמקושטת בחמש אצבעות, רגילה אני לעתים קרובות ביותר להיקרא 'יד', שבה יצרתי את העולם. אך את המקדש, כיצירה גדולה בהרבה, לא ביד אחת אלא בשתי ידיים תמצא מיוסד, ולא בחמש, אלא בפעמיים חמש אצבעות, תמצא אם את כתבי הקודש תחקור כראוי.[681] ביד אחת שוכלל חוג הארץ, מלמד ישעיה, כלומר בחמש אצבעות. 'את כל הדברים האלה', אומר הוא, 'ידי עשתה'.[682] אך את המקדש בשתיהן ובפעמיים חמש אצבעות כתב משה קודם

---

675 שתי המלים האחרונות מצויות בנדפס בסוגריים, ומאחר שהן נמצאות בכפל הכריכה בכתב היד לא ניתן להשוות זאת לכתב היד.

676 עד כאן ההוספה בשולי כתב היד.

677 על פי פתיחת הקיצור כ־aliqua ולא aliqui כבנדפס.

678 לפי תה' קכא, א.

679 venerator . כך בכתב היד, ובנדפס, בטעות venerato.

680 אולי רומז הוא לחמשת האותיות של השם הגורם נפלאות, המתואר בספרו של יוהאן רויכלין De Verbo Mirifico.

681 בכתב היד משתנה מכאן הכתיבה, והאותיות נעשות קטנות דקות וחלשות יותר.

682 ישי' סו, ב: וְאֶת כָּל אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה. לפי תרגום הוולגאטה.

לכן. את קודשך, אומר הוא, אשר חיזקו ידיך.[683] את העולם והטבע עושה יד אחת, /[עמ׳ 100] אך את המקדש, ששם שוכנת אני ומשם אף נחלתי את שמי[684] – מסיבה זו [נעשה הוא] בשתי ידיים ובעשר אצבעות, כי לשם המאורות זורחים,[685] [מאורותיהן] של כל עשר ׳ספירות׳, [ש]טיפה של הקטנה שבהן – באותה מידה שהשמים גדולים יותר מגרגר החרדל – נעלה היא ועוברת את גבולות הטבע;[686] אף על פי שזהו אותו טבע מיוחד במינו, שהפילוסופיה הבלתי־שפויה מקשקשת עליו בכל הפִּיות כאילו [היה] הוא[687] משהו אלהי.

[השכינה מבקרת את התרכזותה של הפילוסופיה האריסטוטלית בעולם המוחש ואת האמונה בקדמות העולם ובטבע אינרטי]

אדרבא, זו תרמית, הונאה, התחזות, שעיסוק בה איננו לימוד אלא איבוד, לא השכלה אלא עיוות, לא כינון אלא כישוף, הטיה מן האור הייחודי, השלכה לבור המחשכים. כתב השליח אל הקולוסים:[688] ׳היזהרו׳, אמר, ׳לבל ידיח אתכם איש באמצעות פילוסופיה׳. והאין הפילוסופיה מדריכה לחיים? אדרבא, [היא] פיתוי[689] לאבדן.[690] שמע את פאולוס. באמצעות הפילוסופיה, אומר

---

[683] שמות טו, וז: מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ. לפי תרגום הוולגאטה.

[684] הכוונה כנראה לכך שהשם שכינה גזור מן המשכן.

[685] עשר הספירות מאירות אל המשכן, הוא השכינה, וכנגדן עשר אצבעות.

[686] מתי יג, 31 (תרגום דליטש): מלכות השמים דומה לגרגר החרדל. מתי יז 19: לו יש בכם אמונה כגרגר החרדל ואמרתם אל ההר הזה העתק מזה שמה ונעתק ממקומו.

[687] est. מלה זו, הכתובה בכתב היד, נשמטה מן הנדפס.

[688] איגרת פאולוס אל הקולסים ב 8. הפסוק כולו בתרגום דליטש: ׳היזהרו פן יוליך איש אתכם שולל בפילוסופיה ובמדוחי שווא לפי קבלת בני האדם ויסודות העולם ולא על פי המשיח׳. להלן תרגמתי מחדש בהתאם לאג׳ידיו.

[689] deceptio. בפועל מאותו שורש (decipiat) נוקט תרגום הוולגאטה לפסוק דלעיל מהאיגרת אל הקולסים, אך אג׳ידיו נקט בתרגומו לעיל בפועל אחר: seducat (שאותו תרגמנו: ׳ידיח׳).

[690] interitum, היא המלה שמשמשת גם בהמשך ומצויה בתרגום הוולגאטה של הפסוק דלהלן. כאן בכתב היד נכתב קודם interritum, שפירושו: חסר פחד, אך אחת מהאותיות r נמחקה אחר כך.

הוא, והרמאות הריקה, וקצת אחר כך, כל הדברים, אומר הוא, [מוליכים] לאבדון,[691] לפי מצוות ותורות בני האדם. מי שהולכים אפוא אחר אותן[692] תורות ואחר אותה אֵלָה שלהן, הטבע, באבדון הם, בדומה למישה שיאמר לך שעבד או סייס שלך הוא הקיסר ולא אתה.

אם מי שהם מושכים אל הטבע, מושכים הם כלפי מטה, מן האל, מן האוצרות האלהיים, כפי שכותב שם השליח, מושכים אל הטינופות, אל המותרות, אל האובדן. כי מי שמכחישים שהטבע נברא,[693] משוים את האדון[694] לעבד ואת[695] הנסיך לקניין, את המלך לקנוי.[696] דומים הם מאוד לנפילים המשתדלים לעקור כל שֵם מן השמים.[697] שכן מיהו שיסבור כי אל הוא זה אשר נשללה ממנו יכולת הפעולה וגם כושר ההכרה וההתבוננות מראש בנוגע לכל דבר? אלה אשר אמנם [מכחישים] שהטבע נברא, אך מתוך מפעל זה מהללים את זה אשר[698] [ברא] את יפי הארצות, את תיקון השמים, ואת הדברים שאלה מכילים. מי שמתבונן ומתפעל מכך כעל מפעל אלהי, עושה כשורה אך כלל וכלל לא [עושה] מספיק. תהילה זו התחלתית היא, לא ממצה, חסרה, לא מושלמת, רזה וזעומה, לא מלאה.

[יש לשבח את האל דרך ספירותיו ולא דרך הלל לטבע]

[167v]/אך קבל כבר את ההגיון שבתהילות האלהיות. לימדתי במזמור באיזה דרך חפץ השגב האלהי שישבחוהו. בשיחתי עם הדוד אמרתי 'כשמך, אלהים כן תהילתך'.[699] כי בהיותו בעצמו גדול

---

691 אל הקולסים ב 22 (בתרגום דליטש): 'והם [יסודות העולם והחוקים] כולם לכיליון בתשמישם לפי מצוות אנשים ולימודיהם'.

692 בכתב היד לפני מלה זו נכתבה קודם המלה illos (= אותם אנשים), ונמחקה.

693 הכוונה לפילוסופים האריסטוטליים, המאמינים בקדמות העולם.

694 המלה dominum כתובה בכתב היד ב־d קטנה, ולא כבנדפס.

695 et (ו) מצויה בכתב היד ונשמטה מן הדפוס.

696 בכתב היד מופיעה הצורה emptitio שקשה לכלכלה כאן. התרגום על פי תיקון ל empto.

697 אולי דרשה על בר' ו, ד: הַנְּפִלִים [...] אַנְשֵׁי הַשֵּׁם.

698 על פי פתיחה כ־qui ולא כ־quod הנדפס.

699 תה' מח (בנדפס ובשולי כתב היד מצוין 47, כמספר המזמור בוולגאטה), יא: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ. התרגום, בקירוב, לפי הוולגאטה.

לאין־שיעור, איך תשבחנו בשפע תהילת דבר שיש לו סוף? כאילו מישהו מאותם נואמים שמוזמנים מכל העולם כמעט,[700] אחרי שהוזמן לאסיפה הפומבית, [ידבר] בשבח נעליך: כמה[701] יפות! כמה מתאימות! כמה נוצצות! איזו[702] עבודה התחרתה בחומר! [על כך] נסב כל הנאום. מי יגיד שהוא שפוי? מי לא ילגלג? מי לא ישתיקו בצעקות? כך, מי שמרומם את האל מתוך בריאת העולם, עושה זאת [אומנם] בצדק ומעיד על הקיים, אולם לא על מה שחובתו [להעיד עליו].[703]

הרי באל קיימים שמותיו, אשר מסמנים 'ספירות' קדושות אלה. אתה תפוס יחד את עשרת שלבי הסולם, התחל ממני, האחרונה, שבהיותה מושווית עם הבא אחריה, היא[704] [נדמית] כטיפה בים, כך השנייה אם תושווה עם השלישית,[705] וכך תמיד, גודל העליונה עולה על הנמוכה ממנה כמו ים על טיפה. וכך ממש יהיה גם אם אלי, התחתונה, יושוו הדברים אשר נובעים מחסד בני האדם, ואף בני האדם עצמם – כטיפה ייחשבו. לפיכך צועק ישעיה שדברים אלה נעשו 'חציר שפִּרחוֹ נובל' מייד,[706] ובני האדם ו'העמים [הם] כמו טיפה'.[707] כפי שלא ייאמר במזמור[708] – 'כפעולתך כן

---

700 ככל הנראה, לשם הכתרת הקיסר בבולוניה. מכאן נראה שהדברים שלפנינו נכתבו זמן מועט לפני ההכתרה, שהתרחשה בתשיעי באפריל 1530, אחרי שכבר נשלחו ההזמנות לאורחים. ההכתרה עצמה מוזכרת בחיבור שלפנינו רק בהוספה בשולי כתב היד, לעיל **שכינה, עמ' 92.

701 על פי פתיחת הקיצור כ־qui או quam (בנדפס quod).

702 על פי פתיחת הקיצור כ־quae.

703 הקטע האחרון כולו, יחד עם המשל בדבר הנואם והנעליים, מבטא את הסתייגותו של אג'ידיו מן הפילוסופיה האריסטוטלית־אוורואיסטית, המבקשת ללמוד על האל מתוך המוחש וכן מרחיקה מן האל את מושג ההשגחה הפשוט. ראה עוד על הסתייגותו של אג'ידיו מכיוונים אלה, ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???.

704 צריך להיות sit, אף שבכתב היד כתוב sut ובנדפס sunt.

705 מילה זו, tertia, המצויה בכתב היד, נשמטה מן הנדפס.

706 ישע' מ, ז: יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ כִּי רוּחַ ה' נָשְׁבָה בּוֹ אָכֵן חָצִיר הָעָם. אך סקרה מפנה כאן ליש' לז, כז.

707 ישע' מ, טו: הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי. ובהתאם לתרגום הוולגאטה.

708 בדפוס נוסף כאן (Ps. 103), אך הפנייה זו נמצאת בשולי כתב היד כמה שורות למטה, ומתייחסת לפסוק אחר (כדלהלן). כאן מוסיף המחבר ועוסק בפסוק דלעיל, תה' מח, יא: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ.

תהילתך', אלא 'כ[שמך]', [מאחר] שיש להלל בשמות רבים, שאת כולם כולל שם אחד לכדי כינוי גדול.

נקה את הנשמה. פשוֹט את האנושיוֹת. ככל יכולתך – רומם את השכל הטהור. התחל מאותה תהילה עממית של הסובבים,[709] מהערצת תבל ושמים, שהודיתי בה כהתחלתית, שמכאן יכול אתה, אם רצונך בכך, להתחיל ולצעוק: 'מה גדולים מעשיך ה'.[710] כי /[עמ' 101] גם אם בהשוואה אליך הם כטיפה וכאפס, בכל זאת לתהילה גדולה יובילו אתכם. אני פותחת כשער, אתה היכנס, ואצלך פנימה התבונן בהערצה, ואמור כשדיבור הנשמה שותק: 'מה גדלו מעשיך' שאותם אני רואה; אם כל אלה הם [כ]טיפה [בהשוואה לאלה שאיני רואה, על אחת כמה ו]כמה גדולים יהיו, ודאי, אלה שאינני רואה. ה''ספירה'' האחרונה, אשר עשתה אותם, כמה גדולה תהיה – את זאת לא זו בלבד ש[אינני יכול] לספר, אפילו לשער אינני יכול.

מגיעה אני אל שלב השם השני. אִם האחרונה, אשר היא יוצר העולם, טיפה היא – מה רחב הוא אותו ים שממנו נלקחה? [אם] השנייה נֶטֶף היא מ[השלב] השלישי, מי יעריך את גודל השלישית?! כך תטפס נא מן הרביעית עד אל השביעית. מה גודל תשער לשביעית? על כל פנים כה גדולה היא, שאיננה יכולה להיתפס על ידי אף אחד מן השכלים. לפיכך, מאחר שמסרתי בסוד גדול את שבעת השמות שפורסמו על ידי דויד,[711] אמרתי שאותה שביעית ראש הבניין, 'גדולה',[712] נחלה את שם הגדלות.

בסופו של דבר ולאחר זמן[713] כך, שולל שלבים אלה ומשתאה תעלה, באומרך לעצמך: אם העולם נֶטֶף הוא, וה'ספירה' האחרונה – ים, מי יוכל להלל די? אף אחד. אם גם האחרונה, בהיותה בבחינת

---

[709] המהלכים, הפילוסופים האריסטוטלים המכונים ביוונית הסובבים (פריפטטים). אך למלה הלטינית המשמשת כאן (ciculatores) יש גם משמעות שלילית, כאסטרולוגים או נוודים חוזרים על הפתחים.

[710] תה' צב, ו: מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ ה'. תה' קד, כד: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה'. בוולגאטה זה פרק קג, וכך נרשם בשולי כתב היד.

[711] דברי הימים א כט, יא: לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ.

[712] ghedola , הוא השם הראשון שבפסוק.

[713] על פי פתיחת הקיצור כ־postque ולא postquam כבנדפס.

נטף ביחס אל השנייה, מי[714] ישיג את מעלת השנייה? אף אחד. כך בעלותך בהשתאות ובשלילה תתנשא נא עד שתגיע אל השביעית, שהיא עולם הלובן.

נותר עוד חלק התהילה המופלגת, המסיימת גבול באין גבול,[715] ותאמר בכל ההשתאות, באופן יותר גבוה ובולט: אם שבע אלה, תחום הבניין והעולם המושכל הנושא ברחמו שבעה עולמות נפלאים, חורג מכל הערכה, דעה, שכל, מה יהיה אותו מקום של שלוש העליונות שאינן ניתנות לביטוי? מהו המקום השמיני אשר מעל הכרה, מעל מחשבה, מעל כל תבונה יתנשא, ייסוג, יבלוט? אנשים ושכלים שהיו אחר שלא היו,[716] לא רק הם נחותים בהבדל עצום מתהילה כה גדולה, אלא [אף] אני, הממוקמת באזור העולמות האלהיים, אם פעם עולה על לבי לשאת לשם את המבט, מזוהר האור הרוטט נשפכת אני, מנוצחת, מושלכת לאחור.[717]

[תשוקת האהבה של השכינה לעליונים]

ולמקום שהשכל אינו יכול [להגיע] –מעפילה האהבה בכנפי[ה].[718] באמצעותה נפרצים שגב כה נישא של גנזי חכמה וידע אלהים, אוצרות כה רבים, אור כה רב, מחזות[719] כה גדולים ומאושרים למרחק וממרחק, עד שאסור לדבר ולהרהר.[720] אך בהיותי בתוכי חסרת מנוח, לוהטת, רותחת, אל תוך מילים פרצתי: 'סמכוני בפרחים רצפוני בתפוחים'.[721] אני מזמנת את הפרחים של השלישייה השלישית, אלה אשר קרובים הם ביותר אלי בהיותם מזהירים בגבעות. פונה אני לתפוחים המוצקים והאיתנים יותר, להרים של השלישייה השנייה, שהם גבוהים הרבה יותר, כדי ששניהם

---

714 על פי פתיחת הקיצור כ־quis ולא כ־quod הנדפס.

715 'גבול מבלי גבול' הוא לשון 'שער השואל' המיוחס לר' עזריאל, ראה: פורת, מחברות ר' עזריאל, עמ' 20 שורה 34.

716 כלומר: נבראו.

717 השוה רמב"ם, מורה נבוכים, ח"א פרק נט (בתרגום אבן תיבון): 'וכל הפילוסופים אומרים, נוצחנו [במקור אבהרנא, שפירושו סונוורנו] בנעימותו [של האל], ונעלם ממנו לחוזק הראותו'.

718 לפי חרוז שמביא אפלטון (פידרוס 252) ולפיו ארוס מעופף בכנף ולכן נקרא גם פְּטֶרוס, שפרושו: 'בעל נוצה'.

719 spectacula. כך בכתב היד, ובנדפס בטעות specula, שפירושו מראות (במשמעות 'ראיים').

720 לפי לשון ספר יצירה א, ח: 'עשר ספירות בלימה, בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר'.

721 שה"ש ב, ה: סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי, לפי תרגום הוולגאטה.

יפיחו באור, יחזקו,[722] יפשירו באוויר, ירעננו, כדי שלא יהיה צורך לחזור אל השלישייה הראשונה, שלשם [אין חוזרים] אלא אחרי שנשלם המחזה העולמי.[723] אך [בדרך] אל הדברים האלהיים שלה, לפחות תומכים ועוזרים בשׂמים ההרחה.

[השביעייה לעומת השמינייה בהשגה האלוהית ובמימד המשיחי אותו ביטא דויד בתהילים]

חוזרת אני [לפסוק]. הו עולמות עליונים של אור, הו מספרים מאושרים, הַגיעו, רדו, התמוטטו אלי, כי 'נמקה אני מאהבה'.[724] זוהי תהילה אלהית, קיסר יקר. אותה למד, בה תתאמן, אותה תלַמד לאלה שאתה רואה שאינם בלתי ראויים. זו מטהרת את הרגש, זו רומסת את העניינים האנושיים, זו חוטפת עד לרקיע השלישי,[725] ו[עד] לשלישי מעל אור המשולש, [האור] אשר אחרי השבע, במקום השמיני – בוער, רוטט, זורח.[726]

זורח הוא אומנם בשני חלקים: בהשגה ומעל ההשגה. זה – נותן חלקית, ההוא – את השלם. זה – לדברים אחרים, אשר מלמטה צופים, מתנשפים ומתנשמים. וגורי אריות שואגים ומבקשים אוכל להם – לא מ'אלהים' אלא מ'אל'.[727] ההוא [נותן] לעצמו, לאחד אשר הוא לבדו חודר את השלם, משיג ותופס.

---

722 על פי קריאה כ־firment במקום ferment הנדפס (אף שבכתב היד חסרה הנקודה על האות i).

723 לפי תורת השמיטות.

724 המשך הפסוק, שה"ש ב, ה: [סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים] כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי. לפי תרגום הוולגאטה.

725 לפי האיגרת השנייה אל הקורינתים, יב 2, בהתאם לתרגום הוולגאטה. חטיפתו זו של פאולוס בידי השכינה (בדמות זאב ומרוב אהבה) מתוארת גם כמה פעמים להלן, ובמיוחד בכרך ב במהדורת סקרה עמ' 12.

726 השוו, חגיגה יב ע"ב–יג ע"א: 'שבעה [רקיעים הם] ... ואמר רב אחא בר יעקב: עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות ... עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך רשות לדבר'.

727 תה' קד, כא: הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

אמרתי דברים אלה אודות שבח השביעייה, מאחר שבחצות הלילה נהג לקום {דויד}[728] שלי[729] אך גם בשעה שעתה דרשתי על השמינית, הוא בחופזו חוטף את הנבל, מכוון שבעה מיתרים, כותב 'על השמינית',[730] הוא שמע כי[731] באותו זמן נהגתי לומר שאותם תענוגות של המקום השמיני בשני אופנים הן מורגשות, מוכרות, מכונות בשם על־ידי אלה שתחתן או על־ידי עצמן. על־ידי אלה שתחתן – כאילו בהרחה, על־ידי עצמן – כאילו בהבנה. לפיכך דויד שלי בשומעו דברים אלה, מאחר שנאסר עליו לכתוב שבחים גבוהים ביותר, בשאיפה רק לרמוז /[עמ' 102] לחכמים, מעולם לא הציב שום מספר בכותרות המזמורים פרט לשמינית. ולא זו בלבד אלא אכן גם הדבר האמיתי, אומנם אמרתי,

---

[728] בדפוס נדפס כאן השם דויד, אך בכתב היד כתוב משהו אחר שקשה לפענחו. הצירוף 'דויד שלי' רגיל בחיבור, וקימתו בחצות הלילה מתוארת הרבה בספרות התלמודית והקבלית, ולפי תה' קיט, סב; לדוגמה ברכות ג ע"ב, זוהר ח"א ר ע"א ועוד.

[729] מידתו של דוד היא השביעית, והוא כידוע גם שביעי לאושפיזין של סוכות.

[730] תה' ו, א; יב, א. לפי תרגום הוולגאטה. ואולי רומז גם לאוקטבה המוזיקאלית, שבה המדרגה השמינית שבה לראשונה. ובוודאי רומז למספר המיתרים, ולמשמעותם המיסטית והאסכטולוגית, לפי דברי התלמוד ופירושם אצל הרמב"ן, בספר תורת האדם, שער הגמול (שעוועל, כתבי הרמב"ן) עמ' קכד: 'ובגמרא בפרק אין בערכין [יג ע"ב] אמרו "למימרא דנבל לחוד וכנור לחוד דלא כר' יהודה. דתניא ר' יהודה אומר כנור של מקדש של שבע נימין היה שנאמר [תה' טז, יא] 'שובע שמחות את פניך' אל תקרי שובע אלא שבע, של ימות המשיח שמונה שנאמר [תה' יב, א] 'למנצח על השמינית' על נימא שמינית, של עוה"ב עשר שנאמר [תה' צב, ד] 'עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור' ואומר [תה' לג, ב] 'הודו לה' בכנור בנבל עשור זמרו לו', ומתרצינן אפילו תימא ר' יהודה לעולם הבא איידי דנפישי נימין דידיה נפיש קליה כנבל". ופירוש הענין הזה כי ענין הכנור וכלי הזמר במקדש רמז להשגת המחשבה שהיא נתלית ברוח, ואין בגשמיות דק כמוסיקא, כענין שאמרו [ספר יצירה א, ט] "קול ודבר ורוח וזהו רוח הקדש". והנה בעולם הזה ישיגו החכמים ברוח הקדש שבע ספירות וידבק אורן במשכן ובמקדש, ונרמזות בשבע הנרות של מנורה ובקצת הקרבנות. גם בלעם אמר [במ' כג, ד] "את שבעת המזבחות ערכתי" הזכיר אותן בה"א הידיעה, לפיכך נרמזו בכנור שבע כלי הקול בעוה"ז, ולימות המשיח תושג ספירה שמינית וירמזו אותה, ולעולם הבא תהיה ההשגה שלימה לעשר ספירות וירמוזו אותן, וזה ענין מופלא ונכבד ומכל פנים נלמד בפי' העוה"ב שהוא עולם שיש בו גוף ומקדש וכליו, ואינו עולם הנשמות שכל אדם בו בחלק הראוי לו אחרי מיתתו מיד'. על המדרגה השמינית כמדרגת העולם הבא ראה להלן **שכינה, עמ' 116 ובהערה שם, וגם **שכינה, עמ' 162. על עניין שבעת המיתרים חוזר אג'ידיו גם להלן **שכינה, עמ' 175, 181. הכותרת 'על השמינית' נידונה גם להלן **שכינה, עמ' 231, 328 ועוד.

[731] על פי פתיחת הקיצור כ־quod ולא כ־que הנדפס.

מושג בשני אופנים: על־ידי עצמו בהבנה,[732] על־ידי אלה שתחתיו כמו בהרחה. לפיכך, לבל ישמיט אפוא דבר זה, כתב הוא פעמיים את הכותר 'על השמינית', לפיכך במזמור השישי גם בנוגע להרחה בששת העולמות, וכך גם של הבנה באלה שמעליהם – במקום ששולטת העשירייה, וכן[733] כפי שאמרנו אודות האחד – באיזשהו אופן[734] אחת עשרה. בשל הדברים האלה, במקום השני כתב הוא בכותרת 'על השמינית' במזמור העשירי.[735]

[168r]/מדוע קבע "אדם" שמות לדברים?[736] משום שהכיר קודם לכן את הדברים בדיוק. אם השם הולך אחר המשמעות, הרי שמי שיכיר באופן גבוה יותר, יכנה בשם מתאים יותר. וכך ככל שכל אחד יכיר, באותה מידה ייתן הוא [משהו] מן השם, ו[היא] בסופו של דבר מידת השבח של הדבר הנקרא בשם. מכאן נובע שאלה שמבינים בצורה נחותה, ש[אלה] שפחות שואבים ומוסיפים[737] לדבר שבו הם מתבוננים, כופים שמות פחותים יותר, ומסוגלים פחות להוסיף [לדבר] תהילה. אך מי שתופש ומבין את עצמו בשלמות,[738] באותה מידה שהוא מבין באופן גבוה יותר, כך באופן גבוה יותר מאמץ הוא לעצמו את השם העליון על כל שם. וכך, מהיותו מעניק שם באופן מופלג לדבר מזהיר ביותר, מכאן נובע שהוא היחידי שמסוגל באופן מופלג להלל דבר כה גדול. וזה מה שדויד שלי שר בנבל: 'כשמך אלהים כן תהלתך'.[739]

---

[732] המחבר כתב כנראה בטעות comprehendo במקום comprehendendo. לפי הנוסח הכתוב יש לתרגם: 'תופשת אני'.

[733] et . מלה זו נשמטה מן הדפוס.

[734] כלומר בהוספת האחד על העשירייה.

[735] 'על השמינית מזמור לדויד' נכתב בכותרת מזמור ו, וכן בכותרת מזמור יב, שהוא בתרגום השבעים והוולגאטה מזמור יא, שהוא לפי מה שנאמר כאן, באיזשהו אופן העשירי. ואולי טעה המחבר, וכתב 'עשירי' במקום 'האחד עשר'. לעניין זה חוזר אג'ידיו גם להלן **שכינה, עמ' 116, 176. 181.

[736] לפי בר' ב, יט–כ.

[737] דומה שיש לקרוא בכתב היד afferuntque ולא afferrent כבנדפס.

[738] חצי המילה מחוק בכתב היד.

[739] תה' מח, יא. הפסוק שנידון לעיל.

באותו מקום ששם שכר הפעולה, שים נא לב: התהילה הנחלקת לשני חלקים נמשכת מעלה לגובה דו־ראשי, מטפסת על הר דו־ראשי, פסגה נעלית יותר. יש להשאיר זאת לאל האחד, השוכן בה. לפיכך 'על השמינית' הוא נגע, כבמנוד ראש, לא פירש ביתר הרחבה. לפיכך דויד, כשהוא נמנע ממרום היום, מן האור, ומן התהילה הקודמת ומסתפק במאוחרת, חיבר את התהילים. בפורשו מן השמינית, השתמש הוא בנבל של שבעה מיתרים, ומאחר שהיה אתי, אשר אוחזת בעקב שבעת העולמות, רוממתי את רוחו אל ששה דברים אחרים, אשר היו מעלינו, להתבונן בם, לכנותם בשם, לפאר. ששה אלה נקראים ששה קצוות שלי, של המצויה מתחתם כתחתונה, ומכונה ארץ הגיא.

באותה דרך, התהילה הגבוהה יותר והקודמת, בהיות מנועה מהתחתונים, הינה קניין אלהי. התהילה הנמוכה יותר ניתנה לדויד במתנה. יורדת אל אותם ששה קצוות אֵתָריים, אלַי, אל הארץ. בי, בשביעית, שוכנת היא, אתי שואפת לששת הקצוות. ואל אותם ששה, ואלי, הארץ, כאשר היא רואה שאני מתמלאת לא רק מן הששה אלא גם מאור השלושה הנישאים ביותר, שאמרתי לעיל שהוא קניין אלהי. בגלל אלה, ככל שיכול היה, ביקש דויד שיצוינו כל אותם דברים בהתאם לשם דו־ראשי: כך גם התהילה הדו־ראשית. קניינך – גבוה יותר, שלי – היא בששה קצוות, נמשכת. ואת השביעית, אשר היא ארץ, אזי מהללת אנוכי, כאשר מתמלאת היא בזוהר ששת הקצוות, ובשפע רב הרבה יותר כאשר היא מתמלאת בקניינך, כאשר פוקד אותה האור הזורח ממרומים; לא רק מגבעות או מהרים, אלא רועה הוא [אותה] באותו שדה, שנקצר מעל פסגות ההרים, בריח מור הנודף ועובר, כפי שמשמיעים השירים,[740] וכן כשלג המושלך מַטה כדי להביא לארץ את קניינו, את הסעודה האלהית, ואת מזון הנֶקטר, שקוראים[741] לו הארמים "פרנסה" – פַּרְנֵסִיה.[742]

---

[740] שה"ש ג, ו: מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר כְּתִימֲרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל.

[741] vocant , כך בכתב היד, ובנדפס vocato.

[742] Farnesia. Acacia Farnesiana הוא צמח שממנו מפיקים בשמים. סקרה מעיר כאן, שבכתב ההקדשה של יעקב מנטינו לאפיפיור פאולוס השלישי, מעיר הוא על המלה העברית (ולדעתו גם האטרוסקית) 'פרנס', שמשמעה מושל. אך דומה שזה אינו שייך לכאן. (אגב, שמו של האפיפיור פאולוס השלישי, יורשו של קלמנס השביעי, היה Farnese, ובוודאי לכך התכוון מנטינו). על שימושו של אג'ידיו במוטיבים של נקטר ואמברוזיה, ראה אצל נודס, הומניזם, 297.

[על הקיסר להלל את האל על דרך הספירות, דרכה של השכינה אותה ביטא דויד בתהלים]

את תהילת הסלע הדו־ראשי – ראשון הגיד דויד בתורה הישנה, ב[ברית] החדשה אותה [תהילה] באופן ברור יותר [הגיד] זה אשר היה גדול משלמה[743] וגדול מדויד.[744] 'את האב', אומר הוא, 'לא הכיר איש אלא הבן'.[745] אם הוא לבדו הכיר, הוא לבדו מכנה בשם הולם. לפיכך, אם הוא לבדו מכנה כדת, הוא לבדו יכול גם להלל כדת. ואמנם זו היא התהילה המלאה והקודמת, מאחר שקרא [לה דויד] "דעה"[746] אף שהוא נחות[747] – איננו משמיט את השנייה,[748] אחרי שהוסיף [ישו] גם את מי שירצה הבן לגלות לו.[749]

שמעת, קיסר, את תהילת האלהיות, שיש להתעורר כלפיה מתוך הערצה ובדרך של שלילה /[עמ' 103], בחצות לילה זה שבו שרוע אתה על משכבך.[750] לפיכך, דברים אלה לימדתי את "אדם" במקום העונג המבורך ביותר, את האבות בנדודי[ה]ם, את משה בערָב,[751] את השליחים ביהודה, שילמדו

---

[743] הוא ישו, לפי מתי יב 42.

[744] הוא ישו, לפי מתי כב 43.

[745] מתי יא 27 (יובא בהערה 749 להלן).

[746] דומה שכוונתו לדויד, תה' קלט, ו: פְּלִיאָה [כתיב: פלאיה] דַעַת מִמֶּנִּי נִשְׂגְּבָה לֹא אוּכַל לָהּ (ולפי תרגום הוולגאטה: 'דעה היא מעלי, גבוהה מאוד ואינני יכול [להגיע] עדיה'). אפשרות אחרת לתרגום: 'מאחר [או: אף על פי] שאמרה [זאת] אלָה', והכוונה אולי למוזה שבהשראתה כתב דויד את ספר התהלים (בראשית האיליאדה קורא המשורר למוזה בכינוי אלה). אך קשה, כי לא שמענו שדויד חיבר את התהלים בהשראת מוזה, וקושי נוסף הוא לכנותה אלה בהקשר זה, ופירוש דברי אג'ידיו נשאר בתיקו.

[747] כהיות דויד נחות לעומת ישו, שהוא לבדו מכיר כראוי. אבל אולי יש לקרוא inferiorem במקום inferior (בכתב היד סוף המלה נמחק והושלם בין השורות). ולתרגם: 'את הנחותה'.

[748] הכוונה – התהילה הגבוהה יותר מהרגילה אצל דויד.

[749] המשך דברי ישו במתי יא 27 (בתרגום דליטש): 'ואין מכיר את האב בלתי הבן ואשר יחפוץ הבן לגלותו לו'. וכאן הכוונה לדויד, ששמע משהו גם בדבר התהילה העליונה.

[750] אולי גם ברמז לתיקון חצות הזוהרי.

[751] תחילה נכתבו המלים: 'את משה בסיני', ונמחקו.

את שלבי הסולם האלהי, יחזיקו בשמות, ולו לבדו[752] יתנו – כפי השֵם כך גם תהילה. חוטאים הם מי שנותנים לאל תהילה בלתי ראויה, ובהיותם אשמים [בדבקות] בדברים החושניים – אינם טורחים בחקר האלהיות. מי שמהללים בהיותם חוטאים כך, לא זו בלבד שאין הם משביעים רצון, אדרבא, גם מוכיחים אותם: מדוע אתה מְסַפֵּר חֻקָּיי?[753] האינך יודע כי לא נאוה היא תהילה בפי רשע?[754] ואם [נבקש כי] תהא נאה, יהא עלינו למלא את כל המספרים, לרוץ דרך העשיריה, לטפס בשלבי הסולם – חמישה וחמישה:[755]

[העשירייה כמורכבת מחמש וחמש וכן כנובעת מהארבע, המספר ה"קדמוני"]

חמש ב[יד] ימין וחמש בשמאל נחקקו על ידי האצבעות,[756] כדי שמספר זה תמיד יהא מונח מול העיניים,[757] תמיד ינוע, תמיד יופיע בתנועה,[758] ואף את האיש השוכב בלילה בנוכחות[ו] יעורר, יחטוף את העשירייה האלהית ב[זכות] דמיונ[ו אליה], ייטע[759] [את הספירות] בחזהו של המהלל כדת, ובהחליקו מן האל[760] אל האדם, כמו קרס[761] דייגים יחטוף אדם וגם יחזירו בתשובה אל האל.

---

752 או: 'ו[הם] לבדם'. או: 'ולשמש'.

753 לפי תה' נ, טז: וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי. אומנם בנוסחאות הוולגאטה לפסוק זה המלה חקי אינה מתורגמת במלה־iustificationes הננקטת כאן אצל אג'ידיו, אך תרגום כזה לחוקים מצוי בוולגאטה לדה"ב לד, לא.

754 בן סירא טו, ט ולפי תרגום הוולגאטה. ובמקור: 'לא נאתה תהלה בפי רשע'.

755 הכוונה גם להשלמת פרק זה, העוסק במספרים, בספר הנוכחי.

756 ספר יצירה א, ג: עשר ספירות בלימה מספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש.

757 ישע' מט, טז: הֵן עַל כַּפַּיִם חֲקַקְתִּיךְ חֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד:

758 obversaretur. כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות observaretur.

759 insereret. כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות, inseret.

760 Deo. כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות eo.

761 אולי כאשר מתכופפים ראשי האצבעות, בחוויה הלילית של הסתכלות על הידיים.

בלילות שאו ידיכם אל הקודשים,[762] כי חמישה וחמישה דברים ששוכנים בלילה [יהיו] מרוממים בגובה היום. בצד זה – יסיר נא את המחשכים, בצד האחר – ימשוך את האור.[763] יהיו נא מחשכיו כאורו והלילה כיום יאיר.[764]ודאי, מאחר שהשם האלהי מורכב מארבע אותיות, אשר הן, גם במספר, שאותו קראנו לעיל "קדמוני", יוצרות עשר,[765] וכן באותיות (כפי שנאמר)[766] הן ניתנות להרחבה עד עשר,[767] שהן פעמיים חמש, עד כדי כך מספר זה, שממנו מורכב השם, מיוחד הוא ויקר לאל, עד שבכל מקום, בגלל השם המורכב ממספר זה, נודר הוא ומבטיח שיעשה את כל הדברים, ולא מבטיח בלבד, אלא גם מקיים את מה שמבטיח:

[כח העשר כחמש וחמש שיכך זעם אלוהי בחטא העגל והביא נצחון בקרב על עמלק]

האל נשבע שיינקם אם מישהו יעז פניו כנגד התורה. העם הֵעז – מסירים את נזמי האוזניים,[768] אוספים זהב, מעצבים עגל, וסוגדים לו כאל. 'הניחה לי', אומר הוא למשה, שאינקם, שאסלק את המורדים,[769] שאת עובדי האלילים אשמיד, שאתנם להריגה ואמחה את עובד העגל.

מהו 'הניחה לי'? האם משה עליון לאל? האם האל אינו יכול להינקם כשמשה אינו מניח? האם לאל בן־האלמוות אין רשות להעניש בלי שתיווצר לו סמכות לכך מאת אדם בן־תמותה? אחרי נקמה רבה עדיין לא מחה את העם כפי שאיים [לעשות]. בזעמו מניח הוא [לישראל] למחות את עמלק, בשנאה

---

[762] לפי תה' קלד א–ב: הָעֹמְדִים בְּבֵית ה' בַּלֵּילוֹת. שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ. לפי תרגום הוולגאטה (בתרגום המלה בלילות שייכת לפסוק ב).

[763] חמש אצבעות מסמלות חמש ספירות חסד וחמש אחרות חמש ספירות דין.

[764] תה' קלט, יב: גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה.

[765] לעיל, **שכינה, עמ' 97, הסביר המחבר שמספר קדמוני הוא סכום המספרים הקודמים לו, וכך ארבע יוצרות עשר, בטטרקטיס הפיתגוראי.

[766] הסוגריים מצויים בכתב היד.

[767] כוונתו בוודאי למילוי האותיות. יהו"ה הוא במלוי אלפין, יו"ד ה"א וא"ו ה"א, וצירוף זה מכיל עשר אותיות.

[768] inaures , ובדפוס, בטעות, בשתי מלים in aures. ולפי שמות לב, ב, ובהמשך כאן המשך התיאור שם.

[769] שמות לב ט–י: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא. וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל.

כלפיו ובמלחמה. מהו הניחה לי שאמחה? [האם משמעו] אל תאסור?[770] מהו זה? אל תכלא? הרי איך יכול זה לקרות? אל תשביע? מהי, סוף כל סוף, השבעה זו, בהיותי כך יכולה, ככל שאוכל, לשכך כעס, להשקיט זעם, לדחות חרבות נקם, לא בלי שם האל, ומספרו חמש וחמש.

לפיכך מאחר שמשה למד לדעת את כוח המספרים חמש וחמש, למשוך את הדומה לדומה,[771] וכדי[772] להשיג הגנה מעשר ה'ספירות' לנשמה המתחננת, [מאחר ש]את הידיים חיבר, חמש וחמש אצבעות נשא מעלה, אז היה העם מנצח. וגם לו התפלל בנפש לוהטת ביותר, אילו חמש וחמש אז הורדו[773] [אזי לא יכול העם לנצח]. לפיכך משה שלא היה בלתי מודע לשם האלוהי ולמספר, חיבר[774] לנשמה המתחננת את שתי הידיים, כדי שישאב את הדומה לדומה – לעשירייה הנגלית את השם ואת עשיריית הספירות שלו.[775] וכל אימת שהרים חמש וחמש היה העם מנצח, ולעומת זאת, כל אימת שהניח – נוצח ונקרע.[776]

ממעשה זה עוררתי את דויד **[168v]**/ שאת חכמת המספרים הזאת, אשר מושכת את השם וחוטפת מסַכנות, ימסור לדורות הבאים ויכתוב בשמי: 'אגן עליו כי ידע שמי',[777] ושוב במקום אחר, אחר

---

[770] או: אל תמנע. noli prohibere, הכתוב כאן, הוא תרגום הוולגאטה ל'אל תמנע' במשלי ג, 27.

[771] בכתב היד, המלה המחוקה היא simili ולא simile כבנדפס.

[772] קשה לקרוא את המלה המחוקה. לפי העניין ניתן לקרוא ut, ובנדפס: non.

[773] demittebantur , המלה לא הובאה בדפוס. קטע זה, המחוק כאן, מחוק גם בכתב היד, ובדפוס הוכנס לסוגריים.

דומה שהמחבר התחרט באמצע המשפט, וניסח זאת מחדש בשורות הבאות. ההמשך ההגיוני של משפט זה: 'אילו חמש וחמש לא חיבר – אזי לא יכול היה העם לנצח'.

[774] דומה שהמחבר כתב בטעות iugebant במקום iugebat.

[775] suumque בכתב היד, ובדפוס, בטעות, suum que.

[776] לפי שמות יז, יא. תיאור זה, המתאר את פעולת ידי משה במושגים של מאגיה הרמטית, מזכירים את תיאור ספר הבהיר ס' 92, 94.

[777] תה' צא, יד: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי: לפי תרגום הוולגאטה שבנוסח השבעים (שם זה פרק 90, וכך כתוב בשולי כתב היד). פסוק זה משמש בקבלה לעתים קרובות כראיה לחשיבות ידיעת השמות הקדושים, ויידון גם בכמה מקומות להלן (כגון **שכינה, עמ' 222).

שאמר את השם שהכיר משה והשתמש באותה עשיריית אצבעות, משך להגנה את העשירייה האלהית, וכך הגן על העם ושחררו,[778] הוסיף את כוח אותה השבעה, וקרא בחכמה בקול הקוסם.[779]

[חמשת פצעי ישו]

/[עמ' 104] היום היה כלֶה אילו ליקטתי את כל התפקידים והכוחות של החמישייה. לסיכום, מספר זה, כפי שאמרתי, בהיותו ממוקם באל,[780] חוטף ומשחרר בני התמותה הוא. באופן זה, לאחר שנראה מִספר מושיע זה,[781] אודות המשיח ~~המשחרר~~[782], בעוד שהיה תלוי על הצלב,[783] בעוד שצעק לצמאו, בעוד שלימד אחר כך למה צמא,[784] כדי לכבות את הצמא, זכריה לא גילה מעיין אחד, כמו משה, אלא חמישה,[785] כדי שישתה משם חוג הארץ, ויישמר באמצעות המִספר המשמר. זכריה בהתבוננו

---

[778] דומה שכוונתו לתה' צ, הקודם לפרק שממנו צוטט הפסוק 'כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אשגבהו כי ידע שמי' (הפועל שתורגם כאן כשחרר, הוא תרגום הוולגאטה ל'אפלטהו' שבפסוק). פרק זה מיוחד בפתיחתו למשה, ובסופו נזכרות הידיים הפועלות נפלאות ומושכות את נועם ה': תה' צ, יז: וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ. לדעת חז"ל, במלות פסוק זה בירך משה את עושה מלאכת המשכן, שתשכון השכינה במעשה ידיהם, כמובא בפירוש רש"י על שמות לט, מג.

[779] לפי תה' נח ו: אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר חָבָרִים מְחֻכָּם. לפי תרגום הוולגאטה, שבנוסח שלפי השבעים. פרק זה הוא בוולגאטה מזמור 57, ואכן אליו מפנה ההערה שבשולי כתב היד (ובדפוס נכנסה לגוף הטקטט).

[780] in deo . כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות, ideo.

[781] או: 'אחר שנראה המושיע באמצעות מספר זה'.

[782] מילה זו (liberatore), שאינה בדפוס, נכתבה ונמחקה בכתב היד.

[783] זכריה יב, י: וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִיד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דָּקָרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפֵּד עַל הַיָּחִיד וְהָמֵר עָלָיו כְּהָמֵר עַל הַבְּכוֹר. פסוק זה מצוטט בברית החדשה (יוחנן יט 37) בהקשר לצליבת ישו. ובתלמוד הוא מפורש על הריגת משיח בן יוסף (בבלי, סוכה נב ע"א).

[784] יוחנן, יט 28 (בתרגום דליטש): 'כאשר ידע ישוע כי עתה זה כלה הכול, למען יימלא הכתב כולו אמר צמאתי'.

[785] הכוונה לחמשת פצעי ישו הצלוב (בידיים וברגליים ובצד הגוף), הנמשלים למעיינות. אג'ידיו מייחס לזכריה את ראיית מעיינות אלה, כנראה לפי זכריה יג, א: בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מָקוֹר נִפְתָּח לְבֵית דָּוִיד וּלְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם לְחַטָּאת וּלְנִדָּה. פסוק זה נאמר בסמוך לפסוקי זכריה האחרים המצוטטים פה. אומנם זכריה מדבר על מקור אחד (וכך גם בוולגאטה. והשבעים גורסים מקום במקום מקור), אך חז"ל (בבלי, יומא עז–עח), מסמיכים זאת למים הרבים היוצאים מן המקדש ביחזקאל מז, ואפשר לספור שם חמשה נחלי מים.

במחזה אכזרי זה, אומר:[786] מה הם, אומר הוא, המכות האלה בין ידיך?[787] בשעה שהוא אומר 'מכות', אתה רואה שחמש מופקדות [בבשר]; כשהוא אומר 'ידיים' – חמש וחמש מתעוררות לישועת העם.

[סוד החמישייה נרמז על ידי ישו ופאולוס]

המשיח לא שתק בנוגע למספר זה, כאשר בדברו אודות הבתולות שלנו, כפי שסקרתי לעיל,[788] חילק הוא לחמש וחמש, וזאת אף על פי שחכמה זו לא כתב להמון, אלא אמרה בקרב המושלָמים.[789] השליח לא רצה להפיץ בגלוי את המסתורין וגם לא לעבור על כך בשתיקה, [לפיכך] העלים את המסתורין [אולם] את המספר לא כבש [בלשונו]. 'עדיף', אמר, מול קהל לדבר חמש מלים לפי שכלי'.[790] מהו 'חמש לפי שכלי'? בשכל רוחני, לא [שכל] של אות. זאת הורגת, ההיא[791] יולדת חיים.[792] בסופו של דבר, איזה שכל יש לו? הוא העיד עליו קודם, בפתיחת האיגרת, במקום שהודה שהוא אינו יודע דבר אלא את המוכה ואת אשר הוקע בצלב.[793] מה נתן הוא בהיותו תלוי על הצלב, זאת מראה זכריה, בהזכירו את המעיינות ואת המכות.

'חמש מלים לפי שכלו' – על אודות מה שידע יכול היה לדבר. אם לא ידע[794] דבר חוץ מאשר המוקע בצלב, הרי החמש מתייחסות אל התקוע בצלב, למען תבין שהשליח לא רצה לשתוק אודות אותו

---

786 התרגום על פי פתיחת הקיצור כ״ inquit ולא inquam כבנדפס.

787 זכריה יג, ו: וְאָמַר אֵלָיו מָה הַמַּכּוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדֶיךָ.

788 ראה להלן **שכינה, עמ' 98-99.

789 הראשונה אל הקורינתים ב 6–7. (בשולי כתב היד מצוין הראשונה אל הקורינתים יד; ב 1).

790 הראשונה אל הקורינתים יד 19 (תרגום דליטש): 'אכן בקהל אבחר לדבר חמש מלים בשכלי כדי להורות את האחרים מלדבר רבבות מלין בלשון'.

791 השיפוט. לשון הנקבה, מצוי גם במקור, וגם שם אינו מתאים למינו של 'שכל', אלא למין של המלה 'אות'.

792 על פי השניה אל הקורינתיים ג 6: הוּא הִכְשִׁיר אוֹתָנוּ לִהְיוֹת מְשָׁרְתִים שֶׁל בְּרִית חֲדָשָׁה, לֹא שֶׁל אוֹת כְּתוּבָה, אֶלָּא שֶׁל הָרוּחַ; שֶׁכֵּן הָאוֹת מְמִיתָה, אֲבָל הָרוּחַ מְחַיָּה.

793 הראשונה אל הקורינתים ב 2.

794 אולי צ״ל sciret במקום scire שנכתב.

מספר אלהי שבו ראה הוא את ישו המוקע בצלב מפייס את האב, משלם את המחיר, קורע את שטר החוב, קוטע את המוות, משחרר בני תמותה אף ממוות, מעניק אלמוות.[795]

גם הנשמה כונתה בחמישה שמות באורקלים שלי,[796] כדי שתַראה שהיא עצמה זאת אשר את צימאונה הרוה המלך בחמישה מעיינות, והכריזה בכך שהיא פותחת חמישה מעיינות, כי צמאה היא בצימאון הנשמות כולן. בימים ההם ראה שנשמות בנות תמותה בעלות חמישה שמות השליכו את הגאולה, ולא בלי לדרוש [משהו] מן המספר שלו – ירד בן האל, עלה על הצלב, פעל ישועה בקרב הארץ.[797]

[העונש על חטא העגל – באמצעות 'עשיו', הרומאים; העונש על חטאי תקופה זו – באמצעות 'ישמעאל', כיבושי המוסלמים]

אך כמו שישראל, אחרי סיני, מרד באושר והתמוטט, כך עתה תקופותיכם – קרסו ונשחתו, תעו כעריק, את האלהיות השליכו, נהפכו אל האנושיות, אל רווח, אל מוות, שלו נתנו את ידיהם.[798] אכן עתה יש להיזקק בצדק לדבר [האמור] אצל דויד שלי: סרו כולם, אין מי שפועל ביושר, גם לא אחד.[799] מאחר שראיתי שאכן זה קורה פעמיים,[800] גם לפני [בוא] המשיח וכן גם בתקופתכם אחרי [בוא] המשיח – אז נקמתי בפושעים באמצעות עשיו, עתה אנקם באמצעות ישמעאל; אז באמצעות

---

795 נראה כי צריך להיות immortalitatem במקום immortalitate הכתוב. אם נקיים את הכתוב, נתרגם: 'מאלמוות'.

796 דברים רבה ב, לו: 'אמר ר' סימון חמשה שמות נקראו לנפש ואלו הן רוח נפש נשמה חיה יחידה'. חמשת השמות נלקחו מפסוקי תנ"ך. חמישה אלה משמשים כרגיל בקבלה כשמות של חמשת חלקי הנפש. ולעתים הם מקבילים גם לספירות, ראה פירוש האגדות לר' עזריאל, י' תשבי (מהדיר), ירושלים תש"ה, עמ' 26. אג'ידיו דומה שמתכוון כאן לנשמת ישו.

797 תה' עד, יב, בהתאם לתרגום הוולגאטה (שם מספר הפרק הוא 73, וכך צוין כאן בשולי כתב היד).

798 אפשרות אחרת, שמתקבלת על הדעת מבחינה עניינית אך פחות מבחינה דקדוקית: 'את האלהיות השליכו אל האנושיות [...] נהפכו לצד מי שידיו נתנו'. המעבר אל צד החזק אפיין גם את אג'ידיו ואת האפיפיור קלמנס השביעי, שתחילה נלחמו בקיסר קרל החמישי, ולאחר נצחונו וביזת רומא עברו אל צדו.

799 תה' יד, ג: הַכֹּל סָר יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם אֶחָד, וכיוצא בזה גם תה' נג, ד. בשינויים קלים מתרגום הוולגאטה. בגוף הטקסט בדפוס צוין כאן Ps 73., אך זה צוין בכתב היד בנוגע לפסוק דלעיל. הפסוק נדרש גם להלן, בעמ' 111.

800 אפשר שהוא גם רומז לכך שהפסוק מופיע פעמיים בספר תהלים, כמצוין בהערה הקודמת.

הרומאים, עתה באמצעות הביזנטינים;[801] אז נשלחו אספסיאנוס וטיטוס, עתה סולטאן סולימן ואברהים.[802] כבר ניתן לו השלל, הוקנתה [לו] הסמכות להפיכת כל הדברים. אשרי מי שיימלט מן הזעם. הגיע הזמן שיינתן מקום לאורקל. ציוויתי שייכתב באוונגליון אודות העידן הזה העשירי: תהיה צרה שכמוה לא היתה.[803] קרא נא, קרא נא, את כל החלק הזה אצל מתיאוס, שבדבר זה מסכים עם מתיאוס לוקס[804] וכן מרקוס,[805] כדי שיאמינו רשעיך, [המאמינים כי] בפי שניים או שלושה תמיד נמצאת האמת.[806]

[השכינה ניסתה לדחות ולמנוע את העונש, אולם כעת אינה יכולה לדחות עוד והיא מביאה את כיבושי המוסלמים כנקמה]

[807]**[169r]** אכן לדבר זה חיכו לאורך תקופות מרובות. הנקמה נדחתה זמן רב. זמן רב היה הדבר מכוסה. אני, זו שבידי מסורה הדאגה לבני תמותה,[808] זמן רב טענתי לזכות, הגנתי, נשאתי נאומי־תחינה לפני כסאות המשפט האלהיים. לא השמטתי דבר, את כל הדברים ניסיתי, והצלחתי [לדחות] את העניין כל הדרך עד עתה. מעבר לכך – אסור לתחבל דחיות. הכול סרבו [לקבל] שאכן מה שחזרתי ואמרתי כך קרה. אז – בזמן עקירת התורה הישנה,[809] וכן ב[זמן] שלך, שהוא של תיקון, טיהור,

---

801 הכוונה לעות'מאנים, שבירתם איסטנבול היא ביזנטיון הקדומה.

802 פרגלי אברהים פאשה היה הווזיר הגדול של הסולטאן העות'מאני סולימן המפואר, שהטילו את אימתם על העולם הנוצרי בימי כתיבת ספר זה. לימים (1536) הוצא אברהים להורג בידי סולימן.

803 מתי כד 21 (פרק זה מצוין אכן בשולי כתב היד).

804 לוקס יז 25, כא (שני פרקים אלה אכן מצוינים בשולי כתב היד).

805 מרקוס יג (פרק זה מצוין אכן בשולי כתב היד).

806 לפי דב' יז, ו: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד.

807 מעל העמוד נכתבה הכותרת: 'ספר שלישי', ונמחקה.

808 הכוונה גם להגנה משפטית, המסורה לשכינה המזוהה כאן גם עם רוח הקודש הוא הפרקליט לפי הברית החדשה. מכאן הלשון המשפטית של המשפטים הבאים.

809 כוונתו לחורבן בית שני, שהתרחש בסמוך להופעת הברית החדשה.

ריענון [התורה] החדשה. לפיכך על אותו מזמור חזרתי, /[עמ' 105] וציוויתי שיש לכותבו פעמיים,[810] לבל ינבחו[811] רשעים מסוימים שכל הדברים נשלמו בצלב,[812] מה שעשוי אולי להיות נכון באשר לדברים שהיו שייכים לביאה הראשונה, אומנם בנוגע לאותם שהיו שייכים דווקא לביאה השנייה, ואשר היו עתידים לקרות אחרי הראשונה, אותו שליח מוכיח כי שקר הדבר בצטטו שני מזמורי תהלים[813] שאין הוא מבקש שיובנו אודות [הביאה] הראשונה, אלא אודות הזמן שייכנס בין שתיהן, כאשר אומר הוא שכל הדברים יושתו תחתיו. עתה אין [לומר] שכל הדברים הושתו תחתיו, מאחר שדברים רבים מרדו, ו[למעשה] כמעט כולם. אני כתבתי פעמיים את אותו מזמור, אתם קלקלתם את הראשון בדברים רבים שנוספו [אליו].[814]

אנכי לנקמה הראשונה לקחתי נשק, הובלתי את הרומאים, עקרתי את ממלכת אסיה, את העיר, המבצר, המקדש – שיטחתי לארץ. מחקתי את מולדתי, שבה שכנתי למעלה משמונה מאות שנה. עתה, בהיותי מנוצחת בעוונות, מוכרחת בפשעים, מוכרעת בחטאים,[815] ניגשתי כישמעאל במקום[816] כאדום. ואני אשר פעם משכתי את הרומאים אל ישראל, עם יד התורכים אסער כנגד הרומאים. חטפתי את אפריקה, חטפתי את אסיה, חטפתי חלק יפה של אירופה. אני אני, נוקמת החטאים, כדי לתגבר את האויב נשאתי סביב את דגלי התורכים דרך סוריה, מצרים, פרס. את בלגרד הכנעתי, את

---

[810] תהי יד ותה' נג (שניהם מצוינים בשולי כתב היד לפי מספריהם בתרגום הוולגאטה). שתחילתם: אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים. ופירש רש"י: 'שני מזמורים אמר דויד בספר זה בענין א' הראשון על נבוכדנצר והשני (תהילים נג) על טיטוס הרשע'.

[811] צ"ל latrent במקום latrant שנכתב כנראה בפליטת הקולמוס.

[812] לשון קשה, המופנית כנגד האמונה הנוצרית הרגילה, הכופרת בשלב משיחי נוסף על ביאתו הראשונה של ישו.

[813] פאולוס, באיגרת הראשונה אל הקורינתים טו 25–27, משתמש בשני הנוסחים: תה' ח, ז: כֹּל שַׁתָּה תַחַת רַגְלָיו, וכן תה' קי, א: אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ (פרקים אלה, לפי המספור של הוולגאטה, מצוינים בשולי כתב היד).

[814] הכוונה כנראה לתה' יד (יג לפי מספור הוולגאטה), ג, שנוספו בו (בנוסח הוולגאטה שלפי תרגום השבעים) כמה פסוקים ממקומות אחרים.

[815] אולי: כשהיא מנוצחת בעוונות וכו', והכוונה כשהמולדת מנוצחת.

[816] התרגום על פי פתיחת הקיצור כ־pro ולא per כבנדפס. אם נגרוס per, נתרגם: 'ניגשתי דרך אדום באמצעות ישמעאל'.

רודוס לקחתי, את חופי הדנובה הפנוניים[817] והקרובים להם פעמיים הכיתי, קרעתי לגזרים, דיכאתי. עתה צבא כה גדול, ציוד כה רב חושל כך[818] שאת הכול, כאילו סערה איומה עתידה לטאטא.

[המשך הנקמה – ביזת רומא, הצפת הטיבר, ואיום עתידי על כהונת קלמנס ה־7]
בתחילה את העיר רומא עשיתי לראש,[819] זאת אשר בשוכחה את החסד, בחטאה אינה מתמסרת [כעת] לאיש. אני, ככל שמותר היה, הגנתי [עליה]. דרך קולותיהם של רבים – הטלתי חתתי, איימתי בחורבן, הטפתי לשנות את ההרגלים, להתעשת, לשוב אל השפיות.[820] ואדרבה,[821] מעשים באו בעקבות האיומים, שלחתי את ידך עם הבורבוני,[822] את העיר[823] הכנעתי, קרעתי לגזרים, מלאתי בהרג, בדם, בלהבות. כה הרבה עונשי מוות, כה הרבה מכות, כמות כה רבה של אסונות הבאתי, עד שאני עצמי, אף על פי שבעצמי [זאת] עשיתי, נרתעת ממחזה כה נורא. כשנכמרו רחמי על גודש כה גדול של מצוקות, ציוויתי, כפי שאתה יודע, שאתה תחוס על העיר, תשחרר את הכלואים, תקרא חזרה את הצבא, את המוצבים והמבצרים תשיב על כנם, תגיע לאיטליה, לאויבים תתן שלום, לכוהני תעניק כמות כה רבה של כיבודים, כפי שלא הוענק קודם לכן מעולם.

---

[817] פנוניה היא בקירוב הונגריה.

[818] ut . כך דומה כתוב בכתב היד. ובנדפס et, שלפיה צריך לתרגם: 'ואת הכול'.

[819] שנאמר על ירושלים, איכה א, ה: הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ, אך כאן כוונתו שרומי עצמה, בחורבנה בשנת 1527, היתה סנונית ראשונה המעידה על החורבן העתיד לבוא. לעניין ביזת רומי חוזר הוא בפרטות להלן, **שכינה, עמ' 136, 158, 151, 170, 200, 206, 210, 211, 227..

[820] על האותות שקדמו לחורבן העיר מדבר אג'ידיו גם להלן **שכינה, עמ' 156, 210, 217, 218.

[821] התרגום על פי קריאה כ־Quin ולא Quia כבנדפס.

[822] הוא קרל השלישי דוכס בורבון, מפקד הצבא הספרדי, בעל בריתו ושותפו של הקיסר קרל החמישי בהחרבת רומא (the sack of Rome) בשנת 1527, הוא אשר היה אחראי ישירות למלחמה על העיר, אף שלא להחרבתה כי נהרג בהתקפה עליה, כמצוין להלן בעמ' 217 **. יש לציין, שבשעת מאורע זה היו אג'ידיו והאפיפיור קלמנס השביעי דווקא בצד הלוחם כנגד קרל. על ביזת רומא והשפעתה על אג'ידיו, ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???.

[823] העיר (urbs) פירושה תמיד רומא.

מובילה אני חזרה. הן בשל הפצעים שנגרמו לעיר והן בשל הכיבודים, מצפה אני להכיר כבר את שתי הידיים של האל: עם הבורבוני – את השמאלית המשסעת לגזרים, את הימנית – דרכך, איש בולוניה,[824] [היד] המחבקת,[825] המעודדת, המשקמת.[826]

רואה אני שדבר לא נעשה. שהרפואה לא זו בלבד שלא ריפאה, אלא אף גירתה רשות גדולה יותר לחטוא, חוצפה להעז, חמדנות לרכוש, רעב, שיגעון. רציתי להזהיר שנית את הכלל: קודם הנחתתי מכה בברזל ובאש על־ידי בורבוניוס, עתה – בהצפה במים רבים על־ידי הטיבר,[827] אשר מילא את כל הדברים בגאות חריגה, חטף את יבול השנה, עקר את הבתים, וכה קשה היתה פגיעתו עד שרוב האנשים היו סבורים שהטיבר התוסקי[828] היה אכזר יותר מאשר הבורבוני הזר הברברי. ואפילו כך לא הועלתי כלום. כעת מוחלט הדבר שיותר לא ארחם, את יד הרופא הנרתעת מן המחלה אקצץ בחרמש האויבים המפלצתיים,[829] שאעקור את הנושנות, אייסד חדשות.

[השכינה המליכה את קארל ה־5 כדי שימנע אסונות עתידיים בעזרת החמישייה]

רואה אנוכי שהתעצבת, כי שומע אתה שחורבנות קיצוניים צפויים בתקופתך, ובמדינות מלכותך אורב האובדן. אמרתי, אם זוכר אתה, שהחמישייה ממונה על סילוק אסונות ועקירתם מבני

---

[824] בבולוניה מתרחשת הכתרת הקיסר, סמוך לכתיבת ספר זה, כנזכר לעיל **שכינה, עמ' 92. הקיסר נקרא כאן כך במשחק מילים עם שמו של בורבוניוס.

[825] לפי שה"ש ב, ו: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי.

[826] בעזרת הניגוד בין שתי הידיים מבקש כנראה אג'ידיו גם להסביר את עמדתו, שהתהפכה ממלחמה בקיסר לתמיכה עזה בו.

[827] בנדפס, בטעות, Tiberum במקום Tiberim. על מבול זה התנבא שלמה מולכו, והתגשמות נבואתו היא שהעלתה את קרנו, כמסופר בספר חית קנה. עניין זה חוזר להלן (**שכינה, עמ' 210-211), ושם מצוינת שנת ההצפה לפי חישוב השנים העברי ובאותיות העבריות ר"צ. וראה עוד להלן **שכינה, עמ' 156, 205, 211, 212. ראה גם בנמלך, מלכו, עמ' 256.

[828] הטיבר נקרא לעתים קרובות בשירה הלטינית Tuscus(ובכתיב כאן Thuscus) כלומר הנהר שעבר בארץ האטרוסקים, היא טוסקנה, ארצו של האפיפיור.

[829] החרמש, הוא נשקו של מלאך המוות, מזכיר בצורתו גם את חרמש הירח, שהוא הסמל של האימפריה העותומאנית. האויבים המפלצתיים הם התורכים.

תמותה.[830] וזו הסיבה שגררתי סכנות אלה[831] אל הזמנים הללו, בשעה שמישהו, בחקותו את המשיח המשחרר בחמישייה, יוכל /[עמ' 106] לצאת כנגד הסכנה הקיצונית. לפיכך עשיתי אותך לקרל החמישי, כדי שתדע, לו יעלה הרצון, ששום מספר אלהי, שום פעולה לא תחדל [למלמלא את תפקידה]. את שאר הדברים אסור לבטא כעת.[832] אתה טפל־נא בדבר זה, כדי שלא יהיה זה לשווא ששמעת דברים אלה. ושתדע נא שבידך היא החמישייה. אם תשתמש בה כמו שני המשֶׁהים,[833] תקים לך מצבות זיכרון נצחיות. אך אם תזניח, את התהילה שאתה מייחל לעצמך, תשמור [אותה] למען אותם המתנשפים לשם.

דיברתי כבר על חמשת המספרים הראשונים, שמאחר שהם סמוכים יותר להתחלה בסולם, הם ידועים יותר. לפיכך גררתי באריכות יתר את הדיבור. דברים אלה [היו] אודות חמשת המספרים. עתה [אדבר] אודות חמשת האחרים.

[סוד השישייה]

על השישייה.[834] נותרו להצגה חמישה אחרים. מפני שהם נחבאים ונסתרים, אני מעריכה שעדיף לעסוק בהם בשתיקה מאשר בביטויים. יחזקאל ראה שהחיות האלהיות עושות דבר זה בהיותן רצות ושבות[835] בהשגת הסודות העליונים, שבעניינם יש צורך לא למשוך שהיות, אלא לשאוב במרוצה.

---

[830] או: 'ועקירת בני תמותה' (כלומר את האויבים).

[831] haec . מלה זו, הכתובה בכתב היד, נשמטה מן הדפוס.

[832] ייתכן כי כוונתו שאת עניין המשיח היהודי, שלמה מולכו, אסור עדיין לגלות במפורש.

[833] הכוונה לדעתי למשה רבנו ולשלמה מולכו. מולכו ראה עצמו כמשלים את משימתו של משה (ראה על כך בנמלך, מולכו, עמ' 195–196).

[834] מלים אלה כתובות בשוליים, ונמוך יותר.

[835] לפי יח' א, יד: וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק; ספר יצירה א, ו.

כאשר תמצא [בכתובים] שש – [836] אל ששה קצוות[837] אלה, הממוקמים בבניין, שא נפשך, אל אלה אשר, כמו ששמעת, היו הכרחיים ביותר לכינון העולם.[838] המספר הוא מושלם, גם מאחר שהוא מכיל את כל החלקים אשר בהתקבלם כמה פעמים יוצרים שלם, וכן אף בהיותו ראש וראשון לכל המושלָמים.[839] לפיכך, כדי שמעשי היוצר יהיו מושלמים, כפי שסבר משה, אי אפשר היה לפעול אלא באמצעות מספר שהוא גם מושלם, ואף גם ראשון למושלמים.

באופן זה ולא אחר, גילה שלמה בסתר לחכמים בשיר השירים אודות השישייה את הסוד של אותו מספר: קודם שיבח הדוד את הזרועות והחלקים העליונים שלי, במקום שנמצא המשולש השני, בהרים. אחר כך נטה אל הגבעות, ואמר 'שוקיו[840] עמודי שיש'.[841] בתארו את המשולש השלישי קורא הוא לשוקיים ולעמודי שיש. קבל את הסוד המוכר לארמיים, בלתי מוכר עד עתה לאנשיכם: מה שאנשיכם קוראים 'שֵׁישיים', לשון הקודש שלי מחזיקה כ"ששש"[842] באמצעות האות S.[843] מה

---

[836] בנדפס נוספה כאן בטעות המלה ut, שאיננה בכתב היד.

[837] בשולי כתב היד נכתב כאן באותיות עבריות: 'ו קצוות'. מונח זה שמקורו בספר יצירה א, יג, רגיל בקבלה לציון הספירות האמצעיות.

[838] ששת ימי הבריאה הם כנגד שש ספירות אלה. ואולי הוא מכוון למלה בראשית, שנדרשה בספרות חז"ל ובספרות הזוהרית כשתי מלים: 'ברא שית', והמלה 'שית' התפרשה הן כ'ששׁ', לפי משמעה בארמית, והן כרמז ל'שיתין'.

[839] מקורו בוודאי הוא פילון האלכסנדרוני, בספרו על בריאת העולם (De opificio mundi) פסקה 13. פילון מאריך להסביר שם כי העולם נברא בששה ימים, כי שש הוא המספר המושלם. פילון מנמק זאת בין השאר בעובדה ששש הוא סכום של הגורמים הראשוניים מהם הוא מורכב: 1 + 2 + 3. וכן הוא המספר הראשון המורכב מצירוף זכר ונקבה: 3 פעמים 2. וראה עוד, שכינה כרך שני, עמ' 15.

[840] בלטינית אפשר היה להבין זאת (crura eius) גם כשוקיה, מה שיתאים למשפט הקודם. ואולי טעה המחבר שם, ובמקום החלקים העליונים שלי צ"ל שלו.

[841] שה"ש ה, טו: שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

[842] בכתב היד נכתב כאן באותיות עבריות ובניקוד: 'שֵׁשׁ'.

[843] שלוש מלים אלה נכתבו בשולי כתב היד, ואולי הן מיותרות.

שלהמון מציין 'שיש', לחכמים – 'שש'. מכאן קיבלו הלטינים את המלה sex,[844] היוונים שינו לנישוף.[845] בזרועות אשר משתלחות בהרים מצוי אפוא המשולש השני, שהוא קודם בבניין. אליו הוסף את השוקיים, משולש אחר – וכבר התבצע המספר המושלם שבראשונים, שהוא אומנם השישייה.

וממיסטריון אחד למד נא שמיסטריות אינן מתגלות בקליפה; אלא עבור מי שחוקר באמצעות אלה שהדרך מוכרת להם – נמצאת בפנים הליבה הקדושה. והערך נא, שכך נתחברו בהשגחתי התורה והנביאים.

[846] **[169v]**/קבעתי מכבר באמצעות שתי הצ'ימיניות,[847] לחדול מן המיסטריות,[848] וגם מסודותי שלי, שבאורקלים הקדושים הדו־משמעיים וכאילו בלבירינט של כתבים המצויים בדרכי עקלקלות, מחוץ לדרך המלך, בלתי נגישים לבני תמותה, [בלבירינט] האלהיות ממעל, הסתרתי, נעלתי, כיסיתי. היכן שלשכלים המסתכנים בניסיון של בני תמותה ובני אלמוות – אין כל תקוות יציאה אלא בחבל של רחב שהושלך מטה מן החלון.[849] החבל הוא אומנם השיטה שלי, "אמונה", אמונה, שם שבו נקראת

---

[844] שפירושה בלטינית – 6.

[845] ביוונית המספר שש נקרא הֶקְס. ξξ '

[846] מכאן קטע שהוסף בכתב היד בשולי העמוד העליונים.

[847] כנראה שתי מצבות, שעליהן נכתבו כללי התנהגות ומשפט קבלה, ואף תרשים של הספירות. את אלה כתב אג'ידיו בשותפות עם מקובלים עבריים. כל זאת אפשר להסיק ממקבילות להלן, **שכינה, עמ' 107, 110, 221, 229, 230.

[848] קימינוס הוא הר ואגם באטרוריה. והיער הקימיני העבות הפריד בעבר בין ארץ הרומאים לארץ האטרוסקים. המקום מוזכר בכותרת החיבור כמקומו של אג'ידיו (שם היה המנזר שלו).

[849] יהושע ב, טו: וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת. יהו' ב, יח: אֶת תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בוֹ. המילה שאג'ידיו נוקט בה כאן (filum) אינה מתאימה לא לתרגום הוולגאטה לחבל (funis) ולא לתרגום חוט (funiculus). אפשר שאת 'תקות חוט השני' מפרש כאן אג'ידיו מלשון תקוה ותוחלת. הקשר עם הלבירינת מרמז על ההשוואה בין חבל רחב לחוט אריאדנה, שבעזרתו יצא תזיאוס מן הלבירינת. קשר זה מופיע שוב להלן **שכינה, עמ' 114, וראה גם בהערה הבאה. ואפשר שברקע נמצאים גם דברי ר' יצחק סגי נהור, בראשית פירוש ספר יצירה שלו: "בל"ב נתיבות פליאות חכמה" – [...] הנתיבות הן כעין חוטי השלהביות שהם נתיבות לגחלים. ועל ידי השלהביות אדם רואה הגחלת, כדרך הפקעת שעל ידי החוט אדם הולך למקום הפקעת' (מהד' שלום [בתוך:

אני,[850] בהושיטי לחכמים חבל של שבעים מקומות, כפי שאראה ביתר בהירות בשביעייה ולאחריה.[851]

לא חפצתי, אומרת אני, לדבר כאן סודות, הקדמות מסוימות כל־שהם יהיו אלה דלהלן, להקדים להכרת הסודות. מחויבת אני בכל זאת על הששייה לומר רק זאת: שאותם ששת ימי בראשית שהונחו בשני אופנים, גם יציינו את ששת הדברים האלהיים שעליהם דיברתי, וכן גם את ששת אלפי השנים, שבמהלכן הבטחתי כגמול גם את המשיח וגם את החכמה האלהית הזאת. אבל דברים אלה אומַר אחר כך.[852]

[השביעייה: שתי שלשות ושכינה]

שבע.[853] אכן מקום השביעייה כבר חובק שלושה דברים: את השלישייה השנייה, את השלישית, ונוסף על אלה – את המלכות שלי. כל הדברים אשר קשורים כאחד – שבעה /[עמ' 107] הם, ויוצרים את הגוף והמקום אשר נקרא במונח הייחוד לו – 'בניין'. ששה דברים אלה הם מועצות[854] נצחיות של ייסוד חוג הארץ, שביקשו שאהיה אני, במועצה השביעית, בעמק התחתון, בהיותי באופן מסוים חסרת כל כוח שמקורו בעצמי,[855] מאותם נצחיים מקבלת אני את ידיעת[856] הדברים, והיא [קיימת]

שלום, הקבלה בפרובאנס] עמוד 1 שורות 3–4). הדרך המיסטית של ר' יצחק מקבילה לדרך הפרשנות של אג'ידיו. עוד על שימושו של אג'ידיו במוטיב זה ראה קוקין, מבוך.

850 מציאות משפט זה כאן מסתבר לפי המשל שמביא הזוהר (ח"א, קיב ע"ב) לאדם שלפני ירידתו לבור קושר חבל מעל הבור, שיוכל לעלות. בנמשל החבל והקשר רומזים לשכינה הנקראת אמונה, כרגיל בקבלה. כך מסביר הזוהר את בקשת אברהם משרה, היא השכינה, להיקרא אחותו לפני ירידתו למצרים ולארץ פלישתים. המלה אמונה נרמזת גם בהסברו של אברהם: וְגַם אָמְנָה אֲחֹתִי בַּת אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת אִמִּי וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה (בראשית כ, יב). חבל היציאה מן הבור מקביל לחוט אריאדנה המחלץ מן הלבירינת, המוזכר בהערה הקודמת.

851 להלן **שכינה, עמ' 113 (אומנם שם מדובר על 72 מקומות).

852 עד כאן הקטע שהוסף בשולי העמוד העליונים של כתב היד.

853 כותרת זו כתובה בשולי כתב היד.

854 אולי גם 'בתי דינים'. אפשר לתרגם גם: 'תוכניות'.

855 לפי הקבלה השכינה, אין לה משלה כלום, וכל מה שיש לה היא מקבלת מלמעלה.

856 קריאת מלה זו אינה בטוחה.

מתוך מעיינות נצחיים [הבאים] אלי והפורצים ממני, [אני] אשר לי צוּוה ניהול הנסיבות,[857] וכפי שאפעל, אני לבדי, בזמן, כפי שהוטל עלי, כלפי הנסיבות המצֻוות, [בהתאם לכך] מסתדרות[858] הן.

[שבעת ימי הבריאה]

ובכן מאחר שיזדמנו או שש או שבע, אתה אל בניין זה – שא נפשך.[859] שם, אם תספור את אלה אשר משיגים כוח לפעולה באמצעות עצמם – הם ששה בלבד, לא שבעה. אך אם אכן תחבר את כל הדברים, גם כל אלה אשר פועלים מעצמם, ואז גם אותי, אשר פעולתי נמשכת לא ממני אלא מהַלָּלו, אז יתאשר שהבניין מורכב לא מששה אלא משבעה, אשר אומנם בהיותם מונחים כיסודות בהרים הקדושים, חושפים את המסתורין של אותם ימים, שאותם בראשית, גם [בראשיתו] של העולם גם של התורה, ציווה [האל] את משה שיכתוב לדורות הבאים.

ראה את השער אשר אפתח. דברים שמכירים [אפילו] טיפֻשֵי העבריים. רק את הדברים המוחזקים על ידיהם יכלו לראות. בקרב המלומדים שלכם לא רק שרבים אינם יודעים, אלא אף לא הרגישו ולא העלו על הכתב שלמישהו מבני תמותה יכולים הדברים להיות מופרים. ואומרים הם: מה שהתכוון האל כאשר אמר למשה חברו, שהעולם נוצר בששה או בשבעה ימים – דבר זה אינו יכול להיות ידוע למישהו מבני התמותה. אם בכל זאת תאסוף מהם את הדברים שהוסברו, ואת אלה שיש עוד להסבירם כשהם מבוססים על מאמר קדוש ביותר – מה פירוש אותם ימים? אילו סיבות, אילו צורות, אילו אידיאות, אילו הארות פרצו, נצנצו, זינקו כדי להבָנות את גוש העולם? "חסד" ימנית, שמאלית "גבורה", "תפארת" אמצעית, וכן השיתוף בין השתיים. שלושה ימים ב'כולל'[860] נקראים הם. מן הכוללים נמשך הדבר אל מין, אל שלוש מידות אחרות, שהם עצמם[861] קוראים להן 'מידות', שהן לגמרי זהות [לקודמות], אלא שהן נבדלות [מהם] כמו – גדול וקטן, כולל וחֵלק, סוג,

---

[857] או: 'הזמנים'.

[858] מילולית: 'מתחלקות'.

[859] אולי גם: 'שים לבך'.

[860] גם 'עולם'. כולל, מין וסוג הם קטגוריות בפילוסופיה האריסטוטלית.

[861] המקובלים.

אם כך יכולתי לומר,[862] ומין. "נצח" ימנית נמוכה יותר, "הוד" שמאלית, "יסוד" יסוד אשר מחבר את שניהם. אנוכי אחר ימים אלה נתתי מנוחה לעמל. מן המנוחה קיבלתי את הכינוי 'שבת'.

אלה ימים אשר אין להבינם כאילו עניינם באותם אלה שזורמים מן השמים, שיוצאים מפעילות הגלגלים וממידת הסיבוב, כפי שבאופן שאינו מלומד דיו טען קלקידיוס כנגד אוריגנס ומשה,[863] אלא שהימים יציבים, קבועים ונצחיים במאמר, אשר [הוא] שם המשיח[864] הזורח בנצחיות עצמה תמיד, לפני השמים, לפני הכוכבים, לפני הירח והשמש. אכן אודות מאמר זה והשם הנצחי האוחז אתו תמיד את ששת הימים הללו, שרתי במזמור: 'לפני השמש קבוע שמו'.[865]

ששה ימים אלה הובטחו לי כגמול לנדוניה ולמנעמי כלולותי, כמו ש[נאמר] במזמור אחר: 'כסאו כימי שמים'.[866] מה שהוסף אודות השמים, לא יכול להיאמר על השמיים החושיים שמהם הימים הזורמים והנגוזים. שכן מושב האל, שהוא אתי במקום השביעי, [המושב] שאליו יורד ובו נח האל, חייב להידמות לדבר שאינו זורם אלא יציב ונצחי. העניין כאן הוא באותם 'שמים אשר מספרים

---

[862] כאן מבטא אג'ידיו הסתייגות מסוימת מן השימוש במינוח הפילוסופי.

[863] בפירוש הלטיני לטימאוס של אפלטון שחיבר קלקידיוס, איש המאה הרביעית לספירה, הוא דן בפירושו של אוריגינס לבראשית פרק א. *Plato latinus*, J. H. Waszink (ed.), vol. IV, London 1962, pp. 280 ff.

[864] לפי פילון, בספרו על בריאת העולם, יום ראשון הוא המאמר הכולל את שאר הימים. ובראשית האוונגליון של יוחנן מזוהה הלוגוס עם המשיח.

[865] תה' עב, יז: יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן [כתיב: ינין] שְׁמוֹ. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים (המלה 'לעולם' מתורגמת כ'נצח' דווקא בתרגום הוולגאטה שלפי העברית). בנוסח התרגום זה פרק 71, ומספר זה כתוב בשולי כתב היד. גם חז"ל לומדים מפסוק זה ששם המשיח נברא לפני בריאת העולם, ויש שאף למדו מכאן ששם המשיח הוא ינון (פסחים נד ע"א; סנהדרין נד ע"א, צח ע"ב; פרקי דרבי אליעזר פרק לא).

[866] תה' פט, ל: וְשַׂמְתִּי לָעַד זַרְעוֹ וְכִסְאוֹ כִּימֵי שָׁמָיִם. לפי תרגום הוולגאטה (בשני הנסחים). בנוסח התרגום זה פרק 88, ומספר זה כתוב בשולי כתב היד.

כבוד אל׳.[867] אך הן אותן שבע מידות ומאורות, אותם [שמיים] אשר בשעה שמשרים [מרוחם על] המשוררים[868] מספרים להם את הכבוד.

[ספירות והסְפָרָה]

התבונן נא איפה הוא הסוד הגבוה של הסיפור. ״סָפַר״ בלשוני מציין סיפור, מילה שמתוכה קיבלו את שמן ה״ספירות״. [אלה] השמות הקדושים מכול של הסיבות האלהיות, שבהם עתה עסוקים אנחנו, ואודותם הוא העניין. וכמו שנעשה שם זה מן הפועל, כך מן השם [נעשה] הפועל. כי כפי שמ[המלה] ׳אור׳ אומרים אתם ׳להאיר׳ ו׳לֵיאור׳, כך מ״ספירות״, שהן אורות אלהיים שבאמצעותם אנשים גם נוצָרים וגם מוארים אחר שנוצרו, יורשה נא לי, בצו ההכרח, לחדש מונחים: מ״ספירות״ – שייאמר נא ׳להַסְפִּיר׳;[869] שכמו שאור נֵיאור לשכל [פירושו] שהאור נשפך, כך שה״ספירות״ ׳מַסְפִּירוֹת׳ /[עמ׳ 108] פירושו שהספירות משפיעות את אורן,[870] דבר שעושות הן בהשפעת ברכה לשכלים ולנשמות בשמיים, שלהן מספרות הן כבוד, פירוש הדבר: בהַסְפָּרָה ובהשפעה נותנות כבוד, שממנו נהנים הם ומתברכים. אותו דבר עושות הן לא רק בשמים בהשפעת ברכה, אלא גם בארצות – בהארה. וכמו שבשמים באופן כפול, כך גם לשכלים, שאתם קוראים להם מלאכים,[871] כמו גם לנשמות המאושרות, כך בארצות באופן כפול: מחד גיסא לנביאים, למעלה הגבוהה יותר, מאידך – לצדיקים, ל׳צדק׳ הנמוך יותר, כלומר לשביעית ולאחרונה, שם המיוחד לי האחת.[872]

---

[867] לפי תה׳ יט, ב: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ. פסוק זה מובא גם להלן **שכינה, עמ׳ 114, ושם מרחיב אג׳ידיו בפירושו זה. גזירת שם הספירות מן הפסוק (ראה על כך להלן) מצוי כבר בספר הבהיר ס׳ 87: ׳ואמאי קרי ליה ספירות, משום דכתיב ״השמים מספרים כבוד אל״׳.

[868] או: ׳הנביאים׳. אך פענוח המלים אינו ודאי.

[869] sephirare. בצורת מקור של פועל לטיני. אומנם המחבר מתכוון לפועל העברי ׳לספר׳, אך במשמעות חדשה, ובמלה שאינה קיימת בלטינית.

[870] להלן **שכינה, עמ׳ 119, מסמיך אג׳ידיו פועל זה לפועל הלטיני inspirare שפירושו לנשוף ולהשרות רוח. בדומה לכך, זוהר חדש, פרשת יתרו (שייך לספרות תיקוני זוהר), מהדורת מרגליות (ראה: מרגליות, זהר חדש), לג ע״א: ׳דבג״ד אתקריאו ספירן ספירות, דנהרין גוונין דילהון כספירים יקירין; פירוש ה(פסאודו) ראב״ד לספר יצירה א, א: ׳יש לך לדעת שהספירות יקראו ספרים מלשון [איכה ד, ז] ״ספיר גזרתן״׳.

[871] לדעת הרמב״ם (ואחרים) המלאכים הם השכלים הנפרדים (מורה נבוכים א, מג, ועוד).

[872] ׳צדק׳ הוא מכינוייה המובהקים של המלכות.

אמרתי שחידשתי מלה. אדרבא, אדרבא, מלה עתיקה מביאה אני[873] לאיטליה מתוסקיה, וזאת נעשתה ידועה ושייכת.[874] אך אתם אינכם מכירים איזו [מלה] של רוח רפאים, אם לומר כך, הגיעה אליכם.[875] אילו אהבתם אותי ואת דיבורי ושפתי, גם [מלה] זאת וגם אינספור אחרות הייתם חוזרים ומכירים. המלה עטתה רוח רפאים כאשר אות הסירה, הוסיפה, המירה. וכמו שהעם אינו מכיר את העוטים רוחות רפאים, בכל זאת כמה ידידים יודעים [זאת] היטב, כך את הביטויים אשר נגזרו מהשפה שלי, כלומר מ[השפה] האלהית, איש אינו מכיר חוץ מאלה אשר יודעים את בִּיטויי ולשוני. אלה – פוטרים עצמם, אלה – מתמסרים ומדי יום שוכבים אצל דלתותי.[876]

מנהג לשון הקודש הוא בנקודות להשמיע את [אותיות] התנועות שלכם. כך, Safar או Saphar כותבים אתם בחמש או בשש אותיות, [ואילו] הארמיים, או העבריים שיצאו מתוך הארמיים,[877] [כותבים זאת] בשלוש בלבד, באופן זה: "ספר" [878] SPR שאותו קוראים, אחרי שהתנועות מובנות בנוסף, Saphar. כי אם את המלה שלנו, 'לַהַסְפִּיר' [=spirare], תשמור בצורה הארמית, ואת התנועה הראשונה תסלק – תסיר ממנה את רוח הרפאים, וכבר תכיר [אותה] לא כחדשה אלא כעתיקה ומורגלת, מה שאתם רגילים לומר spirare [= לנשוף]. האות F אינה מומרת ב־P, מאחר ש־F בשפה זו אינה ולא כלום, גם לא יוונית, מאחר ש[אלה] אותיות ממזרות ומחודשות, [ואילו] אות זו נתתי אני, מייסדת האותיות: בהיות קו מונח למעלה – fe,[879] [ואילו] בהיות נקודה מוטלת במרכז יש

---

[873] affero . כך בכתב היד, ובנדפס, בטעות, afferro.

[874] לפי התיאוריה של אניו מויטרבו (1432–1502), שנתבססה על זיופי טקסטים, מלים עבריות הגיעו ללטינית באמצעות השפה האטרוסקית. תוסקיה היא שם חלופי לאטרוריה, ארץ האטרוסקים, ובמיוחד למחוז ויטרבו, ארצם של אג'ידיו ושל אניו, שבה גם גילה (לדבריו, ובעצם זייף), בשנת 1493, לוח שיש כתוב בשפה האטרוסקית.

[875] רבים הטילו ספק בתגליותיו של אניו כבר עם פרסומם הראשון. ראה על כך לעיל במבוא ##, עמ' ???.

[876] לפי משלי ח, לד: אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזוֹת פְּתָחָי. ראה להלן, **שכינה, עמ' 171.

[877] לפי השקפה רווחת הארמית היתה השפה הראשונה, והעברית יצאה ממנה.

[878] בכתב היד נכתבו האותיות גם באותיות עבריות וגם בלטיניות.

[879] בהתאם לנוהג הקיים לעתים לציין פ רפויה בקו מעליה.

לקרוא pe. כמו שאנשינו parao [=פרעה] – אתם[880] קוראים pharao, אנשינו parez [=פרץ] – אתם pharez בן יהודה ותמר, בשני המבטאים נותרת אותה צורת [אות]. לא הייתי משמיטה שאותן 'ספירות' חובקות זו את זו, כמו גלגלי השמיים. ומכך מתרחש שמן השם שלהן, של אלה שהן גלגלים בלתי גשמיים, נקראו בשם ה'ספֵרות', הגלגלים הגשמיים.[881] אכן מפרוקלוס ומאחרים תלמד שדברים אלה אודות הגלגל[882] האל חשה התאולוגיה העתיקה, שאותה מסרתי ליוונים.[883]

[השכינה בירכה את בני יפת]

[170r]/ שכן לראשונה שלחתי אליהם את יפת,[884] והוא, אחרי שבירַכתיו, ומכך שאב הוא השראה אלהית, מסר לדורות הבאים שהחזיקו באותו חבל ארץ, את היכולת לעדן את טבעם באופן הולם ולדבר בשפע, להמציא אומנויות נאות ולהבין עניינים אלהיים. נתתי כמות כישרון באופן זמין ביותר לכל התפקידים שיש לבצע במלחמה ובשלום. אז בזוכרי היטב מה שבירכתי, שכן לא בירכתי שום איש לשווא, פן אהפוך מלותי לבלתי תקפות, הייתי אחראית לכך שאלה יצטיינו יותר מבני תמותה רבים: גם לעורר תחומי ידע יוצאים מן הכלל וכן גם לכונן אימפריות. הלוואי והיו הם בעניין הראשון יותר טהורים ובשני יותר מתונים, אזי לא היו סובלים בנוגע לאחד את השחתת טהרת העניינים האלהיים, ובנוגע לשני – את כיבוי הזוהר של עמי ותורתי בעוצמה כה רבה. שם – מה לא

---

880 מעניינת היא שגרת לשונה של השכינה, שבה 'אנשינו' הם היהודים, ו'אתם' הם הנוצרים.

881 היפוך של התיאוריה הרווחת שלפיה הספירות הקבליות קיבלו את שמן מן הספֵרות, הגלגלים האסטרונומיות.

882 Sphaerus.

883 הפילוסופים הנאו־פלאטוניים, ובעיקר פרוקלוס, אומנם ייחסו אלוהות לגרמי השמים, וספרו העיקרי של פרוקלוס המדבר על כך אכן מכיל את המלה 'תאולוגיה' (יסודות התאולוגיה). אך הקביעה שהגלגל (או הכדור) מכונה אל, מצויה בשם הפילוסוף אמפדוקלס, איש המאה החמישית לפני הספירה (מקורו של אמפדוקלס בעניין זה הוא פרמנידס, אך זה אינו מכנה את כדור היש שלו בשם אל). יתר על כן, המלה שאג'ידיו משתמש כאן לגלגל (או לכדור) היא ספֵרוס, ובצורה זו (להבדיל מן הצורה הרגילה ספֵרה) אין המלה מצויה אלא אצל אמפדוקלס בלבד. ואולי טעה כאן אג'ידיו וכתב פרוקלוס במקום אמפדוקלס (על העניין חוזר אג'ידיו גם להלן בעמוד הבא). דברי אמפדוקלס הובאו בפי כמה עדים, ביניהם אב הכנסייה היפוליטוס, המביא זאת בספרו הפרכת כל המינויות (Refutatio omnium haeresium) חלק שביעי. שם נאמר שאמפדוקלס טוען שהאהבה יוצרת את הכדור (ספֵרוס), ואותו מכנה אמפדוקלס גם בשם אל. אמפדוקלס נזכר בשמו להלן **שכינה, עמ' 226.

884 בשולי כתב היד נכתב: 'יפת בן נח'. יפת היה כידוע גם אבי היוונים ותרבותם.

השחיתו המשוררים, באגדות שגונו על ידי אפלטון?[885] כאן – מה לא ניסו לעקור באמצעות אנטיוכוס וניקנור, אחרי שאלכסנדר עבר מן העולם?[886]

בראותי זאת, את השימוש לרעה שעשו בכוחות, גם בכוח הכישרון וגם בכוח הנשק, ו[בראותי] שאת הדברים שקיבלו בחסדי הפנו כנשק נגדי, העמדתי ברכה נגד ברכה,[887] ממלכה נגד ממלכה, חיה[888] נגד בעל חיים. שכן בירכתי את עשיו באמצעות הזָקֵן המעורפל [בראייתו]: 'תחיה[889] על חרב[890] במשמני הארץ'.[891] במלים אלה הבטחתי /[עמ' 109] את לאטיום, את הטיבר, את הניצחונות ואת האימפריה הרומית. כמו שאת הלביאה מדניאל – הדוב שיטח לארץ, את אותו הנמר, את הבבלי מדי – אותו היווני, כך את הנמר – החיה הרביעית, אשר את שמה [דניאל] כבש [בלבו]. את יוון שיעבדה האימפריה של הרומאים.[892]

[סִפֵּרוֹת וסְפִירות]

דרך אגב, דברים אלה [אומרת אני] בשל הגלגל–האל. הדברים שמסרתי במעטה מסתורין בתאולוגיה העתיקה, כדי שיתבוננו ב"ספירות" האלהיות שמצויות באל, ובמאמר הקדוש, ובסִפֵּרות שהן על־שמיימיות, מן הבחינה שיהיו מסוגלים לכך. אף על פי שאותן שבע סיבות שבבניין המאמר

---

885 בפוליטאה ספר שני, אפלטון מגנה את שירתם של הומרוס והסיודוס בגלל המיתוסים השקריים שלהם, ואוסר להכניס את כתביהם למדינה האידאלית שלו.

886 הכוונה לגזרות הדת המתוארות בספרי המכבים, שהמבצעים העיקריים שלהם היו המלך הסלווקי אנטיוכוס והמצביא ניקנור. ספר מכבים א פותח בתולדות אלכסנדר הגדול.

887 ברכת יעקב כנגד ברכת עשיו.

888 החיות מסמלות ממלכות, כדלהלן.

889 vives . כך בכתב היד, ובנדפס, בטעות, vivens.

890 ense . כך בכתב היד, ובנדפס, בטעות, eris.

891 בר' כז, לט–מ: וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל. וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ.

892 ארבע החיות המתוארות בדניאל פרק ז (נקבת אריה, דוב, נמר ועוד חיה שלא נתפרש שמה), פורשו על ארבע הממלכות: בבל, מדי, יוון ורומי (כך למשל בפירוש רש"י לפרק זה, אלא שהוא גורס פרס במקום מדי). עניין זה נזכר גם להלן, **שכינה, עמ' 201, ועוד.

הן נצחיות, בלתי גשמיות וחסרות תנועה, כדי שייצרו עולם חדש, גופני, זורם – הטביעו[893] את תמונותיהן בשבע הסיבות של הדברים האנושיים ובני התמותה וייסדו אותו מספר של גלגלים שמימיים ונתנו בהם את שמותיהם: גם ספֵרות כינו אותם וגם כאילו שבע 'ספירות' הבניין, כפי שלימדתי להתבונן במאמר לצורך זה: שלעומת זאת [לעומת שבע התחתונות], החכמה והעולם העליון הם דבר מוחלט ביותר, ולא כך כאילו הפניתי את המאמר אל ענייניכם. באופן מסוים הנעלה על כוח הביטוי – [המאמר הוא] בבחינה בעלת ניגוד [מהותי], כמו שאמרתי לעיל, כי אותן שלוש פונות כלפי מעלה ואלה השבע – כלפי מטה.

כך בגלגלים המוחשים כינו בשם 'שבעה כוכבי לכת' את אלה שבשעה שהסיבוב העליון נוטה אל השוקעים והמערב, בשעה שנשענים הם כלפי המזרח והשחר – סבים לאחור.[894] וכך שבע הסיבות שבבניין האלהי, שבאותו מספר אחר כך נולדו כבכורות מן ההורים הנצחיים בתוך הדברים השמימיים, הוענק להם מן התהילה ומן הנצחיות של ההורים, שכן יש להתייחס לבכורה בשיא הכבוד.

[השביעייה שולטת בסיבות הדברים וגורמת כל דבר באמצעות השכינה]

וכך מספר זה של השביעייה, מאחר שהוא שולט בסיבות הבניין, וגורם כל דבר דרכי השביעית, מכאן הוענק לי השם "באר־שבע" וגם "בת־שבע",[895] שם שהוא נפוץ בכל העולם, גם בטבע וגם בתורה ובנביאים. בטבע: למען ייעשה הדבר, שהדברים הנעשים מחקים את יוצריהם. בתורה: לשם חידוש, כדי שהדברים בסובם לאחור יחזירו עצמם אל המקור בהיותם דומים לו ככל היותר.[896]

לפיכך, לפי החלוקה הידועה של שבע התחתונות, שלוש העליונות, מתוך עשר הספירות, הסיבות האלהיות, לא נהגתי בלא שום שכל בייסוד סדרי הטהרה,[897] המנהגים, המצוות, כפי שטוענים הטיפשים, ולא משכתי ידי מן המספרים המיוחדים שלנו, בנוקטי לעתים קרובות בעשירייה, במקרים רבים בשלישייה, ובתכיפות רבה ביותר בשביעייה, מאחר שכל אחד רגיל אצל היקרים לו,

---

[893] אנו מציעים לגרוס expresserunt, במקום expressae erunt הנדפס, שנראה כי אינו ניתן לתרגום בהקשר)בכתב היד המלה מחולקת לשתי שורות(.

[894] לפי התיאוריה הפטולמאית.

[895] 'באר־שבע' ו'בת־שבע' הם כינויים רגילים לשכינה בספרות הקבלה.

[896] הכוונה כנראה לתורת השמיטות המסתמכת על מצוות השמיטה והיובל שבתורה.

[897] כגון בשבעת ימי הנידה.

ובאלה משתמש הוא ברצון. אכן אז, כשמישהם יִרְצו לרַצות אותנו בחסידות ולהפוך אותנו לנוטי חסד, כשיתווסף ל[מעשה] הדת המספר המיוחד והיקר לנו, את הדבר שאותו דרשו – בתוקף הדומוּת יבצעו ביתר קלות.

[השכינה כמינרווה; וכמינרווה לאודיסאוס, לא תחשוף השכינה לקארל את כל סודותיה טרם שיכניע את האויבים]

אמרתי שמספר זה הוקדש לי, באשר הנני שביעית בבניין. סוד זה לא נעלם מיוון, שאת [מספר] זה קידשה לבתולה מינרווה.[898] כאן עולה קושיה עמוקה ביותר: למה שני שמות עלו בגורל[ה] אצל היוונים? שכן לעתים אומרים הם 'פאלאס', ולעתים – מינרווה. דרך הומרוס מתחברים השניים כשכתוב 'פאלאס אתֶנה'.[899] מה אמנם התכוונו [הם בכך] – הבינו בוודאי הם עצמם, אך במה שנוגע לנו, קיסר, [כך] הוא: לא לדאוג לענייני החולין, [מנגד] אם יגרמו משהו לעניינים שלנו – לא לזלזל.[900] אותה שאלה היתה נוקבת אתכם בספרים הקדושים, לו נשמעתם לאוונגליון, לו חקרתם את כתבי הקודש, ולו[901] על דלתותי יום יום [שקדתם], כלומר לו על אמיתוּת הכתבים התחקיתם, לו על מזוזות פתחי,[902] כלומר לו את הרעיונות הסודיים [למדתם], לא מן השְמרים היוניים, אלא מההתגלות האלהית, כתבי הקודש,[903] כרצים מטה מהררי טרף, כמי שאמרתי קודם לכן,[904] צדים

---

898 לפי עדותו של פילון האלכסנדרוני (*Legum Allegoriae* I 15) הפיתגוראים דימו את המספר שבע לבתולה הנצחית, והכוונה לאלה אתנה.

899 מלים אלה כתובות כאן באותיות יווניות. צירוף זה של שני השמות הללו נמצא למשל באיליאדה, ספר ראשון שורה 200 (לצירוף זה מצויים כמה הסברים במיתולוגיה). מינרווה הוא שמה של אלה רומית, שהרומאים זיהוה עם אתנה.

900 משפטים אלה מביעים את עמדתו האמביוולנטית של אג'ידיו באשר למיתולוגיה הפגאנית.

901 בכתב היד כתוב sique ובדפוס רק si.

902 לפי משלי ח, לד: אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזֹת פִּתָחָי. לפי תרגום הוולגאטה. פסוק זה מצוטט גם לעיל. פסוק זה מצוטט בספר כמה פעמים. וראה להלן **שכינה, עמ' 171.

903 או: 'אלה שנכתבו'. בדברים אלה מתנצל המחבר כנגד טענותיהם של מי שמתנגדים לשימוש הנוצרי במיתולוגיה הפגאנית, כגון סבונרולה או לותר.

904 **שכינה, עמ' 99.

הייתם צבאות ואיילי שדות.[905] הומרוס עיצב באגדות מה שאנשינו – במשלים ובחידות, כפי שאני שרתי בנבל.[906] [אומר הוא] שזו אשר כיניתיה 'אלה' היתה לצידו של איש איתקה אומנם /[עמ' 110] תמיד, אך בכל זאת אף פעם לא גילתה את עצמה אלא בכניסתו לאיתקה וכאשר חש אלֵי ניצחון הבסת המחזרים.[907] אותו דבר אעשה עתה אתך. עמדתי לצדה של החסידות הרומאית אחרי שהיגרתי מאסיה אל לאטיום ואטרוריה כדי שאשַמֵר כבר לא את יהודה לבדה אלא את חוג העולם בכללו. בחרתי לישב עיר זו אשר תשלוט [לא][908] בפרוביציה אחת, כמו ירושלים ביהודה, אלא בקצוות חוג הארץ בכללו. בכל זאת אף פעם לא חשפתי את עצמי, ולא נתתי את אוצרותי שייראו כך כפי [שנתתי] לך, אך אף לא לך לפני שתיגש להביס את אויבי הדת. והלא, תאמר, באוונגליון הוצגו כל הדברים; אומנם הוצגו כל אשר שייכים היו להשגת הטוב העליון. אך האוונגליונים מלמדים שנותרו עוד דברים קדושים רבים,[909] שאף לא יכלו אז [בני הדור] הללו לשאת בשום אופן, ומשום כך מצווים הם[910] לחקור בכתבי הקודש.[911] ובשום מקום לא נכתב: 'לימדתי את כל הדברים', אלא: 'הוא[912] ילמד את הדברים שאומר לכם'.[913]

---

905 שה"ש ב, ז, לפי תרגום הוולגאטה.

906 תה' עח, ב: אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת מִנִּי קֶדֶם. המלה 'חידות' מתורגמת בוולגאטה (שלפי נוסח העברית) aenigmata, ובה נוקט גם אג'ידיו כאן. מספר המזמור (77 לפי מספור הוולגאטה) צוין כאן בשולי כתב היד.

907 אתנה היתה בת בריתו של אודיסאוס מלך איתקה, והיא נגלתה אליו גם במרחקים, בארץ הפיאקים בדמות רועה צאן (אודיסאה ספר יג), אך בדמותה שלה נגלתה אליו רק בסוף היצירה (בספר כב) לאחר ששב הביתה לאיתקה להביס את המחזרים אחרי אשתו.

908 נראה שהמחבר השמיט בטעות את המלה non.

909 או: 'האוונגליונים הקדושים מלמדים שנותרו עוד דברים רבים'.

910 האוונגליונים.

911 ראה לעיל **שכינה, עמ' 74, 85. .

912 רוח הקודש.

913 יוחנן יד 26.

דיברתי אודות ההורה, אודותי הצאצאית, אודות רוח הקודש, אודות החכמה, אודות המאמר, אודות חוג העולם שנעשה בהשתדלות המאמר, אחר שזה עצמו נשלח אל בני האדם לשם חידוש [העולם]. אך דברים אלה מסכמת אני בקצרה: באתי[914] כשאני עתידה לסבול ולהטיף דברים אלה שבלעדיהם בני האדם לא יכולים היו להיוושע.[915] הוא[916] ילמד אתכם את כל הדברים שבלעדיהם לא יובנו באופן מלא לא כתבי הקודש של העתיקים, ולא אלה החדשים, אלא כל מה שעשוי להיכתב באוונגליונים הקדושים.

[לשון רבים ויחיד ב'ברא אלהים']

[170v]/ מן הניסיון תלמד שאני מתגלית לך בלבד, לשם פריצת הדברים הנוגעים לכתבי הקודש שעד עתה לא נפרצו. היה אתה לבני התמותה, לדת ולאימפריה רומית, כאותו גזבר המוציא מאוצרך דברים חדשים וישנים. לא הצבתי באמצעות אותן שתי הקימיניות[917] שום סודות לאימוץ, אלא דברים אחדים הנאמרים בכל דרך, שיש הכרח להקדים אותם לשם הבנת אותם [סודות]. עם זאת אינני יכולה לרסן את עצמי, לבל תהיה תמיד תלוי [בספק] מבלי שאפתח את אחד הסודות, שיש לדון בו בהרחבה לאחר מכן. כי לדבר שכתוב 'בראשית ברא אלהים'[918] יש מובנים אחרים הרחק[919] ממה שמישהו משלכם פירש באותיות.[920]

---

914 דברים אלה, בלשון זכר, הם דברי המאמר המזדהה עם ישו.

915 יכולים היו להיוושע.

916 רוח הקודש.

917 דלעיל **שכינה, עמ' 106, וכן להלן **שכינה, עמ' 221.

918 בר' א, א.

919 בכתב היד כתוב longea, צורה שאינה מוכרת, ובנדפס, כרגיל, longe.

920 ייתכן שהכוונה לפירושו של פיקו דלה מירנדולה על מעשה בראשית, 'הפטפלוס' בו כלל דיון במשמעות צירופים שונים המצויים באותיות המילה 'בראשית'.

ועתה מה שנוגע לגופו של עניין. שאלה זו נשאלה מחכמי העבריים: איך אפשר שכתוב אודות האל: ברא 'אלהים', מאחר שאין 'אלהים' [כשם] יחיד, אלא שם ריבוי? השיבו, בהיותי מוסיפה,[921] שזה מתאים. כי מוסף פועל ביחיד, ונכתב 'ברא', לא 'בראו'.[922] תלומדו נא מכאן ש'אלהים' אינו נסוג מן האחדות.

אך אם[923] יכולת לשמוע, קבל עתה את הדברים אשר עדיין לא שמעת, ותהרהר עד כמה חקרו היטב אותם ששאלו זאת אודות 'אלהים', למה[924] הוא בריבוי – למה לא אמרו הם דבר גם אודות שמות אלהיים אחרים, באיזה אופן נכתבו? אם אצל משה על 'אלהים', למה לא אצל דויד האב ואצל שלמה הבן, שאני תמיד לצדם הייתי, שעליהם נפחתי [מרוחי], שאילצתי[ם] לכתוב אודותי סודות שאינם ניתנים לביטוי, שהחליקו לתוך שכליהם?[925] האם סוף סוף סבור אתה שאני מפשיטה ומראה לך את עצמי מבפנים,[926] במידה שמותר לאדם לדעת, בתנאי שהוא חסיד ואף גם חכם?[927]

---

921 כלומר השכינה מוסיפה משלה ומרחיבה את דברי חז"ל דלהלן. התרגום על פי תיקון ל־adiciente. בכתב היד, כמו בנדפס – adictante, צורה שאינה מוכרת.

922 בראשית רבה, א, ז: 'ואין כל בריה יכולה לומר שתי רשויות בראו העולם [...] בראשית בראו אלהים אין כתיב כאן אלא ברא אלהים'.

923 דומה שמלה זו, si, נכתבה בכתב היד באופן לא ברור, ואיננה בדפוס.

924 על פי פתיחת הקיצור כ־quid ולא כ־quod כבנדפס.

925 הכתובים, בהם דברי דויד ושלמה, נכתבו לפי חז"ל לא בנבואה אלא ברוח הקודש, שהיא דרגה נמוכה יותר, ובקבלה ואצל אג'ידיו מזוהה עם השכינה. לפי התיאור כאן מדובר בהשראה שאינה לגמרי מודעת במי שמקבל אותה.

926 בדומה למה שעושה התורה והשכינה בסבא דמשפטים (זוהר ח"ב, צט ע"א) שפושטת בגדיה בפני אהובה.

927 ראה תהלים פו ב, וכן ברכות ד ע"א.

[חכמה עליונה ותחתונה]

אותה חכמה, הנולדת תמיד מן האב,[928] מעל כל הבניין, אין לה סוף, גבול, מדה. היא הרבה יותר גבוהה,[929] אלהית ונישאת, מכדי שתפנה מבט אל אותם דברים ביצתיים[930] שלכם וטינופות. לפיכך אמרתי שהמאמר מובדל הוא מזה אשר ממשיך זאת אל דברים אלה, ופחות מכל [עושה כך] ההיא [החכמה].

וכך אני, הנני גם ממוקמת בבניין וגם אחרונה בבניין. מבחינה מסוימת אותה חכמה אני היא, ומבחינה מסוימת – איננני.[931] [אם] תיחשב היא השמש – אני קרן, היא הים – אני טיפה שלו.[932] אך[933] גם טיפה איננה אלא מי הים. ההיא נקראת 'חכמת אלהים', אני 'חכמת שלמה'.[934] ההיא לא רק 'רחוק מִכְּרה' אלא שהוא מן הקצוות הקיצוניים ביותר.[935] לא רק מעל הכישרונות האנושיים, אלא אף מעל שבע ה"ספירות", הרוטטות בבניין האלהי. ההיא מעל הבניין, אני מתחת; ההיא, כמו שאמרתי, עם שלמה,[936] /[עמ' 111] רחוק מחוג הארץ, אני – קרוב, עושָה עולם, דואגת, מיישבת.[937]

---

928 בנצרות מזוהה הבן, ישו, לעתים קרובות עם החכמה.

929 או: 'עמוקה'.

930 lutulenta . כך בכתב היד, ובנדפס, בטעות, luculenta (שמשמעו: מלאי אור).

931 תפיסת השכינה כחכמה תחתונה.

932 השוה לעיל .

933 sed . מלה זו כתובה בכתב היד (אומנם מחוקה) ואינה בדפוס.

934 ניגוד זה בין חכמת אלוהים, שהיא ספירת חכמה, לבין חכמת שלמה שהיא כינוי לשכינה, שכיח בספרות הקבלה.

935 לפי משלי לא, י: אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

936 כוונתו לפסוק הנ"ל מספר משלי שלמה.

937 או: 'שוכנת [בו]'.

[השכינה מלינה על כך שאין שמים לב לסודות אלה]

תאמר: אותות רעים הם אלה;[938] [אענה:] אות רע הוא זה – שמתנות האל המבהיקות ביותר, ננטשות, נזנחות, מושמות ללעג על ידי מי שניתנו הן להם. במשך אלף שנים ויותר מצויות הן בידיכם, והאל משקיף 'היש משכיל או דורש אלהים'.[939] כל יום אומרים אתם: 'כל היום היא מחשבתי'.[940] יותר נכון היה שייקראו – 'שעשועים'.[941] מה עושה [כאן] מחשבה זו, איפה המזמור הראשון [שבו] המחשבה היא 'יומם ולילה'?[942] אין מי שישאל, [לא] עַד אחד.[943]

כפי שנאמר על [המלה] 'אלהים' שהדבר נוגע להיותה ריבוי ולא יחיד, כך היה אומר על החכמה, לו גם אחד היה חוקר [זאת]. ואין צורך להשקיע מאמץ רב כדי להכיר זאת, אלא ניכר הדבר מקריאה בודדת של מי שאינו מעלים עיניו, מכיוון שאכן יוכר ההבדל בין התחתונה ואותה עליונה. שש הן ה'מידות' הממצעות בבניין, אשר אומנם נשפעות מאותה מרוממת, [ה]מתקבלות על ידִי בדש [הבגד] השפל; שגם בכך יסומן[944] הבדל זה שבינינו, באמצעות אותן שש[945] שממנה ניתנו ועל ידִי נתקבלו.

---

938 הכוונה כנראה להצפת הטיבר הנ"ל, **שכינה, עמ' 105.

939 לפי תה' יד, ב; נג, ג: אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת אֱלֹהִים. (בערך לפי תרגום הוולגאטה).

940 תה' קיט, צז: מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי (בהתאם לתרגום הוולגאטה, ראה בהערה הבאה). מזמור זה היה נאמר יום יום בחוגו של אג'ידיו. ראה ספרון על האותיות העבריות (בתרגום ליבס), עמ' 16 והערה 28.

941 כך נאמר באותו פרק, פסוק צב: לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי. בתרגום הוולגאטה לפי השבעים המלה שעשֻׁעי תורגמה גם היא במלים meditatio mea (= מחשבתי), כמו שתורגמה 'שיחתי' בפסוק לעיל. ורק בחלק מנוסחי הוולגאטה לפי העברית תורגמה היא כשעשועי (אומנם במלה delectatio, ולא במלה deliciae שנוקט בה אג'ידיו).

942 תה' א, ב: כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. הפועל 'יהגה' מתורגם בוולגאטה בפועל שממנו נגזרת המלה meditatio דלעיל.

943 לפי תה' יד, ג (וכיו"ב נג, ד): הַכֹּל סָר יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם אֶחָד. פסוק זה, שנדרש גם קודם לכן (עמ' 104), הוא המשכו של הפסוק דלעיל: אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת אֱלֹהִים.

944 significetur. כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות significentur.

945 אולי כוונתו לאות ואו שנוספה במלה חכמות.

[המשך: חכמה וחכמות]

לפיכך אצל דויד ושלמה נקרא שם זה, "חכמה", שש פעמים במספר ריבוי, כמו "אלהים". וזאת שכאשר היא נקבעת כאחת, נקראת "חכמה",[946] במספר ריבוי תיקרא לא "חכמה" אלא "חכמות". קרא נא בספר שופטים את מקרה אם סיסרא והנערות העונות, כתוב "חכמות" בריבוי.[947] תקרא אחר־כך את דויד: "חכמות" חכמות ידבר פי.[948] ארבעה מקומות אחרים תמצא במשלי,[949] היכן ששם העצם [מביע] ריבוי, הפועל מביע יחיד, כמו "אלהים ברא"[950] – אֵלים ברא. חכמות, אומר הוא, בחוץ צועקות.[951] צורת [דיבור כזו], המעוברת בסוד עליון, לא תקרא בשום מקום בו עוסקים בעניינים אנושיים, כי באלה כלל לא יוכל לקרות, שבמספר תישמר אחדות כה אמתית, באותה [צורת] יחיד [דקדוקי], אכן [חכמות] צועקת.

התבונן בחדרים הפנימיים של שלושה[952] סודות. האחד: שגם אם, כפי שאמרתי, אני התחתונה הנני נבדלת מאותה נישאה, בכל זאת, אין זה עד למידה שלא איחשב זהה [לה]. ולא שם, במקום [ששורר] שלטונה המופלא של האחדות, ישׂחק את האחדות מספר מזדמן. סיבה אחרת לדבר, שמה ש[נאמר] עלי ועל אותה חכמה, נאמר על מספרים שונים. חפצה אני שיהיה הוא דין אחד, שאם נקבעים [המספר] שבע, אם שלוש, אם עשר ומספרים אחרים – לא תתערער בשל כך האחדות הקבועה

---

946 בכתב היד נכתבה המלה פעמיים, פעם באותיות עבריות ופעם בתעתיק.

947 ה, כט: חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה. אג׳ידיו מתעלם מכך שבפסוק זה, שלא כמו במקומות הבאים, האות ח מנוקדת בפתח, והמלה היא בוודאי תואר ולא שם.

948 תה׳ מט, ד: פִּי יְדַבֵּר חָכְמוֹת.

949 הם מובאים להלן.

950 בר׳ א, א.

951 משלי א, כ: חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה בָּרְחֹבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ. ׳תרנה׳ נראה כריבוי, וכך גם בתרגומו של אג׳ידיו, שתורגם לעיל ׳צועקות׳, זאת אם לסמוך על הנדפס. אך במשפט הבא גורס הוא ׳צועק׳, וכן בהמשך (שם בתרגום – ׳צועקת׳), ודומה שהוא מסתמך על לשון היחיד שבמשפט. לפיכך יש לחשוד שבכתב היד כתוב ביחיד, אך לא ניתן לאמת זאת כי שם סוף המלה חבויה בקיפול הכריכה. אפשר אומנם שאג׳ידיו רומז לסוף הפסוק, שאיננו מצטט, ששם ׳תתן קולה׳ הוא ביחיד ללא ספק גם במקור העברי. בוולגאטה הפסוק כולו ביחיד, ובתרגום חוזר: ׳חכמה בחוץ מטיפה, בכיכרות נותנת קולה׳. ויש אומרים שכך צריך להיות גם במקור העברי, לפי איוב לט, כג: עָלָיו תִּרְנֶה אַשְׁפָּה.

952 תחילה נכתב ׳של שני׳, ונמחק.

ביותר. לבסוף: מאחר שאני לבדי שופכת קולות ואור לא היא, עלי כתוב 'צועקת', לא עליה. כתוב 'חכמות' כי אני אפס בלעדיה. שכן את הצליל מפיק [התוקע] מקרן וחצוצרה, שבלעדיה המחצצר לא היה מפיק כלום, אך החצוצרה בלי הנושף לא היתה נותנת [דבר].

[השכינה מפצירה לבקש אחר החכמות ומזלזלת במי שהחכמות רמות מדי עבורו מאחר שאינו קורא עברית]

[171r] מקום אחר באותו ספר נקרא על ידיכם כשירי ביותר,[953] ובכל זאת אין מבין או דורש זאת: חכמות בנתה לה[954] בית.[955] הכול נושאים זאת בפיהם, אך אף אחד אינו דורש וחוקר זאת. צדים אותנו במקום שאיננו שם. הכול בורחים מאותו מקום ששם אנו אל טפרובאנה,[956] תגום,[957] מבקשים את הגנגס, אל גאדס[958] ואל [האיים] המאושרים,[959] ואין מי שיכול להסביר סגנון כתיבה [זה]. כי אחר כך הוא כותב: 'בחכמה הוא[960] בונה את הבית'.[961] שכן הוא נוקט ב[לשון] יחיד כאשר מתאים לו, ושוב כשרוצה הוא – נוקט בריבוי. ואם בשניהם הוא גם יכול וגם רגיל [לנקוט], אין כל הכרח שיאלצו להעדיף להשתמש באחד בְּמקום האחר.

---

953 ייתכן שהכוונה לשימוש בפסוק זה באנטיפון בליטורגיה הכנסייתית.

954 בדפוס נוספה כאן, בלא צורך, המלה tamen שאינה בכתב היד.

955 משלי ט, א: חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה.

956 הוא האי סרי־לנקה (ציילון).

957 קיימת עיר בשם זה בפיליפינים, ומקום בפורטוגל.

958 היא Cadiz, השוכנת על אי באוקיינוס האטלנטי צפונה לגיברלטר.

959 איים מיתולוגיים ששם שוכנות נשמות הצדיקים, ממוקמים בדרך כלל באוקיאנוס האטלנטי. המקומות האחרונים היו משאת נפש בימי כיבושי אלכסנדר.

960 או: 'היא'.

961 משלי כד, ג: בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בָּיִת וּבִתְבוּנָה יִתְכּוֹנָן. גם בתרגום הוולגאטה הפועל הוא בסביל ובעתיד.

אחרי אלה שוב הוסיף: חכמות נשים בונה בית,[962] ששם לא בלבד שאומר ריבוי, אלא אף מוסיף את שם העצם 'נשים'. לבסוף: 'רמות הן', אומר הוא, 'לאוויל החכמות, בשערים לא יפתח פיו'.[963] ששם, התבונן נא מעצמך, מציג אותו ככל כך טיפש, שהחכמות כה גבוהות הן לו, עד שאפילו לא יוכל לשער אותן אשר מעולם לא שמע, קרא, העלה בדעתו, ולא העריך שהן כתובות במקום כלשהו זה למעלה מאלף שנה.

דברים אלה אשר בוודאי קשים הם ביותר לידיעה אף בשקידה עליונה, אך לקריאה ולמציאתם בכתובים, לכל אדם גם אם הוא סתום ביותר, קלים הם מאוד; [עמ' 112] אם על דלתותי, לא יום יום, אכן לפחות לעתים רחוקות, היו שוקדים,[964] ושומעים אותי מדברת, לא כפרשן וחולם שממנו יכול העניין להיגזל, גם בהיותו מכוון באופן אחר.

אם מישהו אוהב אותי, שומר הוא את דיבורי. כל דיבור ששמעתם איננו שלי, בהיותו כזה שלא הגיע אליכם בטהרה, ביושר, ככזה שפיעפע מעורקי. לעולם הטיפש[965] נישאות [מדי] היו החכמות, אשר רחקו הרחק מ[דרכֵי][966] בני האדם הנמלטים מדלתותי, והמחפשים בדרכי עקלקלות וחתחתים דברים בלתי מובנים.[967] ולא זו בלבד אלא זה למעלה מאלף וארבע מאות שנה גירשו אותי מלימודיהם. קודם לכן גירשני 'אדם' בחטאו,[968] ועם זאת לא דחה את דיבורי.[969]

---

[962] משלי יד, א: חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ וְאִוֶּלֶת בְּיָדֶיהָ תֶּהֶרְסֶנּוּ. התרגום אינו לפי הוולגאטה, המתרגם ביחיד: 'אשה חכמה בנתה ביתה'.

[963] משלי כד, ז: רָאמוֹת לָאֲוִיל חָכְמוֹת בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח פִּיהוּ. התרגום שוב אינו לפי הוולגאטה, שבה 'חכמה' ביחיד (וכן בשער).

[964] לפי משלי ח, לד, כדלעיל, וראה להלן ** עמ' 171.

[965] או: 'לטיפש המקושט'.

[966] יש להשלים מלה זו או כיוצא בה, כי אחרי ab יש צורך במלה ביחסת האבלטיב, שבוודאי נשמטה מן הטקסט.

[967] בכתב היד intelligia, צורה שאינה מוכרת במילונים. בנדפס intelligibili ודומה שצריך להיות intelligibilia.

[968] הזוהר (ח"א, רלז ע"א) מפרש את הפסוק 'ויגרש את האדם' (בר' ג, כד), כאילו האדם הוא נושא המשפט, והוא שגירש את השכינה המכונה את.

[969] השוה מדרש איכה רבה, הקדמה פסקה ב: 'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו'.

[השכינה היא שמאירה את הסודות]

בולט בנוכחותו הוא המזמור, שאותו שר הוא[970] אודות הדעת הזו שלי: 'נסתרה ומופלאה היא', אומר הוא, 'דעתך ממני'. כאילו אמר: הרבה מעל נישאה ואוששה, ולא אוכל [להגיע] עד אליה.[971] שכן ההיא חשוכה היא, ובבחינת מחשכים לאותם בני תמותה המסתכלים בנו בעיוורון, אם לא ככל שאני בחשכה זו הארתי, לאבות במידת מה, למשה באופן בהיר יותר[972] זרחתי בכנפַי ובקרנַי. על עניין זה מעיד הוא היטב באותו מזמור. 'אקח', אומר הוא, וכאילו 'אלבש, כנפי שחר, ואשכון בקצוי הים'.[973] מהו אותו ים? אַראה אחר כך.

וגם לא שתק אודות ביאתי אחרי כן עם המשיח, כאשר [אמר ש]המחשכים והלילה, שהוא השם שניתן לי על־ידי האב, היו צריכים להימלא באור, ובסופו של דבר להיות עתידים להגיש לעולם, באמצעות השליחים העטויים בכנפַי, גם 'אור' וגם 'יום'. כשהוא מאחל את כל אלה באופן מפליא לדורות הבאים, אומר במזמור זה אדם: 'לילה כיום יאיר ויהיו כך המחשכים כמו יום',[974] כאשר בסופו של דבר[975] ינתן לכם לדעת את המסתורין.

אני אור העולם.[976] מכאן – קחו לכם כנפיים, מכל צד – עופו אל קצוות האוקיאנוס. היפכו מחשכים לאור, לילה ליום. את אורי – הביאו עמכם אל הארצות הרחוקות ביותר.[977] עשוהו בגלוי, מעל הגגות,

---

970 מזמור זה, קלט (מספר הפרק, 138 לפי מספור הוולגאטה, מצוין גם בשולי כתב היד), מיוחס אומנם בפתיחתו לדויד, אך חז"ל מייחסים לפחות חלק מפסוקיו לאדם הראשון. פסוק ה (אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי, ברכות סא ע"א), ופסוק טז (גָּלְמִי ראה עֵינֶיךָ. סנהדרין לח ע"א).

971 תה' קלט, ו: פְּלִיאָה [כתיב: פלאיה] דַּעַת מִמֶּנִּי נִשְׂגְּבָה לֹא אוּכַל לָהּ. ובקירוב בהתאם לתרגום הוולגאטה.

972 לפי שמות ו, ג, והדרשה על כך בזוהר ח"ב, כג ע"ב.

973 תה' קלט, ט: אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם.

974 תה' קלט, יב: גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה. בקירוב בהתאם לוולגאטה.

975 demum . כך בכתב היד, ולא Deum כנדפס.

976 יוחנן ח 12.

977 הכוונה כנראה לארצות אמריקה, העולם החדש.

עם כל יצור.[978] למה זה? ביקשתי לדבר לבני תמותה ואף לבני אלמוות. מאחר שעל חכמה אלהית זו של ה'ספירות' הקדושות דיבר, זה אשר[979] הגיד אותה בקרב המושלָמים, להמון רק במיסטורין, כי קודם לכן נעלמה משָׂרי העולם.[980] את מי מֵבין הוא כשָׂרים באמת – איגרת אחרת מראה: 'הסקרמנט',[981] אומר הוא, 'הנעלם מדורות העולם, ייוודע גם לשרים ולרשויות השמימיות',[982] שעשרת המספרים היו דברים שצריכים להתפרסם על ידם[983] למען[984] האל ואוצר עושר[985] המאמר, כפי שמכנה [זאת] בעל האיגרת.[986]

[השכינה כותבת את דבריה בעברית מתוך ריבוי משמעויות, כעט סופר מהיר וכפטיש המוציא ניצוצות מסדן]
אך למי אפרסם אני, אם אף אחד, מזה עידן ועידנים, אינו רוצה לשמוע? בלשוני יכולה אני לדבר, באחרות איני יכולה, [שפות] אשר הן ברבריות בפרסום סודות.

---

978 כדלעיל **שכינה, עמ' 65.

979 אנו מציעים לפענח את הקיצור שבכתב היד כ־qui ולא כ־quod הנדפס.

980 לפי האיגרת הראשונה אל הקורינתיים ב 6 (בתרגום דליטש): 'אבל חכמה אנחנו מדברים בקרב השלמים לא חכמת העולם הזה גם לא של שרי העולם הזה אשר יאבדו' (פרק זה מצוין בשולי כתב היד).

981 משמעות המילה 'סקרמנט' היא מסתורין.

982 האיגרת אל האפסיים ג 8–10 (בתרגום דליטש): 'לי [...] ניתן החסד הזה לבשר בגויים את עושר המשיח אשר לא ייחקר. להאיר עיני כל לראות מה־הנהגת הסוד הנסתר מדורות עולם באלהים יוצר הכל. למען אשר תיוודע עתה על־ידי העדה לשרים ולשליטים אשר במרומים חכמת אלהים המפליאה דרכיה' (פרק זה מצוין בשולי כתב היד).

983 או: 'להם'.

984 על פי פתיחת הקיצור כ־gratia. בדפוס gloria, שיתורגם: 'לתהילת'.

985 divitiarum. כך בכתב היד, ובדפוס divitia (צורה שאינה מצויה).

986 כוונתו לצירוף 'עושר המשיח', המובא בהערה דלעיל. המשיח מזוהה כידוע עם המאמר.

לשוני עט של כתבן הכותב מהר.[987] פטיש, כמו שאומרים הארמיים,[988] במכה אחת בברזל מלוהט. דבר אחד מדַבר אלהים –שנים שמעתי, אמרתי בתהילים.[989] שנים, שכן מובנם הגלוי של הכתובים ושל ההיסטוריה[990] ניתן לעם; משמעות סודית, וכמו מנוד ראש נסתר – [ניתנה] להבין לחכמים לבדם. לכן לעתים קרובות אמרתי: מי שיש לו אוזניים לשמוע – ישמע.[991] כאשר [הוא] מדבר אחד שמעתי שניים, צליל ברזל וסדן. זה [הסדן] – נשאר בלי תנועה על עומדו, זה [הברזל] – משתנה לסוגים מכל גוון. מי ימנה כמה ניצוצות יפרצו ויזנקו מהכאה אחת?[992] כך בשעה שהסדן עומד, ו[עומד] חקר ההיסטוריה מסוגה מינרוה השמנה[993] שעל פי רוב מוכרחת לסטות מאמיתת המפעלות, יתגלה נא מה שעדיף, אמיתת הסודות. הסדן[994] עמד יחידי, ההיסטוריה עמדה יחידה. בשעה שמכים בברזל המלובן, שופך הוא לאויר ניצוצות אין מספר. כך, כשהאל מדבר דבר אחד – נשמעים שניים. כשהאחד עומד, השני רץ אל משמעויות אין מספר. מהר רץ דיבורו.[995]

---

987 תה׳ מה, ב: לְשׁוֹנִי עֵט סוֹפֵר מָהִיר.

988 הכוונה כנראה ליר׳ כג, כט, שיובא בהערה להלן עם דרשה תלמודית. ואולי גם לזוהר ח״ב, עד ע״א; ח״ג, רצב ע״ב, אדרא זוטא. אומנם בכל המקומות האלה לא נזכר ברזל בפירוש. תמונה של הפטיש המכה בסלע ומעיף ניצוצות מצויה במהדורה הראשונה של כל כתבי פיקו דלה מירנדולה, באזל 1557. גם שם, כמו כאן בהמשך, משמש הדבר כסמל לרוח הרנסנס. כן ראה פוירשטיין, האש ה״נכה״.

989 תה׳ סב, יב: אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי. פרק זה, לפי מספורו בוולגאטה, מצוין בשולי כתב היד.

990 פירוש המילה גם ׳חקירה׳.

991 מתי יא 15, יג 9; מרקוס ד 23, ז 16. השוה דב׳ כט, ג.

992 שבת, פח ע״ב: ״׳וכפטיש יפוצץ סלע״ [יר׳ כג, כט]. מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נחלק לשבעים לשונות׳. וראה גם להלן **שכינה, עמ׳ 159.

993 הצירוף ׳מינרוה שמנה׳ מציין בספרות הלטינית (כגון בספרו של קיקרו, על הידידות, פרק 19), חוסר כישרון וברק, מינרוה היא אלת האומנויות הרומית.

994 אולי: ׳סדן הסודות׳ (ולא אמיתת הסודות).

995 תה׳ קמז, טו: עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ.

עט של [זה] הכותב מהר. מהו מהר? מלה אחת נשמעת שתיים – פתוחה וסתומה. זו עומדת, זו משתנה לאלף צורות וסוגים. מי רץ וכותב /[עמ' 113] מהר יותר, מאשר זה שבכותבו דבר אחד מציין אלף?

קבל דבר שהוא חדש לכם: שבעים ושתיים פנים יש לתורה, אומרים הארמיים.[996] עניין זה הינו מתודה של החכמה, וכמו דיאלקטיקה אלהית. שכן קיימים בעולם שבעים ושניים מושבי טיעונים,[997] שמתפצלים לסוגים לאין מספר כמעט, ובאמצעות כל המקומות והמושבים מתפרשים ההגדים הבודדים. לאיזה תכלית [אומרת אני] דברים אלה? כדי שתבין שכל שפה היא ברברית ביחס לדברים אלה, פרט ל[שפת]י, ששם האותיות, צורות האותיות, החלקים, ההמרות שלא ייאמנו, הנקודות, הטעמים,[998] סוג אחר של נקודות אילמות,[999] התגים, השורות,[1000] הפסקאות, [הסימנים] המחברים, ודברים אחרים. מין זה [של דברים], שאותם איש מעולם לא מסוגל היה למנות, הם דברים אמיתיים ושייכים ללשוני, ומבחינה זו – נְצָרים. וכמו שמשורש אחד נובטים ענפים, כך שבעים ושניים המושבים. מכאן מובנים עד אין מספר למבע אחד, כמו 'תלתלים', שערות, בשירים שלי, מפרשים 'תלים', שפירושו עֲרֵמה.[1001] כי אין כל מבע שממנו לא יעלו תלי פירושים.[1002]

---

[996] כדלעיל, **שכינה, עמ' 85, אג'ידיו הופך את 'שבעים פנים לתורה' לשבעים ושניים. ראה גם בהערה הבאה.

[997] זה תרגום לטיני של המונח היווני 'טופוי', המשמש בלוגיקה האריסטוטלית כציון מה שמשמש כרקע לטענות לוגיות. וזאת בצד התרגום המילולי כמקומות, loca, המופיע גם הוא להלן, וכן לעיל (**שכינה, עמ' 85). שני התרגומים מצויים למשל אצל קיקרו, *De Oratore*. II 166. קשה לומר מה המקור למספר 72 בהקשר זה (מספר זה חוזר גם כאן בהמשך). לעיל בעמ' 106 לעיל מוזכרים רק שבעים מקומות, וכן להלן בעמוד זה. גם בהמשך, בעמ' 155 נזכרים שבעים מושבים. וראה בהערה הקודמת.

[998] או הטעמות, אקצנטים.

[999] נקודות שאין מבטאים, כגון אלה שעל מלים בדב' כט, כח.

[1000] כגון בשירת הים והאזינו, שמקום השורות קבוע.

[1001] עירובין כא ע"ב: 'קְוּצוֹתָיו תַּלְתַּלִּים [שה"ש ה, יא] אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות'. בשולי כתב היד צוין בטעות פרק ד של שה"ש, וכך הובא גם בדפוס.

[1002] interpretationum . ובדפוס, בטעות, interpretationem.

[נחיתותן של שפות אחרות בהעברת סודות לעומת העברית]

[171v] כדי שתבין את האפשרות שהמיסטריות נמשכו והוכנסו על ידי הענפים, העלים, הפרחים, הפֵרות, יש מקום לצפות להם [שיתגלו] מתוך הגדם הנפול, המעוות, הגולמי, היבש. מצרים, אם תושוה לאחֵרת – חכמה היא ומזהירה ביותר, אם [תושוה] ללשוני, בעלת מום היא וברברית. מאחר ש[השפה המצרית] חשה בכך [בעצמה] – נמנעה מכתיבה[1003] לבל תשליך את האלהיות לתוך הברבריות, וקבעה שיש לפעול באמצעות צורות שלמות של דברי מזון,[1004] של צמחים וכן[1005] של דברים אחרים. היא הכירה בברבריות של כל הלשונות, ולפיכך נמלטה אל ההירוגליפים.[1006] את הדבר שהעריכה שאין לכתוב – השאירה לחכמים שיהרהרו בו. כתבתי זאת במזמור: 'בית יעקב מעם ברברי'.[1007] ואם מצרים ברברית היא, שמשם, נראתה חכמת הדברים האנושיים והאלהיים יוצאת כממבוע אל חוג העולם כולו, מדוע לשונות אחרות לא [ייקראו ברבריות], אשר להן מעולם לא יוחסה תהילת המדעים?

[כתבי הקודש מאבדים את כוחם ומעלתם בתרגום]

משום כך היזהר מלחשוב שכתבי הקודש שאתה קורא, אלה שנכתבו על ידי, אינם אלא היסטוריה פשוטה, ומעין קליפת־עץ[1008] גרידא, מאחר שאת הדברים שמניתי לעיל[1009] צירפתי לאותיותי, כדי שבאמצעותם ייראו החכמים אשר העמדתי לא רק כיודעים נסתרות אלא גם מבחינים בעיניים, ממששים בידיים. כה רב הכוח, כה רב התוקף שבלשון הקודש גם לשם הבנת האלהיות כמו לשם

1003 הכוונה לכתיבה מפורטת של אותיות וסימנים, כגון אלה המצויים בכתבי הקודש העבריים, כמתואר לעיל.

1004 יש לפענח את הקיצור שבכתב היד כ־alimoniorum או (עדיף) alimentorum ולא כ־alimonium כפי שנדפס אך אינו מתאים לתחביר המשפט.

1005 et . המלה חסרה בדפוס.

1006 בתקופת הרנסנס שלטה הדעה (המוטעית) שכתב ההירוגליפים המצרי הוא אידאוגראמי, שבו כל אחת מן האותיות התמונות מבטאת מלה שלמה. אג'ידיו מבטל את המשמעות המילולית של המילה הירוגליפים, שפירושה ביוונית 'החקיקות הקדושות'. ראה: גולדווסר, אייקון; ג'יהלו, הירוגליפים.

1007 תה' קיד, א: בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז. לפי תרגום הוולגאטה.

1008 במקור cortex, אך דומה שברמז לכך שגם המלה liber, שפירושה ספר, ציינה במקורה קליפת עץ, שממנה עובד הנייר.

1009 הנקודות והטעמים וכו'.

שאיבתם ושידולם, עד שימבליכוס, שנולד בסוריה שלי,[1010] אמר שהאלים אינם שומעים ליוונים, מפני שהם המירו את הלשונות הקדושות ללשונם.[1011] אני, ברצון האב, כאילו בבחינת מתנה יכולתי להבטיח שפה נבחרת, כדי לקרוא בשם הקדוש המורכב ממספרים.[1012]

בהירכש מחדש לשון הקודש, אז בני תמותה יכירו את הסודות, אלו הם, ובאלו מקומות, ובאלו אותות,וסימנים, וניענועי ראש מסומנים הם, ויבינו באיזו דרך מסרתי את שיטתי, שאת כל האלהיות באותם שבעים מקומות חיברתי, ושאותם [את המקומות] הגדלתי אל המספר הגדול ביותר,[1013] ושאת אלה[1014] שמניתי גם הפצתי באמצעות סימנים רבים, באמצעותם עוררתי גם את העיוורים לדרוש באלהיות. בכל זאת אלף שנה היו החכמות רמות לאוויל, נעזבו בשגב ובסתר, איש לא פתח בשער פיהו,[1015] אף אחד לא רצה להגיע, אף אחד לא [רצה] לשמוע, אף אחד לא רצה לגעת בדברים אלה, כך שאף אחד לא יכול היה לפתוח פה או לייצר מלים אודות דברים אלה. ואת הדברים שחייבים היו ללמוד עידנים כה רבים קודם לכן, /[עמ' 114] כדברים שייכים ושלהם, עתה יקבלו דרכך[1016] כדברים נוכריים, חיצוניים וזרים.

[1010] הדגשת מוצאו של ימבליכוס כמי שנולד ב'סוריה שלי' נקשרת למעמד המיוחד של הארמית וה'ארמיים' בתפיסתו של אג'ידיו, ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???.

[1011] ימבליכוס, על המיסטריות, ספר ח, פרק 5, פסקה 259.

[1012] צפניה ג, ט: כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד (פרק זה מצוין בשולי כתב היד), לפי תרגום הוולגאטה. אך אפשר שלאג'ידיו היה נוסח משובש של התרגום, שבמקום umero (או humero), שפירוש בכתף (שכם שבמקור), גרס numero שפירוש במספר.

[1013] בפילוסופיה האריסטוטלית מספר המקומות (טופוי) אינו מוגבל לשבעים, כמספר הדרכים שהתורה נדרשת בהם. דומה שהעיוורים הנזכרים בהמשך הם הפילוסופים שאינם מקשרים את הטופוי לדרכי התורה היהודיות.

[1014] כנראה הכוונה שוב למקומות, אף שכאן הם מצוינים במין ניטרלי, ולא זכר כבמשפט הקודם. במשמעות זו משמשת המלה ברבים בשתי הצורות, גם loci וגם loca.

[1015] משלי כד, ז: רָאמוֹת לָאֲוִיל חָכְמוֹת בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח פִּיהוּ.

[1016] per te . אומנם בדפוס הקיצור שבכתב היד פוענח כ־parte, וזה יתורגם כ־חלקית. אף דומה שהנוסח per te מצוי גם בגרסה שנמחקה בכתב היד בשורה זו.

[תלמידי ושליחי ישו הפיצו את תורתו בעולם כולו והפכו את השביעית לשמינית]
עד עתה השביעיה משכתני קדימה. מספר זה, שהוא לי קרוב וחבר, הכריח אותי לדון בך ובי ובאנשיי, גם באורקלים ואף גם בדרכים המובילות אליהם, באופן נרחב יותר ממה שהתכוונתי. [אמנם] באופן נרחב יותר, ובכל זאת תמצתתי בקיצור מכדי שיהיו ניתנים הבנה מלאה. אך יש לפתוח אותם בצורה בהירה יותר, כאשר יתקיים דיון בחבל של רחב,[1017] מלים ייעשו [להדרכה] אל החידות והתפניות המפותלות של הלבירינט האלהי.[1018] אני אֶת החבל – ישר־זווית זה, סרגל זה – נתתי לשליחים; משהתניתי תנאים – כתבתי טפסים, כשדויד המלך זומן כלבלר. שכן בתורה זו,[1019] בשעה ש׳השמים מספרים כבוד אל׳, כאשר הספירות [מספרות בכבוד] המאמר ורוח הקודש וממלאות את השכלים של אלה,[1020] גרמתי ש[השליחים][1021] ישוטטו בחוג הארץ, יפתחו דרכי עקיפין, יכריזו על הסתלקות החושך וביאת היום, ושיימשך בכל הארץ הקַו והחבל שלהם.[1022]

[1017] כמוסבר לעיל, **שכינה, עמ׳ 106.

[1018] אג׳ידיו מקשר כאן בין החבל של רחב לבין חבל אריאדנה ששימש את תזאוס למציאת דרכו מן הלבירינת במיתוס היווני המוכר.

[1019] הכוונה לברית החדשה.

[1020] של השמים, ששכליהם הם המלאכים. כפי שפורש לעיל, **שכינה, עמ׳ 107-108, הפסוק הנידון גם כאן, תה׳ יט, ב: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ.

[1021] אולי הכוונה גם למלאכים הנזכרים בהערה הקודמת.

[1022] בהמשך לפסוק דלעיל, תה׳ יט, ג, ה: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת [...] בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם. את הקו שבפסוק זה מסמיך אג׳ידיו לחבל של רחב ואדריאדנה. הפסוק נדרש גם להלן **שכינה, עמ׳ 153, 160.

מאחר שחבל זה מחזיק שבעים ושניים מושבים[1023] אחרי שנים עשר ראשים[1024] מוסף חֵבר של שבעים ושנים,[1025] כפי שהיה קודם [חֵבר] של שופטים, שאותם קרא הוא "סנהדרין".[1026] ואותו חֶבר היה זה אשר עזר לשנים העשר, ואִתם, כמו חצים ביד בעל הכח,[1027] הוא חצה את חוג הארץ במרוצה, החריד עמים, הניע לאומים, הכריז על המשיח, לימד את הישועה, ומיהודה עד קדיז[1028] וההודים דרך האתיופים וההיפרבוראים,[1029] הפיץ את הבשורות[1030] הקדושות.

והיה זה אותו חֵבר שבאמצעותם ניתן המקום [הפרשני] לאורקל: 'תמלא הארץ ידיעת ה'".[1031] באמצעותם הודרכו בני תמותה, כמו להקיץ משֵנה, להתעורר כלפי הכרת האמיתוֹת, לדחות את החלומות בהקיץ, להתבונן באור, וסוף סוף להבין, באמצעות הכינוסים שלהם שבהם התפללו, וההשראות האלהיות של "ספירות" המאמר, שבאמצעותם חוללו נסים, שהמוות נוצח, נכבשו

[1023] כמפורש בעמוד הקודם.

[1024] הם שנים עשר שליחי ישו, ואולי גם ראשי המלאכים, שלפי הקבלה מספרם שנים עשר כמניין שבטי ישראל.

[1025] הכוונה לשבעים ושניים השליחים ששלח ישו להפיץ את בשורתו, לפי לוקס י 1 (ויש גורסים כאן שבעים במקום שבעים ושניים). העניין חוזר גם בעמוד הבא.

[1026] לפי המשנה (סנהדרין א, ו), סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד.

[1027] תה' קכז, ד: כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים. לפי תרגום הוולגאטה.

[1028] עיר על שפת האוקיינוס האטלנטי בחצי האי האיברי.

[1029] עם אגדי שחי בירכתי צפון.

[1030] במקור: 'האוונגליונים'.

[1031] יש' יא, ט: כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'.

השדים התחתיים, נבזזו וסוגרו,[1032] נפתחו השמיים, מים נהפכו ליין,[1033] קשיים – לדרכים מיושרות,[1034] ולבסוף שהשביעית נהפכה לשמינית.

[על השמינייה כמבנה של שני קצוות וביניהם שני אמצעים]

על שמונה.[1035] ואנחנו, לאחר שהשביעיה שלי נפטרה לה לדרכה, נעבור נא למספר השמינייה. קודם לכן יש לומר מהטימאיוס,[1036] שמספרים מסוימים מתווכים ביניהם על ידי שניים אמצעיים. כך ביסודות: ארץ ואש, שני [יסודות] רחוקים ביותר זה מזה, אינם מתקשרים אלא על ידי שניים אמצעיים – מים ואויר. כדי שאערוך את כל הדברים בנעימות, כאשר הייתי אתו[1037] בחַבּרי את הדברים בכללם, קישרתי את היסודות תמיד לא כסותרים בשלמות, שאז כלל לא היו באים זה עם זה כראוי, אלא כסותרים באופן חלקי בעריכה אחת, וכמסכימים באופן חלקי ב[עריכה] אחרת.[1038] כפי שהיה הזיווג הראשון של אדמה ומים, אשר גם אם חלוקים הם בנוגע ללחות, שותפים הם בקור כסימן מאחד. כבל אחר הוא של מים ואויר; בקור נאבקים הם [זה בזה], בלחות – שומרים על השלום. ביאה משותפת שלישית היא של אויר ואש; ביניהם מתקיימת התדיינות [בעניינה] של לחות, [בעניינו] של החום – אהבה, אשר בהיותה מערבת עצמה בשלושה קצוות אלה, מכניעה היא

[1032] חזון יוחנן כ 3.

[1033] כמסופר ביוחנן ב 9.

[1034] לפי ישי מ, ד, לפי תרגום הוולגאטה.

[1035] כותרת זו נכתבה בשולי כתב היד.

[1036] סקרה מפנה אל נכון לדיאלוג טימאיוס לאפלטון, דף 31, המתאר, כדלהלן, איך שני היסודות אש ואדמה, הרחוקים זה מזה (גלגל האש הוא הגבוה ביתר והאדמה היא נמוכה ביותר) מתחברים באמצעות שניים אחרים: אוויר ומים.

[1037] עם האל. לפי התיאור במשלי ח, ל. ולפי פירושי הפסוק במדרש ובקבלה, לפיהם שימשה החכמה או השכינה אמצעי לבריאת העולם.

[1038] לפי התיאוריה האריסטוטלית, בכל אחד מארבעת היסודות יש צירוף אחר של ההפכים לחות ויובש, וחום וקור. האש היא יבשה וחמה, האדמה (או הארץ) קרה ויבשה, האוויר חם ורטוב והמים קרים ורטובים (אריסטו, על ההויה וההפסד ב, ג).

את הגופים האויבים [זה לזה], כדי שיישארו במקום שלפני היזק הדדי, ולא יוליד אחד את כליונו של האחר.

אלה הן המצאות של בני אדם,[1039] אשר גם אם נכונות הן, אין בהן די כדי לפעול שכל הדברים יימנעו מהיזק, לולי אני, שניתנתי כרוֹעֶה כדי להאכיל את עדרי הדברים,[1040] עשיתי שכל הדברים, כשההשגחה מכריחה,[1041] יתמידו בשלמותם.

באופן זה אותם שני האמצעיים צוירו בסולם האלהי. כך [תואר] סולם יעקב: הראש בשמים, הרגליים נגעו בארץ, ובאמצע [נגעו] שניים, כמו שנזכרים שני סוגי מלאכים, עולים ויורדים.[1042]

[מבנה שני הקצוות ושני האמצעים בסולם הספירות, והבטחת השכינה לקיסר כי יגיע מעבר לדרגתו של משה, אל הבינה]

כך אם תכתוב בקו מאונך את אותן עשר 'ספירות' קדושות, חשוב נא ב[סולם] על ארבעה חלקים: הראש – שלוש העליונות המציבות עצמן אל השמים; רגלים – בארץ במושבי. אחר־כך שניים מכריעים – מכאן של שלוש הגבעות, משם של שלושת ההרים. התחל ממני וטפס את שני המכריעים, כבר תעלה אל 'חסד', ההר הימני, [ספירה] שהיא עליונה בבניין, וכמו שאני עבור היורד, כך היא לעולֶה /[עמ' 115] מזדמנת כשביעית. בדרך לשם הולכים כל הדרך עד למשיח. הוא היה תכלית העולים, אם ניתן לומר 'העולים', כי אחד בלבד מסוגל היה לרומם עצמו אליה. שם קבע הוא את הגבול. לרגלַי הגיעו כל הצדיקים; שאר נביאים – עד המכריע הראשון; אחד, משה, חדר עד המכריע השני וההר הראשון, כאילו הועלה אל הרקיע השלישי[1043] מקום בו חדל לנסות עוד, וכאילו עמדו

[1039] כוונתו, הדברים דלעיל הם תיאוריות של אפלטון ושל אריסטו.

[1040] השוה לעיל.

[1041] לפי דברי פרמנידס על אלת ההכרח המחזיקה בכבלים את היש. בתרגום ליבס, מנמוסיני, עמ' צז.

[1042] בר' פרק כח, יב: וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ. והשוה פירוש הרמב"ם, מורה נבוכים, ח"ב פרק י.

[1043] בדומה למסופר על איש אחר באיגרת השנייה אל הקורינתיים, יב 2. מבחינת המשמעות הספירתית, נראה כי הצדיקים מגיעים עד רגלי השכינה, הנביאים השיגו את המלכות והגיעו עד לגבול היסוד, משה חדר את התפארת והגיע עד לסף שלוש הספירות העליונות,ולכן הוא "כאילו" הועלה לרקיע השלישי אולם לא הגיע אליו ממש.

בדרכו עמודי הרקולס,[1044] והמזבחות של אלכסנדר או של קיסר.[1045] כאן קוראת אני לך: קיסר! אותו קיסר לא יכול היה להתקדם עוד; בהדרכתי אתה תתקדם מעבר לכך, אם להשתמש באמרה הרגילה בפיך,[1046] וכבר עלֶה בסולם, בהיותך מסתמך על גדלות נפש, גבורה ורחמים. **[172r]**/ ממני התחל, שנקריתי לך ראשונה מכולן. אחר כך שלוש דרגות הנביאים 'יסוד הוד נצח'.[1047] אחרי אלה העפל בנשמ[תך] אל שלוש אחרות, שבתורה עבור משה לבדו היו ניתנות למעבר: "תפארת" "גבורה" "חסד", שהיא שביעית [בספירה] ממני. עד לשם יכול היה ישראל [להעפיל], עד לשם משה, עד לשם התורה.[1048]

חשוב נא על העולם הנישא מכול של שלוש העליונות המאושרות ביותר, עד כדי כך [עולם זה] מרוחק מתפישה שכלית, נסוג, נמלט, עד שלא עין ולא אוזן תיגע בו, ולב אדם לא יוכל להרהר. גישה להבנתו אינה פתוחה בפני איש.[1049] אכן איוב באופן מפורש יותר אמר: נתיב זה לא הכירה צפור'.[1050] כאילו שאמר שדרך זו לא רק נשללה מבני תמותה אלא בלתי עבירה היא לאותם שכלים מכונפים ובני אלמוות, כוחות הבנה אשר הם מוחלטים ביותר, מנותקים מכל מגע של גוף ואנושיות. [זה] הכוח

1044 הם מיצר גיברלטר שנחשב בעת העתיקה המוקדמת לסוף העולם. עליהם, לפי מסורת הרנסנס, היתה חרותה הכתובת 'לא מעבר' (non plus ultra). קרל החמישי שחי בתקופת הגילויים וההתפשטות הרבה, חרת על סמל שהציב בסבילה, כתובת הפוכה: 'מעבר לכך' (plus ultra).

1045 מזבחות אלכסנדר וקיסר מצויים בסרמטיה האירופית, בסמוך לנהר טנאיס, כציון לגבול המקום שאליו הגיעו מלכים אלה.

1046 כאמור, plus ultra נהגה כסיסמה אצל קרל החמישי.

1047 לפי הסימבוליקה הקבלית הנפוצה, נצח והוד הם מקור יניקת הנביאים.

1048 לפי הסימבוליקה הקבלית הנפוצה, תפארת היא ישראל, משה ותורה שבכתב.

1049 או: לשום הבנה אין גישה אליו.

1050 איוב כח, ז: נָתִיב לֹא יְדָעוֹ עָיִט (לפי תרגום הוולגאטה, בשינוי קטן). פסוק זה משמש גם בזוהר לציון בחינה אלוהית גבוהה (זוהר ח"ג, קצג ע"ב, ועוד).

של אותם שכלים, אשר כדרך הנשרים מעיזים לנעוץ מבט בשמש במרום, רחוקים הם מאוד מאותה פסגה מעמעמת, אשר נישאה היא מעל כל שגב.[1051]

[דרגות ההשגה בספירות: הנביאים במלכות, משה בתפארת, ישו בבינה]

לפחות[1052] לאחד נאמר: 'עלית למרום, שללת שלל, קיבלת מתנות באדם'.[1053] צדיקים [עלו] אלי, האחת, עם דויד ושלמה.[1054] שאר נביאים – עד שלוש הדרגות. משה חמק אל שלוש אחרות, עד אל [הדרגה] השביעית, ששם התכלית הקיצונה של התורה העתיקה.[1055] האחד, המשיח – מעופף אל [הספירה] השמינית, האחד – אל "בינה", האחד – אל פסגה גבוהה בעולם השלישי. אחר ששלל משם טרף – הוביל מטה אל ההרים, לקח מתנות מ"בינה", הנקראת 'רוח גבוהה', שיש לה רצון משלה, אהבה, מתנה.

[שפע הבינה השמינית הועבר לתפארת ולישו המגולם בבשר ומשם לקצווי תבל]

'קיבל מתנות לאדם'[1056] – לשני [סוגי] 'אדם': גם לאלֹהִי, "תפארת" שבו הוא היה, וכן גם לאנושי הנולד מבתולה,[1057] שאותו סיגל לעצמו, ודרכו – אל כל אדם בכללות נפוצו הן – תחילה לשנים עשר השליחים, אחר כך לשבעים ושניים,[1058] כשמילאו אותם טרף השמינית והמתנות. ([1059]כמו מים

[1051] פסגת ערפל כזאת, שאליה עלה משה (ראה גם בהערה דלהלן), מתוארת בשני הפרקים הראשונים של הספר על התיאולגיה המיסטית, לפסאודו־דיוניסיוס איש גבעת ארס. בתרגום עברי: ליבס, מנמוסיני, עמ' קמא–קמה.

[1052] dumtaxat . כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות, duntaxat.

[1053] תה' סח, יט: עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם. לפי חז"ל מדובר כאן על עליית משה להר סיני (שבת פט ע"א). וראה בהערה דלעיל. וראה גם להלן **שכינה, עמ' 202 בהערה.

[1054] ספר תהלים וספר משלי נאמרו ברוח הקודש, שהיא מידה נמוכה ממעלת הנבואה, ומתאימה, לפי הקבלה, לספירת מלכות.

[1055] כלומר, הברית הישנה.

[1056] השינוי מ"באדם' ל"לאדם' מצוי כאן במקור. בלטינית השינוי קל יותר, כי מילת היחס in נשארת על כנה, ורק אדם משתנה לאקוזטיב.

[1057] שני הטבעים של ישו, האלוהי והאנושי, הם עיקר אמונה בתיאולוגיה הקתולית.

[1058] כמתואר בעמוד הקודם.

[1059] הסוגריים המצויים בכתב היד נשמטו בדפוס. נראה אומנם שגם בכתב היד הוספו הם אחרי הכתיבה הראשונה.

שברותחם בסיר לוהט אינם יודעים לעמוד במקומם, קופצים החוצה מעבר לסיר) כך שום כוח לא יכול היה לרסנ[ם], מלקפוץ קדימה מארץ יהודה, לחצות במרוצה את אסיה, לחדור ללוב,[1060] לצלוח ימים, את אירופה מן הפונטוס[1061] עד לוזיטאניה[1062] לעופף, לחטוף, להכניע.

[המעבר מן השביעייה, התורה הישנה, לשמינייה המשיחית]

כאשר הוריתי את שלמה, בנוגע לנסתרות, לימדתי זאת, שהעניינים שלי, של התורה והאוונגליון, יילמדו באמצעות אותה חכמה,[1063] [שיש] להשיב את כל הדברים למספרים, לדון על כל הדברים דרך מספרים.[1064]שכן המשולש השלישי הוא המקום המיוחד לסוגים, לאידאות, למספרים. יתר על כן, יוּבלוּ נא כל הדברים אל סוגיהם, מאחר שבשעה שיש להתדיין אודות הדברים, אנו שבים ונזקקים לשרשים ולמקורות, [היינו לשאלה] מה סדר המספרים האלהיים.

שלמה בהיותו מודע לאלו, כשבכוונתו להצביע על התורה מכאן, ומכאן על האוונגליונים, אומר הוא: 'תן חלק לשבעה תן חלק גם לשמונה'.[1065] קודם אמר ש'לכל' יש זמן.[1066] מכאן שחלק של הזמן [יש לתת] לתורה, חלק יש לתת למשיח. בנסתרות חלק התורה הוא הבניין המורכב משבעה, מעל הבניין – חלק המשיח, אשר בהיסוֹב בְּרִיחַ הדברים, מגיע עד השמינית.[1067] שבע: בניין, תורה, שבת, אסיה,

---

[1060] כלומר לאפריקה.

[1061] הוא הים השחור.

[1062] היא פורטוגל.

[1063] היא הקבלה, כמשמעות המלה חכמתא בספר הזוהר.

[1064] לפי הזיהוי המקובל בקבלה הנוצרית, במיוחד אצל רויכלין, בין הקבלה לבין הפיתגוראיות, בין תורת הספירות לתורת המספרים.

[1065] קהלת יא, ב: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה.

[1066] קהלת ג, א: לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם.

[1067] בדומה לכך נמצא בכתבי המהר"ל מפראג, נצח ישראל פרק יט: 'כי שלימות של עולם הזה אינו רק עד ז', כי העולם הזה הוא עולם הטבע, שנברא בשבעת ימי בראשית. ולימות המשיח של שמונה נימין (ערכין יג ע"ב), כי השלימות שיהיה לימות המשיח יהיה על הטבע'. ועוד באריכות שם בפרק לב, ובמקומות אחרים בכתביו (ואולי הגיע רעיון זה למהר"ל בדרכי עקיפין ממחשבת אג'ידיו). רעיונות בדבר מדרגתה המשיחית של השמינית מצויים בכתבי רמב"ן, כמובא לעיל, הערה 730. עניין זה מובא שוב להלן, **שכינה, עמ' 172, 176.

ירושלים. שמונה: "בינה", משיח, היום השמיני,[1068] אירופה, העיר רומא. זה – "דין" וחומרה, ההוא – "רחמים" וחסד זרוע. שם – שתמות הנפש שחטאה,[1069] כאן – אני חפצה במות החוטאים,[1070] 'כי עניו /[עמ' 116] ושפל רוח אני ולימדו'. מה זאת?[1071] 'רחמים אוהב אני, לא קורבן'.[1072]

מסיני עד למשיח – ימים וזמן של תורה[1073] ודין. [אני היא] זאת שניתן לה הבניין מהשבעה, כדי שאשאב מכולן כמתוך שבעה מעיינות. ביום אשר נפל בחלקי שבע פעמים אמרתי לך את התהילה,[1074] אומר דויד, מי שעתיד לחנך בן, מאחר שפעל בעניין השבעה, הוא עצמו קבע שיש לפעול באותו אופן בעניין השמינית, מאחר שראה הוא שהיא ראשית ותכלית הנשמות, כי היא רוח מרוח[1075] ואל רוח. כדי ללמד ששתיהן [קיימות], פעמיים הכתיר הוא מזמורים [בכותרת] 'על השמינית'.[1076] כדי שתכירו את "בינה" כמקור וכאילו אדמת מולדת, וכן גם כדי שאליה, כמו אל התכלית ואל מגורי האב, תשאפו להגיע, כפי שאומרים, במפרשים ובמשוטים.[1077]

שאל את חכמיך אודות "חכמה" ו"בינה", אודות הבן והרוח. הם יגידו ששתי"ספירות" אלה, שאתם קוראים [להן] פרצופים, יוצאות ונאצלות בשיטה ובאופן, האחת – של שכל וטבע והשנייה – של אהבה ורצון, שם הולדה מיוחדת במינה ולידה, כאן הענקה ומתנות. לפיכך כאשר עלה המשיח אל

1068 הכוונה ליום הראשון בשבוע, יום המנוחה הנוצרי, שהוא אחר שבת.

1069 יח' יח, ד; כ: הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת.

1070 יח' יח, לב: כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת.

1071 לפי מתי יא 29 (התרגום בפנים לפי דליטש).

1072 הושע ו, ו: כִּי חֶסֶד חָפַצְתִּי וְלֹא זָבַח.

1073 בהקשר זה חשוב גם פירושה הראשון של המלה: 'חוק'.

1074 תה' קיט, קסד: שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ. לפי תרגום הוולגאטה בנוסח שלפי השבעים.

1075 לשון ספר יצירה, פרק א משנה י; וכן קרוב ללשון תפילת 'אני מאמין': אל מאל.

1076 תה' ו, א; יב, א. על כך דובר כבר לעיל **שכינה, עמ' 102.

1077 מליצה זו חוזרת גם להלן, **שכינה, עמ' 165.

שֶׁגֶב השמינית, משך מטה את טֶרֶף השמינית. איזה שלל [משך]?[1078] [זאת] מלמד הסוד ההוא: הוא 'קיבל מתנות לאדם'.[1079]

[הבכורה הכרונולוגית – לשביעייה ולעשיו; הבכורה האמיתית – לשמינית, הנצרות, ישראל האמיתי]

יצחק אוהב שלל זה,[1080] של שֶׁכֶל, לא של כלבים, אשר הוגש לו פעמיים: מכאן על ידי האח הגדול יותר[1081] מכאן על ידי האח הקטן יותר[1082] מצד הלידה.[1083] אבל – הו עניין מופלא! – גם הטבע כמו החוק ממנה את הבכור על הקטן יותר; סעודת שלל זה מעדיפה – עניין בלתי צפוי – את הקטן יותר על פני הבכור.

'בכורי ישראל'.[1084] ההוא – ראשון תופש שלל זה באסיה. אחרי אותו [ראשון][1085] נדיר ומועט הוכנס המון גויים. אומר הוא: ליהודי בראשונה וכן גם ליווני.[1086] מאחר שמן היהודים נאספו כזיתים מועטים, באותו אופן שניבא ישעיהו,[1087] המון גויים לאין מספר קיבלו גישה את מתנות וטרף השמינית, שגם אם מאוחר יותר נולד מחדש, בהיות הגדול יותר מבחינת הלידה מתעכב, מהסס,

---

[1078] בנדפס נוסף כאן, ללא צורך, סימן שאלה.

[1079] לפי הפסוק הנידון בעמוד הקודם.

[1080] בר' כה, כח: וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו.

[1081] על פי קריאה כ־maiore, ולא maiorem כבנדפס.

[1082] על פי קריאה כ־minore, ולא minorem כבנדפס. כך לפי ההקשר ואין להתחשב בכעין סימן מעל המלה.

[1083] לפי המסופר בבראשית כז.

[1084] שמות ד, כב.

[1085] הכוונה ישראל.

[1086] אל הרומיים ב 9, 10. לפי תרגום דליטש.

[1087] ישׁ' יז, ו: וְנִשְׁאַר בּוֹ עוֹלֵלֹת כְּנֹקֶף זַיִת שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גִּרְגְּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר. ישׁ' כד, יג: כִּי כֹה יִהְיֶה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ בְּתוֹךְ הָעַמִּים כְּנֹקֶף זַיִת כְּעֹלֵלֹת אִם כָּלָה בָצִיר. מראי מקומות אלה מצוינים בשולי כתב היד.

מפנה את גבו, מאחר ש[המון העמים] הקדימ[ו] בהרגשה, ובלי לראות – האמין, אך ציית למשמע אוזן.[1088]

בשל דברים אלה, יצחק הטוב יותר,[1089] בטיפוס אל הקרבן שאין בו מום, מתוך שאיננו מסתפק בשביעיה העתיקה, עולה הוא אל השמיניה החדשה, ובהושיטו מתנות חדשות לאנשים, ליהודי תחילה וכן ליווני, 'הנה', אומר הוא, 'עושה אני את כל הדברים חדשים',[1090] שה"ספירה" תהיה חדשה. משרות חדשות, דת חדשה, עם חדש, איזור חדש, מקדש חדש, במקום שעדיף הקטן יותר על הבכור, האוונגליונים על התורה, העם על העבריים, אירופה על אסיה, רומא על ירושלים והוותיקן על הר ציון.

[שליט השמינית – הקיסר קארל]

אכן בצדק טוב ביותר נדחה הבכור, אשר עם היותו שר: 'הרימו שערים ייכנס מלך הכבוד',[1091] אומר הוא: 'אין לנו מלך כי אם הקיסר'.[1092] אומללים הם מי שאינם יודעים שלך קוראים אימפרטור [=קיסר] הרומאים ולא יהודה, של האוונגליון לא של התורה, של השמינייה [ו]לא של השביעייה.**[172v]** יתר על כן, מן השמינייה ומן השביעייה נקראת להיות מכאן – קיסר הרומאים ומשם, לא פחות מכך – מלך ירושלים.[1093] לא בלי מנוד ראשי קראו לך כך,[1094] כדי שאלמד את קרל

[1088] auris . ובנדפס, בטעות, nuris.

[1089] הכוונה לישו.

[1090] חזון יוחנן כא 5.

[1091] תה' כד, ז (וכיו"ב ט): שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד. התרגום בהתאם לוולגאטה שלפי השבעים.

[1092] יוחנן יט 15. תרגום דליטש.

[1093] גם מלכי בית הבסבורג לקחו לעצמם תואר זה, כיורשי הצלבנים.

[1094] כלומר, לא בלי הסכמתי.

שלי שיש לקרוא לו בשני השמות, ואביא [אותו] לכך שיציית[1095] לאוונגליון, יילחם את מלחמת האל ויעשה עצמו באמת למלך.[1096]

[החכמה נולדת מתוך הכתר והבינה נאצלת מתוך החכמה והכתר; יחסים אלה מתקיימים בהקבלה בין פרצופי השילוש: הבן נולד מהאב ורוח הקודש נאצלת משניהם]

יודע אתה, אפוא,[1097] מתוך ענייניך, שבאותו עולם גבוה מכול, שתי ספירות משניות שופעות מן הראשונה כמתוך מבוע ראשוני, אחת [יוצאת לדרכה] בשיטה של טבע ותולדה, האחרת יוצאת לדרכה מתוך הראשונה והשנייה [בשיטה] של רצון ואהבה. כפי שתכיר באופן גלוי מן הארמיים, מכאן קורה גם שהולדה בדרך הטבע [שייכת] לחכמה בלבד, ו[אילו] ל״בינה״ השמינית – בשום צורה איננה שייכת.[1098] ולפיכך השמינית לא תישא על עצמה את הלידה בדרך הטבע. וכן האימהות אשר יולדות בהצלחה בחודש התשיעי והשביעי, תִסתכּנה באומללות [לו תלדנה] בשביעי.[1099]

כי כשם שֶמים, כמו כל מים אך /[עמ׳ 117] במיוחד [אלה] של המרחצאות, מדיפים בצבע, טעם וריח את המתכת ואת הזרם שממנו יצאו, כך הסוגים, גם של דברים וכן גם של מספרים, מחזיקים בלא להרפות בַּכוח, בַּטבע, בּאופי מקורם ומוצאם, שכן כל הדברים מחזיקים בנוהגי התחלותיהם. כך מספר השמינית מחזיק במקום מוצאו ב״בינה״, אשר, מאחר שאין לה חלק בנוהג הטבע וההולדה, גורמת שהמספר המיוחד לה והמלווה אותה – יסלוד מאותם דברים שמהם נבדלת היא עצמה. וגם אם סיבות אחרות ימציאו [לכך] או רופאים או פילוסופים, דע נא שאלה משתכשכים בביצות הנחותות; אל הסיבות הראשונות, ההרים שלנו, אינם נושאים עיניים, והשקועים במדמנות אינם יוכלים להרהר אלא במדמנות.

[1095] pareat . כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות, parent.

[1096] לפי יוחנן יט 12.

[1097] אך אולי אפשר לקרוא בכתב היד rgo ולפרש כקיצור של regno, ולתרגם מן המלכות.

[1098] קביעה זו מנוגדת לתיאור הרגיל של ספירת בינה בקבלה כאמא.

[1099] כך אמרו גם חז״ל במדרש בראשית רבה יד, ב, בהסתמך על היוונית. ליברמן, יוונית ויוונות עמ׳ 17–18.

[השכינה מבקרת את בני האדם המצדדים בפילוסופיית הטבע ודוחים את האל והשביעייה של הספירות]

מאחר שבבטן מלאה על חטאי בני האדם אני נסוגותי מבני התמותה ופרשתי, מוכת שיממון, לשמים,[1100] שֹׂכלי בני תמותה, שבהיעדרי לא החזיקו בסיבות ראשונות אמיתיות, החלו להעריץ את השם הרֵיק של הטבע,[1101] ו[אילו] את האחד, המייסד ואף המושל של הדברים, באותה מידה שקודם לא הכירו – כך [כעת] דחו. אך אחר־כך אני השביעית, ראשית לאברהם ולאבות ואחר כך בסיני, הצגתי את שבע הסיבות האמיתיות. אלה שעל ידם נחקר הדבר, המכבדים ומעריצים את מראות השביעייה האלהית, לעגו לאנשי אסכולת הטבע כלטיפשים, כלנערים, כמי שמרמים, כמו שאומר השליח, דרך אחיזת עיניים ריקה.[1102]

[טרם חורבן הבית התחזקה הקבלה, המתוארת כנערות השכינה, בזכות השפע שהועבר בחיבור בין המלך לשכינה; עם החורבן נאלצו המקובלים להעלות את תורת הקבלה על הכתב כדי לשמור על הסודות החבויים בתורה]

ובעוד שהתורה התחזקה, דעותיהם של העבריים והארמיים, כמו כלותיי ונערותיי, שהיו לבלי מספר, כפי שאתה קורא בכתוב,[1103] כאשר היה המלך מביאני אל[1104] חדרו,[1105] הללו היו הולכות אחרי.[1106] חזרתי ואמרתי למלך: 'מושכני אחריך, אל הריח, נרוצה'.[1107] מה זה? 'מושכני' – מדבר

[1100] על פרישתה זו מדברת השכינה גם להלן, **שכינה, עמ' 148, 151, 173, 182. תיאור זה מושפע כמדומה מהמיתולוגיה היוונית. הסיודוס, המתאר את דור הברזל, מספר איך האלות נמסיס ואיידוס (הן הגמול והבושה), פרשו מבני האדם בגלל חטאיהם הקשים, ועלו למשכן האלים (מעשים וימים, שורות 169–201). להלן, **שכינה, עמ' 173, מביא אג'ידיו זאת מורגיליוס, ושוב מקביל זאת לשכינה. עניין זה נרמז גם להלן **שכינה, עמ' 151.

[1101] אולי רומז הוא כאן, בנוסף לפילוסופיה, גם לדברי המקובלים שמצאו שהטבע עולה בגימטרייה כמניין אלהים.

[1102] אל הקולסיים ב 8: 'הזהרו פן־יוליך אתכם איש שולל בפילוסופיה ובתרמית ריקה לפי קבלת בני האדם ותקוני העולם ולא על־פי המשיח'. הובא גם לעיל ב**שכינה, עמ' 100., ועוד כמצוין שם.

[1103] שה"ש ו, ח: שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר.

[1104] בנדפס כתובה כאן בטעות שוב המלה me, ואינה בכתב היד.

[1105] שה"ש א, ד: הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו.

[1106] תה' מה, טו: בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ.

[1107] שה"ש א, ד: מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה. 'אל הריח' מצוי בכמה נוסחים של הוולגאטה.

אודות אחת יחידה, למה נוסף 'נרוצה' אודות רבים? אלא שבהיכנס[י] – הן היו נכנסות, ברוצ[י] – היו רצות, בהֵראוֹת[י] – היו מתבוננות, בנותנ[י] – היו אוספות. בעשותן כך שנים רבות מסרו נסתרות מן הדברים האלהיים – כאלה שאינם ניתנים לביטוי, אשר כולם מכוסים באורקולים האלהיים בסימנים ובמנודי ראש. לא בניירות, אלא בטחו בשכלי הזקנים החכמים. אכן ואכן, מאחר שכבר דחק קץ השביעייה, אמר שמגיעות התקופות השמיניות שלו, חזר וביקש הוא את זכויותיו, דרש את הגאי שלטון המדינות, תבע כנושה את הממשלה שהיתה מגיעה לו. והארמיים חשו שתקופת השביעיה שלהם כבר מזדקנת ונופחת את נשמתה. בהבחינם שכל הדברים שלהם נמשכים לחורבן, לבל תיחשב התורה כאילו איננה מייצגת שום דבר גדול, וכתוצאה מכך תהיה מטרה לזלזול בפי מי שאינם מכירים את הסודות, שינו [הארמיים] את הסכם אי הכתיבה, כפי שרמז ישעיהו,[1108] ועודדו את רוחם לכתיבת הדברים שאין להגותם, ולציון המקומות הסודיים של התורה.

הפילוסופים לא הורשו לגשת אל דברים אלה. הם נותרו מתעוורים, או יותר נכון: עיוורים, בטינופות הטבע שלהם. אודות האפיקוראים היווניים[1109] ואנשים מסוג זה מדברת אני. שכן כבר השתדלתי פעמים רבות לחדור אל כמה אשר אספו ליוון את התאולוגיה העתיקה מאסיה, ממצרים, מאיטליה מהאטרוסקים. קרא, קיסר, את איש קיסריה (אווסביוס)[1110] שלכם, תראה שדברים רבים אסף הוא מהם, ערך בספר, וכינה בשם 'ההכנה האוונגליונית'.[1111]

[העידן המשיחי, עם בוא ישו, הוא השמינית, אשר הופצה בעולם על ידי תלמידי ישו]

כפי שאמרתי,[1112] את המספר הזה שר דויד פעמיים בנבל הנבואי שלו, וקבע [אותו] בכותרות של שני מזמורים, אף שלא עשה זכר לאף מספר אחר. אך מאחר שתקופותיו הובאו עד תכלית בשביעייה, חגג הוא את המספר שלו במזמור הגדול[1113] שאותו הקדיש לשמינית, ביחידה בת שמונה פסוקים

[1108] אולי כוונתו ליש' ח, טז: צוֹר תְּעוּדָה חֲתוֹם תּוֹרָה בְּלִמֻּדָי.

[1109] הפילוסוף אפיקורוס נולד באי סמוס, בתחום היווני של יוון (קרוב לחוף האסיאתי).

[1110] שם זה, של אוסביוס מקיסריה שבארץ ישראל (מאות שלישית ורביעית) כתוב בשולי כתב היד.

[1111] ספרו זה של אוסביוס עוסק בתורות קרובות לנצרות שהחזיקו בהן חכמים לפני ישו.

[1112] ב**שכינה, עמ' 102, ועוד.

[1113] מזמור קיט דלהלן, הוא הפרק הארוך ביותר בתנ"ך.

לכל אות ואות,[1114] במקום שהיתה נחגגת ברוב עם "בינה", האושר הגבוה,[1115] שיש לחַבּרה לארצות באמצעות המשיח, ואף היתה נזכרת השביעיה שלו,[1116] שיש להגבילה כמקום מוצא המשיח.[1117]"בינה" אכן הופיעה כשפע רב לראשונה באסיה, כאשר ניתנה עם חֶבֶר שנים־עשר השליחים, /[עמ' 118] אף על פי שאכן [מלכתחילה] רק יהודה, אשר היא כפוית טובה ביותר, קיבלה את המתנה.[1118] האל הטוב והגדול מכול,[1119] באשר הוא טוב מכול, [קבע] שיש לפתוח את המעיינות השופעים ביותר של השמינית, אך לא ליהודה אלא לכל הגויים; בהיותו הגדול מכול – קבע את השלטון לא למלכות אסיה בלבד אלא לחוג הארץ בכללו. וכך עלה אותו אור חדש של השמינית באסיה, נמזג בנשמות התלמידים הקדושים, אחר כך פעפע בחוג הארץ בכללו, כדי שמי שקודם לכן נקרא גם 'טוב מכול' וגם 'גדול מכול' –ייקרא וגם יהיה. ובאותו אופן שהיה, בשעה שחוג הארץ כבר הוכנע ונוצח – שכן ניצחתי את העולם, אומר המשיח[1120] – ייראה שכך הוא גם לבני התמותה עצמם. קודם לכן – השביעיה החזיקה ביהודה, ירושלים נעשתה ראש הממלכה, ששם שכן ארמון המלך הפרטי שלי. כוח השמינית שעלה באסיה, הומר כדי לתפוס, לפאר, לברך את חוג הארץ. כפי שקודם החזקתי ביהודה את ראש הממלכה, כך אחר־כך, משהוכנע חוג הארץ, נזקף דבר זה לזכות ראש חוג הארץ והכס העליון של האימפריה. את זה שהיה שתול קודם באסיה הובלתי לאירופה, וקבעתי את

[1114] תה' קיט. הוא המזמור שלפי התלמוד בא בשמונה פנים ('אתיא בתמניא אפין', ברכות ד, ב).

[1115] המזמור פותח במלה: אשרי. וראה להלן, **שכינה, עמ' 146.

[1116] הכוונה כנראה לפסוק, השייך לאותו מזמור, תה' קיט, קסד: שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ.

[1117] הכוונה ליהדות, מוצאו של המשיח.

[1118] ואולי: 'המשימה'.

[1119] תואר לטיני שהנצרות ירשה מן הפגאניות.

[1120] יוחנן טז 33.

מושבו הראשי אצל אלה שבְּלעם חש מראש שהם עתידים לקעקע את מלכות אסיה[1121] ולאסוף את האוצר ואת כל החיל אל לטיום ואל העיר רומא.[1122]

[השכינה, "צדק", כמו ישו, ה־"צדיק", היגרה ממזרח למערב, לאירופה ורומא, הרה מזרע השמינית]

[173r]לפיכך זה אשר נזרע קודם באסיה, אחר שנתלש משם, ניטע באירופה. על מנת להציג את שני הדברים במזמורים, כתבתי בשניים מהם את השם 'שמינית',[1123] כדי שתחשוב באחד – על הזרוּע, בשני – על הנטוע. שם – כמו חיתולי־יילוד, כאן – מושב קבוע לעד של שולט. שם אני, אשר לי הוא השם "צדק",[1124] בהיותי מלאה בכוחות השמינית יצרתי התחלה של עידן חדש. עם המשיח אל הצלב עליתי, הפחתי רוח בשליחים, העמדתי את יסודות הכהונה הנצחית, חיכיתי לרשעים במשך ארבעים שנה,[1125] את העם קשה הלבב ביותר השמדתי באמצעות הרומאים, בעוזבי את מושב קשי הלבב הפניתי את עצמי אל אלה אשר גאלו את הפשע שהתבצע כלפי, ולא עזבוני חסרת נקמה. כך זנחתי את חבל המזרח, ובעודי הרה מזרע השמינית הנשגב, היגרתי אל המערב.

שדבר זה עתיד להתרחש אמרתי באמצעות ישעיהו: 'מי עורר ממזרח "צדק"'.[1126] אנשיכם, בהיותם רשלנים ביותר לא רק באשר לסודות הקודשים אלא גם באשר לאמת, קוראים באופן מעוות: 'צדיק'. במָקום זה קַבל מיסטריון גבוה ביותר, שלא נשמע אצל אנשיכם: בלשוני התיבה 'מי', שמשמעה ב[לשון]כם 'מי', מציינת גם מן המספר הסודי, כפי שנאמר, את "בינה",[1127] שהיא

[1121] הכוונה כנראה לבמ' כד, כד: וְצִים מִיַּד כִּתִּים וְעִנּוּ אַשּׁוּר וְעִנּוּ עֵבֶר וְגַם הוּא עֲדֵי אֹבֵד. ותרגם אונקלוס: 'וסיעון יצטרחון מרומאי ויענון לאתור וישתעבדון לעבר פרת ואף אנון לעלמא ייבדון'. וגם תרגום הוולגאטה מוצא ב'כתים' שבפסוק את אנשי איטליה.

[1122] ברמז לראשית האינאיס של ורגיליוס, שלפיה אינאיס הביא את אלי טרויה ללטיום ולרומא.

[1123] כדלעיל.

[1124] אולי רומז גם לירושלים ולאחד מכינוייה הקבליים 'צדק'.

[1125] תה' צה, י: אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר. כוונתו כאן לארבעים שנה שעברו בין הריגת ישו לבין חורבן בית המקדש.

[1126] ישע' מא (פרק זה מצוין בשולי כתב היד ובדפוס), ב: מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדֶּ יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ. לפי תרגום הוולגאטה, חוץ מן המלה 'צדק', כדבריו להלן.

[1127] 'מי' כ־בינה רגיל בספר הזוהר (ומתייחסת גם לערך המספרי של חמישים), וגם בפסוק הנ"ל מישעיהו מפורשת המלה מי כבינה וצדק כמלכות, בזוהר ח"א, פו ע"א; ח"ב, קלט ע"ב.

השמינית. כפי שכאשר נאמר: 'מי קרא ממזרח צדק', המובן הוא: הזרע העליון של השמינית, הנקראת "מי", מילא את ה"שכינה", השביעית, אשר לה הוא השם "צדק", ואותה העביר מן המזרח אל המערב. ובמקום אחר: 'ממזרח קראתי את זרעי'.[1128]

וכמו את השמינית בשני המזמורים,[1129] כך חגגתי הגירה זו בשני מזמורים אחרים,[1130] ששם [מצוי] אותו מיסטריון של התיבה ['מי']: 'מי יובילני לאדום'.[1131] פסוק זה אומר אתה כשאתה שואל, במשמעות המקובלת של תיבת 'מי'. אחר כך באותו פסוק יענה הוא במשמעות הסודית של המלה 'מי', שעולה למספר חמישים,[1132] מספר שהוא מיוחד לשמינית ולבינה,[1133] מלמד בתשובה נבואית, ש'מי' שהיא השמינית הגבוהה, בהיכנסה לשביעית הובילה אותה אל [השם] הרם, שהוא השם של העיר רומא.[1134]

1128 לפי יש' מג (פרק זה מצוין בשולי כתב היד ובדפוס), ה: אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ.

1129 כדלעיל.

1130 ההפניה בשולי כתב היד היא למזמורים 59, 107 (בדפוס צוינו המספרים במקום לא נכון) לפי מספור הוולגאטה, שהם תה' ס, קח.

1131 תה' ס, יא; קח, יא: מִי יוֹבִלֵנִי עִיר מָצוֹר מִי נָחַנִי עַד אֱדוֹם. הפסוק מוזכר גם בעמוד הבא.

1132 'מי' בגימטריה 50.

1133 לפי חמישים שערי בינה הידועים מן התלמוד והקבלה. ראה Moshe Idel, *Absorbing Perfections: Kabbalah and Interpretation*, New Haven 2002, pp. 209-215

1134 שם העיר רומא נגזר לדעתו מן המלה העברית רום. על מעמדה התאולוגי והמשיחי של העיר רומא בעיני אג'ידיו, ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???, בספרות הקבלה המוקדמת, 'רום מעלה' הוא אחד מכינויי ספירת הכתר.

["רומא" נגזר מ"רום"]

שכן [העיר] לא נקראת [כך] מן המלה היוונית [1135] ῥώμη – מוצקות, אלא מלשוני, שאותה קורא הירונימוס 'אֵם לכולן'[1136]. ולטינוס[1137] קיבל [מן העברית] את שמה של רומא, אשר מוקמה לראשונה בגבעה הפלטינית,[1138] ומאחר[1139] שהאיזורים הגבוהים מבוצרים הם בטבעם, וקשים להכנעה ומוצקים – שאלה מכאן היוונית את השם למוצקות.

ולא חסרים עדים שהכירו בכך וכתבו זאת. כך מה שאתם קוראים: 'וחומות רומא הרמה',[1140] וכן בראש וראשונה /[עמ' 119] מה שאומר פֶּסטוס ששמו של רומולוס לא נגזר מ'מוצקות' אלא מ'רוממות'. מאחר שהעלה את דבריו על הכתב נקרא הוא בשם Altellus.[1141]

[1135] בכתב היד כתובה המילה היוונית כראוי, ובדפוס השתבשה.

[1136] כך כותב הירונימוס בפירושו לצפניה ג, יח, בקשר למלה נוּגֵי, שהוא מזהה אותה עם המלה הלטינית nugae. *Petrologia Latina*, Vol. XXV, col. B1384 (Id quod diximus nugas, sciamus in Hebraeo ipsum Latinum esse sermonem, et propterea a nobis ita ut in Hebraeo erat, positum: ut nosse possimus linguam Hebraicam omnium linguarum esse matricem)

[1137] מלך העם הלטיני, שקיבל את אינאיס לתחומו בסבר פנים יפות, כמסופר באינאיס לורגיליוס.

[1138] אחת הגבעות המהוות את העיר רומא (על גבעה זו שכן ארמונו של אוגוסטוס, ולכן משמה נגזרה המילה המשמשת להיכל).

[1139] על פי פתיחת הקיצור כ־quoniam, ולא quam כבנדפס.

[1140] ורגיליוס, אינאיס, א, עמ' 39 שורה 7.

[1141] כך לפי פסטוס (Sextus Pompeius Festus), המדקדק הרומי איש המאה השנייה לספירה, בספרו על משמעות המלים (*De verborun significatu*), או, יותר נכון, פלקוס (Marcus Verrius Flaccus), המדקדק הרומי איש המאה הראשונה (לפני הספירה ולספירה), שכתב ספר באותו שם, וזה אבד ולא נשתמר ממנו אלא התמצית ממנו שֶׁערך פסטוס. אליבא דאמת, הקטע הנידון, הוא הערך Altellus, לא נשתמר גם בקטעים המצויים בידינו מספרו של פסטוס, אלא רק בתמצית שֶׁערך ממנו, במאה השמינית לספירה, פאולוס דיאקונוס (Paulus diaconus, ההיסטוריון הלנגוברדי ומקורבו של קרל הגדול). הקטע נמצא בספר זה במהדורת K. O. Müller, Lipsiae 1839, p. 7. לפי פסטוס (או פלקוס או פאולוס), רומולוס, מייסדה האגדי של רומא, נתכנה בשם Altellus. אג'ידיו מבין זאת כצורת הקטנה של המילה altus שפירושה גבוה או רם, והוא דומה, אם כן, לשם Romulus שנראה כהקטנה מקבילה של romus (צורת הזכר של רומא), שנגזר, לדעת אג'ידיו מן המלה העברית 'רם'. רומולוס היה השם המקורי של מייסד העיר, אלא כשפסטוס העלה זאת על הכתב תרגם הוא שם זה למלה לטינית באותה צורה: Altellus. מאחר ששמה של רומא נגזר, לפי הדעה המקובלת, משמו של

במקומות רבים כתבתי שם זה באורקלים, כאשר רציתי לומר: 'עלֵה למרום והתעלֵה', השתמשתי תכופות בתיבה זו, רוֹמא.[1142] במיוחד במזמור שבו אמרתי: מי יובילני אל אדום,[1143] העדפתי את הִתעלות[1144] עמי, כלומר של השליחים ואחרים אשר מחופי אסיה האמינו, ונתמלאה אז אותה נבואה של שלמה: 'גבוה מעל גבוה':[1145] מעל הכל – מלך. שכן "בינה" מכונה 'מלך', כפי שיוצג. 'גבוה מעל גבוה': מעלי שלוש גבעות,[1146] דברים אחרים גבוהים יותר – שוב שלושת ההרים,[1147] שכולם [יחד] שבעה הם. אך השמינית, הניצבת מעל בניין המלך, נישאה היא מעל אלה.

[השכינה בוחרת מה לציין בכתבי הקודש ומה להשמיט, ועל הקוראים לתת לבם למשמעויות חבויות אלה]

הוסף את הסוד שלי, הרגיל ביותר בכל החכמה הזאת ('כמו בשמים גם בארץ').[1148] הדברים אשר נכתבו, נכתבו בנוגע לדוקטרינה ולמוסד שלכם, לפי עדות השליח.[1149] הדברים אודות הבריאה,

---

רומולוס, גם שם העיר קשור אפוא לשורש העברי רם. יש לציין, עם זאת, שלא כך מסביר שם פסטוס (או פלקוס או פאולוס) את השם Altellus (שלא נמצא במקום אחר בספרות הלטינית), אלא הוא נותן לו הסברים אטימולוגיים אחרים: או 'עמוק באדמה' (altus in tellure), או 'מזין את הארץ' (tellurem alit), או 'ניזון מרמחים' (telis alitur), או 'נתון לשינויים' (כצורת הקטנה של alternus).

1142 הכוונה לתיבת 'רומה', בשורוק: תה' כא, יד: רוּמָה ה' בְּעֻזֶּךָ; תה' נז, ו: רוּמָה עַל הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים; תה' נז, יב: רוּמָה עַל שָׁמַיִם אֱלֹהִים; תה' קח, ו: רוּמָה עַל שָׁמַיִם אֱלֹהִים. מזמורים אלה, לפי המספור בוולגאטה, מצוינים בשולי כתב היד (ובדפוס): 20, 56, 107.

1143 תה' קח, יא: מִי יֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד אֱדוֹם. זה אחד המזמורים שנרמזו בהערה הקודמת. הפסוק נזכר גם בעמוד הקודם.

1144 exaltationem . כך בכתב היד. ובדפוס, בטעות: exultationem.

1145 קה' ה, ז: גָּבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ. הפרק מצוין בשולי כתב היד (ובדפוס). וכאן ברמז לפירוש הנ"ל של השם רומא.

1146 נצח, הוד, יסוד.

1147 חסד, גבורה, תפארת.

1148 הסוגריים מצויים בכתב היד (כהוספה אחרי הכתיבה הראשונה), והושמטו בנדפס. המלים שבתוכן נכתבו שוב בשולי כתב היד. הכוונה לעיקרון הקבלי של השימוש בסמלים ארציים להבנת העולמות האלוהיים (המקור מלשון תפילת אבינו שבשמים, מתי ו 10). דיונים נרחבים בעיקרון זה יבואו בהמשך ה'שכינה'.

1149 הוא מתי, בהערה דלעיל.

אודות שבעת הימים, אודות ילדי אדם, הדורות הבאים, אודות נוח וצאצאיו, אודות אברהם, האבות במצרים, ממצרים משה ואהרן, ניצחון הים, תורת סיני והצגתה מפה לאוזן, אודות המשכן, הארץ המוכנעת, המקדש, ודברים אחרים מסוג זה המוצגים בכתבים האלהיים – [כל אלה] לא נכתבו לשם היסטוריה.[1150] הרי דברים רבים אחרים נפעלו על־ידי אנשים אלה, ואלה נשמטים, מושתקים, נעטפים בשתיקה.

אך אני עט סופר הכותב מהר.[1151] במרוצ[תי] בחרתי דברים מסוימים מאחר שהתאימו לתהליכים האלהיים היוצאים מן האחד, לסדר ההשגחה, להכוונתן של ה'ספירות' הקדושות והסיבות המבורכות העל־שמיימיות, [כגון] שנוח נטע כרם.[1152] האם אדם וצאצאיו, שידוע שחיו חיי דורות כה רבים, אף פעם לא פעלו דבר? או תמיד יָשְׁנו? או אותם שחיו שמונה מאות ותשע מאות שנה, מתו בלי שום מפעלות שניתנים להשוותם לנטיעת כרם? מדוע דברים כה רבים נמסרו לדורות הבאים

[1150] השוה זוהר ח"ג, קמט ע"ב: 'ומאן דאמר דההוא ספורא דאורייתא לאחזאה על ההוא ספור בלבד קאתי, תיפח רוחיה, דאי הכי לאו איהי אורייתא עלאה אורייתא דקשוט, אלא ודאי אורייתא קדישא עלאה, איהי אורייתא דקשוט. תא חזי, מלך בשר ודם לאו יקרא דיליה הוא לאשתעי מלה דהדיוטא, כל שכן למכתב ליה, ואי סליק בדעתך דמלכא עלאה קודשא בריך הוא לא הוו ליה מלין קדישין למכתב, ולמעבד מנייהו אורייתא, אלא דאיהו כניש כל מלין דהדיוטין, כגון מלין דעשו, מלין דהגר, מלין דלבן ביעקב, מלין דאתון, מלין דבלעם, מלין דבלק, מלין דזמרי, וכניש להו וכל שאר ספורין דכתיבין, ועביד מנייהו אורייתא, אי הכי אמאי אקרי תורת אמת [...] אלא ודאי אורייתא קדישא עלאה איהי, אורייתא דקשוט, 'תורת ה' תמימה' [תהלים יט ח], וכל מלה ומלה אתייא לאחזאה מלין (אחרנין) עלאין, דההוא מלה דההוא ספור לאו לאחזאה על גרמיה בלבד קא אתיא, אלא לאחזאה על ההוא כללא קאתי, כמה דאוקימנא'. תרגום: וההוא שאמר שסיפור התורה בא להראות על סיפור בלבד, תיפח רוחו, שאם כך היה, לא היתה זו תורה עליונה, תורת אמת. אלא ודאי שהיא תורה עליונה, תורת אמת. בוא וראה, מלך בשר ודם – למטה מכבודו הוא לעסוק בדבר פשוט, כל שכן לכתוב אותו. וכי עולה בדעתך שהמלך העליון, הקב"ה, לא היו לו מילים לכתוב ולעשות מהן את התורה? אלא שהוא מקבץ את כל המילים הפשוטות, כמו המילים של עשיו, המילים של הגר, המילים של לבן ליעקב, מילות האתון, מילות בלעם, מילות בלק, מילות זמרי, ומקבץ אותן ועאת כל שאר סיפורי הכתובים, ועושה מהם תורה. אם ככה מדוע היא נקראת תורת אמת? [...] אלא ודאי שהיא תורה קדושה עליונה, תורת אמת, תורת ה' תמימה, וכל מילה ומילה באה להראות מילים אחרות עליונות, מאחר שאותה מילה מאותו סיפור לא באה רק להראות על עצמה אלא באה להראות אל הכלל, כמו שהעמדנו'.

[1151] תה' מה, ב: רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב אֹמֵר אָנִי מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ לְשׁוֹנִי עֵט סוֹפֵר מָהִיר. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. מספר הפרק, לפי מספור הוולגאטה, מצוין בשולי כתב היד (ובדפוס).

[1152] בר' ט, כ.

אודות אברהם והנכד,[1153] [ואילו] אודות הבן[1154] כה מעט? למה נכתבו עשרה אלופי אדום, שאותם מניתי בצירוף שמותיהם ואחריתם?[1155] דברים אחרים לאין מספר חלקית נשמטו וחלקית רפרפו עליהם כבמנוד ראש, כפי שרגיל לקרות בעת שימוש בעט של סופר הכותב מהר, שחולף על פני דברים מסוימים ההכרחיים פחות, [ו]דרך דברים מסוימים, בהיותו משולח במהירות, עובר הוא כך במרוצה בעט המעופף, עד שהאותיות בקושי תלבשנה צורה, בקושי תוכרנה, בקושי ניתנות תהיינה לניחוש אפילו בעזרת סיבילה מתנבאת, מכיוון שכדי לכתוב מהר יותר, מחקה הסופר הזהיר והשקדן חקיקות על פסלים, שערי ניצחון, מצבות, לוחות שיש. שכן כאשר שמך צריך היה להיכתב, לא השם היה נגלף, אלא האות C, שייצגה את המלה קיסר. כך P את פובליוס, Gn את גנאיוס, MTC מציין – מרקוס טוליוס קיקרו. כך אני סימנתי לחכמַי את המשמעויות האלהיות של הדברים דרך [צורות] האותיות ומספרי האותיות, הנקודות, הקווים, התגים, את רצף עניינים אלהיים, כמו באמצעות סימנים ומנודי ראש, שכדי שרק החכמים ישימו לבם אליהם, על פי מנהג הסופר, אשר בעט מהיר, רץ, מתעופף, בדקירות עובר במרוצה דרך הדברים שאותם הוא חושב להכרחיים.

[היחס הסימבולי שבין המתרחש בשמיים ובארץ: עצמים, היסטוריה, אותיות וסימני המקרא]

[173v]וזה הסוד שלי: 'כאשר בשמים כן בארץ'.[1156] מה הכוונה? אותו דבר נשמר בחוג הארץ הנברא ובתורה שבכתב. למה את השמים ילדתי? למה את היסודות, את האבנים, המתכות, הצמחים, העצים, הולכי על ארבע, דגים, ציפורים, בני אדם? רק כדי שיהיה הדבר כאשר בשמים כן בארץ. כפי שנסתר היה הדבר בעולם המושכל, כך [צריך] היה שיתגלה במחקהו החושי. ובעצה זו: את הצורות

[1153] יעקב. משמעות אחרת למלה (nepos) היא אחיין, ואז תהיה הכוונה ללוט.

[1154] יצחק (ואולי ישו).

[1155] בבר' לו, מ–מד, נמנו אחד עשר (ולא עשרה) אלופי אדום (המלה אלופים מתורגמת בוולגאטה כ־duces, היא המלה שנוקט בה אג'ידיו כאן), ובלי להזכיר את מיתותיהם. שם בפסוקים לא–לט נמנו שמונה מלכים (ולא עשרה), עם הזכרת מיתותיהם. עניין מלכי אדום ומיתותיהם מתפרש כידוע כעניין קבלי גדול ונורא בספרות האדרות שבזוהר. ראה הר-שפי, מלכין קדמאין; הלנר-אשד, מבקשי הפנים, עמ' 167–177, 243–247, 323–326.

[1156] מלשון תפילת 'אבינו שבשמים', מתי ו 10, כדלעיל, וכן בעמוד הבא, ולהלן בסוף עמ' 177.

הבלתי מוחשות, עשיתי למוחשות דרך חיקוי של צל. וכאילו כתבתי בשלמות אותות כלשהם וסימנים של הדברים המוחלטים מן ההיולי בהיולי[1157] ובחומר.

אחר נוהגי זה[1158] הלכו המצרים /[עמ׳ 120] בכתיבה,[1159] זה שאותו נקטתי בבריאה. בבעלי חיים, צמחים, וצורות מושלמות אחרות השתמשו הם כדי לציין דברים אלהיים,[1160] גם כדי שיהיו נסתרים מהמון העם, וגם כדי שישתמשו בעט סופר שכותב מהר,[1161] כלומר באותות מסמנים,[1162] וגם כדי שישמרו את שלמות הדברים האלהיים[1163] שאינם ניתנים להפרדה, לבל תושחת צורתם של אלה הנבדלים מכל חלוקה, באותיות שאין להפריד ביניהן, כפי שאומר השליח.[1164]

בכתיבת התורה היתה עצה לפרוש את העניינים האלהיים באופן נרחב יותר, עשיר יותר, גדוש יותר. את ההיסטוריה ארגתי לא כדי שאני [אשמש] את ההיסטוריה למניית זוטות אנושיות, אלא כדי שההיסטוריה תשמש אותי לפירוש הדברים האלהיים. וכן החכמים הארמיים, דרך אותן עובדות שסיפרתי, טיפסו כמו במדרגות ו[באחזם] ביד כלשהי, אל השפעים האלהיים והאוצרות.

[1157] sylva . כך בכתב היד, ובנדפס sylvam. פירוש המלה גם יער וגם חומר היולי (שתי המשמעויות האלה קיימות במקור היווני,(ὕλη בהשפעת המלה היוונית כותב אג׳ידיו (ואחרים לפניו) את המלה עם האות y, אף שבמקורה הלטיני נכתבת היא ב־silva :i. כך הוא גם להלן **שכינה, עמ׳ 164. דומה שאג׳ידיו מדבר על שני חומרים היוליים, אחד עליון ואחד תחתון.

[1158] hunc . כך בכתב היד, ובנדפס, בטעות, nunc.

[1159] לפי התיאוריה הנפוצה ברנסנס על מהות ההירוגליפים המצריים.

[1160] הכוונה לכתיבה הפיקטוגראפית של ההירוגליפים.

[1161] תה׳ מה, ב, כדלעיל.

[1162] בימי אג׳ידיו רווחה הסברה (המוטעית) שההרוגליפים המצריים מסמנים מילים שלמות.

[1163] divinorum . כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות, divinarum.

[1164] הכוונה כנראה למרקוס י 9 (בתרגום דליטש): לכן את אשר־חבר אלהים לא יפרידנו אדם (הכוונה במקור היא לאיסור הגירושין).

אכן יחד עם ההיסטוריה, בראש ובראשונה אימצתי בשלמות את נוהג הכתיבה של מצרים. וכפי שאלה בדברים שלמים,[1165] הצגתי אני כדבעי את האלהיות באותיות שלמות. ברצותי שההיסטוריה כמו גם המובנים הזעירים ביותר של ההגיות יהוו חלק מן החכמה, נהגתי לשלב את פסגת העניינים האלהיים פנימה באותיות שלמות, ובנקודות, ובסימנים אחרים, כדי שיישמרו העניינים האלהיים בשלמותם, ואת אלה הבלתי נתנים לחלוקה אשר המבריקים בעשרה עולמות, נהגתי לשמר באותיות ובסימנים בשיטה שאינה ניתנת לחלוקה.[1166]

מכאן [נבע] מנהג מחַבְּרֵי [כתבי] הקודש[1167] לכתוב לפי סדר האותיות,[1168] [מכאן] נבע המנהג. כך [נקט] דויד, שאתו הייתי ביחסים קרובים, בהרבה מזמורים, כך שלמה שאתו [הייתי ביחסים] קרובים עוד יותר, במשלי, בזמן, כמו שהוא נהג לומר, של בניין בית המקדש,[1169] כך ירמיהו בזמן החורבן.[1170]

[1165] הכוונה לדברים המצוירים בכתב הפיקטוגראפי ההירוגליפים המצריים.

[1166] השוה לנאמר בפירושו של אג׳ידיו על המשפטים של פטר לומברד: ‘ Egyptian priests, in order not to have signs representing divine unity that were dissimilar [from the divine nity itself], invented a novel means of writing and decided to commit all divine knowledge to posterity in a non-divisible manner, but [instead of complex symbols] they indicated [divine knowledge] by the simplest of images of things which they were accustomed to call sacred letters [i.e., hieroglyphs]. The Book of Horus is extant; the monuments of the Roman city are extant, obelisks, and images of animals, in which are still visible those likenesses through which they wanted all mortals to be advised, but especially those who have wanted to be studious of divine affairs, to contemplate simple images as often as they contemplate God. The images would make ’it known that, although countless things be expressed about God, divine unity is always the simplest (תרגום נודס, סכולסטיקה, עמ׳ 336, וראה הפניה מלאה שם).

[1167] או: ׳מנהג הסופרים הקדושים׳.

[1168] על חשיבות מנהג זה מאריך אג׳ידיו גם להלן **שכינה, עמ׳ 146, וכן בספרון על האותיות העבריות (תרגום ליבס, עמ׳ 15–16).

[1169] אולי הכוונה למשלי ט, א: חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה. אך לעניין סדר אלף בית הכוונה בוודאי לפסוקי אשת חיל שבסוף ספר משלי.

[1170] הכוונה לספר איכה.

וכך אוחז אתה בפסגת התיאולוגיה שלי כאילו פעלתי אותה ככרוכה באותיות, בתגים, בסימנים מנוזרים כבעט רהוט,[1171] כמו שאומרים אותם שבשביל לפעול מהר עוברים במרוצה את כל הדברים באותיות ובסימנים. אכן אומנם, בתורה ובנביאים קיימים כה הרבה דברי תמורה, שינוי, חידוש באותיותיי עד שלאף אחד לא ייראה ש[המקרא] ייקרא אי־פעם נאמנה, אלא בנוכחות הארמיים. אותם אנכי העסקתי עמי,[1172] לימדתים עצה, רזים היצגתי להם, את כוחותיהן הנסתרים של האותיות להם הראיתי, בחקותי את מנהגי הנסיכים והמלכים, אשר בשעה שמבקשים הם לכתוב ביניהם עניינים גדולים של מלחמה ושלום, לבל ייקַראו המכתבים שיורטו בדרך, ו[לבל] ייתפסו עצות נסתרות על ידי האויבים – מוצאים הם להם שיטת כתיבה סודית כלשהי, ובנוקטם במושגיי קוראים הם [לה] 'סִפרה',[1173] שבלשוני מציינת 'כתב' ו'ספר'.[1174]

אף אחד אינו יכול לקרוא זאת, זולת זה אשר לו ניתנה שיטת הכתיבה הסודית מיד ממציאהּ. כך מסומן הדבר באותיות וסימנים. הספר שלי מסומן כ'ספריי'. עד שלפי עדות ישעיהו, אם יוצג [הספר] לפני יודע דברי ספר, לא יבין דבר, ויוכרח לענות: 'אינני יודע דברי ספר'.[1175]

[המעבר מן השביעית לשמינית המשיחית, המסומלת בספירת בינה]

אך שישוב כבר הנאום בחזרה אל השמינית הגבוהה. 'גבוה מעל גבוה' – [פסוק זה מדבר] אודות המשולש השלישי; הדברים האחרים הגבוהים יותר – אודות השני, שעד אליו התקדמו בתורה, עד ל[ספירה] השביעית; אך מלידת המשיח – עד למלך העליון עולים בני התמותה, עד לבינה, המקום

[1171] הכוונה לכתיבה קורסיבית.

[1172] במשמעות הראשית מדובר על השכינה שלימדה את המקובלים, אך בכך רומז כנראה אג'ידיו גם לכך שהוא עצמו נזקק למקובלים שילמדהו. ייתכן שיש בכך רמיזה לאליהו המארוני שהעתיק עבור אג'ידיו כתב יד סורי כדלעיל.

[1173] Siphram , עם תוספת סימן האקוזטיב הלטיני בסוף המלה. הכוונה למלה cifra המשמשת בלטינית של ימי הביניים (ומקורה בערבית) לכתב סודי, והתגלגלה גם לשפות מודרניות. אג'ידיו מחבר זאת למילה העברית ספירה.

[1174] לפי תה' נו, ט: נֹדִי סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה דִמְעָתִי בְּנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ. מלה זו שבפסוק מפורשת כרומזת על עשר הספירות גם בספר כף הקטורת, פירוש תהלים בן זמנו של אגי'ידיו, מזמור נו (מהדורת א' נאמן, ראה: נאמן, כף הקטורת, עמ' 388).

[1175] ישע' כט, יא–יב: וַתְּהִי לָכֶם חָזוּת הַכֹּל כְּדִבְרֵי הַסֵּפֶר הֶחָתוּם אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֹתוֹ אֶל יוֹדֵעַ סֵפֶר [כתיב: הספר] לֵאמֹר קְרָא נָא זֶה וְאָמַר לֹא אוּכַל כִּי חָתוּם הוּא. וְנִתַּן הַסֵּפֶר עַל אֲשֶׁר לֹא יָדַע סֵפֶר לֵאמֹר קְרָא נָא זֶה וְאָמַר לֹא יָדַעְתִּי סֵפֶר. בעיקרו לפי תרגום הוולגאטה.

הנעלה ביותר של המשולש הראשון והמאושר ביותר. עניין זה בדבר שלוש רוממויות, לימדתי באותו זמן באמצעות ישעיהו: 'הנה יבין עבדי, ירומם, ייעלה, יינשא',[1176] ששם נקטתי שלוש פעמים במלה של נשיאה מעלה ועלייה למרום.

חוק מקודש הוא באלהיות: 'כמו בשמים כך בארץ'.[1177] הדברים ששם מנצנצים יעשו דברים דומים בארץ. בברכת המשיח עולה הגבוה מעל גבוה, מעל השביעית הולכים אל השמינית. בהכרח נעשו הם[1178] לאותו דבר בארץ: כשם שהשביעית נגה לשכון בתחתונים, [כך נהגה גם] השמינית,[1179] ביורדה לארצות עם המשיח. כפי שהיה בשמים, 'גבוה מעל גבוה' כמנהג המלך, כך בארץ – 'מעל גבוה' ומעל העיר[1180] רומא, צריכה היתה להתייסד.

בירכתי באמצעות יצחק את עשיו, שבאמצעותו מעל כל העמים יינשא השם והאימפריה הרומית. כך שמאחר שבעקבות תורתי שכבר מזדקנת, ירד פרח[1181] ישי, עם השמינית שלו, בקפצו בהרים ובדלגו מעל הגבעות,[1182] אל העמק שלי ואל הארצות – לא במלכות המונית כלשהי, /[עמ' 121] אלא בזאת יקבע את מושבו, באותה שיחזיק כרוממות,[1183] ולא רק בבחינת השלטון, אומנם גם בשם זה עצמו.

[1176] ישע' נב, יג (בשולי כתב היד ובנדפס נכתב בטעות 50–53): הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד. בקירוב לפי תרגום הוולגאטה.

[1177] ראה בעמוד הקודם.

[1178] erant . כך בכתב היד, ובדפוס erat. הנושא הם השביעית והשמינית.

[1179] הכוונה גם לכנסייה.

[1180] בכתב היד urbe ובנדפס urbem (דומה שצריך להיות כנדפס, urbem romam, כי urbs מציינת בדרך כלל את רומא).

[1181] זה תרגום הוולגאטה לנצר, בישע' יא, א: וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשָׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה. אולי הוא מקשר זאת לישו על פי כינויו נוצרי.

[1182] לפי שה"ש ב, ח: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת. בהתאם לתרגום הוולגאטה. גם במדרשי חז"ל נדרש פסוק זה על ביאת המשיח.

[1183] רמז לשם העיר רומא.

דברים רבים אחרים יש לפרסם אודות השמינית, בלתי ידועים לאנשיך. אך באלה יש לעסוק במקומותיהם, כאשר ידובר בשם 'אלהים', ובפסוק תהילים: 'חיסרת אותו מעט מ"אלהים"'[1184] לא 'מן המלאכים',[1185] כאשר יהיה עיסוק ב"יובל", ובשופר הגדול ובאיסוף והמרת העמים.[1186] די לעת עתה, בנאמר [עד כה] על השמינית. נעבור נא אל התשיעית.

[174r]

[התשיעייה – בין חכמה עליונה לחכמה תחתונה]

התשיעייה.[1187] שלא להתעלם מכך שהיסוד הגדול הוא הידיעה מאין מתחיל אתה לספור – זו פעולה ששכרה בצדה,[1188] מאחר שמצויות שתי "ספירות" קיצוניות: הראשונה, היינו זו שתופסת את המקום הגבוה ביותר, ואני – ש[תופסת] את הנמוך ביותר. אם תתחיל מאותה ראשונה, אשר נקראת "כתר" וכתר, "יסוד", ה"ספירה" הסמוכה אלי, נקרית כתשיעית ליורד אל מלכותי; אך אם בסדר הפוך, תפתח בדרגה שלי – כפי ש"בינה" היא שמינית, כך החכמה תימצא כתשיעית.

ההיא, אומרת אני, זו אשר בשמה נקראתי, שכן היא חכְמָה, אני חכְמָה. היא חכמת 'אלהים' והאל, אני – של שלמה.[1189] ההיא – זו אשר אודותיה אומר שלמה: 'נעשתה רחוק ממני'.[1190] אני – זו

[1184] תה' ח, ו: וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים. מספר הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1185] 'מן המלאכים' הוא נוסח תרגום השבעים, שאג'ידיו חולק עליו כאן.

[1186] יש' כז, יג. 'אלהים', 'יובל' ו'שופר גדול' מייצגים בספרות הקבלה לעתים קרובות את ספירת בינה.

[1187] המלה כתובה בשוליים העליונים של כתב היד.

[1188] אם מלמעלה למטה או מלמטה למעלה.

[1189] ניגוד זה, בין ספירת חכמה הנקראת 'חכמת אלהים' לבין המלכות הנקראת 'חכמת שלמה', רגיל בספרות הקבלה.

[1190] קהלת ז, כג: כָּל זֶה נִסִּיתִי בַחָכְמָה אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי. הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

שאודותיה אומר האורקל: 'אלהים נתן חכמה לשלמה'.[1191] ההיא – כים עצום,[1192] אני, כפי שאמרתי,[1193] טיפה ממנה. ההיא כמו שמש, אני – קרן.

אך תאמר: באיזה אופן נקראת ההיא 'חכמת אלהים', אַת – 'חכמת שלמה'? אם קוראים קצת קודם באותו ספר: 'בראותם כי חכמת אלהים מצויה בשלמה',[1194] דע לך שהדבר נכתב לא לשם הצגה של השם עצמו, אלא לשם דחיית סכנה של טעות.[1195] לבל תניח,[1196] בשעה שאני מונה או מכנה את ה'ספירות' הקדושות – 'כשאני יורדת היא השנייה אני העשירית', או 'בעלייה אני הראשונה היא התשיעית' – [שקיימים] שני טבעים או דברים נפרדים. שכן באותה אחדות שאינה ניתנת לביטוי, כפי שלימדתי קודם לכן, לא חל שינוי ולא פירוד. אך לכבוד המעלה האלהית נתן [האל] אותי,[1197] את החכמה התחתונה, לא כנפרדת מן הראשונה, אלא כפי שטיפה מובחנת מן האוקיאנוס, ושביב מן האש הגדולה.

כפי שנשמות אנושיות ושכלים שמיימיים בתהילות אלהיות יהפכו למשתאים, בשעה שחושבים הם שגוש העולם שָפע ממני ומנוהל על ידי, שלי ניתנה משרת ניהול רפובליקת העולם, ויצעקו בתימהונם זה: אם טיפה זו שהיא האחרונה ביותר יולדת את העולם ומנהיגה אותו משנולד, מה בנוגע לאותה תשיעית שאין לשערה, שזאת היא טיפה שלה, קרן ושביב?

מכאן עולה אותה תהילת דממה, שמכול יקרה, מלאת חסד, מקובלת ביותר. זו אשר לא בדיבור [נוכחת, היינו] בדבר אשר נוגע, אלא בשתיקה – הדבר שאיננו נוגע. בחוץ שותקת, בפנים צועקת.

[1191] מ"א ה, ט; כו; דה"ב יא–יב.

[1192] לפי איוב יא, ט.

[1193] לעיל, **שכינה, עמ' 100.

[1194] מ"א ג, כח: וַיִּשְׁמְעוּ כָל יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט.

[1195] הכוונה כנראה למינות מן הסוג הנסטוריאני, שלפיה הטבע האלוהי והאנושי נפרדים היו בפרצוף הבן.

[1196] suspicarere . כך, כראוי, בכתב היד ובדפוס: suspicavere.

[1197] לשלמה.

מאחר שגיליתי דברים אלה לדויד, נגן הנבל שלי, התפלל הוא שיישנו הדברים. מאחר שחזרתי[1198] עליהם, הוא עצמו כאילו פשט מעליו את האדם,[1199] התעלה בשכל[ו], והלום חושים כאילו נעשה שיכור בנקטר שלי, החזיר סוד זה אל ההימנון[1200] [אמנם] במקוטעין – כמיטב יכולתו,[1201] ובכל זאת כבעט סופר שכותב מהר יותר.[1202] 'לך', אומר הוא, 'השקט הוא תהילה, אלהי ישראל'.[1203]

במקום של "תפארת", שהיא המדרגה החמישית, ב[אמצעות] השם 'אלהי ישראל' מזהיר הוא שיש לחגוג בשתיקה. מה בנוגע לשישית? מה לשביעית? מה לשמינית? מה לתשיעית? ודאי, איש מבין החסידים אינו יכול לחשוב על דבר זה כראוי, בלי שכאילו יגלה מן הגוף, יועלה באמצעות הנשמה,[1204] יבחר לטפס, יתאווה לשאוב, לדבוק, להתחבר. ומאחר שישים לב לכך שבאותה מחשבה חסרים קול, דיבור, אמירה, ואף תפיסת השכל אינה מתמשכת אל כוחותיהם של האנושיים והשמיימיים, האם לא ייאלם וייגש אל תהילת הדומיה באמצעות כל קול, פנייה, נאום של מי שהוא מסוגל לכך יותר ממנו?

קרא מזמור זה, קיסר, אתה ונסיכים אחרים ואף אנשי רוח גדולים, כאשר חפצים הם להעלות את מעלתם אל האוצרות הנעלים ביותר, למלא עצמם באמברוזיה,[1205] לבוא אל חצרותי,[1206] חדרי

[1198] על פי פענוח כ־repeterem. בנדפס: repetere.

[1199] לפי האיגרת אל האפסיים ד 22. עניין זה חוזר גם להלן **שכינה, עמ' 166.

[1200] המלה תהִלה במזמור דלהלן מתורגמת בוולגאטה שלפי השבעים במלה 'הימנון', ובוולגאטה שלפי הנוסח העברי במלה laus, שמשמעה 'תהלה'. דומה שאג'ידיו נוקט כאן בשני התרגומים.

[1201] בשכרונו.

[1202] כדלעיל **שכינה, עמ' 119.

[1203] תה' סה, ב: לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים. כנראה בנוסח הוולגאטה שהיה לפניו היה כאן הנוסח 'אלהי ישראל', שאף נדרש בהמשך. מספר הפרק, לפי מספור הוולגאטה, נכתב בשולי הדף ובדפוס.

[1204] או: 'מן הנשמה'.

[1205] מזון האלים.

[1206] לפי לשון המזמור הנ"ל, תה' סה, ה: אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ הֵיכָלֶךָ. המלה 'חצרים' מתורגמת כאן בוולגאטה במלה atria, שבה נוקט כאן אג'ידיו.

האוכל שלי, שולחנותי, כאשר מניחה אני להסב במשתה האלהיים. שכן באותו מזמור תמצא את עמקַי,[1207] /[עמ' 122] מעלי תתבונן בגבעות,[1208] מעליהן תביט מעלה גם אל ההרים,[1209] ולבסוף את מצודת התשיעית, שאודותיה מדברת אני עתה, כאילו תעריץ מרחוק. שכן היא חכמת האב, כפי שמעיד השליח, אשר אימצה לה איש במשיח.[1210] ומיסתורין עליון זה הילל דויד (ככל שיכול היה)[1211] כשאמר: 'מאושר הוא זה אשר בחרתי ולקחתי לי',[1212] כפי שאחר־כך אפרש מתוך מדרש המזמור השני, מקום שם מצוטט ישעיהו: 'עבדי', אומר הוא, 'אשר לקחתי לי, בחירי'.[1213] מילות שניהם זהות, [מילות] נגן הנבל המוקדם יותר[1214] כ[אלה] של הנביא המאוחר יותר,[1215] [מלים] של בחירה ושל לקיחה. על דבר זה, העיד הארמי בשומעו אותי שנאמר על המשיח.[1216]

[1207] שם, יד: לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר. בוולגאטה מתורגמים העמקים באותה מלה שנוקט בה כאן אג'ידיו.

[1208] שם, יג: יִרְעֲפוּ נְאוֹת מִדְבָּר וְגִיל גְּבָעוֹת תַּחְגֹּרָנָה. בוולגאטה מתורגמות הגבעות באותה מלה שנוקט בה כאן אג'ידיו. כזכור, גבעות הן הספירות נצח, הוד ויסוד שמקומן מעל לשכינה.

[1209] שם, ז: מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה. בוולגאטה מתורגמים ההרים באותה מלה שנוקט בה כאן אג'ידיו. כזכור, הרים הם הספירות חסד, גבורה ותפארת.

[1210] אולי כוונתו ללשון האיגרת השנייה אל הקורינתים, יב 2 (בתרגום דליטש): 'ידעתי איש במשיח'.

[1211] הסוגריים במקור בכתב היד.

[1212] כוונתו לפסוק הנ"ל, תה' סה, ה: אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

[1213] מדרש תהילים על מזמור ב עוסק בעניינו של בן האל, ומצטט פסוק זה מישעיהו, המפורש בנצרות מראשיתה על ישו, ומסמיך לו ויכוח עם הנוצרים: 'אֲסַפְּרָה אֶל חֹק (תה' ב, ז). מסופרים הם בחוקה של תורה ובחוקן של נביאים וכתובים. בחוקה של תורה: בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל (שמות ד, כב), בחוקה של נביאים: הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא (יש' נב, יג), מה כתיב בתריה, הֵן עַבְדִּי אֶתְמָךְ בּוֹ (יש' מב, א. וההמשך: בְּחִירִי), בכתובים: נְאֻם ה' לַאדֹנִי (תה' קי, א) [...] דבר אחר: בְּנִי אַתָּה (תה' ב, ז), מכאן תשובה לאומרים יש לו בן'.

[1214] הוא דויד.

[1215] ישעיהו.

[1216] תרגום יונתן לישע' מב, א מוסיף את המלה משיחא אחרי עַבְדִּי.

בסוף באותו מזמור אוסף הוא כאילו את ראשי כל הסודות. וכן אם תקרא את הדברים הללו שלנו, ותשקוד אצל דלתותי,[1217] בהבינך שלכל האלהיות יפה דומיה, באותו מזמור של דומיה,[1218] כאילו נדחסו הם בקצרנותו של עט מהיר, ו[כך] שאין שום הברה שאיננה הרה, שאם תיפול לידי מיילדת, לא תכרע ללדת איליאדות גדולות, [אותם] כתבים הנפוצים אצלכם.

[השילוש הקדוש, מבנה הנפש המשולש ושלוש הספירות העליונות]

אינני יודעת אם אותו גבר אפריקני[1219] נודע לתהילה יותר בזכות כשרונו, או תורותיו, או קדושתו. הוא כתב כרכים רבים אודות אותו שילוש עליון מכול, ובשביל לשכנע בני תמותה, כמיטב יכולתו, שזהו דבר כה גדול, נמלט אל [שימוש] דימוי, ואף אל נפש האדם, שכידוע נברא בדמות אלהית. אכן במצודת הנשמה, מעל מעי התאווה וחזה הכעס, חשב הוא שיתנשא השכל, ומעל לגבעות ולהרים מחקה את מצודת האלהות. ואדרבה, את אותן שלוש היפוסטאזות קדושות, כתר, חכמה, "בינה", מחקה הוא באמצעות שלוש הפעולות, כוחות הנפש: בראשונה – של הזיכרון הפורה, כמו כתר; אחר כך של ההבנה, כמו חכמה; באחרונה – של אהבה וכן רצון, שנראו לו כמו "בינה". וכך הדבר הראשון הוא זה שלא נולד, שהוא יחיד מכל העשרה שלא שפע מאיזושהי ספירה. מקור הוא לכל תשעת האחרים,[1220] ואכן הוא, כפי שמציין אותו אפריקני, גאון שבגאונים, מושווה לזיכרון.

[1217] כדלעיל וראה להלן **שכינה, עמ' 171.

[1218] הכוונה למזמור סה, דלעיל, ובו נאמר כזכור, בפסוק ב: לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה.

[1219] בשולי כתב היד (ובדפוס) מצוין כאן השם: אוגוסטינוס איש היפו. ההפניה כאן היא ככל הנראה, וכפי שמציין סקרה, לספרו של אוגוסטינוס על השילוש (De Trinitate), ספר תשיעי, פרק עשירי ובפרקים שאחריו. בחיבורו זה כתב אוגוסטינוס על הקִבלה בין שלושת רבדי הנפש – זיכרון, שכל ורצון לבין פרצופי השילוש הנוצרי. אג'ידיו מוסיף על כך רובד נוסף כאשר הוא מקביל זאת למבנה הספירות.

[1220] גם במקור בזכר (או בנויטרום).

[מנמוסיני ילדה את תשע המוזות]

מכאן שהתיאולוגיה העתיקה של היוונים גזלה מן הארמיים [את הסיפור] שמנמוסיני כהורה ילדה תשע– כאילו אלות וספירות.[1221]. מאחר שהמוזיקה[1222] אכן איננה אלא מספר שחובר לו קול.[1223] מאחר שאלה, כפי שלימדתי, דרכי כלפי חוץ גם צועקות וגם משמיעות קול,[1224] כל עוד דרכי הן גם יולדות וגם מכוונות את הדברים שנולדו ומחנכות. לפיכך להורה אחד [בלבד] העניקו [היוונים] את הכינוי 'מנמוסיני', בהיות התשע יוצאות משם לדרך וגוזרות את מוצאן ממוזיקה. מכך רואה אתה שה"ספירה" התשיעית והמספר תשע הוקדשו בסוד לא רק על־ידי האורקלים הקדושים, על ידי הארמיים, [אלא גם] באופן גלוי יותר ובצורה מובהקת ביותר על ידי העתיקות של יוון,[1225] עד שהחכמה התשיעית, של המשיח, היא הבת הבכורה של כל הבריאה, כפי שהשליח קיבל מבן סירא.[1226]

[תשע ספירות – בעלייה ובירידה]

ובכן כאשר תקרא 'תשיעית' – הערץ נא את אותה חכמה שאינה ניתנת לביטוי. כאשר ייקרו לך 'תשע' – ירא בדומיה שוה את אותן תשע הנשפעות מן המעיין הראשון. כי[1227] כפי שאמרתי קצת

[1221] 'מנמוסיני' פירושה ביוונית זיכרון, והיא ילדה את תשע המוזות. כך לפי הפרואמיום של התיאוגוניה להסיודוס (ראה ליבס, מנמוסיני, עמ' עג). לדעת אג'ידיו, מקורו של מיתוס יווני זה בתפיסה הקבלית (=ארמית) בדבר הכתר כספירה עליונה שאינה נולדת, וממנה נובעות תשע הספירות שמתחתיה.

[1222] המלה מוזיקה משמעה במקור מלאכת המוזות, והן בנות מנמוסיני.

[1223] לפי התיאוריה הפיתגוראית, שאיחדה בין המתמטיקה והמוזיקה ותיארה את היחסים המתמטיים שבבסיס המרווחים המוזיקליים.

[1224] משלי א, כ: חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה . כדלעיל **שכינה, עמ' 111.

[1225] למספר תשע נודעת חשיבות וקדושה מיוחדות בעולם היווני, ולא כל כך בקבלה, לכן קובע הוא שאצל הארמיים נשמר הדבר בסוד.

[1226] בבן סירא, כד 5, החכמה מתארת עצמה כבכורת כל הבריאה (כך בתרגום הוולגאטה, ולא בכל הנוסחים), ובאיגרת אל הקולוסיים א 15, מתואר ישו כבכור הבריאה (קולוסיים א ובן סירא כד מצויינים בשולי כתב היד וכן בדפוס).

[1227] quod . כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות, quos.

קודם לכן,[1228] אם יכול אתה לספור באופן כפול: בעלייתך ממני, [ו]בירידתך מ'כתר' עד אלי, כאשר שומע אתה 'תשע' עליך להעריך את התשע הנאצלות מן הראשון הגבוה ביותר, אשר מאחר שתשע הן, אין הן יכולות להיות לא רבות יותר ולא מעטות יותר. מבין הנאצלים הן לבדן יציבות, ולכן מתאימות הן למספר כה איתן, שהוא מן [המספר] הראשון הפרדי, הסמל לאלמוות, הוא המרובע הראשון,[1229] שכן שלושה שמובלים אל עצמם, נותנים תשע.[1230]

[174v]/ אכן כאשר אם רק משני הצדדים תספור, מן הראשון או ממני האחרונה, יכול אתה, כפי שאמרתי, לחשוב על התשע בשני האופנים. אם בעומדך לרדת מן הראשונה תאמר שהדבר הראשון נמצא מעצמו, אינו תוצאה משום דבר, [ו]תשעת האחרים ממנו /[עמ' 123] החוצה – מפכים, זורמים שופעים; אם תפנה את העט, ותתחיל ממני, תאמר שאני כיחידה דואגת לפרטי ענייני בני תמותה, מבצעת בזמן את התפקיד לשכון בארצות ובמקדשי האלים.

[השכינה ותפקידיה בהשוואה לתשע הספירות]

מזה עלה בחלקי השם 'שכינה': לנכוח בפולחנות הקודשים, לקבל את הקולות, לשמוע את התפילות, את החסידים לחבק, לשמור, להשרות בהם רוח, לציידם, להשפיע מעדנַי. ומאחר שתפקידים אלה הנטועים בזמן שייכים לי בלבד ומנות חלקי הם לדאוג להם, חייב אתה לשער בנפשך, שתשע הגבוהות יותר פטורות הן מאלה. אומנם אין זאת שאינני מקבלת מהן את הדברים אשר אני עושה, אלא שהן נותנות [זאת] בתוכנית נצחית. את הדברים שהן מושיטות בנצח – במסגרת של זמן מקבלת אני לחלקי. אכן אלה, כפי שבטבע נצחיות הן וקבועות, כך גם בפעולה, שכן השגחתי מתפנה אל הזמן. בשל כך בשעה שאתה חושב על התשע, יכול אתה לחשוב בשתי הדרכים: גם בקודמת – התשע הנשפעות לכל צד, וכן במאוחרת – התשע שמעלי הנוטות אל הנצח לבדו, בשיטה שעליה דיברתי.

לפיכך התשיעייה, גם אם תאומץ בשני הצדדים, גם מלמטה מרבעת [אותי] כראשונה[1231] גם מלמעלה [מרבעת] אותי כאחרונה. ובכל זאת באופן כלשהו הדבר מתאים יותר לאותה שיטה שנייה, שכן

[1228] לעיל, **שכינה, עמ' 108.

[1229] משפט זה מובא שוב, בפירוט יתר, בעמוד הבא.

[1230] מדובר כאן כמובן ביחסים מתמטיים של חזקות.

[1231] התרגום על פי קריאה כ־primam ולא primum. ולפי הנוסח הנכתב נתרגם: קודם.

מרובע הוא המספר, מן הראשון הפרדי[1232] שהוא סמל לתוקף, חוזק, נצחיות.[1233] אך באותן תשע שמעלי כל אלה מצויים באופן איתן ביותר, היכן ששום פעולה לא נוגעת בזמן. בשל דברים אלה, לאותן תשע, בהיותן[1234] גבוהות יותר, תהיה התשיעייה שייכת יותר. שכן באותן תשע קודמות, שאותן כיניתי צועדות חוצה, נמצאת אנכי,[1235] אשר גם אם בטבע נצחית אני כמו האחרות, בכל זאת פעולת ההשגחה על בני האדם חורגת מתוקף הנצחיות.

בדבְּרי אצל עזרא[1236] על העיר שאותה רציתי כתמונת העליונה, ציוויתי שייכתבו תשעה חלקי העיר,[1237] בעודי מזכירה שהעיר האלהית ירושלים היא מושבותי, שאליהן יורדים תשעת אורותיהם של העליונים. משם נבנים חומות העיר והבניינים,[1238] כפי שגם בחוק מוקמים על־ידי תשעה ארכיטקטים ובנאים תשעה חלקי העיר. וכן אל אלה, לפי מעלת החסידים הראויים, לאחר שהופקדו לבושי הגוף, פורשות הנשמות כדי לרכוש באושר תמידי את האוצרות הללו שאותם, בעת ששכנו בגוף, קיבלו על עצמם לשם חקירה, על מנת להתחקות אחריהם בתורה; בגבורה, ביושר, בתמימות, בלא עוון ובראש וראשונה ביראת שמים – חישבו לרוכשם. ועד כאן אודות התשיעייה.

[1232] הכוונה לשלוש.

[1233] כדלעיל בעמוד הקודם.

[1234] על פי פתיחת הקיצור שבכתב היד כ־quo ולא quam הנדפס.

[1235] אולי מתכוון הוא לכך שבשיטה זו השכינה נכללת בתשע, לעומת האחרת שמכלילה בתשע את ספירת כתר.

[1236] נחמיה יא, א: וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי הָעָם בִּירוּשָׁלִָם וּשְׁאָר הָעָם הִפִּילוּ גוֹרָלוֹת לְהָבִיא אֶחָד מִן הָעֲשָׂרָה לָשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלִַם עִיר הַקֹּדֶשׁ וְתֵשַׁע הַיָּדוֹת בֶּעָרִים. הציון נחמיה יא נכתב גם בשולי כתב היד (ובדפוס). ספר נחמיה מכונה בתרגום הוולגאטה בשם עזרא השני, ומכאן נוסח הפנים.

[1237] אולי: 'המדינה', כי לפי הפסוק דלעיל תשעת החלקים נוגעים לערים אחרות. אומנם מלה זו, civitas, משמעה גם מדינה, אך בהמשך המשפט היא כתובה שנית, ובמשמעות העיר ירושלים.

[1238] או: 'מקדשים'.

[העשירייה]

על העשיריה.[1239] העמל האחרון במספרי היחידות[1240] יהיה בעשירייה, שמאחר שהיא סוגרת את הדברים האלהיים, מקיפה את כל ה״ספירות״, מכילה שם את כל המהלך, היא לבדה זכאית לְדָבָר אשר לא הוענק לאף מספר אחר: את כל הדברים לתפוס, את כל הדברים לנהל, את כל הדברים להכיל.

[מרכזיות העשירייה בתיאורי המקרא]

קרא את [תיאור] לידת העולם בבראשית, שם הושם אל לב שהעולם נברא בעשרה מאמרות.[1241] קרא גם את שמות, כאשר נישאה התורה, נראות לוחות של עשרה ציוויים,[1242] כדי שבאדם, בהולדה[1243] כמו בהשכלה, יתקדש מספר אלהי זה, שיש לשוותו תדיר לנגד עינינו. שאם תפרוש את התורה והנביאים, פעמים כה רבות תיתקל במספר זה, עד שייראה כאילו שגם דברי האורקל של הנביאים וגם התורה כולה לא ניתנו לבני התמותה אלא כדי שמספר זה יוצג, יישנה, ייטבע.

[עשר הספירות הן "השם הגדול"]

ראוי לקבוע שאותו שם[1244] הורגל להיקרא – זה אשר גם מסמן וגם מציג דבר מה. אכן מאחר שהאל פרסם עצמו דרך אותם עשרה מספרים, מאחר שהם עשרה שמות המייצגים בשלמות את עשרת כוחות האל, הגבורות, השלמויות, אם יש רצון לכנות בשם את כל הטבע האלהי יחד עם כל אלה, את כל עשרת הדברים הללו קוראים אנו בשם אחד, זה אשר מכונה לעתים קרובות ביותר בתורה ובדברי האורקל 'השם הגדול'. בדיוק כפי שדויד הורגל לומר: 'יודו /[עמ' 124] לשמך הגדול',[1245]

[1239] מילים אלה כתובות בשולי כתב היד, ובשתי צורות, האחת יוונית ביסודה: decas, והאחרת לטינית: de denario.

[1240] כלומר במספרים של העשיריה הראשונה.

[1241] ראש השנה לב ע״א.

[1242] כלומר, דיברות.

[1243] לפי הסברה שהיתה רווחת בעולם העתיק שזמן ההיריון הוא עשרה חודשים.

[1244] דומה שהכוונה לשם יהו״ה. אולי רומז הוא למה שנדרש הרבה בקבלה שהשם במילואו. יוד הא ואו הא, מכיל עשר אותיות.

[1245] תה' צט, ג: יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא. לפי תרגום הוולגאטה. מספר המזמור (98 לפי מספור הוולגאטה) נכתב בשולי כתב היד (ובדפוס).

ואותו דבר יהושע: 'מה תעשה לשמך הגדול'.[1246] כאילו מבקש הוא לומר: אם רוצה אתה בעם חסיד, יכולים הם להיות רבים, בהם יתקבלו עשרת המאורות של כוחותיך;[1247] אם תתנם לאבדון, יהיה זה כמו השלכה של שמך הגדול. שכמו שאמר המשיח – לא יהיה לו היכן להשעין ראש,[1248] ולא יהיה, כמו שאמרתי,[1249] 'כמו בשמים כן גם בארץ', ולא 'ממולאת הארץ בקניינך'.[1250] שם זה נשלל מקניינך, כאשר אלה מסולקים מן הדרך, [אלה] שבהם היה שוכן דרך מאורותיו, וגם הארץ מאבדת את קניינה, כאשר מאבדת היא את אלה אשר באמצעותם שם זה שלך היה מתארח בארצות. 'למען שמך', אומר דויד, 'תרוצה לפשעי כרב חסד'.[1251] מהו 'למען שמך'? כאילו שבאיזה מקום היתה לו שהייה[1252] ומקום אירוח, לא כאילו הושלך מקניינו, כי את [שם] רב החסד[1253] יש אכן להשיב לאל.

[עשרת הצדיקים בסדום]

שמספר זה מתאים לשם הגדול, תיווכח לדעת מבראשית ואברהם. זה התחנן לאלהים העומד להפוך את סדום, שיָחוּס, כשהוא מתחיל ממספר החזרה והתשובה שהוא חמישים[1254] התקדם עד אל העשרה, שהוא המספר של הטוב האלהי כולו. 'אחוס', אמר, 'אם יהיו עשרה צדיקים'. בשמוע

1246 יה' ז, ט: וְיִשְׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִי וְכֹל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנָסַבּוּ עָלֵינוּ וְהִכְרִיתוּ אֶת שְׁמֵנוּ מִן הָאָרֶץ וּמַה תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל. פרק זה מצוין בשולי כתב היד (ובדפוס).

1247 או: 'המאורות של עשרת כוחותיך'.

1248 מתי ח 20; לוקס ט 58. אג'ידיו מזהה את השם עם ישו, ומקום המשען שלו הוא עם ישראל. ההזדהות העמוקה המובעת כאן עם קיומו של עם ישראל עולה בקנה אחד עם תמיכתו של אג'ידיו עם תנועתו המשיחית של שלמה מולכו.

1249 **שכינה, עמ' 119.

1250 לפי תה' קד, כד, בתרגום הוולגאטה.

1251 תה' כה, יא: לְמַעַן שִׁמְךָ ה' וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב הוּא. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים (מס' הפרק, 24 לפי מספור הוולגאטה, מצוין בשולי כתב היד ובדפוס).

1252 נראה כי המלה in שלפני מלה זו נכתבה בטעות.

1253 לפי תרגום הוולגאטה דלעיל.

1254 בר' יח, כד. בקבלה המספר חמשים קשור לבינה (חמשים שערי בינה), שהיא גם התשובה.

אברהם זאת, לא העז להתקדם מעבר לכך,[1255] בהבינו שהאל סולח אם נמצא המספר המיוחד לכך, אם נעדר [המספר] – זועם הוא, דבר שאכן הוכח בניסיון, **[175r]**כאשר למרות כל יושרו של נוח – התמימות, הצדקה, האמונה, הקורבנות, לא יכול היה האל להיות מונע לידי כך שיחוס על הדור, שלא ישלח את המים למחות את כל הדברים, מפני שבמשפחת האיש הצדיק נמצאו שמונה בלבד,[1256] עשרה לא נמצאו. אומנם מספר השמינית, מאחר שהוא מספר הגאולה, כפי שאמרתי כאשר נדונה אודות שמינית, את המשפחה שהיא היתה בה – יכלה היא להציל; [אולם] לשמר את האנשים בכללם – לא יכלה, כי[1257] נעדרה העשיריה אשר כוללת את כל היחידות. יתר על כן, זהו כעין מספר כולל, גם בגלל העובדה שהוא אוסף את כל היחידות, גם כי המספרים שגדלים מעבר ל[עשירייה],[1258] לא ייראו כמביאים שום דבר־חידוש, אלא חוזרים חלילה על העשירייה ועל חלקיה מחדש.

[מועצת עשרה]

כל מי שעתידים להרהר בדבר העניינים האלהיים, נבחרים כעשרה. כמו בעת שמת איש מתוכם, שוקלים [עשרה] וגם יחליטו למי תינשא האשה האלמנה – לאח או למישהו מן הקרובים,[1259] על מנת שמספר האנשים הקובעים בעניינים האלהיים יסכים, יחבור, יהלום את המספר האלהי.

[עשרה גמלים נשלחו עם אליעזר]

אברהם שולח לחפש כלה. בשביל להזמינה אל התקוות האלהיות, כדי שלא תהיה עתידה להינשא למישהו מהמון העם או ללכת אל נישואים עממיים; אלא, בהבינו שהיא עתידה להגיע ולעלות אל

[1255] לפי בר׳ יח, לב–לג.

[1256] נח ושלושת בניו ונשיהם. בר׳ ז, ז.

[1257] על פי פתיחת הקיצור כ־quia ולא כ־quare כבנדפס.

[1258] לעשירייה.

[1259] לפי רות ד, ב. פרק זה מצוין בשולי כתב היד ובדפוס. דומני שמשפט זה רומז גם לשאלה בעניין הייבום שהפנה בימים ההם הנרי השמיני מלך אנגליה אל בית המשפט של האפיפיור ואף אל חכמים יהודיים, בקשר לבעיית התרת נישואיו עם קתרין מארגון, שהיתה נשואה קודם (לפחות באופן רשמי) כעשרים שבועות לאחיו ארתור, שמת בגיל חמש עשרה בלא בנים.

המשתאות האלהיים, נשלח [אליה] המספר של האלהיות, של עשרת הגמלים,[1260] שעליהם היתה היא עתידה לעלות כדי ללכת אל האיש.[1261]

[הגמלים שבהם הובאה אשה ליצחק מקושרים למידת הדין ולכוחות השמאל]

למה נשלחו דווקא גמלים ולא סוסים? שאלה זו תידון כאשר נעסוק ביצחק, שכן יצחק היה תמונת השמאל וה״דין״, [ולכן] ראוי היה שהכלה שעתידה ללכת אליו תיזקק ליצור חי המיוחד [לכך]. בעל חיים זה נראה שנולד לנשיאת משאות כבדים ביותר, ולפיכך מתאים הוא לשמאל ולא לימין, [הוא בעל חיים] של עמל ולא של שמחה, שמכאן המונח בלשוני.[1262] משום כך הארמיים, אשר מכריזים שיש בידיהם התורה שניתנה בפה וכן את נשמת [התורה] הכתובה, מעלים בדעתם שהשֵד רכב על אותו בעל חיים[1263] כדי לרמות את רוחות ההורים הראשונים, שלא לציית [לאיסור], את פרי העץ האסור – לקטוף, לזלול.[1264] ואותה התורה שניתנה בפה, הוסברה אחר כך באופן בהיר יותר על־ידי בן האל באוונגליונים, [כאשר] בדברה על אותה [יד] שמאלית ועל מי שאינו יכול להיכנס לממלכת השמים, השוותה [אותו] לא לאחר אלא לגמל.[1265] וכך יש להוביל את הארוסה אל חדר הכלולות של יצחק: אל מי שלו מוקדשת [היד] השמאלית, היה צורך שתובל באמצעות בהמה /[עמ׳ 125] המוקדשת למלאכות של השמאלית. שווה לשווה, ודברים דומים לדומים – מתחברים בקלות.

[1260] לפי בר׳ כד, י. מספר הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1261] שם, סא.

[1262] כוונתו למלה ׳עמל׳ הדומה ל׳גמל׳. דמיון זה מצוי לעתים בהגיות אחדות, כגון בשם יעקב, הנהגה כ׳ינקב׳, כאשר ה׳נ׳ נהגית באנפוף כשהלשון אחורה, הגה המסומן, למשל ביוונית, כ־ג. וכך בספר הדקדוק העברי שחיבר הפילוסוף ברוך שפינוזה, בטבלת האלף בית שבראשיתו, האות עין מתועתקת כ־hg. כמו כן יש להביא בחשבון שבכמה שמות מקראיים, כדוגמת שמות הערים עזה ועמורה, הועתקה האות ע ל׳ג בתרגום השבעים, ומשם גם בלטינית ובלשונות אירופה המודרניות. בשמות אלה האות עין מקבילה אטימולוגית ל׳ע׳ עם נקודה מעליה בשפה הערבית (בערבית היהודית הנכתבת באותיות עבריות מתועתקת אות זו אכן באות ג).

[1263] או: ׳שאותו בעל חיים רכב כשֵד׳. הפירוש שבפנים מתאים יותר למקור שבהערה הבאה, וכן לסדר המלים. אך במילונים לא מצוי מבנה זה שבו הבהמה שעליה רוכבים משמשת כמושא ישיר לפועל obequito.

[1264] במדרש פרקי דר׳ אליעזר פרק יב, מתואר הנחש המפתה את חוה בדמות גמל שעליו רוכב סמאל.

[1265] מתי יט 24 ומקבילות, בתרגום דליטש: ׳ועוד אני אמר לכם נקל לגמל לעבר בנקב המחט מבא׳ עשיר אל־מלכות האלהים׳ [נוסח אחר: השמים].

[עשר יריעות המשכן]

אפילו הכהן לא היה מורשה להיכנס אל דברי האורקל ואל השיחות האלהיות במשכן, אלא בהדרכת מספר זה של עשר יריעות,[1266] כדי שהשכל, לאחר שהוזהר שמטפס הוא במעלות המספר האלהי, גם כדי לשמוע את הקולות האלהיים וגם כדי להשתתף בעינוגים האלהיים, יעוף יחד [אתם], וייפתחו עשרת האוצרות למעלה, כשהוא עטוף ביריעות.[1267]

[עשרת אחי יוסף היורדים לשבור שבר]

אל האח יוסף, אשר על הבית [למלך] המצרי, כשהם מזומנים לצאת אל היכלות מלך ואוצרות נרחבים, נשלחים על־ידי האב החכם מכול לשבור בר, לא פחות מעשה אחים.[1268] במספר זה אברהם סחט מעם מלך שלם את זכויות הכהן הגדול. זאת בנדירת מעשרות לאל.[1269]

[עשר דרגות סולם יעקב; עשרה חמורים מביאים ליעקב מכל עושר מצרים]

יעקב, בשעה שהוא סופר את מעלות הסולם, זכה לעלות מעל אביו וסבו הגדול,[1270] בזה מסופקים [לו] משאבים כה גדולים וכן אמתיים, כפי שרומז בבירור הדבר שכתוב, שנוספו עשרה חמורים כדי שיובילו מכל עושר מצרים.[1271]

[1266] שמות כו א–ג: וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת [...] חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיךָן חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ. פרק זה מצוין בשולי כתב היד (ובדפוס).

[1267] או: 'מעל הדברים העטופים ביריעות'.

[1268] בר' מב, ג: וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם. פרק זה מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1269] בר' יד, כ: וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל (הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס). אג'ידיו מבין שמלכיצדק הוא שנתן מעשר לאברם, ולא להפך, כפי שמפרשים רש"י ואחרים.

[1270] בר' כח, יג: וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ (הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס).

[1271] בר' מה, כג: וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרָיִם; בהתאם לתרגום הוולגאטה (מספר הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס).

[צידתו של דויד כשיצא להילחם בגלית]

ב[מספר] זה נשלח דויד, בסימן טוב, כשהמספר חוזר על עצמו. בעשרה לחם ועשרה עיגולי גבינה[1272] תופס הוא קלע, בוחר אבן, מפיל ארצה את הענק, את המופל – קוטע, חוגג ניצחון על ההרוג.[1273] מספר זה חיבר גם את בת המלך בנישואין,[1274] ומן הפתח נתעלה עד פסגת המלכות.

[נסיגת עשר מעלות שעון השמש של חזקיה]

ב[מספר] זה חזקיהו, לאחר שהשיג ניצחון אלהי, לבל יסְכל זאת, נחלה, וקיבל בחזרה את בריאותו לאחר ששבו אחור עשר מעלות השעון.[1275]

[מעשרות]

ב[מספר] זה, כדי שיובדל העם החסיד מן הגויים ומשאר השטויות האנושיות, יגיע אל אותו מספר מאושר, נצטווה לתת מעשרות מכל הדברים, ונאמר ש׳כל דבר שיבוא עשירי, הַקדישו לי׳, כתבואה, שעורה, יין, שמן זית, חלָב, דברי צמר, כבשים, עזים, שוורים,[1276] וכן דברים אחרים.[1277] לאותם שסופרים – אשרי מספר זה, לו יצוץ[1278] לפני העיניים. כרכי־כרכים היו נחוצים לו החלטתי לאסוף את כל המקומות שבהם ציוויתי שייכתב אודות מספר זה. אך מתוך אלה ששמעת, תור בעצמך אחר האחרים.

[המעשר והשכינה כעשירית]

שייך הדבר למספר זה, שכעשירית, כפי שלימדתי, מאחר שהוא שמי, ציוויתי על בני תמותה לתת מעשר[1279] של המשאבים האנושיים, כדי שידוגו להם מכאן את העשירית של המשאבים האלהיים.

[1272] ש״א יז, יז–יח. הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1273] שם, מ–נד.

[1274] ש״א יח, כה: וַיֹּאמֶר שָׁאוּל כֹּה תֹאמְרוּ לְדָוִד אֵין חֵפֶץ לַמֶּלֶךְ בְּמֹהַר כִּי בְּמֵאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים.

[1275] מ״ב פרקים יט–כ (אלה מצוינים בשולי כתב היד ובדפוס).

[1276] המלה מציינת גם פרות.

[1277] וי׳ כז ל–לב (הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס).

[1278] obversaretur . כך בכתב היד. ובדפוס, בטעות, observaretur.

[1279] decima בלטינית פירושה גם עשירית וגם מעשר.

כתהום את תהום[1280] כך האחרונה את האחרונה, העשירית את המעשר – מעלה בקול, מניעה, מושכת, תופסת, וכן את הנותן – מעשירה.[1281] שכן בלשוני אותה מלה מציינת את ה'מעשר' ואת ה'עושר': עשירית [נקראת] "עשירית",[1282] עשיר נקרא "עשיר". לא מסיבה אחרת שניהם במלה אחת קשורים יחד בקשר, אלא כדי שיובנו שהאחד מן האחר אינו נפרד, עד שמי שאינו יכול לפרוע את המעשרות, אינו [יכול] להשיג את העושר – או זה שלכם או [עושר] אמיתי בהרבה.[1283]

[השם Caesar והעשירייה]

אנהגך אל ביתך,[1284] קיסר. יודע אתה שנמסר שהשם שלך [1285] CAESAR שהיה פעם מגולף בשיש, נגעו בו מן השמים, ושהאות הראשונה C הושמטה ונמחקה, שהעיר[1286] על כך היתה עצובה, והקיסר אחוז ספקות. אטרוסקי שהיה מודע ללשוני,[1287] ניחם, ציווה לבל תיפול רוחו, כי במופת זה ניתן האות שאדם צריך ליהפך לאל. כי אמר הוא ש־AESAR הוא שם של אל,[1288] שכמו שלימדתי מציין עשר, במקום שהעשיריה אוספת את כל השמות המתחברים אל שם אחד.

[1280] כנראה לפי תה' מב, ח: תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא. ולפי תרגום הוולגאטה.

[1281] לפי שבת קיט ע"א: "עשר תעשר" [דב' יד, כב] עשר בשביל שתתעשר'. על משחק מלים זה בנוי גם הקטע הבא בפנים.

[1282] המלה עשירית (בתעתיק איטלקי של שין ימנית) נכתבה גם בשולי כתב היד באותיות עבריות.

[1283] multo . בכתב היד נכתב קודם multas, ואחר כך תוקן, כשהאות o נכתבה מעל סוף המלה. בדפוס נדפס multos מה שאינו אפשרי כאן מבחינה תחבירית.

[1284] אולי לפי שה"ש ח, ב: אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי.

[1285] מילה זו כתובה כאן בכתב היד באותיות גדולות במיוחד וברורות, ונשמטה מן הדפוס.

[1286] כינוי לרומא.

[1287] לפי התיאוריה של אניו מויטרבו שהשפה האטרוסקית קרובה לעברית. ראה לעיל במבוא ##, עמ' ???.

[1288] מקורו של אג'ידיו הוא בספר חיי הקיסרים לסווטוניוס, הביוגרפיה של אוגוסטוס פסקה 97 (לכאן מפנה גם סקרה). לפי המסופר שם, האות C של השם קיסר שהיה חרות על אחד הפסלים של אוגוסטוס נמחקה על ידי מכת ברק, והדבר פורש כסימן לכך שאוגוסטוס קיסר עתיד למות תוך מאה ימים (כי האות C מציינת את המספר 100), וכן שהוא עתיד אז להפוך לאל, כי aesar הוא שמו של אל אטרוסקי. ומן הראוי לציין שהשם 'אשר' שימש באמת שם של אלוהות מזרחית, והיו שמצאוהו גם בתנ"ך. כך נמצא בספר הזוהר (ח"א מט ע"א; י"ב מט ע"ב), ובלי קשר לכך גם בכתבי

[הארבע והשם המפורש שווים לעשירייה]

שכן את השם [המפורש] קוראים היוונים טֶטְרַגְרַמַּטוֹן, ששָׁם האותיות – ארבע הן במספר,[1289] אך, כפי שהראיתי כשעסקתי בַּארבע במקום שבו הארבע – שָׁם העשר במספר "קדמוני":[1290] אם תתחיל מאחת, ולפי הסדר שתיים, שלוש, ארבע, ואז באוספך את כולם מן ההתחלה[1291] – יתקבל העשר. לפיכך, אם מי שאומר 'ארבע' אומר 'עשר', ואם ארבע [אותיות] יהיו השם הגדול, באופן שכלל אינו שונה מכך יהיו עשר [אותיות] השם הגדול. עניין זה יתגלה בבהירות רבה יותר לא מן המספר בלבד, אלא גם בפיזור האותיות.[1292]

המשורר יונתן רטוש. ראה על כך ליבס, מיתוס, עמ' 213–215. אומנם אג'ידיו אינו מקשר כאן את שם האל האטרוסקי לאשר אלא לעשר.

[1289] 'טטרגרמטון' פירושו המלולי הוא בן ארבע אותיות.

[1290] ראה לעיל **שכינה, עמ' 97.

[1291] a primo . כך בכתב היד. ובנדפס, בטעות, a decimo.

[1292] הכוונה במילוי שמות האותיות, כרגיל בקבלה. עשר הוא מספר האותיות בצירוף יו"ד ה"א וא"ו ה"א.

[עמ' 126 ריק] /[עמ' 127 ; 175[1293]v

ספר שלישי:[1294] על המספרים המורכבים שמעל העשיריה באופן כללי[1295]

עד כאן אודות מספר האחדות, אשר חפץ להיקרא גם פשוט, מאחר שאינו חוזר על דבר, איננו מחדיר דבר בחזרה עליו עד העשר. מספר אשר בהיותו זקוף, מושך כוח בידיים מורמות מעשרת האלהיות, הופך את משה לבעל שליטה, את יהושע למנצח, את העם לחופשי, את עמלק למנותץ. מכאן לכוהנים המנהג להרים ידיים אל החסד הקדוש, לבקש מהעשירייה באמצעות עשירייה, ממספר דרך מספר להשיג שלום.[1296] עתה יש צורך לעבור במרוצה על מספרים אחרים, מעל העשר, אשר שימוש רב בהם מצוי באורקלים הקדושים.

[אי"ק וההקבלה שבין אחדות, עשרות ומאות]

אך לפני שאפנה עצמי אל אלה, יודעת אני שאעשה דבר הראוי למאמץ אם אעיר על דבר אחד, שבשידוד המערכות של המספרים ובהבדלת ה[מספרים] המעורבים יש בראש וראשונה יסוד הכרחי,

---

[1293] עמ' 126 ריק. בראש עמוד זה לא נדפס מספר, ובעותק שבאוסף שלום נכתב כאן בטעות בכתב יד המספר 128.

[1294] המלים 'ספר שלישי' אינן נמצאות בכותרת בכתב היד כאן, ומצויות ברשימת התוכן שהובאה לעיל ב[**שכינה] עמ' 65.

[1295] המלים 'באופן כללי' אינם מצויים ברשימת התוכן הנ"ל.

[1296] בברכת כוהנים, הנקראת גם 'נשיאת כפיים', ומסתיימת במלה 'שלום'. דבריו שלעיל על משה ועמלק מתייחסים לקרב ברפידים, על פי שמות יז יא–יב, בו הרמת ידיו של משה כלפי מעלה הביאה לניצחון על עמלק. תיאורי משיכת שפע או כוח אלוהי בעת נשיאת כפיים מוכרים בקבלה המוקדמת, ראה בפירוש ספר יצירה המיוחס ליצחק סגי נהור ('לכך אחר עד הנה לומר מספר עשר, שפי' ההויות המושגות המתקבלות בהתעלותם במועל ידיהם למעלה', מהדורת ג' שלום, עמ' 2 שורות 37–38), וכן בספר הייחוד לאשר בן דוד ('וכשיש בישראל משכילים נושאים כפיהם בתפלותיהם רומזים בעשר אצבעותיהם לרום השמים להשפיע והרצון והברכה בעשר הספירות להשפיע לנו הברכה על ידם ופסוק אחר סימן "רום ידיהו נשא"', מהדורת ד' אברמס, עמ' 107), והשוה גם לנאמר בספר הבהיר ס' קלט ('שאלו לו תלמידיו למי נושאין כפים, אמר להם לרום השמים, מנא לן, דכתיב (חבקוק ג' י) "נתן תהום קולו רום ידהו נשא", הא למדת שאין נשיאת כפים אלא לרום שמים, וכשיש בישראל משכילים ויודעים את סוד השם הנכבד ונושאים כפיהם, מיד נענים שנאמר (ישעי' נ"ח ט) "אז תקרא וה' יענה", אם אז תקרא ה' יענה מיד'). התיאור כאן מציג את טקס נשיאת כפיים כסקרמנט, היינו – סימן קונקרטי ונראה לדברים אלוהיים ובלתי נראים, שמאפשר ירידת חסד אלוהי. בדומה לסקרמנטים נוצריים, גם נשיאת כפיים מתבצעת על ידי 'כהנים'.

ששלוש אותיות מוחזקות כאילו הן מנהיגי המערכות המוציאות [לקרב] את צבאות המספרים: איק[1297] "אלף יוד קוף". אותן שלוש כאשר קוראים אותם הארמיים, נשמעות אֵיַק,[1298] במקום שה"אלף" היא מנהיגת היחידות, "יוד" – העשרות, "קוף" – המאות. מאחר שכך הוא טבען, אותן שלוש אותיות, מחוברות הן בקשר אהבה כזה, עד שיתחלפו זו ברעותה. אחת, כממלאת מקום, תופסת את תפקידה, מקומה, מִשׂרתה של האחרת. "אלף" – אחת; לעתים אותה אחת היא במקום אחָדָה, לעתים במקום עשירייה אחת, ולעתים קרובות במקום מאייה אחת. כך "יוד" [משמשת] במקום אחדה אחת /[עמ' 128] ומאייה, ו"קוף" במקום מאייה אחת, אחדה, עשירייה.

כפי שאומרת אני על "איק",[1299] נכון הוא בנוגע לכל תשע האותיות. ועל מנת שתבין זאת באמצעות דוגמה: אומרת אני 'שלושים' – מבינה אני את אותו מספר המתאים לו באחדה, שהוא השלישייה, ויהיה המשולש הראשון או השני או השלישי באלהות ה'ספירות'. אותו דבר – ארבעים מוחזר לארבע, שזו סיבה מושלמת ומדויקת של הפעולה של הימין, השמאל, האמצע העליונים, שעליהם הוספתי אני כרביעית, כפי שטענתי לעיל אודות ה'מרכבה'. ובאותו היגיון גם במאות ובאלפים. כפי שששים גיבורים מקיפים את מיטת שלמה,[1300] ישנן שש 'ספירות' [ש]אותי – מנוחת כולן – מקיפות, מבקשות, [בי] שוכנות.

[הפחתת שבעים מאלף שנות חיי אדם הראשון לטובת דויד]

כך חי אדם תשע מאות ושלושים שנה.[1301] מכאן מוציאים הארמיים דבר סוד, שהוא היה עתיד לחיות אלף, אך הפחית לעצמו שבעים, ומסר אותן לאיש של האות השנייה שלו, שהוא דויד.[1302] הכר

[1297] אותיות אלה כתובות בכתב עברי גם כאן בטקסט וגם מול השורה בשולי כתב היד.

[1298] Eiach . בקבלה רגיל הקוד אי"ק בכ"ר כדי לסמן את חילופי האותיות המסמנות את העשרות והמאות באותיות המסמנות יחידות, וכך את חשבון הגימטריה במ"ק (=במספר קטן). לעניין זה חוזר אג'ידיו להלן **שכינה, עמ' 198.

[1299] 'איק' כתוב בכתב היד באותיות עבריות.

[1300] שה"ש ג, ז: הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

[1301] בר' ה, ה.

[1302] האות השנייה של השם אדם היא ד, הראשונה בשם דויד, והיא רומזת בקבלה על השכינה הדלה שמקבלת הכול מזולתה, כדויד שקיבל חייו מאדם. השם אדם נדרש בקבלה לעתים כנוטריקון של אדם, דויד, משיח (ראה שלום, פרקי יסוד, עמ' 324). הסיפור על כך שאדם העניק שבעים משנותיו לדויד מפותח בספרות התלמודית (סוכה נב ע"א) ובקבלה, וראה על כך ליבס, יחי המלך.

כאן את הסוד, וכמו שאנשיכם אומרים – 'על פי פשע אחד הכירי את כולם'.[1303] קודם כל התבונן נא כאן בשלושת המספרים: אלף, תשע־מאות, שבעים. למה אלף? כפי שהוא מכיל עשר פעמים מאייה, כך [הוא] במקום כל עשר ה'ספירות', אשר את כולן עשוי היה אדם לחיות. כאילו תאמר שבשכלו היה אמור להיות מחובר אליהן. עד שהשכל, המלא בנקטר שלהן, היה משליך לתוך הגוף את האמברוזיות[1304] המושפעות של הכוחות שלהן, וגם את מה שהאמברוזיה משמיעה, והיתה מעניקה אלמוות. כאן רואה אתה שהאלף נלקח במקום עשר מאיות וכן העשר במקום האחדות האלהיות. בחטאו נפל אדם מן האלף. את החיבוק השלם והמושלם של ה"ספירות" בנות האלמוות לא השיג כלל. את עצמו ואת תולדותיו הסיט מן האושר, שלל מן האלמוות, השליך אל חרמש המיתה המנצחת, עשה לפי צלם, בחיקוי[1305] של המאמר, במקום שנמצאות שבע [ספירות] הבניין, בהתאם לדמות ולצורה המתמשכת עד לתשיעית,[1306] אשר קצת לעיל נקראה על ידי 'חכמה' – צורת הישות שלו. לפיכך לא נכון קוראים אתם 'בצלם ודמות';[1307] אלא 'בצלם', שהוא מקיף את השבע התחתונות, לפי הדמות או הצורה.[1308] כי לא לפי הכוחות של אנשים אחרים אלא לפי כוח היצירה האלהית, נוצר הוא עצמו בזמן. לולי ניטפש, היה עתיד להשיג את הכוח של אותה נצחית.

[אדם הראשון עשוי היה להשיג את התשיעית, החכמה, ואף את העשירייה כולה, אולם חטא בהביטו באופן לא ראוי בכלה; במקומו הגיע אדם השני הוא ישו]

[176r]/וכך כבר רואה אתה מה עניינם של אותם מספרים אלהיים. לא בלי משים, לא במקרה, לא בלי דברי מסתורין עליונים שעל החכמים לפרשם, הוכנסו הם לתוך הכתבים האלהיים. המשיח הוא

[1303] כלומר את טבעם של כל חבורת האנשים שמהם יצא. כך אומר אינאיס לדידו, כשהוא מתאר את תרמית היוונים בכיבוש טרויה, לפי אינאיס לורגיליוס, ב, עמ' 75–76 שורות 65–66.

[1304] בדת הפגאנית נקטר הוא משקה האלים ואמברוזיה היא מאכלם. אג'ידיו רומז גם לאוכריסט הנוצרי של שני הסוגים – לחם ויין.

[1305] אפשר להשלים את המלה המקוצרת בכתב היד גם כ־imitationem ולא imitatione כבנדפס, ואז התרגום יהיה: 'לפי חיקוי'.

[1306] כך מתפרש המספר תשע מאות ושבעים, מספר השנים שחי אדם במקום אלף.

[1307] בר' א, כו: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ. לפי תרגום הוולגאטה.

[1308] כלומר, לפי המקור העברי הגורס כדמותנו ולא בדמותנו.

אדם השני, לפי עדות השליח.[1309] אותה תשיעית היתה חכמת האב וצורת היישות. אך האדם הקודם לא נקרא החכמה ההיא. אבל לפי אותם דברים, אדם אחד קנה אותה לפי הטבע, אדם אחר השיג [אותה] מתוקף תפקידו, לא את הטבע.

וזה [פירוש] הדבר שההוא חי תשע מאוד שנה – שלמעלה כזאת נוצר הוא על־ידי הנדיבות האלהית, עד שהיה משיג לא רק את השבע אשר ניתנו למשה לבדו, אלא גם שתיים אחרות, שנמנעו מבן אנוש. אילו היה נענה למצוות, אשר לאחר מכן נתגלה שצריך שיהיו עשר,[1310] עתיד היה לשלוט בעשר, לא רק בתשע. כשהוא אך מטפס על התשיעית, מיד כבר היה עתיד לקומם עצמו אל העשירית. [אולם], כל זמן שהחזיר מבט אל הכלה – התמוטט הוא לתשיעית, כדי שיקומם אותה האדם הטוב יותר, אשר לא ׳בהתאם לצלם׳ הוּלד, אלא הולד כשהוא צלם אמיתי וצורה אלהית נצחית.

באבוֹד האור, את המחשכים שההוא קיבל בתשיעית, שילח זה כשהוא נאבק במקומו עד זמן השעה התשיעית.[1311] וכמו שההוא אז נפל, כך זה הוציא רוחו. בהביטו בכלה באופן מגונה, זה – כשהוא מהרהר בשלום הכלה. ההוא – נתן לצאצאי הכלה פצע מוות, זה – רפואה לריפוי פצעי הכלה. /[עמ׳ 129] ומה שההוא איבד בתשיעית, שוקם על ידי זה בתשיעית, אחרי אלף אחרי תשע מאות [שנה].

[השלושים]

אודות השלושים.[1312]

נותר עוד שתלמד אודות השלושים.[1313] יש שיר של בן סירא, אתם קוראים אותו בשם ׳אקלסיאסטיקוס׳, [השגור] בפי הכול כמעט: ׳דברים גבוהים ממך אל תבקש׳,[1314] אימרה שדרכה מבינים שהמצודה הבלתי נגישה של השילוש הקדוש ביותר הינה מנועה מאנוש, אסורה על בני תמותה, נשללת מִשְׂכלים. לשילוש השני אף אחד לא ניגש, אלא משה בלבד, לראשון אף לא משה עצמו, האהוב ביותר על האל.

[1309] האיגרת הראשונה אל הקורינתים, טו 45.

[1310] דומה שהכוונה למעמד הר סיני שבו ניתנו עשרת הדיברות.

[1311] שעת מיתתו של ישו, שהיתה שעת חשכה. מתי כז 45–46 ומקבילות.

[1312] כותרת זו הוספה בשולי כתב היד וחוברה בקו אל המקום באמצע השורה.

[1313] הכוונה לשלושים של תשע מאוד ושלושים חיי אדם הראשון.

[1314] בן סירא, ג, כב: ׳פלאות ממך אל תדרוש׳. לפי תרגום הוולגאטה.

[כיצד הגיע אדם אל החכמה, התשיעית שנמצאת בשילוש העליון, במצודה?]

אם התפיסה האנושית אינה מגיעה עדיהם,[1315] באיזה אופן טיפס "אדם" אל התשיעית, שהיא הספירה השניה במצודה? אומרת אני שהפחתי את המזמור בנבל הקדוש – חלקית אודות "אדם", חלקית אודות משה ואודות "אדם" השני,[1316] במקום שנאמר על ידי המלאכים המקנאים באדם:[1317] 'מהו אנוש שאתה זוכרו, בתהילה וכבוד הכתרת אותו'.[1318] 'בתהילה' – כמו את הנביאים, שלהם [ניתנו] המאורות הגדולים של המשולש השלישי, 'בכבוד' – [כמו] את משה [שניתנו לו אורות המשולש] השני, 'העמדת מעל מעשי ידיך',[1319] מעל בניין שבע ה"ספירות", שהן מעשי הידיים. כלומר – שבעה כוחות שבאמצעותם, כמו באמצעות ידיים, משכלל אתה. למטה [העמדת אותו מעל] כל הדברים, למעלה אותן שבע פעולות. אותה מצודה מאושרת ביותר ניצבת בסמוך, שלשם עלה "אדם" בשני סוגיו, אבל באופנים נבדלים,[1320] [הראשון] כדי שיראה את הדברים שהוא עמד לאבד; [השני כדי] שילך כאן למקום שבו עתיד הוא לשבת באופן מתמיד לימין [האל].[1321]

[משמעות הופעת המספר כאחדות, עשרות, מאות או אלפים]

שלושים הם אפוא מתוך המרת המספרים.[1322] אמוֹר שאותו דבר הוא ש[אמר] שלושה, כמו שאמר קודם אודות התשיעית. לבל יתעורר פקפוק פותח הוא ומספר דרך השלושה, כי אותה תשיעית

[1315] eos . בכתב היד נכתב בקיצור eo עם סימן מעל האות האחרונה, ובנדפס eo.

[1316] הוא ישו, כדלעיל בעמוד הקודם.

[1317] לפי מקורות רבים (כגון שבת פח ע"ב, וכן במקורות נוצריים כנרמז כבר באיגרת אל העבריים ב) הפסוק הבא נאמר בפי המלאכים שקינאו בבריאת אדם הראשון.

[1318] תה' ח, ה–ו מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ. וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ. לפי נוסח הוולגאטה שלפי השבעים.

[1319] שם, ז: תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת רַגְלָיו. לפי נוסח הוולגאטה שלפי השבעים.

[1320] המלה is שנדפסה כאן מחוקה בכתב היד.

[1321] לפי תה' קי, א: לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם ה' לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי, לפי פירושו בברית החדשה על לישו (מתי כב 44 ועוד).

[1322] לפי החלפת שלוש בשלושים.

ממוקמת בשלושת הראשונים, להיכן שהוצא אדם לבדו, אם מתעלם כרגע[1323] אתה מן המשיח, שכן הוא היחיד שעוצב ביד האלהית. תשאל – האם היינו הך הוא לומר שלושה, שלושים, שלוש מאות, שלושת אלפים? והרי שום דבר בקדושים[1324] איננו אקראי, מאיזה טעם יעדיף הדיבור הקדוש לומר במקום זה 'שלושים' על פני 'שלושה'? משיבה אני: זה הדבר שמותר עתה, בזמן אחר – אולי אחרת. כאשר קורא אתה 'שלושה', חשוב נא על העיקרון המשותף לשלושה, כאשר 'שלושים', קבל נא שהשלושה נאוֹרוּ באור גדול ואף מוגדל. כאשר [קורא אתה] יתר על כן 'שלוש מאות', [קבל נא שהשלושה זהרו באור] גדול יותר. כאשר 'שלושת אלפים', הערך נא שזרחו [באור] גדול מאוד מאוד. מאחר שבסיני היה אור כה גדול, אמנם רק בַּשש ובַּשבע וכן מתחת למצודה, במידה שאף פעם לא תקרא שזהר אל האבות, [הערך נא] שלא רציתי לפיכך שאשכון בבני אדם עם אור בכמות כזאת, אלא אם כן [יהיה זה] עם מספר מוגדל ביותר. אני השביעית, בעודי מגישה אוצרות שופעים ביותר של שש העליונות, לא אמרתי שש, לא ששים, לא שש מאות, לא ששת אלפים, לא ששים אלף, אלא דאגתי שהעם יגדל אל שש מאות אלף רגלי.[1325] וכך נמצאת בידך הסיבה מדוע אותו מספר נוהג היה להיכתב בשיטות שונות – כדי שהצגת אותו המספר עצמו תובן כשונה לפי הנסיבות.

[ה"אדם" שהגיע לתשיעית הוא אדם השני, ובניו הם הארמיים להם הגידה השכינה את סודות התורה]

אך שתשוב כבר הרצא[תנו] למקום שסטתה ממנו. אמרתי את מילת הרמז "אדם" לאלה שאודותם נהגתי לומר ש'שעשועי עם בני האנשים';[1326] לא עם ההמון, לא עם הבורים, לא עם התאבים לזהב, לגאווה, למותרות, אלא "בני אדם", עם בני "אדם",[1327] אם "אדם" אחד עלה בסולמי, ביקש דברים גבוהים, חדר לנישאים, כמו שחזרתי ואמרתי קצת קודם, כפי שאז הייתי אתו, עמדתי לצדו,

---

[1323] או: מתרחק.

[1324] כלומר, בכתבי הקודש.

[1325] שמות יב, לז.

[1326] משלי ח, לא: וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת בְּנֵי אָדָם. הפסוק הובא גם לעיל **שכינה, עמ' 74, 76. ולהלן 200, ועוד.

[1327] לפי המקור העברי, ולא לפי תרגום הוולגאטה (בני האנשים) שצוטט לעיל.

סייעתי, טיפחתי, וכנשר בכנפי נשאתי[ו][1328] עד אל התשיעית, על נוצות הרוחות,[1329] כך חיבקתי את הארמיים, בָּנַי שאינם בלתי ראויים למוצאם. את אלה אהבתי, אצל אלה התארחתי, עם אלה שכנתי בקרבה משפחתית, לאלה השפעתי את האורקלים,[1330] סיפרתי חידות, נחבאות – לאור הוצאתי, נסתרות – פרסמתי, הראיתי מקומות עד אין מספר בתורה, בנביאים ובכתובים אחרים. במקום שהמיסטריות בלתי ניתנות להבעה, פרסמתי שהן מסומנות בשיטת הכתיבה עצמה. אודות התורה המצויינת כך בסימנים של חכמה /[עמ' 130] היה אומר דויד 'אדרשנה תמיד'.[1331]

מי שפועלים זאת, הם בני "אדם", אך של ["אדם"] נבון, מדקדק, חכם. מי שאינם פועלים, בני "אדם" הם – לא של ההוא, אלא של נמהר, נכשל, משוגע. את מילת הרמז "אדם" הגדתי לארמיים, שאדם נתן שבעים שנה למלך דויד.[1332] מיהו "אדם"? האם זה שבאמצעותו חדר המוות לעולם? לא, אלא זה שבאמצעותו נכרת המוות, הושבו החיים. אני היא חוה הנצחית, אדם הנצחי – "תפארת" והמאמר האלהי.[1333]

1328 לפי תמונת הכתוב בדב' לב, ט–י: כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ [...] יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ. כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ.

1329 תה' יח, יא: וַיִּדֶּא עַל כַּנְפֵי רוּחַ. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

1330 כלומר, את הפסוקים.

1331 תה' קיט, לג: הוֹרֵנִי ה' דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב. לפי תרגום הוולגאטה שלפי תרגום השבעים.

1332 כדלעיל **שכינה, עמ' 128.

1333 גם בספר הזוהר 'אדם' הוא כינוי לספירות שונות, בניהן תפארת וכן חכמה וכתר. ראה ליבס, פרקים במילון ספר הזוהר, ערך אדם. וראה לעיל דיון במאמר כחכמה במצודה וכתפארת בהרים.

["אדם" שנתן לדויד 70 שנים הוא התפארת שנותנת את השבע לשכינה]

"אדם" זה נראה על ידי יחזקאל:[1334] פני "אדם", פני איש,[1335] [שבעים שנה] נתן אדם זה לדויד, לי השביעית אשר מדברת, דויד.[1336] **[176v]** אדם הנצחי, ראש הבניין, נותן, אומרת אני, שבעה כוחות, לי, שהנני דויד הנצחי. ומאחר שבתקופת דויד ושלמה לא את השבעה בלבד נתן, אלא [נתן] אותם מלאים למדי, לפיכך נאמר עליו שנתן לא שבע אלא שבעים שנים לדויד שלי, ואת אשר היה בשמים ובעולם האלהי – אמת ההיסטוריה מְחקָה בארצות. 'נעשה כמו בשמים גם בארץ'.[1337] ששם יש שבעה שמתגוררים יחד כאחים, נחמד מאוד הוא הדבר, בארצות – שוב שבעה אחים, דויד האלהי הוא הקטן בין שבעת האחים, דויד בארצות הוא הקטן ביותר מתוך האחים;[1338] ההוא – במלכות השמים, זה – אוחז במלכות יהודה. ההוא – קולט שבעה מאורות, זה חי שבעים שנה.

[זאת] כדי שתראה[1339] שההיסטוריה הקדושה אינה אלא ציורי "ספירות", תמונת ההשגחה, תהלוכת דוגמאות, חיקויי הדברים האלהיים. הו! מה אומללים אלה אשר אינם קוראים אותה, אומללים יותר – אלה אשר מזניחים, אומללים ביותר – אלה אשר בזים, אינם שוקדים על דלתותי. כשאינם מוצאים אותי אינם מוצאים חיים.[1340] מאחר שבטירוף הדעת נדחו החיים, מתמסרים הם

[1334] יח' א, כו: וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה. פרק זה מצוין בשולי כתב היד.

[1335] יח' א, י. בנדפס מופיעות כאן שתי מלים: leonis (של אריה) ו־ hominis(של איש). בכתב היד כתובה רק אחת מאלה, אך הכתיבה אינה ברורה, ולא ברור איזו מהן. אם כתוב 'של אריה', כוונת המחבר היא אך כדי להפנות את הקורא לפסוק זה, ואם 'של איש', הכוונה היא לתרגום המלה העברית ללטינית.

[1336] כדויד או בבחינת דויד. אפשרות אחרת היא לתרגם את שתי המלים האחרונות כ"האומרת: דויד', ואולי אף 'הנקראת דויד'. אך לשם תרגום אחרון זה, המתאים מאוד לפי התוכן וההקשר, יש אומנם להבין את הפועל loquor כסביל, ולא כפעיל דפוננטי כפי שהוא משמש תמיד. מכל מקום כאן מתפרש המדרש דלעיל בדבר שבעים השנה שנתן אדם לדויד, כמסירת שבעה כוחות מן הספירות העליונות שנקראות אדם לספירה האחרונה שנקראת דויד.

[1337] כדלעיל **שכינה, עמ' 119.

[1338] לפי ש"א יז, יד. דויד הקטן מפסוק זה מושוה ללבנה במיתוס מיעוט הירח שבתלמוד (חולין ס ע"ב) שהובן בקבלה כעוסק לשכינה.

[1339] pervideas . כך, כפי שמתבקש, כתוב גם בכתב היד, ולא pervidens כנדפס.

[1340] לפי מש' ח, לד–לה: אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזֹת פְּתָחָי. כִּי מֹצְאִי מָצָא [כתיב: מצאי] חַיִּים וַיָּפֶק רָצוֹן מֵה'. החלק הראשון של הפסוק הובא לעיל תדיר, וראה להלן עמ' 171.

למוות, מסתערים אל החורבן משתלחים לאבדון. מנתקים עצמם מן מהמספרים האלהיים, מתכסים בדברי חולין וקורעים מעצמם וממני שעשועים אמיתיים ונצחיים. שעשועי הרי הם עם בני "אדם".[1341] בני "אדם" השמיימי הרי הן אותן שש מופעות ושש אידאות שאותן מכילה "תפארת", שבשעה שמזהירות הן לי, במידה רבה שעשועי הן. [אך] נותר עוד, מאחר שמלאות הן מכל צד: 'יהי כמו בשמים כך גם בארץ',[1342] כמו ששם מחוברת[1343] לבני "אדם" האלהי, גם אצלכם תחבר נא אל בני "אדם" בן תמותה.

[השכינה בעת שבני "אדם" נוטשים אותה]

בשעה שאת אלה אינני מוצאת, כשאין בידי כלים – אינני יכולה להשפיע. אין מי שאחלוק עמו את הדברים שהתקבלו, מי שאמסור לו את הדברים שקלטתי שם, מי שאעניק לו את השפע ואת המלאות. עולה בחלקי מה שקורה לעץ עם בוא האביב. אם אינו מתמלא בניצנים, אם אינו מוציא עלים, אם אינו פורץ בפרחים, כשחסרים לו שעשועים ואוצרותיו, נחשב הוא כמי שיבַש מאוד. אותו דין לגבי, כאשר את בני "אדם" החכם אינני מוצאת – ראוי שאכבוש את הריונותי, ויחסרו לי שעשועי, אשר לי בלבד שייכים ומיוחדים הם; [ראוי] שאשליך את המספרים האלהיים, שכמו ברשתות – אמשוך את בני התמותה, שאפְנה את הרוחות אל המקור והמעיין.

אומרים שכאשר זורעת אני באנשיכם את הרוחות השאובות למעלה – אזי מסיימת אני למלא את כל המספרים.[1344] בניגוד לכך, כאשר אינכם קולטים [אותן] – הנני כבעלת מום. ואז אנוכי מה שנאמר בספר בראשית: 'את היְבֵשה קרא ארץ'.[1345] ונשלל ממני אותו שבח, שבו הילל אותי המזמור כפוריה, כשאמר: 'הארץ נתנה פִּריה'.[1346]

[1341] כדלעיל בעמוד הקודם.

[1342] לשון תפילת אבינו שבשמים שצוטטה לעיל פעמים מספר, כנוסחה של עיקרון ההקבלה בין העליונים לתחתונים (לעיל עמ' 129, להלן 207 ועוד).

[1343] הכוונה כנראה לשכינה הדוברת, שנשלח אליה צו.

[1344] אולי לפי יבמות סג ע"ב: 'אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף'. ופירש רש"י: 'גוף – פרגוד שחוצץ בין שכינה למלאכים ושם רוחות ונשמות נתונות שנבראו מששת ימי בראשית העתידות להִנתן בגופים העתידים להבראות'.

[1345] בר' א, י: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ. לפי תרגום הוולגאטה (בקירוב).

[1346] תה' סז, ז: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

כך הנני[1347] רחל, רעיית יעקב האלהי,[1348] עקרה זמן רב,[1349] בעודי מבכה את אותם בנים שאותם אסור היה ללדת, אינני שומעת מנחם, כי איננו.[1350] לא [נמצא] האיש, דודי, זה שמוליד ממני, וגם לא איש בארצות מבני "אדם" הטוב, שלתוכו אלד את הזרע, שלתוכו [אלד] את הפרי, שאעשה לו יכולת, שיהפוך מבן "אדם" – בן אל.

[1347] sum , כך בכתב היד. ובנדפס, בטעות, cum.

[1348] ספירת תפארת.

[1349] בר' כט, לא.

[1350] יר' לא, יד. לא לפי תרגום הוולגאטה. על כך דיבר אג'ידיו לעיל, **שכינה, עמ' 94.

/[עמ' 131]

ספר רביעי:[1351] על המספרים המורכבים בפרטות[1352]

נותר החלק האחרון [מחיבורנו] של המספרים, [זה שיעסוק במספרים ש]מעל העשירייה. בנוגע לכך גם אם באופן כללי דברים מסוימים נתונים לוויכוח,[1353] שים לב עתה לדברים שיש לעשות בנוגע לפרטים. אך צַפה נא שאדבר אודות הפרטים בצורה כזאת,[1354] שלא אאסוף את כולם בבהירות. שכן כה גדול הוא היער, עד שלא אני [יכולה] להסבירו בדיבור, ולא אתם יכולים להבין בשמיעה. אבחן שוב [מספרים] מסוימים שכיחים יותר ורגילים יותר, שנעשה בהם שימוש במקומות רבים אצל הנביאים או אצל הארמיים. לכשיוכרו אלה תיפתח גישה קלה אל שאר ההמון עד אין מספר.

[המספרים ה"המוניים" אל מול המספרים האלוהיים]

אך לפני שאגש לסופרם, עליך להחזיר לתשומת לבך דבר זה, אשר נשאל מִסַדְנתי בידי אנשי [אסכולת] האקדמיה, שמדע הספירה שייך לחכמה העליונה. והם מוסיפים זאת – שאין להבין קביעה זו אודות המספר ההמוני אלא האלהי. נוסף על כך ש[המספרים] הללו נאבקים בינם לבין עצמם ומתגודדים בחרבות בנוגע לקניין נפשות אנושיות, לחדירה, לכיבוש, לתביעת בעלות.

אכן זה הדבר שהנבונים מביניכם סוברים, שיש להחשיב מינים כמספרים. כמו שמינים אחדים נתפסים בשכל, אחרים בחוש, ההם – סיבות אלהיות, אלה –אלה שיוצאים מן הסיבות, [כך] יהא [עלינו] לאשר בדיוק באותו אופן אודות המספרים. [מספרים] אחדים הם "ספירות", ובהם האידאות, אחרים – נפוצים מאלה כצורות; ההם מקשטים את העולם המושכל, אלה את החושי. מכאן קראו היוונים [לעולם] בשם קוסמוס.[1355] ההם – טהורים מכל מגע של גוף, אלה לעומת זאת שקועים בגוש; ההם מושכים אל האלהיות, אלה – אל האנושיות; ההם – אור מלא אושר, אלה –

[1351] בכתב היד נכתב קודם 'ספר שלישי', ונמחק ונכתב במקומו 'רביעי' ונמחק גם הוא. ובדפוס חסר המספר.

[1352] 'בפרטות' נמצא רק בהשלמת הכותרת שבשולי כתב היד.

[1353] כגון הדברים דלעיל בנוגע לאי"ק בכ"ר.

[1354] dicturam , כך בכתב היד. ובנדפס, בטעות, dicturum.

[1355] המלה כתובה כאן באותיות יווניות. 'קוסמוס' פירושו ביוונית גם 'קישוט' (כך גם המלה הלטינית mundus, הנקוטה גם במשפט זה, ומשמעה גם 'קישוט' וגם 'עולם').

מחשכים נכאים; ההם עושים את החכמים הישרים למאושרים, אלה – את המשוגעים ההרוסים לאומללים. ההם יומִיים, מביאים את היום לנשמה החכמה, אלה – ליליים, [מביאים] לשוטים ידיעה צְלית, אויבת לחכמה,[1356] ולילה עיוור. להם – נתנו היוונים את פאלאס,[1357] לאלה – את הלנה;[1358] שָם – מזהיר היופי האמיתי, כאן – מלאכותי ומתעתע. ההם – חוטפים [את פאלאס] אל הטוב העליון, אלה – [את הלנה] אל בנות טרויה למודות הסבל.[1359]

לעיל צוטט על ידי בעניין זה המזמור 'השמים מספרים כבוד',[1360] במקום שפועל הסיפור מבטא ספירה,[1361] ומזמור זה, אם יחובר למזמור אחר,[1362] מלמד שהמספרים האלהיים וה"ספירות" הקדושות, בראש וראשונה[1363] – שבעת כוחות המאמר, ששם השמים האמיתיים, השמש האמיתי,

---

[1356] אולי הכוונה למאגיה שחורה.

[1357] היא אתנה, שלעיל (**שכינה, עמ' 106) זוהתה חלקית עם השכינה.

[1358] גם להלנה מטרויה נודעה במרוצת הדורות זיקה אל השכינה, והיא גם תוארה לעתים בגנוזיס באופן דומה לפאלאס אתנה, כבוקעת מראש האל. ראה על כך בהרחבה, ליבס, פורפורייתה של הלנה, עמ' 262 ליד הערה 93. לפי המקורות המצויים שם, הלנה קושרה גם לירח, הנקראת ביוונית בשם דומה, 'סלנה'. ואולי גם כאן מקשר אותה אג'ידיו עם הלילה.

[1359] כנראה ברמז לגורלן הקשה של בנות טרויה כפי שתוארו במחזה של אוריפידס הנקרא בשם זה.

[1360] תה' יט, ב (בשולי כתב היד ובדפוס צוין הפרק במספר 18 לפי מספור הוולגאטה).

[1361] לעיל ב**שכינה, עמ' 107 מתפרש הפועל 'מספרים' שבפסוק על הספירות האלוהיות (בעקבות ספר הבהיר).

[1362] בשולי כתב היד ובדפוס צוין המספר 70 (המקביל למזמור ע"א במספור המסורה). אם כן הכוונה בוודאי לפסוק טו: כִּי לֹא יָדַעְתִּי סִפֹּרוֹת, הנדרש לעיל, **שכינה, עמ' 81., על הספירות.

[1363] praecipue . כך בכתב היד, ובדפוס פורש, כפי הנראה שלא לצורך, כ־praecipuae.

הלבנה האמיתית, היסודות והעולם האמיתי, מַסְפִּירים, כפי שאמרתי,[1364] מַשרים,[1365] ממציאים[1366] את האור והיום.

לעומת זאת בהושיטם את המספרים הבלתי טהורים, את היופי הכוזב, המפתים את ההמון בתקוה כוזבת – מביאים הם לילה ועיוורון. 'יום ליום ישליך מלה'[1367] של המספר האלהי במאמר.[1368] 'לילה ללילה ידיעה'[1369] – של מספר המחשכים לנשמות הליליות, שלהן במקום החכמה האמיתית – מרמה ריקה שקרית, על פי עדות השליח:[1370] במקום אור – מחשכים, במקום יום – לילה, במקום היגיון – תשוקה, במקום כבוד עצמי – תאווה, במקום הסגולה הטובה – שאיפה לשתדלנות לשם אוצרות, הנאות, תמיד קרובה היתה ללב. הו נשמות עיוורות של בני תמותה, הו [נשמות] משוגעות ששכחו את מקורן ואת עצמן. השמים תמיד משרים 'כבוד אל' פנימה, ההן, בהיותן פורצות מעצמן ונמלטות מאור – דבר אינן שומעות, דבר אינן אוהבות, אלא את החושך שבחוץ.[1371]

[177r] המספרים האנושיים עורכים מלחמות כנגד האלהיים. כפי שהומרוס מחמש את האכיים כנגד הפריגים;[1372] במקום זה הרהר נא אתה, לא על הקרבות שנערכו אז בין בני אַטְרֵאוֹס[1373] לבין

[1364] לעיל, **שכינה, עמ' 107-108.

[1365] inspirare . אג'ידיו מסמיך מלה זו למלה הלטינית־עברית שחידש sephirare, שתורגמה 'להספיר'.

[1366] עדיף לפתור את הקיצור שבכתב היד כ־proferre ולא כ־perferre הנדפס.

[1367] המשך המזמור, תה' יט, ג: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר. לפי תרגום הוולגאטה.

[1368] גם מלה וגם מאמר הם תרגום ל־verbum הלטיני, שמשמש תרגום ל־'אֹמֶר' שבפסוק.

[1369] המשך אותו פסוק: וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת. לפי תרגום הוולגאטה.

[1370] כוונתו כנראה לאיגרת אל הקולוסים ב 8, שצוטטה לעיל, **שכינה, עמ' 100.

[1371] החושך החיצוני הוא מקום עונש הרשעים בברית החדשה, כגון במתי ח 12.

[1372] כלומר, הטרויאנים.

[1373] אגממנון ומנלאוס, מנהיגי היוונים במלחמת טרויה.

הלַאוֹמֶדוֹנְטים,[1374] אלא על אלה שעליהם להיערך בתמידות בקרֶב השניים – גם המספרים וגם העולמות. מי שקולטים בנפשם מספרים אלה, הכרח הוא שיילחמו כנגד האחרים. שום אדם אינו יכול ביושר לצדד בשני הצדדים; לאחד יש להתמסר, לשני – יש להיכנע.[1375]

[ספירת העם מ'דן' ועד 'באר שבע' במידת הדין]

עניין זה אינו בסתר, [מופיע הוא] בספר מלכים.[1376] נמסר על ידי לזיכרון שאין להרשות את [המספר] האנושי בהיעדר המספר האלהי. דויד מצווה את יואב, הוא היה אז מפקד הצבא: מ״דן״ ועד ״באר שבע״ ספור לי את העם, כדי שאדע את מספרם.[1377] הוא החל מ״דן״, מן המזל הרע, /[עמ' 132] שכן את ״דן״ הלטינים מכנים 'היזק' [damna], דבר שאותו אתם מקבלים מן הדין המעניש והמזיק.

מאחר שהינני רבת שמות, שלושה שמות אלה מאומצים על ידי במיוחד, כך שאכונה ואף אקָרא ״דין״ מ״דן״, כך ״צדק״ צדק, כך ״באר שבע״ באר שבע, שאליה יורדים המים והמספרים האלהיים. אם מופנית אני אליכם, כלים מלאים מוזגת אני בעניינים אנושיים, בהיותי מעורבלת בהמולות[1378] את המים מערבלת אני ושופכת על בני אדם, על ערים, על ממלכות – מערבולות של סערות.[1379] זעם זה היטה דויד בתפילה כשהוא קורא: 'אל תשפוך עלי באר את פיה,.[1380]

[דויד] ראה שיואב, מפקד הצבא שנעשה מודע לסוד, התווכח כנגדו בעניין בקשת המספר הרע, שגינה את הפקודה, שהזהיר לדחות את המספר של המוחשות ולשמר [את המספר] של בני האלמוות.[1381]

[1374] הם הטרויאנים. לאומדון היה אביו של פריאמוס מלך טרויה בזמן אותה מלחמה.

[1375] לפי מתי ו 24–25.

[1376] הכוונה לש״ב כד. ספרי שמואל נקראים בלטינית ספרי מלכים, ופרק זה אכן מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1377] ש״ב כד, ב: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאָב שַׂר הַחַיִל אֲשֶׁר אִתּוֹ שׁוּט נָא בְּכָל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע וּפִקְדוּ אֶת הָעָם וְיָדַעְתִּי אֵת מִסְפַּר הָעָם.

[1378] בכתב היד מסומנת המלה בקו תחתון, ואולי יש להשמיטה.

[1379] אולי רמז נוסף להצפת הטיבר המתוארת לעיל **שכינה, עמ' 105.

[1380] תה' סט, טז: אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְאַל תֶּאְטַר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ (פרק זה, לפי מספור הוולגאטה, מצויין בשולי כתב היד ובדפוס).

[1381] ש״ב כד, ג: וַיֹּאמֶר יוֹאָב אֶל הַמֶּלֶךְ וְיוֹסֵף ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָעָם כָּהֵם וְכָהֵם מֵאָה פְּעָמִים וְעֵינֵי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ רֹאוֹת וַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ לָמָּה חָפֵץ בַּדָּבָר הַזֶּה.

ומאחר ש[דויד] הרגיש שמעד מן המאמר, ושמע שזה עתה נותנת קולה הסערה של הבאר המלאה בכעסים ומהמורות, התנפל והתחנן אלי, הגובה עונשים, לבל תדחק עלי באר פיה.[1382]

אני הבוערת בזעם, מאחר שראיתי שהועדף מספר] החולין על ידי דויד שלי [על פני [המספר] הקדוש, הדברים האנושיים על פני האלהיים, הזוהמות והמותרות על פני אבני החן והפנינים, הוצאתי אל המערכה שבעה מנהיגי מלחמה, אשר בחרב מגואלת בדם מעולם לא זימרו לנסיגה,[1383] עד אשר כל אחד – עשרת אלפים, הכו את כל שבעים אלף האנשים.[1384]

כעת גם לָמד להשליך את מספר החולין, לא לאהוב את הדברים האנושיים, הכוזבים ביותר, לנוס הרחק מן היפה שבגופים כמו מן ההידרוסים של מדוזה.[1385] מצומצמים מאוד וקצרים הם חיי בני תמותה, שנולדו כדי שיהיו זוכרי המולדת, עובדי האל, גומלי חסדים לבני אדם, שואפי נצחיות. לאלה מובטחים, אם זאת יפעלו, גם תקוה גם חיי נצח; אם זאת לא יפעלו – מגפה, חורבן וכליה. כך בהיותך מתפעם כלפי המספרים הקדושים, סוף סוף קבל נא אותם.

[אחת עשרה]

אחת עשרה.[1386]

אודות המספר אחת עשרה אשר מציע עצמו כראשון מעבר לעשירייה, מחזירה אני אל התודעה את אשר הוריתי לעיל, שרגילים היו הארמיים להוסיף מעבר לעשר ה"ספירות" עיגול מעל כולן, שחציו

1382 תה' סט, טז שלעיל, הפעם לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. סיפור חרטתו של דויד לפי ש"ב כד, י.

1383 השוה ש"ב א, כב.

1384 ש"ב כד, טו: וַיִּתֵּן ה' דֶּבֶר בְּיִשְׂרָאֵל מֵהַבֹּקֶר וְעַד עֵת מוֹעֵד וַיָּמָת מִן הָעָם מִדָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ. קשה לומר מה מקור עניין שבעת המנהיגים ועשרת האלפים.

1385 שערות ראשה של המפלצת מדוזה היו נחשים הנקראים הידרוסים.

1386 כותרת זו הוספה בשולי כתב היד, הממשיך ברציפות.

מוחשך, כמו חצי עיגול הירח, ושזה מכונה אצלם "אינסוף", 'לא סוף' וכמו אין סופי.[1387] את זה, אותו אחד אשר מעל הדעת ומעל ומעבר, פרמנידס, אפלטון ופרוקלוס קראו בשם 'מה שישנו'.[1388]

['האחד' אינו מתווסף על העשירייה אולם לעתים בכל זאת מדמים זאת כאחת עשרה]

ואירע מה שעולה לעתים בחלקם של התאולוגים שלכם. שכן אף שהם מסכימים שכל ההיפוסטזות הן שלוש, והם מעריצים את המספר של השילוש, הופיעו אחדים בקרבם אשר יכלו לפסוק שמאחר שחוץ לשלוש ההיפוסטאזות [יש] דבר אחד שאינו נקרא 'היפוסטאזה' אלא 'טבע',[1389] יש לקבוע באיזור הזה המאושר ביותר לא שלישיה אלא טטרקטיס לפי דרך הפיתגוראים,[1390] ורביעייה. אנשיך התמסרו לעניין שיכלו להציג, דהיינו גם שלוש ההיפסטאזות וגם הטבע האלהי שיש להרהר בו, לקיימו ולהעריצו באותו מקום, אך למספר הרביעייה התנגדו, וקבעו שיש לאשר רק את השילוש המאושר ביותר. אומנם לא מפני שלא נמצא שם אותו 'טבע' שההם[1391] קראו לו הרביעי, אלא מפני שאין לכנותו בשם 'הרביעי', מאחר ש[הטבע] הכולל ממוקם בשלוש, ולא יימצא קיים מחוץ להן. כך אצל הארמיים, בספר שכותרתו "יצירה", 'של היצירה', אמרו הם שעשר הן ולא אחת עשרה.[1392]

[1387] שרטוטי ספירות כאלה בהם האין־סוף מתואר כעיגול שחציו מוחשך מוכרים לנו בכתבי יד בתקופה זו. במקרה זה, נראה כי ניתן להצביע על מקור מסוים עוד יותר לדבריו של אג'ידיו: כתב יד של ספר שער השמים, לונדון מונטפיורי 319, מאה חמש עשרה, כתיבה איטלקית, שעליו הערותיו של אג'ידיו. בדף 22א לצד המילים 'הנה עליון היריעה עגול אחד חציו שחור וחציו לבן כתוב עליו אי"ן סו"ף' נכתב בכתב ידו של אג'ידיו: 'cortina: me[dia] nigra alba Ensoph'. רוב תודות לאליעזר באומגרטן שהראה לנו מקור זה, כחלק מנתוני מפעל האילנות בניהולו של יוסף חיות באוניברסיטת חיפה.

[1388] מעל המלים בין השורות, כתוב בכתב היד באותיות יווניות 'טו און' [הישנו], ובדפוס נדפסו המלים היווניות בפנים.

[1389] לפי התיאולוגיה הנוצרית יש באלוהות שלושה פרצופים השייכים כולם לטבע אחד.

[1390] כלומר הארבע העולה לעשר, כדלעיל **שכינה, עמ' 97.

[1391] הפיתגוראים.

[1392] ספר יצירה א, ד: 'עשר ספירות בלימה עשר ולא תשע, עשר ולא אחת עשרה'. כוונת אג'ידיו כאן, שאין להוסיף את אין סוף למניין הספירות, כפי שאין להוסיף את הטבע למניין ההיפוסטאזות. פירוש כזה למשנה זאת של ספר יצירה רגיל בספרות הקבלה.

בכל זאת,[1393] מאחר שהחשיבה מבחינה ומפרידה באופן מסוים של הבנה, שמאחר שההיפוסטאזות יובחנו ביניהן בממשות, ייחשב אותו טבע כמשותף להן, ולא יובחן בממשות עצמה אלא בהגיון ההבנה. לפיכך אם תבחין בממשות, תאמר 'שלוש', אך אם תוסיף גם דברים שבהגיון ההבנה – כך בשום אופן לא היינו נרתעים מן השם של הארבע. אך זה הדבר המקובל, שהדברים שאנו מבחינים אותם בממשות עצמה, אלה יכלו להחזיק להם מספר; אלה אשר [מבחינים אנו] רק בהיגיון של הרוח ובתפיסה – לא יכלו לעצב מספר. /[עמ' 133]

כך אם לאותן שלוש שאין לבטא תוסיף את השבע שהראיתי שהן במאמר – עשר הן. לא אחת עשרה, כפי שהשילוש איננו הארבע.[1394] אם אחר כך, כמו שגם הרציתי בעניין הארבע, גם היוונים מתפלספים בעניין החומר או ההיולי אשר מצוי בכל ההצטרפויות ומיזוגי הטבע, בכך זאת לא יהיה דבר מאלה, אלא שבאיזשהו אופן מבדילים הם ומבחינים [אותו] מאלה. כך בדוגמה רחוקה כלשהי, אם תספור את הדברים אשר יהיו מובחנים בינם לבין עצמם באופן כזה עד ש[דבר] אחד לא יהיה האחר, יהיה צורך להעמיד זאת כעשר ולא כאחת עשרה. אם בכל זאת, מאחר שהחשיבה עוסקת באחד שהוא זהה בכולם, הציור יחקה את החשיבה. לצייר אחד עשר גלגלים,[1395] אם[1396] יובן הדבר באופן ישר ונבון, ההיגיון, בדרכו שלו, אינו אוסר, אינו בורח, אינו מתעב. אבל [הדבר אפשרי] כדי להעלות את המחשבה עד אותו 'אחד' בעל המעלה שאין לה שיעור, שאותו חגגו יחד פרמנידס בשיר, אפלטון ב[דיאלוג] פרמנידס, פרוקלוס בפירושים,[1397] עד אותו אחד אשר אינו מולד ואינו מוליד,[1398] אשר מעל כל דעת, חשיבה והבנה עובר הוא, מנצח, מתעלה.

[1393] גם לטבע יש כעין מציאות נפרדת.

[1394] היו שהאשימו את המקובלים שאמונתם בעשר ספירות דומה לאמונת הנוצרים בשילוש (האשמה כזאת נמצאת למשל בכתבי ר' אברהם אבולעפיה). אג'ידיו רואה כאן בהשוואה כזאת דבר מובן מאיליו.

[1395] במקור sphaeras, ספֵירות.

[1396] קריאת המלה si אינה בטוחה.

[1397] בפירושיו על הדיאלוגים האפלטוניים, ובראש וראשונה על הדיאלוג הנ"ל, פרמנידס.

[1398] לשון הקוראן, סורה קיב.

יש להכיר את המספר אחת עשרה במידה שמותרת לאדם, בנפש – להיפך, לסגוד בחסידות, להעריץ בקדושה, כפי שייסדו[1399] את הסמל שלו, והציגו לעיני החכמים.

[השנים עשר]

[177v]על השתים עשרה.[1400]

אכן המספר התריסרי[1401] כה ברור הוא, כה נפוץ באורקלים הקדושים, וכה שפע גם אל החילוניים, עד שפרט לשילוש, לשביעיה ולעשירייה, אשר מובילים את עיני הכול, בקרב אלה אשר חורגים מסִפי[1402] העשירייה – יתפוס הוא את המקום הראשון.[1403]

[השכינה תגלה לקיסר, כ'חסיד', את סודות השנים עשר]

הסיבה, כמו בכל הדברים הקשים והסודות, היתה בנסתרות. אפתח אותה לך קיסר חסיד, שמאחר שנבון אתה, מאחר שכשרונך גדול, מאחר שמיומן אתה בנסיון ניהול עניינים – אתה דואג בעצה לעצמך ולענייניך; מאחר שצדיק אתה, מאחר שהוגן לבני תמותה, מאחר שמאופק, מאחר שצנוע, מאחר שמפויס, מאחר שחנון[1404] – מכונן אתה לעצמך תהילה בת אלמוות. יתר על כן, מאחר שחסיד אתה, דבר זה עושה אותך לבדך לשלי, זה [עושה] אותי לא פחות מכך לשלך; דבר זה – אותך לי, אותי לך, מחבר.

יהא נא מותר לי לגזול את מה ששרתי לדוֹד בשמים, זאת שוב [אשיר] אודותיך בארץ: 'אהובי לי ואני לו'.[1405] שאר הסגולות הטובות מעדיפות אותך, קיסר, על פני בני תמותה, [ואולם] החסידות

[1399] הכוונה כנראה לפרמנידס, אפלטון ופרוקלוס.

[1400] כותרת זו הוספה בכתב היד גם בשוליים שבראש העמוד וגם בצד השורה.

[1401] כמו התריסרי כך גם המלה המופיעה כאן בלטינית (duodenus) אינה מתועדת במלונים.

[1402] limina . ובנדפס, בטעות, limita.

[1403] principatum . פירוש המלה גם מעמד הקיסר.

[1404] clemens , כשם האפיפיור.

[1405] שה״ש ב, טז: דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ. לפי תרגום הוולגאטה.

מכניסה אותך לקהל אלים; ההן – ממנות אותך על האנשים, זו – מחברת לאלים; ההן – ממלאות את הארצות בתהילתך, זו – נושאת[1406] אל השמים.

אורקל זה, שנאמר על ידי דויד הקודם,[1407] וחזר ונאמר על ידי המאוחר והראוי יותר,[1408] המוזכר על ידי: 'אלהים אתם ובני עליון כלכם', מאפשר לי לומר בחופשיות את אשר מרגישה אני.[1409] אם תמשיך, תגן על חסידות זו שלך, אם תדאג להביס, להכניע, לחסל את האויבים שלו,[1410] מאחר שלשם כך בלבד נולדת. אם תיענה לציפייה, אם תטול מסלול זה של תהילה, שאר הסגולות הטובות תעשינה אותך לקיסר המזהיר ביותר, והחסידות – אף לאלהים.

לפיכך קרה הדבר שמי שכותב אודות שיבת הנשמות לתחום ראייתו של מבט האב האהוב, ברצותו לכנות את הדמות[1411] שהוא מציג בכינוי האלהי ביותר, קורא הוא [לה] במקומות אחדים 'חסיד'. יתר על כן, אותה דמות עצמה לא תרצה להתקשט בשום שם אחר אלא [בשמה] של החסידות, ותאמר, כשברצונה לשבח את עצמה: חסיד אני.[1412]

אך אמונה בסודות[1413] בשלמות[1414] איננה אפשרית אלא לחסיד. לפיכך קבל את המיסטורין אודות השתים עשרה. קודם נגעתי בו באופן חלקי, כעת מתמצתת אני בקיצור, אחר כך בשעה שידובר בשמות – [אתאר] ביתר הרחבה.

[1406] אותך, או את תהילתך.

[1407] תה' פב, ו: אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם. הפרק, לפי מספור הוולגאטה, מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1408] יוחנן י 34 (בתרגום דליטש): 'ויען אתם ישוע הלא כתוב בתורתכם אני אמרתי אלהים אתם'. פרק זה מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1409] מעניין שהשכינה זקוקה כאן לאישור זה (המסתמך על חצי פסוק קטוע ממשמעותו), בנוגע לרעיון האלהת הקיסר.

[1410] של ישו, דויד הראוי יותר.

[1411] במקור פרסונה, שפירושה גם אחד מפרצופי השילוש.

[1412] כנראה לפי תהי' פו, ב: שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי. חסיד (פיוס) היה גם כינוי לקיסרי רומי, כגון אנטונינוס.

[1413] או: הפקדת הסודות.

[1414] המילה נכתבה בין השורות, כהוספה מאוחרת.

קרא נא את הדברים שאמרתי למשה אודות השם הגדול: 'זה שמי וזה זכרי'. ומלים אלה מוסיף [הכתוב] אחר כך: 'לדור[1415] ודור'.[1416] לפני משה [אמרתי זאת] פעמיים: ל"אדם", אדם הראשון, ואחר כך למשה, המנהיג הגדול, שתחת חסותו חוסל פרעה, נגאל העם. אחר כך בדור אחר ניתן למשיח. עתה לך, למשה החדש, למנהיג, לקיסר. כדי שתגאל [עמ' 134] את העם אל החירות, שתפיל את פרעה של זמננו: הוא – היה אז מלך מצרים, זה – נעשה מלך מצרים;[1417] ההוא – נוצח למען משה, על זה מוטל על קארל להתגבר.

[שנים עשר צירופי שם הוי"ה שופעים לשנים עשר בני יעקב ובמידה רבה בהרבה – לשנים עשר תלמידי ישו]

אכן השם הזה הקדוש רגיל להיכתב בארבע אותיות, שאותן אם זו בזו בכל האופנים תמיר, תערבב, תסחרר – יעלו שנים עשר שמות, כפי שיוצג מאוחר יותר באופן יותר נרחב [בדיון] בַּשם. אותן שתים עשרה תנועות מציגות מתוך השם הגדול[1418] שהוא יהו"ה[1419] "יוד הא ואו הא" ב"תפארת" כאילו מהשמש שתים עשרה קרנים מרצדות, נושבים עלי באמצעותן ואף ממלאים אותי, דרכי יורדים אל שנים העשר בשני הדורות – שם אל בני יעקב, כאן, בהתאמה, אל תלמידי המשיח. בשניהם הפחתי אני [רוחי], ומאחר שהיו תריסריים, מלאתי בשנים עשר האורות של השם הגדול את שניהם במספר שווה, [אך] במלאוּת בלתי שווה: להם נתתי שפע גדול, לאלה – [שפע] שאין לו שיעור. את שתי הקבוצות הפכתי למלאוֹת מעל כל בני תמותה: את ההיא – כאילו על ידי נהר, את זאת – כאילו על ידי ים.

[1415] או 'בדור'. לדור (כבפסוק העברי) מחייב את הצורה generationem. בדור: generatione כבנדפס (בכתב היד המלה כתובה בקיצור). בנוסחאות השונות של תרגום הוולגאטה נמצאות שתי הגרסאות.

[1416] שמ' ג, ט: זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר. בהתאם לתרגום הוולגאטה הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1417] הכוונה לסולטאן התורכי.

[1418] בכתב היד nomine magno ובנדפס magno nomine.

[1419] בכתב היד כתוב שם זה כאן באותיות עבריות.

דויד שלי שמע מתוכי דברים אלה, שאותם אומר הוא כמוכה רעם, מזועזע בנפשו ונאלם: 'על נהרות הכין אותה[1420] ועל ימים יסדה'.[1421] הוא עצמו הקדים את הימים לנהרות, כי סבר שיש להקדים את המשיח לאב יעקב, את השליחים לשבטים, את החדשות לישנות, את הגדולות לקטנות. יש להבין בנוגע לתורה הקודמת – 'נהר', בנוגע למאוחרת – 'ים'.

עליהם[1422] – נאמר למנהיג יהושע: 'עבור את הירדן אתה וכל העם'.[1423] עליו[1424] אמרתי באמצעות ישעיהו – 'עברו ימים',[1425] שדרכם הובלתי את פאולוס הטרסי,[1426] את הכלי[1427] הנושא שם זה, ואת שנים עשר כוחותיו. משם גם מולאו קודם השליחים באסיה, אחר כך דרכו ודרך פטרוס הוקם, נקבע, יוסד הכס האפוסטולי באירופה, שממנו, כממעיין וראש, נפוצו שנים עשר כוחותיה לארבע קצוות תבל, כדי לתפוס, ליסד, לברך את שנים עשר מחוזות הרוחות.[1428]

[1420] eum. כך כנראה יש לקרוא בכתב היד, ומתאים לנוסח הוולגאטה (= אותו, בהתאם למלה orbis, שבפסוק הקודם כתרגום ל'תבל', ובלטינית היא ממין זכר). ובנדפס omnes, שיתורגם: 'את כולם'.

[1421] תה' כד, ב: כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ. לפי נוסח הוולגאטה, אך בהיפוך סדר חלקי הפסוק, כמוסבר להלן. מספר הפרק, 24 לפי הוולגאטה, מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1422] על הנהרות.

[1423] יה' א, ב. הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1424] על הים.

[1425] יש' כג, ו: עִבְרוּ תַּרְשִׁישָׁה. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1426] מוצאו של פאולוס הוא מתרסוס (מעשי השליחים כב 3), ולפי שם עיר זאת מבאר כאן אג'ידיו את פשר תרגום הוולגאטה לפסוק דלעיל. בעמוד הבא, מבואר באותה דרך השם תרשיש בפסוק אחר.

[1427] אולי הכוונה לספינה, לפי המשמעות הנוספת של תרשיש במקרא.

[1428] או: 'את מחוזות שנים עשר הרוחות'.

קרא במזמור שלי, שאותו פרסמתי אודות הנסתרות הגדולות של הבן, במקום שהצגתי "ניין" ו"ינון"[1429] אשר פירושו 'בן',[1430] דבר שאינו נעלם בשפה הספרדית: שכן הם קוראים לנער Nignum,[1431] לאחר ששאלו זאת מן הערבים,[1432] שאת דיבורם רגילים הם לקרוא 'עברית עקומה'.[1433]

[שתי התורות – כנהר וים; הבינה והשכינה כים]

כתבתי באותו מזמור על המספר של אותו שם אשר הוא שתים עשרה, כשהוא מתווך על־ידי העקרונות התריסריים של שתי התורות, להם – בשם נהר, לאלה – [בשם] ים: 'ישלוט מיָם עד אל ים ומנהר עד גבולות חוג הארצות'.[1434] מיָם אל ים, כמו בשמים ובארץ.

בעשר 'ספירות' תהיה חלוקה ראשונה לשלוש הגבוהות יותר ולשבע הנמוכות יותר. כאילו תספור שלושה עולמות: תחתון, אמצעי, עליון. תחתון – זה החושי, במקום שאוקיינוס חוגר את קצות הארץ, כך שלנודד בעולם מכל צד מעבר לארצות – יזדמן הים ממול, כשהוא תופס את המקומות הנידחים ביותר. /[עמ' 135 **178r]**; כך נוגע[1435] הוא בבירור בשני העולמות האחרים. בקצות שניהם אוחז הים, שכן את המושב המרוחק ביותר של הראשון, אשר הוא [ראשון] מבין שלושת האלהיים ביותר, מחזיקה "בינה", אשר נקראת 'ים'. ודאי, מלכותי היא הנמוכה ביותר מבין שבעת האזורים

1429 הכוונה לצורות הקרי והכתיב בתה' עב, יז: יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן [כתיב: ינין] שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ. מספר הפרק, לפי מספור הוולגאטה, מצוי בשולי כתב היד ובדפוס. וראה לעיל הערה 865.

1430 כנראה לפי איוב יח, יט: לֹא נִין לוֹ וְלֹא נֶכֶד בְּעַמּוֹ. וכך פירש גם התרגום הארמי לפסוק.

1431 כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות, Nignun. והכוונה למלה הספרדית niño.

1432 כנראה המלה הערבית אִבْن (אבן) נשמעה באוזני אג'ידיו כ־"נין", או שהוא מתכוון ללשון הרבים ביחסות העקיפות: بَنِينَ (בנין).

1433 בימי הביניים יהודים התייחסו לערבית כעברית משובשת. כך למשל הרמב"ם, ואחריו פרופיאט דוראן. ראה למשל שטיינשניידר, ספרות ערבית, עמ' 308 (רוב תודות לאילאיל באום על עצתה בנושא זה).

1434 תה' עב, ח (ודומה לו בזכ' ט, י): וְיֵרֶדְ מִיָּם עַד יָם וּמִנָּהָר עַד אַפְסֵי אָרֶץ. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

1435 contingit. כך בכתב היד, ובדפוס, בטעות, contigit.

של העולם האמצעי, דבר ששימר/שתיעד לא פחות גם שמו של הים, לפי עדותו של שלמה, אשר בהיותו עוסק ב"ספירות", בנחלים האלהיים, אומר הוא: 'כל הנחלים נכנסים לים'.[1436]

ישמעו נא אפוא אנשיך, אשר מצהירים שמרוקנים הם מן האלהיות,[1437] יראו נא מה כתבתי על המשיח שלי, מה לימדתי את הארמיים, מה את העבריים, מה את הזקנים שבין הקדמונים, מה שהם עצמם אף לא הריחו: 'ישלוט מיָם עד ים'. חכמת האב במשיח בעולם הנישא ביותר היא הספירה השנייה, אשר שולטת בשמונה הבאות, שהראשונה והאחרונה בהן מכונה 'ים'. כאילו אמרתי שאחרי האב, הוא יצווה על כל אלהות כמעט. ומן הים שעליו נאמר שמשלי הוא[1438] יקבל, ישלוט עד אל אותו ים שאליו משמיטים עצמם כל הנחלים, אך באופן שאמרתי,[1439] 'כמו בשמים כך בארץ': כמו בעולמות האלהיים 'מיָם עד ים', אותו דבר יעלה בגורל בעולם החושי הזה. מים השחר[1440] שלו עד [הים] הגדיטאני;[1441] מ[הים] הקרחוני עד האתיופי.

כמה קיוו לתקופה הקודמת של אבותיך. אף פעם לא ויתרתי, אף פעם לא ערבתי, אף פעם לא נתתי, עד שהגיעו אותם מלכים, שאחד מהם ראה אותך יוצא ממנו, אחֵר – התחבר אליך מתוך קרבה. כך ראוי.[1442] אך כבר חוזרת אני לשתים עשרה התמורות של השם הגדול.

הודעתי באמצעות שני סוגי התריסריות את המספרים, הקרנים, האורות: באמצעות בני יעקב באופן מצומצם למדי, לפיכך [אמרתי] 'מנהר עד גבולות חוג הארצות',[1443] ששם השתמשתי בתמונת הנהר, כדי לומר 'שפע שאינו כה מלא'. מאחר שאכן עמדתי לבשר על מלאותו הפוריה ביותר של המשיח, כשלא הייתי מרוצה מהשם 'נהר', הזכרתי 'ים'. כי אחרי שהכוח של כל אחד משני הימים

[1436] קה' א, ז: כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם לפי תרגום הוולגאטה.

[1437] הכוונה כנראה להתנגדות שעוררה הקבלה בחוגי הכנסייה.

[1438] ille . נראה שמלה זו נוספה בין השורות, ואינה בדפוס.

[1439] ב**שכינה, עמ' 120.

[1440] ים זה צריך להיות במזרח.

[1441] הוא ים קדיס, כלומר האוקיאנוס האטלנטי.

[1442] PC . שפירושו אולי probatur sic. הקריאה אינה בטוחה, והמלה הושמטה בנדפס.

[1443] הוא הפסוק שהובא בעמוד הקודם.

האלהיים תפס ברוח סוערת את אוניית השליחים, כמו ששרתי במזמור אחר,[1444] מילא בדחף את המפרשים והחזוֹת, הוציא מעניים – נסיכים, מדייגים – מלכים,[1445] מאנשים אלמוניים – שנים עשר אלים.[1446] כל אחד משני הימים האלוהיים העוסקים בנשמות בסתר פתח את השער אל כל אחד משני הימים המוחשים. מה שעד אותו יום היה נסתר, נתגלה לבני תמותה, מיָם זרח אל ים. לא [ים] אחד בלבד, האריתריאי,[1447] לא עם אחד, לא איזור אחד, לא מלך אחד ניצח הוא, אלא את כל הגויים, כל העמים, כל הימים, ולבסוף את חוג העולם בכללותו הכניע. 'ניצחה את העולם', אומר השליח, 'אמונתנו'.[1448] התורה החדשה, לא הישנה; שנים עשר השליחים, לא השבטים; תבור.[1449] לא סיני; המשיח, לא משה.

בסופו של דבר לא אוכל לתאר בשלמות את כל הדברים בנוגע למספר התריסרי השלם ביותר, אשר הוא היחיד שלא רק נוטל חלק במושלם אלא מורכב משני המושלמים, כי הוא הטוב של כל אחד משני החיבוקים של הכלה ושל החתן, שלי ושל "תפארת".

[שנים עשר אבני יעקב החולם והחושן]

מגיעה אני אל הכהן הגדול, אשר ללא מספר זה, אל המקום הנסתר ואל לפני ולפנים בקודש הקודשים לא יכול היה להיכנס.[1450] הנח ראש[ך] על שנים עשר האבנים של יעקב החולם,[1451] השתרע

[1444] הכוונה ודאי לתה' מח, ח: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ. אוניות תרשיש היא אוניית השליחים בגלל שם עירו של פאולוס, וכמו בעמוד הקודם. הצירוף 'ברוח קדים' בפסוק זה מתורגם כאן כמו בתרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

[1445] שניים משנים עשר השליחים, פטרוס ואנדיאס, היו במקורם דייגים, לפי מתי ד 18 (ועוד).

[1446] מושג שנים עשר האלים נהג בפולחן היווני והרומאי הקדום, וכאן מועבר מושג זה אל שני עשר השליחים הנוצריים.

[1447] בכתב היד erythreum (תחילה נכתב erithreum ותוקן) ובנדפס, בתיקון יתר, Aerythreum. הכוונה לים סוף, לפי תרגום השבעים בשינוי (פירוש השם בשבעים הוא 'הים האדום').

[1448] האיגרת הראשונה ליוחנן ה 4.

[1449] הר תבור נחשב במסורת מפורסמת למקום שבו התרחש מעמד שינוי דמותו של ישו, המתואר במתי יז, ועוד.

[1450] כנראה רמז לשתים עשרה האבנים שנשא על חזהו הכהן הגדול.

[1451] לפי בראשית רבא סח, יא, באבן ששם יעקב מראשותיו (בר' כח, יא), התקבצו שתים עשרה 'מאבני המקום', ועליהן חלם את חלום הסולם.

עימו, שן עימו, שמע עימו את התריסריים,[1452] בהיותך דרוך התייצב מעל שנים עשר, ומתוך ישנוניות חושי השכל שא נא מבט אל שנים עשר, עלה ברוח בסולם, בדרגות הראשונות פְּגע בי,[1453] בצדק[1454] מול כל הצדיקים. ב[דרגות] השניות – במשולש השלישי אשר מזהיר לנביאים,[1455] ב[דרגות] השלישיות [במשולש] השני האמצעי, המורשה למשה בלבד אצל העתיקים.[1456] בהתאם לאותן דרגות משולשות, גם חלוקת העם היתה משולשת: ישראל, לויים, וכוהנים, שבהם מתבחנות אותן שבע "ספירות" הבניין, אשר הן במאמר ובסולם יעקב [עמ' 136] מתבחנות: הדרגה הראשונה, בהיותה נוגעת לי, חסרה את המספר התריסרי, אלא אם תבקשו בתפילה ממקור אחר. השנייה[1457] אשר במשולש השלישי עדיין לא נושאת עצמה אל השנים עשר. השלישית,[1458] אשר מצויה במשולש השני ומעל הגבעות במקום ההרי, תוכל להכיל[1459] את מושב המספר המקודש ביותר. שכן, כפי שתבין אחר כך, שם רוטט השם הגדול בן ארבע אותיות. כי הוא לבדו מתוך המרה וערבוב האותיות – מנץ סודות בשנים עשר, כמו אבני יעקב, אמנם לא אותן [אבנים] המוניות, אלא אבני חן אלהיות ביותר.[1460]

[זעמה של השכינה על רמתם הירודה של כהני הכנסיה ונקמתה באמצעות "ביזת רומא" בהנהגת הקיסר]

גבוה הוא אפוא אותו מקום, איזור התריסר, וזהה לאותו של הכהונה המקודשת ביותר. כדי שתבין עד כמה תקופותיך שקועות בטעות, שלגביהן לא היית יכול לשער באיזה שאט נפש נשקיף מן

[1452] duodenaria . כך בכתב היד, ובנדפס duodenario.

[1453] בהשפעת בר' כח, יא: וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם.

[1454] 'צדק' הוא בקבלה כינוי מובהק לספירת מלכות.

[1455] הספירות נצח והוד הן לפי הקבלה יניקת הנביאים.

[1456] ספירת תפארת היא מידת משה.

[1457] ספירת יסוד.

[1458] ספירת תפארת.

[1459] contineat . דומה שכך כתוב בכתב היד. ובנדפס: continent, המצריך נושא ברבים.

[1460] אבני יעקב מקבילות כנראה לשנים עשר אבני החושן.

השמים,[1461] שבכל מקום מתקבלים למשרתו הנישאה של הכהן המון, בטלנים, חסרי ניסיון, פורעי סדר, חסרי מעצורים, שחקנים, מתבגרים, סוחרים, חלפנים, ובעיקר חיילים וגלדיאטורים, שלא לומר מלוים בריבית וסרסורים.

התאפקתי, השתתקתי, ריסנתי את עצמי שנים רבות. ציפיתי שהם יגאלו את הכהונה המחוללת, המושחתת, הנרכשת, ישחררוה מהטינוף, יטהרוה מחדש. כאשר ראיתי שתקופותיך הגיעו עד לשיא, שילחתי צבא, ודווקא שלך, אשר בהובילו את המבול הברברי, את כל הדברים קרע לגזרים, הפך, הצית; לא חס על שום מין, שום גיל, שום מסדר; פלש למקדשים, למזבחות, למוקדי [האש]; כוהנים היכה, **[178v]**/ מזבחות הפך, את מקומות הקודש בזז בלי להביא בחשבון דבר מן המשאבים, מן האצילות, מישהו ממשרתי הקודש ומהכוהנים. את נשואי הפנים ביותר, ככל שיכול היה לתופסם, קשר בחבלים. את השבויים גרר, קדימה אל הפורום הובילם. לכאן, לשם,[1462] לשם תענוג תפס וסחב, לקלס פומבי, ללעג, לצחוק.[1463] ואם לא די בכך, גם חיילים פשוטים מכוסים בקישוטי כהונה, מחופים עד אל הקרקע בפרפוריה ארוכה,[1464] בנושאם זנבות מאורכים דרך סחי ודם, מוכתרים במצנפות בישופים מוזהבות ומשובצות אבני חן, התרוצצו בקרב הצעקות המחרידות של הלועגים,[1465] המריעים, השורקים. הובילום כמנהיגי ריקוד ערומים כמעט אל הרְסָנים. כך ערכו את תהלוכת הניצחון מתוך הגאווה, המשאבים, היכולת שלהם.

אומרים הרשעים: אם האלהות משגיחה על קודשים, למה סובלת היא דברים אלה? עונה אנכי: [דווקא] מאחר שהיא משגיחה, לא רק סובלת היא דברים אלה, אלא גם עושה אותם. דברים אלה גורם האל מאחר שהוא משגיח. ומאחר שאנשים אינם משגיחים [בכך] – סובלים הם.

[1461] אולי לפי תה׳ נג, ג–ד: אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת אֱלֹהִים. כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם אֶחָד.

[1462] illuc . המילה חסרה בדפוס.

[1463] הכוונה לביזת רומא, המתוארת כמה פעמים לאורך החיבור (ראה **שכינה, עמ׳ 105, ובמקומות המצוינים שם).

ראה לעיל במבוא ##, עמ׳ ???.

[1464] הכוונה לגלימה.

[1465] ridentium , כך בכתב היד, ובדפוס: redientium.

למה, אם כן, סבל הוא את חילול הקודשים? הרשה הוא את חילול הקודשים רק כדי שבסופו של דבר הקודשים המחוללים ייגאלו. שכן ככל שמשׂרת הכהונה תהיה אלהית ביותר, כך צריך גם שתהיה טהורה ביותר, זרה ביותר לכל דבר רפש, לדברי זוהמה, לבוּרוּת, לכל חמדנות.

אכן אותך, אשר ביקשתי קודם כנעדר, כמטהר באמצעות הצבא – שלחתי מיד כנוכח, כמשקם הדת, הכהונה, הכבוד, וכמייסד. כדי שיישמרו לאחר דברים אלה,[1466] ידאגו לעצמם, ייעצו טוב על הכהונה, ויבינו שאני אינני שונאת את הקודשים אלא את דברי החולין, לא את העיר[1467] אלא את האשְׁמה, לא את הדת אלא את המנהגים.

ולפיכך רק על ידך, שאותך בחרתי כמו את דויד כדי לייסד את מלכויותי, הדת שהוזנחה, נשאה פצע ומזור כמו על ידי הכידון הפליאדי:[1468] פצע – כדי שתטַהר, מזור – כדי שתשקם; להבריא[1469] את הפצע, לשמר את המזור; פצע – כי [לא אוכל לשאת שהדת] טועה, מזור – כי לא אוכל לשאת שהיא אובדת.

הזדעזעתי מכך שהזניחו את השגב והאור של המספר התריסרי, אשר בזורחו בהרים הגבוהים לא התיר גישה לאף אחד מבני תמותה אלא לכוהנים לבדם. ואף אינו רומז על אודותיו על עצמו בשלמות לאף אחד מן הכהנים אלא ל[כהן] העליון, אשר לו, לא פעם אחת אלא פעמיים, את עצמו מציג, מגיש, מעניק.

[משמעות בגדי וקישוטי הכהן הגדול]

קרא בספר שמות,[1470] שאני אוסרת על כך שהכהן העליון המבקש לחדור לקודשי הקודשים ייכנס אלא במספר נסתר זה המקושט פעמים, /[עמ' 137] כש[הכהן] מקושט פעמיים. שכן ציוויתי שילבש שני סוגי קישוטים, את האחד מהם מתרגמים אנשיכם – 'כתפי', ואת השני – 'רציונאלי'.[1471] בהוא

[1466] haec , דומה שכך כתוב בכתב היד, ובנדפס : hac.

[1467] הכינוי הקבוע לרומא.

[1468] כידונו של אכילס שנעשה מעץ שגדל בהר פליאון (מקור שמו של פלאוס אבי אכילס) הביא גם פצע וגם רפואה. כך לפי מחברים רבים בעת העתיקה, ביניהם פולודורוס (ראה פלודורוס, ספרייה, עמ' 188).

[1469] sanandum . כך כנראה צריך להיות (כך גם בנדפס), בכתב היד כתוב כנראה sanandam.

[1470] פרק כח. מספר הפרק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס.

[1471] זה תרגום הוולגאטה (שמות כח, ד) לאפוד ולחושן.

שתי אוניכינות[1472] בלבד, ובאחר – שתים עשרה אבנים טובות.[1473] ובשניהם הקפדתי שיגולפו שנים עשר שמות השבטים.

אל לשם מה הקפדתי על זאת? האם לשם קישוט בלבד? כאילו הכוהנים דנים לפי השם ולא לפי העניין? שייעדר פשע זה מן העניינים האלהיים! שכן כל מה שזוהר לעיניים, עבורי בוֹץ הוא ושמרים, ואף לאלה אשר שומרים אצל מזוזות פתחי.[1474]

הו נשמות עיוורות של בני אדם! הו משפטים ריקים! הו דעות שגעון! פורפוריה, ארגמן, אבנים טובות מנצנצים לאל?! לפיכך ציוויתי שהכוהנים ילבשו דברים אלה? כדי שקישוט, כדי שכיסוי ראש, כדי שהיָאֶה למראה יפגוש במבטים?! אלה הן מחשבות אנושיות, מנהגי קיקלופים בעלי עין אחת. אור החוש נפל בחלקם של אלה, [אולם ביחס ל]מבט של נפש ושכל – עיוורים הם לחלוטין.

אך למה [נועדה], סוף סוף, תהלוכת פאר זו של דברים, אם לא לקישוט? האם סובר אתה שאלה שבונים אוניות, זוקפים תורן, מחזקים בחבלים, מעטרים את החלל,[1475] מעלים את הקורה, מפרשים רחבים תופרים זה לזה, פורשים, שוטחים, יוצרים רגל [למפרש] – האם לשם קישוט המציאו דברים אלה? האם לא תיכננו לשימוש אחר מאשר שיעשו דבר יפה למראה? האם לא כדי ללכוד משב, לתפוס רוח, לשאוב רוחות וכוח רוחות לשימושיהם?

כך גם לובש הכהן העליון את הפורפוריה, הזהב, האבנים הטובות – לא לקישוט עבור העיניים, אלא [כדי] לשאוב השפעה, מנוד ראש אלהי, רוח האלהיות,. אך קישוטים אחרים [לובש הוא] כדי להוריד אורות של "ספירות" אחרות ושל עולמות אחרים. שניים הם אותם קישוטי אבנים טובות: אחד של שתיים, אחר של שתים עשרה. שניהם חקוקים בשנים עשר שמות. אין כוונתם ל"ספירה" אחרת פרט ל"תפארת", במקום שמאִידָה[1476] של מעיין הטבילה, שורש האידאות, פורצים שנים עשר

[1472] אבני שוהם, לפי תרגום הוולגאטה לשמות כח, ט.

[1473] שמות יח, טו–כא.

[1474] לפי משלי ח, לד. הפסוק מצוטט כמה פעמים לעיל.

[1475] לדעתי יש לקרוא בכתב היד caveam ולא cavea כנדפס (שאז נתרגם: 'בחלל').

[1476] ההר אידה שבכרתים נחשב למקום הולדתו של זאוס, מלך האלים. ולפי טקיטוס (ראה לעיל הערה 342), זה מקום מוצאם של היהודים ומשם ההר קיבלו את שמם. אג'ידיו מקשר שם זה עם המלה אידאה, וכן לעיל **שכינה, עמ' 85.

מעיינות אור, כדי לקלוט אותו[1477] מחדש, כדי שיניעו את המספר באמצעות המספר, העמיד יעקב את שנים העשר שלו, המשיח – באותו אופן, את [שנים העשר] שלו.

[179r] שכן מספר האבנים הטובות הקבוע על לב הכהן כפי שציוויתי, אם [הוא] בדעת טהורה, חסודה, רצינית, מתמסרת למשרה – יינשא הוא אלינו במעוף, מקודש הקודשים שבארץ עד קודש הקודשים אשר לא בשמיים, אלא מעל השמיים זורח, נושא הוא חזרה קרניים משנים עשר המעיינות אל המקדש, זה אשר ממלא את הכהן, מאיר את הצדיקים, מפיח [רוח נבואה] בנביאים, מזעזע את החוטאים, מחזק את הראויים, ואף מעורר לחיים את חוג הארץ כולו, מטפח, שומר.

אך למה פעמיים[מופיעות] אבנים טובות? אלה – מעל הכתפיים, אלה – מעל הלב? כדי שקודם ייחדו אותי, ובאמצעותי את "תפארת". אני חצויה לשניים: פעם מקבלת אני מִיָמִין, פעם משמאל. לפיכך שתי אונכינות[1478] נוגעות בשני חלקי מלכותי. אחר־כך שתים עשרה האבנים של יעקב: שתים עשרה אבנים טובות מתנשאות עד לדרגת יעקב, "תפארת", אשר הראינו שהיא אחת שמורכבת מן השתים עשרה. שני אלה הם האבנים הטובות שנשנו כדי לשאול מתנות של הכלה ושל החתן שלי, ושל 'תפארת'.

את שני אלה מציינות שתי מלים נוספות: "כבוד" כבוד – שמי הוא, "תפארת" – שם החתן. לפיכך כתוּב שָם ש'את אלה ילבש אהרן לתהילה ולנוי'?[1479] לא לתהלוכת פאר ולתהילת שוא זוטא, כפי שסוברים אנשיכם. אלא ל"כבוד" ו"תפארת", כלומר כדי לשמש את אורות הכלה והחתן;[1480] לא את התהילה המטורפת של בני התמותה. לא הפאר הגס של בני אדם, אלא הכוחות האלהיים מבוקשים,[1481] [אלה] אשר עולים[1482] לא רק על החוש אלא על כל חשיבה שכלית. בכרכים שלכם

[1477] את אידה, או את האור, שגם הוא בלטינית ממין נקבה.

[1478] אבני שוהם, כדלעיל.

[1479] שמות כח, ב: וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. לפי תרגום הוולגאטה. והשוה זוהר ח"א, ריז ע"א:

ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, דבאינון לבושין דמי לגוונא דלעילא.

[1480] בוודאי בטעות נכתב כאן sponsaeque במקום sponsique.

[1481] השינוי לצורת סביל נמצא במקור.

[1482] בוודאי צ"ל superant במקום superat.

מצויה שגיאה, כי אותן שתי מלים נכתבו שלוש פעמים בפרק זה, בעוד שצריך היה שיתורגמו רק פעמיים,[1483] [כדי] לרמוז למתנות הכלה והחתן.

[סודות אלה ראויים למי שבזים למוחשות ורודפים אחר המשמעות הסודית של הדברים]

וכן [ראוי היה] שדברים אלה יעברו פעם מזקני הסוד המודעים לסודות, אל אנשים מסוימים אשר בבוזם לשאיפות ההמוניות הנשענות על החוש, התישו את ימיהם בבקשת הסודות. בדומה לדמוקריטוס דחו הם את החוש,[1484] תיעבו את המוחשות, זקפו את עצמם כלפי הדברים שאינם מוחשים, כלפי הנסתרות, כלפי אותם אלהיות, את אלה דחו הם ככל שיכלו, כאילו היו רודפים אחרי ירושות, נחלות, השדות. זאת העניקו המצרים, את זאת הפניקים, את זאת הטירהנים[1485] שיצאו מסוריה, את זאת [העניק] מאסיה ליוון אורפאוס התראקי, מן הטירהנים [העניק] פיתגורס הטירהני, מסיציליה ומאיטליה אפלטון האתונאי,[1486] עד שלא רק פרמנידס, אפלטון, פרוקלוס, אלא גם אריסטו בעצמו מעיד שעסק בחכמה האיטלקית[1487] בעניינים הבלתי מוחשים והאלהיים. את מצרים מציין אפלטון בשמה גם לעתים קרובות וגם בקריטיאס.[1488] את הטירהנים [מציין הוא] גם באותו ספר[1489] וכן גם בטימיאוס,[1490] את הפניקים בספר החמישי של החוקים.[1491]

[1483] המלים 'לכבוד ולתפארת' מצויות בשמות כח, לפי נוסח המסורה, פעמיים, בפסוק ב ובפסוק מ. אולם כך הוא גם בוולגטה.

[1484] רמז לסיפור על דמוקריטוס שעיוור את עצמו, כדלעיל **שכינה, עמ' 92.

[1485] הם האטרוסקים.

[1486] אפלטון ביקר בסירקוזי שבסיציליה.

[1487] כנראה הכוונה לפילוסופיה הפיתגוראית.

[1488] מצרים אכן נזכרת הרבה אצל אפלטון, וכן בדיאלוג קריטיאס, כתבי אפלטון (בתרגום י"ג ליבס), כרך ד, עמ' 17, ועוד.

[1489] ארץ הטירהנים אכן נזכרת בחטף בקריטיאס. כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ד, עמ' 19.

[1490] כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ג, עמ' 527.

[1491] כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ד, עמ' 178 (אגב, גם הטירהנים נזכרים בספר זה בעמ' 167).

[חלוקות ערים בתבניות תריסריות]

ואומנם בספר זה תראה את שנים עשר מעיינות האור שהזכרתי, המכונים באקדמיה שנים עשר אלים, שלהם הוקדשו שנים עשר חלקים של עיר ואיזור, כך שכל אחד מן החלקים יעלה בגורלו של כל אחד מן האלים.[1492] כל אלהות ואלהות תזכה לפולחן מצד אחד מן החלקים על מנת שתעמוד לצדם, תיקרא בתפילה – על מנת שתהיה נושאת חסד, כדי שתַשרה רוחה ואף תִפנה בטוב, תפוייס גם בתפילות וגם בקרבנות. יתר על כן, כדי שתביא לידי ביטוי ביתר דיוק את העיר שלי, גם בטופס אשר אתי ברשותי, כמו גם בדוגמה שצרתי ביהודה, רצתה היא לכנות את כל אחד ואחד מאותם שנים עשר החלקים, לפי מנהג משה שלנו, בשם החלק והשבט.[1493] נמסר שגם הטירהנים, בשוקדם על העניינים האלהיים, חיברו את האיזור שלהם אל אותו מספר, [כאשר] הקימו שתים עשרה ערים. ואותו דבר קוראים אודות מנטובה החקיינית, ששם [האבנים] המחולקות שלוש שלוש, לארבע הסדרים של שתים עשרה האבנים היקרות, היו גם מעוצבות בדמות בשבטים ובגורלות השבטים. תקרא מה שכתוב: 'אלה הם גזע משולש, בַגזע רביעיות עמים'.[1494]

[דעות שגויות ונכונות לגבי השנים עשר]

לפיכך כדי שתבין, שהדברים אשר שטחתי, כמו אלה שאמרתי אודות מספר סודי זה, לא יכלו להיות מוסתרים בין הארמיים – למצרים נתנו הם ריח, שפעו אל איטליה, אל יוון חצו משני הצדדים. מדברים אלה תבין לא להקשיב לאלה שכשבכוונתם לומר דבר כאילו נפלא, טוענים שהמספר התריסרי שואב את מקורו מסימני גלגל המזלות, וכדי שייראו כמדברים באופן סביר יותר ומרגישים באופן עמוק יותר – מעלים הם זאת לדיון לפי הסברה שסימנים אלה שכלים הם. דבר שהוא אבסורדי אם הולך הוא בעיקבותיהם של הפילוסופים הנקראים קטנים בפי קיקרו,[1495] דבר

[1492] כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ד, עמ' 176.

[1493] שם. המלים 'לכנות בשם החלק והשבט', כתובים גם בלטינית וגם ביוונית. היוונית היא פרפראזה של המקור האפלטוני (מראה המקום במקור: Leges V 745d-e): κὰι κλήρον κὰι φυλὴν ἐπομνομάσαι. כך נכון לפי היוונית וכך הוא גם בכתב היד (אומנם מעל האות ο שבמלה האחרונה נכתבה בין השורות האות ω לתיקון שאינו אלא קלקול). ובנדפס הועתק בשיבוש: Κὰι κληρόν κὰι φυλλην επωνομάσας המהדיר, סקרה, בהערתו כאן, אינו מפנה למקור האפלטוני הנ"ל, אלא למקומות רבים בלתי רלוונטיים.

[1494] כך כותב ורגיליוס על מנטובה (הסמוכה למקום הולדתו), באינאיס, י, עמ' 364, שורה 202. בשורה הבאה מזכיר ורגיליוס שבני מנטובה הם אטרוסקים.

[1495] קיקרו, על הניחושים, ח"א פרק 62 (לפי הערתו של סקרה).

שאם הולך הוא בעקבות סוקראטס ואפלטון, אשר לפי דעתו[1496] – הם ברורים ביותר וקרובים יותר לאמת (פרט למה שהוא מנוגד ליראת שמים), הרי מקורם הראשון של הדברים הן הנשמות, בשעה שדעת הכפירה של אלה סותרת [זאת] מאוד.

[179v vac; 180r]. לצד דברים נוספים, אבסורד הוא הדבר, שיש מי שטוענים שיש מהויות אלמותיות[1497] באותו מספר כמו התנועות והגופים שבתנועה; מאחר שגלגל המזלות אכן ממוקם ברקיע אחד, יוקף הוא לא על ידי שתים עשרה אלא על ידי נשמה אחת בלבד; דבר כפירה הוא אם [מישהו] מחזיר אל הנבראים את מקורם הראשון של הנבראים; סתירה היא אם הדברים שהם כותבים אודות המספר, ינוערו מעבר לאומנות הספירה. במקום אחר, בתאיטיטוס, כתוב ששום דבר אינו קיים,[1498] בפוליטיאה [כתוב] שאין הוא מדבר על המספר של החנוונים ושל האומנים,[1499] בפילפוס אודות המתמטיקה – לא אודות השגורה וההמונית,[1500] באפימוניס שהמספר הוא החכם והמאושר,[1501] בסופיסטן – שבלעדיו אין קיימים הדברים הקיימים, שהוא נושא אל הדברים האלהיים.[1502] שיש בשמים חוץ מאלה מספר אמיתי – [כתוב] בפוליטיאה ב[חלק] השביעי.[1503]

1496 של קיקרו.

1497 immortales ולא immortale כבנדפס (בכתב היד כתובה המלה בקיצור, אך בסופה נכתבה האות s).

1498 בדיאלוג האפלטוני תיאיטיטוס. כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ג, עמ׳ 87.

1499 בדיאלוג האפלטוני פוליטיאה חלק ז (מספר החלק מצוין בשולי כתב היד ובדפוס). כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ב, עמ׳ 436.

1500 בדיאלוג האפלטוני פילבוס, כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ג, עמ׳ 500.

1501 בדיאלוג האפלטוני אפימוניס, כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ה, עמ׳ 116–118.

1502 בדיאלוג האפלטוני סופיסטן, כתבי אפלטון (בתרגום ליבס),כרך ג, עמ׳ 215.

1503 בדיאלוג האפלטוני פוליטיאה חלק ז, כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ב, עמ׳ 442 (ולא כהפניית סקרה שם).

[המספר המושלם מצוי בהתהוות אלוהית או בהאצלה]

כדי שלא תבין [זאת] אודות הגוף או הנשמות, לימד הוא ב[פרק] השמיני שהמספר המושלם נמצא בהתהוות[1504] אלהית.[1505] שכן אותו אילן אלהי של עשר "ספירות", במקום שאחת נשפעת מן האחרת, בפי /[עמ' 139] הארמים נקרא "אצילות", כלומר אילן של הפקה אלהית. אפלטון מכנה אותו התהוות אלהית,[1506] אשר קודמת לכינון השכלים, הנשמות, השמיים, היסודות, וכל הדברים. וכך טועים בכל השמים, כמו שאומרים,[1507] מי שסוברים שמן השמים או מן הנשמות או מן השכלים עולה המספר, אשר בהיותו ממוקם בהתהוות אלהית, הוא סיבת השמים, השכלים, הנשמות – אין אפשרות שיהפוך למי שמושך מאחרים את מוצאו, [ל]זה שממנו יצאו כל שאר הדברים. שכן אותו אילן מתוך עשר הסיבות הראשונות והגבוהות ביותר, כמו מורכב מענפים פוריים ומבכירים,[1508] אודותיו [חלה] רק החכמה האמתית הנסתרת מן הפילוסופים, כי היא נעלית על כל חוש ושכל. ההתהוות כונתה אז 'אלהית', או לפחות מפני שהסדר הכללי של בני תמותה רגיל להיקרא על ידי אותו מחבר[1509] במונח משותף: 'התהוות', והאקדמיה בכללותה רגילה לומר שהנשמות באות בהתהוות. ובסופיסטן[1510]ננקטה המלה 'התהוות' לעתים קרובות במקום ענייני בני תמותה

[1504] divina generatio , שפירושה גם הולדה, ומשמעות זו נלווית למלה גם בהיקרותיה להלן. במקור האפלטוני משמשת המלה היוונית γένεσις.

[1505] כדלהלן בהערה הבאה.

[1506] כוונתו כנראה לפוליטיאה חלק ח. ביוונית θείῳ μὲν γεννητῷ (מילולית: 'אומנם בדבר אלהי שנוצר [או: הולד]'). כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ב, עמ' 465: 'והנה כל יציר שהוא אלוהי, מספר מושלם כולל את מחזורו'.

[1507] כלומר – טועים לחלוטין.

[1508] חמש המלים האחרונות הוספו בשולי כתב היד, ואינן ניתנות לקריאה בצילום כי הן מצויות בקפל הכריכה. המלה האחרונה היא, לפי הדפוס: primificiis, המלה איננה במילונים, וייתכן שהיא מורכבת primum ו־facio. אפשרות נוספת היא לגזור את המילה מ־praemium ו־facio, ואז נתרגם 'עושי רווחים'.

[1509] אפלטון.

[1510] מלת היחס in (=ב) שדומה שכתובה ומטושטשת בכתב היד, נשמטה מן הדפוס. כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ג, עמ' 229. ביוונית נזכרת כאן המלה גנסיס, ובתרגום העברי היא התהוות.

שקיימים[1511] בהתהוות. כך ההתהוות[1512] האלהית נקראת בפי אותם אנשים אותו מספר, עשירייה, שבו הדבר הראשון יולד את השני, "כתר" את "חכמה", האב את הבן, שממנו בהתאם לכך, באופן זה נשפעת מן האב ה"ספירה" השלישית, ובו, כמו במלת החותם,[1513] שבע [ספירות] אחרות, כמו שבעה כוכבי חותם מנצנצים.

[העשירייה הקדושה כולל הכל]

מן השלוש והשבע מורכבת אותה עשיריה קדושה שבקדושות, שאת כול הדברים כוללת וגם מחזיקה: היא כוללת את כל מספרי היחידות, מחזיקה את העשיריות, המאיות, האלפיות וכן הלאה לאין מספר, בחזרתיות מַנְבֶּטֶת מכילה היא אין ספור סדרות מספרים, אידאות שאין לבטאן בכל הקפן – לא רק של אותם דברים אשר נוצרו, אלא גם של אותם אשר יכולים להיווצר. באמצעות טבעה הכל־יכול,[1514] כמו זרע נסתר מחזיקה היא את כל הדברים שאותם הורה היא ויולדת החוצה. את הללו כוללת היא באופן פרטי בתוכה, את אלה שלכם – מחזיקה מחוץ לעצמה, בבחינה מקור וסיבה. מאחר ששומרת היא כוח בתוך עצמה, מכאן ייווצרו אלו, ישגשגו ויובלו אל התכלית והשלמות.

[הערצת העשירייה, השילוש והשביעייה במסורת היוונית – מקורה בסודות הארמיים]

אכן, לבל תחשוד שנאמרים לך דברים חדשים שטרם נשמעו אודות המספר הכולל, היוצר, ואודות העשירייה הורת הדברים, שמע את הדברים שנשפעו משתיקות הארמיים אל התיאולוגיה העתיקה של היוונים. לא אצטט לא את פיתגורס, לא את המורה אגלַאוֹפֶמוס,[1515] לא את פילולַאוס,[1516] לא

[1511] consistunt . כך שבכתב היד. ובדפוס: consistant.

[1512] כאמור, ההתהוות היא גם הולדה, וכאן היא מציינת גם את האצילות.

[1513] במקור: 'בארכיטיפ', שבמקורה היווני משמעותה חותם.

[1514] אולי צירוף זה שייך עדיין למשפט הקודם.

[1515] אגלאופמוס היה תלמידו של אורפיאוס ומורו של פיתגורס. כך לפי פיצ'ינו בהקדמותיו לפירושיו על פלוטינוס ועל הרמס טריסמגיסטוס.

[1516] פילוסוף שנחשב לתלמידו של פיתגורס.

את ארכיטַס,[1517] לא את אפלטון, לא את המשפחה הנרחבת של האקדמיה, את פלוטינוס,[1518] את אַמֶליוס,[1519] את סירייאנוס,[1520] ואת מי שקוראים לו יאמבליכוס האלהי.[1521] את אלה [לא אצטט] וכן את הנחשבים לזרים שבתקופתכם.[1522] שכן שום דבר אצלם אינו קודם למספרים, שום דבר אינו גבוה יותר, שום דבר אינו קדוש יותר. הם טוענים [ששום דבר] אינו יכול להיאמר או להיחשב [ככזה]. אך הפריפטטים,[1523] אלה שאנשי תקופתכם מקבלים אותם בסבר פנים יפות עוד יותר, אף בהיותם זרים ביותר לקודשים ולפולחן העניינים הקדושים – גם להם עצמם יש חיבורים לא מעטים שדנו באופן הרבה יותר נעלה, מרוחק, מחודד אודות העקרונות הראשוניים, אודות הסיבות, אודות האין־סוף, אודות הזמן, המקום והאחד הנסתר ביותר.

[180v] כי גם סימפליקיוס,[1524] שאת ספרו שכבר נדפס[1525] קוראים הם,[1526] מביא [בספר] את השילוש האלהי ביותר, הנעלה ביותר, הקדוש ביותר, כמוחזק על ידי הקדמונים בכבוד עליון, אשר לו מחבר הוא את השביעייה הנשפעת מן המקור ההוא, ובהמשך את העשירייה הממוזגת משניהם. על

[1517] פילוסוף פיתגוראי ומתמטיקאי, איש טרנטום (ביוונית טאראס) שבאיטליה חברו של אפלטון (ראה אודותיו בעמוד הבא).

[1518] החשוב שבין הפילוסופים הנאו־אפלטוניים.

[1519] הפילוסוף האיטלקי הנאו־אפלטוני, איש המאה השלישית.

[1520] ראש האקדמיה הניאו־אפלטונית באתונה בראשית המאה החמישית, מורהו של פרוקלוס.

[1521] הפילסוף הניאו־אפלטוני הסורי, איש המאות השלישית והרביעית. שילב את המיסתריות המזרחיות בפילוסופיה.

[1522] על פי פתיחת הקיצור כ־inque (= וב) במקום inquam (= אומרת אני) שבנדפס.

[1523] הם אנשי האסכולה האריסטוטלית.

[1524] מאחרוני הניאו־פלטוניקאים הפגאניים במאה השישית, פרשן של כתבי אריסטו.

[1525] excusum ולא excussum כבנדפס. בכתב היד מחק המחבר s אחת.

[1526] פירושו של סימפליקיוס על הפיזיקה של אריסטו נדפס במקורו היווני בוונציה בשנת 1526, ואחריו באותה שנה נדפס שם פירושו על ספרו של אריסטו על השמיים, ובשנת 1527 פירושו של סימפליקיוס על ספרו של אריסטו על הנשמה.

אודותיו[1527] קרא הוא קודם, שהפיתגוראיים היו מורגלים להשתמש [בו] לעשיית הקודשים, או [שלמד על כך] מעדותו של מנהיג הפריפטטיים.[1528]

את המספר של שבעת הימים, שמשה מעיד, תחת סמכותי, שבהם נברא חוג העולם, מזכיר אותו מחבר בשמיני, וכן את הימים, אף שהוא רואה בכך מסורת שהתקבלה מן המצרים, מאחר שלא ניתן להבין כיצד אלה אשר יוצאים מן השמש יקדימו אותה.[1529] עם זאת הוא מלמד מספרי המטפיזיקה[1530] שפיתגורס העמיד את העשירייה כמקור וראשית הדברים.

אך הדברים הללו אודות המספר חוזרים ונאמרים אודות המספר – לא של המתמטיקה, ולא של הטבע, כי שני [מספרים] אלה עומדים על ענייני הגופים, זה – על גבולות [הגופים] וזה על חיתוך [הגופים], אלא אודות אב הטיפוס המופשט והאלהי הממוקם בשכל האלהי. [אב הטיפוס] שאחריו /[עמ' 140] נמשכים ואותו מחקים לא רק שאר המספרים הנופלים ממנו, אלא גם כל הדברים כיסודות ראשוניים לכולם.

חוץ מזה [מחקים הם] את העשירייה האלהית, שאודותיה פירטתי חלקית לעיל, ועומדת אני להציגה אחר כך חלקית באופן נרחב יותר, שאינה רק היוצר של הדברים אלא מכאן גם נפל בחלקה השם, שתיקרא [1531] πανδεχής שמקבלת היא את כל הדברים, כשהיא כוללת ומחזיקה.

[1527] אודות השילוש (בלטינית, שבה מין המלה נקבה, הדבר חד משמעי).

[1528] הוא אריסטו.

[1529] הכוונה לפירושו של סימפליקיוס לספר השמיני של הפיזיקה של אריסטו. *Aristotelis Physicorum Libros Commentaria*, ed. Diels, Berlin 1895, vol 10, p. 1166. סימפליקיוס מצטט שם מבראשית א, וטוען שמדובר במיתוס שמשה קיבל מן המצרים, שכן אי אפשר להבין את הדבר באופן רציונאלי, שהרי השמש היא מקור הימים, אך לפי התורה היא עצמה נבראה לא לפניהם אלא ביום הרביעי (קטע זה חסר באסופתו של מנחם שטרן, Greek and Latin Authors on Jews and Judaism. שטרן מביא קטע אחר מספר אחר של סימפליקיוס, ששם מביא סימפליקיוס מספר תהלים ראיה לשיטתו בדבר מעמד השמיים).

[1530] אריסטו, מטפיזיקה א, ה.

[1531] המלה כתובה באותיות יווניות בגוף הטקסט וכן בשוליים (קצת למטה). המלה מופיעה (שלא כמו אצל אג'ידיו, בצורת ניוטרום) במיתוס של טימאיוס, כתבי אפלטון (בתרגום ליבס), כרך ג, עמ' 555, ומתורגמת: 'מכלכל כל'. אך דומני שאפשר לתרגם גם: 'מכיל־כול' (הכוונה לחומר היולי, שמצד עצמו חסר תכונות, ומומשל לאמם של כל הדברים).

ומכאן [יש להבין] שארכיטס איש טרנטום,[1532] שהתפרסם הדבר שלשם תורתו הפליג אפלטון לאיטליה פעמיים, לשם כך קישר את כל הדברים בעשר קטגוריות,[1533] כדי שכל הדברים שיש לחוג העולם, לא יסמנו דבר פרט לחיקוייה של העשירייה הקדושה, ו[כדי ש]שִכלי בני תמותה המוטים אל המוחשות, באמצעות מספרם של המוחשות – יעוּררו אל האלהי ואל התבוננות בדברים האלהיים. לא היה זה אלא מתוך כוונה ש[המספר עשר], את הנשמות ממשקעי הדברים, יישר, יעלה, יכוון אל האלהיות.

מוֹדֶרטוס איש גאדס[1534] כתב עשרה כרכים אודות המספרים,[1535] כשהוא למעשה מחשב שבאמצעות מספר הספרים עצמו – עתיד הוא לטלטל את הקורא להיותו שואף אל המספר האלהי.

יתר על כן, [יש] סבורים שאף מיונידס,[1536] שאותו מכנים הם פגוע עיניים,[1537] חד מבט ביותר, חודר מבט ביותר,[1538] אמר בשיר שמלחמת איליום[1539] ארכה עשר שנים,[1540] לא לשם סיפורי סבתא, אלא כדי לרמוז לחכמים על סוד עמוק: שהעולם שנעשה בעמלו של רב־הבנאים, שטרויה תשמש לו כסמל,

---

המלה מופיעה גם בפרגמנטים האורפיים כתואר לאם כל הדברים (מובא בערכו במילון Liddel-Scott). וראה וייס, משיח נוצרי, עמ' 71, 96. על מלה זו ראה גם יהודה ליבס, 'רחב כפונדקית', בכתובת:

https://liebes.huji.ac.il/yehudaliebes/files/rahav.pdf

[1532] דלעיל בעמוד הקודם.

[1533] דומה שאג'ידיו מייחס לארכיטס את הקטגוריות של אריסטו, שכן אצל אריסטו עניינם של הקטגוריות הוא העולם המוחשי בלבד.

[1534] פילוסוף פיתגוראי מן המאה הראשונה לספירה.

[1535] פורפיריוס מציין בספרו חיי פיתגוראס (פרקים 48–53) אחד עשר כרכים שכתב מודרטוס על תורת פיתגוראס. אלה לא נשתמרו, פרט למובאות מעטות.

[1536] כינוי פיוטי למשורר הומרוס.

[1537] לפי מסורות אחדות היה הומרוס עיוור.

[1538] התואר השני נכתב בין השורות (והובא בדפוס בסוגריים).

[1539] היא טרויה.

[1540] ראה בהערה דלהלן.

לא היה אחר מאשר [זה] שהעשירייה האלהית, במושב הנעים של הנצח מעבר לכל סכסוך הטילה את הקוביה השולטת, את הצל ואת התמונה שלה, לתוך ים החומר והניגודים שלכם, ושהוא לא קבע[1541] דבר אחר באמצעות עשר שנות המלחמה אלא שהעשירייה השרויה בצל הדברים מעדה מן האור של העשירייה הקדושה, התנוונה אל הצל, תעתה מן השקט, הפנאי, התענוגות, אל הדברים המנוגדים [לכך]: שקעה במלחמות, בתעלות,[1542] באומללות. שנשמות הטפשים, בשוכחן את האור, אוהבות צללים אלה, שואפות לאלה במקום אל האמיתות, בשאיפה ריקה לאלה – הן משתגעות.

[קריאה לקיסר קארל להסתער כנגד האויבים ולבקש את החכמה האמיתית כפי שנלחמו על הלנה היפה]

בניגוד לכך החכמים, שאותם ביקש היווני[1543] לסמל באמצעות היוונים, אוחזים בנשק כנגד הצללים, משלבים כוחות, יוצאים לקרב, כאילו מסתערים הם כנגד אויבי האמת, האור, החכמה. את הלנה, שנחטפה ממקום החכמה,[1544] ואת היופי האמתי שהומר אל החושי – מבקשים הם שוב מתוך החושי. למענה מפיצים הם את האויבים, מנצחים את החוש, כובשים את התאוה, שבים כמנצחים, ומביאים תהלוכות ניצחון אל המולדת העתיקה.

[181r] כי אם אתה, קיסר, תהיה מאזין שאיננו חרש לאותה חכמה תבוז לאנושיות כלדברים עוינים ותכניעם כאויבים, ואחר הלנה האמיתית והיופי הטהור תבקש בנשמתך, תדרשנה בשכלך, תעקוב אחריה בשקידה, וכמו שבני אטריאוס[1545] שנולדו באירופה לא יכלו לסבול שהאויבים תושבי אסיה המובדלים ביבשה ובים יתמידו בכוחם, אתה הקיסר תסבול בהעלמת עין שהעריץ הברברי[1546] מולֵך בתוך אירופה שלך, תופס את האימפריה שלך, עורך מסעות ניצחון דבר יום ביומו על אנשיך?! ידובר אודותיך בעתיד, ההיסטוריה תציג אותך לדורות הבאים כבלתי ראוי לשם הקיסרי, אם תשא את

1541 דומה שהנושא הוא הומרוס.

1542 או 'מיצרי ים', euripos. הכתיב eurypos שכאן הוא תיקון יתר של כתיבה של מילה זו, שהיא יוונית במקורה.

1543 הומרוס מוצג כאן כמי שמעדיף את היוונים בשל יוונותו, אך דומה שאג'ידיו עצמו מעדיף את הטרויאנים שהם אבותיה של רומא לפי אינאיס לורגיליוס.

1544 הגנוסטיקאים פירשו את הלנה מטרויה כאילו היתה חכמת האל שנפלה, והיא אף השפיעה על דמות השכינה בקבלה. על כך ראה י' ליבס, 'פורפוריתה של הלנה מטרויה וקידוש השם', עלילות אלהים, ירושלים תשס"ט.

1545 אגממנון ומנלאוס ראשי היווניים במלחמת טרויה (מנלאוס היה בעלה של הלנה, שנחטפה ממנו).

1546 הוא הסולטאן התורכי.

החרפה הזאת. [לעומת זאת], אם תמחק את הבושה – יכריזו [עליך] לא רק כראוי ביותר מכל הקיסרים, אלא גם כחכם ביותר, כחזק ביותר, כמאושר ביותר.

ומה [תאמר] על כך שעל מנת להזכיר את שתי העשיריות – גם את המשוקעת אצלכם וגם את זו שעפה דרך הנצח הנשגב – השתמש החוזה היווני[1547] פעמיים באותו מספר: מחד – סכסוכים בני עשור, מאידך באותו מקור [ספרותי המתאר את] מהלך עשר [השנים], סופר הנביא עשר ציפורים, דבר שאותו חושב הוא כנוגע לעניין אלהי,[1548] בניחושו של הכהן. כלומר תשעה צאצאים מאם אחת.[1549]

[מספר לשונות ה־'אשרי']

מקובל הדבר מן הארמיים שלי, אשר בעולם הראשון /[עמ' 141] של השילוש המאושר ביותר, מזמרים הם [אודות] אב אחד, שממנו יוצאים שנים, חכמה ו"בינה", כפי ששטחתי קודם לכן, ואחר כך עומדת אני לשטוח באריכות, באופן מורכב יותר. ובאותה חכמה, שאנשיכם מכנים אותה 'מאמר', הם מעמידים את העולם השני, במקום [שמצויה] השביעייה האמיתית ואב הטיפוס של שבעת הימים האלהיים, כלומר של המאורות, שממנו נפוץ אותו עולם שלישי שלכם. ומאחר שמן המאמר [יוצאת] הרוח, לפיכך אני, אשר לא יכולתי לסבול שהמספרים הללו נעלמים מכם, פתחתי לכם שבע מתנות רוח,[1550] ובאותו מספר – 'אשרי'ים.[1551]

[1547] הכוונה כנראה לא להומרוס, אלא לקלכס, כמובא בהערה דלהלן.

[1548] המלה הלטינית לניחוש, devinatio, קשורה למלה אלוהי, בלטינית divinus.

[1549] איליאדה, ספר שני, שורות 306–329. בעת הקרבת קורבנות רואים היוונים נחש שאותו שלח זאוס, אוכל שמונה גוזלים ואת אמם התשיעית. זאת מפרש שם הנביא קַלְכַּס כאות משמים המבטיח שטרויה תיכבש בשנה העשירית.

[1550] הם מנויים בישעיהו יא, ב, ראה להלן. השוה זוהר ח"ג, קל ע"ב (אדרא רבא).

[1551] הכוונה לפסוקי דרשת ההר של ישו (מתי ה) הפותחים במלה 'אשרי', אף שדומה ששם מספרם הוא תשעה, או שמונה (כדלהלן) אם לא נחשיב את הפסוק הפותח באשריכם.

ולפיכך שלושה נביאים,[1552] אחד יווני[1553] ושניים לטיניים,[1554] השתמשו במספר זה לשֵם 'אשרי'ים, באומרם: 'מאושרים פי שלוש ופי ארבע'.

ומאחר שאת המזמור הראשון הפחתי על דויד שלי בכלי בן שבעה מיתרים, נזקקתי לשבעה פסוקים בלבד,[1555] ועשיתי ש'אשרי' ייכתב בצורת הרבים ולא יוכל להיכתב בדרך האחדות,[1556] שכן המבע הראשון של המזמור הראשון מביע את האושָרים, אשר עתידים להיות לאיש אשר ישיג אותם. ולבל תטיל ספק בשאלה כמה הם באמת, עשיתי אותם בפירוש במספר שבעת הפסוקים.

אולם תאמר שבאוונלגיון רגילים לסופרם כשמונה? אפילו אנשיכם אינם עוברים [על כך] בשתיקה, [ואומרים] ששתיים נפלו אל אחת.[1557] מוסיפה אני שאתם שותלים פנימה את ה'חסידות', שאינה בטקסט של ישעיהו, אלא [ששם] יראת ה' נמנית פעמיים בין מתנות הרוח.[1558]

1552 כינוי זה (vates) משמש לעתים במליצה הלטינית גם בנוגע למשוררים.

1553 הומרוס, אודיסאה, ספר חמישי, שורה 306.

1554 ורגיליוס, אינאיס, א, עמ' 43 שורה 94. הורציוס, שירים (אודות), ספר ראשון, שיר 31 שורה 13 (אם כי ההפניה האחרונה מדוייקת פחות בלשונה).

1555 המזמור הראשון בתהלים כולל ששה פסוקים, אך אולי אג'ידיו מחשיב לפסוק גם את כותרת הספר. ואולי הכוונה לא למספר הפסוקים במזמור הראשון, אלא למספר המזמורים בספר תהלים הפותחים (אחרי הכותרת) במילת 'אשרי', שהמזמור הראשון הוא אחד מהם. ואלו הם: א, לב, מא, קיב, קיט, קכח, קמה (הפותח בתפילה בפסוק האחרון של קמד: 'אשרי העם שככה לו').

1556 המלה הראשונה במזמור הראשון היא בעברית בצורת ריבוי: 'אשרי', אך בלטינית היא ביחיד: beatus (= מאושר).

על תרגום זה ראה "זכאין אינון ישראל": ברכה בלשון הזוהר ורקעה היהודי-נוצרי', איגוד: מבחר מאמרים במדעי היהדות, כרך ג, האיגוד העולמי למדעי היהדות, ירושלים תשס"ח, עמ' 94-85 (וכן באתר של יהודה ליבס).

1557 במתי פרק ה, גם פסוק 3 וגם פסוק 10 מסתיימים בקביעה 'כי להם מלכות השמים'.

1558 הכוונה ליש' יא, ב: וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה'. בתרגום הוולגאטה של פסוק זה מוחלפת 'יראת ה'' ב'חסידות' (Pietas).

[על פי הערך המספרי, "האיש" עליו נאמר "אשרי" הוא "ישו"]

אמרנו שהשביעייה האלוהית זורחת במאמר, ובשל דברים אלה ה'אשרי"ים של המזמור הראשון מתאימים לבן האלהים – במיוחד ומתוך עצמם,[1559] לאחרים – רק בשיתוף מרוחק. לזה מתאימה המילה השניה של המזמור,[1560] המבארת של הראשונה, שכן כאשר נכתב 'אשרי האיש',[1561] ה'אשרי"ים של האיש,[1562] הביטוי 'האיש' אינו מציין רק את האיש/הגבר, לפי [אופן] ביטויו, אלא, על דרך המספר הסודי, את ישו, "ישו",[1563] בשם זה קוראים לו היהודים.[1564]

אכן מספר זה הוא שלוש מאות ושש עשרה, בו ידובר כאשר יסוב הדיון אודות מספרים יחידים. עתה נאספים דברים אלה לכדי כלל, ומאחר שלא כל אחד רשאי לטבוע מספרים אלה, כפי שאין לפרש דברי קודש בלא הבחנה לכל אחד, אלא אם כן נתקבלו מרבותינו.[1565]**[181v]**/ לפיכך אראה

[1559] 'האיש' שבתהילים א, א נאמר בעיקר, לדעת המחבר, על המחבר.

[1560] היא 'האיש'.

[1561] המלים כתובות בכתב היד באותיות עבריות.

[1562] גם רש"י מפרש בדומה לך את המלה 'האיש' שבראש ספר תהלים כנסמך של שייכות, באומרו: 'אשוריו של איש ותהלותיו של אדם אלו הם'. וזאת שלא כתרגום הוולגאטה שבו מופיעה המלה ביחסת נומינטיב.

[1563] השם כתוב בכתב היד גם באותיות עבריות. 'האיש' עולה בגימטריה 'ישו' (316). כך נמצא בקבלת ר' אברהם אבולעפיה, כגון בספר מפתח הספירות ובספר סתרי תורה על פרשת ראה. על גימטריה זו בקבלה היהודית של המאה השבע עשרה, ראה יהודה ליבס, 'יונה בן אמיתי כמשיח בן יוסף', מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ג (תשמ"ד), הערה 174 (וכן באתר של יהודה ליבס).

[1564] אג'ידיו אינו מציין שבצורה זו ראה היהודים גם נוטריקון של ימח שמו וזכרו (נוטריקון זה מצוי כבר בנוסחים אחדים של הספר האנטי נוצרי תולדות ישו).

[1565] לפי חז"ל (פסחים סו, ופירוש רש"י שם) אין אדם לומד גזירה שווה מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבותיו. לגבי גימטריאות ראה אצל ר' יעקב עמדין, בטענה כנגד השבתאים שביססו בגימטריאות את משיחותו של שבתאי צבי. ראה יהודה ליבס, 'משיחותו של ר' יעקב עמדין ויחסו לשבתאות', ליד הערה 27 (בספרו סוד האמונה השבתאית, מוסד ביאליק, ירושלים תשנ"ה, עמ' 201, וכן באתר המחבר).

אז שהמספר של האיש ישו, יוחס על ידי הארמים לבנם של מריה והאב האלהי,[1566] גם אם ציינתי שהללו פעלו זאת ברוח עקומה, בהתאם לטבעו של העם העקשן מכול.

[עתיקות המסורות על מעלת העשירייה]

עתה מה שנוגע לענייננו. מספר זה[1567] איננו נכתב [רק] לאחרונה, [אלא ש]הוא זה שמזמן נמסר על ידיהם לכתבים. אך הוא אחראי לספירת דברים אלה אשר נכתבו על המספרים בכלל, לקבוע שיטה. כדי שלא נחקה את מודרטוס,[1568] אשים לפיכך סוף לדברים אלה, [כל שכן] אם פעמיים דברים אלה אודות המספר האלהי מזכיר סימפליקיוס בעקבות האפלטונים (ב[פירושו על הספר] השביעי כמו השלישי).[1569] שכן הוא אומר שהפיתגוראים אישרו שזה הוא אל, העריצו אותו כיוצר כל הדברים, המנון /[עמ' 142] בשבחו פרסמו וגם שוררו יחד, והפתיחה[1570] של אותו [הימנון] היתה: κέκλυθι[1571], κύδιμ' ἀριθμέ, πάτερ μακάριων, πάτερ ἀνδρῶν, 'האזן, מספר נערץ, אבי המאושרים ואבי הגברים'.[1572]

אצל ראשונים אלה רואים אנו שבתחילה זכה לפולחן, הערצה, נקרא בשם – השילוש הקדוש מכול, אחר כך –סוד השביעייה או העשירייה החובקת את כל הדברים, שהיא לבדה נועלת לחלוטין את כל [המספרים] שלפניה, וכוללת רבים עד אין מספר אחריה. אכן [רואים אנו] שהשילוש נערץ בעולם

[1566] הכוונה כנראה לחשבון זה: מרים + יהו"ה = 316, הוא המספר דלעיל של האיש ושל ישו. גימטריה כזאת מצויה במקורות הקבלה הנוצרית המובאים בהערתו של פרנסואה סקרה, שכינה, עמ' 141 הע' 18 – איגרת הסודות של פאולוס דה הרדיה, אודות סודות האמת הקדומה של גלטינוס ועוד; ראה הפניות ומובאות מלאות שם.

[1567] הכוונה לעשר.

[1568] שכאמור בעמוד הקודם, כתב עשרה כרכים על המספרים.

[1569] הפניה זו הוספה בשולי כתב היד (ובדפוס בסוגריים). הכוונה לפירושו של סימפליקיוס לספרים השלישי והשביעי של הפיזיקה של אריסטו, *Aristotelis physicorum libros commentaria*, vol. 9, p. 453; vol. 10, p. 1102. אל דברי סימליקיוס אלה מפנה אג'ידיו גם להלן, כרך ב של מהדורת סקרה, עמ' 9.

[1570] exordium. כך לפי שלמה מאחר שראשיתה של המילה חבויה בסוף השורה בכפלי הכריכה. בנדפס: excisium, שפירושו 'הריסה', שאינו מתאים לתוכן (במקור היווני של סימפליקיוס מצויה כאן מלה שפירושה פתיחה ἀρχὰς).

[1571] בנדפס, בטעות, κέκλνθι.

[1572] המשפט נכתב פעמיים, פעם ביוונית ופעם בתרגום לטיני.

הראשון, הגבוה מכול, ששם מושלות שלוש ההיפוסטאזות המאושרות מכול, השביעייה – באזורי המאמר ובשני העולמות האלהיים, האמצעי והתחתון. עם אלה אנוכי משלימה את המספר: עם שניים[1573] – שביעייה, עם שלושה – עשירייה.

[ההבטחה לאברהם שינחל עשרה גויים, מתוכם שלושה לעתיד לבוא]

דוגמה לעניין פתיחת עשרה מספרים אלה הענקתי בהנחלת עשרה גויים. שכן אחר שאברהם הקריב קודשים, לאחר שנבתרו כדת הקרבנות, העלה לרצון, אחר שנשא חן במידה עליונה ביראת שמים, הבטחתי שאני עתידה לתת לזרעו עשרה גויים. רְאֵה את הדברים שכתבו הארמיים במקום זה בפירוש הגדול,[1574] שאומנם הובטחו עשרה, אך בכל זאת לא ניתנו אלא שבעה. הם אמרו וגם הותירו [סימן] בכתובים ששלושת האחרים היו צריכים להיכבש בימות המשיח, ואותם הזכירו בשמותיהם: מואב ועמון, ולבסוף אִתם – אדום, כלומר, את אדון[1575] הגויים, הסנאט ועם הרומאים.[1576] וכשם שאחר שהבטחתי עשרה גויים – נתתי שבעה, הנחתי את שלושת האחרים עם חוג הארצות בשמירה למשיח ולאושרכם, כך הבטחתי שאני עתידה לתת את כל הטוב, כלומר את העשירייה,[1577] שאני עתידה להציג את היקפה של האלהות כולה.

[1573] הכוונה לשני שילושים.

[1574] הכוונה למדרש בראשית רבה, על פסוקי ברית בין הבתרים, בר׳ טו, יח–כא (פרק זה מצוין בשולי כתב היד ובדפוס): בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה׳ אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת. אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וְאֵת הַקַּדְמֹנִי. וְאֶת הַחִתִּי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הָרְפָאִים. וְאֶת הָאֱמֹרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת הַיְבוּסִי. ומפורש בבר״ר מד, כג (וכיו״ב בפירוש רש״י לפסוק): ׳כך עלה בדעתו של מקום להנחיל להם לישראל ארץ עשרה עממים. את הקיני ואת הקנזי ואת הקדמוני ולא נתן להם אלא ז׳ את החתי ואת הפרזי ואת הרפאים ואת האמורי ואת הכנעני ואת הגרגשי ואת היבוסי הרי שבעה [...] ואיזה הם הג׳ שלא ניתן להם [...] רבנן אמרי אדום ומואב וראשית בני עמון הם הג׳ שלא נתן להם בעוה״ז [...] אבל לימות המשיח יחזרו ויהיו לישראל כדי לקיים מאמרו של הקב״ה. אבל עכשיו שבעה נתן להם שנאמר [דב׳ ז, א] שבעה גוים רבים ועצומים ממך׳.

[1575] במקור dominum הדומה למלה ׳אדום׳.

[1576] פורמולה קלאסית רשמית המציינת את רומא.

[1577] גם: ׳את הדינר׳ (המטבע).

[דרגות ההשגה השונות בספירות; השם העליון במשולש העליון הושמע למשה בלבד ונרמז בתורה בסימנים נסתרים]

הראיתי רק את השביעייה, ואף אותה לא לכל ציבור שהוא. כי את אורי, התופס את המקום האחרון, השפעתי על העם בסיני, אחר כך לדויד ושלמה; את המשולש התחתון – לנביאים; את האמצעי – למשה לבדו, דרכו – לשבעים הזקנים; את השם העליון של המשולש השלישי, העליון והמאושר ביותר – יש להפקיד בידי האמונה, החסידות, השתיקה. [אותו] השמעתי לאוזני משה לבדו, אף עם הזקנים הקדושים אין לשתפו. אכן באיזה אופן כתבו[1578] על [דבר] זה הארמיים, על כך יש לדון אחר כך. כי מאחר שבכל הנוגע לאותו אחד גבוה מכול, אין לא הרגשה, לא מחשבה ולא דיבור, כפי שאף פרמנידס האפלטוני קיבל מאנשַי,[1579] מאנשיכם נסתר הוא לגמרי, והשליח הגדול העיד שהוא עולה על כל מובן.[1580] זאת רמזתי בתורה למשה לבדו, לא במלים, לא במשפטים, לא בנאום, אלא רק בסימנים מסוימים נסתרים, וכמו במנודי ראש הנעלמים מעין עם החולין, לזקנים הקדושים [רמזתי] – לא בדיונים פתוחים אלא בשתיקה נסתרת, בחשאי, ברמז סודי של סימון.

[כעת, בזמנו של קארל ובאמצעות סודות העשירייה שבקבלה, יתגלה כי עם האוונגליון הושלמה העשירייה בעזרת השילוש הגבוה ביותר]

דברים אלה נעלמו מבני משפחותיכם עד [זמן] האימפריות שלך. ומאחר שבתוך אותם רמזים נסתרים מצויים כתרים מסוימים של אותיות, טרם שזרח הכתר בראשך, מוטלים היו כתרים אלה במחשכים; בזמן הכתרתך[1581] – ביקשו הם לפרוץ אל האור. אך אומנם אודות אלה [נדבר] אחר־כך. כעת, כמו שבנוגע למספר העמים נאמר שיונהג מהמספר האלוהי, שעשרה דברים הובטחו לאבות [אולם רק] שבעה ניתנו, הוקצב המשולש המקודש ביותר מעל פסגת ההרים[1582] למשיח, לשליחים, לאוונגליון, וגם נשמר לברית החדשה; כדי שסוף סוף יוספו השלושה לשבעה, בידי המגיש המושלם

[1578] scripserint . ובנדפס, בטעות, scripserim.

[1579] הכוונה לדיאלוג האפלטוני פרמנידס העוסק בהיפותזות אודות האחד. לפי המסורת המקובלת ברנסנס פרמנידס ואפלטון קיבלו זאת מן היהודים.

[1580] איגרת פאולוס אל הפיליפיים ד 7. אומנם שם הנושא אינו האחד אלא שלום האל.

[1581] הכוונה ליום הכתרת קרל החמישי בבולוניה. מכאן שהדברים שלפנינו נכתבו אחר־כך. וראה לעיל בהערה על עמ' 92. וראה גם בעמוד הבא.

[1582] המלים 'מעל פסגת ההרים' נכתבו גם בשולי כתב היד.

של התורה;[1583] בתורה המושלמת תיגלה העשיריה המושלמת והמלאה, במקום שהמלכות השמיימית והעולם האלהי המורכב מעשרה עולמות יסומן באמצעות עשר – פעם בדרכמות, פעם בבתולות,[1584] פעם אף בשכר דינר[1585] של הפועלי בכרם.

/[עמ' 143**182r**] , וכדי שאותה עשירייה[1586] תגיח אי פעם ממאורות המסתור של הארמיים, כדי שתתקדם אל האור, כדי שבתקופותיך ובהיותך מושל יעלה אל הזיכרון באלו מקומות בתורה מסתתרת היא כמכוסה – חפצה היא שלא תאושר על ידי שום מספר פרט לה עצמה בשעה שנבחרת למלך הרומאים ויועדת לקיסר. שכן בהיותה מקושרת לאפיפיור לאו, אשר בגללה הוא נקרא 'העשירי',[1587] היא הפיצה את החוק אודות הקיסרות שלך, כדי שתהא זוכר את העשירייה האלהית, את המקור לגדולתך, לשמ[ך], לתהיל[תך].

[השכינה פונה לקיסר קארל למלא את חובתו לכינון הסדר העולמי והדתי על בסיס העשיריות ומבטיחה לו בתמורה שלטון יחיד בעולם]

את עשרת העמים אשר הבטחתי לאברהם, מסרתי למשיח. על מנת שתבקש בכוח צבאי, שתרכוש מחדש בגבורה, שתשקם בחסידות, בדת, באושר, כדי שבאמצעותך תיקרענה שתי העשיריות – [זו] של העמים ו[זו] של העניינים האלהיים, אחת – ממחבואי הארמיים, ואחת – מידי העריצים, וששתיהן תיפרענה לך לבדך שיתקבלו [כחוב] מאת הדת, מאת המקבלים [את הסודות], מאת חוג הארץ בכללו – את [הנחלות] המעובדות – תפסתי, את המוזנחות איבדתי,[1588] כי ברשותך [מצויות] ממלכות רבות, יכולת גדולה, משאבים רבים.

[1583] מונח חוקתי רומי, הנוגע ליוזם חוקים בסנט. ישו נחשב כאן מגיש התורה החדשה, כנראה לפי מתי פרק ה, שבו אומר הוא כמה פעמים מצוות חדשות בתבנית זו: שמעתם שנאמר לראשונים לא נרצח, ואני אומר לכם גם לא לכעוס, וכו'.

[1584] כדלעיל ב **שכינה, עמ' 99.

[1585] דינר פירושו המילולי עשירייה, ובמקורו הכיל עשרה אסים.

[1586] בלטינית משמשת המלה דינר (ראה בהערה הקודמת).

[1587] ראה לעיל **שכינה, עמ' 89, 99.

[1588] הכוונה לארצות נוצריות שנכבשו בידי המוסלמים, ובראש וראשונה לעיר קונסטנטינופול, שאג'ידיו נתמנה לבישוף הקתולי שלה (לעיר זאת נותר אומנם בישוף אורתודוכסי גם בעת השלטון התורכי).

קראנו שרבים היו שווים לך, אחדים, במחילה, גם נעלים יותר. אם בחסידות שבה ניחן אתה, תתמסר לכינון אותן עשיריות – לבדך תהיה בארץ, כפי שהשמש יחיד הוא בכוכבים, עתיד אתה שלא יהיה בשום מקום [מי ש]נעלה עליך וגם לא [מי ש]ישווה לך. הקמילים, הסקיפיונים, המרקלים, הפומפיים, הקיסרים[1589] יהיו כצללי שווא [לעומתך], אתה לבדך – אור. אם את אור השילוש הקדוש ביותר תחבר אל השביעייה, אם מתוך הכרת תודה תטפח את העשירייה המפארת אותך – למייחלים תעניק, למתחננים תערוב, לנודרים תושיט [את מבוקשם].[1590]

[מילות סיכום]

ואמנם, אם מעיינת אני שוב בספר,[1591] אותם דברים שנאמרו אודות המספרים בכללות – רבים הם מהראוי, אם בחומר – מעטים הם יותר [מהראוי]. עתה יש להיכנס ביער[1592] האותיות, גם אם ישתוקק שלא יהיו [הדברים שייאמרו לגביו] מועטים מאלה [שנאמרו על] המספר, כי יש לנערו באופן נרחב יותר כשהוא לעצמו ולסרוק אותו מבפנים, יש למסור אודותיו כעת בקיצור דברים אחדים משותפים, אף על פי שכה נרחב הוא שדהו, עד שכרכים שלמים לא יספיקו. [1593]שכן כל הדברים אין לתתם לאדם, ואף לא לאחד.[1594] דברים מרובים נאספים בקושי, מעטים בקלות רבה. אף על פי שדברים אלה אלהיים הם, כך שיוכלו להיות מוצגים לבני תמותה [מתוך] חלק זעום ביותר, לעולם לא יוכלו להתבאר דיים. לפיכך היה נראה שהדבר צריך אולי להיעשות על ידינו באופן נרחב יותר. אבל הגודל וחוסר השיעור מיוחדים הם לאלהיות, לאנושיות [מיוחדים] גם השיעור וגם הקטנות.

[1589] קמילוס, סקיפיו, מרקלוס, פומפיוס, קיסר היו גיבורי מלחמה ברומא העתיקה.

[1590] אולי כוונתו ליהודים המקווים לתשועתם בידי שלמה מולכו.

[1591] דומה שהכוונה לחלק שנכתב כבר בספר שלפנינו, שכינה.

[1592] גם חומר. על מטפורת היער, ראה גם לעיל במבוא ##, עמ' ???.

[1593] מכאן ועד סוף העמוד של כתב היד, הוקף הקטע בקו ונמחק בשני קווים מצטלבים, ובדפוס הושם בסוגריים.

הקטע נמחק כנראה בידי המחבר גם מאחר שבדיעבד לא עמד בדיבורו כאן והרחיב מאוד גם את החלק בספרו העוסק באותיות, וכן מאחר שקטע זה מכיל בקשה לריסון שאיפות הקיסר קרל החמישי, מה שהתאים לתקופה קודמת של אג'ידיו, כאשר עוד נלחם בקיסר, אך לא לרוח הנוכחית של הספר שלפנינו.

[1594] לפי ההגבלה התלמודית על הדרישה במרכבה.

מכאן יוצא שכמו שאתם בני האדם, כל עוד אינכם נעזרים בכוחות[יכם], ומשתדלים להיכנס ולהקיף דברים גדולים ורבים יותר ממה שתוכלו לשאת, תשקעו תחת צרור[1595] מעיק. חוות קטנות – בקלות מטפחים אתם, העצומות – או בכלל לא או בקושי מתמידות [אף] כמוגבלות. הדברים חסרי הגבול ממצים את עצמן דרך גודלם. לו היתה מסתפקת באיטליה שלה ובאיים, היתה נשארת לך עד עתה אימפריית הרומאים, והיתה לומדת ששום דבר עלי אדמות אינו טוב יותר מאשר לשים גבול לתשוקה, [ומאידך] אין דבר הרסני יותר בכל עניין שהוא מאשר חוסר ריסון ; אין דבר מתאים יותר, מוצק יותר, בריא יותר מאשר המתינות.

{עד כאן הוגש לדפוס}

[עמ' 145][1596] [בכתב-היד דף 182 ע"ב]

ספר רביעי[1597] על האותיות בכללות

מספר ויקרא[1598] מוחזקת המצוה ששלוש שנים אסורים הם פירות האילנות, ברביעית יש להקדישם למקדש ולכוהנים ובכל זאת אין עדיין רשות לאכול מאלה. רק בשנה החמישית הוענקה יכולת האכילה. במקום זה כתבו לכם הארמיים סודות גדולים,[1599] גם כאלה

[1595] fascis , היא חבילת הזרדים שנישאה ברומא העתיקה לכבוד הקונסולים. כאן הכוונה גם להעקה מצד כבוד מזויף.

[1596] עמ' 144 ריק.

[1597] מספור זה מצוי גם בתוכן העניינים, ראה הערה לכותרת הספר הקודם. מתחילה היה כתוב חמישי, אך שונה לרביעי, אומנם מיד להלן מתייחס המחבר לספר זה בהדגשה כאל חמישי, ונראה שהשינוי נעשה מאוחר יותר ובלי משים.

[1598] וי' יט, כג-כה. מספר הפרק מובא בשולי כתב-היד וכן, בסוגריים, בדפוס.

[1599] שלוש שנות עורלת האילן מציינות בקבלה את שלוש הקליפות הקשות של סטרא אחרא, והשנה הרביעית, שנת ההילולים, מציינת את קליפת נוגה המתווכת בין הרע לבין המותר. ראה זוהר ח"ב רמד ע"ב; ת"ז יא ע"ב, הקדמה.

שייגעו באימפריה שלכם[1600] ובגדולת העיר רומא. אלה ייאמרו במקומותיהם אם יהיה[1601] מבין ודורש אלהים. לעת עתה תשמש אותי מצוה זו רק לעניין זה, שבאמצעות ארבעת הספרים הקודמים כמעט נמנעתי מנסתרות הכתבים הקדושים, עתה בכרך החמישי, סמל לשנה החמישית, יש להגיש את יבולי הסודות, של אותם עניינים שמופיעים בכתבים הקדושים. על ידי הארמיים הוצגו הם לחכמים, ולאנשיכם[1602] הוזנחו ואף לא נודעו.

ויש לצפות שהבשלים מן הסודות [ישמשו] פירות לספרים אחרים, כמו בחודשיהם ובקיץ שלהם, שבו מופיע הקציר כמותר וכמלא ביותר. בכל זאת בזאת [השנה] החמישית יקדים [לקצור] סוג מסוים של כוסמת, כאילו בוסרי[1603] אף על פי[1604] שכוסמות וגריסת כוסמת מומלחת[1605] הכרחיים הם למעשה הקורבנות.[1606] כך להכרת דברים אלה והבנתם יש פרי כפול.

שים לב, קיסר, עתיד אתה לשמוע דבר שלא נשמע, ואתה עתיד לשומעו כשהוא מפוזר בהרחבה בדרשות אלהיות. יבול כפול, אומרת אני, יש לאסוף: אחד של אותיות, אחר מן הדברים שמעוצבים על ידי אותיות, כגון השמות הקדושים ביותר.

דבר משותף [יש] לך ולסבתך, אשר[1607] היתה בבחינת המצוינת ביותר מכל הנשים,[1608] גילוי חלקו של חוג הארץ שלא נודע לאבותינו, המערבי לגאדס,[1609] לעקוב אחר השמש הנמלטת כמעט על לאנטיפודים,[1610] לאי יוחנן הקדוש,[1611] היספאניולה,[1612] קובה, עד חוג הסרטן, לפתוח לבני תמותה את ארצות העולם החדש, עד [החוג] האנטארקטי, להראות אנשים חדשים, עמים חדשים, לעיני המשתאים.

היתה לך סבתא שותפת לדרך, יתר על כן, למעשה מנהיגה להתחקות על נסתרות הדברים האנושיים. ל[התחקות על] הסודות האלהיים תהיה לבדך.[1613] לא עתיד להיות לך לא שותף לדרך ולא מנהיג. קבעתי שהדורות הבאים יזקפו דברים אלה לזכות קרל לבדו.

[1600] הכוונה בוודאי לכינוי החמישי הנוסף לשמו של הקיסר קרל.

[1601] אולי צריך להיות תהיה, והמחבר שינה מפני הנימוס.

[1602] או: על ידי אנשיכם.

[1603] לפי שמות ט, לב: וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה. אפילות פירושה לפי הוולגאטה מאחרות, וכן בפירוש רש"י: 'מאוחרות ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני קשה'.

[1604] יש לגרוס לדעתי quamquam ולא quamque כבנדפס. בכתב-היד סוף המלה מובע בקיצור.

[1605] במקור salsa mola (אחרי הצירוף יש בכתב-היד סימן שאינני יודע לפענחו). צירוף זה נהג בפולחן הרומי הפגאני לציון כתיתת כוסמת מומלחת שיש לבזוק על הקורבנות (ראה מובאות במילון Lewis & Short ערך mola). עירוב זה של הדין המקראי עם הפולחן הרומי מפתיע אפילו על רקע הרנסנס.

[1606] לפי וי' ב, יג-יד: וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח. וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַה' אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ. 'גרש כרמל' מתורגם בוולגאטה in morem farris, כלומר כמנהג כוסמת.

[1607] quae . מלה זו, הכתובה בכתב-היד בצורה מקוצרת, נשמטה מן הדפוס (אומנם מקומה הטבעי יותר של מלה זו צריך היה להיות אחרי המלה הבאה tuae).

[1608] דומה שהכוונה לאיזבלה, סבתו מצד אמו של קרל החמישי, אשתו של פרדיננד מלך ספרד, אשר עודדה את גילויי העולם החדש. גם סבתו מצד אביו היתה אשה חשובה, מרי דוכסית בורגונדיה, רעיתו של הקיסר מקסימיליאן הראשון.

[1609] היא קאדיס בספרד, על חוף האוקיאנוס האטלאנטי.

[1610] אלה שעומדים עלB הקצה הנגדי של כדור הארץ.

[1611] הכוונה כנראה לאי הקריבי פורטו ריקו, שהעיר המרכזית שבו נקראת על שם יוחנן הקדוש (היום סן חואן), ואפשר שהכוונה לאחד מאיי הבתולה שנקרא בפי קולומבוס על שם יוחנן הקדוש.

[1612] האי הקריבי שבו נמצאות היום הרפובליקה הדומיניקאנית והייטי.

[1613] אולי יש בדברים אלה ביקורת סמויה על יחסה של איזבלה ליהודים ולאנוסים, ועל גירוש ספרד.

בנוגע לאותיות כה גדול הוא המגוון, גם נכבד, גם רחב, גם רב-גוני. על החכמים לבדם לפענח את רמזי הנסתרות, כך שיוכלו בקושי או להתקבל כאמונה על ידכם, בני תמותה, או להיות מוזכרים על ידי, בת האלמוות.[1614] אך בכל זאת אגע בעניין שהוא נפוץ לאורך ולרוחב, לצורך מספר שמיוחד לדברים האלהיים כמו גם לי, כי, כפי שלימדתי בספרים הקודמים, גם הללו עשר הן בכלל וגם אני היא העשירית. לפיכך ראוי שייוודע באמצעותך שיש עשר שיטות של המרת אותיות, שבכולן אפשר להבחין ולעמוד עליהן רק בספרים מתוקנים ובאמצעות מגיהים נכונה , כפי שמזהירים האוונגליונים.[1615] אוספים הם ומציגים בבהירות את אותן [עמ' 146] תובנות של האבות, שאותן קוראים הם 'מסורת'. מה באמת מבקשים הם לעצמם, מה מן הנסתרות נועלים הם בפני ההמון, [מה] שוטחים לחכמים, [זאת] כותבים, מלמדים, מגלים הארמיים. דבר זה יכול להיראות לאנשיכם כחידוש עצום, כי שימוש זה באותיות כדי לפרש רמזים גדולים הוא ליוונים וללטינים חיצוני ולגמרי לא נהוג.

האפסיים[1616] למדו [זאת] מן הארמיים שלנו, יווני הראה[1617] צל [של הדבר] בקראטילוס.[1618] המצרים [למדו זאת] מיוסף ומאומתי בעבר,[1619] בשעה ששהינו אצלם[1620] בגָלויות. גם הקשיבו בשיא השקידה, גם פלחו ביראה, גם שמרו [זאת] בנאמנות אצל הכוהנים המבזים את האנושיות ודואגים לאלהיות.

כדי שאלמד את המנהג זה ושאעורר[1621] אל זה נשמות, אף כאלה שנוחרות, מאחר שהפחתי [על דויד ושלמה] מוזה והרמוניה אלהית אלי שיר, ציוויתי את דויד מלכי ואת שלמה המלך בן המלך שייכתבו דברים לא מעטים בסדר האותיות,[1622] כמו בהרבה מזמורי תהלים ובנקודת הסיום של ספר משלי, שמן האות הראשונה יתחיל הפסוק הראשון, מן השנייה השני, השלישי מן השלישית, וכך בהמשך באותה שיטה. נוסף על כך כדי שאפילו עיוורים יראו, במזמור אחד, שבמצוותי חוזרים עליו מִקדשיכם מדי יום,[1623] לא רק ארגתי סדרה זו

[1614] כלומר בספר זה.

[1615] כדלעיל בעמ' 74.

[1616] אפסוס היתה אחת הערים הראשונות באסיה הקטנה שבהן התבססה הנצרות. פאולוס פעל בה ושהה בה זמן ממושך (מעשי השליחים, יח-יט), ולנוצרים שבה כתב את האיגרת אל האפסיים. העיר נודעה בעיקר בשל מקדש האלה ארטמיס, היא דיאנה, שהיה בתוכה ונחשב כאחד משבעת פלאי העולם, שפסל האלה ירד אליו מן השמים (פאולוס נאשם שביקש לפגוע במקדש זה, לפי מעשי השליחים, יט). לפי אג'ידיו עם אלה זו הזדהתה השכינה בעבר, ראה לעיל עמ' 75. שבעת קדושי הנצרות ישני אפסוס נודעו אחר כך בנצרות וכן באסלאם וכנראה אף בספר הזוהר. ראה על כך בנספח 'מערת לוד', נספח למאמרו של יהודה ליבס 'אידרא ומערה' הניתן לקריאה בכתובת https://liebes.huji.ac.il/yehudaliebes/files/ronitmeara.pdf. וראה עוד בהערה דלהלן.

[1617] או: מראה.

[1618] הכוונה לדיאלוג האפלטוני קראטילוס, העוסק בצלילי המלים וקשרם לדברים. קראטילוס היה תלמידו של הפילוסוף הראקליטוס, שהיה איש העיר אפסוס, וגם מכאן, דומני, הקשר לאפסיים.

[1619] לפי ארטאפאנוס, החכם היהודי ההלניסטי איש מצריים, קיבלו המצרים את חכמתם מיוסף (שבין השאר קבע להם משקלות) וממשה שייסד את ההירוגליפים. דברי ארטאפאנוס צוטטו אצל אב הכנסייה אווסביוס, ומצויים בתרגום עברי בספרו של יהושע גוטמן, הספרות היהודית ההלניסטית, מוסד ביאליק, ירושלים תשכ"ג, כרך ב עמ' 161-162.

[1620] כך בכתב-היד. ובנדפס במקום eos, vos (לפי קריאה מוטעית זו התרגום יהיה: אצלכם).

[1621] ו- et . כך בכתב-היד. ובדפוס: at.

[1622] ראה לעיל, עמ' 120.

[1623] במזמור קיט מוקדשים לכל אות שמונה פסוקים. מזמור זה נחשב מאוד בכנסייה, ונהוג לאומרו בכל יום. ראה: ספרון על האותיות העבריות של אג'ידיו, עמ' 16 והערה 28.

של אותיות, אך כדי שאחתום במספר הברית החדשה,[1624] הנהגתי שיש לחזור על כל אות יחידה שמונה פעמים.
יתר על כן, הכנסתי מסתורין בתוך מסתורין, כמו גלגל בתוך גלגל,[1625] כי בשעה שבמזמורים אלה עוקבת אני אחר האותיות, מידי פעם מדלגת אני על איזושהי [אות], לעתים שותלת אני בסדר שמקדים את המאוחר,[1626] כדי שאנער בכל שיטה שאוכל, כאילו במשיכת שערות בידי, נשמות מנמנמות, להתחקות על סיבת אותן אותות שהושרו על ידי ההשגחה העליונה.[1627] אכן לא יכולתי להאמין שמישהו יהיה עד כדי כך טיפש, עד שיפסוק שאותם דברים, שגם ניתנו בהשראה אלהית וגם נשמרו בגנזים להכרת העניינים האלהיים והגבוהים, נרשמו בצורה זאת בלא סיבה או בקלות ילדותית.
אך אם מוכן אתה לקבל את גובה העניין בחסידות שמשתווה [לו], כבר עוברת אני במרוצה על עשרת האופנים, כאילו עומדת אני למנות את עשרת הדרכמות של האוונגליון.[1628]

[בכתב-היד דף 183 ע"א] על עשרת שינויי האותיות.[1629]

עשרה מקרי אותיות אלה, הדורשים עיון, מזדמנים [לנו]: חיבור, הפרדה, הטיה, לפיפה, הוספה עם החסרה, גודל, סגירה, סדר, צורה, כתרים. לאלה מחברת אני נקודות, קווים, טעמים, וסימני סתרים אחרים, כי בכוונתי [שיהיו] לקבוצה אחת נרחבת ביותר.
אומנם בנוסף לעשר אלה יש אחת כעין מלכה או אם לכולם, תמורה שלא תיאמן ולא תשוער, והיא בראש וראשונה של אותן אותיות אשר נקראות תדיר בשני השמות הגדולים, כ'יוד הא ואו' של השם הגדול ו'אלף' של שם 'אהיה', אשר בפתיחה לבדה של ספר שמות קוראים אתם שמשה שמע.[1630]
'מסורת' אוספת את אלה מומרים זה בזה ומשתעשעים ביניהם ומעידה [על כך], מדקדק יודע ומראה למה זה נהיה, ארמי אחד, שצריך שממנו יוכרו נא באופן נרחב דברים אלה.[1631]
חיבור. אם תחבר את הראשונה והעיקרית מבין האותיות אל הבאה אחריה אתה מייצר 'אב',[1632]מלה שמשמעותה אב. בחיבור מהופך תחזיר אותה ל'בא',[1633] אשר מציינת ביאה. כדי שתכיר, [אתה] המעריץ, בהולדה [עמ' 147] את היולד ואת ביאת הבן אז באמצעות

[1624] הוא המספר שמונה, כפי שהוסבר לעיל באריכות.

[1625] יח' י, י: כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן (בהתאם לתרגום הוולגאטה).

[1626] או: מבלבלת בסדר מאוחר.

[1627] הקבלה לכך מצויה בהקדמת פירוש הרמב"ן על התורה: 'וכל הנמסר למשה רבינו בשערי הבינה הכל נכתב בתורה בפירוש או שרמוזה בתיבות או בגימטריאות או בצורת האותיות הכתובות כהלכתן או המשתנות בצורה כגון הלפופות והעקומות וזולתן או בקוצי האותיות ובכתריהם'.

[1628] לוקס טו 8.

[1629] כותרת זו הוספה בשוליים העליונים של כתב-היד. דומה שצריך להוסיף גם כותרת 'ספר חמישי', כי כותרת הספר שלאחריו, בעמ' 162, היא: ספר ששי.

[1630] הכוונה לחילופי האותיות בין שם הויה לשם אהיה בשמות ג, יד.

[1631] הכוונה לר' אליהו בחור אשכנזי לויטא, מורהו של אג'ידיו. בספר הדקדוק שלו, הנקרא בחור (רומי רע"ט), משבח הוא מאוד את אג'ידיו תלמידו. כך גם בספר מסורת המסורת שלו, שחלק גדול מהקדמתו מוקדש לתיאור קשריו עם אג'ידיו. ספר זה נוגע אומנם יותר לנושא הנוכחי (המסורה), אך נכתב (ונדפס) אחרי הספר שכינה. הכינוי ארמי יכול ללמדנו שלוויטס היה גם מקובל. וראה להלן, עמ' 193.

[1632] בגוף כתב-היד כתובה המלה באותיות לטיניות: AB, ובשוליים בעבריות.

[1633] בגוף כתב-היד כתובה המלה באותיות לטיניות: BA, ובשוליים בעבריות.

יציאה מן היולד, כפי שאומר הוא בעצמו: אני מן האב יצאתי,[1634] גם לשאיפת אהבה, גם קודם לכן ליצירת העולם, אחר-כך לקימומו, לבסוף להכרעה בעניינו.
אך מתי הגיעו הדברים לידי כך עד שמעתה והלאה אסור היה להינזר מן הסודות? לפני הכול עלי להזהירך, קיסר, שגם אתה, וגם אם מישהו יורשה על ידך לקרוא דברים אלה, לא יהיה מותר שפעולות חיבור אלה ייעשו למישהו כנחלת הכלל. אם מישהו מכשרונו שלו ימציא דברים אלה לפסוק בהם, אפשר יהיה לגנותו בדין כגזלן חצוף של עניין אלהי. כי אף אחד אינו יודע לדבר כראוי אודות האב, אינו יודע בשלמות אודות הבן, כידוע לך, אלא מי שהבן רצה לגלות לו.[1635]
לפיכך נקראה בשם 'קבלה' זאת אשר[1636] התקבלה מן האל המגלה. לפיכך אין לחשל ולעצב דברים אלה, אף לא אם יביא אותם מישהו שיש לציית לו, אלא אם כן יצטט עד שממנו קיבל. מבין העדים שער נא שיש להחזיק כבטוחים יותר, עדיפים, איתנים יותר, את אלה שתחוש שהם בעלי קרבה רבה יותר אל החסידות והאוונגליונים.
יודעת אני,[1637] רק אלה שמרוקנים מן ה'תלמוד', מאחר שהם דורשים לעצמם את המעלות הראשונות, כנגד גזירות ה'תלמוד', את הדברים שאמרנו שלא מתירים לכול,[1638] גם בגלל גאווה כדי שייחשבו חלוצי מלחמה, וגם בגלל בורות וכדי לגנות הם מתעלמים, וכן בגלל חוסר יראת שמיים ושנאה טבועה כלפי דתכם, עד שהם מגנים את הדברים שמודיעים את בן האל, מאשימים את הדברים שרשמו באוונגליונים, מסתייגים מן הדברים המפרסמים את השילוש הקדוש מכול.
[יש] אומרים שאלה נחשבים מחברים חוקיים, אמור אתה שיש להשתיק בצעקות את אלה מאנשיהם אשר הם אויבים, לעומת זאת יש לקבל את אלה, לחבק, ולהעריך כחוקיים ביותר במקום שכותבים הם דברי אמת, אלה אשר מצד מסוים רומזים ומסכימים לסודות המשיח ולאמת האוונגליונית, אך ייאמרו דברים אלה כדי לסכור את הרשעים.
חוזרת אני אל חיבור האותיות. ומאחר שיש צורך שיתקבלו דברים אלה, כדי שתבין, דברים אלה נרשמו בספרים שאותם מדכאים האויבים.[1639] דע נא שעומק זה של המיסתורין היתה בו נוכחות כה רבה עד שלא יכול היה להיות מוגבל תוך החלל האסור בכניסה של קודש הקודשים, אלא הוצרך לפרוץ אל החילוניים ועד אל הסופרים הקטנוניים של הדקדוק הילדותי. כי אפילו דויד קמחי הפרשן הטריוויאלי,[1640] שבהיותו מתאים לחינוך מתבגרים כאילו זוחל על הארץ, כל כולו, כמו רבים, דקדקן, ומעל ללשונית[1641]

[1634] יוחנן טז 28.

[1635] לפי יוחנן א 18 (בתרגום דליטש): את האלהים לא ראה איש מעולם, הבן היחיד אשר בחיק האב הוא הודיע.

[1636] יש להעדיף כאן quae על פני quod הנדפס. בכתב-היד כתובה המלה בקיצור.

[1637] יש להשלים: שיש יהודים המתנגדים לנצרות. אך אלה, לפי ההמשך, אינם באמת נאמנים לדתם שלהם.

[1638] הכוונה להגבלות על תורת הסוד במשנה חגיגה ב, א. והשוה גם בבלי, פסחים סו ע"א: 'אין אדם דן גזירה שוה מעצמו'. ומוסיף רש"י: 'אלא אם כן למדה מרבו'.

[1639] אולי הכוונה למתנגדי הקבלה.

[1640] גם בספרות הקבלה העברית מובא הרד"ק כדוגמה מובהקת לפשטן שאין לו חלק בסודות. וכך כותב ר' מנחם עזריה מפאנו בהקדמת ספרו פלח הרימון (שהוא תמצית ספר פרדס רימונים לר' משה קורדובירו): 'אמנם כי כאשר גבהו דרכי הפרדס מן הקמחי כן גבהו דרכי האריז"ל מן הספר הזה [= פרדס רימונים לרמ"ק]'. דומה שאפיון כזה של רד"ק מצוי היה כבר במקורותיו של אג'ידיו. וראה בהערה דלהלן.

[1641] לשונית נעל, ורמז לענייני לשון, ולפי הפתגם הרומי: Ne supra crepidam sutor. וראה באריכות להלן, בהערה לעמ' 193.

אין כלום, בכל זאת נראה הוא כמי שגם הריח את הסוד ההוא וגם העז להפקידו בפירושים החילוניים.

בעודו מספר את הפרק הארבעים ותשעה[1642] של בראשית, כאשר שר האורקל העליון: לשם רועה אבן ישראל,[1643] מספר הוא, במידת האפשר, מסתורין זה שאותו אמרתי. שכן אבן נקראת 'אבן'[1644] בלשון הקודש, היא צועקת[1645] שסוד מסתתר באותן שלוש אותיות, כשהוא חל באמצעות דבר זה הראשון שבאותיות, אשר מכונָה[1646] חיבור, שכן 'אלף' כפי שאמרתי, בהתחברה לאות 'בית', מכריזה את האב. היא מוסיפה שהחיבור השני עם האות 'בית' ו'נון' חוגג את הבן,[1647] כך שהאות הראשונה של אבן [מעידה] אב, השניה עם השלישית מעידה בן.

כבר רואה אתה מה מסוגל החיבור הקדוש של האותיות הנוהג בחכמה הקדושה, עד שאפילו מסלע ימשוך זרמי סודות,[1648] וילַמד נא כאן, במושב האלהי שהוא מקומי, לרעות אבן, את האב והבן, לעזור לספק לי, להשגחה הפרטית של חוג הארץ, את כל הדברים שיש לשתף.

[עמ' 148. בכתב-היד דף 183 ע"ב] בדוגמה של המקרה הראשון עסקתי בהרחבה, בדברים אחרים [אך] נוגעת אני.

הדבר השני הוא, פירוד.[1649] כפי שבאות 'חית'[1650] שתי שוקיים, כמו שני עמודים, מחוברות בגג, ב'הא',[1651] כאילו צולעת, אחת השוקיים, בהיותה מקוטעת, מופרדת מן הגג. וכמו יוֹטא,[1652] ננסית האותיות, ובהיותה כמעט נקודה, מופרדת מן הרכס המצוי מעל. ושוב בתהלים בפרק התשיעי מעל השבעים,[1653] האות 'עין'[1654] מקרב המלה מוצאת, משוכה, תלויה,[1655] ומופרדת מחברת האותיות חברותיה. שם האות הוא באופן אחד של

1642 בכתב-היד מלכחילה חסרה המלה ותשעה, והיא הוספה בכתבה אחרת מעל השורה.

1643 בר' מט, כד: מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל. בנוסחי הוולגאטה שראיתי התרגום הוא משם, ולא לשם כפי שכותב אג'ידיו. לשון הרד"ק על הפסוק: 'משם – מכבוד יוסף שנתן לו האל רעה עתה כל ישראל, ולפי שהאבן עצם חזקה וגוף אחד כינה כל ישראל לאבן, או לפי שישראל עיקר בנין העולם קראם אבן על דרך משל'. עם זאת, דומה שבעצם אג'ידיו מתכוון לא לפירושו של רד"ק אלא לפירוש רש"י, האומר כאן: 'אבן ישראל - לשון נוטריקון אב ובן אבהן ובנין יעקב ובניו' (מקורו בתרגום אונקלוס המתרגם 'רועה אבן ישראל' בלשון 'זן אבהן ובנין זרעא דישראל'). דומה אפוא שרד"ק ורש"י נתערבו בזכרונו של אג'ידיו, שבעיניו רד"ק הוא הפרשן הדקדוקי פר אקסלנס, וראה בהערה דלעיל.

1644 בכתב-היד כתובה המלה הן באותיות עבריות והן בתעתיק.

1645 או הוא צועק, אם הכוונה לרד"ק. אך השוה כִּי אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק (חב' ב, יא).

1646 שינוי המין מצוי גם במקור.

1647 אולי הכוונה לא רק למלה העברית 'בן' אלא גם לצורה הערבית של אותה מלה שכולל גם א – 'אִבן'.

1648 ברמז למופת הוצאת המים מן הסלע בידי משה.

1649 הכותרת פירוד נכתבה גם בשולי כתב-היד, ובדפוס בתחתית עמ' 147.

1650 בכתב-היד כתוב כאן גם שם האות בתעתיק, ואחריו נכתבה האות בכתיבה עברית.

1651 כנ"ל.

1652 שמה של האות היוונית המקבילה ליוד. גם היא קטנה כמוה, אך נכתבת בתחתית השורה.

1653 הכוונה לתה' פ (79 לפי מספור הוולגאטה), יד: יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה. פסוק זה נדרש גם להלן בעמ' 174, 201.

1654 בכתב-היד כתוב כאן גם שם האות בתעתיק (hain), ואחריו נכתבה האות בכתיבה עברית.

1655 האות ע' שבמלה מיער שבפסוק המובא בהערה דלעיל תלויה היא לפי המסורה. וכך מעיד גם רש"י בפירושו לפסוק. לפי התלמוד אות זו היא אמצע ספר תהלים, ועל כך מדבר אג'ידיו להלן, בעמ' 162.

התחתונים,[1656] באופן אחר של העיר,[1657] רומא.[1658] המספָּר נחתם.[1659] דברים שלוּ היו[1660] קוראים, לו רצו לדעת, לו ביקשו דברים קדושים מתוך דברים קדושים לא משיטות חילוניות, מה שהיה הולם אותם, לא היו מתנהגים בטיפשות, לא היו מועדים, לא היו מכריזים על עצמם כאויבים, גם של הקיסרות שלך, גם של השם הרומאי.
במקום השלישי הטיה.[1661] כי כפי שאפשר לראות בספר במדבר פרק עשירי, מפני ששם תוארה תנועת ארוני, נגד כל נוהג של כתיבה ציוויתי שתיכתבנה שתי אותיות 'נונים' שפניהן מופנות אל אחורי הגב.[1662] כאילו[1663] בעיוות שתי האותיות יש אזהרה שתשים לב אל שתי תנועות הנשמות, האחת שתכיר בביאה אל הגופים, ובאמצעות האחרת שאתה וכל הנשמות תשאפו לחזרה למולדת. לפיכך[1664] מאחר שהאחת מביעה ריגוש והאחרת מנוחה, שני הדברים כתובים באותו מקום כשהם פותחים באות 'נון': 'נסע'[1665] ו'נחה'.[1666] שם נראית תנועה, כאן מנוחה.[1667]

[1656] יער הוא סמל לעולם התחתון.

[1657] בלטינית עיר (urbs) סתם, היא העיר רומא. המילה יער בהיפוך אותיות היא עיר. רומי נתפשת אצלו מלשון רום.

[1658] חזיר מיער שבפסוק זה נדרש כרגיל על הנצרות, במפורש או ברמזים. בפירוש רש"י על הפסוק הנ"ל מתהילים: 'וחזיר מיער הוא עמלק'. ובספר כד הקמח לר' בחיי בן אשר (מאות שלוש עשר וארבע עשרה), ערך גאולה: דחזיר מיער – והעי"ן התלויה כי כן הם עובדי הטלה' (דומה שהוא דורש גם טלה בטית, הרומז לישו הנחשב בנצרות לשה האלהים, וגם תלוי בתיו, הרומז לתלייתו, שנרמזת באות עין התלויה. ואכן מצאנו מדרשים נוצריים המקשרים ע תלויה זו עם ישו שעל הצלב, ומצוי הדבר בספרו של Raymundus Martini, Pugio Fidei, לייפציג 1687, עמ' 854, והביא זאת סקרה בהערה לעמ' 201 דלהלן). פירושים כאלה, המחברים את העין התלויה של חזיר מיער עם הנצרות (ואף עם כל ע' אומות) נפוצים בספרות הקבלה. ראה דברי הנביא השבתאי ר' העשל צורף, המובאים בסוף ספר קב הישר, לר' צבי קיידנובר.
בכתבי מחבר בן דורו של אג'ידיו נזכרת האות ע' שבפסוק זה ביחד עם האות ע' התלויה שבמלה רשעים שבאיוב לח, יג: לָאֶחֹז [בספרים אחדים הכתיב לאחוז עם ואו] בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וְיִנָּעֲרוּ רְשָׁעִים מִמֶּנָּה. ע' זאת נדרשת שם באופן משיחי מובהק, בהקשר עם גורלם של מגורשי ספרד, וזה לשונו: 'וזה משרמז לנו בפסוק "לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה". מצאתי שנתנו לי פסוק זה כסימן [הכוונה: מן השמים] ומצאתי בו סודות גדולות, כי מנין "לאחו"ז" בגמ'[טריה] נ"ב, שנת גרוש ספרד [כלומר שנת רנ"ב, 1492] שהיינו נדחים בכנפות הארץ. וראיתי כי עין 'וינערו רשעים' היא גדולה, כמו 'יכרסמנה חזיר מיער' רמז לנו כי עמלק ועשו [הרמוזים בשתי אותיות העין. ולדעת תשבי בהערתו כאן הכוונה לספרד ופורטוגאל] עתידין לעשות גזירות וצרות עלינו וזרענו. ועל ההוא סבה עתידין כל העולם להיות בצרות, שנא'[מר] 'וינערו רשעים ממנה' על סבת גרוש שנת "לאחו"ז בכנפות הארץ'" (בתוך ישעיה תשבי, משיחיות בדור גירושי ספרד ופורטוגאל, מרכז זלמן שזר, ירושלים תשמ"ה, עמ' 113-114). בהמשך אותו עמוד עוסק המחבר בן דורו של אג'ידיו בסוד המשיחי של הנונין ההפוכות של 'ויהי בנסוע הארון' דלהלן.
פירוש הפסוק 'לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה' על גירוש ספרד מתאים יותר למי שרואה דווקא במגורשים את הרשעים, ואולי מקורו של פירוש זה הוא דווקא בחוגי אותם שהתנצרו ברצון.

[1659] הכוונה אינה ברורה.

[1660] הכוונה כנראה ליהודים, המפרשים פסוק זה בנימה אנטי-נוצרית.

[1661] הכותרת הטיה נכתבה גם בשולי כתב-היד, ובדפוס לפני משפט זה.

[1662] במ' י, לה-לו: וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ. וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. לפני ואחרי פסוקים אלה נמסר במסורה שיש לכתוב שתי נונין הפוכות ('מנוזרות'). עניין זה מוסבר בדרכים שונות בתלמוד (בבלי, שבת קטו ע"ב-קטז ע"א) ובמפרשים. לעניין הנונין המנוזרות חוזר אג'ידיו גם להלן, עמ' 150, 197, 209. וראה שם בהערות פירושים משיחיים שניתנו לעניין זה בעיקר בדורו של אג'ידיו. עניינן המשיחי של נונין אלה נידון בחיבור המשיחי בן תקופתו של אג'ידיו באותו עמוד שממנו הובא עניין האות' ע' התלויה בהערה דלעיל.

[1663] המלה ut נכתבה בכתב-היד בטעות פעמיים, פעם בסוף שורה ופעם בתחילתה.

[1664] מכאן ועד הפסקה הבאה, אודות הגלילה, זו תוספת שהוספה בשולי כתב-היד (דומה שבאותה כתיבה).

[1665] במ' י, לה: וַיְהִי בִּנְסֹעַ.

[1666] במ' י, לו: וּבְנֻחֹה יֹאמַר. כנראה אג'ידיו גוזר 'ובנחה' משורש נחה ולא משורש נוח.

[1667] עד כאן התוספת בשוליו השמאליים של כתב-היד.

לפיפה.[1668] אחריו במקום הרביעי באה לפיפת אותיות, כפי שנראית האות 'פא'[1669] בפרק האחד עשר של ספר דברים.[1670] זו אשר מאחר שהיא 'כף', כמו שכותבים הארמיים, שבאמצעה, בבטן, נחבאת 'יוד',[1671] מצוינת היא כזעם אלהי כנגד הרשעים. באמצעות יוד אמצעית זו, אשר היא האות העשירית בת ביתי,[1672] לאחר שנעשה מעגל מסוים,[1673] תוכל היא ללַמד[1674] שאני היגרתי מן הארצות,[1675] וכן לפיכך שלפיפה של 'יוד' האות הנישאה, ומעגל מסוים באו בעקבות נבואה ברורה, גם בנוגע לעם שנטש וגם להסתלקותי.[1676] 'פא' אכן מציינת פה. ממנו רוח וכן הזנה מושפעת על החסידים. כי מאחר שאומרים על אודותי שהייתי פעם שכנה לאסיה, הנביא מפרש מקום זה של התורה, בשעה שהוא עושה אותי המהגרת לפה. סגור כדי להפיח, פתוח כדי לבכות,[1677] מציג הוא את הקול הנשמע במרומים של רחל המבכה את הבנים הדחויים.[1678]

הוספה[1679] תופסת את המקום החמישי וכן החְסרה. עניין זה שכיח הוא בספרים הקדושים הרבה יותר משיוכל מישהו להאמין או לשער. בחלקו הגדול נוגע הדבר באותן ארבע אותיות שאמרתי שהן שייכות לשמות הגדולים, שהן איהו,[1680] אף על פי שגם 'נון' אשר היא הראשונה של 'נפלה', כלומר נפילה, רגילה ליפול לבדה מבין כל האותיות כמעט.[1681]

[1668] כותרת זו כתובה בשוליו הימיניים של כתב-היד.

[1669] ראה משנה תורה לרמב"ם, הלכות תפילין מזוזה וספר תורה ז, ח: 'ויזהר באותיות הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות הנקודות ואותיות המשונות כגון הפאי"ן הלפופות'. הרמב"ן בהקדמת פירושו לתורה מונה את האותיות 'הלפופות' בין הרמזים לסתרים הגנוזים בתורה (כמובא לעיל בהערה לעמ' 146).

[1670] הכוונה לדב' יא, טז: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם. פסוק זה מובא בספר התמונה, הקדמת התמונה שלישית, כדוגמה לאות פ' לפופה. ספר התמונה הוא המקור העיקרי של אג'ידיו בספרון על האותיות העבריות (ואולי כוונתו גם לפסוק ו, המזכיר את פתיחת פי הארץ). על כך חוזר אג'ידיו גם להלן בעמ' 204.

[1671] על פ כזיווג של האות כ הנקבית עם י הזכרית שבתוכה מאריך אג'ידיו בספרון על האותיות העבריות, בדיונו באות פ, ובתרגומי בעמ' 90-91.

[1672] האות יוד היא עשירית באלף בית, ודומה בכך לשכינה שהיא הספירה העשירית.

[1673] נקודת האות יוד, עשויה להתרחב בכתיבה למעגל קטן, וכך היא היוד שבתוך הפא הלפופה.

[1674] הנושא הוא האות פא.

[1675] השוה לעיל, עמ' 117. כוונתו גם לגלות השכינה מן העולם וגם לגלות מארץ ישראל, כפי שמבואר בהמשך. דברים אלה מזכירים במידת-מה את דעתו של גרשם שלום בעניין חלל הצמצום העגול, שמבטא את הגלות ואת גרוש ספרד.

[1676] הכוונה כנראה לדב' יא, יז: וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר ה' נֹתֵן לָכֶם. אג'ידיו מבאר זאת הן על גלות העם והן על גלות השכינה. וכבר רש"י מפרש זאת על הגלות.

[1677] שתי צורות האות פ, האמצעית והסופית, מכונים בתלמוד, שבת קד ע"א, 'פה פתוח פה סתום'.

[1678] יר' לא, יד: קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ. רחל זו משמשת בספרות הקבלה במקומות רבים כסמל מובהק לשכינה. בדברים אלה מפגין אג'ידיו גם חמלה כלפי היהודים בגלות, מה שמתבטא גם ביחסו אל שלמה מולכו ותנועתו. על פסוק זה ראה גם לעיל, עמ' 94.

[1679] בדפוס נכתבה המלה פעמיים, פעם ככותרת, וזו אינה בכתב-היד. מן התוכן שבהמשך דומה שהכוונה יותר להחסרה מאשר להוספה.

[1680] איהו כתובות בכתב-היד באותיות עבריות.

[1681] הכוונה לפעלים בגזרת פ"נ שבהם נופלת בדרך כלל האות נון, הראשונה מאותיות השורש, בהיותה מנוקדת בשוא.

כפי שבמזמור התשיעי מעל הארבעים[1682] ובמזמור המאה ארבעים וארבעה,[1683] שכאשר תסופר הנפילה של האות המיוחדת שלו, יתגלו המיסתורין אודות ביאת המשיח.[1684]
'אלף' סולקה בספר במדבר, במקום שמדובר על נבואת בלעם. כאשר צריך לומר 'ויקרא',[1685] וקרא, נכתב 'ויקר',[1686] במקום שנבואות הגויים התגלו כבעלות חסרון.[1687]
ה'יוד' של שרי אחר שסולקה התלוננה[1688] אצל האל על שנדחתה על ידי שלמה, בשעה שנאסר עליו לצבור זהב, סוסים,[עמ' 149] נשים. [ושמענו] שהשיב האל, ואף ניחם את האות 'יוד', ציווה בהתאם לכך שתתעודד: שאלף שלמה'אים יאבדו לפני שקוֹץ (כפי שהאוונגליונים מסכימים)[1689] ייפול מן התורה.[1690]
אבל, אומר אתה, ה'יוד' של שרי אבדה. אף זו לא אבדה, אלא השתנתה באופן מוסיף כבוד, אז בהישמר המספר. כי 'יוד', העשירית, מציינת עשר. בהיותה נחלקת לפעמיים חמש, 'הא',[1691] האחת נשמרה לשרה, האחרת הוקצבה לאיש, לאברהם. 'הא'[1692] אכן בהיותה עולה למספר חמש, חוזרת באיש ובאשה.[1693] ה'יוד' שמרה בשלמות את הכוח אשר לעשירייה, והשיגה דבר כבוד זה: כי מאחר שקודם לכן היה ברשותה נשמה צדקת אחת, של שרה, אחר כך תפסה שתיים. יתר על כן, מאחר שקודם שלטה בנקבה לבדה, באותה חלוקה הגיעה אל אימפריות[1694] גבריות.
ולא היה די בכך לאב הנדיב והמנחם, אלא כדי שלא ירע בעיניה שחולקה, החזירה שלמה עם ריבית. אומר הוא: על תצטערי בתי, את ניצני אינני תולש. היית בעקב השם הנקבי, בראש הגבר הראשון במעלה תמוקמי. ולאחר שנקרא בנו של נון הושע, נקרא הוא 'יהושע' או, לטובתך, 'יושוע'.[1695] וכמו הקוץ, כך שאפילו יוטא אחת לא תיחסר מן הסדר הנצחי של

1682 כלומר תה' נ, לפי המספור העברי. אפשר שאג'ידיו מתכוון כאן לפסוקים טז-יז: וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עָלֵי פִיךָ. וְאַתָּה שָׂנֵאתָ מוּסָר וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי אַחֲרֶיךָ. השלכה זו רומזת אולי להשלכת הנון של המזמור דלהלן.

1683 תה' קמה לפי המספור העברי.

1684 מזמור זה ערוך באקרוסטיכון אלף בית, כאשר בנוסח העברי חסרה האות נ, אך חיסרון זו ממולא בנוסח הוולגאטה. על כך הרחיב אג'ידיו בספרון על האותיות העבריות בדיונו באות נ', בתרגומי עמ' 81, ברמז לפירוש חז"ל ל'נפילה' זו (ראה שם הערה 337). החיסרון ומילואו מתפרש אצלו כרמז לנפילת ישראל וניצחון המשיח הנוצרי. על עניין זה מרחיב מאוד אג'ידיוס להלן, עמ' 192-197. 233. ומחבר את הנפילה הדקדוקית עם נפילת השכינה, ולמקום זה כנראה מכוון הוא כאן.

1685 בשולי כתב-היד נכתבה המלה גם באותיות עבריות.

1686 בשולי כתב-היד נכתבה המלה גם באותיות עבריות. הכוונה לבמ' כג, ד; טז.

1687 לפי המדרש, בר"ר נב, ה: 'אין הקב"ה נגלה על נביאי אומות העולם אלא בחצי דבור היך מה דאת אמר 'ויקר אלהים אל בלעם' [...] אין הלשון הזה ויקר אלא לשון טומאה [...] אבל נביאי ישראל בדבור שלם בלשון חיבה בלשון קדושה'.

1688 queritur . כך בכתה היד ולפי המשמעות, ובדפוס, בטעות quaeritur.

1689 מתיאוס ה 18 (תרגום דליטש): כי אמן אומר אני לכם עד כי יעברו השמים והארץ לא תעבור יוד אחת או קוץ אחד מן-התורה עד אשר יקיים הכל:

1690 להלן מפנה המחבר למקור, שמות רבא ו, והוא יובא שם בהערה.

1691 על המילה המועתקת נכתבה בכתב-היד גם האות ה בעברית.

1692 על המילה המועתקת נכתבה בכתב-היד גם האות ה בעברית.

1693 גם בספרון על האותיות העבריות (אות יוד, בתרגום עמ' 61-62) כותב אג'ידיו שהיוד שנלקחה מהשם שרי, נחלקה לשתי אותיות הא, שאחת נתנה בשם אברהם והשנייה בשם שרה. וראה גם להלן עמ' 195, 217.

1694 אולי ברמז לשלטון הקיסר קרל החמישי.

1695 Iosue . היא צורת השם הנקוטה בוולגאטה. לפי התלמוד (בבלי, סנהדרין קז ע"א) היוד של שרי ניתנה אחר כך להושע בן נון, וכך הושע הפך ליהושע (לפי במ' יג, טז). אג'ידיו מוצא בשם יהושע עם היוד של שרי את שמו של המשיח הנוצרי. היוד של יהושע נזכרת גם להלן בעמ' 217.

התורה.[1696] דברים אלה חכמי הארמיים דורשים בספר שמות פרק ששי, 'שמות רבא' קורא הוא[1697] לספר.[1698]

בדברים המסתירים משהו של מיסתורין, לאחר מכן לא פעם יש לדון. באלה[1699] יש לדון ביתר שקידה, כי אינם שונים במאום [מהדברים] אודות הקוץ והיוטא, שעליהם נראה שהמשיח התווכח. מי שהנו חכמת האב העליונה והענקית, לא יכול היה ללמד בני תמותה דברי הבל, ולא היה משחית דברים אודות יוטא וקוץ, אודות אותיות או נקודות, אלא אם כן אלה מייצגים סודות ומיסתורין.

[בכתב-היד דף 184 ע"א] דיברתי אודות 'אלף' ו'יוד' כדוגמה מיוחדת. שכן על אותם דברים עוברת אני במרוצה, כי אחר כך יהיה צורך לנערם ביתר הרחבה. אודות 'ואו' כבר יש לדבר, שכן בפרק הראשון של בראשית, ביום הרביעי נקבעו 'מאורות', מאורות. במקום שהדבר לא היה רגיל,[1700] ביקשתי להניע את השכלים שלא שכחו לגמרי את האלהיות, בקוראם מלה זאת בלא 'ואו'.[1701] אך כדי שאעורר יותר, כמעט באותו פסוק, הנחתי אותה [מלה] פעמיים, פעם עם 'ואו', פעם בלי 'ואו',[1702] כדי שהקורא, שאינו של מינרבה גסה,[1703] אלא אם כן עשוי הוא מעופרת, יאמר: מה זה? או שניהם מלא או שניהם חסר צריכים היו להיכתב! האם לא נעשה הדבר או מתוך רשלנות שמוטלת על גבה,[1704] או בפחז?!

מיסתורין גדול יש בצלע שנלקחה מאדם.[1705] וכדי שאשתמש במילות השליח,[1706] [שעניינם] במשיח ובכנסייה: אני משם, מן האור העליון, ירדתי, כשבאופן כלשהו סודי ובלתי ניתן להבעה נעשיתי יותר קטנה, כדי לעצב ולהשגיח [עמ' 150] על דברים אנושיים, וכדי[1707] לתקנם גם אותו מאמר גדול[1708] צמצם ורוקן את עצמו, כאשר כאילו

1696 מתיאוס ה 18. והן להלן עמנ 158.

1697 לא ברור הנושא. מכל מקום כך, בלשון יחיד (vocat) כתוב בכתב-היד. ובדפוס ברבים (vocant), כלומר: דורשים הם, ואולי כך צריך להיות.

1698 שמות רבא ו: 'עמד שלמה והחכים על גזירתו של הקב"ה ואמר: למה אמר הקב"ה 'לא ירבה לו נשים' [דב' יז, יז]? בשביל שלא יסור לבבו. אני ארבה ולבבי לא יסור בי. אמרו רבותינו: באותה שעה עלה יו"ד שב"ירבה" לפני הקב"ה ונשתטחה ואמרה לפניו: רבונו של עולם, לא כך אמרת: אין אות מן התורה בטלה לעולם? הרי שלמה עמד וביטל אותי, והוא היום יבטל אות אחת ולמחר אחרת עד שיבטל כל התורה! אמר לה הקב"ה: שלמה ואלף כיוצא בו בטלים וקוצה ממך איני מבטל לעולם'.

1699 דברי מדרש שמות רבא דלעיל.

1700 דומה שיש לגרוס soluit ולא solvit כנדפס (האותית u ו-v נכתבו בעבר בשוה, וכך גם בכתב-היד שלנו).

1701 מלה זו 'מארת' כתובה בבר' א, יד בכתיב חסר בלא ואו. עניין זה נדרש גם במדרש ובספרות הקבלה, כגון על מיעוט הלבנה, עניין שנרמז כנראה בפסקה הבאה.

1702 בר' א, יד-טז: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת [...] וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת [...] וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת.

1703 כלומר שאינו מסורבל ואטי.

1704 כלומר, בטלנות גמורה.

1705 בר' ב, כב: וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם. לסוד זה נדרש אג'ידיו פעמים אחדות בכתביו, ואליהם מפנה כאן סקרה בהערתו. דומה שכאן מזדהה השכינה עם צלע זו, כפי שנפוץ בפירושים הקבליים, ובהקבלה לעניין מיעוט הלבנה.

1706 כוונתו כנראה לדברי ישו ביוחנן ו 51.

1707 אפשר לקרוא בכתב-היד גם adque ולא ad quae הנדפס.

1708 הוא ישו.

פשט את ה'ואו' הגבוהה והמלאה, כשהוא נסוג אל ה'הא'[1709] שלי. אתי הוא חי בכם. הו, עניין שמעל כל תפיסת שכל! [המאמר] נעשה בשר.[1710]

לפיכך 'ואו' נעדרת במאורות, שכן מאותו גובה של מאור גם אני, קרן האור שלו, ירדתי כבוראת,[1711] כמו שאותו אור, מלא ביותר, בעשותו עצמו מתוך חסידות למרוקן,[1712] ירד כבורא מחדש. 'הואו' הובן כחסר מתוך ביאתי לברוא, כי לא כל אותו אור שגיא ביותר אלא אני בראתי את חוג הארץ בהיותי כעין קרן זעומה הנאצלת מן המאמר והשילוש. זאת מעידים באותו מקום הארמיים, בהוסיפם שהארץ תלויה מאצבע קטנה.[1713] לפיכך נכתב על ידי [מאורות חסר], כדי שיוכר שכל הדברים נפעלו באמצעות אור זעום ומוקטן, שיפול בחלקו של השבח האלהי.

אומנם כדי שבאוונגליונים לא יהיה הדבר נשמט, באותו מקום כאשר רציתי לקשט את עצמי, לא פעם קראתי לעצמי אצבע אלהים.[1714] ומכיוון שכמו שלימדתי, אני סוף האלהיות, כמו קרן שנחתכה, הורדה, וכאילו הומעטה ונתרוקנה מאותה[1715] שמש עליונה. לפיכך מכונה [אני] 'כלה',[1716] כלה, גם בגלל שבהיותי נישאת על ידי הגבר, גם בגלל שבהיותי סוגרת ומסיימת[1717] את כל האלהיות, מראש סבלתי פעמיים את ההתרוקנות, גם ביצירת חוג הארץ מאחר שירדתי אל הדברים האנושיים, וכן בחידוש, כאשר כיסוני פנים אנושיות.[1718]

לפיכך פעמיים בהתחלת בראשית נקראתי תחת שם הארץ, כאן מרוקנת כאן ריקה,[1719] ואת שניהם בפרק העשירי של ישעיהו, פעמיים שֵם הסוף, שמשמעותו גם כלה.[1720] פעמיים מכנה הוא [אותה] נחרצת, פעמיים מובלת מטה, מאין-שיעור גבוה אל הדברים המוגדרים, פעמיים 'חרוץ'[1721] אשר אחרים [מפרשים] כנחתך, והשליח אל הרומאים

1709 בכתב-היד מעל התעתיק כתובה ההא גם באות עברית. הואו הכלולה בתוך ההא, היא כישו העובר ברחם אמו.

1710 יוחנן א 14.

1711 או: אני הבוראת ירדתי כקרן שלו.

1712 נכון להשוות זאת לרעיון הצמצום בקבלה על אופניו השונים.

1713 המקור אינו ידוע לי. וראה סידור רבה דבראשית ח: "ו'העולם הזה והעולם הבא תחת זרועו הגדולה ודומה כמין קמיע שהוא תלוי בזרוע גיבור שנאמר 'ומתחת זרועות עולם' [דב' לג, כז] לכך נאמר [יש' כו, ב] 'כי ביה יי צור עולמים'". וראה גם אותיות דרבי עקיבא אות ח: 'וזרת שלו מסוף העולם ועד סופו'.

1714 לוקס יא 20 (הצירוף מצוי גם בשמות ח, טו. עשר האצבעות מסמלים בקבלה את הספירות).

1715 או: על ידי אותה.

1716 המלה כתובה בכתב-היד באותיות עבריות בלבד. הואו ירד ממדרגתו אל הקו שבתוך האות הא.

1717 דומה שהוא מפרש כלה גם מלשון לכלות ולסיים.

1718 הכוונה כנראה לפני מרים אם ישו.

1719 מרוקנת (inanis) וריקה (vacua) הם תרגום הוולגאטה ל'תהו ובהו' שבבר' א, ב.

1720 התיבה 'כלה' (שפירושה כאמור גם סוף) מופיעה פעמיים בפרק זה. בפסוק כג: כִּי כָלָה וְנֶחֱרָצָה אֲדֹנָי ה' צְבָאוֹת עֹשָׂה בְּקֶרֶב כָּל הָאָרֶץ. ובפסוק כה: כִּי עוֹד מְעַט מִזְעָר וְכָלָה זַעַם וְאַפִּי עַל תַּבְלִיתָם.

1721 המלה כתובה בכתב-היד באותיות עבריות. כוונתו ליש' י, כב: כִּי אִם יִהְיֶה עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם שְׁאָר יָשׁוּב בּוֹ כִּלָּיוֹן חָרוּץ שׁוֹטֵף צְדָקָה. ב'חרוץ' פעם שניה (ושוב ליד כלה), מתכוון הוא לצירוף 'כלה ונחרצה' שבפסוק הבא, שהובא בהערה דלעיל.

מפרש כמאמר מקוצר.[1722] קרא את הכתוב. אך בשנייה נוספה 'נון'.[1723] כדי שתכיר את הפתוס,[1724] בצורת הסביל בוטאה זאת.
אני היא אותה 'נון', שאודותיה הבאתי קודם[1725] את הפרק העשירי של במדבר, ששם, מעבר לכל נוהג, פעמיים מופיעה אני הפוכה, בשל אותן שתי ירידות לבריאתם וחידושם של בני תמותה. ושמע מה הארמיים כותבים אודותי באותו מקום,[1726] ש'נון' הפוכה דומה היא לאדם הכורע ברך ומתגלגל מטה אל ברכי ההורה, ומתחנן לצורך, כדי שבשעה שאתה קורא על המשיח בכורעו ברך, בהיאנחו, בלהטו, ובאמצע תפילתו, כפי שאומר לוקס, כשהוא מזיע דם,[1727] תבין באמצעות הארמיים, שאודותי הופקד הדבר בכתובים. גם משתי המלים מרוקנת וריקה,[1728] גם מהאות 'ואו' שהוספה במאורות ומיד סולקה, גם מן הפרק העשירי כמו של במדבר כך גם של ישעיהו,[1729] וכן גם ממקומות אחרים רבים מאוד, אשר יש למנותם לא בהנחת[1730] היסודות אלא אחר כך בתיאור המיסטריות.
עתה די יהיה בדברים אלה, אודות האות 'ואו',[1731] שלעתים מבוטלת לעתים נוספת, כמו בויקרא אצל השם יעקוב,[1732] ותולדות השמים ופרץ.[1733] [בכתב-היד דף 184 ע"ב].
מאחר שאת ה'ואו' החסרה במאורות, המשיח העתיד לבוא באופן חלקי מן השמים ובאופן חלקי מתולדות פרץ,[1734] עתיד לתקן בגבורה ויכולת [את האות] אשר עקר אדם בחטא וחולשה. דברים אלה אין יודעים פילוסופי יוון, לא המדקדקים לא המפרשים הרגילים מבין העבריים, אלא המאושרים בעניין זה מכל בני תמותה, הארמיים, [עמ' 151] אשר להם הוצגה האמת בסתר, החסידות באותיות, האוונגליונים במיסתורין.@

[1722] הצירוף 'כלה ונחרצה' בפסוק דלעיל מתורגם באיגרת אל הרומיים ט 28, כ'מאמר מקוצר', וכך גם בנוסח הווגאטה, במלים שנקטות כאן אצל אג'ידיו. ביטוי זה פורש אחר כך על ישו הנוצרי (הוא המאמר) ששכן ברחם הבתולה. ראה על כך יהודה ליבס, השפעות נוצריות על ספר הזוהר', מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ב (תשמ"ג), עמ' 61 (ובאתר שלי, ליד הערה 57).

[1723] הכוונה למלה 'נחרצה' דלעיל, שבה נוספה נ' לשורש חרץ.

[1724] המילה פתוס כתובה כאן באותיות יווניות (πάθος). מילה זו משמשת גם במשמעות של סבילות, ולכן מתאימה למשמעות ולבניין הנפעל של המלה 'נחרצה'. כמו כן מבטאת היא סבל, גם את סבלו של ישו, ובגנוזיס את סבלה של החכמה (סופיה), המקבילה לשכינה הקבלית (כמו כן שימשה מלה זו גם לציון תוספות ושינויים שנעשים באותיות). על הסבילות של 'נחרצה' בפסוק זה (לעומת 'חרוץ' שבפסוק הקודם) יכול היה אג'ידיו ללמוד מספר השורשים לרד"ק, ערך 'חלה': '"כלה ונחרצה", כי נחרצה נעשתה "כליון חרוץ"'. גם ספר הזוהר (ח"ג, קצט ע"א-ע"ב) דורש באופן קצת דומה את 'כלה ונחרצה' שבפסוק זה, כעוסק בסבל של הכלה, היא כנסת ישראל, ומסביר שכלה בלמד דגושה מלמדת על כך שסבלם של ישראל מועיל להם, לעומת סבל הגויים, המבוטא במלה 'כלה' בלא דגש בלמד, שהוא רק רע.

[1725] בפסוק 'ויהי בנסע הארן' (במ' י, לה), לעיל עמ' 148.

[1726] בפירוש ר' מנחם רקנאטי לפסוק הנ"ל: '"ויהי בנסע הארן ויאמר משה" וגו': בנסע בגימטריא יעקב [= 182]. ועל כן הנון הפוכה כאדם הכורע על ברכיו לפני המלך ומבקש ממנו צרכיו'.

[1727] לוקס כב 41-42 (בתרגום דליטש): והוא נפרד מהם הרחק כקלע אבן ויכרע על-ברכיו ויתפלל לאמור: אבי [...] וחבלי-מות באו עליו ויוסף להתפלל בחזקה ותהי זעתו כנטפי דם יורדים לארץ.
אג'ידיו נוקט כאן במלים שונות מאלה שבתרגום הוולגאטה.

[1728] הן תהו ובהו כדלעיל.

[1729] כל אלה נידונו לעיל בעמוד זה.

[1730] נראה שצריך להיות לא iacientis ככתוב בכתב-היד או iacentis שבדפוס אלא iaciendis, וכך תרגמתי.

[1731] בכתב-היד davav אך בוודאי צריך להיות de vav וכך הוא בדפוס.

[1732] וי' כו, מב: וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב. מספר הפרק כתוב בשולי כתב-היד ובדפוס.

[1733] המלה תולדות מופיעה בכתיב מלא ואו רק בשני מקומות בתנ"ך: בר' ב, ד: אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם; רות ד, יח: וְאֵלֶּה תוֹלְדוֹת פָּרֶץ. לפי הערת סקרה כאן, אג'ידיו העיר על כך גם במקום אחר בכתביו (למשל להלן בעמוד 172).

[1734] למשיח הנוצרי נודעו שני טבעים, אלהי, שמקורו מהשמים, ואנושי, שמקורו מתולדות פרץ.

לאחר 'אלף יוד ואו' נותרת 'הא', אשר סולקה בגנבה ב[ספר] דברים, במקום 'נערה נער' כתוב. ובמקום נערה נער, כאשר חסרה 'הא', [הדבר] מסמן אותי כבתולה[1735] אשר עפה מן הארצות כאשר הושחתה בתולה.[1736] באות זו השתמש חגי נגד גאוותם המנופחת של העבריים, שהעיד שמהם גליתי אני וארבעת הדברים שלי, לא רק מן החורבן שבאמצעות טיטוס, אלא גם מזה שעשה אשור בבית ראשון. ולא רק [החכמה] הנסתרת מחזיקה באלה, אלא גם ה'תלמוד' מזכיר זאת לעתים קרובות, כשהוא שואל מהעמוקים שבסודות. כאשר אומר הוא: אִכבד אומר ה', במקום 'אכבד' כתוב 'אכבדה'.[1737] ששם האות 'הא', הרביעית של השם, שהיא משויכת לי, באותו מקום מושמת, כדי שתכריז שחמישה דברים היו חסרים במקדש השני: בראש וראשונה אני, שפרשתי מאותו גוי חוטא, האש השמיימית שמנעתי מן הקורבנות, המן, הארון, הלוחות סילקתי.[1738] [ידוע] שאותה אות נוספה ב'ידכה', בידך,[1739] כי באמצעות יד המשיח, יש לשקמה כטובה יותר, יותר קדושה, יותר אלהית, כלומר מלאה יותר בשפעים אלהיים.[1740] מאחר ששני המקדשים הקודמים, מפעלות בני אדם, נחרבו, בהיות 'הא' או פורשת או נמנעת תמיד [מפעולה]. במקדש השלישי, כבמפעל אלהי, 'הא' ברציפות אתכם עד סוף העולם[1741] עתידה לשכון ולבוא. כי עדות מופלאה מוסרים הארמיים על אודותי, שהם מכנים אותי גם 'הא' וגם בשם דיור ושכינה.

על גודל וקוטן יש לדון במקום השישי.[1742] יש אלפא-ביתא שלמה של אותיות גדולות, וכן יש גם של קטנות. כמו ש'בית בראשית' הגדולה מראה אותה חכמה גדולה,[1743] אשר נולדה מן האב הראשון. בראשית הספר השלישי 'ויקרא' ה'אלף' זעירה היא, זו אשר מראה לא את ההיא הנעלה, אלא אותי הקרן שלה, הנקראת חכמת שלמה, שרגילה להיות מופַחת לאיש חסיד, כאילו, כפי שאומר השליח,[1744] מרוקנת.

[1745] 7. אכן יש כמה פתוחות וכמה סגורות, בניגוד לכל שיטת של כתיבה. כמו 'מם' סופית, אשר תמיד נסגרת, לעתים פותחת עצמה.[1746] לעומת זאת 'מם' אמצעית אשר פתוחה תמיד,

---

[1735] דב' כב, כג: כִּי יִהְיֶה נַעֲרָ בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ. גם בפסוקים הבאים בפרק זה (מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס) נכתבת הנערה הבתולה הנאנסת בלא הא. הזוהר (ח"א נא ע"א; ח"ב לח ע"ב, ח"ג קנו ע"ב) דורש זאת על השכינה כשהיא בפירוד מן הזכר.

[1736] לפי המיתוס על נמסיס ואיידוס הרמוז לעיל בעמ' 117. ואולי מתקשר כאן לכך סיפור חטיפת הלנה שהביא לחורבן טרויה האסייתית בידי היוונים מאירופה, וכן אונס לוקרטיה שהביא לסוף שלטונם של המלכים האטרוסקיים ברומא.

[1737] חגי א, ח (שגם בו לפי הכתיב חסרה הא בסוף מלה): עֲלוּ הָהָר וַהֲבֵאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבָּיִת וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבְדָ \{וְאֶכָּבְדָה\} אָמַר ה'.

[1738] המניין בתלמוד שונה במקצת: בבלי יומא כא ע"ב: 'מאי דכתיב "וארצה בו ואכבד" וקרינן "ואכבדה", מאי שנא דמחוסר ה"א? אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים'. ומפרש רש"י: 'ארון כפורת וכרובים - כוליה חדא מילתא'.

[1739] שמות יג, טז: וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדֶכָה. מתוספת ההא למדו חז"ל שהתפילין צריכים להיות על יד שמאל, שהיא יד כהה (בבלי, מנחות לז ע"א).

[1740] אולי לפי ברכת המזון: 'כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה [נ"א הגדושה] והרחבה'.

[1741] או: התקופה.

[1742] בדפוס המלה במקום הששי [או: בששית], מופיעה כאן גם ככותרת.

[1743] האות ב רבתי שבראשית התורה מצביעה על החכמה שהיא הראשית (בראשית בתרגום ירושלמי 'בחכמתא' כפי שציין גם אג'ידיו לעיל בעמ' 88 ועוד).

[1744] הכוונה כנראה למקום שנרמז לעיל בעמ' 100.

[1745] המספר מופיע בשולי כתב-היד, ולא צוין בדפוס.

[1746] נחמיה ב, יג: בְּחוֹמֹת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר הֵמָּה פְּרוּצִים.

בנבואת ישעיהו [עמ' 152] אודות הבן הזכר היוצא לעולם, במלה 'לסרבה'[1747] באורח פלא נגעלת.

[1748] 8. אחר-כך יש לעיין בסדר האותיות. כי בשעה ש'יוד' קודמת, 'ואו' עוקבת, קיימת ראייה לאל המרחם; בניגוד לכך, כאשר 'יוד' עוקבת, 'ואו' מקדימה, [קיימת ראייה לאל] זועם ואף כועס. שכן כאשר השם הגדול נקרה ל'אדוני' שולט החסד, כאשר הוא מציע עצמו ל'ואדני' , עמודי שמיים מזדעזעים מפחד.[1749] כפי ש[היה] בנקמה הנוראה על סדום, ששם השמיעה אימים אותה מלה[1750] של משפט ושל זעמים.[1751]

[1752] 9. לאלה מוסיפה עצמה תמונה,[1753] שעליה נתחבר ספר נרחב, המכונה ספר 'תמונות',[1754] כי בהתחילו מראשית האותיות, כשהוא עוסק בפירוט בתמונות, בדמויות ובחלקים שלהן, עובר הוא במרוצה דרך כולן, מ'אלף' ועד 'תיו'. בהסתפקי בדוגמה אחת, אשלח [אתכם] לקריאתו. את 'אלף' בפנים מרובעות[1755] מציג הוא כך: א,[1756] כאשר מבקש הוא שיוכרו גם שלושת החלקים. כפי שאם מתייחס אתה למספר, מצווה הוא לתת את הדעת על שלוש העליונות, האב ושתי ה'ספירות' הנשפעות משם. אם תסתכל מקרוב יותר ובאופן פנימי יותר, תעיין לא רק בכמה, אלא מהם החלקים. מזכיר הוא ש'אלף' בשלמותה תופסת את מקום האב. אחר-כך מזכיר הוא 'יוד' כפולה, שני כרובים אלהיים, חכמה ו'בינה', ושאכן 'ואו' האמצעית, נתפסת כקו הישר של הבניין, [קו] שכוללת שש, מספר האות 'ואו'.[1757]

[בכתב-היד דף 185 ע"א] 10.[1758] את המקום האחרון תופס סוד הכתרים, הקווים, הנקודות, הטעמים וסימנים אחרים שבהם רגילות רוב האותיות להתקשט ולהיחתם, והם נחשבים לבעלי השפעה כה גדולה עד שמגילות התורה, שבתי הכנסיות נושאים סביב, משמיטות את הנקודות כדבר מיותר,[1759] ואת הכתרים, כמשמשים לסודות, לא רק נהגו לכלול בכתב, אלא אם יחסרו, יחשיבו [את המגילות] כבלתי כשירות לשימושים קדושים.

[1747] יש' ט, ו. בכתב-היד כתובה המלה בפנים בתעתיק ובשוליים באותיות עבריות. על המם הסתומה במלה זו נדרשו דרשות משיחיות הן ביהדות והן בנצרות. ראה יהודה ליבס, 'השפעות נוצריות', במקום הנזכר לעיל בהערה על עמוד 150.

[1748] המספר מופיע בשולי כתב-היד. בדפוס מופיעה כאן המלה בשמינית, שאיננה בכתב-היד.

[1749] לפי איוב כו, יא: עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

[1750] בר' יט, כד: וַיהוָה הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמָיִם. ומפרש כאן רש"י בעקבות חז"ל: 'כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו'.

[1751] irarumque . כך בכתב-היד. ובדפוס, בטעות, iarumque.

[1752] המספר מופיע בשולי כתב-היד. בדפוס מופיעה כאן המלה בתשיעית, שאיננה בכתב-היד.

[1753] כלומר צורת האות.

[1754] הכוונה לספר התמונה, הדורש על פי הקבלה את צורות האותיות. אג'ידיו תרגם ספר זה ללטינית, ובנה עליו את חיבורו ספרון על האותיות העבריות.

[1755] הכוונה כנראה לכתיבה באותיות מרובעות, כלומר כפי שהן נכתבות בספר התורה ולא קורסיביות (בלשוננו באותיות דפוס ולא כתב).

[1756] האות כתובה כאן בעברית (בכתב-היד ובדפוס).

[1757] על שלושת קוי האות אלף, המייצגים גם ספירות קבליות וגם את השילוש הנוצרי, מרחיב אג'ידיו בספרו הקודם, ספרון על האותיות העבריות. גם שם מוצגת האות אלף כמורכבת מקו אמצעי, הוא האות ואו, ושני יודים מצדיו. ראה בתרגום הספרון עמ' 42-43, והמקורות הקבליים שצוינו שם בהערות.

[1758] המספר כתוב בשולי כתב-היד ואינו מצוין בדפוס.

[1759] או: כתוספת מאוחרת.

פיקו מצטט משבעים ספרי עזרא[1760] אחדים שניתנו בלטינית בספריה האפיפיורית.
ואלה[1761] הנמצאים, שהתפוררו באבק וריקבון, נכתב בראשם כותרת זו: 'תגים'.[1762] האם לא של כתרים? שלו אנשיכם היו קוראים אותם, היו מכירים הם את אופן בחינת הכתבים, ששם המספר הגדול של הכתרים מפרסם לא את המלים, לא רק את האותיות,[1763] אלא את השילוש והמשיח.
אלה הם עשרת הסוגים של שינויי האותיות, הרומזים לעשרת האזורים של העולם האלהי שאותם מנינו קודם. אך זכור שמעל לעשר ה'ספירות' יחד הוקצב מקום לכפתור[1764] במקום שאת האחד הפרמנידאי,[1765] אנשיכם קוראים מהות,[1766] היוונים מעל המהות.[1767] כך לעשרת מקרי האותיות שכבר הוצגו מקדימים אנו באופן כלשהו את האחד, אשר הרבה יותר מכל האחרים נרחב הוא ושופע.
זו [עמ' 153] היא אומנם המרה. כי האותיות ההן של חמשת השמות[1768] הגדולים יותר, כך משחקות הן ביניהן לעתים קרובות ומומרות זו עם זו, כדי שהמדקדקים לא יבינו כלל למה קורה הדבר, בשעה שהם מניחים שהדבר קורה מתוך שימוש. ה'מסורת' המשרתת את העיסוק העתיק[1769] בשקידה תוך דיוק רב, בעמל, בקושי מגיעה לידי מסקנה.[1770]
ובכל-זאת בזאת עליך להתבונן, שעל ידי נוסד מנהג, שייקרא דבר אחד במקום אחר. אחד נכתב אחֵר ייקרא,[1771] גם באותיות כמו בקריאה, כדי לעורר, להגדיל, להעשיר את הבנתם של החברים בני התמותה. כי לפי עדות יוחנן,[1772] גם[1773] אילו היה צורך שכל הדברים ייכתבו, מאחר שהעולם האלהי מכיל יופי לאין מספר, כל המגילות שבעולם לא היו

[1760] הכוונה כנראה לדברי פיקו דלה מירנדולה בנאום על כבוד האדם (בתרגומו העברי של גאיו שילוני, הוצאת כרמל, ירושלים תשנ"א, עמ' 52): 'אנא האזינו לדבריו של עזרא עצמו, האומר לנו כך: "והיה בתום ארבעים יום, וידבר ה' ויאמר: את הדברים הראשונים אשר כתבת את אלה תפרסם בקהל, למען יקראו אותם גם טובים וגם שאינם טובים. אולם את שבעים הספרים האחרונים תשמור למען תמסור אותם רק לידי חכמי עמך, כי בהם מקור הבינה ומעיין החכמה ונהר הדעת – ואכן כך עשיתי'. מקור הדברים הוא בספר עזרא הרביעי (הנקרא גם חזון עזרא), פרק יד (ולפי מספורי של אברהם כהנא באסופתו הספרים החיצוניים, פרק יב), פס' מה-מז.
אגב, בפסוק מב שם נאמר שהספרים נכתבו באותיות בלתי מוכרות, מה שמתאים אולי להקשר של אג'ידיו.

[1761] qui , ובנדפס que (בכתב-היד כתובה המלה בקיצור).

[1762] ספר תגים (או תגין או תגי), שפירוש שמו כתרים (בשולי כתב-היד נכתב כאן בלטינית liber coronarum כלומר ספר הכתרים), עוסק אכן באותיות התורה הנכתבות באופן שונה, ובהוספת תגים לאותיות. זה ספר קדום, המוזכר כבר אצל רב סעדיה גאון, ולפי הכתוב בתוכו נמצא לראשונה על יד עלי הכהן בין שתים עשרה האבנים שהקים יהושע בגלגל. לפי הערת סקרה כאן, ספר זה תורגם ללטינית בידי פלאביוס מתרדאטס בשביל פיקו דלה מירנדולה, והועתק על ידי אג'ידיו. עותק זה נמצא אכן בספריה האפיפיורית אנג'ליקה ומספרו 1253.

[1763] כנראה צריך להיות litteras ולא litterae כפי שנכתב.

[1764] ראה לעיל עמ' 84 בהערה.

[1765] בשולי כתב-היד נכתב כאן: אחד מעל הכתר, אחד של פרמנידס.

[1766] העצם הוא הראשון מבין עשרת הקטגוריות האריסטוטליות.

[1767] הכוונה לפילוסופים הנאו-פלאטוניים. על הדעות השונות בנוגע לאחד של פרמנידס ראה לעיל בעמוד 85.

[1768] או: חמשת האותיות ההן של השמות.

[1769] או: הגבוה, או: העמוק.

[1770] דומה שכאן מביע אג'ידיו את דעתו בנוגע למורהו ר' אליהו לוויטס (בחור), בעל ספר מסורת המסורת, שקשרו לקבלה עדיין אינו מחוור.

[1771] הכוונה לחילופי קרי וכתיב.

[1772] הכוונה כנראה ליוחנן כא 25 (זו הפניית סקרה), האומר (בתרגום דליטש): ויש עוד מעשים רבים אחרים אשר עשה ישוע ואם ייכתבו כולם לאחד אחד אחשבה כי גם העולם כולו לא יכיל את הספרים אשר ייכתבו.

[1773] et . המלה כתובה בכתב-היד אך לא בדפוס.

מספיקות לַדבָר. וכך המצאתי דרך לכתיבת מגילות לא מרובות, ולציון דברים רבים לאין שיעור בשינוי של סימנים ואותיות.
מצויות אלפאביתות[1774] של הגיות רבות ביותר שבהן נקראת 'יוד' במקום 'ואו', ולהפך 'ואו' במקום 'יוד', גם בראשית גם באמצע גם בסוף חלקי הדיבור. גם 'הא' באותם שלושה מקומות לעתים נקראת אף שאיננה כתובה, לעתים בניגוד לכך כתובה ונאלמת ואיננה נקראת. וכן[1775] יש מלים מסוימות שסידרתי בהן את האותיות כך שמלה אחת תחזור ותיקרא במקום שתיים ושתיים במקום אחת.[1776]
פוסחת אני על אחרים רבים מאוד מסוג זה, שאותם מסיבה זו הכנסתי בכתבי הקודש, כדי שאכלול באופן כלשהו דברים לאין סוף במעט ספרים, שיוכלו בקלות להיאסף, להיקרא, להיזכר, באמצעות שפע סימנים ורמזי נסתרות. וציוויתי על הארמיים שייערכו הדברים שנמסרו קודם ביד משה ושבעים הזקנים, לבל ייכשל מישהו באלה, אם ישמיט ברשלנות, או יפרש לפי רצונו.
[בכתב-היד דף 185 ע"ב] היית יכול להעלות ספקות בנוגע לדברים ששמעת אודות האותיות, [בטענה] שלא שיטה ולא השגחה אלא נחפזות, שגיאה, מקרה גרמו שאותיות כלשהם יכלו להיגרע או להיתוסף בשגיאה של סופרים או מעתיקים, או בעזות של מתקנים. איך אפוא יכול הדבר להיעשות, שחכמה קבועה ממוקמת באלה אשר, בשל אותן סיבות שאמרתי. כפי שקורה בשימוש תכוף ביותר, אמינותם עשויה להתחלף? יענה נא ישעיהו אצל הראשונים, אצל החדשים – פאולוס, שבסוגה יחידה זו של ספרים אותן שגיאות אינן יכולות להיקרות, כי שם, לפי מה שמעידים אלה, מצוי שוקל וסופר.[1777]
לא פעם ספרי התלמוד הציגו דברים אלה, [באופן] שהשוקל יובן [כשוקל] של מלים, הסופר – של אותיות;[1778]שההוא [= השוקל] בוחן באמצעות שבעים ושתים פנים, שהן באותו מספר של צורות המתודה האלהית או הנתיבות, בדומה לדיאלקטיקה האלהית שניתנה לבחינת האלהיות,[1779] שהזה [= הסופר] מונה את כל האותיות,[1780] עד שנתאשר שהאות[1781] 'ואו' של המלה 'גיחון'[1782] בפרק האחד עשר של ספר ויקרא, היא אמצעית

[1774] סוגי סידורי אותיות, כגון אתב"ש איקבכ"ר.

[1775] בכתב-היד quin que כש ההברה השנייה מובלעת בקיצור, ובנדפס Quin quod. ואולי הכוונה ל-quinque שפירושו חמש, אם המחבר מצא בכתובים חמישה מקרים לתופעה המדוברת.

[1776] כגון אשדת (דב' לג, ב), כאן מצוין במסורה שזה מקרה אחד מחמשה עשר.

[1777] יש' לג, יח (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס): לִבְּךָ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה סֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל אַיֵּה סֹפֵר אֶת הַמִּגְדָּלִים. לשון דומה נמצאת באיגרת פאולוס הראשונה אל הקורינתים, א 20 (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס), בתרגום דליטש: איה חכם איה סופר. הפסוק נדרש גם להלן בעמ' 158, 159, 161.

[1778] בבלי, חגיגה טו ע"ב (וכן סנהדרין קו ע"ב): 'מאי דכתיב בהו ברבנן "איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים" איה סופר שהיו סופרים כל אותיות שבתורה'.

[1779] ראה על כך לעיל בעמ' 85 ובהערה שם.

[1780] סופר = מונה. משמעות זו מצויה במלה סופר בעברית, אך לא בתרגומה הלטיני, scriba, שפירושה רק כותב.

[1781] litteram . כך כתוב (אומנם בקיצור) בכתב-היד, ולא litterarum כבנדפס.

[1782] כך כתוב, באותיות עבריות, בכתב-היד (גם בשולי כתב-היד נכתבה המילה בעברית באותיות מאורכות ונון סופית ארוכה במיוחד. ובנדפס Gehon). אך בפסוק המכוון, וי' יא, מב, המלה היא 'גחון'. הקשר בין גיחון לגחון שבפסוק זה מצוי כבר בזוהר ח"א כו ע"ב (שייך לספרות תיקוני זוהר).

האותיות של התורה כולה,[1783] [אות] אשר בהיותה גם גדולה,[1784] מראה שֵם גדול, וכן[1785] 'תפארת קו',[1786] קו אמצעי,[1787] ואור שלא ניתן בו חלק לאבות, פרט למשה[1788] תחילה ואחר כך לשליחים, שעליהם ניבא דוד: לכל הארץ יצא 'קו'[1789] הקו שלהם,[1790] מה שהובן על מלאות הרוח,[1791] אשר באופן מצומצם יותר הופחה במשה.

הקו והאור ההוא, גם אם חרג מכל הנביאים, נשפע למצרים, לים האדום, להר ארץ ערב, למדבריות הסמוכים, ובסופו של דבר לארץ ישראל. [עמ' 154] בהיותו מוגבל בגבולות אלה, המיצרים, הבריחים, לא חרג אל כל הארץ כולה.

כי אם האותיות כה ספורות ומוחלטות הן, עד שזאת אשר היא האמצעית שבהן בתורה לא בלבד שהיא מצוינת אלא מבוררת במובן העמוק, לא יכול לקרות שתחול שגיאה, של אות שנוספה או שנגרעה. כפי שאכן מישעיהו מצטטים בקול: איה יודע קרוא, איה הסופר, איה מלמד הקטנים?[1792]

בוודאי מפליא הדבר שכך זה מתורגם,[1793] מפליא הרבה יותר שבמשך תקופות כה רבות התיאולוגים שלכם כל כך מעט מדי אהבו את תשובות [האורקל] האלהיות, עד שאף פעם לא דרשו את מה שעשה הירונימוס בתהילים,[1794] את האמת הטהורה. שלושה פעלים אלה מצויים [בפסוק], שאחד מהם מונח פעמיים, בראשונה מילא, וכן במקום השלישי: 'סופר שוקל סופר מגדלים', 'סופר' מן הפועל 'סָפַר' ו'סָפֶר' כלומר לספור שמכאן בלטינית להחכים [sapere] וחכמה [sapientia], ביוונית חכם [sophos] וחכמה [sophia].

וה'תלמוד' לעתים קרובות מפרש 'סופר' כסופר אותיות.

מדוע המתרגם מתרגם אותה מלה לא באותו אופן, ולא משיב מלה במלה כפי שהולם מתרגם נאמן? אמור אפוא שבהיות העניין [המתורגם] לא נדוש, לא המוני, אלא עמוק[1795] וחתום,[1796] יש להבינו באמצעות שלושה פעלים אלה.

[בכתב-היד דף 186 ע"א] וכך הרם את עצמך בכנפי הרוח מן האדמה, הינשא אל המשכנות האלהיים. רואה אתה את שני העולמות. התבונן בעליון, שקוראים אותו

1783 בבלי, קידושין ל ע"א: 'לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה שהיו אומרים וא"ו דגחון חציין של אותיות של ס"ת'. באופן דומה מביא זאת ר' אליהו בחור, רבו של אג'ידיו, בהקדמת ספר מסורות המסורת.

1784 האות ו במלה גחון בפסוק דלעיל נכתבת גדולה לפי המסורה (ואו רבתי).

1785 אולי צריך היה להיות ut במקום et.

1786 המלה קו כתובה בכתב-היד באותיות עבריות.

1787 ספירת תפארת, המיוצגת בקבלה באות ואו ובשם המפורש, מהווה גם את עיקר הקו האמצעי שבאילן הספירות (ובלשון הזוהר 'עמודא דאמצעיתא').

1788 משה מייצג בקבלה את הבחינה הפנימית של ספירת תפארת והקו האמצעי.

1789 המלה כתובה באותיות עבריות.

1790 תה' יט, ה: בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם (הפסוק נדרש גם לעיל בעמ' 114, ולהלן בעמ' 160).

1791 לפי רומיים י 18.

1792 שוב לפי הפסוק הנ"ל, יש' לג, יח (מספר הפרק מצוין גם כאן בשולי כתב-היד ובדפוס), אך הפעם לפי תרגום הוולגאטה (בשינוי מלה אחת). וראה בהערה הבאה.

1793 בצורה לא נכונה, ולא כמו תרגומו הקודם (תרגום הוולגאטה מושפע כנראה מלשון חז"ל שבה סופר היה כינוי למלמד תינוקות).

1794 הירונימוס הוא מתרגם הוולגאטה, שבתרגום תהלים תרגם פעמיים, פעם מתרגום השבעים (שממנו נובעים שיבושים אלה), ופעם מן המקור העברי.

1795 או גבוה. altam בכתב-היד. ובנדפס, בטעות, latam.

1796 reconditam . כך בכתב-היד, ובנדפס, בטעות reconditas.

השכלי,[1797] הבט מטה[1798] בתחתון שאתם קוראים אותו החושי,[1799] משכנות שפלים של צורות אובדות מַטה, למעלה לעומת זאת [משכנות] עליונים של בנות אלמוות. אלה כבקתות מטות לנפול, ההם כמגדלים אוויריים. מקום שם צורות בנות תמותה מוטלות כצללים, רוחות שמוטלות בצללים אלה נרדמות בשכרון נשייה, עד שאותם חלומות שחוזות הן באותה תרדמה, יחליטו שלא חלומות נראים להן אלא עניינים אמיתיים, צורות אמיתיות, עולם אמיתי לא דמיוני. וכך משתטות הם עד כדי כך שחושבות הן למאושרים את הנהנים מיופי העולם הזה. אלה שבאופן נרחב יותר משיגים זהב, אלה שאוצרות, אלה שכיבודים, אלה שהנאות, אלה נראים [להן] שהם המאושרים ביותר בבני תמותה.
אני, בשעה שריחמתי על הרוחות הטועות, אחרי חטא אדם הראשון, שמשם אסון זה נבע לצאצאיו, לאחדים נגליתי, מן התרדמה ניערתי, את הדוק (כפי שהומרוס חטף ממני)[1800] מן העיניים הסרתי, כדי שיבחינו בקרב השקר גם באמת, בקרב העולם הדמיוני גם בארכיטיפי, בקרב האדם גם באל, כלומר [יבחינו] בין הדברים האנושים והאלהיים.
כך שמע אותי חנוך.[1801] כך שכנעתי, עד שמשנעשה חסר סבלנות לסבול דחייה משנאת הדברים האנושיים ומשאיפה לאלהיות, רצה קודם היום [המיועד למיתתו] לנטוש את הארצות, להימלט מבני אדם, לקרוע עצמו מממלכת החוש, להתחמק מסלעי הסירנות,[1802] לעבור אל האלהיות, בהיותי מוכרחה לערוב לכך.[1803]
[1804]וכן כך נולדה האגדה אצל היוונים, שסיפרו שאני, אשר מארבע הפנים שנראו ליחזקאל היינני הרביעית, בהיותי מכונה נשר[1805]כפי שתלמד אחר כך, חטפתי נער, ובשל האזור שאליו הועבר,[1806] העניקו [לו] שֵם. שכן בלשוני פרדיסוס נקרא 'גן עדן'. הם תפסו את

[1797] בשולי כתב-היד (ובדפוס כאן בפנים) כתובה המלה גם ביוונית: .nohto\n

[1798] גם: זלזל.

[1799] המלה כתובה גם ביוונית בשולי כתב-היד, אך בלועה בכפל ורובה אינו נראה בצילום. בדפוס היא מובאת, בפנים אחרי המלה הלטינית כ-εἴδωλον שהיא ביוונית שם עצם שפירושו דמות, או אליל, אף שמבחינה אטימולוגית קשורה לראייה. כתרגום יווני של התואר חושי מתאים יותר αἰσθητὸν. בדפוס נמצא כאן גם, לא במקום, סימן של סגירת סוגריים.

[1800] גם הומרוס מתאר דוק (ἀχλύς) המכסה את עיני האנשים, וכל עוד לא הוסר מונע מהם לראות את האלים. ראה איליאדה ה 127.

[1801] בר' ה, כב-כד.

[1802] את אודיסאוס ניסו הסירנות לפתות בשירתן, כדי להטביע את ספינתו בסלעים (אודיסאה יב). שירת הסירנות נתפרשה לעתים על מדוחי העולם הזה, וסיפורן שולב כאן בסיפור חנוך.

[1803] ניכרת כאן הסתייגותו של אג'ידיו מדרכו של חנוך, שמזכיר את הגנוזים השוללת מכל וכול את העולם הזה.

[1804] הפסקה דלהלן נמחקה על ידי המחבר בקוים אלכסוניים, ובמקומה נכתבה בשוליים פסקה חדשה, שתתורגם אחריה, כמצוין בהערות להלן.

[1805] יח' א, י: וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי נָשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן. זיהויה של השכינה עם פני הנשר רווח בספרות הקבלה.

[1806] בכתב-היד תחילת המילה כתובה בקיצור, ואפשר אולי לפענחה גם כ-praelatus, ואז נתרגם: בשל המטרה שלשמה הועדף, מה שמתאים גם כן לסיפור גנימדס ולגן העדן הסקסואלי (ראה בהערה להלן). אך הנוסח perlatus (שאותו גורס גם הדפוס) מתאים יותר לפי סוף הפסקה.

השם ברבים מתוך השירים,[1807]וקראו [לו] בשם לא 'גן עדן' אלא 'גנים עדן', כלומר גני תענוג,[1808] שלשם העברתי אותו.[1809]

הארמיים מספרים כך את הסיפור הזה של חנוך כדי שאם יקראוהו העבריים לא יהיה בידם להתפלא על כך שאתם אומרים שהאל הפך אדם,[1810] אף על פי שהם סוברים לא באופן זה, אלא מה שאתם אינכם אומרים, שהוא השתנה באיברים ובגוף לאל ולאש שלי, את תפקידי ביצע, אל השגחתי עלה וקיבל על עצמו את ניהול העולם.[1811] לפיכך הנחתי [לארמיים] לכתוב דברים אלה, כדי שבניגוד להם, לפניכם תיפתח דרך רחבה יותר להגנת [הדעה אודות] המאמר שהפך בשר.[1812] אם חפץ אתה לקרוא זאת, קרא נא את הספר שכותרתו 'היכלות' כלומר היכלות.[1813]

וכך עוררתי אותו [עמ' 155] לפני הצפת המים. במבול [עוררתי] את נוח האב ואת שם הבן, בדור העשירי מ'אדם', ושוב מנוח ב[דור] עשירי, שהרי זה מספר מיוחד לי ולפעולותי, אימצתי לי את אברהם הכלדי מן העם הכלדי. נגליתי בחלום כשבכוונתי לעורר מן החלום את המובל מ'אור' ומאש הכלדים,[1814] אשר היא מידת הדין של השמאל והמוחשות. הובלתי אל הר המוריה, אשר שם, אחר שהמוחשות נרמסות ומושלכות, נחזים המראות האלהיים כאילו במחוז נעלה.[1815]

שכן אלה הם מינים בני אלמוות, אידאות, צורות, מִספרים שמי שמגיעים אליהם בהנהגתי, את המשכנות השפלים מבזים, ברוח שוכנים הם באותם מגדלים גבוהים, במקום שבו הדבר אשר כתבתי במזמור: שם שוכנות ומקננות ציפור דרור מאושרות,[1816] אשר הן הרוחות המקשיבות לי אשר מפיחה רוח פנימה, ממני מקבלות כנפיים, אתי יחד מעופפות על כנפי הרוחות.[1817]

[1807] לפי המקבילה דלהלן, בכרך שני בהוצאת סקרה עמ' 13, הכוונה לשה"ש ד, טו: מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן לְבָנוֹן. המלה פרדס מופיע שני פסוקים קודם (המלה גנים ברבים מצויה בשיר השירים כמה פעמים). ואולי הכוונה גם לקה' ב, ה: עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים.

[1808] עד כאן הפסקה שנמחקה, ומכאן מתחילה הפסקה שנכתבה בשוליים. הכוונה לסיפור גנימדס, הנסיך הטרויאני שלפי המיתוס היווני נחטף בידי זאוס שלבש דמות נשר (או שלח נשר לחטפו), והועלה לאולימפוס לשמש לפניו. השם גנימדס (ובאקוזטיב גנימדן) נגזר כאן מן הצירוף העברי (שאינו קיים) גנים עדן. סיפור חטיפת גנימדס בידי זאוס אל האולימפוס מזוהה כאן בבירור עם סיפור העלאת חנוך לשמים כפי שפותח בספרות ההיכלות. לעניין זה הרמוז גם להלן, בעמ' 224, חוזר אג'ידיו באריכות להלן, בכרך ב במהדורת סקרה, עמ' 13, ושם מייחס הוא את הצירוף 'גנים עדן', הקשה מבחינת השפה העברית, לחסרון בידיעת העברית של היוונים.

[1809] עד כאן הפסקה המחוקה, ומכאן ההוספה שבשולי כתב-היד.

[1810] מכאן ברור שהארמיים פרושם המקובלים (ובעלי ספרות ההיכלות) הנוטים בסתר לנצרות, והעבריים הם היהודים שאינם מקובלים ומתנגדים לנצרות.

[1811] בגוף הזוהר ובקבלת הרמב"ן קיים זיהוי בין השכינה לבין המלאך מטטרון.

[1812] לפי יוחנן א 14.

[1813] עד כאן ההוספה שבשולי כתב-היד. התיאור לקוח אכן מספר חנוך העברי (או השלישי) השייך לספרות ההיכלות. שם מתואר איך גופו של חנוך הפך לאש כשהועלה לשמים, ונמסרה בידו הנהגת העולם. אומנם אין הוא הופך שם לאל ממש אלא רק למלאך מטטרון, גדול המלאכים הנקרא גם ה' הקטן. מטטרון אכן זוהה עם ישו כבר אצל כתות היהודים הנוצריים, ומשהו מזיהוי זה השתלשל גם לימי הביניים אצל היהודים והנוצרים. ראה על כך יהודה ליבס, 'מלאכי קול השופר וישוע שר הפנים', מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ו (תשמ"ו) עמ' 171-195. ובאתרו של ליבס.

[1814] בר' טו, ז: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים.

[1815] לפי פירוש השם מוריה בבר' כב, יד.

[1816] תה' קד, יז: אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ. בתרגומו של אג'ידיו (התרגום צפורי דרור, passeres, נמצא כבר בוולגאטה שעל פי השבעים).

[1817] לפי תה' קד, ג (הוא הפרק דלעיל).

[בכתב-היד דף 186 ע"ב] אודות אלה המעופפים[1818] עד המגדלים עסק ישעיהו באותו מקום שציטטנו לעיל,[1819] ובדברו על אותה ציפור דרור המכונפת על ידי, אומר הוא: הוא מרומים ישכון. ובתיאור פרפרסטי של המגדלים אומר: במצודות סלעים גובהו.[1820] במלכותי, אשר נקראת שמים, מלך יראו ביופיו.[1821]

איה 'סופר', איה שוקל, איה 'סופר מגדלים',[1822] בשלושה אלה הבחין [ישעיהו] שלושה מדעים או שלושה חלקים של החכמה. לפי עדות ה'תלמוד' 'סופר' הוא מונה האותיות, שזה העניין הנוגע לאותם ספרים שנקראים 'מסורת'. השוקל מלמד את המתודה ואת שבעים הנתיבות והמושבים[1823] של הטענות שמהן נגזרות שיטות השקילה והבחינה של המלים. אך שני חלקים אלה זוחלים על האדמה. אחות קטנה שדיים אין לה.[1824] עדיין לא מרימה את עצמה, מתאווה היא לכנפיים, שואפת לעוף. את הכנפים נותן הכוח השלישי שאליו חותר ישעיהו בלמדו: 'איה סופר מגדלים'. מניית האותיות היא מעניינו של המדקדק, בחינת המשקלים עניינו של הדיאלקטיקן, אך עניינה של החכמה האמיתית והעליונה הוא לקשור את שני אלה בשלישי. באמצעות משקלי הבוחֵן[1825] לבחון את העניינים האלהיים.

באמצעות מספר האותיות, את המגדלים הללו הניצבים באיזורים האלהיים, לספור, להבחין, להתבונן.

וכן בשל עניין זה במקום השלישי אומר הנביא האלהי דבר שהוא מיוחד ועליון 'סופר מגדלים', שהוא, אם תתרגם זאת מלה במלה: סופר המגדלים. כדי לערוב לזאת יצאתי אני, לאחר תקופות כה רבות, מימי סיני היכן שלימדתי דברים אלה את משה ושבעים הזקנים, כדי לעוררך מן השינה, לצייד [אותך] בכנפיים, לרומם מן העפר אל אותם מגדלים, כלומר אל האידאות האלהיות, אל השלמויות, המאורות, המשאבים, האוצרות להוביל [אותך].

וכדי שתוכל לספור מגדלים אלה באמצעות האותיות שבענינם עוסקים אנו עתה, עשיתי מה שהבטחתי כבר ביד צפניה. לימדתי ששבעה נרות נצחיים של מנורה,[1826] אשר מאירים בלהבות נצחיות לפני ה'.[1827] הצגתי את שבע 'ספירות' הבניין, אשר מהבהבות לפני השילוש המזדקר מכול, ואת מה שנדרתי באמצעות אותו נביא: אבחן את ירושלים בנרות.[1828] [אמרתי זאת] כדי שתבין שאליך צריך לנגוע הדבר, שעליך להגיש תחילה את הנרות, שבאמצעותם תבחן אותי, את ירושלים השמיימית, אתה ותקופתך, אחרי שיתקבלו בחזרה נתיבי הבחינה.[1829]

1818 הציפורים והרוחות דלעיל.

1819 יש' לג, יח: אַיֵּה סֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל אַיֵּה סֹפֵר אֶת הַמִּגְדָּלִים.

1820 שני פסוקים קודם: יש' לג, טז: הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מְצָדוֹת סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ. לפי תרגום הוולגאטה.

1821 לפי הפסוק שבין השניים הקודמים: יש' לג, יז: מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה אֶרֶץ מַרְחַקִּים.

1822 הוא הפסוק דלעיל.

1823 ראה לעיל, בעמוד 113.

1824 לפי שה"ש ח, ח. על פסוק זה מדבר אג'ידיו גם להלן, עמ' 207, 223, 233.

1825 scrutatoria . שם תואר זה אינו מתועד במילונים שראיתי.

1826 לפי במ' ח, ב; זכ' ד, ב. המלים הלטיניות למנורה ונרות כאן הם אלה שנוקט תרגום הוולגאטה לפסוקים אלה.

1827 לפי וי' כד, ד: עַל הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת הַנֵּרוֹת לִפְנֵי ה' תָּמִיד.

1828 צפ' א, יב: וְהָיָה בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלִַם בַּנֵּרוֹת. לפי תרגום הוולגאטה.

1829 אולי הכוונה, אחרי שתיכבש מחדש העיר ירושלים. וכן יילמדו נתיבות החכמה.

[הנביא] בפרק אחר נותן סימן של תקופתך, כאשר הוצג מראש שירושלים האנושית של האימפריה שלך, העיר רומא, צריכה להיענש, להישפט, להיקרע לגזרים על-ידי צבאך,[1830] בשל גאוות האומרת: אני היא ולא אחרת. מאחר שנתגדלה, כפי שכתוב שם,[1831] ונתעלתה מעל עמים מוכים ונדכאים, קצת אחר-כך מכונה היא יונה.[1832] כפי שפעם ביהודה, ירושלים, כך אחר-כך באיטליה [רומא], בהיות השליחים[1833] נושאים אכן את מנורת הנרות, שאת צלמה הביא טיטוס,[1834] בשעה שהרס את המלכות האסייתית, [עמ' 156] העביר את הקודשים מאסיה אל העיר.[1835] רציתי להציג את השינוי שחל בכריסטוס הנעלה אל יד ימין, כפי שמשוררים התהלים,[1836] בשעה שהצופים אינם קורצים בעיניהם.
עיר זו גם נגאלה בדם בן האל, גם נתקדשה [בדם] השליחים, והיא האחת שנקראה יונה, זאת ששלטה על מלכות ופלגשים.[1837] אך כששכחה את החסד נעשתה מתגרה.[1838] לפיכך אומר הנביא: תשים את הנרחבת לשממה, כאשר ירבצו שם בהמות הגויים.[1839]
[על] אותו חורבן כותב ישעיהו במקום שגם אם נותן הוא בו סימנים רבים, זה בוודאי הברור ביותר, שבאותה שנה, לולי התקצרו הימים, חורבן עומד היה לבוא, כפי שהרציתי בנבואה אל הסנאט.[1840] נהרות עתידים היו לשטוף את העיר,[1841] וכל הדברים עתידים להטיף חמר דביק כזפת, כמו שאומר ישעיהו: על נהרותיה להיהפך לזפת.[1842]
ולבל תסבור שזה הומצא לאחר מעשה תקרא את הארמי בן עוזיאל בתרגום הכלדי שקוראים לו 'תרגום', תראה שתקופות כה רבות קודם לכן מספר הוא את כל הדברים הללו על העיר רומי ונוקב בשמה.[1843]

1830 הכוונה שוב לבזיזת רומי בשנת 1527.

1831 צפ' ב, טו: זֹאת הָעִיר הָעַלִּיזָה הַיּוֹשֶׁבֶת לָבֶטַח הָאֹמְרָה בִּלְבָבָהּ אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד אֵיךְ הָיְתָה לְשַׁמָּה.

1832 צפ' ג, א: הוֹי מֹרָאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה.

1833 או: מוסמכים approbatis, במקום apostolis הנדפס. בכתב-היד כתובה המלה בקיצור.

1834 לפי תמונת המנורה הנישאת בתהלוכת הניצחון, הנראית בשער טיטוס שברומא. ואולי בזכר למסורות העתיקות שלפיהם רק צלמה של הלנה הגיע לטרויה (כגון במחזה הלנה לאוריפידס).

1835 כינויה הקבוע של רומא. התיאור מזכיר את מעשהו של איינאס, שהעביר את אלי ארצו האסיאתית אל העיר (רומא), לפי ראשית האיינאיס לוירגיליוס (ספר א שורה 6).

1836 תה' קי, א: לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם ה' לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי. פסוק זה נדרש על ישו בברית החדשה פעמים רבות, כגון מתיאוס כב 44.

1837 חיבור של שלושה פסוקים: צפ' ג, א: הוֹי מֹרָאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה; יש' סג, ג: פּוּרָה דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי וְאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי וְיֵז נִצְחָם עַל בְּגָדַי וְכָל מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי; שה"ש ו, ט: אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַּמָּתִי אַחַת הִיא לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ.

1838 זה תרגום הוולגאטה למֹרָאָה שבפסוק הנ"ל, צפ' ג, א: הוֹי מֹרָאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה. גם המלים שתורגמו לעיל כיונה ונגאלה מצויות בוולגאטה כאן.

1839 צפ' ב (הפרק מסומן בשולי כתב-היד ובדפוס), יג-יד: [...] וְיָשַׂם אֶת נִינְוֵה לִשְׁמָמָה [...] וְרָבְצוּ בְתוֹכָהּ עֲדָרִים כָּל חַיְתוֹ גוֹי. לפי תרגום הוולגאטה (למעט שינוי הגוף במלה תשים).

1840 דומה שזה רמז לנבואת שלמה מולכו על הצפת רומי במימי הטיבר (כדלעיל בעמ' 105). גם להלן, בעמ' 210-211 מוזכר שנבואה זו נשלחה אל הסנאט. עוד על סימני החורבן של רומי בתקופה זו ראה גם לעיל עמ' 105 ולהלן עמ' 217.

1841 המלה מציינת תמיד את רומא.

1842 יש' לד, ט: וְנֶהֱפְכוּ נְחָלֶיהָ לְזֶפֶת. מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד (ובדפוס).

1843 תרגום יונתן לישעיהו לד, ט: 'ויתהפכון נחלהא דרומי לזפא'. אומנם ברוב הנוסחים המצויים, כולל מקראות גדולות, חסרה המלה 'דרומי', אך היא מצויה כאן בתנ"ך שנדפס בוונציה בשנת רפ"ה, כחמש שנים לפני שכתב אג'ידיו את הדברים שלפנינו.

חוזרת אני אל צפניה, זה שהיה מתכוון להחיות את להט החסידות בזמן שכבר כבה אחרי השליחים, כאשר העיר רומי צריכה היתה להיקרע לגזרים באמצעות צבאך, נהרות להיהפך כמו לזפת וכמו לחמר זפתי, מבטיח הוא ששפה זכה עתידה להישפע,[1844] כלומר לשון קדושה, ושימוש של אותיות שנמסרו על-ידי לָאדם, וידע שצריך לשתפו.[1845] לפיכך באותה תקופה בחסותך וחסות אנשיך פתחתי את גבולות חוג הארצות,[1846] והראיתי את צורת האותיות הקדושות, הבלתי ידועה עד אז.

[1847]כי מאחר שקיימים שני עולמות, אחד חדש, חושי, נוטה למות,[1848] אחר נצחי, בלתי גשמי, בן אלמוות. האחד דוגמה של האחר. זה שלכם [מוצאו] מן המינים החושיים; שלי, אביו של זה שלכם, מן האותיות והמאמרים האלהיים שממוקמים במאמר אחד. אנוכי הובלתי את שני העולמות להראות לתקופתך ולך את [זה] של הדברים החושיים, כמו גם באמצעות החושיים [את זה] של האותיות הבלתי מוחשות.[1849]

וכן בערך[1850] במשך תקופה זו, שבה נולדת אתה עצמך, החלה לשון קדושה זו להישמע לאנשיך, להיות מוכרת, להיחקר. [בכתב-היד דף 187 ע"א] בימי נעוריך כה התפשטה עד שבגרמניה, גליה,[1851] ספרד, איטליה, תרקיה ויוון לא רק מזינה תלמידים, אלא גם מציגה מורים, מחנכת סופרים, וכן מפרסמת ספרים. וכן עד שמייד יגיע הזמן שבו, כפי שאמר הנביא,[1852] האנשים לא יהיו מעבר [לכך], וכפי שהוא שר ש[לא] עתידים יהיו לדבר בלשונות נוכריות לאלהית ובברבריות, אלא בשפה נקיה, ויקראו את השם האלהי בלשון האלהית והמיוחדת לו.

לכך דאגתי בערך בהולדתך,[1853] בכך שכנעתי, לכך השריתי רוחי ועוררתי את רוחות האנשים, אשר נתנו דעתם במדה מינימאלית על כך, שבסופו של דבר מי שאימצו להם את החסידות שעלתה בקרב העבריים, יחזיקו[1854] גם בלשון שנתחברו בה האורקולים הקדושים. במקום שבו נוסדו לא חקירות, לא המצאות של אנשים, אלא חדרים פנימיים כמו של עניינים אלהיים גם של אוצרות שאי אפשר לבטא, שאותם מחזיק האל באימפריות הנצחיות שלו, כלומר בו בעצמו, וכן גם של סודות שאי אפשר למנות ולשער, שכשתכירם מחלק כלשהו, תבין עד כמה יש לפתוח [סודות] רבים יותר אודות התורה, אחרי אלה אשר נפתחו עד עתה, יותר מאלה [שנפתחו] אודות חוג הארץ אחרי פטולמאיוס[1855] כל אשר נותרו לגילוי על ידך ועל ידי המלכים הספרדים שלך.

[1844] צפ' ג, ט: כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד. אך לא לפי תרגום הוולגאטה.

[1845] רמז למפעל הנחלת העברית של אג'ידיו, שבא בעיקבות הצפת הטיבר.

[1846] רמז לגילויי היבשות החדשות.

[1847] הפסקה הבאה נכתבה בשוליים העליונים של ראש העמוד, וכאן סומן המקום להכניסה, ואכן כאן גם הובאה בדפוס.

[1848] או: גורם למיתה.

[1849] עד כאן הפסקה שנוספה בראש העמוד.

[1850] .או: דווקא.

[1851] היא צרפת.

[1852] הוא צפניה בפסוק דלעיל מספר הפרק נזכר כאן בשולי כתב-היד (ובדפוס).

[1853] קרל החמישי נולד בשנת 1500.

[1854] recipiant . כך בכתב-היד, ובנדפס recipiantur.

[1855] הוא תלמי, הגיאוגראף והאסטרונום איש אלכסנדריה במאה השנייה לספירה, שכתביו היוו את עיקר הידע בימי הביניים.

ובכן כבר מוטל עליך להתבונן אודות האותיות בדבר אשר הרציתי בנבואת חורבן העיר רומא, שנכתב עליהן בתהילים שבספרך כולם ייכתבו.[1856] שכן הארמיים מסרו שמזמור זה הושר על-ידי [עמ' 157] 'אדם', האיש הראשון ואחר-כך על-ידי דויד המלך, ושנראה ספר אלהי לאותו אדם ראשון, ושלפיכך נאמר בבראשית זה ספר דורות 'אדם' ביום שבו ברא אלהים אדם[1857] [1858].

כי אחֵר הוא 'אדם' האלהי, שאת פניו ראה יחזקאל,[1859] והשליח קרא [לו] שמיימי,[1860] שהוא 'תפארת' ומאמר, בן אלהים; אחֵר הוא 'אדם' המעוצב מעפר, אשר לפני שהתנתק[1861] מהבורא, בשעה שהיה בכבוד, כפי ששרתי במזמור,[1862] נגלה לו ספר זה, אשר בו האותיות האלהיות. ושוב בסיני על משה היה לגלותן לחלוטין, על-ידי משה בספר חדש שיש להעתיקו לפי טופס הנצחי. לפיכך שר הוא: כל האותיות אשר כתובות בספר הנצח, עליהן להיכתב בספרך החדש על-ידי משה באמצעות הסודות.[1863]

פרט לכך ספר שכותרתו 'יצירה', כלומר יצירה, שוטח ששלושה ספרים כלולים באל, קרואים בשמות אלה: 'סֵפֶר סָפַר סִפּוּר'.[1864] 'סֵפֶר' כמו ספר חתום, שאליו שום מבט של שכלים אינו נושא את עצמו. וכן היא אותה 'ספירה' שנייה, חכמה עליונה, שבה ננעלו כל אוצרות הנצח. שהיא עצמה על אודותיה אומרת: איש אינו מכיר את הבן זולת האב.[1865] 'סָפַר', ה'ספירה' השלישית, כאילו היא המספרת של אותו כבוד שאין לשערו אשר חבוי בשנייה. כי אודות השלישית נאמר: הוא ילמד אתכם את כל הדברים.[1866] כאילו רצה לומר: ה'ספירה' השלישית, רוח הקודש,[1867] היא תבאר בבנין המאמר[1868] את הדברים אשר התחבאו בחכמה.

השלישי הוא 'סִפּוּר', כאילו הדבר המסופר, הנאמר, המבואר. ולפיכך נקרא שֵם 'מפורש',[1869] כלומר מפורש. וכן מסופר ונמסר לאיש משה, שאת שמו, הממוקם במקום

[1856] תה' קלט, טז: גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ. מספר הפרק, לפי המספור בוולגאטה, נכתב בשולי כתב-היד ובדפוס.

[1857] בר' ה, א: זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם. ולפי תרגום הוולגאטה.

[1858] בר"ר כד ב: 'עד שאדם הראשון מוטל גולם לפני מי שאמר והיה העולם הראה לו דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו דור דור וסופריו דור דור ומנהיגיו שנאמר "גלמי ראו עיניך" גולם שראו עיניך כבר הם כתובים על ספרו של אדם הראשון הוי "זה ספר תולדות אדם"'.

[1859] יח' א, י.

[1860] הראשונה לקורינתים טו 47.

[1861] כנראה צריך להיות descirit או desciscerat במקום desciret הנכתב ונדפס.

[1862] תה' מט, יג: וְאָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין. לפי תרגום הוולגאטה שלפי תרגום השבעים. מספר הפרק לפי מספור הוולגאטה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. ולפי בר"ר יא, ב: 'אדם הראשון לא לן כבודו עמו מה טעם "ואדם ביקר בל ילין"'.

[1863] אולי פרפראזה מקורית של הפסוק הנ"ל, תה' קלט, טז.

[1864] ספר יצירה, א, א.

[1865] מתיאוס יא 27. זיהוי החכמה עם הבן, ישו, רגיל בנצרות.

[1866] יוחנן יד 26.

[1867] הפסוק מיוחנן דלעיל על רוח הקודש נאמר.

[1868] הספירה השלישית, בינה, הידא הבונה את בניין הספירות שמתחתיה.

[1869] בשולי כתב-היד נכתב, בכתב יד המחבר: 'מפורש תפארת'. ובדפוס נכתב פעמיים 'מפורש'.

השלישי של הבניין, גם משה כמו דוד, מכנים 'תפארת'. זה, מאחר שנחל לחלקו גם את הכינוי של שמים, פעל מה שתיאר דויד: השמים מספרים כבוד אל.[1870]

מאחר שבספר זה[1871] העניינים האלהיים אינם חבויים[1872] כמו בחכמה, אינם [רק] מוכנים לספר כמו ב'ספירה' השלישית, אלא כל הדברים נפתחים לרווחה, מבין הקדמונים למשה לבדו נראו בגלוי כאשר הוזמן לקודש הקודשים.[1873] וכן, כמו שלימדנו, 'תפארת' ממוקמת אחרי השלישייה הראשונה הגבוהה ביותר, בשנייה, אשר אף שאינה הגבוהה ביותר, בכל-זאת גבוהה היא, במקום שכל הדברים מוכלים באחדות. אחרי זה עוקב העולם האמצעי,[1874] ובו מובדלים הם המינים,[1875] אשר בשני הוחזקו מאוחדים.

וכך מושב זה של העולם השלישי הוא אותו חלק של הספר השלישי, שעליו נאמר שבו נכתבים כל הדברים.[1876] לא באחדות כמו בעולם השני, אלא צורות הדברים מובחנות: מִסְפרים, מינים, אידאות. אודות אלה חוזר [הכתוב] תדיר בבראשית: למינו. בשעה שנוצרים צמחים, עצים, דגים, צפורים, הולכי על ארבע, לעתים קרובות חזרתי ואמרתי: למינו.[1877]

[בכתב-היד דף 187 ע"ב] ואנוכי כבוראת נצחית, מאחר שהייתי אותה נצחית בייסוד העולם הזה בעומדי לחקות, לבטא, ליצור, התבוננתי אל אידאה אחת בקרב אותם נצחיים, וככל שמותר היה עיצבתי דמות הדומה לה ביותר.[1878] ומאחר שאת ה'אלף', את האידאה הראשונה, ציירתי כבעיפרון, התקדמתי לבטא בשיטה מקבילה את 'בֵית', הצורה השנייה. וכן כך אל 'גימל', אל 'דלת', ואל האותיות האחרות אשר נגלו למשה באותו מספר כמספר האותיות שרשם בתורה.

שהרי לא ככוזב שר 'אדם': בספרך כולם [עמ' 158] ייכתבו.[1879] מאחר שאכן האותיות והצורות הללו באזור שלהן, שאותו כינינו העולם השלישי, הן מאורות שמרצדים בקרניים הזורחות ביותר. על-ידי אלה בהתאם לצורתן מכילות הן פרטים לאין מספר, כל אותם שהיה ביכולתם לצאת לאור למיניהם. אך לא זו בלבד אלא כוללים גם את כל החלקים וכל המקרים שנקבעו מראש, אשר עתידים להגיע אליהן. שכן [אפילו] שערות ראשיכם נמנו, לא כמה אלא כולן, לפי עדות האורקל הקדוש.[1880]

מאחר שמשה החליט שאת האותיות האלה באותו ספר יעתיק לשלו, כאשר הבחין בקרני האותיות בחינת מופת גדול, קוץ,[1881] כתר, חותם, סימן כלשהו שבאמצעותו יסמן מראש

[1870] תה' יט, ב.

[1871] הוא סיפור, תפארת.

[1872] lateant . כך דומה שכתוב בכתב-היד. ובנדפס latent.

[1873] בכתב-היד adytis, ומעליה a, ובנדפס adytas. ולפי שמות ו, ב-ג, ולפי התיאולוגיה המיסטית של (פסוודו) דיוניסיוס אריאופגיטה.

[1874] הכוונה כנראה לשכינה.

[1875] או: המראות. וכך גם להלן.

[1876] בפסוק הנ"ל בתהילים.

[1877] בר' א, יא; יב; כא; כד; כה.

[1878] בדומה לתיאור פעולת הדימיורגוס בטימאוס לאפלטון. הסינטזה בין תיאור הבריאה שם לבין התיאור המקראי מצוי כבר אצל פילון האלכסנדרוני.

[1879] כדלעיל (תה' קלט, טז).

[1880] מתיאוס י 30 ומקבילות.

[1881] אולי גם כרמז לקווצות שערות הראש. על קוצי האותיות ראה גם להלן בעמ' 187.

תוצאות עתידיות, הוסיף הוא [זאת] לאותיות.[1882] בשל דברים אלה, מה שאתם אומרים: בספרך כולם ייכתבו - זה אודות האותיות והדברים שנבחרו, זו אמת לאמיתה. כתוב 'כולם', שמשמעו לא רק כל האנשים אלא כל הדברים ייכתבו: חיים, מנהגים,[1883] לימודים,[1884] דאגות,[1885] כיבודים, כְבודות,[1886] משאבים,[1887] הון,[1888] ילדים, אסונות, מוות, ובסופו של דבר כל המאורעות כולם. משני סוגי כתיבה יש לכם אורקל, גם מן האותיות גם מן הסימנים והקוצים השזורים, אשר[1889] מטרימים את ענייני העתיד.

ואלה עתידים לשוב ולהופיע לפי שיפוט שאין בו פגם. כפי שכבר חזרנו תדיר: יוטא אחת וקוץ אחד לא יעברו מן התורה עד אשר ייעשו כל הדברים.[1890] במקום זה אתה רואה באופן בהיר יותר מאור, שהאותיות והקוצים מכילים גורלות, מושיטים עתידות, אורגים את סדר התקופות, מציינים אירועים רבים.[1891] עד שבצדק יצעק ישעיהו הזועם: איה 'סופר',[1892] איה סופר האותיות?

דאובה אני במקום זה שכה מעט מוכרות הן הטובות האלהיות. כי אחרי שנחרבה מלכות אסיה, מאחר שאת הדת, את התורה, את תשובות הנביאים הביא האל ללטיום עם אמפריה נצחית, היכן שהתגדל [שמו], כפי שכותב הנביא באותו מקום, כי שכן במרום. 'מרום' נאמר באותו לשון, וקצת אחר כך שוב השם ברבים 'מרומים',[1893] היכן שנהגתי לרמוז על שם העיר רומא.[1894]

אמרתי: אוי לך שאתה בוזז, לביזה תימסר.[1895] אַת ירושלים החרבה נושאת לעצמך ביזות ושללים, ביום מן הימים אחרים יקרעוך לגזרים ויהרסוך. פעמיים מזכירה אני לשון בזיזה. פעמיים היא ביזת העיר,[1896] זוג חורבנות. האחת בתקופת הגותים,[1897] האחרת בשלך.[1898]

[1882] לפי בבלי, מנחות כט ע"ב.

[1883] גם מידות מוסריות.

[1884] גם שאיפות.

[1885] גם פולחנות.

[1886] גם מעלות.

[1887] גם אוצרות.

[1888] גם מזלות.

[1889] quae ולא quod הנדפס (בכתב-היד כתובה המלה בקיצור).

[1890] מתיאוס ה 18. וכן לעיל עמ' 149, ולהלן עמ' 187.

[1891] או: אינם מציינים דברים שאינם קורים.

[1892] כדלעיל בעמ' 153 (יש' לג, יח). מספר הפרק מצוין גם כאן בשולי כתב-היד ובדפוס.

[1893] באותו פרק דלעיל, יש' לג, ה, נזכר האל כ-שֹׁכֵן מָרוֹם, ואחר כך, בפסוק טז: הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן.

[1894] המילים רום, מרום וכו' נדרשים על שם העיר רומי בכמה מקומות אצל אג'ידיו.

[1895] כך נפתח אותו פרק, יש' לג, א: הוֹי שׁוֹדֵד וְאַתָּה לֹא שֻׁדּוּד וּבוֹגֵד וְלֹא בָגְדוּ בוֹ. ולפי תרגום הוולגאטה בקירוב (הוולגאטה שמרה על מלת השלילה כלשון תמיהה: האם לא לביזה תימסר?!).

[1896] העיר, urbs, פירושה תמיד רומא.

[1897] הכוונת לביזת רומי על ידי אלאריק מלך הוויזיגותים בשנת 410 לספירה.

[1898] הכוונה לביזת רומי בידי צבאות קרל החמישי בשנת 1527, אותה מתאר אייגי'דיוס כמה פעמים, כמצוין לעיל בהערה בעמ' 105.

אך למה כך? מייד מספקת אני סיבה. מאחר שאתה מבזה, לפיכך גם תבוזה.[1899] בך התגדל האל, שָׁכן במרום, ל'מרום'[1900] שילח אותי, את משכנו,[1901] כתושבת פעם של אסיה, עתה של לטיום, של אתרוריה והווטיקן, של הר עשיו,[1902] כפי שניבא עובדיה באופן הגלוי ביותר.

הכנסתי [לאותם מקומות] את שתי התורות,[1903] שניתן להן שבמקום שיהיו שם יהיה השלטון על המעשים. אך ראֵה מיהו השומר אותן? מי מציית [להן]? מי מייחס להן ערך? מי שוקל את המלים במשקלותיו? מי סופר את האותיות?[1904]

מהן המלים, מהן האותיות? לא של אדם הן אלא של אלהים. לא סימנים ריקים אלא סמלים יעילים ביותר של המאורות האלהיים שהם עשר 'ספירות'. בראשונה שלושה מקורות של היפוסטאזות בעולם העליון, לעולם הבא שאחריהן. מאלה השֶׁמש השופע לכל צד, 'תפארת' שבמידה רבה יפה מכל הדברים. אחר כך, לעולם השלישי הנקרא 'נצחים', הצורות והמינים של כל הדברים,[1905] שבהיותם מוארים מן השמש שלהם, המזלות האלהיים ביותר מקבלים את שמותיהם.[1906] אלה שממרחק רב מחקים אותם כוכבי השמיים, שאתם מבחינים בהם בעיניכם. את האותיות סופר המדקדק וה'מסורת', כדי שדרכן, התיאולוגים המודעים לסודות[1907] יספרו אותם מאורות, אותם מזלות, אותם כוכבים, אותן אידאות.

אודות אלה הממוקמים בעולם השלישי, היכן שזורח הריבוי האמיתי והמספר האמיתי, שרתי לדודי אשר מונה את מספר הכוכבים, שהוא השמש האלהי, אשר מבחין ביניהם ומחזירם למערכותיהם,[1908] ולכולם קורא בשמות.[1909] ביטויים אלהיים הם מאורות אלהיים, שבאמצעותם ממלא הוא אותם,[1910] מאיר, מבעיר.

[עמ' 159 .בכתב-היד דף 188 ע"א] כך הכרזתי באמצעות ישעיהו. החרבתי את אסיה שלי באמצעותך, הו הרומאי.[1911] נתתי לך את שלל החורבות ואת תמורתן.[1912] בדברים[1913]

[1899] לפי המשך אותו פסוק (יש' לג, א): וּבוֹגֵד וְלֹא בָגְדוּ בוֹ. ולפי תרגום הוולגאטה בקירוב (הוולגאטה נוקטת בפועל אחר, שגם מובנו בזיון).

[1900] לרומא.

[1901] לפי עוב' א, ג: זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִדֵנִי אָרֶץ. אך שלא כמו תרגום הוולגאטה. הפניה לעובדיה גם נכתבה כאן בכתב-היד בשולי הדף, ומפורשת להלן. סקרה, לעומת זאת, מפנה כאן לתה' קמח, א: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְהוָה מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים.

[1902] עוב' א, ט; יט; כא. על פסוק זה ראה גם להלן, עמ' 205.

[1903] הכוונה כנראה לברית הישנה ולברית החדשה.

[1904] התשובה הרמוזה: היהודים הם השומרים הנאמנים של הלשון והתורות.

[1905] לפי התורה האריסטוטלית שמייחסת נצחיות למינים ולא פרטים. נצחים הן הספירות נצח והוד, והם נידונים גם להלן, עמ' 188.

[1906] כוכבי הלכת נקראו גם בתקופה הנוצרית על שם האלים הקדמונים.

[1907] שלוש מלים אלה נכתבו בשולי כתב-היד, עם סימן למקום שילובן.

[1908] בלטינית אותה מלה משמשת למספר ולמערכה (numerus), והיא תרגום הוולגאטה של 'צבאם' ביש' מ כו..

[1909] תה' קמז, ד: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא. מספר הפרק (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. אך לפסוק זה דומה שמצורפים כאן גם יש' מ, כו ותה' יט, ה.

[1910] באמצעות המאורות ממלא הוא את הכוכבים, ומכאן המקור להארתם.

[1911] בדומה לכך הוחרבה רומי הקרובה לרוחו של אג'ידיו בידי הקיסר של הקיסרות הרומית של העם הגרמני.

[1912] manubiae (זאת הצורה הנכונה של המלה, ולא mannubiae כפי שנדפס ואולי נרמז גם בכתב-היד בקו שמעל החלק הראשון של המלה). פירוש המלה הוא הכסף שנצבר ממכירת חלק משלל המלחמה, ושרובו היה ניתן למצביא.

[1913] לפי המובן עדיף אולי לפרש את הקיצור שבכתב-היד כ-quibus או quo ולא quae כבנדפס.

שהתעליתי בהם בירושלים חפצתי להתעלות בעיר רומא, כך שאת התורה תקבל, תשמור תדרוש. ציוויתי בחדשה,[1914] דרשו בכתובים.[1915]

אתה מבזה לפיכך תבוזה, כפי שאומר שם הנביא.[1916] מה מבזה אתה? בעצם את תורתי. כי איה סופר?[1917] איה שוקל?[1918] אצל מי מוחזקת הדיאלקטיקה האלהית? המתודה האלהית? שיטת הדרישה האלהית? האנשים שלכם מבזים את ספירת האותיות כמעשי ילדות, כשאין הם רואים שהם מבזים עניינים אלהיים, אשר הענקתי לבני תמותה כפויי טובה כמעשה חסד יחיד וכן כזה שלא ישוער. הלוואי שהיו [רק] דואגים פחות, הלוואי שהיו רק מזניחים, אבל הם מבזים, מזלזלים, דוחים (שמים ללעג).[1919] לא לדאוג היא מידת המזניח, ללעוג היא מידת הרָשע.[1920] זאת [ראויה] לסליחה ההיא ראויה לעונש מוות.

שכן ביטויים ואותיות של בני תמותה, משום כך אין להם משמעות כי סימנים גרידא הם. ולפיכך [האותיות] הלטיניות והיווניות ושל עמים רבים, מאחר שהן המצאות של אנשים וחיקויים מקוטעים של [האותיות] הראשונות, רשאים אתם לבזותן בדין. אבל [האותיות] האלהיות, אשר יוצאות מוצתות ע"י מאורות אלהיים ואישות לוהטות לעולם, מועט מאוד הוא כוח משמעותן בהיותן סימנים, אך [רב] בהיותן צאצאים של הללו, כי שומרים הם על חוזק אבותיהם. כמו ילדים בנחלת האב, כך תופסים אלה עם מוצָאָן אותה יכולת פעולה. לפיכך [האותיות] האנושיות [הן] כמו פגרים ותמונות אילמות של אנשים, האלהיות ככוחות אשר חיים ו[ככוחות] של רוחות לוהטות שבכוחן להבעיר, חודרות לנשמות, מסעירות, מניעות, מעוררות ומציתות.

בהטפה כה ארוכה מתאר עניין זה השליח לעבריים שלו, אותם שמודעים לנסתרות, כאשר הורשה להיכנס לקודש הקודשים, שדיבור האלהים חי הוא.[1921] לא כמו ביטויים מתים של בני תמותה, כי לא כמו אותות שהומצאו לסימון בלבד, אלא כדי לפעול דבר אשר הוא גם מסוגל וגם יעיל. קרא באותו מקום ושם תמצא עניין עמוק בדבר ההבדלה בין נשמה לרוח, ובדבר יכולת ההבחנה הנעלה על חודי החרבות.[1922]

מצטטים ב'תלמוד' הבבלי בספר שכותרתו קידושין[1923] מקום מירמיהו: האם לא דבַרי כמו אש וכמו פטיש ששוחק צור?[1924] שכן צור המוכה בברזל פולט אין ספור ניצוצות, אשר בהיפגשם בטבע הנאות של חומר הבערה, דרכן לעורר להבות גדולות. כך גם הביטויים וכן

[1914] בברית החדשה.

[1915] כדלעיל בעמ' 74.

[1916] כדלעיל בעמוד הקודם.

[1917] כאן במשמעות כותב ספרים.

[1918] לפי לשון הנביא שנדרש לעיל.

[1919] שמים ללעג נכתב בכתב-היד בין השורות מעל למלה שתורגמה דוחים, ובדפוס הושמה בסוגריים. כנראה שקל אג'ידיו להמיר בה את המלה הקודמת, כי מנהגו לגמור את המשפט בשלישיית מילים ולא ברביעייה.

[1920] רשע כלפי שמיא, מזלזל בדת.

[1921] אל העבריים ד 12 (לפי תרגום דליטש): כי דבר האלהים חי הוא ופועל גבורות וחד מכל חרב פיפיות ויורד עד להבדיל בין הנפש ובין הרוח בין הדבקים ובין המוח ובוחן מחשבות לבב ומזמותיו. הציטוט כאן ולהלן הוא לפי תרגום הוולגאטה בקירוב. (מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[1922] בפסוק שבהערה הקודמת.

[1923] בבלי, קידושין ל ע"ב. שם אומנם מצוטט הפסוק מירמיהו, אך אג'ידיו מסתמך למעשה על מקום אחר בתלמוד שגם בו מצוטט אותו פסוק, כדלהלן.

[1924] יר' כג, כט: הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה' וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע. לפי תרגום הווגאטה בקירוב.

האותיות[1925] המקפצים מתוך אותם כבשנים אלהיים, אם ייבחנו בפטיש[1926] או בכלי בחינה של ספירה או שקילה, ימַצו אין סוף דעות, אשר מקבעות בשכלים רוויים בחסידות דחפים של אהבה עוצרת נשימה.

אותו נביא שהוזכר, במקום אחר, מלתי, אומר הוא, לא תוחזר אלי ריקה.[1927] מהי אותה חזרה? אין זאת אלא בבחינת עניין מוצק, יציב וחי. לפיכך היה השליח מכריז[1928] על אותו דבר חי ויעיל, אשר יחביא עצמו בסרעפותיכם, יחדור ללשד העצמות, יתיר את הדבקים, יגרום לנהרות מים חיים[1929] להתגעש, לא מטה לארץ כדרכו של הנוזל, אלא של המנתר אל החיים הנצחיים, לפי עדות האוונגליון.[1930]

כאשר שומע אתה אפוא את המלים, את האותיות האלהיות, אל נא תתפשם כסימנים ריקים מסוימים, אלא כאישות חיות מסוימות, קרניים, רוחות, אשר בהיותן מתפרצות מתוך המושבים האלהיים של המלכות, עוברות הן במרוצת ציד דרך יערותיכם, עוקבות במעגלים אחר נשמות, באותן שנמצאו נוהגות באלימות, משַלחות אל השלל, נושאות מעלה אל המשתאות האלהיים.[1931] כך מלכות השמיים סובלת אלימות, כך אותם שסבלו אלימות גם נחטפו וגם חטפו. כך האב הזקן,[1932] בהיותו מתאווה לשלל הציד, מברך את צאצאיו [עמ' 160], למגיש את ארוחת היערות[1933] נותן הוא להסב בארוחת אלים, ואומר אִתי, בשיר השירים, צרכו רעים שכרו חברים.[1934] בהמות אבוסות מוכנות, שמחים ומאושרים[1935] בלעו כליל איילות ואיילי שדות.[1936]

[בכתב-היד דף 188 ע"ב] אשלח, אומר הנביא, דייגים וציידים.[1937] כי מי הם אותם דייגים, מי הציידים אשר יצודו אתכם מכל חוג הארץ?[1938] מלים, אכן, ואותיות התורה. לפיכך אותו [נביא] אומר במקום אחר: אתן את תורתי במעיהם.[1939] וכדי שתכיר את

1925 בבלי, שבת פח ע"ב: '"וכפטיש יפוצץ סלע". מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נחלק לשבעים לשונות'. וראה לעיל עמ' 112.

1926 הפטיש משמש גם ככלי בחינה, כמו בשם ספר ההדרכה לאינקוויזיטורים פטיש המכשפות.

1927 יש' נה, יא: כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם (לפי תרגום הוולגאטה). שם הנביא והפרק מצוינים בשולי כתב-היד (ובדפוס). נראה אפוא שהמחבר טעה תחילה וסבר שגם פסוק זה הוא מפי הנביא ירמיהו, ורק אחר כך ציין כראוי בשולי כתב-היד (ואולי ציון זה מיד אחר הוא).

1928 בפסוק הנ"ל , אל העבריים.

1929 כנראה גם ברמז לכינוי מיים חיים למשקאות חריפים, בלטינים של ימי הביינים ובלשונות אירופה.

1930 לפי יוחנן ד 14: כי המים אשר אתן-לו יהיו בקרבו למקור מים קופצים אל חיי העולם (כך במקור, ובתרגום דליטש נובעים במקום קופצים).

1931 ברמז לסיפור גנימדס דלעיל בעמוד 154.

1932 הוא יצחק, לפי המסופר בבר' פרקים כה, כז. פרקים אלה מצוינים בשולי כתב-היד (ובדפוס).

1933 הוא עשו. דומה שזה מייצג כאן את הדת הפגאנית, האהובה על אנשי הרנסאנס.

1934 שה"ש ה, א: אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכָּרוּ דּוֹדִים.

1935 felicesque . כך בכתב-היד. ובדפוס foelicesque.

1936 המלים האחרונות מופיעות בוולגאטה כתרגום של צבאות או איילות השדה שבשה"ש ב, ז; ג, ה.

1937 יר' טז. טז: הִנְנִי שֹׁלֵחַ לְדַוָּגִים \{לְדַיָּגִים\} רַבִּים נְאֻם ה' וְדִיגוּם וְאַחֲרֵי כֵן אֶשְׁלַח לְרַבִּים צַיָּדִים. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד (ובדפוס).

1938 המשך הפסוק: וְצָדוּם מֵעַל כָּל הַר וּמֵעַל כָּל גִּבְעָה וּמִנְּקִיקֵי הַסְּלָעִים.

1939 יר' לא, לב: נָתַתִּי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם. לפי תרגום הוולגאטה. מספר הפרק כתוב בשולי כתב-היד (ובדפוס).

הביטויים ואת האותיות החיות והרוחניות הוסיף: בלבם אכתוב אותה.[1940] לא מלים מוחשות, לא אותיות מוחשות, אלא כוחות רוחניים, קרניים, רשתות. בראשונה [מלים ורשתות] של השליחים המסבכות נשמות,[1941] אחר כך [המלים והרשתות] היוצאות מפיותיהם, המתקדמות כדי לתפוס את העמים המיישבים את כל חוג הארץ.
דרך השליחים נלכדו ברשת באמצעות מלות הציד עמי היבשת. דרכך ואנשיך באמצעות ספינות ציד נבלשו איים מרוחקים ביותר.[1942] את שתי התקופות מציין הנביא באותה נבואה,[1943] כי אומר הוא: אשלח דייגים, ומיד מוסיף: אחרי דברים אלה אשלח להם ציידים. דייגים מלאים באותן אישות[1944] מכנה הוא את השליחים, בהיותם דגים מים רבים, כפי שאחד מהם מכנה עמים וגויים רבים.[1945] אותך ואת אנשיך מכנה הוא ציידים מסוג מסוים.
הזקן[1946] גם[1947] בהיותו עיוור צייר [זאת] כדת, קורא [לו] בכור, כפי שאני מכנה בקֶרב המלכים את הקיסר.[1948] ומוסיף עשו,[1949] שדרכו מבינים הארמיים תמיד – רומאי, מי שבכל זאת באמצעות המשיח שונה ליעקב, לפי דעת עובדיה[1950] ודניאל.[1951]
קח, אומר האב לבכור, את כלי זינך, קשת ואשפה.[1952] השליחים לא נשאו כלי זין, לא קשת ציידים. את המאמר הטיפו,[1953] לקחו מים רבים, עמים רבים, שדרכם חוג הארצות, לא בזכות המלחמה אלא בשמע אוזן ציית לי.[1954] [קח] עתה, בשלחך [צבאות] לצוד איים לפי דוגמת האבות. מאחר שהרֶשע זה-עתה כיבה לו[1955] את השלהבות ומזה זמן רב הצטננה חיבת רבים, היה צורך להניע את הצבאות במצוות זקן העולם, יצחק, כדי שאת האיים שלך, החֵרשים למלים, שאותם בדיבור לא יכולת, תכריח שלתוכם ייכנסו צבאות, תכבוש במלחמה, תצוד בברזל.

1940 המשך הפסוק: וְעַל לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה.

1941 לפי מתיאוס ד 18-19 (ומקבילות. בתרגום דליטש): ויהי בהתהלכו על-יד ים הגליל וירא והנה שני אנשים אחים שמעון הנקרא פטרוס ואנדרי אחיו משליכים מצודה בים כי דיגים הם .ויאמר אליהם לכו אחרי ואשימכם לדייגי אנשים.

1942 הכוונה לגילויי ראשית המאה השש-עשרה.

1943 כלומר בפסוק הנ"ל, יר' טז. טז. לא ברור משום מה מצוין כאן בשולי כתב-היד (ובדפוס) יר' א.

1944 הכוונה כנראה באותן מלים שהושוו לעיל ללשונות אש.

1945 חזון יוחנן יז 1 (בתרגום דליטש): הזונה הגדולה היושבת על מים רבים. שם 15: ויאמר אלי המים ההם אשר ראית אשר הזונה יושבת עליהם עמים והמונים המה וגוים ולשונות. פרק זה מצוין כאן בשולי כתב-היד (ובדפוס).

1946 הוא יצחק, שאודות ברכותיו ליעקב ועשיו דיבר קודם.

1947 בדפוס נוספה כאן בטעות המלה tamen שאינה בכתב-היד.

1948 בימי הביניים נחשב הקיסר כראשון, או כבכור, מכל שאר המלכים.

1949 הצירוף אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ (בר' כז, יט) נאמר בפי יעקב ולא בפי יצחק, וכמוהו גם בפי עשיו (שם, לב). ואפשר שכוונת אג'ידיו לפסוק א, ששם נקרא הוא לא בכורו אלא עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל.

1950 נפילת עשו היא עניינו של ספר עובדיה. בשולי כתב-היד נכתב כאן בכתב ידו של אג'ידיו: עובדיה: עולה [או: עלה] המושיע על ידי קיסר לתשועת עמים. הערה זו לא נדפסה (כמו רוב שאר ההערות, אך האחרות אינן אלא הפניות קצרות אל הנאמר בטקסט), וזה לשונה: Abdias: ascendit salvator caesare ad gentes salvandas.

1951 כנראה כוונתו לדברי דניאל דלעיל בעמ' 109. ואפשר שהכוונה גם לדנ' ז, יג.

1952 בר' כז, ג: וְעַתָּה שָׂא נָא כֵלֶיךָ תֶלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ.

1953 כלי הזין משל לדברי תורה גם בבבלי, שבת סג ע"א.

1954 לפי תה' יח, מה.

1955 הכוונה לעשו.

לפיכך הבטחתי שאשלח קודם דייגים ברשתות רוחניות, אחר-כך ציידים של איים רחוקים, מצוידים בצבאות שנמסרו על-ידי יצחק. מי שאמר במקום זה דייגים ואחרי אלה ציידים, כדי שלא ייעלם ממך אודות מי הוא מתכוון, בנבואה אחרת מספר הוא את מה שאמר.
שמעו, אומר הוא, את דבר ה' גויים.[1956] הנה זה הזמן והתפקיד של השליחים אשר קראו לגויי חוג הארצות.
שמע עתה, קיסר, את התקופה ואת החלקים השייכים לך. והודיעו באיים שרחוק הם.[1957] הגידו באיים שרחוק הם: בריטניה, היברניה[1958] ו[האיים] המאושרים[1959] - קרוב, קובה והיספניולה[1960] – רחוק.[1961], אלה שרחוקים הם. אותך מסמנות, אותך מורות באצבע, את מפעלותיך, נצחונותיך, תהילתך, המלים הללו.[1962] כדי שאתה כרועה תבקש מחוץ לדיר זה את שאר הכבשות אשר לא היו,[1963] במשך למעלה מאלף וחמש מאות שנה, ותצור ותנעל בדיר,[1964] לשם כך את המלים הללו, מביא הנביא שלך בפשטות, בהשוואה לדברים אלה, אינני יודעת מה יוכל להציג אותך באופן יותר פתוח, מה את תקופותיך, את דאגתך, את המפעל, את האושר. הודיעו, אומר הוא, באיים אשר רחוק הם, והגידו מי שפיזר את ישראל קיבץ[1965] אותו, וישמור אותו כרועה עדרו.[1966] פיזר את הגויים בבניית המגדל,[1967] קיבץ במלמד [בקר] בהכרזת הצלב.
לא את כולם קיבץ לפני תקופתך. הקו לא יצא בכל הארץ.[1968] את הכבשות שיחרר במקום שומם כלשהו. בפנותו[1969] אליך בחר דויד חדש, כדי שתקבץ את שאר הכבשות אל הדיר, שתשגיח תשמור ותנצור את המקובצות לבל תאבדנה. אחד הובהל פה אחד אל משימה זו. כדי שבהיותך רועה אחד תיצור דיר אחד.
[עמ' 161] עליך למנות אפוא אותיות אלה כרוחניות, לשקול דיבורים אלה כחיים. כי לך לבדך אחרי הדייגים השליחים מסרו הן את עצמן.[1970] דרך אותם [דייגים שליחים] רכשו את העולם הנודע, דרכך את [העולם] הבלתי נודע;[1971] דרך אלה הקיפו הן חלק, דרכך את

1956 יר' לא, ט: שִׁמְעוּ דְּבַר ה' גוֹיִם וְהַגִּידוּ בָּאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֶה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

1957 לשון הפסוק דלעיל, לפי תרגום הוולגאטה.

1958 היא אירלנד.

1959 אלה שמתוארים כעין גן עדן במיתולוגיה היוונית, זוהו עם מקומות שונים, כגון עם האיים הכנריים והאזוריים.

1960 באי זה שוכנות היום האיטי והרפובליקה הדומיניקנית.

1961 המשפט מ-הגידו נוסף בשולי כתב-היד (ונדפס בתוך סוגריים).

1962 שבפסוק מירמיהו.

1963 יוחנן י 16 (בתרגום דליטש): וצאן אחרות יש לי אשר אינן מן המכלאה הזאת ועלי לנהל גם אותן.

1964 לפי 'ושמרו כרועה עדרו' שפסוק דלעיל.

1965 בנוסח הוולגאטה: יקבץ.

1966 לפי נוסח הוולגאטה לפסוק (פרט לאמור בהערה הקודמת).

1967 הכוונה כנראה למגדל בבל.

1968 לפי תה' יט, ה (הנדרש קודם בעמ' 114, 153).

1969 הנושא הוא האל (הקו אינו יכול לשמש כאן נושא, כי הוא בלטינית ממין נקבה).

1970 הנושא הוא האותיות, כפי שמוכח מצורת הנקבה רבים של הפועל שיתורגם להלן כ-צדו.

1971 העולם הבלתי נודע, הוא העולם החדש, אמריקה.

השלם; דרך אלה הכניעו את הארצות המונחות לפני עיני הכול, דרכך ודרך תקופתך [ו]המשפחה הספרדית[1972] צדו עולם אחר וחדש.
אותן מלים אפוא ואותיות אלהיות, שומרות העולם, ציידות של נשמות, מושיעות בני תמותה, מכנות אותך שופט, מגן. דרך פי ישעיהו: איה המונה הסופר שלנו,[1973] איה החכם השוקל שלנו.[1974] אתה, קיסר, שאותך, אחרי השליחים, זימַנו לתפקיד כה אלהי, שעבורך בלבד שמרנו בחינת כבוד, יקר, תהילה, האם תסבול שישפילונו, שיידחונו, שימסרונו לשכחה?
אתה שהוצאת אל האור חלקים [בכתב-היד דף 189 ע"א] נסתרים של חוג הארצות, אל נא תהי חמדן יותר בנוגע לשמים מאשר לארצות. הוצא אל האור את החלקים הנסתרים של כתבי הקודש. לפניך היו נסתרים ספרי סודות, לא של נומה,[1975] לא של פיתגוראס,[1976] לא של בני תמותה,[1977] אלא של אותן מתנות אלהיות שפתחתי אני בסיני למשה,[1978] מן השמים אל הארצות משכתי, ואצל הנשמות החסודות של הזקנים הפקדתי, ואז לשליחים הנפקתי.
לבסוף בעת היוולדך הכינותי, ממחשכי העבריים משכתי, הכנסתי לעיר [לרומא], לראש האימפריה שלך. תחילה מיקמתי בידי החסידים, אסור היה שיגיע אליך בגיל מוקדם יותר, לא לפני השנה השלושים [מותר היה] שתיגע בסודות,[1979] כפי שהיוונים מסרו בכתבים[1980] והמשיח אישר בדוגמה.[1981] שכן רצה הוא לעשות וללמד. מה הוא זה מראה הוא באומרו: מה שעושה אני, תקבלו נא גם אתם את הדברים שיש לעשותם.[1982]
בשלה היא התקופה, בָשל הקציר.[1983] בָשל דברים אלה, אותן מלים, אותן אותיות, לא מלאכותיות אלא נימפות אלהיות אמיתיות,[1984] שכן כך מכנה 'תרגום' לשיר השירים,[1985]

1972 מצד אמו היה קרל החמישי בן למלכי ספרד, כובשי יבשת אמריקה.

1973 בשתי משמעויותיה של המלה העברית סופר, כותב בספר ומונה.

1974 יש' לג, יח: לִבְּךָ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה סֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל אַיֵּה סֹפֵר אֶת הַמִּגְדָּלִים. מספר הפרק צוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק נדרש כבר לעיל (ראה עמ' 156, ושוב להלן בעמ' זה).

1975 מלך רומאי עתיק, שלפי האגדה ייסד הרבה מן הפולחנות הרומאיים, וכתב זאת בספרים שאבדו, ונתגלו דורות רבים אחריו.

1976 גם לפילוסוף פיתגוראס יוחסו כתבי סודות רבים שאבדו ונמצאו בחלקם במרוצת הדורות.

1977 או: של [מתנות] אנושיות.

1978 כדלעיל בעמ' 115. ולפי בבלי. שבת פט ע"א.

1979 קרל החמישי הגיע לגיל שלושים בשנת 1530, שנת הכתרתו, שבה נכתב ספר זה. לדעת אג'ידיו אסור לעסוק בסודות דווקא לפני גיל שלושים.

1980 לא ברור לאלו כתבים הוא מכוון.

1981 ישו החל בפעולתו רק בגיל שלושים.

1982 אולי הכוונה ליוחנן יד 12 (בתרגום דליטש): המאמין בי יעשה גם הוא את המעשים אשר אנוכי עושה.

1983 לפי מתיאוס ט 37; מרקוס ד 29.

1984 או: של נימפה [= כלה] אלהית אמיתית.

1985 תרגום שה"ש ד, ח-יב מתרגם 'כלה' כנינפי. כמשמעותה הראשונה של המלה ביוונית (ובפסוק יב, אפשר אולי לפרש את המלה גם כלשון רבים). וכדלעיל עמ' 94.

קוראות לך, באמצעות האורקלים של יואל: בָשל קציר שְלח מגל.[1986] פעמיים נמסר צו זו: דרך יואל בחורבן ירושלים, דרך יוחנן בחורבן העיר רומא.[1987]
אך הישמר, השגח במשמרת, הגֵן כרועה של עמק יהושפט,[1988] עמק המשפט וההרשעה, בין שבע הגבעות[1989] והטיבר, למקום שעתה ירדה העיר, כשנזנחו הגבעות העתיקות העבירה עצמה אל העמק כדי להיות מורשעת באכזריות. סמֵן את מה שאומר, תראה בחטף, אלא אם כן תזדמן [לשם].
לא אמרתי דרך אותו נביא[1990] שלח מגל, אלא שִלחו. לא אתה לבדך שלחת את המגל של בורבוניוס.[1991] אחֵר, אם אינך מתנגד, עתיד [היה] לשלוח אותך עצמך כמגל קיצוני. מיהו זה ומתי, קצת אחר-כך נתתי סימן בטוח ביותר, גם של המעשה וגם של האיש.[1992] של המעשה כאשר תתמוטט מצרים, כאשר יסולק הסולטן[1993] מן הנילוס וממפיס,[1994] כאשר יימחה חילו המזהיר מכל חוג הארצות בלא שריד.
את המעשה הסברתי, האיש כבר אינו יכול להיות מוטל בספק.[1995] אותה עוצמה, אותו חוזק, אותה משפחה אשר מוטטה את האימפריה המצרית,[1996] אלא אם כן תנקוט באמצעים מקדימים, עתידה למוטט את [האימפריה] הרומאית. אמרתי[1997] אודות מצריים ואדום, שאותו תמיד מבינים הארמיים כרומא. את מצריים ראית, תראה, אם תסבול [זאת], את אדומיאה,[1998] בהיותן נוקמות המלים והאותיות האלהיות, שהוזנחו ונידחו.
מתלוננות הן אצל האב, כפי שאודות התחינות אמר פניקס,[1999] ואומרות דרך ישעיהו איה 'סופר' איה שוקל,[2000] איש אינו מונה, איש אינו שוקל. האב,[2001] בשומעו את התחינות

[1986] יואל ד, יג: שִׁלְחוּ מַגָּל כִּי בָשַׁל קָצִיר. השינוי מלשון רבים ליחיד אינו מצוי בוולגאטה. מספר הפרק (3 בוולגאטה) נכתב בשולי כתב-היד ובדפוס.

[1987] חזון יוחנן יד 15 (פרק זה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[1988] יואל ד, יב: יֵעוֹרוּ וְיַעֲלוּ הַגּוֹיִם אֶל עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט כִּי שָׁם אֵשֵׁב לִשְׁפֹּט אֶת כָּל הַגּוֹיִם מִסָּבִיב: הפסוק שלפני המובא לעיל. אג'ידיו מזהה כנראה את עמק יהושפט עם מקום הרס רומי בשנת 1527.

[1989] שבע הגבעות שעליהן נבנתה רומי העתיקה.

[1990] יואל, כדלעיל.

[1991] כדלעיל בעמ' 105.

[1992] הכוונה לפסוק המובא אחר-כך באותו פרק (יואל ד, יט): מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה תִהְיֶה וַאֱדוֹם לְמִדְבַּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִיא בְּאַרְצָם.

[1993] הכוונה לשולטן הממלוכי, שסולק בידי העותמאנים.

[1994] נוף. עיר מצרים. בתקופת אג'ידיו זוהתה כנראה עם קהיר.

[1995] דומה שהרמז מצוי במלה 'לשממה' שבפסוק הנ"ל ביואל, שכולל את אותיות השם שלמה. דומה שהאיש הוא או השולטאן התורכי, סולימאן המפואר הנזכר להלן, שכן סולימאן הוא צורה של השם שלמה, או שהוא שלמה מולכו (!).

[1996] Aegyptium . כך דומה שבכתב-היד, ובדפוס Aegyptum.

[1997] בפסוק דלעיל.

[1998] כך נקראה הפרובינקיה האדומית בתקופה הרומית.

[1999] איליאדה ט שורה 502 ואילך. פניקס, מחנכו של אכילס, מתאר בנאומו איך התחינות (Λιταί), בנות זאוס, מתלוננות אצל אביהן ומשפיעות עליו להיטיב או להרע.

[2000] יש' לג, יח, הפסוק שנדרש רבות לעיל.

[2001] אולי, אב הבנות.

הצודקות של הבנות, אומר לך ולסולימאן,[2002] שִלחו מגל.[2003] את כל אחד מהשניים מעורר הוא מן הגבולות הקיצוניים של אירופה. שלחת מגל אל הקציר האנושי, שלח אל האלהי. צווה על חכמיך אותיות לספור, מילים לשקול, [עמ' 162] כמו שאת אלה אשר מחזיקים אתם כמתנגדות, כמלאות חמה, אחר כך כאן אם מעריצים אתם אותן, תמצאון שומרות ומגינות.

צַווה שייחקרו ספרים ששייכים לרומא. צווה שיגוללו בידי שקדנים, שרזים יחופשו, שיוכרו מקומות לאין מספר בתורה ובנביאים, היכן [שכתוב] השילוש הקדוש ביותר, שגב האב, לידת החכמה, הקשר והאהבה של הרוח, הכוח בבריאת העולם של המאמר שכל הדברים נעשו דרכו,[2004] ושהמשיח, האל מתוך שבא ומת במוות קשה, עתיד להשיב חיים למתים. דברים אלה, אומרת אני, בכל מקום יש למצוא.[2005]

במקום זה ענייניך, ענייני העיר רומא, ענייני האוונגליונים, צריכים להיקרא במיוחד גם באופן נרחב, גם בפתיחות גם בבהירות. וכן יש להוציא לאור כה הרבה רזים של מלים ואותיות עד שאי אפשר שלא להתבייש, לא להתחרט על כך שהציפייה היתה כה ארוכה והבנה של סודות לאין מספר נדחתה עד עצם תקופה זו.

[בכתב-היד דף 189 ע"ב][2006] אודות שיטות השקילה תלומד במתודה.[2007] על הספירה[2008] כבר רמזתי כשכבר הזכרתי את האות האמצעית אשר בתורה,[2009] אשר בתהילים.[2010] דבר זה נמצא לא רק בספרים סודיים, אלא גם ב'מסורת' וב'תלמוד' ב'קידושין' מזכירים אודות דברים אלה.[2011]

בספר זה, מלבד הדברים שאמרתי, מוסיפים את שבח תורת המשיח, אשר לה, מסֵפר 'הרבין'[2012] ב'תלמוד', מיוחד מסֵפר השמינייה.[2013] לפיכך כותרתם של מזמורים מסוימים של דויד היא על השמינית.[2014] מאחר שלתורה הישנה שבעה, לביאה השנייה של המשיח מוקדשים עשרה,[2015] ובכן את שבחי התורה החדשה הפקדתי אצל סודות מספר השמונה. כי כמו שמסרו הארמיים, פסוקי התורה שמונת אלפים שמונה מאות שמונים ושמונה. ולא די בכך, אלא בשמונה רבים יותר של תהילים, שעליהם הוסף גם את אלה, את העובדה

2002 הוא סולימאן הראשון ('המפואר'), הסולטאן העותומאני בימי כתיבת ספר זה.

2003 לפי הפסוק הנ"ל. הפרק ביואל מצוין גם כאן בשולי כתב-היד.

2004 לפי יוחנן א 3.

2005 בשולי כתב-היד נכתב כאן: Articuli fidei hic per te Caesar, כלומר עיקרי האמונה כאן על ידך קיסר.

2006 בשוליים העליונים של העמוד כתובה האות א בעברית וכן שם האות באותיות לטיניות.

2007 הכוונה כנראה לפרק שתוכנן להמשך.

2008 כוונתו לשקילה ולספירה הנזכרים בפסוק הנ"ל, יש' לג, יח.

2009 לעיל בעמ' 153.

2010 דומה שלא נמצא. אך על האות ע' של יער (ראה בהערה הבאה), דיבר אג'ידיו לעיל בעמ' 148.

2011 בבלי, קידושין ל ע"א: 'לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה שהיו אומרים וא"ו דגחון [וי' יא, מב] חציין של אותיות של ס"ת, דרש דרש [וי' י טז] חציין של תיבות, והתגלח [וי' יג, לג] של פסוקים,יכרסמנה חזיר מיער [תה' פ, יד] עי"ן דיער חציין של תהלים [ראה להלן עמ' 201], והוא רחום יכפר עון [תה' עח, לח] חציו דפסוקים'.

2012 צ"ל מסכת ערכין, כדלהלן בהערה הבאה.

2013 בבלי, ערכין יג ע"ב: 'רבי יהודה אומר כנור של מקדש של שבעת נימין היה שנאמר "שובע שמחות [את] פניך" [תה' טז, יא] אל תיקרי שובע אלא שבע. ושל ימות המשיח שמונה שנאמר "למנצח על השמינית" [תה' יב, א] על נימא שמינית של עולם הבא' (למקום זה מפנה גם סקרה). עניין זה נידון גם לעיל, בעמ' 101, 116.

2014 תה' ו; יב. גם עניין זה כבר נידון לעיל שם.

2015 לפי דברי הרמב"ן על העולם הבא, המובאים לעיל בהערה לעמ' 101.

ש[הפסוקים] של ספר דברי הימים גם כן בשמונה מעטים יותר,[2016] כך שכל אלה, גם התורה כמו הנביאים, כמו המזמורים, כאילו מכריזים בכל מקום במספר זה, שהוא סמל של התורה החדשה, לא דבר אחר מאשר שסוף התורה הוא המשיח. אליו גם נוטים וגם מייחלים כל הדברים, כמו חיילים שבשעה שעוטים את סמלי מנהיגם נראים כמתפנים [מכל דבר אחר] אליו בלבד, למענו קיימים, נראים הם כאילו אליו בלבד כאל מטרה צופים, חוקרים, מתבוננים.

דברים אלה חפצה הייתי שייאמרו אודות האותיות בכלל. לו החלטתי לעקוב אחר כל ענייניהן, שום מגילות לא היו יכולות להספיק.

ספר ששי[2017]

יש לדבר על [האותיות] הפרטיות, במקום שנותר להן. לשם דוגמה יש לעבור עתה במרוצה על מעטות. בראשית 'אלף' א[2018], תחילה וראש של האותיות, מורגלת לשימוש כראשית כל העניינים האלהיים. שכן 'כתר' היא המקור שמשם מושכים ונאצלים כל הדברים, כמו 'אלף' תחילת כל האותיות. ויש לה סוד זה, שבהכילה בתוכה את שלוש האותיות, כפי שספר 'תמונות'[2019] טוען בהרחבה ותכופות, בכל זאת נשארת היא אחת. שכן מורכבת היא מ'ואו' אמצעית ו'יוד' כפולה,[2020] כדי שתראה באותה 'כתר' את ה'ספירה' הראשונה, המכילה שתיים שיוצאות [ממנה].

היגיון זה גרם שבשעה שכינה עצמו בשם אצל משה, מאחר שקבע לעצמו שֵם [הגזור] מפועַל ההויה, שבו לא מופיעה 'אלף', כדי ש'אלף', סמל לאב, תמוקם בשם, לא השתמש האל ב[צורת] פועַל של זמן הווה אלא בעתיד, ואמר 'אהיה אשר אהיה',[2021] שבשפתי פירושו אינו הנני [עמ' 163] מי שהנני, אלא אהיה מי שאהיה.[2022]

אומנם מאחר שהשליח השאיר בכתובים שהאב לבדו הוא בעל אלמוות,[2023] בגלל שהוא מחוויר[2024] מתוך סמכות כלשהי של מקור ראשון, מאחר שהצאצא לוקח אליו ממנו עצמו את הראשית ולא הוא עצמו מן הצאצא, לפיכך בהיותי סוגדת בתכלית ההערצה לשם זה, כלומר לזה אשר נקרא באותו שם, בחזרת שם זה,[2025] בכל מהלך כתבי הקודש, נהגתי במתינות. ומאחר שיחידה היא ה'ספירה' בהיותה יולדת ולא נולדת, כך שם זה ביקשתי

[2016] בבלי, שם (קידושין ל ע"א): 'תנו רבנן חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת, יתר עליו תהלים שמונה, חסר ממנו דברי הימים שמונה'. מקור זה לגופו אינו מחוור, כפי שהעירו המפרשים.

[2017] כותרת זו הוספה בשולי כתב-היד. ספר חמישי אינה מצויינת, ויש להוסיפה אפוא לדי הכותרת שבעמ' 145. אין התאמה בין חלוקת פרקים זו למצוין בתוכן העניינים שבראשית כתב-היד (כפי שהעתיק סקרה בעמ' 65.

[2018] בכתב-היד נכתב כאן האות בעברית, אחרי שנכתב שמה בטרנסליטרציה.

[2019] הוא ספר התמונה שאג'ידיו ייסד עליו את הספרון על האותיות העבריות.

[2020] על צורה זו של האות אלף ומשמעותה הקבלית מרחיב אייגידיוס בספרון על האותיות העבריות (בתרגום עמ' 42), המתבסס על ספר התמונה.

[2021] שמות ג, יד. בשולי כתב-היד כתובה המלה אהיה באותיות עבריות.

[2022] גם רש"י בפירושו לפסוק רואה באהיה לשון עתיד: 'אהיה עמם בצרה זאת אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכויות'. וכיו"ב בספרון על האותיות העבריות, בעמ' 43 בתרגום: לפיכך האל בעומדו לומר למשה את שמו הגדול, מה שלא עשה לאף אחד מן האבות, השתמש תחילה באות עליונה זו, כאשר הוא אומר 'אהיה', אסבול את כוח [האויב].

[2023] הראשונה אל טימותיאוס, ו 15.

[2024] palleat . כך כמדומני כתוב בכתב-היד. ובדפוס polleat שפירושו מתחזק. ההלבנה רומזת אולי לצבע הלבן המיוחס בקבלה לספירת כתר המתואר כזקן בעל שיבה, היא המקור הראשון.

[2025] הכוונה לאהיה החוזר פעמים בפסוק.

שייקרא[2026] רק במקום אחד, כאשר בראשונה הראיתי את עצמי למשה מתוך להבת הסנה הבוער.
עניין גבוה, מקודש, אלהי מכול הוא 'אלף'. מאחר שעניין יחיד הוא בזרימה לא מצד אחר ובקיום לא מאחֵר אלא מתוך עצמו, היה צורך להזכיר זאת במקום אחד בלבד, כדי שתכונה זו, להתקיים מתוך העצמי, [תכונה] שדבֵקה באחד בלבד, תישמר גם בשיטת הכתיבה, בכך שהיא נקראת רק במקום אחד.
מסיבה זו כאשר שומע אתה 'אלף', בהיותך מלא חיל ורעדה, שא ככל יכולתך את הנשמה, השכל, החסידות, והערץ הערצה נדהמת את זה אשר בהפיקו מתוכו את כל הדברים, בהחלט לא הופק משום דבר.
זה, גם אם יהא שווה לנאצלים, בכל זאת סגולה עצמית יש לו, כמו 'אלף' מאחר שאינה נובעת מאחר, לפיכך שלוש תהילות ייחודיות לה וגם עצמיות: שהוא הבולט ביותר מעל כל הדברים, שהוא מפיק את כל המאורות, שהוא מכלכל את כל הדברים שהוא מפיק. שכן כל הדברים הם מאבי, אמר האורקל, ונתן לבן שיהיו לו חיים בעצמו.[2027]
רואה אתה אפוא שה'אלף' הוא עניין אשר מעולם לא נמסר לאדם, מעולם לא הוכר בשם, אלא במקום שבו התלכדו שלושה דברים אלה: גובה, מקור אור, ומשימת רעִייה.[2028]
לפיכך לא קיבל הדבר את מלוא משמעותו אלא אז בהר חורב, אז באש המאירה ואינה שורפת, אז בהזנת עדר.
המתחרה היוונית תפסה את ההזדמנות של סודות אלה. [בכתב-היד דף 190 ע"א] שמעה בסודותי בעשר הספירות האלהיות, שהראשונה הבולטת מכול נקראת הר, שממנו מקפצות החוצה גם תשע הֶארות וגם מזונן שלהן ושל כל הדברים האלהיים והאנושיים, [מזון] אשר בסודות, בשפת הארמיים, מכונה 'פרנסה'. משם שפעו יסודות האגדה[2029]גם של פרנסוס וגם של תשע האחיות.[2030]
ומאחר[2031] שכל הדברים [מקורם] מ'אַלף', אשר נקראת גם 'אֶלף' בארמית[2032] וגם אלפא ביוונית, בהיות 'אֶלף', כלומר אלפא, מחוברות באמצעות מלת היחס de,[2033] כיבדו [היוונים] את השם דֶלְפא ו-דֶלְפוֹס.[2034]
הוסף שלאחר שנחצתה העשירייה,[2035] כפי שלעתים קרובות היה צורך לומר, לשילוש הגבוה ושביעיית הבניין שכל אחד משני האיזורים משיג את ראשו. אודות הראש וההתחלה

[2026] בנדפס Legi ב-L גדולה, ולא כך בכתב-היד.

[2027] מתיאוס יא 27: כל הדברים נמסרו לי מאת אבי. יוחנן ה 26 (תרגום דליטש): כי כאשר לאב יש חיים בעצמו כן נתן גם לבן להיות לו חיים בעצמו.

[2028] או: כלכלה.

[2029] fabulamenta . את המלה בצורה זו לא מצאתי במילונים.

[2030] הכוונה לתשע המוזות המתגוררות, לפי המיתוס היווני, בהר פרנסוס הסמוך לדלפי.

[2031] משפט זה (עד דלפוס) סומן מתחתיו בקו ובצד בסימני +. אפשר שהמחבר, שחש שכאן הפליג קצת בדרשתו הלשונית, שקל להסירו במהדורה הסופית.

[2032] קביעה מפוקפקת.

[2033] לא ברור אם כוונת המחבר למלת יחס לטינית זו, או למילית הארמית דְ.

[2034] אלה הן ואריאציות שאפשר לגוזרן מהשם דלפי, המקדש והאורקל החשוב של אפולו. כאמור, מקדש זה שכן בקרבת הר פרנסוס.

[2035] גם: נחצה הדינר. עשר הספירות נחלקו לשלוש ושבע, אריך אנפין וזעיר אנפין.

של השילוש זימרו גם [שיר] השירים גם דניאל. שם ראשו זהב טוב ביותר,[2036] כאן שערות ראשו צמר לבן.[2037] אודות [הראש] האחר, כלומר בבניין, לפיכך רומם הוא את הראש,[2038] שכן אותו ראש קודֵם אינו יכול להיות מרומם, מאחר שאין לו דבר גבוה יותר, כלומר מקום שממנו יצא.

יוון הקשובה וחדת ההבחנה אף זאת לא החסירה, אך גם להר הקדוש קראה בעל שני ראשים,[2039] מזה בפסגה נישאה יותר, מזה בשפלה יותר. כי גם 'נישא'[2040] כמו שהוא אצל ישעיהו,[2041] ובמקומות רבים פירושו נישא.

פרט לכך יש סודות רבים, שהארמיים דנים עליהם באות 'אלף'. למרות עובדת היות כל שאר האותיות קדושות, שבכך מתכוונים הם לכוחות אלהיים, את 'אלף' לבדה, בשל הדברים שאמרנו, קראו הם קדושה שבקודשים. ואות זאת [ראו הם בבחינת] החלק הפנימי של המקדש, וזה עצמו האסור בכניסה לכול, פרט לכוהן לבדו, וזאת פעם בשנה, כפי שאות זו של השם נגלתה למשה לבדו. ואף לא למשה אלא פעם אחת. יתר על כן, מאחר שכפי שאמרתי [אלף] מכילה שלוש אותיות הסגורות בה, באותו מקום יחיד ביטאה היא שלוש פעמים.[2042]

ולבל תחשוד שבעשר ספירות יש משהו שאיננו בה, מזכירים הארמיים ש'אלף' מציינת צורת 'כתר'; היוד הכפולה את שני ה'כרובים' האלהיים – 'חכמה' ו'בינה', אתם מכנים [אותם] בן ורוח; ואז 'ואו' אמצעית את ששת גבולות[2043] הבניין. שכן 'ואו', [עמ' 164] האות השישית, מייצגת אותן שש. אכן מאחר שליצירת העולם השש זקוקות לשביעית, להשתמש כבמכשיר[2044] הכרחי, לפיכך סוברים [הארמיים] ש'אלף' איננה רק העליונה אלא גם כל הדברים.

הוסף שמאחר שכל הדברים משתתפים ונמצאים באל, כפי שמפרסם אנכסאגורס, [בהיות] השכל בלתי [נוכח],[2045] כל הדברים בכל הדברים,[2046] כך אחת מן העשר תכיל עשר, את עצמה ותשע אחיות. אם תספור את כול הדברים, יהיו מאה. מאידך גיסא כל אחת מחזיקה את אותן מאה, כי מאחר שעשר הן, כל אחת ואחת מהן מכילה מאה, יהיו כל הדברים אלף.

2036 שה"ש ה, יא: רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז. לפי תרגום הוולגאטה.

2037 דנ' ז, ט: וּשְׂעַר רֹאשֵׁהּ כַּעֲמַר נְקִא. הוולגאטה נוקט בתואר נקי ולא לבן.

2038 לא ברור לאיזה פסוק הכוונה.

2039 הכוונה שוב להר פרנסוס המתואר כבעל שני ראשים למשל במטמורפוזות לאובידיוס א 316, ב 221.

2040 כוונתו ודאי להברה נס שבשם ההר פרנסוס דלעיל.

2041 יש' ו, א: וָאֶרְאֶה אֶת אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא. פרק זה מצוין בשולי כתב-היד (ובדפוס). המלה נשא כתובה באותיות עבריות בשולי כתב-היד (שמות האותיות הוכנסו גם לדפוס).

2042 הכוונה לשלוש פעמים שמופיעה המלה אהיה בשמות ג, יד.

2043 בלשון הקבלה: ו' קצוות.

2044 או אבר.

2045 או: שכפי שמפרסם אנאכסאגורס הבלתי מובן. השוה G. S. Kirk @ J. E. Raven, *The Presocratic Philosophers*, Cambridge 1964, p. 367: 'It is actually very doubtful whether any critic, ancient or modern, has ever fully understood Anaxagoras'. עוד מובאות מאנכסאגורס מצויות להלן בעמ' 225, 231.

2046 כך מצטט בשם אנכסאגורס גם אפלטון, פיידון c72 (בתרגום העברי, כתבי אפלטון כרך ב עמ' 28). לעניין זה חוזר אג'ידיו גם להלן, בעמ' 213.

מכאן נעשה ש'אלף', שאת כל הדברים הללו נושאת בחיקה, תציין אלף בלשון הקודש. כך בשירים שלוש פעמים[2047] 'אֶלף', אשר הן האותיות 'אַלף', מונחת במקום אלף.
לשם כך עשיתי זאת, כדי שאציג את השוויון של שלוש הראשונות. לבל תתעה, מתוך ששיערת ש'אלף כתר' מכילה אלף, ששתי ה'ספירות' היוצאות [ממנה] אינן חובקות אותם דברים.
ועוד ש'כתר' הנקראת 'אלף' השפיעה את החכמה, לפיכך הפכה לפועל המציין לימוד, כפי שמעיד איוב,[2048] משלי,[2049] [שיר] השירים,[2050] ירמיהו.[2051]
פרט לזאת [אלף] מונחת גם במקום ראשית,[2052] כי גם 'אלף' [ראשיתן] של האותיות כמו ש'כתר' תיקרא ראשית ה'ספירות'. שם זה בפרק שלושים וששה של בראשית, מוחדר למעלה משתים עשרה פעמים.[2053]
ולאחרונה, מאחר ש'כתר' שנקראת 'אלף' מזינה ומגדלת בשפעה את כל הדברים, לפיכך, בהיותה מפרנסת[2054] בני תמותה, גם שור מכונה בשם 'אלף'.[2055] וכדי שלא תאמין ש'כתר' לבדה ממלאת את תפקיד ההזנה, שתשע האחרות אינן מכירות תפקיד זה, לפיכך הנחתי את השם 'אלף' במקום שוורים בספרים הקדושים תשע פעמים. בדברים ארבע פעמים,[2056] בתהילים פעמיים,[2057] פעם אחת במשלי,[2058] בישעיהו[2059] ובירמיהו,[2060] כדי שתשאף למזון באותה מידה גם מ'כתר', שהוא ה'מפרנס', כלומר מזין, של האלהיות, גם מתשעת הייצוגים והסוגים של האידאות, שהן המייצגות של שכלים ונשמות.

[2047] שה"ש ד, ד; ח, יא; ח, יב (מקומות אלה נרמזים בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2048] איוב טו, ה: כִּי יְאַלֵּף עֲוֹנְךָ פִּיךָ. איוב לג, לג: הַחֲרֵשׁ וַאֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה. איוב לה, יא: מַלְּפַנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ (ופירש אבן עזרא: 'מלפנו - חסר אל"ף והוא מן ואאלפך חכמה'. וראה גם בהערה שאחרי הבאה). פרקים אלה מאיוב מצוינים גם בשולי כתב-היד (ובדפוס).

[2049] משלי כב, כה: פֶּן תֶּאֱלַף אֹרְחֹתָו. פרק זה מצוין גם בשולי כתב-היד (בדפוס). ואולי הכוונה גם לצירוף אַלּוּף נְעוּרֶיהָ (משלי ב, יז), שלפי תרגומו בוולגאטה פירושו מדריך נעוריה.

[2050] הכוונה לשה"ש ד, ד: כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים. ומפרש אבן עזרא: 'ויש אומרים כי התי"ו [במלה לתלפיות] נוסף ויחסר אל"ף והוא מן "מלפנו מבהמות ארץ" [איוב לה, יא]'. פרק זה משיר השירים מצוין בשולי כתב-היד (ובדפוס).

[2051] יר' יא, יט: וַאֲנִי כְּכֶבֶשׂ אַלּוּף. ולפי תרגום הוולגאטה כאן אלוף פירושו מאולף. פרק זה מירמיהו מצוין בשולי כתב-היד (ובדפוס). אומנם להלן פירש כנראה אייגידיוס אלוף שבפסוק זה במשמעות פר.

[2052] או ראש וראשון, או נסיך. כגון בצירוף אלופי אדום דלהלן בהערה הבאה

[2053] בבראשית פרק לו מנויים אלופי אדום, ומספרם עולה על שנים עשר.

[2054] altor . כך בכתב-היד. ובדפוס, בטעות, alter.

[2055] אלף או אלוף פירשו שור (וכן צורת האלף בכתב העברי העתיק ציינה דמות שור), עניין זה חוזר גם בעמוד הבא.

[2056] דב' ז, יג; כח, ד; שם יח; נא: שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ. פרקים אלה מצוינים בשולי כתב-היד, ובדפוס הוספה שלא כדין הפניה לפרקים ג, ד.

[2057] תה' ח, ח: צֹאנָה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי; קמד, יד: אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים. פרקים אלה (לפי מספור הוולגאטה) מצוינים בשולי כתב-היד (ובדפוס).

[2058] משלי יד, ד: בְּאֵין אֲלָפִים אֵבוּס בָּר וְרָב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר. פרק זה מצוין בשולי כתב-היד (ובדפוס).

[2059] יש' ל, כד: וְהָאֲלָפִים וְהָעֲיָרִים עֹבְדֵי הָאֲדָמָה בְּלִיל חָמִיץ יֹאכֵלוּ אֲשֶׁר זֹרֶה בָרֵחַת וּבַמִּזְרֶה. פרק זה מצוין בשולי כתב-היד (ובדפוס).

[2060] יר' יא, יט: וַאֲנִי כְּכֶבֶשׂ אַלּוּף יוּבַל לִטְבוֹחַ. פירוש רש"י: 'דונש ויהודה בן קוריש פתרוהו ככבש ופר אשר יובל לטבח ואלוף כמו שגר אלפיך'. אומנם לעיל פירש אג'ידיו אלוף שבפסוק זה מלשון לימוד. בכתב-היד ובדפוס לא מובא כאן כל מראה מקום.

[בכתב-היד דף 190 ע"ב] 'מוסר' במקום לימוד, נקראת עשרים ושמונה פעמים במשלי שלמה,[2061] כשהאות ר משתנה ל-ס, כמו בוולזיאים ובפוזיאים,[2062] היוונים קראו [מוסר] לאותן תשע המוזות[2063] המאירות,[2064] לבל ישמיטו שם סודי, מקבלי העניין הסודי.[2065] עוצרת אני את המרוצה,[2066] שפע העניינים מעכב. ואף על פי שאודות 'אלף' אמרתי דברים רבים יותר ממה שהובטח, על דבר אחד אינני יכולה לעבור בשתיקה: שבתהילים קוראים אתם: בהרים ושוורים.[2067] ראשית כל, המתרגם, בהיותו מעניק יותר מתוך שיפוטו שלו מאשר מ[שיפוט] אלהי, סבר שיש להוסיף את מלת הקישור ו, אשר לא הונחה כלל על ידי, בשעה שהשפעתי על דויד. נוסף על כך, יש שיקראו[2068] הרי 'אלף', הרי אלף, בהתאם למה שנאמר לעיל,[2069] שכל הדברים בכל הדברים: עשר הן, מאה הן, אלף הן. שכן בעולם הגבוה והניתן להבנה, אותם אלף מאורות נקראים, מפני גובהם, אלף הרים.

רגילה הייתי לאמר[2070] שאיני חפצה בקורבנות, מאחר שהחיות, [הקרבנות] שנוהגים לזבוח, ממוקמות בחומר מגואל, ולפיכך מעורבות הן ולא אמיתיות. אך אמיתיות ובלתי מעורבות, רחוק מכל סיאוב וחומר,[2071] רועות לי באותם אלף הרים. ואותן צורות טהורות ביותר גורמות ש[הצורות] המורכבות ובנות התמותה תוערכנה כרפש מטונף ביותר.

אינני רוצה שיוסתר ממך שהסוד העמוק, אשר במקום זה הפקידוהו הארמיים לזיכרון. 'אלף' בעקב פסוק זה, רגיל להתקבל לא רק בחלק אחד של הדברים שאותם הוא מציין, אלא ב[חלקים] רבים, אשר הם המנהג של תיאולוג ושל חכמה נסתרה. כשור ובעת ובעונה אחת כאלף. ששם הוא השור שכל יום אוכל אלף הרים.[2072] היוונים קראו לכוח זה טיטאני.[2073]

'גבורה' לעומת 'חסד', 'דין' נגד 'רחמים'. [עמ' 165] לעומת ימין שמאל, ההיא נוטה אל הנעלים יותר, אל האלהיות, אל הדברים הטובים ביותר, זאת אל הדברים התחתונים, אל הגרועים יותר, אל האנושיים. מן העולם הזה החושי ההיא באופן כלשהו נרתעת, זו אשר

2061 למעשה מצויה המלה בספר משלי עשרים ותשע פעמים. אך אולי אין להביא בחשבון את משלי ז, כב, ששם מתורגמת בוולגאטה המלה מוסר במשמעות כבלים, ולא כשאר המקומות ששם מתורגמת היא בכמה מלים שמשמעות כולן לימוד וחינוך.

2062 שמם של הוולריאים (Valerii) והפוריאים (Furii), משפחות רומיות עתיקות, נכתב לעתים, בלטינית קדומה, באות ס במקום ר (Valesii, Fusii). לעניין זה חוזר המחבר גם להלן, עמ' 185-186.

2063 המלה מוסר מושווית כאן למלה מוזות, שביחסת האקוזטיב ברבים מסתיימת ביוונית ובלטינית (musas) באות s. עניין זה חוזר ביתר פירוט להלן, בעמ' 185-186.

2064 גם: המחנכות והמשכילות (אחרים).

2065 כך אולי מפרש הוא את הכינוי מקבלים.

2066 אפשר לראות במלים אלה גם הסתייגות מסוימת מדרשות מופלגות מסוג זו דלעיל שפירשה את המילה מוסר כמוזות. אפשרות אחרת של תרגום: קובעת אני שיש לרוץ.

2067 תה' נ, י: כִּי לִי כָל חַיְתוֹ יָעַר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אָלֶף. בתרגום הוולגאטה שלפי השבעים: כי לי כל חיות הפרא של היערות, בהמות בהרים ושוורים. בוולגאטה שלפי העברית: כי לי כל בעלי החיים של היערות, הצאן בהרי האלפים. בשולי כתב-היד (ובדפוס) מצוין כאן הפעם מספר הפרק גם לפי מספור הוולגאטה וגם לפי נוסח המסורה.

2068 גם זה תרגום הוולגאטה, הפעם לפי העברית, כמובא בהערה הקודמת.

2069 בעמוד הקודם, בשם אנכסאגורס.

2070 במקומות אחדים במקרא וכן בפרטות במזמור זה, תה' נ, ח-יד.

2071 גם יער. אג'ידיו נוקט כאן במלה sylva שפירושה הראשון הוא יער, והיא תרגום יער שבפסוק לעיל (תה' נ, י). אך היא קיבלה גם את המשמעות חומר, כפי שמוסבר לעיל בהערה לעמ' 119.

2072 לפי ויקרא רבא כב, י. הבהמות האוכלת אלף הרים נתפרשה בקבלה על השכינה, כגון בספר מערכת האלהות בפרקים חמישי ושמיני.

2073 במיתולוגיה היוונית הטיטאנים הענקים היו דור האלים הראשון.

באמצעות 'תפארת' והמאמר[2074] היתה אומרת: מלכותי אינה כלל מן העולם הזה,[2075] דיבר[2076] על אודותי, ששמי הוא 'מלכות' שמשמעו מלכות. שכן לבושה הייתי כשמאלית בתקופות הקודמות, ובשל כך לא הבטחתי בגלוי אלא דברים מוחשיים.[2077]

אז, כפי שהזכרתי במזמור אחר, הייתי מהרהרת בימים עתיקים, ושנים נצחיות החזקתי בשכל.[2078] אומנם במלים אלה חפצתי ללמד שכל הדברים אשר הכתבתי בתורה נאמרים במשל, ומה שמעיד השליח[2079] [נאמר] בצורה של ימים עתיקים, אשר הם שבע 'ספירות',[2080] ושל שנים נצחיות, שבהם כיוונתי לשלוש הגבוהות יותר והמלאות הרבה יותר. אך את הדברים ההם בתורה הישנה לא לימדתי בפרהסיה, לא הפצתי, לא כתבתי לעם, אלא החזקתי בשכל, והפקדתי אל שכלו של משה, ושכלי הזקנים החכמים ביותר, ואסרתי שאלה ייכתבו לפני הזמן, כשאני מצווה להימנע מכתיבה, להישמר מהעם, להכיל בשכל בלבד ו[בשכל] טהור, ולא להפקיד אלא אל שכלי חכמים.

אחר כך בבוא הזמן שבו [חל] שינוי ימין עליון, כפי ששרתי באותו מזמור.[2081] אני [יד] שמאל פשטתי, ימין לבשתי. הכרזתי שיש לבזות את העולם הזה של [יד] שמאל, לאמץ את ההוא של השנים[2082] הנצחיות, ולהגיע אליו, כמו שאומרים, במשוט ובמפרש.[2083]

וזה מה שהיה דודי מכריז, מאחר שלא הכחיש שהוא דוד גם במציאות וגם בשם, ובקול צלול העיד ברבים: מלכותי, כלתי, התורה החדשה שלי, אינה מן העולם הזה[2084] הנוטה אל השמאל, וחוטף נשמות ברשעות אל השמאל.[2085] אך כאשר מנהיגה היא אותו אל העולם המבורך, שם, בהיות שטף העונג זורם מצד ימין, לפי עדות יחזקאל,[2086] ישתכרו וייהנו בתכלית ההנאה מפירות אותם אלף הרים.[2087]

[היד] השמאלית אוחזת היתה תחילה במושכות הדברים. זו היתה ראשה בהנהגת העולם. כ'גבורה', 'אלף', שור וראשה, כפי שהזכרתי בהוראות אותה אות,[2088] היתה קונה דברים,

---

2074 הלוגוס, הוא ישו.

2075 אלה דברי ישו ביוחנן יח 36.

2076 שינוי המינים באמצע המשפט מצוי במקור.

2077 לדעת הנוצרים 'בברית הישנה' אין מדובר אלא בשכר חומרי, בעולם הזה. מדעה זו מסתייג המחבר במקצת בהמשך דבריו.

2078 תה' עז, ו: חִשַּׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. מספרי הפרק, הן לפי השבעים והן לפי המסורה, נרשמו בשולי כתב-היד (ובדפוס).

2079 הכוונה כנראה לפסוק הנ"ל מתהילים, שאולי בטעות יוחס כאן לשליח.

2080 שבעת ימי בראשית מסמלים בקבלה את שבע הספירות התחתונות.

2081 תה' עז, יא: וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת יְמִין עֶלְיוֹן. לפי תרגום הוולגאטה. על פסוק זה והבנתו בוגאטה ראה לעיל עמ' 92.

2082 המלה שנות שבפסוק דלעיל מתפרשת כאן מלשון שנים.

2083 במליצה זו נקט המחבר גם לעיל, בעמ' 116.

2084 לפי הפסוק מיוחנן דלעיל. הדוד של שיר השירים מזוהה עם ישו, כרגיל בפירושי הנוצרים. בפירושים אלה מזדהה הכלה עם הכנסייה, וכאן נוסף לה הזיהוי עם המלכות, היא השכינה.

2085 כך מתוארת בזוהר פעולת הטקלא, אותו גלגל הסובב בעולם. זוהר ח"א, קט ע"ב; ח"ב, צה ע"ב.

2086 יח' מז, ב: וַיּוֹצִאֵנִי דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה וַיְסֹבֵנִי דֶּרֶךְ חוּץ אֶל שַׁעַר הַחוּץ דֶּרֶךְ הַפּוֹנָה קָדִים וְהִנֵּה מַיִם מְפַכִּים מִן הַכָּתֵף הַיְמָנִית. (בכתב-היד ובדפוס לא מצוין מראה מקום).

2087 לפי ההמשך, פסוקים ג, יב. על אלף ההרים ראה בעמוד הקודם.

2088 כנזכר בעמוד הקודם אלף בעברית פירושה גם שור. שור בקבלה מסמל את ספירת גבורה.

בחטיפה מפנה את כולם כלפי מטה, בולעת את אלף ההרים הללו,[2089] חוטפת אותם מבני תמותה, כשהיתה מניחה להם לסור מן האלהיות, להחליק אל האנושיות, אל המוחשות, אל האוצרות, אל העינוגים, ולהתמסר להם בשלמות. השור בשתי הקרניים היה טובח, כאשר היה קורע לגזרים ב[קרניים] העוינות, מהמם במטיבות. שינוי נעשה ל[יד] ימין. [יד] שמאל עברה לימין, כאשר אנוכי חדרתי כך אל נשמות בני תמותה, כך תפסתי,[2090] כך קשרתי, כדי שחלק, לאחר שנזנחו הרשתות והאב ילכו אחרי הדוד.[2091] חלק [אחר], אחרי שבית המכס והזהב הועמד במקום שני, יעשו עצמם כתלמידים.[2092]

את שנים עשר אלה אנוכי מילאתי באור כה רב של יד ימין, בכה הרבה רוח, בכה הרבה כוח, עד שהתעופפו בכל חוג הארץ כחיצים שנשלחו מיד בעל יכולת,[2093] כברקים אלהיים, הניעו גויים ועמים, ועשו בהנהגתי [בכתב-היד דף 191 ע"א] בקול, בצעקה, ברוח, באותות, במופתים, כדי שיזרמו יחד בני תמותה, כשהם מעריצים, הלומים, מוכי ברק, יעלזו בשומעם, יתנו ידים, יזנחו שדות, אחוזות, בתים, את אלי הבית, מוקדי האח המבוערת, בני זוג וילדים, יבזו את העניינים האנושיים, ישתוקקו[2094] לאלהיות, יחמדו מלכות שאינה מן העולם הזה,[2095] ייאנחו לאלף הררי[2096] אושר, שבכל שכלם יקבלו לתוכם את 'אָלף' הראשית שממנה כל הדברים ואת הסוף שאליו [מגיעים] כל הדברים, וכדי שיגיע[2097] אל זה אשר היה קורא לעצמו אלפא ואומגה,[2098] שיבוזו לא רק לדברים האנושיים אלא לעצמם, לגוף, לחיים; יתמוטטו לתוך אשות, לתוך כידונים, אל תוך ברזל; כדי שיסירו את 'אלף' השור, וילכו אחרי 'אלף' הלימוד,[2099] המנחה אל 'אלף' השליט[2100] בעולם האלהי, ששם 'אלף', אלף הרים[2101] שופכים על המאושרים ומטפטפים מתיקות.

באותה תקופה נעשה חיבור אנשים כה גדול, כה הרבה עמים, כה הרבה גזעים, כה הרבה אומות קיבלו את הדוקטרינה הגואלת של 'אלף'. כאילו פשטו את [עמ' 166] האדם.[2102] 'אלף', התפוסים במתיקות אלף עולמות, מאסו בחיים, פגשו מוות מרצון, כדי שייראו השמיים כאילו מלאים הם בהמון של נחפזים ושל סובלי קיצוניויות.

[2089] כדלקמן בסוף העמוד הקודם.

[2090] cepi . כך בכתב-היד. ובנדפס coepi, שהיא לדעתי אינטרפטציה לא נכונה.

[2091] בדומה לשליחים שזנחו את רשתות הדייגים ואת אביהם והלכו אחרי ישו, לפי מתיאוס ד 20-22 ומקבילות.

[2092] לפי לוקאס ה 27-28 ומקבילות.

[2093] תה' קכז, ד: כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים.

[2094] בפה פעור, inhiarent. מלה זו נכתבה בכתב-היד בין השורות (וכן בשוליים ושם נמחקה), ומופיע בדפוס בסוגריים. בשוליים נכתבה גם המלה adspirarent, שפירושה ישאפו, והיא נמחקה, אך מופיעה בדפוס כגרסה העיקרית.

[2095] יוחנן יח 36 (תרגום דליטש): ויען ישוע ויאמר: מלכותי איננה מן העולם הזה.

[2096] הנזכרים לעיל, בעמוד הקודם.

[2097] כנראה צריך להיות: שיגיעו.

[2098] בחזון יוחנן א 8; כא מכנה האל את עצמו האלפא והאומגה (האות הראשונה והאחרונה באלף-בית היווני), הראשית והסוף. ושם כב 13 דומה שכינוי זה מוסב על ישו.

[2099] כאמור לעיל, אלף בעברית פירושה גם שור (היא מידת הדין) וגם לימוד.

[2100] princeps . מילה זו משמעה גם קיסר, וקרובה למלה principium שציינה לעיל ראשית.

[2101] הם הררי אלף דלעיל.

[2102] כדלעיל בעמ' 145.

אך שמע קיסר מה נעשה תחת הקיסרים שלך. כמו השינוי לימין תחת אוגוסטוס,[2103] ו'אלף', אלף הרים שלטו וגרמו ברכה לעולם, כך תחת קונסטנטינוס החסיד,[2104] 'אלף' השור החל לרכוש את הדברים [המדיניים], ונעשה השינוי לשמאל, אנשים החלו להחזיר נשמות מאור אלף ההרים, להמיר אל זהב ואוצרות, לקבור עצמם במחשכים, להעדיף את האנושיות על האלהיות, יָמים עוברים על שנים נצחיות, את העמק האומלל של החוש על פני ההרים המבורכים.

עד לידי כך הגיעו הדברים שבזוכרי את בני האדם מן השמים עד אליך עפתי ומצאתי את מה שהגדתי מראש בברית הישנה, שאין מי שעושה טוב, לא עד אחד,[2105] ששוב [חוזר בברית] החדשה,[2106] שלא נמצאת אמונה על הארץ. אני מדרבנת 'אלף', אלף הרים, את השור יורק האש שכבר בלע אלף הרים, להאביד את כל הדברים, להרוס את הכול, להחריב את הכול.[2107]

אכן מאחר ש'אלף' מציינת ראשון,[2108] בהיותה כוללת את כל הדברים כראשונת האותיות, משכתי באריכות יותר ממה שהייתי צריכה, כדי שתבקש אתה דבר זה באותיות אחרות, שאני אהדק לקיצור בשעה שאמהר לאחרות. אם קודם אניח את הדבר להיקבע בנפשך ו[בנפשותיהם] של החסידים הלמדנים, מה שדנתי אני אודות האלף באריכות-מה, [אניח] לארמיים לדון אודות כל אות של התורה ביתר אריכות ורחבות ובאופן הרבה יותר מובנה. אך דבר זה לא יכולתי להעלות על הדעת שצריך להשמיט, אדרבא יש להציגו כראשון אל הניגשים לחכמה זו, כי יש לבססו גם אודות האותיות, אשר הם יסוד עיקרי לחכמה, כמו גם אודות כל שאר דברי המיסתורין. דברים אלה הנאמרים, לו נאמרו על ידיכם, אמון מועט מדי היה בהם, אדרבא, אולי אף היה נראים בעיני אנשים מסוימים כדברים מגוחכים, כי הייתם נראים שדברים משלכם אתם עושים, ממציאים, ולשם אישוש סברתכם אתם מתחבלים ומְתאמים. אך עד עתה יש להעריך כעניין בטוח ביותר, ברור ביותר את הדברים אשר[2109] נמסרו על ידי אויבים,[2110] בידי אויבים נשתמרו. על ידי אויבים שאינם עמי ארצות, אבל מוחזקים לחכמים ביותר. כדי שיסוגרו, יילחצו, יאוחסנו בתכלית היראה, בשתיקה מלאת-סוד, יש להפקידם בידי לא צעיר, לא בלתי צנוע, לא לרבים,[2111] לא בפומבי, אלא לאפור שער, אלא לצנוע, ולאותו אדם לבדו, ויש להפיצם, כמו שאומרים, בשפתיים העליונות.[2112]

[2103] בזמן הולדת ישו.

[2104] שהשליט את הנצרות על האימפריה.

[2105] תה' יד, ג; נג, ד: אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם אֶחָד.

[2106] רומיים ג 12.

[2107] aleppe שמשמש כנראה כינוי לשטן, נמצא בקומדיה האלהית, בחלק א (התופת) בראש המזמור השביעי.

[2108] גם: נסיך.

[2109] יש לגרוס כנראה quae ולא quod הנדפס (בכתב-היד כתובה המלה בקיצור).

[2110] hostes . במקורה שימשה המלה בשמעות זרים, אך בשפה הרגילה פירושה אויבים.

[2111] pluribus . בכתב-היד כתובה המלה בקיצור, ובדפוס פוענח כ-populibus, צורה שספק אם קיימת.

[2112] כלומר בשקט ומפה אל פה. הגבלות כאלה מצויות אומנם בתורת הסוד היהודית, כגון בבלי, קידושין עא ע"א: 'שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו'.

[בכתב-היד דף 191 ע"ב][2113] כי גם בבתי משפט וגם בכיכר השוק רגיל להישמר הנוהג שהדברים שיביא אדם כלשהו לקדם את משפטו, אם לא יאשש [זאת] בעדויות, יתקבלו באופן חלש מדי, אלה בדרך כלל יוחזקו כאיתנים ביותר, אותם שהיריב לא ישחית, [אלא] יאשש, יודה.

כך פעל המשיח:[2114] מצטט הוא את משמיציו כשהוא ניצב מולם, לא את הדברים שלא היו מודים בהם, אלא את הדברים שהם עצמם לא רק הודו בהם, אלא באמת גם העריצו במיוחד: דרשו בכתובים,[2115] אומר הוא, כלומר במתודה שלכם, בדרכים שלכם, כפי שאתם מכנים [זאת].[2116] בחנו את התורה, דברי נבואה,[2117] תהילים, [ספרים] אחרים של כתבי קודש, באותן דרכים שאתם מגינים [על הדעה] שהם יסוד החיים ובהם ממוקמת כל שיטת הבנת האמת; תבינו שהדברים שאני אומר, עושה, סובל נחזו על ידי אנשיכם. במלים אלה לימד הוא שאין דבר שניתן להביאו כחזק יותר, יציב יותר, יעיל יותר כדי לגבור על העיקשות, מאשר דברים שיאושרו אף על ידי המתנגדים עצמם, אלה שהיו אומרים דברים אלו, לולי הביאו עדים, לא היו פועלים דבר.[2118]

ואין לשמוע את דבריהם של אותם עבריים האומרים שאותם שהובאו אינם עדים נאמנים, הן מפני שהם אומרים דברים אלה כדי לברוח מן האמת בכל דרך שיוכלו, הן מפני שרואים הם שבכתבים אלה כלולים חיים, מתוארים כל ענייני השילוש והמשיח, מאוששים האוונגליונים הקדושים ביותר, כך שלא יהיה זה לפלא שיש ביניהם מורדי-אור אחדים, [עמ' 167] שהשליח מכריז עליהם כמקוללים בעיוורון,[2119] אשר דווקא את כותבי האמת הזאת לא בלבד שלא יאשרו, אלא אכן אף יכנו אותם כמינים.

אך פרט לכך שדברים אלה לא אתם אלא העבריים הפקידו בכתבים, דבר זה קורא להשתיקם בשריקות, שמאחר שהם מטפחים את ספרי ה'תלמוד' ורוצים שיוחזקו כסמכות עליונה, חלק מהם כ[סמכות] קרובה ביותר לתורה, אחדים כ[סמכות] שווה, ו[ספרים] מסוימים[2120] כ[סמכות] גבוהה יותר [מן התורה], כי רעיונות שבתורה מוטלים בספק, ברורים הם ב'תלמוד'. עם זאת בספר 'חגיגה' בפרק 'אין דורשין',[2121] את החכמה הזאת, שהם מכנים 'מעשה מרכבה' מעשה מרכבה, הם כל כך מחייבים, מנשאים, משבחים, עד ששום דבר אינו נראה כמסוגל להיחשב ליותר אלהי.[2122]

ברור מדברים אלה שאם מישהו מן העבריים יתכחש לדברים הללו, שנמסרו מן האבות, נתקבלו מן המורים, בספרי ה'תלמוד' נתאשרו בתכלית ההערצה, הוא[2123] בפזיזות מעז

[2113] בשול העליון של הדף בכתב-היד, נכתבה שם האות 'בית' בטרנסליטרציה וכן נכתבה האות בכתב עברי.

[2114] במקור: Messias.

[2115] לעיל עמ' 74, ובהערה שם.

[2116] בנתיבות שבם התורה נדרשת.

[2117] vaticinia . זה אינו הכינוי הרגיל לספרי הנביאים (prophetae).

[2118] דב' יט, טו: עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר.

[2119] אולי הכוונה לדברי האיגרת השניה לפטרוס, א 9. הנוצרים הציגו לעתים קרובות את היהדות כעיוורת.

[2120] או: [ספר] מסוים.

[2121] הוא הפרק השני במסכת חגיגה, שעוסק בין השאר במרכבה, אגב ההגבלות על הדרישה במעשה מרכבה.

[2122] או: באופן יותר אלהי.

[2123] eum . כך לדעתי כתוב בכתב-היד, וכך צריך להיות לפי הדקדוק. ובנדפס cum.

להתקומם כנגד עיקר אמונה,[2124] כנגד האבות, כנגד חוקיו שלו, וכפי שכותב מישהו מהם, לא אומר את הדברים שהוא חש בתוכו, אלא, כדברי זה, שואף לתהילתו שלו, לא לישועה. כפי שצריך לומר באמת, אם סוטה הוא מתקנות האבות, נוטה הוא למינות כוזבת ביותר, גם כדי שלא יודה שיש משהו גדול יותר מהדברים שהוא יודע, גם [כדי לא להודות] שהאוונגליונים, שדברים אלה מסכימים אתם, גם אמתיים וגם קדושים הם. כי אם אאסוף את הדברים אשר מנשאים חכמה זו וחלקיה, צריך שייכתבו כרכים שלמים.

אות 'בית'.[2125] עתה באותיות עוסקים אנו. אחרי 'אלף' מזדמנת 'בית' ב.[2126] גם אם הדברים שנכתבים אודותיה היו יכולים לעשות ספר, אגע אני בקצרה בדברים מסוימים. תחילה יש אומנם לומר, גם ב'בראשית רבא'[2127] כמו ב'זוהר'[2128] ואצל סופרים אחרים, ש'אלף' ואור, אותה אידאה אשר בספר האלהי[2129] כתובה ראשונה,'אלף', מועלית על הבמ ה להתקומם, להיעלב, למהר אל אבי האורות,[2130] לכאוב, להיטרד, להתלונן[2131] שבשעה שהתורה צריכה היתה להינתן, היא עצמה הוטרדה מן המקום וממעמדה הנכבד, כי אף על פי שגם בשמים כמו ב[סדר ה]אותיות שניתנו לבני אדם מחזיקה יא את המקום הראשון, בתורה 'בית' הועדפה על פניה. והתורה, בפגיעה בה, נגד דת ודין, פותחת לא בראש האותיות 'אלף', אלא בשניה 'בית'.

תשובות רבות יש לשאלה [זו]. אומנם בראשונה [היא זו], שלפיכך התחילה התורה מ'בית' אשר עם היותה האות השניה בסדר, במספר מציינת היא שתיים, כדי להראות שלשם כך ניתנה תורה כדי שתציג שיש שני עולמות. וכמו שהיא פושטת שתי זרועות, אחת עליונה שנייה תחתונה,[2132] באמצעות אחת [ללמד] שיש לבזות את [העולם] הזה שלכם, בן-התמותה, באמצעות השנייה כדי שתלמד שיש לצפות לעולם[2133] שהוא גם עתיד לבוא וגם נצחי.

[ולהראות] שטוב אפוא להתייעץ באות 'אלף', אם [נחשוב] שבעצמה היא [שולטת] במלכות החיים, 'בית' תהיה שולטת [במלכות] המוות. וכתוצאה מכך, לבל יתדרדר מישהו למינות, כמו המלך ינאי אשר נפל למינות, כפי שכותבים עליו החכמים בספר 'קידושין',[2134] שלא האמין אלא בתורה אחת, שאותה כתב משה; [את התורה] שקיבל מפי האל, [ש]מסר בפי הזקנים הנבחרים, זה בהיותו רשע לא קיבל. מאחר שאחת יש הכרח לאמץ בהיותה מסתירה את הסודות, את השנייה [יש לאמץ] בהיותה מפרסמת אותם, היה

[2124] במקור: דוגמא.

[2125] מלים אלה הוספו בשולי הדף, ובדפוס בראש פסקה חדשה. אך פנים כתב-היד ממשיך באותה שורה.

[2126] בכתב-היד כתובה כאן האות ב העברית (ואינה בדפוס).

[2127] בר"ר א, י: 'עשרים וששה דורות היתה האל"ף קורא תגר לפני כסאו של הקדוש ברוך הוא אמרה לפניו רבש"ע אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך בי'.

[2128] זוהר ח"א, ג ע"א-ע"ב.

[2129] כלומר בסדר האלף בית, להבדיל מספר בראשית שבו האות הראשונה היא בית.

[2130] איגרת יעקב א 17.

[2131] queri . כך בכתב-היד, וכך צריך להיות, ובדפוס הורחב, שלא כדין, ל-quaeri.

[2132] תמונת שתי הזרועות מתאימה יותר לצורת האות אלף מלצורת האות בית. ואכן כך מתוארת אלף גם בקבלה היהודית, וכן כאן לעיל בדיון באות אלף. והשוה ללשון בראשית רבא, שם: 'למה בב' [נברא העולם] אלא מה ב' זה יש לו שני עוקצין אחד מלמעלה ואחד מלמטה מאחוריו. אומרים לב' מי בראך והוא מראה בעוקצו מלמעלה ואמר זה שלמעלה בראני. ומה שמו והוא מראה להן בעוקצו של אחריו ואומר ה' שמו'.

[2133] saeculum , כלומר עולם במשמעות זמנית. לעיל נקט במלה mundus שמשמעותה מקומית.

[2134] בבלי קידושין, סו ע"א.

צורך אפוא לקבוע את 'בית' מיד באותו הסף,[2135] כדי שאתה תאחז גם בשני עולמות[2136] גם בשתי תורות,[2137] כך ש[התורה] הכתובה תיראה כעוסקת בעולם החושי, הבלתי-כתובה תתבונן בסודי, ובאותו שרחוק ביותר מן החוש.[2138]

[עמ' 168 ,בכתב-היד דף 192 ע"א] וכך היה צורך להתחיל מ'בית' לא מ'אלף', כדי שלמבקש עולם ותורה יותר לגשת אליהם רק אם מאמין הוא שכל אחד משני אלה שניים הוא, כל מי שסובר אחרת, יידחה כרשע ובעל סברה רעה בנוגע לאלהיות.

פרט לכך מוסיפים, כמו לעתים קרובות כך גם בראשית הסיפור הגדול שמכנים בשם 'בראשית רבא', שהיה צורך למנות למשרה את האות 'בית' ולא 'אלף', כי האחת היא ראשית ברָכה, השניה בניגוד לכך [ראשית] קללה, שכן ההיא [נקראת] 'ברכה' וזו 'ארורה'.[2139] מכאן יוון, מאחר שאלהים אחרי החטא קילל את האדמה,[2140] בשביל אדמה גזלה את השם 'ארורה'.[2141]

לעניין זה נודע בחזית [הדברים] מעט מדי, ובקרן זוית הרבה. שכן, כפי שאף לא נעלם מאנשיכם, אם ההמשכות הפנימיות וההאצלות נחשבות כסיבות לחיצוניות, וההולדה האלהית היא מקור ההולדה[2142] של עולמכם, לפיכך אילו 'אלף', ה'ספירה' הראשונה הנקראת 'כתר',היתה בודדה, לא היתה יולדת,[2143] לא היתה ברכה אלא קללה. כלומר שלילה[2144] נוראה של עולמכם, של כל הטובות, אם [מותר] לי לומר כך.[2145] וכך כאשר מ'אלף' פורצת אל האור 'בית', 'ספירה' שנייה, ובאמור [אלהים] שיהיה אור, היה, לא נעשה, אור.[2146]

מזה הנולד[2147] החלה הברכה, כלומר הנטייה לייסוד חוג העולם, להפקת שכלים ונשמות, אותן בברכה למלא, לקשט, להעניק להן אושר. [ברכה] שהיא נדיבות של מאורות

2135 כלומר בתחילת התורה.

2136 בראשית רבא, שם: 'למה נברא העולם בב' להודיעך שהן שני עולמים העוה"ז והעוה"ב'.

2137 שתי התורות, שבכתב ושבעל פה, נזכרות הרבה במדרש, אך דומה שלא כדרשה על האות ב שבראש התורה.

2138 הסופר הרומי יובנאליס מדבר על מגילת סתרים של משה (Satura, Iuvenalis 14, 102). וראה יוחנן לוי, עולמות נפגשים, מוסד ביאליק, ירושלים תש"ך, עמ' 194-196.

2139 בראשית רבא, שם: 'ולמה בב' שהוא לשון ברכה, ולמה לא באל"ף שהוא לשון ארירה'.

2140 בר' ג, יז: וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ.

2141 הכוונה למלה היוונית ἄρουρα, שפירושה אדמת חריש. משפט זה, מהמלה יוון, סומן בכתב—היד בקו תחתון, ואולי התכוון המחבר להשמיטו.

2142 במקור משמשת המלה היוונית גנסיס (ובנטייה יוונית), שהיא גם השם היווני של ספר בראשית, ופירושה גם בריאה ויצירה, או מעשה בראשית.

2143 במלה בראשית הרמוזה כאן במלה גנסיס (ראה בהערה הקודמת) מצא ספר הזוהר את העקרות של האל הנוצרי אשר נתקנה במלה בהבראם, הקשורה לאברהם וללדה. על כך ראה יהודה ליבס, 'השפעות נוצריות על ספר הזוהר', מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ב, א (תשמ"ג), עמ' 46-74. וכן בכתובת:
https://liebes.huji.ac.il/files/hashpaot.pdf

2144 ביוונית קידומת של האות א (α) משמשת כשלילה של שם עצם. שלילה זו נקראת במונח הדקדוקי הלטיני privatio, והיא המלה המשמשת גם כאן.

2145 הסתייגות זו מקורה אולי ביחס השלילי הרווח בנצרות כלפי ההולדה.

2146 בר' א, ג: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר. אג'ידיו דבק כאן בתרגום מילולי של הנוסח העברי, ומתנגד לנוסח הוולגאטה המתרגם: 'ואמר אלהים ייעשה אור ונעשה אור'. 'היה' מבטא לדה של ישות שהיתה קיימת בכוח גם קודם לכן.

2147 הכוונה לאור, ולאות בית.

מבורכים, ושפע מציף של טובות אלהיות. וכך מנחם האל את 'אלף' שהתלוננה,[2148] שאם מלך הפרסים נסתר בחדרי חדרים ויש לו אנשים שהוא שולח לבצע תפקידים ציבוריים, העובדה שאיננו נראה, ושאינו עושה עצמו מושא לצפייה, איננה נוגעת בו אלא לתהילה, לנוי, לכבוד; כך החל את התורה מ'בית', כדי שזאת אשר נאצלת במרומים כבת בכורה, תופיע כראשונה לכם בני התמותה. 'אלף' שעליה שר השליח, שלה לבדה יש אלמוות,[2149] כדי שתתפרסם לא בהגאים, לא באותיות, לא בעניין מוחש כלשהו, אלא תיעבד בחשאי, ביראה, ובשתיקה סודית. אבל תהי נא, אומר הוא, ברוח טובה, הו 'אלף'[2150] המלכה הגדולה.

שכן אם לא נעשית ראש בתורה, ששם העולם המוחש, החומר, ומה שיש לנהוג בו כברפש לא באמצעות השם הגדול, באותו מקום תטלי את המושב הראשי, ששם במספר הקדוש ביותר, בעשיריה של העניינים האלהיים, אשר אַת ראש להם, העשיריה צריכה להתבאר.[2151] שכן עשר המצוות שבאמצעותן הנשמות מעלות עצמן אל אותם עשרה דברים אלהיים, ממך נוטלות לעצמן את ההתחלה, 'אנוכי אדני', אני ה'. במקום זה בנוטלך חלק בראש, את מתחברת לא לשם אחר, כמו שעשתה 'בית',[2152] אלא ל[שם] הגדול והמושלם. וכך בדברים אלה תהיה תשובה לקושיית[2153] 'אלף'. דברים אחרים רבים מאוד משיבים הארמיים, במקומות אחדים וכן באותו ספר שציטטתי, 'בראשית רבא'. לתור אחר אלה הינחתי לך ולשקדנים אחרים.[2154]

אכן ה'בית' שמזדמנת בראשית התורה, גדולה בצורה היא,[2155] לא לקישוט כפי שאתם הייתם רגילים בכתיבה,[2156] אלא כדי להבין את הגודל בעולם הסודי. כדי שתתבונן באמצעות 'בית' גדולה, לא סימן המוני כלשהו, אך באמצעות הצורה השנייה באותיות, בשנייה שב'ספירות' העליונות. תכיר את השיטה של עניין זה, כאשר נפרש את בריאת[2157] חוג הארץ, ואת אותם שבעה ימים נסתרים. וכן[2158] עליך להביט בצורה של האות 'בית', ולא לדלג מעליה בקריצת עין. ב[2159] מכל צד סגורה היא בשלוש מחיצות,[2160] מהצד האחר[2161] מהוקצעת סביב מלמטה ומלמעלה, רק מהצד האחר פתוחה, משם גם תקבל וגם

[2148] questam , וכך בכתב-היד. בנדפס quaestam, והוא תיקון יתר.

[2149] אולי כוונתו לחזון יוחנן א 8.

[2150] בפנייה דומה ('אלף אלף') פונה האל בנחמה לאלף באותו הקשר, בזוהר ח"א ג ע"ב.

[2151] הכוונה לעשרת הדיברות הפותחות באות אלף, במלה אנכי, כפי שהוא מבאר והולך. נחמה זו נותן האל לאלף גם במקום הנזכר בבראשית רבה א, י.

[2152] בפרק הראשון של התורה, הפותח באות ב, לא נמצא השם המפורש אלא שם אלהים.

[2153] או לתלונת. בכתב היד questioni ובנדפס quaestioni, ואולי זה תיקון יתר כדלעיל.

[2154] הדברים נאמרים כנראה באירוניה.

[2155] האות ב שבמלה בראשית בתחילת התורה נכתבת גדולה (בית רבתי).

[2156] בכתבי יד רגילים לכתוב בגדול את האות הראשונה, ולהוסיף לה קישוטים.

[2157] המלה המופיעה כאן היא גנסיס, שמו היווני של החומש הראשון. אפשר לתרגם גם: מעשה בראשית.

[2158] אני מציע לקרוא que ולא quo כבנדפס (בכתב-היד המלה כתובה כקיצור).

[2159] האות כתובה כאן בעברית ובגדול.

[2160] בראשית רבא שם (א, י): 'למה נברא העולם בב' אלא מה ב' זה סתום מכל צדדיו ופתוח מלפניו כך אין לך רשות לומר מה למטה מה למעלה מה לפנים מה לאחור אלא מיום שנברא העולם ולהבא'.

[2161] המלים מהצד האחר אולי מיותרות כאן, ומקומם רק בהמשך.

תהיה נגישה. רק מחלק אחד היא מקבלת, לפיכך היא אומרת: כל הדברים נמסרו לי מאבי, מאותו חלק היא מוכרת, את הבן אין מכיר אלא האב.[2162]

אכן שתי זרועות מושיטה היא אל השואל: מי ילד אותך, הו 'בית'? בהושיטה את הזרוע העליונה מראה היא את 'אלף', כאילו תאמר: זה לידתי ומוצאי. אם תבקש שוב: למה את שולחת את הזרוע התחתונה? אני עונה במזמור: בדבר ה' השמים נתחזקו.[2163] [עמ' 169] זרוע זו אני מושכת, אשר בהתמשכות הופכת לחכמה פועלת. המאמר מציע[2164] עצמו לבריאת עניינכם. ולפיכך כתוב, לא כמו שאתם אומרים: ייעשה חיזוק,[2165] אלא: תהיה התפשטות,[2166] שכן זו משמעות השם 'רקיע'. אך דברים אלה יש לנער החוצה ביתר הרחבה בבראשית.[2167]

[בכתב-היד דף 192 ע"ב][2168] כמו כן 'בית' היא לא רק האות השנייה וה'ספירה' השנייה, אלא גם השם של בַית. שכן מאחר שכל השבע, אשר בהן מועמד העולם המושכל, קיימות במאמר ובחכמה, כפי ששרתי במזמור: את כל הדברים בחכמה עשית,[2169] לא אמרתי באמצעות חכמה אלא בה נטעתָ את כל הדברים, לפיכך נקראת 'בית' ובַית, ששם כל האלהיות שוכנות כמו במצודה עליונה.

אותה אות, שנקראת בראשית התורה, נקראת באופן כפול: גם כמילת היחס ב, גם כ'ספירה' השנייה, 'ספירה'[2170]. ואמרתי ב'בית' כלומר ב'ספירה' השנייה, אשר על-ידי שלמה נקראה ראשית, ממציא העולם והעניינים ברא את כל הדברים.[2171] שכן הוא הוליד[2172] את העולם אשר הוא מתוך צלמים ודמויות,[2173] ולפני [עולם] זה הוליד בחכמה עולם אמיתי ארכיטיפי, ששם מצויים הדברים האמיתיים, הזכים והטהורים.[2174] לפיכך כתבו הם[2175] ממציא הסיבות גם של הדברים וגם של העולם, כלומר גם של אלה אשר מן הסיבות נובעים.

2162 מתיאוס יא 27 (תרגום דליטש): 'הכל נמסר-לי מאת אבי ואין מכיר את-הבן בלתי האב ואין מכיר את-האב בלתי הבן'. המלים מחלק (a parte) ומאב (a patre) דומות בלטינית.

2163 תה' לג, ו: בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ. לפי תרגום הוולגאטה. מספר הפרק לפי התרגום מצוי בשולי כתב-היד (ובדפוס).

2164 חצי ממלה זו נמחקה בכתב-היד.

2165 בר' א, ו: יְהִי רָקִיעַ, לפי תרגום הוולגאטה. וכיוצא בכך בפירוש רש"י בעקבות חז"ל: 'יתחזק הרקיע'.

2166 בדומה לכך פירשו אבן עזרא והרמב"ן גם כלשון מתיחה.

2167 כנראה היה בדעת אג'ידיו לכתוב פירוש על ספר בראשית.

2168 בשולי העמוד העליונים כתוב שם האות גימל בטרנסליטראציה לטינית, וכן כתובה אות זו בעברית.

2169 תה' קד, כד: כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ. כבתרגום הוולגאטה. העניין חוזר גם להלן בעמ' 234.

2170 בפעם שנייה זו נכתבה המלה בכתב-היד עם קו מתחתיה.

2171 הכוונה לדבריה של החכמה (היא הספירה השנייה) בספר משלי (המיוחס לשלמה) ח, כב: ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז. וכן למשלי ג, יט: ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה.

2172 בלטינית genuit, מלה קרובה לגנסיס, שמו של ספר בראשית.

2173 המלים הלטיניות המשמשות כאן הן אלה שמשמשות בתרגום הוולגאטה לבר' א, כו: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ.

2174 בצורה דומה מתפרשים מעשי בראשית הן בתחילת מדרש בראשית רבא, והן בכתבי פילון האלכסנדרוני.

2175 אולי הכוונה לפילוסופים הנאו-אפלטוניים.

'גימל' האות השלישית.[2176] 'גימל' ממוקמת במקום השלישי, היא סמל ל'בינה' ה'ספירה' השלישית, כי אכן שלישית היא בשילוש המבורך,[2177] לא רק לפי סדר האותיות, אלא [כך] מראה היא במספר חלקיה, שהרי יש לה ענפים, שלושה שיוצאים ובולטים משורש אחד. באמצעות אחד היא מתבוננת בעליונים, משם עולה היא, באמצעות שניים [מתבוננת] בתחתונים. על-ידי אחד כדי שתשפיע כפועֵל, את השני כדי שתעורר, כמו תכלית.[2178] שכן ה'ספירה' 'בינה' מכונה עפר, שממנה יצאו כל הדברים, ואליה בסופו של דבר יחזרו כל הדברים.[2179] וכמו ש'אלף' היא ה'ספירה' הראשונה, 'בית' שנייה, כך 'גימל' מכונה שלישית. אות זו במקום אחד בתורה, אף שאיננה בתחילת מלה אלא באמצע, בניגוד לשיטת הכתיבה של כל העמים, גדולה היא. מדובר שם אודות טיפול בצרעת. מצוה היא שיגולח סָביב הגבול המקיף את הנגע, אבל הנגע האמצעי לא יגולח.[2180] 'התגלח'[2181] יגולח [היא] המלה האמצעית של כל ההיגדים אשר מצויים בתורה,[2182] ובאמצע המלה ג[2183] 'גימל' גדולה,[2184] כי היא מציינת 'בינה', האמצעית בין העולם העליון ובין הבניין. שכן 'בינה' היא זאת ששייכת לרצון, היא גם בגבוה ביותר, ובכל זאת לדברים השפלים מחזירה מבט, דואגת, מנהלת. כי את כל הדברים, כל אשר רצתה עשתה, כפי שמצהיר האורקל הקדוש.[2185] מזהיר ה'מדרש' שיש לגלח סביב, האמצע אינו מגולח ביסודיות.[2186] כשהובלו השבטים לגלות בשל צרעת העוונות, החלק האמצעי לא גולח, בהישאר יהודה ובנימין במקום המקדש, כדי שהמזועזעים מדוגמת הרס אחיהם יחזרו לאיתנם, ויסבו את הנשמה מן החטאים, וישַנו את חייהם בתשובה. ברגע שאחר כך העזו [לעשות] אותם דברים או גרועים יותר, אלה שעם עשרת השבטים לא גולחו מן הארץ, שלא תוקנו אחר כך בידי עצמם, גולחו בחורבן קיצוני, בזמן שגם גולח החלק האמצעי, כשהופצו כולם, הוצת המקדש, נהרסה העיר.

אלה דברי ה'מדרש', אך החכמה העמוקה, כפי שאמרתי, מתבוננת באות 'גימל' באמצע התורה ובאמצע המלה. לפיכך פעלתי בה דבר זה, כדי שאחזק את האנשים בדברים מנוגדים, וכן, במידה שיישרו מנהגיהם, שאצווה שיקוו לטוב ויהיו ברוח טובה. שכן, אף על פי ש'גבורה' היא בבניין ותוקף הדין מסתער לתיקון עוונות, לוחץ במלחמות, מתיש ברעב, מכלה במגפה, עם כל זאת אם יבקשו מ'גימל' הגדולה, מה'בינה' העמוקה, שתספק

2176 כותרת זו הוספה בשולי כתב-היד, וסומנה בקו לפני המלה הבאה שנמצאת במקור בהמשך השורה.

2177 כלומר רוח הקודש. כך גם בספרון על האותיות העבריות, עמ' 45.

2178 לפי רעיון הסיבה הפועלת והתכליתית בפילוסופיה האריסטוטלית.

2179 כך למשל בספר הפליאה (פרמישלה תרמ"ד), יג טור א: 'ואח"כ יחזרו כל ההויות בבינה זהו "כי עפר אתה ואל עפר תשוב [בר' ג, יט]"'.

2180 וי' יג, לג: וְהִתְגַּלָּח וְאֶת הַנָּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ. פרק זה מצוין כאן גם בשולי כתב-היד ובדפוס. בשולי כתב-היד ובדפוס מצוין אומנם גם פרק 103 בתהלים (הוא פרק קד לפי מספור המסורה), אך שם לא מצאתי ג רבתי. יתר על כן, אג'ידיו הרי מציין כאן שרק מקום אחד כזה מצוי בתורה, ודומה שכוונתו לכל המקרא.

2181 המלה כתובה בכתב-היד (יתגלח) באותיות עבריות כשהאות ג גדולה.

2182 לפי בבלי, קידושין ל, א, 'והתגלח' היא חציים של פסוקי התורה.

2183 האות כתובה כאן בעברית ובגדול.

2184 האות ג במלה והתגלח רבתית היא לפי המסורה.

2185 יונה א, יד: כִּי אַתָּה ה' כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ עָשִׂיתָ.

2186 ספרא פרשת תזריע דיבורא דנגעים פרק ט: 'מגלח חוצה לו ומניח שתי שערות סמוך לו'. אומנם לפי דבריו להלן, אג'ידיו מביא מן המדרש גם את הפירוש האלגורי של גילוח כגלות, ואיני יודע את מקורו.

עזרה, אם יעבדוה כראוי, אם יעריצו בטהרה, תבוא היא במרוצה אל המתחננים, תושיע למבקשים, תישא עזר למתפללים.
[עמ' 170] וכן לפיכך [פעלתי] שהשם 'גימל' יעלה בחלקה, כדי שלפועלים טוב, לשואפים, למתפללים, תגמול[2187] כנעימה ואדיבה, תתיצב לצדם כנוטת חסד, תמציא עזרה ללחוצים, נחמה למוכים, חופש לשבויים. זאת עמדה לצד העם הנאנח במצרים.[2188] אותי, הבת, חימשה היא כנגד פרעה להוביל את העם החוצה, לפתוח יַמים, להמם את האויב, להשליך אל המנצחים המשוחררים את דמי השלל, את שלל המפקד.[2189]
כך עתה, קיסר, על הרומאים שלך לפעול.[2190] עולם הבניין מלא חֲמות. כי מביזה צבאותיך אינם מזועזעים, אדרבא, אכן כלפי כל תועבה נעשו הם קלים ונחפזים יותר. הדברים שאותם הקיפו, נגדעו.[2191] הדברים שבאמצע נותרו, [ביקשו הם] לגזום, עַם להרוס, עיר להפוך, מקדשים להצית. ניתנה שהות כדי שיכירו את 'גימל' שבאמצע, שיעריצו את 'בינה', שיתחננו לעזרת הרוח המזינה, שמאחר שכאמצעית בידה מושב הבניין העליון המסוער, בקלות תתייצב כמתווך ומפשר.[2192] מאחר שאם, כפי שרואה אני, לא יכירו את 'גימל', לא ישיגו את הכוח המסייע של ההיפוסטאזה, כפי שמכנים זאת היוונים, של הפרסונה,[2193] כפי שאתם [מכנים], השלישית, התוצאה [של הדבר] נוגעת להם.
החלק האמצעי שנעזב עוד יגולח, מה שנותר על-ידי צבאותיך, יסולק מן האמצע.[2194]
לכאן, רומאים, הפנו את העיניים, לכאן את הרצונות,[2195] לכאן את הקולות,[2196] לבל תאבדו מן השורש, שהרי כך הזהיר השליח בכותבו לכם, [בכתב-היד דף 193 ע"א][2197] בראותו מרחוק את חורבנותיכם האחרונים, אודות 'גימל' אודות הרוח המזינה אומר הוא: אם רק תשכון בתוככם הרוח אשר ניערה את ישו מן המתים, תחיה היא את גופותיכם ותנצור אתכם.[2198]
לפיכך 'גימל' גדולה הושמה גם באמצע התורה כמו גם באמצע המלה, כדי שתיגשו אל הרוח, אל השָלוח[2199] אל אמצע [המערכה], שבשעה שהוא תופס מקום אצל האב הגדול

2187 גם מלשון גימל.

2188 שמות ב, כג-ד: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם.

2189 spolia opima . מונח ששימש ברומי הקלאסית לתיאור כלי נשקו של מנהיג צבא האויב שנלקח שלל במלחמת שניים בידי מצביא.

2190 או: יש לפעול למען הרומאים שלך, ואז תהיה הרומאים פירושם לא צבאות הקיסר אלא תושבי רומא.

2191 הנתונים במצור חוסלו אחר כך, לפי תיאור גילוח הנגע דלעיל. הכוונה לביזת רומי בשנת 1527. ראה לעיל בעמ' 105 בהערה.

2192 אפשר גם: מיישב.

2193 כלומר פרצוף.

2194 ניב לטיני שפירושו ייאבד. דומה שדברים אלה נאמרים כאן באופן דרמטי, מנקודת הראות של המצור בשנת 1527.

2195 או: הרוחות.

2196 או: את המלים.

2197 בשול העליון של הדף בכתב-היד נכתב 'דלת'.

2198 אל הרומיים ח 11 (פרק זה מצוין גם בשולי כתב-היד ובדפוס).

2199 caduceator . בימי קדם השליח לאמצע שדה הקרב הנושא את נס הכרוז לשביתת נשק, במיתולוגיה הוא האל הרמס / מרקוריוס.

והצאצא,[2200] גם מבקש עבורכם, ואף לא במלים קרות אלא, כפי שאומר הוא עצמו, באנחות שלא תתוארנה.[2201] באיזה אופן יש צורך להבין דברים אלה, יש לדון בכך כאשר נעסוק בדעה שמתוך כתבי הקודש אודות האם והבת באותם עולמות אלהיים.
'דלת'.[2202] עוברת אני אל 'דלת'. מאחר שהיא רביעית, משלושת האלהיות ביותר יורדת היא אל עולם הבניין, ותופסת מ[מקום] 'כתר' הראשון את המקום הרביעי הראשון בבנין, שאותו אזור הוא ראש בבניין, ששם 'חסד' מחזיקה במלכויות החמלה והנדיבות.[2203]
הוסף לכך שלא רק את 'חסד' מסמנת האות 'דלת', אלא גם את כל הדברים אשר מוכלים במספר של הרביעיה, שכן מראה היא 'מרכבה', מרכבת ארבעה,[2204] בבניין, שבדרכה מסודרים כל הדברים שנעשו בעולמכם.[2205] גלגל אחד הוא שיטת פעולה ימנית, השני – שמאלית, השלישי – מעורבת. דברים אלה [קיימים] גם במשולש השני כמו גם בשלישי. מאחר שכללית היא, גם בשילוש השני כמו ברביעי, לא יערבו עצמם ביער[2206] הזה אלא באמצעות הרביעית, שהיא אני, זו שבאמצעותה הדברים שנמשכים מאותן שלוש כלליות, מתחלקים אל החלקים הפרטיים, בהישמר הצדק.[2207] וכך 'דלת' מציגה לא את 'חסד' בלבד, אלא את מרכבת הארבעה הזאת, ואותי הרביעית במרכבת הארבע.
באמת קרובה לי האות בשל סיבות אחרות. בשל משמעות שמה. שכן כפי שהיא סופרת ארבע, כך גם משמיעה ארבעה: דלת, דל,[2208] דלי וגבוה.[2209] שכן אני, אם מתייחסת לעולמכם, מושמת במקום גבוה; אם לעולם גבוה יותר, אוחזת אני בדברים התחתונים בהיותי זעומה ועניה, כפי שהכרזתי על עצמי פעמים רבות בדמות דויד,[2210] [ובהיותי] חוץ מזה דלת שדרכה [עוברים] גם דבריכם אל האלהיות, גם האלהיות אל דבריכם.
באחרונה [הנני] חיק, כלי שאיבה, דלי, כפי שבספר במדבר כיניתי את עצמי באמצעות בלעם.[2211] גם כי אני שואבת מתשע העליונות יותר אל הבאר שלי כדי שאשקה לכם, גם כי מן התהום התחתונה שלכם דגה אני גם את זכויותיכם וגם אתכם עצמכם[2212] בהיותי עתידה לחטוף [אתכם] אל החוף הנעלה, ולמקם בתענוגי ממלכתי.

[2200] לפי הדוגמא של הנצרות המערבית (שעליה חלקה הכנסיה המזרחית), רוח הקודש נאצלת מן האב והבן, ויוצאת מבין שניהם.

[2201] אל הרומיים ח 26. לפי תרגום הוולגאטה.

[2202] בכתב-היד כתובה כותרת זו בשוליים והוכנסה למקום זה בקו, שמפריד בין הקטע הבא לקודם. אך במקור נמשך העניין באותה שורה.

[2203] כיו"ב גם בספרון על האותיות העבריות, עמ' 46, ומקורו בספר התמונה, כמצוין שם.

[2204] quadriga . המלה (בדרך כלל בצורת הרבים שלה) ציינה במקורה מרכבה הרתומה לארבעה סוסים (המספר ארבע מצוי בגוף המלה).

[2205] מרכבה משמשת גם כתבנית של סדר הדברים בעולמות שמתחת הספירות, ומייצגת את ארבעת המלאכים הראשיים, ארבע היסודות, ועוד.

[2206] sylva . פירוש המלה גם חומר. כדלעיל בעמ' 96. הכוונה לעולם הזה.

[2207] הכוונה ליחס שבין הישויות העליונות. וכן צדק היא בקבלה כינוי לשכינה.

[2208] עני.

[2209] לא ברור מנין לקח משמעות זו לדלת, ואולי מיח' יט, יא: וַתִּגְבַּהּ קוֹמָתוֹ עַל בֵּין עֲבֹתִים וַיֵּרָא בְּגָבְהוֹ בְּרֹב דָּלִיֹּתָיו (וכיוב' יח' לא, ז). או מיש' לח, יד: דַּלּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם (תרגום יונתן 'זקפית עיני').

[2210] כגון תה' מא, ב.

[2211] במ' כד, ז: יִזַּל מַיִם מִדָּלְיָו. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2212] לפי מתיאוס ד 19.

אכן, מאחר שמציינת היא שני [הפכים] קיצוניים, לכאן גובה ומצוינות, לשם דלות, [עמ' 171] דקוּת, קטנות, ואת שניהם הצגתי גם[2213] באמצעות גודלה של אות זו, גם באמצעות קוטנה, כי בספר דברים ציוויתי שתושם 'דלת' גדולה, אף שהיא ממוקמת בסוף המלה,[2214] במשלי שלמה שלי עשיתי אותה [אות] קטנה. שָם 'אדני אחד' ה' אחד,[2215] כאן 'אדם[2216] עושק'[2217] משמיץ או חוטף.

תקרא [זאת], כדי שאלמד אתכם, בני תמותה, שאם את ה' אחד זה תעמידו לנגדכם כתכלית ומטרה לחייכם ומסלולכם, עתידים אתם להעפיל אל פסגת הטוב העליון, אך אם, לעומת זאת, תתאמצו לחטוף דברים מוחשיים ונכסים, עתידים אתם להתמוטט אל עוני נצחי ואומללות.[2218]

אשרי מי ששומר על דלתותי יום יום,[2219] כתבתי באמצעות אותו שלמה, כי זאת עושה מי שאת כתבַי, תשובותי, מלותי, אותיותי בהיותו קורא בלי לפהק חוקר, בוחן, שוקל. קוראים אתם: על דלתותי, וזה אמנם נכון. אך במקום דלתותי כתוב 'דלתותי', כלומר שתי אותיות 'דלת', שהאחת מביניהן מניחה לנגד העיניים את תכלית הטובות והאושר הגדול, השנייה את תכלית הרעות והאומללות הנצחית.

על אלה אם אתם שוקדים ושומרים, תשימו לבכם שכה הרבה אותיות 'דלת' כתובות בסדר אחד, בצורה אחת, במידה אחת, רק אלה השתיים עורקות מנוהג האחרות, חולקות האחת בגודל השנייה בקוטן. לא יכול לקרות שתמיד תלוו את ענייני ההווה, תמיד את הדברים האובדים, אף פעם לא תישאו עיניים אל שתי תכליות אלה, או של [הדלת] הקטנה והמסכנה, או של ה'דלת' הגדולה והמאושרת.

מתכוננת אני לעבור אל 'הא' האות החמישית, אך איני יכולה לשאת שהמקום הסודי הזה של משלי יהיה מוסתר ממך מכול וכול. כי באותם עשרה עולמות של הנצח האין-סופי קיימים שני חלקים, כפי ששמעת תכופות: [חלק] מוחלט ועליון של השילוש, תחתון ונוטה אליך של השביעייה. כפי שאמרתי,[2220] דלתותי, 'דלתותי', שתי 'דלת' ממוקמות בקצות הבניין. 'דלת' אחת מציגה אותי, הרביעית ב'מרכבה'. הנשמה, כשהיא חודרת אליה, שואפת אל רביעית אחרת, נעלה יותר, שהיא 'חסד', ראשונה בבניין רביעית מ'כתר'. וכמו ב'דלת' של שתי האותיות בבניין, כך שתי הדלתות בשני העולמות: אני בקצה הבניין [בכתב-היד דף 193 ע"ב][2221] הדלת המרוחקת ביותר, 'בינה' בעולם העליון של השילוש. כאילו

[2213] tum . המלה אומנם נראית כמחוקה בכתב-היד, אך היא נצרכת. ובדפוס הושמטה.כ

[2214] בלטינית אותיות גדולות מופיעות דווקא בראשית מלים (כגון בשמות פרטיים).

[2215] במלה 'אחד' בסוף פסוק שמע ישראל, דב' ו, ד (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס), האות דלת נכתבת גדולה.

[2216] המלה כתובה בכתב-היד פעמיים, גם בטרנסליטרציה וגם באותיות עבריות. לפי המסורה האות דלת כאן קטנה, וכך נדפס במקראות גדולות. אך במנחת שי נאמר כאן: 'אדם – לית דל"ת זעירא'.

[2217] בתעתיק hosech. במקור, משלי כח, יז (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס) עָשֵׁק (שין בשורוק), אך לפי תרגום הוולגאטה המשמעות פעילה, משמיץ, כדלקמן. וכך גם בפירוש אבן עזרא על פסוק זה: 'אדם עשוק בדם – כמו עושק'.

[2218] לפי המשך הפסוק הנ"ל, משלי כח, יז: אָדָם עָשֵׁק בְּדַם נָפֶשׁ עַד בּוֹר יָנוּס אַל יִתְמְכוּ בוֹ.

[2219] משלי ח, לד: אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזֹת פְּתָחָי (בדילוג אך לפי תרגום הוולגאטה. הפרק צוין בשולי כתב-היד ובדפוס). פסוק זה נידון בספר זה פעמים רבות: עמ' 108, 109, 112, 122, 130, 191, 203, 230.

[2220] אפשר שמלים אלה נמחקו בכתב היד.

[2221] בשול העליון של כתב היום כתובה האות ה בעברית ובתעתיק.

היתה[2222] דלת שנהב אחת באזור שלי, אחרת של השילוש במקומה של 'בינה'. למה נקראת זאת של קרן,[2223] יחוור מן היסוד במקומו באמצעות יצחק אשר לו מוקדשת קרן.[2224] עתה ייאמר רק זה, כדי שתתבונן בדלתותי 'דלתותי', 'דלת' שתי אותיות, אחת גדולה האחרת קטנה, שתיהן מזדמנות באופן כפול. בעולם הבניין הקטנה אצלי הגדולה ב'חסד', כי שתיהן נקראות רביעית. כמו כן בעשרה הכלליים, 'בינה' [נקראת דלת] של העולם המוחלט, אני נקראת 'דלת' של הבניין, שכן נקראות אנחנו שתי הדלתות של עולמנו. לא אוכל להשמיט שב'דלת' האות הרביעית מוכלים כל הדברים, כפי שאמרנו קודם אודות [המספר] הארבע, שכן הוא לוקח על עצמו את תפקיד ההורה, ואת כל העשירייה מוליד כצאצא, זה אשר חובק את כל הספירות והכוחות האלהיים, באותה שיטה ששם היצגתי, אם תתחיל כסדרו מאחת עד ארבע באופן זה:

. . . .

. . .

. .

.

[עמ' 172] אם בסופו של דבר את כל הדברים תסכם, תבחין שמן הארבע נולדו עשר, מאחר שהכוח הָהָרֶה של [המספר] הארבע חובק את כל האלהות. מכאן עלה המנהג של פיתגורס ואנשיו האומרים שטטרקטיס היא הורת הדברים ושבועתנו.[2225]

'הא' האות החמישית.[2226] עתה אכן יש לדבר אודות 'הא' האות החמישית, שצורתה היא ה[2227] שבה 'דלת' הקודמת מצוינת בנקודה מנותקת נמוכה יותר. זו,[2228] לחולף במרוצה על היסודות[2229] החל מאלף, מזדמנת כראשונה מארבע אותיות השם הקדוש, ואף אחת מארבע האותיות הקודמות אינה מורשה להיכנס אל קודשי הקודשים של השם הגדול. זאת לא פעם אחת בלבד, כמו שלוש האחיות,[2230] אלא אף פעמיים, מה שלא עלה בגורלו של אף אחד, מתגנבת היא לקודש האסור בכניסה,[2231] כדי ש[ההא] האחת תציג למעריצים לנצור את[2232] 'בינה' ההורָה הקדומה, [הא] השנייה אותי, הצאצאית שהופקה לעיצוב דברים חדשים. ההיא[2233] פתוחה אומנם מלמטה, כדי שיזרמו האורות גם מאותו שער גבוה אל הבניין, כמו גם מ[השער] שלי השפל אל השכלים והנשמות ואל חוג העולם שלכם.

[2222] sit . כך בכתב-היד, ובנדפס, בטעות, si.

[2223] אינו מחוור. קרן ושן מוזכרות ביחזקאל כז, טו.

[2224] אולי לפי בר' כב, יג.

[2225] כמבואר לעיל בעמ' 97-98.

[2226] כותרת זו נוספה בשולי כתב-היד והוכנסה בקו. שם האות כתוב גם בתעתיק וגם בעברית.

[2227] האות כתובה כאן בכתב-היד באות עברית ובגדול.

[2228] האות הא.

[2229] elementa . פירוש המלה הוא גם יסודות וגם אותיות האלף בית.

[2230] בכתב-היד ובדפוס sores, אך אין מלה כזאת, ואני מציע לראות בכך קיצור של sorores שפירושו אחיות, אף שחסר מעל המלה סימן לקיצור. דומה ששלוש האחיות הן שאר האותיות של שם בן ארבע, אף שיש בכך חוסר דיוק מצד המחבר, כי האות ה חוזרת בשם פעמיים (כפי שהוא עצמו מדגיש בהמשך), ולכן נשארו רק שתיים שמזדמנות בשם פעם אחת.

[2231] דברים דומים מאוד כותב אג'ידיו על האות הא גם בספרון על האותיות העבריות, עמ' 49-50.

[2232] או לעיין.

[2233] העליונה משתי אותיות ההא, המייצגת את בינה.

מופלאה היא קלותה של אות זו. זו שאכן מופקת ברוח דקה, כדי שתישמע היא בהשב החיות האילמות את רוחן.[2234] כמו גם 'בינה', שהיא .פרצוף השילוש שאין להשיגו, כך גם אני, שנמסרה לי הרוח שנועדה לשיתוף בני תמותה, באמצעות שתי [האותיות] המנושפות של השם נובן נא אנו.

ומאחר שאני נקראתי יד האל, שבאמצעותה, כמו במכשיר, הפיק את חוג הארץ, 'הא' שמציגה חמש, אומצה לי בדין, מאחר שזו נושאת לפניה כאילו חמש אצבעות. אכן על כך עוד מוסיפים הארמיים, שאם את הנקודה שלה תניח לפני 'דלת', היא מייצרת 'יד', שמבטאת בשפה האלהית יד.[2235]

תואם הוא המספר 'יד', שהוא ארבע עשרה, לדוד שלי.[2236] כפי שאני נקראת יד אלהית לשם ניהול העניינים האנושיים, כך הוא [נקרא] היד שלי כדי להציג בשלמות את העניינים האלהיים. ומאחר שזהה הוא מספר השם, גם של דוד וגם שלי, אשר מכוּנָה יד, דויד תכופות מדבר בשמי, גם [בנוגע ל] רוב דברים שהוא נראה כקובע לגבי עצמו. כגון באומרו, שהוא עני,[2237] שהוא בן בכור,[2238] בשעה שהוא מפיץ[2239] את צדקתו. שהרי אין יכול לומר [זאת] על עצמו מי שהוא עשיר, מלך. [אלא] מי שהוא הקטן מבין שבעה אחים,[2240] מי שחטף לאיש את האשה ואת החיים לבעל האשה,[2241] אלא השם דויד במקומות אלה, כמו ברבים ביותר, מייצג לא אותו אלא אותי, אשר, כפי שלימדתי באות 'דלת', מיוחסת לי המלה עני, וב'ספירה' השנייה בכורה,[2242] וגם מכונה אני בשם 'צדק', שמשמעו צדקה. כי השם עני כה קרוב אלי, עד ש[הצירוף] המאמר הפך בשר,[2243] סומן על ידי הנביא זכריה, לא באמצעות שם אחר מפורש יותר מאשר של עני הרוכב חמור.[2244]

נמסר שזאת היא האות שבאמצעותה נברא העולם, כשכתבתי 'בהִבראם'[2245] בבריאתם, כי דרכי נבראו כל הדברים.[2246] זאת היא אשר בהישתלה באברם עשתה שייקרא אברהם.[2247]

[2234] דעה זו מביע אג'ידיו גם בדברו על האות הא בספרון על האותיות העבריות, עמ' 50. בספרות הקבלה העברית נידונה הרבה קלות ההגייה של האות, אך את ביטויה על ידי בעלי החיים מצאתי רק אצל מחברנו.

[2235] עניין זה מצוי גם הוא בספרון על האותיות העבריות, עמ' 51.

[2236] השם דוד עולה בגימטריה 14 כמניין יד.

[2237] כגון בתה' קיג, ז.

[2238] תה' פט, כח.

[2239] המשמעות הרגילה של הפועל הנקוט כאן היא משליך.

[2240] ש"א יז, יב-יד.

[2241] במעשה דויד ובת שבע. אינני מכיר מקור אחר המייחס מעשה זה לשכינה במקום לדויד.

[2242] כדלעיל בעמ' 122, 168. הכינוי שייך גם לשכינה בשל זיקתה לספירה חכמה, כמוסבר לעיל בעמ' 110.

[2243] יוחנן א 14.

[2244] זכ' ט, ט: גִּילִי מְאֹד בַּת צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת יְרוּשָׁלִַם הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר וְעַל עַיִר בֶּן אֲתֹנוֹת. (הפרק מצוין גם בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2245] בר' ב, ד: אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם.

[2246] בבלי, מנחות כט ע"ב: 'כשהוא אומר "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם'. וראה גם בהערה הבאה..

[2247] בר' יז, ה: וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ. על אברהם נדרשת גם בהבראם דלעיל. בראשית רבה יב, ט: '"בהבראם" באברהם בזכותו של אברהם'.

כי זהו הראשון מבני תמותה שעמדתי לצדו, את הזִקנה [שבו] השבתי לצעירוּת, לבני הזוג העֲקרים נתתי צאצא, ייסדתי [אותו] לא רק כאב ליצחק הנולד אלא אחר כך גם לעמים רבים.[2248]

זוהי אותה אות שבהיותה מסולקת בנערה שנאנסה, 'נער' נכתב במקום 'נערה', נער במקום נערה,[2249] כי אני משם הסתלקתי, בשעה שאבד כבוד הצניעות הנשית. זאת נוספה ליוסף, כי בבריחה מחרפת הגבירה, שקד לשמור על קישוטי,[2250] כי אוהבת אני את אוהבַי.[2251] ובסופו של דבר, זאת היא שהוספתי בחגי כשכתבתי 'ואכבודה',[2252] ואכָבד, כאשר באמצעות ההא הנוספת הראיתי חמישה [דברים] שהיו במקדש הקודם ונסתלקו [עמ' 173] אחר-כך מן השני, וביניהם הייתי אני,[2253] שעם חורבן המקדש נמלטתי מחברת בני תמותה, עד שעם המשיח חדרתי כבתולה לרחם הבתולה, כדי לציית לירמיהו הצועק: שובי בתולת ישראל.[2254] כדי שיוכל הדבר להיאמר בצדק בפי כל אדם, [אמר זאת] מארו, תחת אוגוסטוס הגדול:[2255] כבר חזרה גם הבתולה.[2256]

[בכתב-היד דף 194 ע"א][2257] 'ואו' האות השישית[2258] מזדמנת אחרי 'הא'. בסדר האותיות שישית. נבחרה כאחת מתוך ארבע,[2259] כאילו מארבעת האופנים, כדי להוביל את זה שנזכר לא מכבר, את השם הגדול. שימושה של אות זו, לימין, לשמאל, בשיטה משותפת, כדי שייעשה בה שימוש במקום שש 'ספירות' הבניין.

לימין - כ'תפארת', גם כי היא במקום השישי מ'כתר', גם שאת ששת חלקי הבניין, שקוראים להם קצוות,[2260] בתוך עצמה היא נועלת, כי אלה אינם שום דבר אחר אלא שש שיטות שונות של פעולה של 'תפארת' ושל המאמר הגדול. לשמאל – כאשר היא מושמת לפני רוב ההיגדים.[2261]

[2248] לפי המון גויים בפסוק דלעיל.

[2249] דב' כב, כג; כח. בשני המקרים הכתיב הוא נער והקרי נערה.

[2250] בבלי, סוטה י ע"ב: 'יוסף שקדש שם שמים בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא דכתיב [תה' פא, ו: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ'. קידוש השם של יוסף היה התגברות על פיתויי גבירתו אשת פוטיפר.

[2251] משלי ח, יז: אֲנִי אֹהֲבַיה \{אֹהֲבַי\} אֵהָב וּמְשַׁחֲרַי יִמְצָאֻנְנִי: לפי תרגום הוולגאטה.

[2252] חגי א, ח: עֲלוּ הָהָר וַהֲבֵאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבָּיִת וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבְדָ \{וְאֶכָּבְדָה\} אָמַר ה'.

[2253] בבלי, יומא כא ע"ב: 'מאי דכתיב "וארצה בו ואכבד" וקרינן "ואכבדה" [כבהערה הקודמת] מאי שנא דמחוסר ה"א, אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים'.

[2254] יר' לא, כ (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2255] מילולית: המוגדל. במקור מלה נדירה הגזורה מאותו שורש שממנו נגזר גם הכינוי אוגוסטוס.

[2256] וירגיליוס מארו, אקלוג רביעי שורה 6. הבתולה האמורה היא נמסיס, שעל פרישתה למרום דיבר אג'ידיו גם לעיל בעמ' 117. סקרה מביא כאן בהערה גם מקבילה מכתבי גיום פוסטל.

[2257] בשול העליון של כתב-היד כתובה כאן האות ו בעברית וכן שם האות בתעתיק.

[2258] מלה זו הוספה בצורת מספר בשולי כתב-היד.

[2259] ארבע אותיות השם המפורש.

[2260] הצירוף שש קצוות, שמקורו בספר יצירה, נוהג בספרות הקבלה לציון שש ספירות אלה.

[2261] השלילים. כמבואר להלן.

החכמים נתנו דעתם בבראשית רבא בנוגע למלחמת המלכים עם אברם, שכאשר כתוב 'ויהי', והיה, מאחר ש'וי' ו'ו' משמעם כמלה הלטינית,[2262] מחכים לצרה.[2263] אם תביא דוגמה נגדית: יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר,[2264] יענו שאף שם לא חסרו דברים מנוגדים,[2265] כי קצת אחר-כך נאמר המאור הקטן שינהר בלילה,[2266] במקום שקוראים בו לעולם הזה לילה ו[לעולם] הבא יום.[2267] כאן האור הקטנטן ינצנץ, בעתיד הגדול יתייסד שוב על מקומו.
זה הדבר שהעדתי בתהילים. שאנשיכם קוראים: אור[2268] עלה לצדיק,[2269] בלשון המיוחדת לי כתוב: אור נזרע לצדיק. קרא בספר 'תמונות', תראה שהמקום הזה מובא לעניין חורבן.[2270] והיה אור, כמו היינו טרויאנים, כלומר כבר אין אנו,[2271] וכך מובן הוא אודות אותו אור גדול.[2272] כתוב לא כמו שאתם אומרים: ייעשה[2273] אור, אלא: יהי ויופיע. כי גם אתם בחסידות וביושר מכריזים ש[אור] נולד, לא נעשה.[2274] והיה אור, כלומר אור זה יצא מהעולם הזה כשהוא נשמר לזמן ההוא, שעליו בגיל ובשמחה שר ישעיהו: העם שהילך במחשכים ראה אור גדול.[2275] ו[האור] אשר ב'ויהי'[2276] שקע לחוג הארץ שלכם, בזריחת המשיח הזהיר חזרה, ועלה לכם.
עניין זה השיג זכריה במראות אלהיים נשגבים, לאותו שעתיד להיוולד הניח שם [הגזור] מאותו הנץ חוזר מאושר וזריחה של אור, כאילו אמר: לבל תסבלו מעבר למה ש[כבר] שכב האור ב'ויהי', כי הנה שוב עולה לכם. הנה, אומר הוא, איש, זורח שמו, זה יבנה מקדש נצחי,[2277] במקום שלא ישקע כמו האור ב'ויהי', אך לא יכבה בלילה מאורו.[2278]

[2262] גם בלטינית משמשת וי (vae) כלשון צער וכאב (ובלטינית מאוחרת הדיפטונג מתכווץ לכעין סגול).

[2263] בראשית רבא מב, ג: בכל מקום שנאמר "ויהי בימי" צרה. "ויהי בימי אמרפל" [בר' יד, א], ומה צרה היתה שם "עשו מלחמה [שם, ב]". (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2264] בר' א, ג (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס)

[2265] בראשית רבא, שם בהמשך: 'בכל מקום שנאמר 'ויהי' משמש צרה, 'והיה' שמחה. מתיבין ליה והכתיב 'ויהי אור'? עוד היא אינה שמחה שלימה שלא זכה העולם להשתמש באותה האורה'.

[2266] בר' א, טז. זה לא מובא שם במדרש.

[2267] ירושלמי, חגיגה ט ע"ב.

[2268] מלה זו נשמטה מן הדפוס.

[2269] תה' צז, יא: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק. לפי תרגום הווגאטה (אולי גרסו 'אור זרוח').

[2270] הכוונה לחורבן הרשעים. ספר התמונה - תמונה שניה, סוף אות א (לעמבערג תרנ"ו, יא ע"א): 'וזהו האור הגנוז ביום ראשון דכתיב "ויהי אור", והוא כובע ישועה בראש הצדיקים לעתיד לבא'. בסוף הספר, פירוש אות ו של בשכמל"ו (עה טור ב): 'והוא האור הראשון הגנוז לצדיקים [...] ואשרי היודע סוד זה כי הוא אהוב וחביב ומקובל למעלה באמת ודבוק באור העליון דכתיב "אור זרוע לצדיק"'.

[2271] ורגיליוס, איינאיס ב שורה 325.

[2272] בראשית רבא ג, ב: '"והיה אור" אין כתיב כאן אלא "ויהי אור" כבר היה'. וכיו"ב זוהר ח"א, מה ע"ב.

[2273] fiat . כך בוולגאטה.

[2274] בנוסח ה'אני מאמין' של ניצאה, מצהירים על פרצוף הבן שבשילוש שהוא אור מאור, נולד ולא נעשה.

[2275] ישע' ט, א: הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל. לפי הווגאטה (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2276] בכתב-היד vahihi ובדפוס vaihi.

[2277] זכ' ו יב: הִנֵּה אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ וּמִתַּחְתָּיו יִצְמָח וּבָנָה אֶת הֵיכַל ה'. לפי הוולגאטה בשינויים. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2278] לפי משלי לא, יח: לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָה \{בַלַּיְלָה\} נֵרוֹ. לפי תרגום הוולגאטה.

העם שהילך במחשכים[2279] אשר נפוצו מ'ויהי'. העם, אומרת אני, וראש העמים היא רומא, ראה ותפס אור גדול זה, שעליו שרתי באמצעות דויד: לשם אגדל קרן דויד,[2280] במקום שבו השתמשתי באותו פועל, 'צמח',[2281] שבו נקט אחר כך זכריה, כאשר הניח את שם האור המנץ, הנובט, העולה. כי אותו שם הוא שאצל זכריה קוראים אתם: זורח,[2282] ואצל ישעיהו[2283] וירמיהו:[2284] נֶבט.[2285] מההוא נבט בגדולה,[2286] מזה נבט צדיק,[2287] רגילים אתם לומר.

את המסתורין של האות 'ואו' לא אכסה בשתיקה. כי מאחר שיעקב חייב להיכתב תמיד בארבע אותיות, במקום אחד בלבד של ויקרא [עמ' 174] נכתב הוא בחמש,[2288] כש'ואו' בלתי רגילה מכניסה עצמה בתוך ארבע האותיות הרגילות. בנוסף לאלה, 'תולדות', תולדות,[2289] תמיד קורים אנו בלי אות זו, 'ואו', בהברה האחרונה. רק בשני מקומות יש לה 'ואו', זו ב[ספר] בראשית[2290] ההיא במגילת רות.[2291]

בין המתנות הרבות אשר נתתי ל'אדם' הראשון, שש יוצאות מן הכלל אספו הארמיים בספר שכותרתו 'בראשית רבה'.[2292] בשל אלה, מאחר שבלטו כגדולות וכמעט אלהיות, בהיות האדם הראשון מצויד לפיכך באותם קישוטים, כתבתי: אלה תולדות השמים והארץ.[2293] במקום זה, מאחר שהענקתי לארץ אותן שש מתנות שמיימיות, ציוויתי שהמספר יצוין וייחתם, וב'תולדות' הוספתי את האות 'ואו', כדי שבהיותה שישית בסדר תציג שישיות לכבוד האדם. אך במזמור נאנחתי: האדם שלא הבין שהיה בכבוד השישיות, בסור אותן מתנות אלהיות הפך להיות דומה לבהמות, [2294]כי אני [נתונה] לחרפת בעל חיים כפוי טובה.

[2279] כדלעיל.

[2280] תה' קלב, יז: שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים (מספר הקטע לפי מספור הוולגאטה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2281] בדפוס נוספו כאן המלים germinare faciam (שפירושן: אגרום להנבטה), ואלה הוספו בכתב-היד בשול השמאלי בדיו בצבע שונה. בשול הימני נכתב מול שורה זאת המלים oriens, germinans, שפירושן זורח או צומח (זה התרגום של 'צמח' בפסוק דלעיל מזכריה), נובט. בשולי כתב-היד נכתב השם, בדיו אחרת, באותיות עבריות.

[2282] כך, כזכור, תורגם בוולגאטה השם 'צמח' בפסוק דלעיל מזכריה.

[2283] יש' ד, ב: בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה צֶמַח ה' לִצְבִי וּלְכָבוֹד. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2284] יר' כג, ה: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וַהֲקִמֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2285] כך (במלה germen) מתורגמת המלה 'צמח' בפסוקים דלעיל מישעיהו וירמיהו.

[2286] כך מתורגמת בוולגאטה המלה 'לצבי' שבפסוק דלעיל מישעיהו, הנרמז ב-מההוא.

[2287] לפי הפסוק הנ"ל מירמיהו, הנרמז ב-מזה.

[2288] וי' כו, מב: וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). הכתיב 'יעקוב' מצוי אומנם גם כמה פעמים בספר ירמיהו. על כך מדבר אג'ידיו גם להלן, בעמ' 217 ועוד.

[2289] או דורות.

[2290] בר' ב, ד: אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2291] רות ד, יח: וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2292] בר"ר יב, ו: '"תולדות" [בר' ב, ד] א"ר שמואל בר נחמן: כל תולדות שנאמרו בתורה חסרין בר מן תרין, "אלה תולדות פרץ" וגו' והדין. ומפני מה אינון חסרין רבי יודן בשם רבי אבין אמר: כנגד ו' דברים שנטלו מאדם הראשון. ואלו הן: זיוו חייו וקומתו ופרי הארץ ופירות האילן ומאורות'.

[2293] תרגום הוולגאטה (בשינוי זעיר) של הפסוק דלעיל מבראשית.

[2294] לפי תה' מט, כא: אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ. חלקית לפי תרגום הוולגאטה.

כדי שאהפוך את דורות העתידים למושגחים יותר, הסרתי את האות 'ואו' מכל שאר 'תולדות', כדי שאכה במום הכתוב את פצע האדם הפגום בבורותו, כך שבאדם המשגשג בשש מתנות תופיע 'ואו', בחוטא תיחטף [הואו ממנו].
במקום השלישי[2295] הטוב האלהי, שפעולתו המושלמת שווה להוויה, הציב כרם, שהחריבו חזיר בר לחפור[2296] בו מחדש.[2297] זאת רמזתי לכם בפרץ בן יהודה ותמר, כי ממנו עתיד היה המשיח להיוולד. אותם ששה שהסתלקו בחטא, בשבט גבורתו עתיד היה להשיב על מכונם,[2298] כי את הסוד הידוע לחכמים פעלתי במנוד האות הקדושה, כאשר ב'תולדות פרץ'[2299] השבתי למקומה את ה'ואו' שנחטפה [ממקומות] אחרים.
[בכתב-היד דף 194 ע"ב][2300] אך באותו שיקול דעת הענקתי לשם יעקב אותה אות, ונתתי סימן של תפקיד מושלם, כי היה עתיד להוליד גם את פרץ וגם את המשיח, שדרכו עתיד היה להשיב על מכונה את השלכת האושר שאבד,[2301] מה שלא יכול היה להיעשות לא על ידי האבות ולא על ידי אחרים שבאו לאחר מכן, לאלה בשום פנים לא הייתי כה נדיבה בהענקת אלהיות כמו ליעקב לבדו.
לכך, אכן, שלוש עדויות יש בידך: האחת כתובה בבראשית, שכתבתי שיעקב היה באמת 'איש תם', אדם מושלם.[2302] השנייה בעניין עצמו וגם בתולדותיו. כי ציוויתי את הסב אברהם להיות מושלם.[2303] מעולם לא כתבתי שהוא היה אז מושלם, אם לא בשל עצמו הרי בכל זאת בשל צאצאיו.[2304] שכן הוא הוליד בני פילגשים שאינם ראויים,[2305] וחוץ מהם היה לו ישמעאל, אויב תמידי של ישראל, ואשר עתה לך ולאנשיך מכונן חורבן קיצוני, אם

2295 לפי כתב-היד, הנוקט כאן באות גדולה אחרי נקודה, ברור שכאן מתחיל משפט חדש, ולא כפי שעולה מן הדפוס.

2296 במשמעות לעבד.

2297 בוודאי לפי תה' פ, יד: יְכַרְסֶמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה (אולי עם קונוטציה מיש' ה, ה). המלה 'גפן' שבמקור העברי באותו (תה' פ, ט) מציינת את ישראל ומתורגמת בוולגאטה בפרק זה ככרם, באותה מלה שנזקק לה כאן אג'ידיו. החזיר שבפסוק זה מסמל את רומא, כאמור לעיל בעמ' 148.

2298 אולי ברמז ליש' יא, א-ד, והשוה זוהר, ח"ג קל ע"ב, אדרא רבא.

2299 בפסוק הנ"ל ממגילת רות.

2300 בשול העליון של כתב-היד כתובות האותיו ו ו-ז בעברית ובתעתיק, וליד המספרים 6 ו-7.

2301 בשולי כתב-היד (ובדפוס) מצוין כאן ויקרא פרק כו, והכוונת לפסוק מב שבו מופיע השם יעקוב מלא ו: וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר.

2302 בר' כה, כז. ולא כפי תרגום הוולגאטה, המתרגם 'תם' כפשוט.

2303 בר' יז, א: וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו ... הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים.

2304 אפשר שיש כאן רמז לוויכוח כנגד הדעה הרמוזה בזוהר, והנזכרת לעיל (עמ' 168 בהערה) שאברהם המוליד עדיף על ישו העקר.

2305 בר' כה, ו: וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל אֶרֶץ קֶדֶם.

לא תתנער ותזדקף.[2306] מה שהיה חסר לאברהם בשל ישמעאל בנו, אותו דבר היה מבוקש [לשוא] אצל יצחק בסיבת עשו, שכן בהיותו אויב מר לאחיו יעקב, לעולם לא הפסיק, עד שבאמצעות פומפיוס התקיף,[2307] באמצעות אגריפס הטריד, באמצעות וספסיאנוס נלחם, באמצעות טיטוס [כילה] את העיר, באמצעות הדריאנוס כילה את העם ואת החכמים.[2308] יעקב לבדו, לא שניים כמו אלה,[2309] אלא שנים עשר הוליד, כה קדושים עד שבלי שמותיהם הכהן הגדול לא יכול היה להשיג משהו בקודש הקודשים.[2310]

וכך אחר שתי עדויות אלה, את השלישית הוספת בספרון רות. כי את האות 'ואו', כי את האות 'ואו', שאודותיה[2311] אנו דנים, הכנסתי לשמו,[2312] בשל המתנות האלהיות, גם אלה שנתתי לו, גם אלה שעתידה אני להעניק לדורות הבאים.

מן הראוי היה להזכיר ממושכות את הכוחות ואת השימוש של אות 'ואו' זו אשר מביאה דבר חידוש במקומות רבים באורקולים הקדושים,[2313] אך מן הארמיים תבקש דברים אלה, אם משתוקק אתה, שבנוגע לדברים אלה אות זו ואחרות משיגות שדות נרחבים ביותר. עתה פועלת אני שאודות אות יחידה תכיר משהו. אם תרצה דברים אחרים, תתייעץ בארמים הנפוצים מאוד, ואלה הם מאוד דקדקנים.[2314]

[עמ' 175][2315] אודות 'זין', אשר היא שביעית, גם נאמרים דברים רבים על-ידי תיאולוגים, וגם במיוחד רבים מאוד באשר למלה 'אז', שמובנה אז, כמו אז שר משה,[2316] אז בנה יהושע,[2317] הוכן מושבך מאז,[2318] אז יימלא בשמחה פינו.[2319] 'אלף' שצורתה היא זאת: א,[2320] והיא אות אחת וגם שלוש, כפי שאמרנו כשהיה בה העיסוק.[2321] לפיכך היא משמשת בתור שלוש העליונות, אשר אם תחשיב [אותן] ספירות, שלוש הן, אם [תחשיבן] טבע – אחד.[2322]

שכן שלוש הראשיות הוחזקו כדבר אחד יותר מאשר האחרות, מאחר שאינן כוללות כלום פרט לאלהי. אבל שבע [הספירות] הבאות אחריהם, אשר תפסו את שם הבניין, מאחר

2306 הכוונה לנסיונות העותומנים לכבוש חלקים מאירופה.

2307 למרות הזדהותו עם הרומאים, אייגידיוס מאמץ כאן את הזיהוי היהודי של האויב הרומאי עם עשו.

2308 אולי ברמז לעשרה הרוגי מלכות שבראשם ר' עקיבא.

2309 אברהם ויצחק, ובהתעלמות מבני הפילגשים אשר לאברהם, הנזכרים לעיל.

2310 שמות כח, ל.

2311 אולי צריך להיות de qua במקום qua de הכתוב.

2312 הכוונה למלה 'תולדות' המצויה כזכור בספר רות מלאה בואו (השם יעקוב אינו מצוי בספר רות).

2313 כלומר בפסוקי התנ"ך.

2314 גם: סקרנים.

2315 בשולי כתב-היד נכתב כאן בתעתיק שם האות זין והמספר 7. בדפוס נדפסה כותרת 'זין' שביעית, שאינה בכתב-היד.

2316 שמות טו, א: אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה (ולפי תרגום הווגאטה). האותיות א ו-ז במלה זו נדרשות בקבלה על שלוש הספירות העליונות ושבע התחתונות. כך כבר בספר הבהיר ס' 95 (מהדורת אברמס).

2317 יה' ח, ל: אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ.

2318 תה' צג, ב: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז. לפי נוסח הוולגאטה שלפי השבעים.

2319 תה' קכו, ב: אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ. לפי נוסח הוולגאטה שלפי השבעים.

2320 האות כתובה בעברית.

2321 בעמ' 162 ולאחריו.

2322 לפי הדוגמא הנוצרית על מהות השילוש האלהי.

שדואגות הן לחשל את העניינים האנושיים המתנודדים,[2323] להגדילם, לנוצרם, לשומרם, בשל דברים אלה מורגלות הן להציג עניין שאינו אלהי מוחלט, אלא שבעה דברים שנשקפים אל צורות[2324] שונות של עניינים.

כשאתה שומע 'אלף' חשוב נא על אותו עולם אחד עליון ומוחלט, ששם שילוש שאינו ניתן לביטוי באחד שאינו ניתן לביטוי. כאשר אתה קורא 'זין' הרהר בשבעה בנינים, מאורות, זרעים וראשיות של שבעה עניינים. שכן 'זרע',[2325] זרע, נאמר באמצעות 'זין', ו'זין' פירושו סוג[2326] וכלי נשק. כי אותם שבעה כאילו כפריים הם שבעה מינים בעולם של עבודת האדמה האלהית. מכאן כאילו משבעה מעיינות נצחיים נמשכים הן הסוגים, הן המינים הכלליים.[2327]

וכך במלה 'אז' תספור גם שמונה גם עשר. אם תניח את ה'אלף' כדבר אחד – שמונה. אם כשלושה דברים בשלושה חלקים - תלקט עשרה, ואת כל העשירייה ואת העולם הבלתי-מתחלק והאלהי.

שמע קיסר, [אתה] עדיף בכך על הקיסרים העתיקים, שאתה מטפח, מגן, משגיח במקום עריצות את הקיסרות הקדושה, במקום חוסר יראת שמים את הדת, במקום אמונות טפלות של דמונים את החסידות האמתית של האל. שמע, אומרת אני, את מה שאתה מחשיב כדבר קטן ביותר. כי מי היה מאמין שמתואר הפועל 'אז', שנראה כמציין זמן מסוים, תנבוט כמות כזו של מיסטורין, עד ששום דבר אינו נראה להיות מתאים יותר ויעיל יותר מזאת לשם אישוש האמת שלך, הדת, החסידות.[2328]

בגלל החכמה הסודית של האותיות והמספרים, המסורה למשה לבדו ולשבעים הזקנים,[2329] אותו משה מושיע העבריים הוא אשר בכוח חכמה זו, אחר שאומן והתעטר על ידי, הוביל החוצה את העם ממצרים, חצה ימים בהליכה, בינות מים הטביע עקבות יבשים, אל החוף הוריד את אנשיו. בשבט ובאותו כוח, כשאני בתפקיד העוזרת עומדת לצדו, סכר הוא את שטח המים הפתוח. את האויב במים הקיף ,סבב ,שיקע. ליקט את שלל המלך[2330] המושלך בחול האדום.[2331] אחר שחילק לאנשיו עשאם עשירים ביותר. כשחש בנוכחות האלהות ובכוחה, כאילו רצה להחזיר את מה שקיבל לגומל החסד, ביקש שייקרא תדיר: אז שר משה.[2332] פירוש הדבר: אותו מושיע של העם מאימפרית המצריים, אז שר. מתי? אז. כאשר החסד, כאשר היכולת, כאשר הכוח 'אז' של העולם האלהי נכח ונתן את הניצחון.

[2323] דומני שהמלה בכתב-היד היא excussa ולא excusa (שתרגומה מחושלים) כבנדפס (אומנם s אחת נראית כאילו נמחקה, אך excussa מתאימה יותר במשמעותה).

[2324] או: אלא דברים שנשקפים אל שבע צורות.

[2325] המלה מועתקת כאן: Zerah, והכוונה ברורה מהתרגום semen שפירושו זרע. אך בשולי כתב-היד נכתב בעברית: זרח. מכאן אפשר אולי להסיק שבעל חלק מהערות בשוליים אינו המחבר.

[2326] זה פירוש המלה זין בארמית. ואולי יש כאן רמז לשבעת מיני הפירות של ארץ ישראל.

[2327] לפי ההבחנה האריסטוטלית בין מינים וסוגים.

[2328] ברוח קביעתו המפורסמת של פיקו דלה מירנדולה, שאין דבר שמאשש טוב יותר את אלהותו של ישו מאשר המאגיה והקבלה.

[2329] בלשון המקור: סנטורים.

[2330] opima spolia , השלל העשיר, הוא כינוי רומי עתיק לשריון מנהיג האויב שנלקח במלחמת שניים על ידי מנהיג הצבא שכנגדו.

[2331] הכוונה כנראה לחול שבחוף ים סוף, הנקרא בוולגאטה הים האדום (אולי כוונתו לפירוש מדרשי של שמות טו, ד).

[2332] שמות טו, א. כדלעיל.

אכן למוד לימדתי את הארמיים שלי, שאחרי הששיה, אוצרות מסוימים שניתנו לאדם הראשון, כפי שסקרתי באות 'ואו', יש שלושה מספרים אחרים נודעים, שלושה מצבורי עניינים אלהיים, שלושה נצחונות: באמצעות שבע אחד בים ובסיני, אחר גדול יותר באמצעות השמינית והמשיח, שלישי בסוף באמצעות עשר, גדול בהרבה מכולם. סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו.[2333]

[בכתב-היד דף 195 ע"א][2334] בניצחון הראשון[2335] סייעה 'אלף' [האות] הראשונה, אך שילחה רק 'זין'[2336] וגם נתנה במתנה נבל של שבעה מיתרים,[2337] אשר חדר עד תחתיות ואותם סגר,[2338] באלה שעברו וחדרו את התהום בלי נזק,[2339] ואותו [את התהום] [עמ' 176] הותירו לחורבן האויבים.[2340]

סור מרע, אמרתי. כי בניצחון זה חטפתי את ישראל מתחתיות, ומתכלית הרע, אל הניצחון השני, באמצעות המשיח, אשר הוא לא רק בשבעה, כמו שענו לפטרוס,[2341] אלא כמו שקבעתי בכותרת המזמור שאותו חקקתי: על השמינית.[2342] 'אז' בשלמות, עולה לחשבון שמונה,[2343] נשאה חזרה תהילה נרחבת יותר, של המוזה הגבוהה יותר.[2344] הקודמת רק סרה מרע, זאת, מעבר לכך, גם ילדה אותו טוב בתכלית.[2345]

כך ציווני האב: סורי מרע. באמצעות סיני סגרי את התחתיות.[2346] עשי טוב, באמצעות המשיח פתחי את בריחי השמים. תני לחסידים את הטוב בתכלית. את שבעת האיזורים הנמוכים יותר של הבניין נתתי למשה. למשיח לא [מצויה] 'זין' בלבד, אלא גם השמינית, 'אלף'. שכן יציאתה היא מן השמים העליונים דרך שבעה [הרקיעים].

[2333] תה' לד, טו. פרק זה (לפי מספור השבעים) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק מצוטט גם על-ידי פטרוס: האיגרת הראשונה לפטרוס, ג 11.

[2334] בשוליים העליונים של כתב-היד רשום שמע של האות זין בתעתיק, והמספר 7.

[2335] ניצחון ים סוף, שמתואר במלה אז שבראשית שירת הים.

[2336] במשמעות כלי נשק, וכן שבע הספירות שתחת הבינה.

[2337] על שבעת המיתרים ראה לעיל בעמ' 102. הקשר לאות זין, בנוסף לעניין השבעה, קשור אולי גם לצירוף זיני זמר (תרגום דה"ב כט, כז). כאן זמרה זו היא שירת הים. ואולי יש כאן גם רמז לאורפיאוס המוזיקאי שירד לשאול באמצעות הנבל שלו.

[2338] את המצרים. ובאופן דומה למה שעשה זאוס לטיטאנים במיתולוגיה הקלאסית, שסגר אותם בשאול.

[2339] הם בני ישראל.

[2340] כאן בא לידי ביטוי המשמעות של כלי זין המתבטאת בשם האות זין.

[2341] לא ידוע לי עניינה של הפניה זו.

[2342] על כותרות אלה למזמורי תהלים עמד אג'ידיו לעיל בעמ' 102.

[2343] בגימטריה.

[2344] בחשבונות הגימטריה מוסיפים לעתים 1, כנגד למלה כולה ('עם הכולל'). 'אז' עם הכולל עולה בגימטריה 9, ומספר זה משלים את הדרשה, שעוסקת במפורש במספרים 7, 8, 10 ומדלגת על 9. תשע הוא מספר המוזות במיתולוגיה העתיקה, והמוזה התשיעית, קליאופי, מוזת השירה האפית (ששירת הים עשויה להיכלל בה), היא המעולה מכולן. כך בפרואמיום של התיאוגוניה להסיודות, שורות 75-80: 'ככה אז שרו המוזות... תשע בנות הן... וקליאופי שהיא מתנשאת ועולה על כולנה...' (בתרגומי. מנמוסיני [לעיל עמ' 85] עמ' עד).

[2345] ברמז הן לספירת בינה, הנקראת אם, והן לאמו של ישו.

[2346] אולי ברמז לבבלי שבת פח ע"א: 'מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם'.

ישראל לבדו דחה את האומללות [גרידא],[2347] באמצעות שמונה ו'אז', במקום שהשפע פורה יותר, נעלה יותר, רחב יותר, כלל חוג הארץ הלך אחרי האושר, לדרוש שלום ולרודפו.[2348]

לעתים קרובות ניתן שלום לבני תמותה, כמו לקדמונים בראשית [ימי] המקדש, בזמן המלך שלמה, ואחר כך בתחילת [ימי] התורה החדשה, תחת הקיסר אוגוסטוס,[2349] אשר היתה גדולה יותר [מהישנה] באותה מידה כמו ש'אז' [גדולה] מ'זין', שמונה משבע, המשיח מסיני, מן התורה, ממשה.[2350] אך מעולם לא היה שלום שלא העכיר אותו אדום, [העכיר] אותו ירבעם, [העכירה] אותו חמדנות, אותו שאיפת שלטון, אותו רוח עריצות. בכולם מנוחה ושלום ביקשתי, רדפתי. אף פעם לא היה הדבר מותר לתקופה ארוכה,[2351] תמיד הפריעה רדיפת הבצע של המחריבים,[2352] תאוות הפושעים, צימאון העריצים שאין לרוותו, הלהט, הפחז.

[כך יהיה] אחרי ככלות הכול, כאשר לא שבע, לא שמונה אלא כלל העשרה ישלטו על כול. שכן 'אלף', אם תתקבל כאות יחידה, עושה היא שמינית[2353] עם 'זין', ועומדת לצד המשיח, וממלאת אותו בשמונה מאורות, שאותם בהרחבה מונה ישעיהו.[2354]

אך לבל תחשוד שאותו ניצחון שלישי, המזהיר מכולם, נתכונן באמצעות אחֵר זולת המשיח, חקקתי פעמיים על השמינית, כלומר גם במזמור השישי וגם באחד עשר.[2355] אבל בשמינית הקודמת, האלף הסגורה מחביאה את המשיח הסגור והבלתי ידוע בקרב אותו אל [בלתי נודע], כפי שקרא השליח[2356] את כתובת הקבורה,[2357] אך ב[שמינית] האחרונה, 'אלף' א[2358] מותרת והופכת לשלושה, כפי שקודם לא פעם לימדתי.[2359]

[2347] בבחינת סור מרע.

[2348] בהתאם לפסוק דלעיל.

[2349] ימי שלטון אוגוסטוס (שישו נולד בימיו) נחשבו אצל הרומאים ימי שלום, כפי שנחשבו אצל היהודים ימי המלך שלמה (בהתאם לשמו).

[2350] כזכור (לעיל עמ' 115 ועוד) המספר שמונה מזוהה עם הדת הנווצרית, ושבע עם היהדות.

[2351] אפשרות תרגום אחרת: מעולם לא הותר לרדוף בשלמות לאורך זמן.

[2352] או: האובדים.

[2353] במקור אוקטאבה, הרומזת למשמעות המוזיקאלית.

[2354] הכוונה בוודאי ליש' יא, א-ב: וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשָׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה. וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה'. מכאן לומד הזוהר (ח"ג קל ע"ב, אידרא רבא) שעל המשיח עתידות לשרות שבע רוחות, והן שבע מעלות הכסא שעליהן ישב. המספר שמונה מתאים אומנם יותר לשיטתו של אג'ידיו, שחוזר על כך בעמוד הבא, ומוצא שמונה רוחות כשהוא מוסיף את יראת ה' הנזכרת בפסוק הבא.

[2355] כך לפי מספור הוולגאטה. ובתנ"ך העברי הם המזמורים ו, יב.

[2356] הכוונה לדברי פאולוס במעשה השליחים יז 23, אודות האל הבלתי נודע שאותו עובדים היוונים, ואינם יודעים שעניינו האמיתי הוא האלהות הנוצרית.

[2357] epitaphium . ובכתב-היד כתוב epithaphium, ומעל המלה סימן הרומז לכיתוב בשוליים: אלף בשלוש (Aleph in tria), כלומר האות אלף במלה אז כרומזת לשלוש הספירו העליונות. אף לא ברור מה עניין כתובת הקבורה לכאן, כי הכתובת לאל הבלתי ידוע נכתבה על מזבח ולא על גבי קבר, ואולי זה כינוי גנאי למזבח האלילי.

[2358] בכתב-היד כתובה כאן האות גם בצורתה העברית.

[2359] שתי בחינות אלה קשורות לנצחונות דלעיל, אך לא ברור איך הן מתקשרות בדיוק לשני מזמורי התהילים שבכותרתם 'למנצח על השמינית'.

אך כמו ששבע [נחלו] חלק, שמונה נחלו חלק, לפי האורקל של שלמה,[2360] כך לא חלק אלא טובות כוללות יגישו עשרת המיתרים לניצחון,[2361] שהקדשתי לו הימנון והכרזתי: שיר חדש, אלהים, אשירה לך, בנבל של עשרה מיתרים אזמר לך.[2362]

השם 'אלהים', בתור שמאל, ניתן לחלק של משה,[2363] נחלת המשיח היתה 'אדני',[2364] אך אז[2365] לא חלק, לא חטיבה, אלא שם שלם ומושלם, יתאים לשמאל וכל שכן גם לימין.

לפיכך סוף[2366] המזמור חוגג את העם המאושר בניצחון השלישי,[2367] שאליו יחייכו שני השמות:[2368] גם אלהים ה' גם ה'. 'אז', 'אז' אז לא בתור שמונה, אלא 'אלף' שנפרשה[2369] תזהיר[2370] בתור עשר. את כל הרעות תסלק מקרב [העולם], מלחמות, חטאים, מוות, אשר, כפי ששר פאולוס, ייבלע ב'נצח',[2371] באותו ניצחון שלישי. לא בלי [המשמעות המקורית של המלה] ב'נצח', עד הנצחיות.

'אז' אז, כלומר אותם כל עשרת המאורות האלהיים והבהירים ביותר. מעין עשרה עולמות, אך עצומים ואין סופיים, כאילו פי שבע יותר מן השמש הם נוצצים, זוהרים, יוקדים.[2372] את כל הדברים ימַלאו באור המנצח, את המחשכים יגרשו, יבריחו רמאויות, מלכודות, ניאופים, העמדות פנים, מלחמות, שפיכויות דמים. יסלקו לחלוטין את כל הדברים מפני 'אז', אשר הוא עולם אלהי. יקורבו הדברים הטובים, הצולחים, הנעימים, המאושרים, בני המזל. מנגד יסולקו הדברים הרעים, הקשים, השמאליים, המנוגדים, רעי המזל. מכל עבר גילה, מכל עבר שמחה, מכל עבר עונג קדוש ותמים.

וכך האות 'זין' לבדה על-ידי 'אלף' נמסרה יחידה בסיני. זו[2373] אשר על-ידי הדת של היום השביעי,[2374] באומרה שבע תהילות ביום[2375] בכינור של שבעה מיתרים, הוציאה את נשמת

[2360] הכוונה ודאי לקהלת יא, ב: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה. הפסוק נדרש כמה פעמים בספרנו. ראה להלן בהערה לעמ' 230.

[2361] הוא הניצחון של אחרית הימים, הקשור לעשר, לעומת ניצחון השבע בקריעת ים סוף וניצחון השמונה בזמן ישו.

[2362] תה' קמד, ט: אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה לָּךְ. לפי תרגום הוולגאטה (פרק זה, לפי מספור הוולגאטה, מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2363] כלומר לניצחון קריעת ים סוף (אין הכוונה דווקא לאישיותו של משה, המייצגת בדרך כלל את את הספירה המרכזית, תפארת).

[2364] כך רגיל בקבלה בנוגע לדויד, שמייצג את ספירת מלכות, הנקראת אדני.

[2365] באחרית הימים.

[2366] בנדפס השתבשו כאן השורות (השורה הבאה נדפסה לפני זאת). התרגום הוא לפי הסדר הנכון בכתב-היד.

[2367] תה' קמד, טו (פסוק אחרון בפרק): אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁה' אֱלֹהָיו.

[2368] לפי ה' אלהיו שבסוף הפסוק שבהערה הקודמת.

[2369] לשלוש.

[2370] מכאן נדפס כסדר הנכון.

[2371] יש' כה, ח: בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח. פסוק זה מצטט פאולוס באיגרת הראשונה אל הקורינתים טו 54. הפרקים בישעיהו ובקורינתים מצוינים בשולי כתב-היד (ובדפוס בסוגריים). בפנים כתב-היד, לפני השם פאולוס, נכתב השם הושע (כנראה בטעות במקום ישעיהו) ונמחק, ובנדפס הושאר. פסוק זה נידון גם להלן בעמ' 179, 226.

[2372] לפי יש' ל, כו.

[2373] הכווה כנראה לאות זין.

[2374] היא היהדות.

[2375] לפי תה' קיט, קסד.

ישראל משאול תחתיות. עניין זה, יוון, בתחרות קנאתה ניסתה לחקות באמצעות אורפיאוס.[2376]

[עמ' 177. בכתב-היד דף 195 ע"ב][2377] אך אומנם היה זה ניצחון ראשון, במקום שהלך העולם אחרי 'זין' לבדה, אחרי שבע 'ספירות' לבדן, אף שהופקדו על-ידי 'אלף' לפתוח את מדורי טרטרוס,[2378] וניתנו לטעימה מוקדמת של חלק מן העולם האלהי.

הניצחון השני של המשיח, הוא אשר הביאה 'זין', ואותן שבע מתנות כאשר הן שופעות הרבה יותר, אך לא לבדה, אלא עם 'אלף' השמינית, אשר היתה 'בינה', הנהר הזורם ממקום 'עדן' עונג.[2379] כאשר מילא אותו[2380] ה' ברוח חכמה ובינה, שהיא 'חכמה' ו'בינה', בעדות הגדולה של ישעיהו,[2381] שאינה כמו משה אשר [לא עבר] מעבר לשבע ול'זין' לבדה,[2382] אלא מזכיר שמונה: בראשונה רוח ה', בשנייה [רוח] חכמה, בשלישית [רוח['בינה', ברביעית [רוח] עצה, בחמישית [רוח] 'גבורה', בשישית [רוח] 'דעת' מדע שהיא 'תפארת' ה'ספירה' השישית,[2383] בשביעית [רוח] יראה, במקום שאתם אומרים חסידות,[2384] בשמינית מילא אותו ביראת ה', במקום שמזכיר הוא פעמיים יראת ה',[2385] בגלל ה'ספירה הוד' והעשירית,[2386] שהוא מכניס את קושי [הדין] שלהן על-ידי שתיהן מה'פחד' וה'גבורה' הקשה. את ה'חסד' אוסף הוא ב'דעת' ו'תפארת', שה'ספירה' השישית בהיותה מלאה מאוכלסת על-ידי השפע של הרביעית.[2387] באותה דרך באמצעות עצה, כלומר 'נצח' הימנית התחתונה,[2388] הימנית העליונה[2389] מתקשרת.[2390] אכן 'יסוד', אשר שופעת מ'תפארת' ו'אדני', מצוינת על-ידי רוח[2391] ה', אשר נאמרה בפעם הראשונה.[2392]

וכך הנביא המלא באל, כדי לחגוג את הניצחון השני, שהוא המשיח אחר שעבר את מיצרי השביעיה, מקפץ על ההרים מדלג על הגבעות.[2393] ראשית, כלפי מטה, את השלישיה [השאיר] לנביאים, את השנייה השאיר למשה, מדלג על מיצרי השביעייה והתורה הקשה,

---

2376 הוא הנגן הגדול של המיתוס היווני. שבעזרת נגינתו ירד לשאול להעלות משם את אשתו .

2377 בשול העליון של הדף מצוין 'זין' שבע.

2378 הוא השאול במיתוס היווני-רומי.

2379 הנהר היוצא מעדן, לפי בר' ב, י, נדרש בקבלה פעמים רבות על ספירת בינה.

2380 את המשיח.

2381 יש' יא, ב, שהובא לעיל בהערה בעמוד הקודם.

2382 סדר המלים כאן קשה, ויש לסדרו כך לפי המשמעות.

2383 בספרות הקבלה דעת משמשת כינוי לתפארת או לבחינה הפנימית שבה.

2384 יראת ה' שבפסוק מתורגמת בוולגאטה כחסידות (pietas).

2385 אג'ידיו מצרף גם את תחילת הפסוק הבא: יש' יא, ג: וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת ה', שבוולגאטה מתורגם כאילו כתוב: ותמלא אותו רוח יראת ה'. לעומת יראת ה' בפסוק הקודם, המתורגם כאמור כחסידות.

2386 מלכות.

2387 חסד.

2388 אומנם לפי סדר מלות הפסוק, 'עצה' מתאימה יותר לחסד מאשר לנצח.

2389 חסד.

2390 או: עליה להיאסף.

2391 בכתב-היד נכתבה המלה בקיצור, ודומה שיש לפותחה כ-spiritu ולא כ-spiritum הנדפס.

2392 בראש פסוק ב.

2393 כדלעיל עמ' 74 ועוד כמה פעמים (ההרים הם חסד גבורה ותפארת, והגבעות הספירות שתחתיהן).

פורש אל השלישיה העליונה. מתמלא ב'בינה' של השמינית, מזדווג לחכמה, התשיעית, בקשר שאינו ניתן לביטוי.
ואף על פי שתשע הן אלה, כדי לשמר את סמל הניצחון השני, שהוא המספר השמיני, אף על פי שאת התשע הנביא החווה בסוד, רָמז, בכל זאת את השמונה הסביר במידה הראויה, כדי ללמד, שהשבת, היום השביעי, עתיד לפנות דרך לשמיני, המיצרים למרחב, העול, העבדות לנדיבות, לחרות, ופחד התורה הקשה לאוונגליון של האהבה העדינה יותר.
שכן מה צר יותר, מה סגור יותר, מה קשה יותר מאשר החובה לעקור כעונש שן תחת שן, עין תחת עין.[2394] בכל מקום פחד, בכל מקום אימה, בכל מקום מות יומת,[2395] באש תישרף,[2396] באבנים יכוסה.[2397] אין כלל מקום של נדיבות, אין כלל של חסד, אין כלל של עדינות. לכן נביא זה עצמו[2398] עם רעהו ירמיהו מכריזים, שעל צרות הניצחון הראשון להינתן לשכחה,[2399] [ניצחון] שבו רק פרעה, רק מצרים נוצחה. אודות יהודה הצרה והסגורה, אמיתית יותר עריכת טריומף בתשואות,[2400] מאשר בטריומף רשמי.
הניצחון השני, במקום שלא לחמה בו 'זין' לבדה בלא בת לוייתה 'אלף' השמינית, נשא סביב[2401] לא [כלי נשק] וולקאניים[2402] אלא כלי נשק אלהיים באמת. שכן 'זין' מציין לארמיים סוג של אותו קישוט[2403] וכן כלי נשק. לא נילוס, לא פָּרוס,[2404] לא פינת סוריה,[2405] אלא ארצות, אלא ימים, אלא כלל חוג הארץ הובל תחת עול החסד.[2406]
ציית קיסר, אתה השוקד ביותר על החסידות, ציית, אומרת אני, לחסידותך ולדת האמיתית אף אם היא רשומה תחת [כותרת] האויבים בעצמם, שמע את דתך על-ידי המתנגדים.
באמצעות 'אז' והאות 'זין' כאילו הבטחתי שתאושר [הנצרות]. אז שר משה,[2407] כך אתם קוראים את הכתוב, העבריים והארמיים באופן מאוד שונה. 'אז ישיר' אז ישיר כתבתי אני. ולא אני בלבד כתבתי, אלא את עומק המיסטורין [כתבו] הארמיים והתיאולוגים שבין

2394 שמות כא, כד: עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן. מתיאוס ה 38-39 (תרגום דליטש): שמעתם כי נאמר עין תחת עין שן תחת שן. ואני אומר לכם אל תתקוממו לרשע, והמכה אותך על הלחי הימנית הטה לו גם את האחרת.

2395 לפי הלשון השכיחה בתורה (ובנוסח תרגום הוולגאטה), כגון בפרק הנ"ל, שמות כא, יב; טו; טז; יז.

2396 וי' כא, ט: וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תָחֵל לִזְנוֹת אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף. את הפועל בלטינית אפשר לתרגם גם בלשון זכר (יישרף), אך דומה שהכוונה לפסוק זה.

2397 כגון במ' טו, לה: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים.

2398 הוא ישעיהו שנזכר למעלה.

2399 יש' סה, יז: כִּי הִנְנִי בוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וָאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא תִזָּכַרְנָה הָרִאשֹׁנוֹת וְלֹא תַעֲלֶינָה עַל לֵב. יר' ל, לא: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְכָרַתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה. לֹא כַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת אֲבוֹתָם בְּיוֹם הֶחֱזִיקִי בְיָדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר הֵמָּה הֵפֵרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם ה' (פרקים אלה מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס. אך דומה שכוונת מחבר הפניה בהפניה לירמיהו היא דווקא לפסוקים אלה: יר' כג, ז-ח: לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹנָה וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם וְיָשְׁבוּ עַל אַדְמָתָם).

2400 ovatio . כך נקראה ברומי הקדומה תהלוכת ניצחון קטנה יותר ורשמית פחות מאשר טריומף.

2401 אולי הכוונה לתהלוכת ניצחון שבא נושאים לראוה את כלי הנשק של היריב. אך אולי יש לתרגם: כלל.

2402 כלומר ברקים, כלי הנשק של זאוס (יופיטר) שאותם, לפי המיתוס הקדום, חישל האל וולקאנוס בהר הגעש אתנה.

2403 דומה שהוא מחבר כאן את המלה זן או זינא במשמעות סוג עם המלה 'זין' בערבית שמשמעותה קישוט. על כלי זין כתכשיטים ראה בבלי, שבת סג ע"א.

2404 האי שמול חופי אלכסנדריה, מקום המגדלור שנחשב לאחד משבעת פלאי תבל, ומקום חיבור תרגום השבעים.

2405 הכוונה כנראה לארץ ישראל.

2406 לפי מתיאוס יא 29-30.

2407 שמות טו, א: אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה, לפי תרגום הווגאטה.

העבריים, שכן אין לשמוע אל המדקדקים הרשעים,[2408] שאין אצלם דבר מושרש יותר מאשר לנקוט נגדכם בשיא העוינות. לא זו בלבד שאין הם [התיאולוגים] מכחישים [זאת] אלא הם [מבקשים] לאשר באופן גלוי ביותר שבכוונה זו, חזר ונאמר על ידי 'אז ישיר', אז ישיר, אודות העתיד,[2409] כדי שבמזמור זה לא יזומר [הניצחון] של 'זין' לבדה ושל שבע, של התורה הישנה, אלא של 'אז', שמונה שהוא הניצחון של המשיח.

קטנות השבע, שנסגרת בנתיבות גבול ובמידות של הבניין, נסוגה מפני גדולת השמינייה. כאשר בשמיים כן גם בארץ, כפי שהראה הכלל הקתולי של המאמר האלהי.[2410] [עמ' 178] ארבעת אלפים שנה[2411] שלטו בכפה גבולות הבניין. משה בהסתפקו בגבעות ובהרים[2412] עד 'אלהים' ו'בינה' לא חדר. הקטנת אותו קצת פחות מ'אלהים'.[2413] אך המשיח כשהוא מדלג על הגבעות וההרים, בהיותו נישא מעבר לאבנים הטבולות[2414] (כפי שאומרים הארמיים),[2415] מעבר לסלעי הסירנות,[2416] טיפס אל ה'אלף' העצומה, אל עולם ללא גבול,[2417] בהיותו ספוג באותה גדולה, שאותה, [בכתב-היד דף 196 ע"א][2418] זו שנשללה ממנו עצמו ונתייחסה למשיח. משה גם מודה וגם מרומֵם [את המשיח], באומרו מוגדל נוראות.[2419]

מה זה מוגדל? המדלג על הגבעות וההרים[2420] של משה, אשר מתוחמים במחיצות הבניין, טיפס אל העולם העצום של השמינית. במקום שכמו בבגד שאין לו מחיר הולבש בגדולה של אור[2421] בלתי נגיש. [גדולה] שלא הורשתה לאף אחד, לא מאנשים בני תמותה ולא מן השכלים האלמותיים. כי מעל משה וכל השאר הגיע אל 'בינה'.

מוגדל כתבתי, כי טיפס גם עד 'חכמה' חכמה, שיש לחבר אותה אליו, נוראות הוספתי. מי שר הימנון זה של גדולה? מי ניבא את הגדולה שאין לה מחיר שעתידה להיות אצל

2408 אבן עזרא על שמות טו, א: 'אז ישיר משה - משפט לשון הקדש לו' [אולי צריך להיות לי'] לשון עתיד תחת עבר עם מלת אז אז יבנה שלמה (מ"א יא, ז), אז ידבר יהושע (יה' י, יב) אז יבדיל משה (דב' ד, מא). וככה בלשון ישמעאל'.

2409 מניסוח הפועל בלשון עתיד, אז ישיר ולא אז שר, למדו חז"ל שאמונת תחיית המתים היא מן התורה, בבלי, סנהדרין צא ע"ב.

2410 כדלעיל בעמ' 119. הכלל נקרא קתולי (המקבילה היוונית של אוניברסאלי) הן משום תוכנו, הנוגע לשמים ולארץ, והן מאחר שהוא שגור בפי כל נוצרי בתפילתו (כלל זה מוכל אפוא גם על עצמו).

2411 מזמן הבריאה עד ביאת ישו.

2412 כמובא לעיל פעמים רבות, הגבעות הן הספירות נצח הוד יסוד, וההרים הם חסד גבורה תפארת.

2413 תה' ח, ו: וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים (לפי תרגום הוולגאטה, בצירוף של התרגום לפי הנוסח העברי ולפי נוסח השבעים). ולפי בבלי, ראש השנה כא ע"ב: 'חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים'.

2414 הכוונה לאבני בוהו, הם לפי חז"ל אבנים מפולמות. להלן (בעמ' 186, לשם מפנה כאן גם סקרה) מצטט אג'ידיו מלים אלה ומתרגם אותם כך, ומוסיף את הפירוש הקבלי.

2415 הסוגריים במקור בכתב-היד (ולא בדפוס). וראה בהערה הקודמת.

2416 אותן שניסו בשירתן, לפי האודיסאה, לפתות את אודיסאוס ולגרום לספינתו להתנפץ אל הסלעים.

2417 או: המפחיד ואוסר (את התואר interminatus אפשר לגזור באופנים שונים). הקטע כולו מזכיר מאוד את שירו של ביאליק הציץ ומת.

2418 בשול העליון של הדף כתובות האותיות זין וחת בטרנסליטרציה.

2419 גָאֹה גָּאָה (שמות טו, א). אמנם בנוסחאות הוולגאטה שראיתי הצירוף מתורגם במלים glorioso magnificatus, ולא בצירוף שלפנינו: magnificatus vehementer.

2420 לפי שה"ש ב, ח. המובא לעיל פעמים רבות.

2421 לפי תה' קד, א-ב: ה' אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד ... עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה (לפי תרגום הוולגאטה למעט 'עטה').

המשיח? מריה שרה: מוגדל נוראות.[2422] מי גם הכירה וגם שרה אותה [גדולה] שכבר נוכחת, לא אחרת ממריה,[2423] אשר שרה את השיר החדש שהובטח במזמור[2424] לא בנבל של שבעה מיתרים אלא בכינור של שמונה. ההיא[2425] חשה מראש: מוגדל נוראות. זו[2426] מרגישה ברחמה את העובר. בהסכמתה קובעת את הנולד. לפיכך: מגדילה נפשי את ה'.[2427] מוגדל נוראות באמצעות המשיח, זה נולד בהסכמתי עם גבריאל.[2428] הרצון אפוא והסכמת נפשי עושה את זה למוגדל. מגדילה נפשי את ה' שאותו ראתה. ההיא[2429] [מגדילה] את הצריך להינתן, אני נתתי [אותו]. ההיא [מגדילה] את הצריך להיהרות, אני הריתי. ההיא[2430] [מגדילה] את הצריך להיוולד, אני ילדתי. ההיא [מגדילה] את הנצרך להגדלה, אני הגדלתי.

כלומר מעבר למיצרי 'זין' את המורשה להיכנס אל הרוחב והגודל של 'אז', ואת זה שנתקבל, הוצאתי אל האור.[2431] זה ביוצאו עשה וגם הציג את הישראלים האמיתיים.[2432] כל אלה אשר, כפי שמעיד יוחנן, קיבלו אותו, נעשו בנים לאלהים.[2433] וכפי שבאותו מקום[2434] סובר ישעיהו, הם נקראו שם אחר. מאחר שקודם לכן היו הם גויים, קיבלו את השם ישראל בהתקדשם בקודשים.[2435]

לפיכך ציוויתי שייכתב 'אז' ישיר משה, קודם ההימנון הזה, ואחרי כך בני ישראל.[2436] אני ראשונה שמעתי, ראשונה קיבלתי את ההודעה, ראשונה שמעתי את מלאך העיצה הגדולה, ראשונה ידעתי, את השם ישראל[2437] קיבלתי, ראשונה האמנתי. ומפני שהגדלתי את זה אשר עשה לי גדולות, שיר חדש, כפי שהובטח, שרתי. כשאני פותחת מגדולת 'אז', הכרזתי: מגדילה נפשי את ה'.[2438] אני ראשונה שרתי, אחר כך ישירו הכול. בעצם בני ישראל, אשר יום-יום אחרי ארבעה אלפים, חמישה ושישה [אלפי שנים] את קנייני

2422 הכוונה למרים אחות משה, לפי שמות טו, בא.

2423 אם ישו.

2424 תה' קמד, ט: אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה לָּךְ: (מספר הפרק, לפי מספור הוולגאטה, נכתב בשולי כתב-היד ובדפוס).

2425 אחות משה.

2426 אם ישו.

2427 כך שרה מרים אם ישו אחרי שנתבשרה על הריונה, לוקס א 46. וראה לעיל, עמ' 95 בהערה.

2428 המלאך גבריאל בישר למריה על הריונה. שם 26.

2429 אחות משה.

2430 אחות משה.

2431 בלידת ישו.

2432 הם הנוצרים (הנקראים. בפי עצמם, ישראל האמיתי).

2433 יוחנן א 12.

2434 בפרק סה המצוטט בעמוד הקודם.

2435 יש' סה, א: אָמַרְתִּי הִנֵּנִי הִנֵּנִי אֶל גּוֹי לֹא קֹרָא בִשְׁמִי. שם טו: וְלַעֲבָדָיו יִקְרָא שֵׁם אַחֵר. (מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

2436 שמות טו, א: אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

2437 או: ראשונה את שם ישראל החדש.

2438 לוקס א 46. דומה שהשכינה מזהה עצמה כאן הן עם מרים אחות משה, ששרה אתו את שירת הים (שמות טו, כא), והן עם מרים אם ישו.

המשיח, במקדשים ומקהלות, את גדולה 'אז' במזמור שלי הם מעלים, מטעימים, חוזרים.[2439]

היום היה אובד לו ביקשתי לטפל בכל הדברים של האות 'זין'. די יהא במה שאמרתי שהיא לבדה קפצה בסיני ואמרה לעם: סורו מרע, וקרעה אותו מתחתיות; שאחר כך כשנתחברה ל'אלף' במלה 'אז', עטתה את הגוף השני של המשיח, את המיצרים החליפה בגדולה; בגדולתה באור כה רב לא יכלה להיות מוגבלת ומוחזקת על-ידי מיצרי יהודה. באמצעות זרע פרץ ניפצה את המחיצה, פרצה[2440] אל העמים שבחוץ, תפסה את גבולות כל חוג הארץ.

לאיזה אור שאין לו שיעור נאמר מפי האב 'אז'! 'זין' הטתה מן הרע. אתה, הו 'אז', אור בוהק ביותר, השוכן במשיח, עֲשֵׂה טוב לעולם.[2441] 'זין' נעלה את השאוֹל, אתה הרחב-נא את השמים. פתח-נא לרווחה את הכניסה.[2442] הושט-נא את תכלית [עמ' 179] הטוב.

נשאר שאותה 'זין', בהתערבה עם 'אלף' במקום ש'אלף' איננה [גורמת להיווצרות] שמינייה כשהיא סגורה אלא [היכן] שבקפיצתה אל שלושה[2443] גורמת עשירייה, היכן שיוגש לא רק הטוב שהובטח למשה וניתן למשיח אלא גם כל הטוב המשומר לסוף ולניצחון השלישי, היכן ש'זין' תבקש שלום, ועל-ידי שלוש העליונות, המושגות בבריתות נצחיות, תרדפהו,[2444] אין היא עתידה לאבדו לעולם.

[2445]האות 'חית' אשר את מספר המשיח ואת [רצון] אלהותו נושאת, פוגשת, שכן היא תופסת את המושב השמיני בסדר האותיות, מספר [זה] כבר דיברנו בו ב'זין' ו'אז', כי זה הוא [סימן] של משה באמצעות שבע, ההוא סמל של המשיח באמצעות השמינייה.

באשר ל[רצון] האלהות דע-נא זאת, שחכמת האל אשר אימצה לעצמה אדם,[2446] בלשוני מכונה 'חכמה', היכן שהאות הראשונה היא 'חית', האות השמינית. ובשל דברים אלה, גם אם חכמה היא תשיעית ב'ספירות', כי בכל זאת מצוינת היא באמצעות האות 'חית' שהיא השמינית, לפיכך גם אותה חכמה, בגלל סמל האות, לא רק איננה נרתעת [מן השמינית], היא בעצם גם חובקת את כוח השמינית.

'חית' גם מוצבת כשמינית וזאת באופן כפול. או לעוּלֶה כשהיא 'בינה', או ליורד כשהיא 'הוד'. מאחר ש'הוד' באמת נתפשת באמצעות 'הא', האות הראשונה שלה, מכאן אותה אקסיומה של הארמיים: בכל פעם שעתיד להיות ש'הא' תשתנה ל'חית', ה ל-ח,[2447] 'הוד'

[2439] הכוונה לקריאה היום יומית של שירת הים בתפילת שחרית של היהודים.

[2440] לפי משמעות השם פרץ. והשוה בשיר לכה דודי: ימין ושמאל תפרוצי / ואת ה' תעריצי / על יד איש בן פרצי / ונשמחה ונגילה.

[2441] בשולי כתב-היד כתובה בצד השורה 'באותיות עבריות המלה שבועה, ולא ברור לאיזה מקום בשורה היא מתייחסת.

[2442] זו משמעות המלה הלטינית aditus, הכתובה כאן (באקוזטיב). אך אולי הכוונה (גם?) למלה היוונית ἄδυτος (adytos) שמשמעה (מקום) אסור בכניסה, קודם הקודשים.

[2443] בהיותה נספרת כשלושה לפי שלושת הקווים המהווים את האות אלף.

[2444] לפי תה' לד, טו: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ. סור מרע רומז לניצחון הראשון של שבע, עשה טוב - שמונה, בקש שלום ורודפהו – עשר.

[2445] בכתב-היד סומן קו מעל השורה, ובשוליים מצוין שכאן מתחיל הספר השביעי. וכן נכתב: 'חית' 8, ואף האות ח בעברית. בדפוס כל זאת נכתב בפנים.

[2446] הוא ישו. ואולי לפי תה' פ, יח.

[2447] בכתב-היד כתובות כאן שתי האותיות בכתב עברי.

תעלה אל 'בינה', ובה, כמו ברחם אם קדמונית, תיאצר.[2448] ב'הא' ה[2449] עושה היא 'יוד', באופן נמוך יותר, כשהיא מנותקת מן הכותרת,[2450] כמו שהעשירית פועלת את הדברים שבחוג[2451] עולמכם, שכן בהיותה מנותקת ממקור הטוב אחרי חטא אדם הראשון מוחלת היא באופן פחות מדוקדק. מכאן אותו אורקל של התורה החדשה: העולם [מונח] ברשע.[2452] אך כאשר ה'יוד' הכבושה תתנשא עד הפסגה, ה אל ח,[2453] 'הא' אל 'חית' תתנשא, ובמעיה[2454] תיבלע.

[בכתב-היד דף 196 ע"ב][2455] שכן אודותי מוכרזים שני אורקולים[2456] אלה: רגליה יורדות עד מוות,[2457] ולפניו ילך מוות.[2458] ולפני הזמן שבו 'הא' נבלעת ב'חית' נבלע המוות ב'נצח'.[2459] אני שמאלית ב'יסוד'[2460] ו'נצח' ימין. אעלה היכן שמצוי עולם החיים, ובהינשאי משם אסתיר עצמי ב'בינה' של העולם העליון.

אנשיכם, במידה שהם מכירים את כתבי הקודש, מכך [יש להם] ידיעה, כי הדברים שמצוטטים על-ידי השליחים. בגלל תרגומים בלתי תקפים של התורה והנביאים בידי אנשיכם אלה, אינם נמצאים אלא מצוטטים בצורה שקרית ובלתי נכונה.[2461] שכן, מה שכותב פאולוס בקורינתים, הוא שהמוות נבלע בניצחון,[2462] באותו מקום אשר אמרתי זה עתה על אודותי שעלי להיבלע ב'נצח'[2463] קודם ואחר כך ב'בינה'.

את המיסטורין שנמסר לזיכרון מן הארמיים, מזכיר המדקדק,[2464] אשר לא מצא את מלות השליח בתרגומכם.[2465] כדי שלא ייראה השליח כמדבר באקראי. הוא מביא לראיה את

2448 בקבלת האר"י מצויה תמונה של זעיר אנפין החוזר לרחם הבינה.

2449 בכתב עברי.

2450 הכוונה לצורת האות ה, שבה נמצאת יוד מנותקת בשמאל למטה.

2451 מלת היחס in (= ב) המצויה בכתב-היד, נשמטה מן הדפוס.

2452 האיגרת הראשונה ליוחנן, ה 19.

2453 בכתב-היד כתובות שתי האותיות בכתב עברי.

2454 הכוונה שוב לרחם.

2455 בכתב-היד, בשול העליון כתוב כאן 'חית' 8.

2456 מלה זו, המצויה בכתב-היד, נשמטה מן הדפוס.

2457 משלי ה, ה: רַגְלֶיהָ יֹרְדוֹת מָוֶת (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

2458 חב' ג, ה: לְפָנָיו יֵלֶךְ דָּבֶר. מלת מוות כאן היא לפי תרגום הוולגאטה (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

2459 לפי יש' כה, ח: בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח. על תרגומו של פסוק זה נסוב הדיון להלן.

2460 ספירת הוד היא משמאל ליסוד.

2461 הכוונה להירונימוס, מתרגם התנ"ך ללטינית (תרגום הוולגאטה), שלא תרגם 'לנצח' שבפסוק בישעיהו כלשון ניצחון, כפי שתרגם פאולוס בברית החדשה (כדלהלן), אלא כזמן אין-סופי.

2462 האיגרת הראשונה אל הקורינתים טו 54, לפי תרגום הוולגאטה. פרק זה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. גם הנוסח היווני, המקור של הברית החדשה, גורס כאן ניצחון. לעניין זה חוזר אג'ידיו להלן בעמ' 203.

2463 כלומר, בציטוט הפסוק הנ"ל מישעיהו.

2464 אינני יודע לאיזה פרשן נוצרי הכוונה. דברי הפרשן נזכרים גם להלן בעמ' 203.

2465 בוולגאטה, המתרגם באמור שלא כמו פאולוס.

דברי הושע,[2466] היכן שמשלוש המלים של פאולוס כתובה רק אחת,[2467] מה שלא היו עושים אנשיכם שהשתדלו בכתבי הקודש, אילו צייתו לבן האל, המורה לאלה לדרוש את הכתובים,[2468] לא לדוג דגים בהרים, לא חזירי בר באוקיאנוס,[2469] שכתבי הקודש יש לבקשם לא מאריסטו ומאויבי הקדושים, אלא מן השליחים ומאלה אשר תואמים לשליחים ולחסידות, שיש להגיע למעיינות צלולים ביותר ולסטות מעל העכורים ומרופשים.[2470]
אך ממצרים אל יוון זרמה הפילוסופיה המצוינת.[2471] שמע את הקדמונים:[2472] מה לך עתה בדרך המצרים שתשתי מים דלוחים.[2473] שמע את החדשים ואותו שליח שמזהיר שבפילוסופיה מרומים בני תמותה,[2474] ומכאן שיש להישמר מן התרמיות והתכסיסים שלה. כי מי שאינו עושה זאת עליו להבין שלא ימצא מנוחה בהדרכות האפוסטוליות.[2475]
ראה את התרמית: נבלע המוות בניצחון.[2476] שלוש הן המלים של הנביא הקדוש. אנשיכם שמתוך פלפולי היגיון[2477] וערפולי משמעות דיאלקטיים, מבקשים להגיש את האוונגליונים [עמ' 180] למקום[2478] של הושע, היכן שמשלוש רק מלה אחת ננקטת.[2479] אך כדי שתראה שאלה שסומכים על התרגומים שלכם אינם מקשיבים לאוונגליונים, אינם דורשים את הכתובים,[2480] אלא שותים מים עכורים,[2481] וזורקים חזירי בר למעיינות צלולים,[2482] קרא את ישעיהו.
את ישעיהו אומרת אני, לא מתרגם שעוצם עיניו,[2483] לבל תבטח באורג חלומות, אלא תבקש לדרוש בעצמך את המקור, מן המקור אל האוזן. הוא ישליך, אומר הוא, את המוות אל הנצח.[2484] דרכו של פאולוס היא לאשר שכבר באו הדברים שהנביאים אמרו שעתידים

2466 הושע יג, 14: מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם אֱהִי דְבָרֶיךָ מָוֶת אֱהִי קָטָבְךָ שְׁאוֹל נֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי. גם להלן, בעמ' 203, מדבר הוא על פרשנים נוצריים שהחליפו בין הפסוק מישעיהו לזה מהושע. בשולי כתב-היד נכתב הושע ותוקן לישעיהו, עם הזכרת מספר הפרק, כה (כך גם בדפוס, אך עם ציון הושע). כנראה סבר המתקן בטעות שאייג'ידיו טעה כאן והחליף בין הושע לישעיהו.

2467 רק המלה מות משותפת לשני הפסוקים, מישעיהו ומהושע.

2468 כדלעיל בעמ' 74.

2469 בדומה לשורה מוירגיליוס המובאת בעמוד הבא.

2470 כנראה לפי יר' ב, יג. פרק זה מצוין כאן בשולי כתב-היד ובדפוס.

2471 דעה נפוצה היא שהפילוסופים היוונים העתיקים קיבלו את תורתם ממצרים.

2472 נביאי הברית הישנה.

2473 יר' ב, יח: וְעַתָּה מַה לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר. תרגום המלה שחור הוא בהתאם לוולגאטה.

2474 איגרת פאולוס אל הקולוסיים ב 8 (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). העניין חוזר גם להלן בעמ' 191, 230.

2475 = של שליחי ישו.

2476 כפי שמנוסח הפסוק מישעיהו אצל פאולוס, כדלעיל.

2477 elenchis . זו צורה לטינית (נטויה) של המלה היוונית שבמקורה משמשת בכתבי אפלטון לחקירה פילוסופית.

2478 המלה מקום משמשת בלוגיקה האריסטוטלית. כדלעיל בעמ' 85.

2479 המלה מוות, כדלעיל בעמוד הקודם.

2480 כדלעיל בעמוד הקודם.

2481 כדלעיל בעמוד הקודם.

2482 לפי ורגיליוס, אקלוג ב שורה 59.

2483 כלומר קרא את דברי ישעיהו במקור העברי ולא בתרגום הירונימוס (הוולגאטה). בדלעיל.

2484 זה תרגום הוולגאטה של בְּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח ביש' כה, ח. על תרגום זה יוצא קצפו של אייגי'דיוס גם להלן, בעמ' 204.

לבוא. כך שאת זה שדניאל [אמר] שעתיד למות ולהיהרג, הוא עצמו יגיד שכבר מת.[2485] וההרוג שהאורקלים אומרים שיקום ביום השלישי,[2486] הוא עצמו יאשר שכבר קם.[2487] כך במקום זה, נבלע המוות בניצחון אמר ישעיהו אודות מאורע עתידי,[2488] נבלע המוות, אמר השליח,[2489] כאילו אודות הדבר שבוצע. הפועל הוא בלע,[2490] שיהא-נא שהוא יכול לציין להשליך או לאבד. אף שתרגום זה מסכים עם המדקדק הגס,[2491] עם השליח הוא לא יסכים, זה אשר מעיד לא על כך שהושלכתי אלא על כך שהנביא אמר עלי שנבלעתי. מתאים לדעת השליח הדבר המסופר בבמדבר[2492] ובדברים[2493] ששם לא נאמר השלכה לא נאמר אובדן אלא בליעה או הבאה בגרון[2494] של קורח דתן ואבירם. חוץ מזה אותה קריאה נמצאת במזמורים רבים, היכן שהמתרגם שלכם אינו סוטה מן התרגום של השליח.[2495]
ואומנם האות ה[2496] בניצחון האחרון[2497] תהפוך ל'חית'. במקום ש'יוד', האות שלי, תעלה עד הפסגה,[2498] אני אעלה עד 'נצח' דרך 'יסוד', היכן [שמצוי] עולם החיים, ומשם עד השמינית, 'חית',[2499] אשר היא 'בינה'. אסוג אל מקום של חיים נעלים יותר, אחרי שהומרה ה 'הא'[2500] של המוות[2501] אל 'חית' של חיים אלהיים יותר. מכאן שאל השליח את דבר המסתורין, באומרו לקורינתיים, שהנתון למוות אין עליו להיאבד ולא להישלך אלא להיבלע על-ידי החיים.[2502]

[2485] אינני יודע למי הכוונה. ואולי נחלף לו זכריה בדניאל ופאולוס ביוחנן, והכוונה לזכריה יב, י: וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דָּקָרוּ. ומובא ביוחנן יט 37.

[2486] הושע ו, ב: יְחַיֵּנוּ מִיֹּמָיִם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו.

[2487] איגרת פאולוס אל הרומיים א 2-4, ועוד.

[2488] אג'ידיו מתעלם מכך שבמקור העברי, הפועל בלע הוא בעבר, ולא בהווה כבתרגום הוולגאטה.

[2489] בתרגום הוולגאטה באיגרת הראשונה לקורינטים טו 54, 'בלע' = absorta.

[2490] בכתב-היד כתובה המלה באותיות עבריות, ובדפוס בתעתיק Bala, ובתעתיק דומה, בבניין קל, נוקט אומנם אג'ידיו להלן, בעמ' 204. אך לפי הפסוק בניקוד המסורה הפועל הוא בבנין פיעל: בִּלַּע.

[2491] דומה שכוונתו להירונימוס, המתרגם הלטיני של התנ"ך.

[2492] במ' טז, ל-לד (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2493] דב' יא, ו (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2494] צ"ל deglutitum (כך דומה שנכתב בכתב-היד) במקום diglutitum הנדפס. שני השורשים משמשים בתרגום הוולגאטה של הפסוקים הנ"ל.

[2495] תה' קו, יז: תִּפְתַּח אֶרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וַתְּכַס עַל עֲדַת אֲבִירָם. תרגום הוולגאטה שלפי השבעים נוקט כאן בפועל שבהערה הקודמת. ובפועל באותה משמעות נוקט הוא גם כתרגום של בלע גם במקומות אחרים בתהלים (לה, כה).

[2496] שם האות נכתב בתעתיק ונמחק, ובשולי כתב-היד היא נכתבה בעברית.

[2497] כוונתו גם לסוף המלה נצח, שאותה תרגם פאולוס נצחון (בלטינית victoria). בתעתיק המלה לאותיות לטיניות, בסופה נכתב ה' (h), אך בסוף הימים תושלם ל-ח' (נצח). בכך יבוא לידי ביטוי גם ניצחון השפה העברית.

[2498] הכוונה גם לחלק העליון של הקו השמאלי החסר באות ה, שהיוד תשלים אותו בהפיכת ה-ה' ל-ח'.

[2499] שם האות נכתב בתעתיק, ומעליו בעברית.

[2500] שם האות כתוב בעברית ואחר כך בתעתיק.

[2501] ה' מייצגת את ספירת מלכות, המכונה בזוהר אילנא דמותא (עץ המוות). כינוי זה קשור לדעתו לעולם שלפני הגאולה הנוצרית.

[2502] האיגרת השניה אל הקורינתיים ה 4 (בתרגום דליטש): למען יבולע המוות על ידי החיים (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). סקרה מפנה כאן להקבלה חשובה בעמ' 204 דלהלן.

אך הייתי רוצה שדי יהיה בדברים אלה אודות האות 'חית', אלא שבאותו מקום שבו עוסקים ברשעים הבלועים,[2503] מאחר שהיה צריך לומר בחרוני, לא באיזשהו [חרון] לא ב[חרון] כללי אלא באותו חדש ופרטי אשר בו מתערבים כל הדברים: יש לנקום את דם המשיח.[2504] יש להחריב את מלכות אסיה, ערי יהודה, קודשי המקדש, יש להשליך את הרשעים מהר החוצה מן הכסאות. כלומר בקירוב אחר שמונה מאות וחמישים שנה[2505] יש להעבירם על-ידי הרומאים אל גלות נצחית. לא כמו במצרים, לא כמו בבל, כאשר כאן[2506] גלו שבעים, שם[2507] קצת יותר ממאתיים שנה.

שמונה פעמים מאה עד סופו של דבר. כדי שאציין את החרון העמוק שעליו לא ניחם, את האות ח[2508] 'חית' שם כתבתי בצורה חדשה, בלתי רגילה, כדי שאפילו העיוורים[2509] יבינו, שבאמצעות אות שמינית זו, אחרי שמונה פעמים מאה שנים, עליהם להישלך החוצה, ועל-ידי חרון עמוק יכירו מאוחר מדי שאת קץ הגלות יש לדחות עד [ימות] המשיח.[2510] לפיכך את האות 'חית' ב'חרה', חרון, כתבתי[2511] לא ישרה בצד העליון, אלא כפי שלא נעשה במקום אחר, בצורה עמוקה בעילוי,[2512] [בכתב-היד דף 197 ע"א][2513] כדי שסוף סוף מתוך הכתוב החדש ישימו לב העיוורים שאף פעם לא חרה אפי באופן יותר עמוק, שהם אף פעם לא נידחו רחוק יותר או היגרו לזמן רב יותר.

אין חובה שייעטף הדבר בשתיקה, שהאות הזאת, 'חית', היא גם השמינית וגם מציינת במספרים שמונה. ומאחר שקצת קודם ב'זין' וב'אז' ייחדתי את הדיבור בעניין שלושת הנצחונות המצוינים, באמצעות שבע, באמצעות שמונה, באמצעות עשר: שבע סיני, שמונה משיח, עשר סוף כל דבר, אם מכל המספרים לא שבע לא עשר אלא שמונה בחר לעצמו המשיח, מכאן נובע שהאות 'חית', שהיא השמינית, שבה משתמשים בצורות הספָרות במקום שמונה, עליה להיקרא כמיוחדת גם לניצחון השני, גם למלך המשיח. עם זאת מאחר שאת הראשונה מאותן שלוש תהלוכות הניצחון ביצע משה, את השנייה המשיח, כדי שלא[2514] תייחס לו את השנייה בלבד [עמ' 181] ואת השלישית תחשוד שיש לתת לאחֵר,

---

[2503] לפי ההמשך הכוונה למלה 'וחרה' שבדב' יא יז, בהמשך הפרק שמזכיר (בפסוק ו) את הבלועים. פרק זה מצוין גם בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2504] ברקע הדברים מצוי פולמוס נגד היהודים, שאומרים פסוק זה מדי יום בקריאת שמע, ואינם מבינים שחרון האף האמור בו קשור דווקא להריגת ישו.

[2505] כנראה הכוונה למספר השנים שבהם התקיימו בתי המקדש הראשון והשני.

[2506] בגלות בבל.

[2507] בשעבוד מצרים.

[2508] בכתב-היד כתובה האות גם בעברית, ובגודל חריג.

[2509] אולי כוונתו גם לעברים, שנחשבו לעיוורים בשל חוסר אמונתם.

[2510] הכוונה אולי עד ביאתו השנייה של יש ואולי הכוונתו לפרק זמן אין סופי, בהתאם לשימוש הלשון העברי עד שיבוא המשיח.

[2511] אולי רמוזה כאן גם משמעות נוספת: בחרון כתבתי.

[2512] מחזור ויטרי, תקטו הלכות מזוזה (ברלין תרמ"ט-תרנ"ז, עמ' 649): 'חית דחרה פתוחה בשני כרעיה וגג כרעא תניינא עולה למעלה כזו'. הכוונה למלה וחרה שבדב' יא, יז, בקטע שנכתב גם במזוזה.

[2513] בשול העליון של כתב-היד נכתב 'חית' 8.

[2514] ne ולא non כבנדפס (כך לפי כתב היד ולפי התחביר).

לפיכך בכותרות המזמורים הדרכתי שיש לכתוב פעמיים על השמינית.[2515] מכאן שאת שני הנצחונות המאוחרים יש לייחס כנתונים לא לעבד, לא לנביא,[2516] לא לאיש בן תמותה בלבד, אלא לזה אשר לו בלבד בין האנשים הוענק השם הגדול 'אדני יוד הא ואו הא'.[2517] אכן לשלושת הנצחונות, אם תבקש עדים, קרא נא את הארמיים. ראשית אמנם ב'רבות' בספר במדבר,[2518] ואחר כך במדרש 'תהילים' על תהלים,[2519] חוץ מזה במסכת 'ערכין',[2520] אשר כותרתה על הערכות. אותם דברים [כותב] ספר 'ילקוט' בתהלים,[2521] והרקנאטי באותו מקום שהבאתי מספר במדבר.[2522]

אני מעריכה שבהכרח יש להמציא את עדויותיהם כדי שישמעו אנשיך, אשר דבר אינם מאשרים אלא רק את הדברים שהם יודעים בעצמם, שאלה אינם דברים חדשים, ולא חסרים להם עוד עדים רבים, שחלק מהם מניתי, ואת החלק הנדרש [רק] לשקדנים [במידה יתרה] השמטתי, אלה שאם לא ישוכנעו לא עשינו כלום.

שכן העבריים שאינם בקיאים שוללים את כל ענייניכם, וביתר שאת הבקיאים אשר לא באו במגע עם התיאולוגים שלהם,[2523] במיוחד בדברים אודות השילוש הקדוש מכול והמשיח, מאחר שהפתן אוטם אוזניים כלפי שני עניינים אלה.[2524] אומר דויד: לבל ישמע את קול הלוחש, ולבל תחשיב את שיר הלוחש [כשיר של] טיפש, אומר הוא בחכמה.[2525] ישמעו אפוא הפתנים החרשים[2526] את עדיהם.

תאמר: משתיקים[2527] הם את אלה. אומנם מאמינה אנוכי בכך. שכן בכל כך הרבה שנאה עוקבים הם אחרי ענייני אומתכם, עד שאף את הדברים שמתאימים להם בהרמוניה דנים

[2515] מזמורים ו, יב. בשולי כתב-היד צוינו הפרקים ו, יא, ומעליהם בדיו שונה ז, יב, ולכן גם בדפוס הובא המספר הכפול בדרך זו. יש לציין שבעוד שמזמור יב מספרו בשבעים ובוולגאטה, מזמור ו גם בתרגומים ו הוא. עניין הכותרת 'על השמינית' בשני המזמורים נדון גם לעיל כמה פעמים, ראה בעמ' 102.

[2516] משה נחשב לעבד ולנביא לעומת ישו שהוא בן.

[2517] שילוב של השמות אדנ"י יהו"ה רגיל בספרות הקבלה (במיוחד זו המאוחרת), וכאן כמוהו מיוחס לישו. ואולי הכוונה רק לשם יהו"ה, הנחשב לשם הגדול של 'אדני'.

[2518] בשולי כתב-היד (ובדפוס) מצוין כאן פרק ח. והכוונה למדרש במדבר רבה על במ' ח (במ"ר טו, יא), שגם שם נמצאים הדברים דלהלן על מספר מיתרי הכינור.

[2519] הדברים על מספר המיתרים דלהלן מצויים גם במדרש תהלים על תה' פא (בשולי כתב-היד ובדפוס נזכר כאן פרק 80, בעים

[2520] הכוונה למדרש על מספר מיתרי הכינור, המובא לעיל בהערה לעמ' 102, ושם מובא ציטוט ממסכת ערכין.

[2521] בשולי כתב-היד (ובדפוס) מצוין כאן מזמור ו. ואכן גם בילקוט תהלים על מזמור זה מצויים הדברים דלעיל על מיתרי הכינור.

[2522] גם כאן מסומן בשולי כתב-היד (ובדפוס) פרק ח. ואכן את הדברים על מיתרי הכינור מביא גם ר' מנחם ריקנאטי בפירושו לבמדבר ח.

[2523] הכוונה למקובלים שבעיני אג'ידיו הם נוצרים נסתרים.

[2524] לפי תה' נח, ה: חֲמַת לָמוֹ כִּדְמוּת חֲמַת נָחָשׁ כְּמוֹ פֶתֶן חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ. בהתאם לתרגום הוולגאטה שלפי השבעים. ובהמשך מצוטט הפסוק הבא.

[2525] תה' נח, ו אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר חֲבָרִים מְחֻכָּם. התרגום כאן מבוסס בחלקו על תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. בחכמה הוא תרגום הוולגאטה שלפי השבעים למלה מְחֻכָּם שבפסוק. מספר הפרק, לפי מספור הוולגאטה, מובא בשולי כתב-היד ובדפוס. בדפוס נוסף גם המספר 8 כמספר הפסוק, מפני שהאות B המצויה בשולי כתב-היד, נקראה בטעות כ-8.

[2526] הצירוף של פתן חרש, מצוי בתרגום הוולגאטה שלפי השבעים, בתה' נח, ה הנ"ל.

[2527] בלטינית, מגרשים בשריקות. ואולי השימוש בניב זה יש בו כאן רמז ללחישת הפתנים.

הם כראויים לדחייה, כדעות[2528] של מינות שקרית. אין דבר שכלפיו מציגים הם את עצמם כעוינים יותר מאשר כלפי השילוש הקדוש ביותר וכלפי המשיח שלכם. כדי לשכנע את אלה יש לקרוא לעדים את התיאולוגים הללו שלהם, אשר[2529] גם אם מגנים בפה את האמונה, בלב אינם יכולים.

ה'תלמוד' ב'חגיגה', שכפי שאמרתי, בהיות החכמה המפורשת ביותר [ששם] מַשיבה עליהם את ריחה,[2530] ומקום אחר ב'יומא', ששם דיוני התלמוד מכונים דבר קטן; מעשה 'מרכבה', שהיא זו החכמה אשר בה אנו עוסקים, מכונה דבר גדול לפי שיפוט החכמים.[2531]

רואה אתה אפוא את הגדולה, הזוהר, המלאות של האות 'חית', אשר בחכמה הגבוהה[2532] [מציינת] את 'בינה', את הפרצוף השלישי של העולם העליון; ב'מדרש' מציינת את עליונות המשיח ואת התורה החדשה שאותה אתם אימצתם. מאחר שלפי עדותם של מחברים כה רבים וכה גדולים, [הספירה] השביעית [מיוחדת] למשה, השמינית מיוחדת למשיח לבדו. כך מפרשים את הדבר אצל שלמה: תן שבעה חלקים, תן גם שמונה.[2533] שבעה למשה, לתורה הישנה; שמונה לחדשה, ולמחבר של המשיח.[2534]

אך מאחר שהחדשה היא קץ [ותכלית] של התורה הישנה, וכן המשיח לפי עדות השליח,[2535] לפיכך הגם שהשביעיה היא עניין מיוחד להה‍יא,[2536] אני, כדי להראות שההיא כולה נוטה אל השמינית ואל התורה החדשה, אימצתי כשמינית[2537] כמעט את כל טקסי המיסטורין המטהרים, המנקים, והערֵבים לישועה ולשחרור, שהמצורעים ייסתרו שבעה ימים, בשביעי ייסקרו, הבגדים יכובסו, כדי שאחר-כך יופיע [המצורע] טהור בשמיני.[2538] כך מרים, סמל ודמות שלי,[2539] נסגרת שבעה ימים מחוץ למחנות, והעם לא נע מן המקום עד שזו נקראה חזרה, לא בשבעה אלא אחרי השבעה.[2540] [בכתב-היד דף 197 ע"ב][2541] שבעה ימים נאבקה האשה בעודה טמאה.

[2528] sententias ולא sententiae כנדפס. בכתב-היד כתובה המלה בקיצור, אך האות s שבסופה ברורה, וכך גם נוח יותר מבחינה דקדוקית.

[2529] qui ולא quibus כנדפס. דומה שבכתב-היד נכתב קודם quibus ותוקן ל-qui המתאים מבחינה דקדוקית.

[2530] או: מתנגדת להם, אם נגרוס refragante במקום refragrante המצויה בכתב-היד ובדפוס. מלה אחרונה זו אינה מתועדת במילונים שראיתי. הכוונה כמובן לסוגיית הדרישה במרכבה במסכת חגיגה פרק שני.

[2531] בבלי, סוכה כח ע"א: דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא. כנראה נתחלף לאג'ידיו יומא במקום סוכה (המאמר התלמודי מופיע גם בבבא בתרא קלד ע"א).

[2532] הכוונה לחכמת הקבלה.

[2533] או: תן חלקים לשבע תן גם לשמונה (כך קרוב יותר למקור העברי אך פחות לניסוח בהמשך). קהלת יא, ב: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה. תרגום הוולגאטה גורס חלק ביחיד כבמקור. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק נדרש כמה פעמים בספרנו. ראה להלן בהערה לעמ' 230. אינני יודע לאיזה מדרש כיוון המחבר.

[2534] כלומר למחבר הברית החדשה הנוגעת למשיח. אפשרות תרגום אחרת: למשיח המחבר.

[2535] האיגרת אל הרומיים, י 4 (תרגום דליטש): כי המשיח סוף התורה.

[2536] כלומר לברית הישנה.

[2537] או: כשמיניים (את הריטואלים השביעיים דלהלן).

[2538] וי' יג. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2539] גם מרים אחות משה מכונה בלטינית מריה, כמו אם ישו. וראה גם בעמוד הבא.

[2540] במ' יב, טו: וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם. אייגי'דיוס נוקט כאן במלות תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2541] בשול העליון של הדף נכתב 'חית' 8.

אותו טקס [קיים] בעניין זרע שזב,[2542] אותה שמירה באותו מקום [כתובה] אודות החודשים הנשיים,[2543] [עמ' 182] כדי שבאמצעות הטומאה של השבעה ינחלו את טהרת השמונה.[2544] ובעל חיים[2545] הנולד צֵווה להישאר תחת האם שבעה ימים. גדי, טלה, עגל אסור היה שייבחר לקרבן לפני [היום] השמיני.[2546]

יעקב רועה כבשים שבע שנים, כדי להשיג את חתונת רחל הנבחרת, ומאחר שמספר השביעייה פגום הוא, באמצעות השבע הגיע לא אל אשר אהב, אלא אל זאת שאותה לא בחר. אך [השנה] השמינית, ראשית השביעייה הבאה אחר כך, העניקה את הנישואים הנבחרים, שניקנו בכה הרבה משימות, בציפייה כה רבה, בשכר כה רב.[2547]

מדוע [ייסדתי] שאת ברית המילה, שבאמצעותה ישראל יוגן מיורדי שאול,[2548] לא ייסדתי במספר השביעי של התורה הישנה, אלא בשמיני של החדשה?[2549] כדי שיתקבל ביד [הברית] הישנה משהו מן הישועה, כדי שתזקוף זאת לזכות החדשה, ושהם נושעו לא על ידי משה אלא על ידי המשיח ירגישו, יכירו, יכריזו לעתיד לבוא.

ציוויתי שתיספרנה שבע שביעיות שנים,[2550] שבהן הדברים שנמכרו יוחזקו בידי זרים, וקבוצות העבדים יישמעו לאדונים זרים. אחרי השבע, השנה הבאה בעקבותיהן במקום השמיני כונתה 'יובל', אשר את כל הדברים נהגה להתיר, לכול היתה קוראת דרור, העניקה שיחזרו הכול אל אלי האחוזה שלהם[2551] וינחלו את חירותם הקדומה. השנה המיוחלת לאומללים, שבה ציפו שייעלו מן האומללות ויושבו אל הבית ואל הנכסים הישנים כמו בפוסטלימיניום.[2552]

מדוע נזקקתי ללשון עקיפה: שבע שביעיות שנים?[2553] יכולתי לומר במלה אחת: בשנת החמישים. לא כך אמרתי. הייתי פוסחת על עניין שמיני של טוב כה רב, ולא הייתי פותחת את סוד ה'ספירות', שמאחר ששבע הן בבניין, וכמו שנגלה במראות, כל הדברים נמצאים בכולן. אותן שבע מחובקות זו בזו. תשע הן וארבעים. בהן [נכלל] משה, בהן סיני, בהן נכללה[2554] התורה הקודמת. תוך אותם מיצרים של השביעייה כללה את עצמה. אני מרים

[2542] וי' טו, יג.

[2543] וי' יב, ב: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא. וי' טו, יח-יט: וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זָרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעָרֶב. וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדָּתָהּ וְכָל הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב. שני הפרקים מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2544] הברית הישנה, אומנם הכרחית, אך נחשבת כטומאה לעומת טהרת הברית החדשה.

[2545] בדפוס אחרי מלה זו נוסף quo אך בכתב-היד המלה כתובה בקיצור הניתן להתפרש גם כ-que, שעניינה ואו החיבור.

[2546] וי' כב, כז: שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לה'. הפרק מצוין בשולי כתב-היד.

[2547] בר' כט. הפרק מצוין גם בשולי כתב-היד.

[2548] כנראה לפי נוסח ברכת המילה: עַל כֵּן בִּשְׂכַר זֹאת. אֵל חַי חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ. צִוָּה (נ"א צִוָּה) לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת. לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ.

[2549] לפי בר' יז. הפרק מצוין בשולי כתב-היד, וכן בדפוס (שמוסיף דווקא כאן גם את ההפניה דלעיל לבר' כט).

[2550] וי' כה, ח: וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים (לפי תרגום הוולגאטה). בשולי כתב-היד נזכר פרק זה וגם פרק כב, שקשה לראות איך הוא שייך. שני הפרקים מצוינים כאן גם בדפוס.

[2551] במקור lares, ברומי העתיקה אלי בית אטרוסקים שאומצו על יד הרומאים. המלה משמשת ככינוי מליצי לאחוזתו השורשית של אדם.

[2552] הזכות הקנויה במשפט הרומי העתיק למי שנושל מביתו, לחזור לבית ולזכויותיו הקודמות.

[2553] וי' כה, ח: וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים (לפי תרגום הוולגאטה).

[2554] גם: הסתפקה.

שנסגרתי בשבעה, נבדלתי מחוץ למחנות,[2555] מאחר שאף פעם לא היה מותר להעפיל אל השמינית.

המשיח, המשיח היה זה אשר לי ולעם, כלומר ליתר הששׁ, אמר: העפילו ונעלה אל הר ה'[2556] 'בינה'. אתי מלבנון,[2557] ומתחתית המקדש, את וששים מלכות,[2558] טפסו אל האור שעד עתה בלתי נגיש [היה]. ואתי חפשו [את] אשר עד עתה נסתרה, את האם העתיקה, כלומר כי את הרוח שכונתה בשם אם על ידי המשיח באוונגליון של השומרונים,[2559] הפקיד לזכרון הירונימוס האלהי, שאף כנגד למה שנאמר רוח ה' עלי,[2560] אמר הוא: עתה אמי חטפתני.[2561]

כי אחרי שגורש אדם, אני נסוגותי מן הארצות,[2562] ופרט למעטים ביותר, איש לא יכול היה להשיג אותי או את אורי. אברהם הוא הראשון [להשיגני] מראש 'אמנה',[2563] כי אומרים ששמי 'אמונה',[2564] ו[אומרים] שלפיכך הוא החזיקני כבת, כמו בשעה ש'בראשית רבא' דורש 'ה' ברך לאברהם ב'כול',[2565] וחכמים בספר 'סוכה' כשהם מפרשים את המזמור: נסיכי עמים נאספו עִם אלהי אברהם,[2566] [עמ' 183] לא אמר יצחק או יעקב, כי

[2555] כאמור בעמוד הקודם, מרים אחות משה, שנצטרעה ונסגרה מחוץ למחנה מסמלת את השכינה ואת מריה אם ישו (מריה היא צורת השם המשמשת גם כאן), הפורצת מן הברית הישנה אל החדשה. סגירתה של מרים מתפרשת כאן באופן חיובי.

[2556] יש' ב, ג: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה' (העפילו כתרגום לכו אינו בוולגאטה). הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2557] שה"ש ד, ח: אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה.

[2558] שה"ש ו, ח: שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת.

[2559] אג'ידיו מתכוון כאן לאוונגליון של העבריים, שבו מרבים לקרוא הנצראים, כי כך מתאר הירונימוס את המקור שממנו מצוטט המשפט דלהלן. אוונגליון עברי של הנצראים מוזכר כמה פעמים בכתבי אבות הכנסיה ולא השתמר. אוונגליון של שומרונים, ככל הידוע לי, לא היה ולא נברא.

[2560] יש' סא, א: רוּחַ אֲדֹנָי ה' עָלָי. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ואף בדפוס (כמה מלים אחר כך). הצירוף אֲדֹנָי ה' מציין בקבלה לרוב את ספירת בינה, מה שמתאים לדברי אג'ידיו כאן. על אפשרות של פסוק אחר, ראה להלן בהערה לעמ' 238.

[2561] משפט דומה מצוטט אכן מפי המושיע, מתוך האוונגליון של העבריים שבו מרבים לקרוא הנצראים (כאמור לעיל בהערה), אצל הירונימוס, בפירושו על יחזקאל, ספר רביעי (פטרולוגיה לטינה כרך 25 טור b0137). נוסח המשפט שם הוא: זה עתה חטפתני אמי, רוח הקודש. הלשון שונה קצת, כי המלה עתה מופיעה אצל הירונימוס כ-modo ואלו כאן אצל אג'ידיו: nunc, והפועל חטפה שם הוא arripuit ואלו אצל אג'ידיו: corripuit. עם זאת קשה לשער שלפני אג'ידיו היה גם נוסח עברי של אותו אוונגליון. על עניין זה חוזר אג'ידיו להלן בעמי' 236, 238.

[2562] כדלעיל, עמ' 117, ובהערה שם.

[2563] לפי המשך הפסוק דלעיל, שה"ש ד, ח: אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה. ולפי מדרש שה"ש רבא ד, כ: 'תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה זה אברהם שכתוב בו [בר' טו ו] וְהֶאֱמִן בַּה". וכיו"ב במדרש לקח טוב שה"ש ד, ח ובמכילתא דרשב"י פרק יד.

[2564] אמונה הוא שם רגיל לשכינה בקבלה. אמנה שבפסוק בשה"ש נדרש מלשון אמונה במקורות המובאים בהערה הקודמת. ואפשר שאג'ידיו מסתמך גם על דברי אברהם בבר' כ, יב: וְגַם אָמְנָה אֲחֹתִי בַת אָבִי הִוא, כי אמנה שבפסוק זה נדרשה על השכינה בזוהר ח"א, קיב ע"א.

[2565]: 'וה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, בראשית רבא נט, ז: 'וה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל [בר' כד, א], [...] רבי יודן אמר שנתן לו נקבה'. ובת זאת נדרשת בקבלה (מאז ספר הבהיר) על השכינה.

[2566] תה' מז, י: נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם (מספר הפרק לפי מספור הוולגאטה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים, הגורס בפסוק זה עִם בחיריק ולא עַם בפתח, כבנוסח המסורה.

הוא הראשון שאותי קרא חזרה מן השמים, קיבל לבת, תחת כנפַי אסף עמים,[2567] נשמות עשה בחרן.[2568] ראש 'אמנה',[2569] שהתיצב כראשית הפצת האמונה והדת.
אחרים בקושי יכלו להשיג אותי היחידה. משה הוא היחיד שתפש אותי ואת הבניין עם השבע. המשיח לבדו בקפצו על ההרים והגבעות[2570] העפיל אל הר ה' הגבוה,[2571] אל 'בינה', שאותה אנו קוראים השמינית, ו'חית' האות שלה, אשר במספר מציינת את השמינית, 'בינה', אך באשר היא האות הראשונה של 'חכמה', מותחת היא את עצמה אל התשיעית והחכמה.
[בכתב-היד דף 198 ע"א][2572] לפיכך, מאחר שדיברתי אודות מרים בדמותי [עוד אוסיף זאת]. גורשתי מחוץ למחנות מכל השביעייה,[2573] בצל התורה[2574] מגובַה השילוש במידת-מה גָליתי. המשיח החזירני אל מקום השמינית, שדה השילוש. לפני שזה נעשה, העם לא זז ממקומו[2575] הוא הסתגר[2576] במיצרי יהודה, אחרי ששובּרו סוגרי השביעייה והבניין, ועד רוחב[2577] 'בינה' הגיע, הושלם 'קו',[2578] קו ומשקולת [אנך], 'תפארת',[2579] אשר ברתיחת המלאוּת[2580] נאלץ הוא לפרוץ, לעוף החוצה עִם העַם, לצאת בכל הארץ,[2581] כחצים ביד גיבור.[2582] אז התקבלה מרים[2583] אל השמינית, בהשיגה אותי, ב[קו] הרוחב העליון.
[קו] רוחב[2584] דומה בוקש בארצות. במקום יהודה, במקום פלסטינה, במקום סוריה כל הארצות, כל הימִים, וחוג הארץ בכללותו נכבש. לא רק זה שהוחזק על ידי האבות, אלא

2567 בבלי, סוכה מט ע"ב: 'בַּת נָדִיב [שה"ש ז, ב], בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב אלא אלהי אברהם, שהיה תחילה לגרים'. (אג'ידיו מרחיב אפוא את דברי חז"ל באורח נדיב).

2568 לפי בר' יב, ה: וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן. לפי תרגום הוולגאטה (אך חרן מתועתקת כאן כ-Aran ולא Haran כבוולגאטה). ולפי פירוש רש"י (בעקבות חז"ל): 'אשר עשו בחרן - שהכניסן תחת כנפי השכינה אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים'.

2569 מן הפסוק דלעיל, שה"ש ד, ח.

2570 לפי שה"ש ב, ח, שנדרש כבר לעיל בעמ' 74, 120, 178 ועוד.

2571 אולי לפי תה' כד, ג: מִי יַעֲלֶה בְהַר ה'.

2572 בשוליים העליונים של העמוד נכתב 'חית' 8 של הקיסר, 'טית' 9.

2573 גם בהתאם לשבעת הימים שמרים נסגרה בהם.

2574 במובנה השלילי של המלה צל.

2575 במ' יב. טוL וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם. כדלעיל (הפרק מצוין גם כאן בשולי כתב-היד ובדפוס).

2576 או: הסתפק.

2577 במלה זו, כאן ולהלן, מתייחס המחבר לצורת האות ח, ולקו הרוחב שבחלקה העליון, שאינו קיים באות ז, המציינת את עולם השביעיות.

2578 בפנים כתובה המלה קו בתעתיק, ובשולי כתב-היד באותיות עבריות.

2579 ספירת תפארת מתוארת בקבלה כ'קו האמצעי'.

2580 לפי זה, הנצרות פרצה כתוצאה מתהליך של רתיחה פנימית בתוך העולם היהודי.

2581 תה' יט, ה: בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם. הפרק (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. אג'ידיו נזקק כאן לנוסח העברי ולא לתרגום הוולגאטה (והשבעים) שגורס כאן קולם במקום קוום.

2582 תה' קכז, ד: כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים. הפסוק נדרש כבר לעיל, עמ' 114, 165. הקו מתואר כאן כווקטור (בדומה לקצה ולעומק בספר יצירה), ואפשר שאג'ידיו, שידע ערבית, נזקק כאן גם למלה הערבית قوة (קוה), שהיא אף מקבילתה האטימולוגית של קו העברית.

2583

2584 כאן הכוונה גם לקו רוחב גיאוגראפי, לרוחב הגלובוס, כדור הארץ.

כדי שלגמרי בכל הארץ יתקדם אותו סרגל[2585] בעומדו לבנות מקדש חדש ושמיימי, אותך ואת אנשיך קראנו מספרד, שתבקשו בחקירתכם את חלק חצי העולם שקודם היה בלתי נודע, ולפי האורקל, בכל הארץ עליכם לצאת,[2586] ואת מה שלפניכם לא היה יכול להיעשות [מקום], תהפכו למקום,[2587] ואת מה שלאף אחד זולתכם אף פעם לא הותר, תעשו שזה יימלא בתהילתכם הנצחית, ואתה לבדך תוכל בזכות לנכס זאת לשימושך. מעבר לכך,[2588] הרי כאשר לפניך גם אנשיך גילו הרבה מחוג הארץ הנסתר, בכל זאת להשלים את הקפת המעגל כולו לא נתתי לאף אחד אלא לך היחיד, שלבדך בשולחך אוניות אל המערב, למלך פורטוגל המפליג אל חופי המזרח, הצעת אותך ואת אנשיך הפוגשים בהם בדרך.[2589] את חוג הארץ, שהאל סיים בשביעי,[2590] מציג אתה לבני תמותה בשמיני. ובכן את האות 'חית', אשר ילדה לך כבוד זה, אשר מחזירה במספר את 'בינה', את פרצוף רוח הקודש, אשר מזכירה בצליל ובצורה של גופה את החכמה שנולדה מן האב, חייב אתה לגלף באבן יקרה, לשאת בטבעת, להשתמש כחותם, להעניק לנכבדיך, כדי שיבינו הכול, שרוחב זה של 'בינה' הוא גילוי חוג העולם, הגברת החסידות.[2591] תקבל נא עליך שמחויב הדבר לקיסר לבדו, קרל שלי. ועליך לבדך יש לומר מה שכתבתי בדויד המלך למענך: התהלכתי ברוחב[2592] כי מצוותיך דרשתי.[2593]

[2594] אחרי 'חית' מזדמנת 'טית'. אות אשר סירבה להיות פחות מקורבת לך מאשר הקודמת. כי מאחר שפתחת את חוג הארצות, עמים חדשים ושבטים חדשים, ולאלה הראית את יראת השמים החדשה, הענקת ישועה נצחית, סללת דרך אל השמים, ותהילה כה גדולה לא יכולת להשיג בלי ספינה,[2595] וגם אל מכובדיך החדירה עצמה אות זו, 'טית',[2596] שהרי זו לבדה מכל האותיות נראית כדומה ביותר לספינה.

ברם מאחר שהיא עוקבת לשמינית, תופסת היא את המקום התשיעי, ובמספרים את [המספר] התשיעי, ופירושה תשע. [בכתב-היד דף 198 ע"ב][2597] שאם תדרשנה, את זו,

---

[2585] = קו. שוב לפי הפסוק הנ"ל, בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם. אג'ידיו מתרגם כאן את המלה קו לפי שימושה ככלי נגרים, כגון ביש' מד, יג : חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו.

[2586] שוב לפי הפסוק הנ"ל.

[2587] יבשת אמריקה לפני שהגיעו אליה הנוצרים נחשבה לבלתי קיימת, ומאז היא 'העולם החדש'.

[2588] Plus ultra . דו משמעי, גם במשמעות בנוסף למדובר קודם לכן, וגם במשמעות מעבר לעולם הישן. המלים 'לא מעבר לזאת' נכתבו, לפי המסופר, על מיצר גיברלטר (עמודי הרקולס), כדי להביע את ההשקפה העתיקה שכאן סופו של העולם ואין להפליג מעבר לכאן, אך במאה השש-עשרה, עם גילוי 'העולם החדש', התהפכה הסיסמא. המלים plus ultra, מעבר לכך, הפכו לסיסמתו של קרל החמישי, ונכתבו על חותמו ומטבעותיו.

[2589] הכוונה למסעו של פרדיננד מגלן, שצוותו היה הראשון שהקיף את כדור הארץ (הוא עצמו נהרג במסע זה בשנת 1521). מגלן היה פורטוגאלי אך את מסעו ערך בשירות הקיסר קרל החמישי שהיה גם מלך ספרד. הוא הפליג למערב כדי להימנע מהתנכלויות הצי הפורטוגאלי, ששלט בכיף התקוה הטובה. בשולי כתב-היד נכתב כאן: הפורטוגאלים החלו [בנסיעות] למזרח, קיסר למערב אחרי אליזבת (הכוונה בוודאי לאיזבלה מלכת ספרד, סבתו של הקיסר קרל, שתחת שלטונה הפליג קולומבוס).

[2590] לפי בר' ב, ב: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה (ולא לפי תרגום הוולגאטה).

[2591] הכוונה כנראה לניצור הילידים בעולם החדש שנתגלה.

[2592] הכוונה כאן לרוחב האות ח.

[2593] תה' קיט, מה: וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי. כתרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

[2594] בשולי כתב-היד נכתבה כאן האות ט בעברית ובתעתיק וכן המספר 9. בדפוס פותחת הפסקה ב: 'טית' תשיעית, ואינו בכתב-היד.

[2595] בכתב-היד כתובה המלה עם אות ראשונה גדולה: Navi, כראוי לספינה קוסמית.

[2596] אפשר שעל דגלי האצילים היו תמונות של ספינות המזכירות את צורת האות ט.

[2597] בשולי העמוד העליונים כתובה האות ט בעברית ובתעתיק, וכן המספר 9.

במספרים האלהיים, שבהם אנו עוסקים עתה, תימצא היא לך במושב התשיעי, בין אם תעלה ובין אם תרד. ומאחר שזו איננה אחת, כי תקרא תשיעית בעלייתך לאחת ולאחרת בירידתך, [עמ' 184] מכאן [היא] 'יסוד', ה'ספירה' השנייה [כשסופרים] ממני, כאן תזדמן כחכמה העליונה, אשר על עצמה מדברת לאמור: אני במרומים שוכנת.[2598] ואף על פי שאני באופן כלשהו זהה אתה ולכל הפחות מכונה באותו שם, בכל זאת לא אודותי, המכלכלת ענייני בני תמותה, נאמר שאשכון במרומים, מאחר שבכל מקום נקראת אני בשם, פעם של שדה, פעם של עמק, פעם של תהום.

לפיכך כשתבחין באות 'טית', העלה נא את התודעה אל המחוז התשיעי באותו עולם אלהי. מאחר שאלה, כפי שאמרתי, שתיים הן, שהאחת בקרבה אלי, בגבעה, שאותה כיניתי בשירים [הגבעה] של מור.[2599] והאחרת בפסגה העליונה של העניינים האלהיים, שעליה שרתי בשירה ובשירים של הנביא שלמה, רחוק מחירה גם מן הקצוות הקיצוניים.[2600] אומנם בעניין אותה חכמה, הדברים הקדושים שכתבתי[2601] חלקם מתאימים אל ההיא,[2602] לא לי,[2603] חלקם לי ולא לה, חלקם [מתאימים] לשתיים, אך עם זאת לא באותו היגיון. לשכון בקצוות הנישאים ביותר שייך לה, להחזיק בעמק ובמקומות השפלים ביותר,[2604] עניין שלי.

אם תדבר בפשטות, הרי שאם תחשוב על העניין בהשוואה, אם תביט עלי, תאמר [באופן יחסי] שההיא גבוהה ביותר; אם תפנה מבטך אל הדברים האנושיים שלכם, אשר מוטלים במעמקים, אזי גם אותי תכנה גבוהה ביותר. ואותו שם של הגבוה ביותר תתן לה, אם תשוה אותה אלי; אם אותי אליכם, לא תכחיש שאותו יש לייחס גם[2605] לי. על כל פנים להיות העשירית ניתן לי, לא לה; [להיות] התשיעית [ניתן] לה, ובשום אופן לא לי, כך ש'טית' היא אות מיוחדת לה, לא לי.

ספר ה'תמונות' חותך אות זו באמצע. בהותירו בחצי האחד 'כף', בחצי האחר פעם 'ואו', פעם 'זין',[2606] בצורה זו: כ ו ז.[2607] אם תספור 'כף' עם 'ואו' יעלו לעשרים ושש, מספר שמוחזק כקדוש ביותר מכל המספרים, כי את סך ארבע האותיות של השם הגדול סופרים: 'יוד' עשר, פעמיים 'הא' כמו כן עשר, 'ואו' שש, הם שש מעל עשרים. אך אם אכן תקבל

[2598] בן סירא כד, ד (ובהוצאות אחרות: כד, ז).

[2599] myrrhae . כך (בגנטיב) לפי הפסוק דלהלן ולפי תרגום הוולגאטה, וכך כתוב בכתב-היד. בדפוס myrrheam, בתואר בנקבה, מה שאי אפשר כאן מצד הדקדוק (מעל השורה כתובה כאן אומנם, כמדומני בדיו אחרת, האות a, עם קו מעליה שעשוי להתפרש כ-m). שה"ש ד, ו: אֵלֶךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה. ואולי התחלפו בזכרון המחבר ההר והגבעה.

[2600] משלי לא, י: אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ. לפי תרגום הוולגאטה. מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. המלה העברית 'פנינים', דומה בצלילה למלה הלטינית fines שמשמעה קצוות, כפי שנקראות שש הספירות שמתחת לבינה.

[2601] בשירת אשת חיל.

[2602] לספירת חכמה העליונה.

[2603] לא לשכינה, היא החכמה התחתונה.

[2604] לא ברור לאיזה פסוק מכוונים כאן הדברים.

[2605] qouque ובנדפס quo. בכתב-היד כתובה המלה בקיצור.

[2606] ספר התמונה, תמונה שלישית אות ט (לעמבערג תרנ"ו מג ע"ב): 'וגם ציור האות הוא כ"ז, שהעטרת תדבוק בז' שבתות'. את האופציה כ"ו מוסיף אג'ידיו בעצמו בספרון על האותיות העבריות, בתרגומי עמ' 60: 'חלקי אות זו הם כ"ף וא"ו, או כמו שאומר התאולוג [= ספר התמונה] במקום זה: כף זין'.

[2607] אותיות אלה כתובות כאן בעברית בכתב-היד, וחסרות בדפוס.

'כף' עם 'זין', יעלו עשרים ושבע, [המספר] שאפלטון, אחר ששאל זאת מאתנו, לא בהיגיון האריתמטי אלא באלהי, ייחס אותו לטבע ולעצמות בעלי החיים.[2608]
אמרתי כמו כן שאות זו אינה רק תשיעית, אלא גם מציינת תשע. אומנם עניין זה נוגע בכפל: או בעליונים או בתחתונים. אומנם אם את העליונים תנקוט, תשע הן אותן העצות הנצחיות האלהיות, אשר אינן מחזיקות, טועמות, פועלות דבר שאיננו מוצק, שאיננו יציב, שאיננו כללי, שאיננו נצחי. דברים פרטיים, מתנודדים ובני תמותה מעבירות הן לניהול אלי בלבד, אשר ממוקמת מחוץ למספרן. כל אותם דברים ישנים ועתיקים תשעה הם. אני כחדשה עושה לבדי את הדברים שמסתובבים בתעלה שלכם ונעשים לחדשים. כך ולא אחרת גם את אלה נותנות הן ומספקות ותורמות כה הרבה.
עם זאת, באיזה אופן הרי בודדה אני, גם אם לא בלעדיהם, אני בודדה, ככלי לפעולה, קיצוני ומחובר [אל העליונות]. אותם דברים עליונים הקבועים במעלה חסרת התנועה והנצחית, רחוק ממהומות החומר,[2609] בסתר זורמים אלי בהיותי מופקדת על פעולות, כאילו ממרחק, מכל אותם שממוקמים ברוממות אחת.
ברור ניצב הוא האורקל: אני ה' ואיני משתנה.[2610] אך אני היא, מאחר שמשם אני מתעברת, נושאת ברחם, מכלכלת את הוולדות, יולדת, מוציאה לאור [העולם] ומחנכת. אותי מכנה אני רחל, לא רק בהתאמצה ללדת, אכן גם בתלונתה ובבכיה.[2611]
[בכתב-היד דף 199 ע"א][2612] אכן אם את האות[2613] 'טית' תפנה אל תשע התחתונות, תבין את כל ה'ספירות' שנשפעות מן המבוע הראשון. שכן אותו ראשון, ביושבו בהר העליון שאין להגיע אליו, שקראנוהו קודם 'כתר', עומד הוא לעצמו, בלתי נולד משום אחֵר, אינו יוצא משום אחר, אינו נשפע משום אחר. אנחנו כמו תשעת צאצאיו, ממנו מוּצָאות [לאור], נשפכות, יוצאות לדרך. [עמ' 185] אנו נפנות לחנך, לעורר, לעשות נשמות שזוכרות אותנו.[2614] בתואם של המספר הסודי שלנו[2615] מלטפות אנו, אנו מדריכות להעריץ את ההר שלנו,[2616] לשאוב את מימי המעיין.[2617] משם מעבירות אנו נחלים להזנת שכלים, שאותה המתרגם הארמי מכנה פעם 'פרנסתא' פעם 'פרנסה',[2618] דבר שאותו יוון בתשואות כה

[2608] ראה אפלטון, טימיאוס 36-35. והדבר מתפרש בספרון על האותיות העבריות, עמ' 66, 87 (בתרגום). גם סקרה מפנה כאן למקומות אלה. דומה שיש כאן רמז גם לכך שהאות ט מציינת את המספר 9, ותשע פעמים שלוש הם עשרים ושבע.

[2609] גם: היער.

[2610] מלאכי ג, ו: כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק נזכר בכתב-היד ובדפוס (המוסיף כאן גם יר' לא ומתיאוס ב, דלהלן).

[2611] לפי יר' לא, יד, המצוטט גם במתיאוס ב 18. שני פרקים אלה נרשמו כאן בשולי כתב-היד.

[2612] בשוליים העליונים נכתב: 'טית' 9, של המוזות ופרנסיוס.

[2613] litteram ולא littera כבנדפס. בכתב-היד כתובה המלה בקיצור.

[2614] לפי אפלטון, הלמידה היא היזכרות במקור

[2615] המספר תשע היה נערץ על היוונים בהיותו מספר המוזות.

[2616] הוא הר פרנסוס, הקרוב לדלפי.

[2617] בהר פרנסוס נמצא המעיין קסטאליה הידוע במיתולוגיה. מעיין אחר המקודש למוזות הוא היפוקרנה (עין סוס) הנמצא בבקרבת הליקון הר המוזות הסמוך לאולימפוס (לפי תחילת החתיאוגוניה של הסיודוס).

[2618] אג'ידיו מקשר בין פרנסה לבין פרנסוס הר המוזות.

רבות יכלה לקבל, שם זה יכלה להניח על הריה, את תִשעתנו כאחיות מאב אחד[2619] יכלה לחגוג. את האות[2620] 'טית', המספר הסודי אצלנו, יכלה להקדיש בזיכרון נצחי.
באותיות לא נגע שום אדם, אשר לא הכיר[ן]. ומאחר שפרמנידס, אפלטון, פיתגורס, ופרוקלוס ב[פירושו] לפרמנידס[2621] מלמדים את מחשכי הפיזיקה מיוניה,[2622] את אור העניינים האלהיים מאיטליה,[2623] ברור הדבר שאתונה ויתרה. סודותינו נתגלו קודם באיטליה[2624] אצל האטרוסקים,[2625] שאצלם ההר נקרא Pharnesius. [ברור] שזה אחר זה כמו העניינים כך גם השמות הועברו להיות באיזור בואֶטיה.[2626]
ונטיית האות של Pharnesia ו- Parnasia אינה צריכה להשתנות, כי בלשונות המזרחיות, בעברית וארמית ושאר המתחרות שלהן, אותה אות היא Pe ו-Phe.[2627] שכן הם אומרים Perez [2628] בן יהודה, [2629] sapyr. [2632] parao,[2631] pinhas, [2630] אתם משמיעים: phares, Phinees, pharaonem, [2633] Saphyrum.[2634] כך אומרים הלטינים את [המלה] porphyra מיוונית, [בצורה] purpura.[2635] וגם בין הלטינים עצמם, חלק אומרים triumphum וחלק [2636] triumpum. (מדוע זה שמבטאים באמצעות ph, לא באמצעות p את המזין ומספק פרנסה? [כי הוא] מי שאצל אלה נקרא [2637] .(Mepharnes

---

[2619] או: מהורה אחד. תשע הספירות מושוות כאן לתשע המוזות, שהיו אחיות בנות זאוס ומנמוסיני (היא הזיכרון), והרבו לשיר, ולהשרות שירה על משוררים, בהיותן על הר פרנסוס.

[2620] litteram ולא littera כבנדפס. בכתב-היד מסומן קו מעל האות a, שמשמעו m. אומנם אפשר שהקו חזר ונמחק, ואז תהיה האות נושא המשפט, ולא יוון, או שתהיה האות ביחסת אבלטיב, ואז נתרגם: באמצעות האות... .

[2621] כלומר לדיאלוג האפלטוני פרמנידס.

[2622] ראשוני הפילוסופים, שלימדו רק את היסוד החומרי של המציאות, היו תושבי אסיה הקטנה, היא יוניה.

[2623] פיתגורס ופרמנידס לימדו באיטליה, ואפלטון ביקר בסיציליה.

[2624] או: שהסודות נתגלו קודם באיטליה שלנו.

[2625] גם כאן מסתמך אג'ידיו על בן עירו אניוס מויטרבו, שטען שחכמת העבריים עברה אל האטרוסקים, שגם ויטרבו היתה בחלקם.

[2626] שם מצוי הר Parnassos, מקום המוזות.

[2627] בעברית ובארמית ההבדל בין P לבין F הוא לא באות אלא רק בדגש הקל.

[2628] פרץ.

[2629] בדפוס נוסף כאן בטעות Pares, ואינו בכתב-היד.

[2630] פינחס. האות הקטנה (או הגדולה) בראש השם לפי המצוי בכתב-היד, וכן להלן.

[2631] פרעה.

[2632] ספיר.

[2633] בצורת אקוזטיב.

[2634] בצורת אקוזטיב. בתרגום השבעים ובוולגאטה מועתקת האות פ תמיד בצורה המנושפת.

[2635] פירוש המלה ארגמן. וראה יהודה ליבס, 'פורפוריתה של הלנה מטרויה וקידוש השם', בספרו עלילות אלהים, הוצאת כרמל, ירושלים תשס"ט, עמ' 237-297. לקריאה לחץ.

[2636] פירוש המלה (שמובאת ביחסת האקוזטיב) הוא מצעד ניצחון. זו דוגמה נדירה ביותר של ph במלה לטינית, בלא מקור יווני.

[2637] המשפטים שהכנסתי לסוגריים מצויים כהערה בשולי כתב-היד, עם סימון להכניסם כאן. ובדפוס נדפסו כאן בלא כל ציון. במלה מפרנס האות פ איננה דגושה.

הוסף [לכך] שני שמות אלה, שהתאולוגיה היוונית לא הסתירה שהם שאובים מלשון הקודש: 'עליון'[2638] ו'נישא',[2639] אשר הם נפוצים ביותר באורקלים הקדושים. ההוא מציין גבוה, זה גבוה ביותר. ביושבו על המושב הגבוה, אצל ישעיהו, אודות הגבוה ביותר,[2640] גם אצל משה[2641] אודות מלכיצדק כהן האל הגבוה ביותר,[2642] גם אצל דויד שלי בהימנונות, מי שיושב בעזר הגבוה ביותר.[2643]

ובשעה שאין ביד העולם שום דבר סודי יותר מעשירייה זו, ולא לאף אחד חוץ מאשר לנו התשע המַשרות [רוח][2644] או לכל הבריות או [לאותם] אשר[2645] באיזושהי דרך הדבר חודר אליהם. כי אף אחד [אינו בא] אל האב אלא באמצעותי[2646] אומרת אותה שנייה סודית ביותר,[2647] אשר כולנו נמצאות בה, כעדות השליח שאומר: בו כל הדברים.[2648]

לפיכך באותו מזמור שרתי בכינור, לא אשר שוכן בעזר העליון, אלא אשר שוכן, או יושב, בסוד העליון,[2649] כי רק אלה הם שיש לכנותם מאושרים, שטוב חלקם, בני מזל, באבוֹד המון העם האחר בכללו,[2650] אותם אשר [עליהם] אנו מַשרות [רוחנו], אותם שבהרמוניה נסתרת מושכות אנו, אותם שבמספרים אלהיים סודיים אנו מפתות. כלומר [אותם אשר] באוֹרנו מן החוש, מן הגוף, מן העונג, מן הדברים הנוכחים כלפי האלהיוֹת, כלפי דברים בני אלמוות, כלפי שמחות איתנות מפנות אנו כלפי עיר[2651] העתיד.

יש בידך אפוא, קיסר, ב'טית', האות התשיעית, מעיין ומימי נבואה. יש בידך הר שממנו הילת אויר מאושרת נושבת בהזינה את כל הדברים. יש בידך שֵם להזנתם - 'פרנסה'. הונח, אומרת אני, השם Parnesio על גבעת אטרוריה שלך. יש בידך 'נישא',[2652] יש בידך

[2638] helion . ביוונית פירוש המלה הוא שמש (ביחסת אקוזטיב). אך לפי ההמשך נדרש כאן גם לפי הליקון, שם של הר נוסף ששימש גם הוא משכן למוזות.

[2639] היסוד 'נישא' נמצא בסוף שם ההר פרנסיו, לפי ההמשך.

[2640] יש' ו, א: וָאֶרְאֶה אֶת אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. תרגום הוולגאטה כאן ל'נשא' שונה מתרגומו של אג'ידיוס.

[2641] כלומר בתורה.

[2642] בר' יד, יח: וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. תרגום 'עליון' בוולגאטה, הוא כתרגומו כאן.

[2643] תה' צא, א: יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן. הפרק (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. להלן אג'ידיו מתקן תרגום זה.

[2644] בדומה לתשע המוזות בהר פרנסוס. כך תשע הספירות שמתחת לעליונה.

[2645] qui . בכתב-היד המלה אמנם נמחקה, ובדפוס איננה.

[2646] יוחנן יד 6 (בתרגום דליטש): ויאמר אליו ישוע, אנכי הדרך והאמת והחיים, לא יבוא איש אל האב בלתי על ידי.

[2647] היא ספירת חכמה, המזוהה עם ישו.

[2648] כנראה גם לפי האיגרת הראשונה אל הקורינתיים, ח 6.

[2649] תה' צא, א: יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן. כאמור, שוכן בעזר העליון הוא לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

[2650] בדומה לכך משוה רעיא מהימנא (זוהר ח"ג, קנג ע"ב) את ספר הזוהר לתיבת נוח, שרק מעטים נקבצים לתוכו להינצל ממי המבול. וראה יהודה ליבס, 'הזוהר והתיקונים – מרנסנס למהפכה', בתוך: חידושי זוהר: מחקרים חדשים בספרות הזוהר (בעריכת רונית מרוז), אוניברסיטת תל-אביב, תשס"ז (= תעודה כא-כב), עמ' 286 (ניתן לקריאה גם בכתובת https://liebes.huji.ac.il/files/mahpekha.pdf ושם ליד הערה 231.

[2651] או תרבות. כנראה בהשפעת ספרו של אוגוסטינוס עיר האלהים.

[2652] המלה נכתבה כאן עם סיומת האקוזטיב הלטיני: Nisam. אג'ידיו אולי מזהה זאת עם מקום כלשהו באטרוריה. הר ניסה (Νῦσα) המקודש לדיוניסוס נזכר אצל הומרוס, אליאדה ו 133. ניסאיס (Νυσσηΐς). אגב, שימש כשמו של המספר 9 אצל הפיתגוראים.

'עליון', הנקרא הליקון[2653] בהוספת אות יוונית אחת. יש בידך ההורֶה, שאותו אוגוסטינוס השוה אל הזיכרון הפורה,[2654] יש לך ממנמוסיני[2655] בשני השמות 'עליון' ו'נישא' שתי היפוסטאזות שופעות.[2656] יש לך, אחר כך, בחכמה, עולם שביעייתי ארכיטיפי, שבעה דברים שהוספו לשניים, הפכו [זאת] לאות 'טית' התשיעית, ולמספר הקדוש תשע של האחיות.[2657]

נעדר היה השם,[2658] ואומנם אותו רמזנו לעיל, בשעה שאמרנו שאנו היננו המחנכות של השכלים המאושרים. ושלאלה אנו משרות את הלימוד האלהי,[2659] ששמו [בכתב-היד דף 199 ע"ב][2660] גם במקומות שונים וכן במשלי שלמה[2661] מורגל ביותר, נפוץ ביותר, נדוש ביותר ונקרא 'מוסר',[2662] כי אם תבקש את מנהג[2663] הקדמונים, [תמצא את המלים] fusios ו-valesios שנקראות במקום furios ו-valerios,[2664] שהאות רו [עמ' 186] רגילה להתקבל במקום סיגמא.[2665] תראה שבמקום מוסר גם נקרא Musas[2666]. באותו אופן [המלים] sapor[2669] lepor[2667], odor,[2668] נקראו lepos, odos, sapos.

מעמידה אני את תכליתה של אות זו.[2670] אם ישובו למספרנו כמו למקור הנשמות, מזהירה אני שלא יעריצו [זאת] במספר אחר אלא [בזה] של אות 'טית'.[2671] לפיכך הנביא[2672]

2653 ההר שבו נולדו המוזות, כמסופר בפרואמיום של התאוגניה להסיודוס.

2654 כנזכר לעיל, עמ' 122. וראה בהערה הבאה.

2655 היא אם המוזות לפי המיתולוגיה היוונית (כפי מתאר שם הסיודוס). פירוש השם מנמוסיני הוא ביוונית זיכרון.

2656 עליון ונשא מייצגות שתי ספירות אשר מזוהות עם מוזות שהן כאמור בנות של מנמוסיני. על פי המשפט הבא נראה שהכוונה לכתר וחכמה.

2657 המספר 9 נחשב קדוש אצל היוונים בהיותו מספרן של המוזות.

2658 במשפט הקודם נעדר שמם של האחיות – מוזות.

2659 divinam . כך בכתב-היד, ובדפוס בטעות: divinarum.

2660 בשול העליון של כתב-היד כתוב 'טית' 9 'יוד' 10.

2661 משלי א, ב; ג, ח; ג, יא; ד, א; יג, ה, יב; כג, ו, כג; ז, כב; ח, לג; י, יז; יב, א; יג, א; יח; כד; טו, ה; לב; טז, כב; יט, ב; כז; כב, טו; כג, יב; יג; כג; כד, לב.

2662 המלה מוסר נדרשת כאן מלשון מוזות. וכן גם לעיל בעמ' 164.

2663 בלטינית mos, moris, שמשמשת גם בהוראת המלה מוסר, ואף דומה לה בצלצולה.

2664 במקור כאן furiis valeriisque, ביחסת האבלטיב הנדרשת אחרי מלה היחס pro (= במקום). שתי המלים מציינות שתי משפחות רומאיות, ששמותיהן נכתבו אכן לעתים עם האות s ולעתים הוחלפה זו באות r. העניין הוזכר כבר לעיל, עמ' 164.

2665 רו וסגמא הם השמות היווניים של העיצורים הללו. חילופים ריש וסמך כאלה אכן מצויים (דוגמאות נוספות מובאות להלן), ונקראים בבלשנות רוטציזם, ובעזרתו מבקש אג'ידיוס כאן לגשר בין המלה מוסר לבין שמן של המוזות שבסופו נמצאת האות s כסימן ריבוי לטיני (ביחסת האקוזטיב).

2666 = מוזות באקוזאטיב.

2667 נועם.

2668 ריח.

2669 טעם.

2670 כלומר לאות ט, לפי ההמשך. אך אפשר גם לתרגם: עושה אני את סוף אות זו, ואז הכוונה לאות R, שעליה דובר קודם ועתה מבקשת השכינה לסיים את הדיון בה. אפשרות נוספת: עושה אני את הסוף של אות זו. כלומר הופכת אני את האות R לסוף המלים הקודמות.

2671 כלומר 9. הוא המספר הנערץ אצל היוונים.

2672 גם: המשורר.

המֵאוֹני[2673] גם אם תפוס היה בעיניים,[2674] בשכל קיבל השראה מאתנו אודות עניינים גבוהים ביותר.[2675] אף [אודות] חזרת הנשמה אל המקור ואל אזורים מאושרים. כל זמן שנותן הוא פרשנות לריטואלים, הוא מבקש שהחומר ייחתך בתשעה ימים,[2676] כלומר באוֹר תשע 'ספירות', מתוך מנהגים שנוסדו בהשראה [ממני, שיבוצעו] בחברת גוף וחומר, היטהרות, מירוק,[2677] רחיצה, לבל יסכלו [הגוף והחומר] את החזרה אל ההורה, כפי שאומר הומרוס הלטיני,[2678] הדברים הנוקשים שהורגלו זמן רב להתמזג באורחות פלא.[2679] (אותו מחבר יוצר תשעת ימי הפלגה,[2680] ובניחוש הציפורים של מלחמת טרויה, תשעה דרורים קטנים[2681]).[2682]

ואותם תשעה מאורות, אשר לפי עדות השליח יורדים מאבי המאורות,[2683] מהיכן שנשמות מושכות הנה את מקורן, אותם [מאורות], אומרת אני, שימשכו חזרה[2684] את צאצאם אל משכנותם.[2685] ומהיכן שיצאו [הצאצאים] אל הארצות, כאילו בירידה למצרים, באמצעות אותו מִספר, מן הבִיצה ומן הצלע,[2686] שסוף סוף ישוחררו, יחזרו, ייקראו מחדש.

אותם תשעה מאורות שלנו, כדרכה של שמש, בהימצאם מביאים יום, בהעדרם מותירים לילה. שכן רעים ומזיקים הם אותם כוחות, שאותם, בנופלם מן השמים, אני כיניתי באורקולים הקדושים 'נפילים', כלומר נופלים, ואתם קוראים [להם] ענקים.[2687] מלחמות נצחיות עורכים הם בארצותיכם עם הנשמות.[2688] אם נוכחות אנו, אנחנו מגישות את היום, מבריחות הרחק אותם מחשכים.

אם שוקדות אנו על דבר כה זעום, מה שאנחנו עושות אף על פי שאנו נרתעות מעוונותיכם, ההם,[2689] כמו כלבות שוטות, תמיד מסתערים, פורצים, מקיפים, הורסים. דבר זה

[2673] הוא הומרוס.

[2674] לפי המסורת הומרוס היה עיוור.

[2675] כאן כנראה מתנצלת השכינה (או המחבר) על הכבוד הרב שהיא נותנת למספר 9, כדרך היוונים, אף שביהדות לא נמצא כזאת. ואולי יש כאן רמז של השוואה עם בלעם שעם היותו נביא היה גם שתום עיניים (במ' כד, ג; טו).

[2676] איליאדה ו שורה 174 ועוד. לפי הסיודוס (תיאוגוניה שורות 56-59. ובתרגום ליבס, מנמוסיני, כרמל, ירושלים תשע"א, עמ' עג) תשעה לילות ארך זיווגם של זאוס ומנמוסיני להולדת תשע המוזות.

[2677] או: עידון. expoliri. כך דומה שצריך להיות לפי ההקשר. אך בכתב-היד ובדפוס expoliari שפירושו בזיזה.

[2678] הוא וורגיליוס, המשורר הלטיני הלאומי, שהמשיך בדרכו של הומרוס.

[2679] הכוונה לגוף ולנשמה הרגילים להתמזג וגדלים יחד באורח פלא בזמן החיים, וקשה עליהם הפרישה בשעת המיתה. לפי וורגיליוס, איינאיס ו שורה 738.

[2680] כך פעמים רבות, כגון באודיסאה י שורה 28.

[2681] איליאדה ב שורות 308-330. לעניין זה נדרש אג'ידיו גם להלן בעמ' 230.

[2682] המשפט שהכנסתי לסוגריים הוסף בשולי כתב-היד, עם סימן לשלבו כאן. בדפוס נדפס כאן בלי סימן שנכתב בשוליים.

[2683] איגרת יעקב א 17 (בתרגום דליטש): כל מתת טובה וכל מתנה שלמה תרד ממעל מאת אבי האורות אשר חילוף וכל צל שינוי אין עמו (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). מספר האורות אינו נזכר בפסוק על גרסאותיו השונות.

[2684] קריאת הפועל בכתב-היד מסופקת.

[2685] lares . המלה במקורה (הרומאים קיבלוה מן האתרוסקים) ציינה את אלי הבית, והאח ששימשה לפולחנם.

[2686] et latere . אפשרות תרגום אחרת (פחות נוחה מבחינה דקדוקית): גם אם נסתרים הם.

[2687] בר' ו, ד: הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם. בתרגום הוולגאטה, מתורגמים הנפילים במלה היוונית שבה מתורגמים הם בתרגום השבעים: Gigantes, שפירושה ענקים שידועים מן המיתולוגיה היוונית.

[2688] או: בארצות עם נשמותיכם.

[2689] הכוחות. בלטינית הם ממין נקבה.

שכשהראיתי לדויד המלך שלי, אחר שבת שבע נחטפה מבעלה,[2690] הכרחתי[ו] לזעוק: הקיפוני כלבים רבים.[2691] ואותן מגפות, אשר יועצות למעוד, נוקמות במועדים בעינויים קשים.[2692]

לפיכך, משנתבזתה הדת, אומר הנביא[2693] היווני שבמגפה תשעה ימים יהיה זעם במחנה הצבא.[2694] כי בשעה שאנו התשע זונחות את המחנה, אותן בעלות נקמה נוקמות את הפשע.[2695] דבר שלאומללים הללו קורה תמיד, אלה שמעיזים להעדיף את האנושיות על האלהיות, את המחשכים על האור, את השקרים על האמיתות. ועוד בנותנם ידיים למהומה, לרגש, לתאווה, לתשוקה, כמנהג אַייגיסטוס,[2696] משליכים הם את השגחתנו. בשל דברים אלה נקרעים הם לגזרים בטפרים הנוראים של הַרפיות הנוקמניות.[2697]

לעומת זאת, אלה אשר עומדים איתן, אלה אשר בהיותם חזקים בתבונה אינן נכפים תחת הרגשות האנושיים. בהיות אנו התשע עוזרות, מתנגשים הם עם האויב, בהיותנו משגיחות הם מתנגדים, בהיותנו מסייעות הם גוברים, בהיותנו מַשרות ומחייכות כלפיהם, נוחלים הם ניצחון, ושבים אל משכנות מלכותי השלוים, מה שכונה על ידי בכינוי השבת.[2698] וזה[2699] תופס את המקום השביעי, אם תעיין בבניין, את התשיעי אם [תעיין] בכל העשיריה.

מאחר שאנו רוחות, הרחוקות ביותר ממגע של גוף, שיצאו כתשע מן ההורה הראשון, הוצאנו באותו מספר מערכות של שכלים שמיימיים, כך שבהיותם מקורבים לנו יירתעו מהטינופים והלכלוכים של הגופים, כדי שכל אחת מאתנו תאחז בלגיונותיה אשר ידבקו בהוראותינו, יאזינו למצוותינו, ישמרו קדושה וגם יחקו. לפיכך, המחברים שלכם הותירו בכתובים שהמערכות של אותם שכלים, בהיותם מחקים את מספרנו, הנן תשע.[2700]

[2701] ודברים אלה אומנם על 'טית' האות התשיעית. עתה יש לדבר אודות 'יוד', העשירית המיוחדת לי. זו אשר גם אם בגוף קטנה ביותר, בגבורה, ביכולת, בכוח כה גדולה היא, עד

[2690] או: על ידי גבר. מכל מקום דוי'ד אינו מוצג כאן כאשם.

[2691] תה' כב, יז: כִּי סְבָבוּנִי כְּלָבִים עֲדַת מְרֵעִים הִקִּיפוּנִי. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. מספר הפרק (לפי מספור הוולגאטה) נכתב בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2692] דומה שהמכונים כאן מגפות (pestes) הם אנשי האינקוויזיציה, שנהגו לפתות את האנוסים 'למעוד' (מועדים שכאן הם במקור lapsos, וכך כינו אנשי האיקוויזיציה את האנוסים שמתפתים לשוב ליהדותם) ולחזור למנהגי היהדות, וזאת לצורך הוכחת אשמתם, ואז עינו אותם בעינויים קשים. אג'ידיו, שתמך בניצור היהודים, התנגד לחידוש פעילות האינקוויזיציה, שלא פעלה בפורטוגל בדור הראשון להמרה. עמדה זו מסבירה במידת מה את יחסו החיובי של אג'ידיו כלפי שלמה מולכו.

[2693] או: המשורר.

[2694] הומרוס, אליאדה א שורה 53. חיצי האל אפולו, הנושאים מגפה, פגעו תשעה ימים במחנה הצבא היווני, וזאת כעונש על פגיעה בכוהן.

[2695] אולי במלים אלה מפציר אג'ידיוס במכותביו, האפיפיור והקיסר, לא להעלים עיניים ממעלליהם הרעים של האינקוויזיטורים.

[2696] לפי המיתולוגיה היוונית, אייגיסטוס לקח את אשתו של אגממנון, מצביא היוונים שנלחמו בטרויה, והרגו בשיתוף עמה, ואחר כך נהרג בידי אורסטס בן אגממנון.

[2697] הַרפיות, לפי המיתולוגיה היוונית, הן ציפורים מבעיתות הנוקמות בפושעים.

[2698] המשכנות השלוים מכונים שבת, מלשון ישיבה ושלוה.

[2699] הכוונה כנראה לספירת יסוד, הנקראת שבת. שהיא הספירה התשיעית, והשביעית בבניין אם נחל למנות מספירת בינה.

[2700] (פסוודו) דיוניסיוס אֶרֶאופגיטה, על ההיררכיה השמיימית, פרק שישי.

[2701] בשולי כתב-היד נכתב: על האות 'יוד'. ונדפס כראש פרק.

שכל המגילות לא היו יכולות להספיק לשמש מבוא לפירושה.[2702] מפנה היא מקום באופן מסוים ל'אלף' לבדה, אשר מציינת את [המעיין] העליון, כלומר את המעיָן השופע לא מאחר כמותנו התשע. אך באופן אחר כפי ש'אלף' יולדת אותה, כך 'יוד', אשר מראה עשר,[2703] חובקת גם אותנו התשע וגם את 'אלף' עצמה. [עמ' 187]

תחילה תפוס כך את 'יוד', בשעה שאתה רואה אותם עשרה דברים שאותם הזכרתי בעולם הארכיטיפי, אך אז[2704] לא בתשיעית ולא בסדר[2705] עליך להתבונן אלא באלהות בשלמותה. אחר כך יש לחשוב [בכתב-היד דף 200 ע"א][2706] לא את העשר אלא רק את העשירית, אשר נקרית שונה לעולה וליורד.

התבונן נא בזאת משני צדדים, אם עולה אתה, בהתחילך ממני. [העשירית היא] 'כתר' הנקרא אב בהתייצבו במושב הנישא ביותר, בהיסתרו במסתור סודי ביותר, [הוא] מי שהניח מחשכים מסתרו.[2707] וכן לפיכך, כפי ש[נסתר] הדבר מעיני שכליכם, כך נסתר גם השֵם מאוזניכם.[2708] והוא לא הרשה לי שאפרש את שמו בבראשית,[2709] לי אשר כללתי במסתרי שבעת הימים את שאר כל התשע.[2710] ומכתבי למד אפלטון [בכותבו], כאשר איננו יכולים לכתוב אודות ההורה, נסור נא אודות הצאצא.[2711] וכך אותו אור עליון ואינו נגיש, שאותו איש לא הכיר מלבד הבן,[2712] באמצעות 'יוד', האות העשירית, נרמז בסתר, ומוחדר באופן כלשהו כאילו בשתיקת אות זעירה.[2713]

זאת אִם תספור ביורדך, באמצעות ה'יוד' העשירית, לא מעבר [לכך]. ההיא נישאה, צריח של כל הדברים, אך אני, בתופסי את המושב המושפל והנמוך ביותר, כמו שבהיותי מושית לתשע הנעלות יותר זעירה [אני] ודקיקה, כך מוצגת אני באמצעות אות שהיא במידה רבה הקטנה מכולן.

פרט לשלושת המשמעויות[2714] הללו של האות 'יוד', שפעם מפנה לעשר, פעם לעליונה, פעם לתחתונה, גם תפקיד רביעי יש לה, אשר לעתים קרובות נושא את חכמה, ה'ספירה'

[2702] השוה בבלי, שבת יא ע"א: 'אם יהיו כל הימים דיו ואגמים קולמוסים ושמים יריעות וכל בני אדם לבלרין אין מספיקים לכתוב חללה של רשות'.

[2703] לפי ערכה המספרי.

[2704] יש לקרוא ac tum בשתי מלים, ולא actum כבנדפס.

[2705] לא מחוור. דומה שכוונתו לספירות הבודדות לעומת כלליותן.

[2706] בשול העליון נכתב: 'יוד' 10.

[2707] תה' יח, יב: יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק (במספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2708] השווה (פסוודו) דיוניסיוס אֶרֶאופגיטה, על התיאולוגיה המיסטית. פרק ראשון (בתרגום יהודה ליבס, בספרו מנמוסיני, הוצאת כרמל, ירושלים תשע"א, עמ' קמב): אותם שלא באו בסוד קדושים ... סבורים הם שיודעים בידיעתם העצמית את אשר שת חושך סתרו.

[2709] בפרק ראשון של בראשית לא נזכר שם ה'.

[2710] לפי בבלי, ראש השנה לב ע"א, העולם נברא בעשרה מאמרות, שהראשון שבהם נסתר במלה בראשית. מאמרות אלה פורשו בקבלה על עשר הספירות, והנסתר שבהם הוא הכתר.

[2711] אפלטון, פוליטאה ספר ששי, 506a507-e, ובתרגום העברי, כתבי אפלטון כרך ב, ירושלים ותל-אביב תשי"ז, עמ' 412. הספר מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס, ואת מספר העמוד הוסיף סקרה בהערה.

[2712] מתיאוס יא 27; לוקס י 22. פרקים אלה מצויינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2713] על מעמדה של המכריע והנסתר של האות יוד בנפש ראה יהודה ליבס, 'תלמידי הגר"א השבתאות והנקודה היהודית', בתוך יהודה ליבס, לצבי ולגאון, הוצאת אידרא, תל אביב תס"ב (וכן באתרו של יהודה ליבס).

[2714] גם: כוחות.

השנייה.[2715] דבר זה מדוע נעשה, כאשר זאת[2716] אינה מתאימה לעשירית? [זה] אז [להלן] ייאמר, כאשר יוזכר עניין השם הגדול, שעם היותו מורכב מארבע האותיות המקודשות ביותר, 'יוד' מושמת כתחילה וראש לכולם. אל מקום זה מחברת אני את המשמעויות של אות זו שיש להפרידן במידת-מה.

שכן אף אחד מבני תמותה לא יכול היה לתפוס [את עניין היוד] בדיוק, הגם שדברים כה רבים שנאמרו אודותיה יוכלו אנשיך לקרוא אצל הארמיים החכמים, עד שלא ייחשבו דברים רבים לחסרים, אם בכל זאת [סוף סוף] את האש הגנובה של פרומֶתֶאוס,[2717] הפילוסופיה השקרית לפי עדות השליח,[2718] יסברו שאין להעדיף על האמת האלהית, כמו [שסברו] עד עתה, כפי שרמז לדבר בסתר דויד בהימנון שלו: אש נפלה עליהם ולא ראו שמש.[2719]

לא אומר דברים רבים מדי על אות זו, אם אזכיר שזו שסולקה משרה אשת יעקב,[2720] ניתנה ליהושע בן נון;[2721] וכן שלעתים קרובות היא נקראת במקום האות 'ואו', ולעתים קרובות במקומה מחליפה אותה 'ואו' שיש לקוראה כממלאת מקום;[2722] ומיסטורין בכמות כזאת ננעלים בגוף כה זעיר, עד שמי שאינו רואה, לא יכול היה אפילו להעלות על הדעת. אינני יכולה להשמיט שזאת היא סמל לשתי החכמות, כפי שאמרתי,[2723] וכן לפיכך היא עצמה מציגה אותן בגוף, אך על-ידי התג החד[2724] מציינת את האב הנישא מכול. בשל הדברים האלה, מאחר שישעיהו שר שהמשיח יהא מלא בתחילה רוח חכמה,[2725] לפיכך האות כשלעצמה היא של המשיח, של הבן, כשהיא מציינת בתג, כמו באצבע, את האב.[2726]

2715 האות יוד מציינת בקבלה לעתים קרובות את ספירת חכמה. על כך עומד אג'ידיו בספרון על האותיות העבריות, בתרגומי עמ' 62.

2716 חכמה, הספירה השניה.

2717 לפי המיתולוגיה היוונית, פרומתאוס גנב את האש מן האלים ומסרה לבני אדם. הסיודוס, מעשים וימים, שורה 42 ואילך.

2718 איגרת פאולוס אל הקולוסים, ב 8 (בתרגום דליטש): הזהרו פן יוליך אתכם איש שולל בפילוסופיה ובמדוחי שוא. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). פסוק זה נרמז פעמים רבות, כמצוין לעיל בעמ' 100.

2719 תה' נח, ט: נָפַל אֵשָׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. הפרק (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

2720 בוודאי טעות במקום אברהם. וראה בהערה הבאה.

2721 האות י שנלקחה משרי, כששמה שונה לשרה, ניתנה להושע בן נון ששמו הפך ליהושע. מדרש זה (בבלי, סנהדרין קז ע"א), דורש אג'ידיו באריכות ועם הוספות והטיות נוצריות בספרון על האותיות העבריות, בתרגומי בעמ' 62-63.

2722 חילופי קריא וכתיב בין יוד וואו מצויים במקרא לרוב, כגון בר' לו, ה: וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה אֶת יְעִיׁשׁ \{יְעוּשׁ\}; ומנגד: ש"ב כג, ח: עֲדִינוֹ הָעֶצְנִו \{הָעֶצְנִי\}. ואפשר שהכוונה גם לפעלי פ"י, שהאות ואו באה בנטייתם (כגון ילד / יוליד).

2723 כך גם בספרון על האותיות העבריות, בתרגומי עמ' 62.

2724 בתואר חד (acutus) מציינים המדקדקים את אחד מסימני האקצנט המסומנים על המלים ביוונית. האקצנט החד נוטה באלכסון קדימה, בדומה לקוץ היוד.

2725 יש' יא, א-ב: וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשָׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה. וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה'.

2726 בדרך כלל בספרות הקבלה מציינת האות יוד את ספירת חכמה, וקוצה של יוד את ספירת כתר. עניין זה נידון אצל אג'ידיו גם בספרון על האותיות העבריות, בתרגום עמ' 64. על קוצי האותיות דן הוא גם לעיל בעמ' 158.

כדי לרמוז לענייינים אלה, אצל מתיאוס אומר הוא[2727] שיוטא[2728] אחת או תג אחד לא יישמט מן התורה.[2729] במקום זה, מתוך האותיות והנקודות רמז הוא לתיאולוגיה סתומה, שעד ימיך, הנסיך, היתה מבוזה, ועתה בהיותי זוהרת אתך אני העשירית, גם פתחתי לך את העולם הנסתר, וגם הוצאתי לאור לחסדך זה את הסודות של האותיות,[2730] ובראש וראשונה [את הסודות] של יוטא האות שלי, אלה אשר באמצעותי, היוטא הקטנה, גילה השהשליח קבע שרומו על-ידי הפילוסופיה.[2731] אודותם [עמ' 188] אומר הוא במקום אחר, באומרם שהם חכמים, נמצאו הם כסילים.[2732]

שכן נגע היא ומגפה הפילוסופיה שגינה השליח, אם לא תחול בנפש ענוה. לעניינים האלהיים עושה הוא [את הפילוסופיה] או לאויבת או לבלתי מתאימה. אומנם את הנבונים מייסד הוא כמין אחר, שנחן ביכולת גדולה כלשהי, או של דיסציפלינות אחרות או של משאבים של יכולת ויקר, שאותם, לפי דעתם שלהם, השיגו בחכמה גדולה.

כל אחד משני אלה[2733] ההם אויבים[2734] הם לעניינים אלהיים. את הדברים האלה מבזים, לועגים, מגנים אלה שפוסקים שהשיגו משהו גדול בכשרונם הגדול. אך כתוב: לא לגדולים גילית עניינים אלה[2735] אלא לקטנטנים.[2736] אלה שלא [מקבלים] מאדם את הטכניקה של דיאלקטיקה פטפטנית, אלא יקבלו בשעה שאגלה את הסודות של האורקולים הקדושים, בהיעשותם לקטנים בעיני עצמם ו[בעיני] הלועגים. ולך, שבאמצעותך אנו לראשונה מוציאים דברים אלה לאור, גם חייבים יהיו וגם יכירו תודה.

[בכתב-היד דף 200 ע"ב][2737] אכן האות 'כף' אוחזת צורה זו כ.[2738] [2739]C בדומה לאות הלטינית, אלא שהיא מפנה פנים שמאלה, כדי לחקות את הלטינים בסדר המהופך של הכתיבה.[2740]

[2727] ישו.

[2728] היא יוד ביוונית.

[2729] מתיאוס ה 17-18 (בתרגום דליטש): אל תדמו כי באתי להפר את התורה או את דברי הנביאים, לא באתי להפר כי אם למלאת. כי אמן אומר אני לכם, עד כי יעברו השמים והארץ, לא תעבור יוד אחת או קוץ אחד מן התורה, עד אשר יקויים הכול. (מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). סקרה מעיר כאן שעניין זה חוזר הרבה בהערותיו של אג'ידיו בשולי כתב-היד של תרגום הזוהר שלו, דף 224 ע"ב.

[2730] אולי רומז הוא כאן לספרו הקודם, ספרון על האותיות העבריות.

[2731] איגרת פאולוס אל הקולוסים ב 8, כדלעיל (הפסוק תורגם בהערה למעלה). הפרק מצוין כאן בכתב-היד ובדפוס.

[2732] איגרת פאולוס אל הרומיים א 22 (בתרגום דליטש): ובאומרם חכמים אנחנו היו לכסילים. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2733] הכוונה, כל מי ששייך לאחד משני סוגי הפילוסופים שנמנו לעיל.

[2734] בכתב-היד נכתב קודם אויב ביחיד ותוקן ללשון רבים.

[2735] ea . כל בכתב היד ובמקור בברית החדשה, ובנדפס. בטעות eas.

[2736] מתיאוס יא 25; לוקס י 21 (בתרגום דליטש): בעת ההיא ענה ישוע ואמר: אודך אבי אדון השמים והארץ כי הסתרת את אלה מן החכמים והנבונים וגיליתם לעוללים.

[2737] בשול העליון נכתבה האות כ בעברית ובתעתיק ובתעתיק 'למד'. בדפוס נוספה הכותרת: האות 'כף'.

[2738] בכתב-היד כתובה כאן בעברית אות כ גדולה.

[2739] בכתה היד כתובה כאן בגדול האות הלטינית C.

[2740] על היחס בין כ לבין היפוכה ב-c הלטינית כותב אג'ידיו גם בספרון על האותיות העבריות, בתרגומי עמ' 72.

במספרים מסמנת היא את המספר עשרים, זו שרומזת [שיש] עשר רוחות קדושות ושיש לציין עשרה צללים, כמנהג הפיתגוראי.[2741] מחד גיסא עשרה מספרים אלהיים העקרונות הקדושים של הדברים, מאידך עשרה צללים והדרכים הסוטות, המוטות מן האור של עשרת הראשונים, אחרי אלה עוקבים קודם השכלים הרעים בשמיים ואחר כך הנשמות הטיפשות בארצות.

נוסף על כך 'כף' מציינות[2742] בלשון הקודש גם כלי וצלחת[2743] וגם כף של יד ורגל, וגם את החוליה[2744] החלולה של המפרקים.[2745]

בהיות כל אלה שמות[2746] ומתאימים לי לבדי בין עשרת הדברים האלהיים, בהיותי לבדי כלי ומיכל של כל הדברים העליונים, מאחר שהינני בדין אחרי האות 'יוד',[2747] מיוחסת לי גם אותה [הוויה] מציינת של כלי, אשר אפלטון, בהיותו מודע לאותו מיסטורין, כינה אותה בטימאיוס בשם כד, שבו יעורבו כל הזרעים העתידים ללדת את פרייכם בעולם.[2748]

כשישתו שם את נשייתי,[2749] בשוכחם את שגב אור היקום, אל התחתוניות, אל הצללים, אל הדברים הנפרדים גם ישמטו עצמם וגם יקטעו, ובעודם שבויים בתאווה של הוצאה לפועל של עולם אחר וחושי, ינהרו אחר הריבוי במקום האחדות, אחר העירוב במקום הטהרה, אחר הצלמים במקום האמת,[2750] דברים שאומנם יהפכו לבחירה, לניוון, לנפילה במלכותי, אשר היתה ארכיטיפוס לכלי ולים של שלמה, שעיצב בין כלי המקדש.[2751]

הייתי רוצה שתהיה זכור, שבשמי זה השתמשתי בהיאבקות המלאכית, ושציינתי את עצמי ב'כף' ירך יעקב.[2752] שכן יעקב הוא העולם השני, מקום תפארת. ירך – העולם השלישי, שאותו כיניתי ב'נצחים'.[2753] את [העולם] הרביעי תופסת אני, 'כף', ונקראת חוליה חלולה, שבה[2754] עצם וחוזק ירך יעקב מתקבלת ומוכלת. ואומנם יספיקו דברים אלה האמורים אודות 'כף'.

[2741] הפיתגוראיים החזיקו ברשימה של עשרה זוגות של ניגודים, ואלה נמנו בספר המטפיזיקה לאריסטו, א 5. בדומה לכך מוזכרים בספרות הקבלה גם עשר ספירות של סטרא אחרא.

[2742] לשון הרבים מביא בחשבון כנראה גם את האות כף סופית.

[2743] המלה הלטינית מציינת גם כף מאזניים.

[2744] vertebram . כך גם בכתב-היד. ובנדפס vertrebram.

[2745] הכוונה לכף הירך, שנידונת להלן, בהקשר לבר' לב, כו.

[2746] כלומר עצמים בעלי משמעות קבלית.

[2747] יוד שמספרה עשר מציינת את עשר הספירות, וכף, הבאה אחריה היא כלי קיבול להן.

[2748] אפלטון, טימאיוס, d41 (למקום זה מפנה גם סקרה בהערתו כאן). בתרגום העברי של יוסף ג. ליבס, כתבי אפלטון כרך ג (ירושלים ותל-אביב תש"ך), עמ' 544: 'כך דיבר [האל] ופנה שוב אל אותו קיתון בו מזג וערבב את נשמת הכול'. המלה המתורגמת כאן כקיתון היא ביוונית ואף בלטינית של אג'ידיו: Crater (האות C נכתבה גדולה גם בכתב-היד), ואג'ידיו מזהה אותה עם כד העברית, שאותה מייצגת האות כ. הקשר בין כ לכלי קיבול (ובמיוחד לרחם האשה) מצוי גם בספרון על האותיות העבריות, בתרגום עמ' 71.

[2749] במקור לָתֶאום, כלומר מה ששייך לנהר לָתֵי, נהר השאול ששתייה ממיימיו (בעצם מיימיה) גורמת לשכחה.

[2750] אולי יש בדברים אלה ביקורת על יסודות מסוימים באומנות הרנסאנס.

[2751] לפי מ"א ז, כג-כו (פרק זה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). ים זה של שלמה הוא סמל רגיל לשכינה בספרות הקבלה.

[2752] בר' לב, כה-כו.

[2753] הם הספירות נצח והוד. המקורות לעניין זה מובאים ונידונים בספר פרדס רימונים לרמ"ק, שער ירך יעקב (שער יז). נצחים נידונו גם לעיל, עמ' 158. וגם להלן (כפי שמעיר כאן סקרה) בכרך השני של הדפוס עמ' 41, 76 (בכתב-היד 236 ע"א, 248 ע"ב).

[2754] באות כף.

[2755] עתה יש להזכיר את האות הארוכה 'למד', שלא פעם קראה לה העת העתיקה מגדל מעופף,[2756] שמשתמשים בה במספר כשלושים. וכן משתי הסיבות, גם כי היא נישאת למעלה גם כי היא מציינת שלושים, אשר במספר קטן[2757] הם אותו דבר כמו שהשלושה. וכך 'בינה' מכונה 'למד',[2758] גם כי היא ה'ספירה' השלישית, גם כי התנשאה מעל שביעיית הבניין רחוק במקום השמיני ובעולם הראשוני.

יש בבניין 'מרכבה', מרכבת האל, כפי שלימדתי: דבר ימני, שמאלי, אמצעי. בעולם השני והשלישי, יש אחרי שלושת אלה רביעי, אשר את העצות הנצחיות של השלושה גם לוקח על עצמו וגם מוביל החוצה אל הזמנים. ומאחר שארבעת אלה רגילים היו להיקרא באורקולים ארבעת הרוחות, לפיכך 'בינה' וכל השילוש הקדוש מכול אשר מצויר מעל [עמ' 189] הבניין, אומרים עליו שהוא מעופף על נוצות וכנפי רוחות, כמו שהוצע לזיכרון בספר 'תמונות' אודות חכמה ו'בינה', הבן והרוח, תחת שם שניהם 'כרובים'.[2759] בגלל דברים אלה בספרי ה'תלמוד', גם ב'חגיגה' כמו ב'סנהדרין', מגדל מעופף באויר נקראת בינה, כפי שפורשו הסודות.[2760]

אודותיה[2761] התאשר באותם מקומות, שהם סוברים שהיא כוללת מיסטורין כה גבוה, עד שאחיתופל כתב שלוש מאות פירושים אודותיה. ולא יחסרו מי שיסברו גם ארבע מאות,[2762] שבמקומותיהם, אם תרצה, במידת-מה ניגש לנער אותם. כה גדול, באיכות ובכמות, התגלה אחיתופל בסודות אלה, עד שדויד ביקש להשתמש בו כמורה, לפי עדות העבריים בספר סנהדרין במקום שבו מצוטט הפסוק של המזמור שבו דויד קורא אותו מדריכו. אתה, אומר הוא, אדם כרוחי, מנהיג שלי ומכרי.[2763]

יש בידך, אודות הלמד, המיסטורין הראשון, שמציין לעולֶה את [הספירה] השמינית, ליורד את ה'ספירה' השלישית. בעולמות האלהיים, זאת אשר בהניחה מעל הבניין את סתרה אשר אינו מוכר אף למשה, כמו [שמראים] גם הסודות הכתובים וכן מודה התלמוד בראש השנה,[2764] לפיכך כונתה מגדל המעופף גבוה באויר.

[2755] בשולי כתב-היד נכתבו המלים 'האות למד' וקושרו בקו לגוף הטקסט, ובנדפס נכתבו ככותרת בגוף הטקסט. בשולים נכתבה האות למד גם בעברית.

[2756] כדלהלן.

[2757] הצירוף העברי במספר קטן משמש בספרות הקבלה לדרך חישוב גימטריה שבה העשרות (והמאות) נמנות כיחידות.

[2758] כך בזוהר הנזכר בהערה דלהלן, וכן בספרון על האותיות העבריות, שם.

[2759] ספר התמונה, תמונה ב, אות ל (לעמבערג תרנ"ב, יז ע"ב): 'ויש אומרים כי יש כסא לכסא ... "ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים" [ש"ב ו, ב] כעניין " וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב" [המשך הפסוק: וַיָּעָף וַיֵּדָא עַל כַּנְפֵי רוּחַ. תה' יח, יא]. ספר התמונה משמש בסיס לספרון על האותיות העבריות.

[2760] בבלי, סנהדרין קו ע"ב, : '"איה סופר את המגדלים' [יש' לג, יח. פסוק זה נדרש לעיל פעמים אחדות] שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר'. ופירש רש"י: 'מתג עליונה שלמעלה מן הלמ"ד מפני מה כפופה למטה'. דרשה זו מופיעה גם בבבלי, חגיגה טו ע"ב (גם סקרה מביא כאן בהערה מקומות אלה). בזוהר ח"א, ו ע"א, פורש המגדל הפורח באויר על האות למד ועל ספירת בינה. ומעניין שבמגילות ים המלח נכתבת האות ל כשרגלה אינו מגיעה אל תחתית שורת האותיות. בספרון על האותיות העבריות, מפרש אג'ידיו את האות למד באריכות על מגדלים שונים (בתרגום עמ' 72-74).

[2761] de qua . כך בכתב-היד. ובנדפס de quo.

[2762] בכתב-היד, כראוי, quadringentas ובדפוס quadringintas. בהמשך לדברי התלמוד שם בסנהדרין (ובחגיגה): 'ארבע מאה בעייא בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר'.

[2763] בבלי, סנהדרין קו ע"ב (אחרי הציטט דלעיל) : 'בתחלה קרא דוד לאחיתופל רבו ולבסוף קראו חבירו ולבסוף קראו תלמידו. בתחילה קראו רבו [תהילים פרק נה, יד]: וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי.' ופירש רש"י: 'אלופי - היינו רבי'. התרגום של אג'ידיו כאן הוא לפי הוולגאטה. (מספר פרק התהלים, לפי מספר הוולגאטה, צוין בשולי כתב-היד ובדפוס.)

[2764] בבלי' ראש השנה כא ע"ב: 'חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד'.

לאותה אות יש מיסטורין אחר. בספר הגדול אודות המספרים,[2765] על חמשת הספרים של משה, שאותם פירש ר' אליעזר[2766] בהתבוננות מופלאה וסודית במספרים, באותיות, בתגים ובכל הסמלים הסודיים. הוא, בהימנעו מגובה החכמה האלהית, שכן הניח אותה לגדולים יותר,[2767] השקיע עצמו רק באלגוריות אשר העבריים קוראים אותם 'מדרש'. הוא הבחין בהתבוננות אחת של ה'מסורת', שאותה אות 'למד', בניגוד לנוהג של כל התורה, מצויה ככתובה לא בצורה המשותפת אלא [בצורה] שונה, וגדולה הרבה יותר. בספר דברים, אחרון התורה, היא מורה שהעניין הוא אודות המלכות האחרונה והרביעית והגלות, כאשר כתוב: השליכם מארצם בזעם, בחמה ובכעס גדול אל ארץ אחרת,[2768] [בכתב-היד דף 201 ע"א][2769] במקום זה האות למד גדולה היא.[2770]

[זאת] לא כפי שהיוונים והלטיניים רגילים לעשות. בלי סיבה חוץ מאשר של קישוט, בראשי ספרים או פרקים או מלים כותבים הם אותיות גדולות. ספרי הנביאים הקדושים, אשר אינם מכילים דבר בלי חכמה עליונה, אפילו לא יוטא או קוץ אחד כעדות בן האל.[2771] באמצע המלה, כנגד כל נוהג כתיבה, 'למד' מנשאת עצמה לגודל עצום, כדי להזהיר שמתוך גודלה עניין גדול צריך להיות מובן. מהו עניין זה, מראה אותו מחבר שציטטתי: החיה הרביעית בדניאל, המלכות הרביעית והגלות האחרונה,[2772] שאליה, אחרי שנהרסה העיר בידי הרומאים, נזרקו [היהודים] החוצה.

הו גזע אומלל של יהודים, למה עשיתי אותה[2773] לגדולה? האם לא כדי שתכירו את סיבת הגלות הארוכה? כדי שיניעכם מופת האות, כדי שיכריח או ישכנע להתעשת, לשקול בדבר ישועתכם, לאמץ את משיחכם, לקבל את האושר המובטח. הבבלים דיכאו אותך שבעים שנה, ולא רחוק כלל מארצכם, כפי שעדים לדבר הרמב"ן[2774] ואחרים. המדיים והיוונים [דיכאן] לא הרבה יותר זמן.

בשעה שלחץ [עמ' 190] הרומאי טיטוס, אות זו קראה לך, זו כשהיא מנשאת עצמה, כפי שכותבים אנשיך, זו בהרימה ראש לגובה, קראה בקול גבוה יותר: הישמר עַם אברהם. עתה יש לעסוק לא עִם האשורים, לא עם אנשי שושן, לא עם אנטיוכוס או ניקנור.

[2765] או: אודות ספר במדבר. בכתב-היד נכתבה המלה numeris כשהאות n קטנה, אך בשוליים נכתבה היא באות גדולה, אך דומה שמלכתחילה נכתבה גם שם האות קטנה ותוקנה אחר כך לגדולה. בנדפס האות גדולה.

[2766] בכתב-היד תחילה נכתב כאן השם ישראל ונמחק, ומעליו (בין השורות) נכתב השם אליעזר. אינני יודע מי המחבר ומהו הספר המדובר. גם במקומות אחרים נזכר ספר של ר' אליעזר שנעלם ממני, ועוסק בסודות האותיות. ראה להלן עמ' 195 (גם שם נמחק השם ישראל ונכתב במקומו אליעזר), 196, 199.

[2767] או: לאבות.

[2768] דב' כט, כז: וַיִּתְּשֵׁם ה' מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה. ולפי תרגום הוולגאטה (מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2769] בשול העליון נכתבה האות ל בעברית ובתעתיק.

[2770] השוה פירושו של רבנו בחיי לפסוק: 'למ"ד של וישליכם רבתי, וידוע כי היא הגדולה שבכל האותיות, ומה שהיתה רבתי יתכן שירמוז אל המעלה הגדולה הנשאת המושלכת בזמן הגלות'. ובפירוש בעל הטורים: 'וישלכם. למ"ד גדולה וחסר יו"ד לומר שאין השלכה כזאת ליו"ד השבטים'. וכן כבר בפסיקתא זוטרתי על פסוק זה: למ"ד וישליכם גדולה משונה מכל למ"ד שבמקרא ללמדך כי אורך הגלות עליהם.

[2771] יש להשלים כאן: בלא חכמה אינם כותבים, או כיו"ב. עדות בן האל הובאה לעיל בעמ' 149 ועוד.

[2772] החיה הרביעית המתוארת בדנ' ז, יט, פורשה כרגיל על מלכות רומי ועל הגלות האחרונה.

[2773] את האות ל' בפסוק הנ"ל.

[2774] בפירוש הרמב"ן על פסוק זה (דב' כט, כז): 'כי עתה ירמוז לגלות כל ישראל להיותם כלם רעים, ויגלו גלות שלימה'. על שבעים שנות גלות בבל מדבר הרמב"ן במאמר הויכוח הנקרא מלחמות ה'.

[2775]הגלויות ארוכות לך, ודבר שעד עתה לא התנסתם בו, עליך לחרוש שטח ארוך של ים.[2776] מדובר ברומאים, שאותם חזה אברהם בין הבתרים,[2777] יצחק עשה למנצחים בברכה,[2778] יעקב בסולם ראה בהיותם עולים ולא יורדים.[2779]
בהשלמה [של מסעו] בשובו בפוגשו את אחיו, השתחוה שבע פעמים.[2780] הבטיח שילך לשעיר,[2781] מה שלא עשה אף פעם. האם שיקר אפוא?[2782] ודאי 'איש תם'[2783] לא הולם לו לשקר. הוא אמר שהוא עתיד לבוא באמצעות [הדורות] האחרונים,[2784] כפי שמפרשים חכמיך, שמושיעים[2785] העתידים לעלות מיהודה אל העיר רומא, לא בכלי נשק אלא בחסידות עתידים לקבל את הר עשו ולתפוס את האימפריה הרומית, עתידים לשלוט בהתמדה בהר הוותיקן של העיר.[2786] עלו מושיעים מיהודה, חדרו לעיר, תפסו, שלטו ושולטים צאצאיהם.
ואף על פי שאתם רואים באמצעות גודל ה'למד' את גודל החורבן והגלות, באובדן המולדת ובאופן חלקי באמצעות אנשיכם[2787] את גודל האימפריה, כפי שהבטיח עובדיה,[2788] בעודכם משליכים תמיד את ענייני ההווה, מקווים אתם לעתידות, מה שאתם מכנים [העולם] הבא, נעשה הדבר שהעיוורים יראו.[2789] אינכם מכירים [בכך] אך זאת סובלים

[2775] המשפט הבא הוא הוספה שנכתבה בשולי כתב-היד עם סימן למקום השילוב (ובדפוס שולבה בלא ציון).

[2776] עד כאן ההוספה. המשפט הוא הרחבה, עם שינוי זעיר, של שורה מאיינאיס לוירגיליוס, ספר שני, שורה 780, שתרגומה המילולי: גלויות ארוכות לך ועליך לחרוש שטח נרחב של ים (בתרגום דיקמן: 'דרך מאוד ארוכה בימים רחוקים לפניך').

[2777] בר' טו.

[2778] בר' כז, מ.

[2779] בר' כח, יב: וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ. ועל כך נאמר במדרש בר"ר סח, יד: 'אלו שרי ארבע מלכיות ששלטנותן גומרת בהן עולים ויורדים... עולין הם ועלייה תהא להם אלא שכל אחד ירוד מחבירו'.

[2780] בר' לג, ג.

[2781] בר' לג, יד.

[2782] ראה בבלי, עבודה זרה כה ע"ב.

[2783] כך מכונה יעקב בבר' כה. כז. מעל המילים שבתעתיק, בין השורות, נכתב איש תם גם באותיות עבריות.

[2784] ירושלמי, עבודה זרה פרק ב הלכה א (מהדורת האקדמיה ללשון עברית עמ' 1383-1384): 'לא מצינו שהלך יעקב אבינו לשעיר. אמר ר' יודן בריה דרב: לעתיד לבוא אמר ליה: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו [עו' א, כא]'. השם עובדיה נכתב בשולי כתב-היד (ובדפוס).

[2785] לפי הפסוק דלעיל, עובדיה א, כא, מושיעים מתורגם כאן (וכן להלן כאן ובעמ' 206) servatores (שפירושו המילולי הראשון הוא משמרים) ולא כמו בוולגאטה salvatores.

[2786] לא מצאתי את מקורה של דרשה נוצרית זו על הפסוק בעובדיה, ואולי כוונתו לדברי הירושלמי לעיל. דומה שהוא מכוון לכך שפטרוס ויורשיו האפיפיורים השתלטו על רומי הפגאנית. כי גם בספרון על האותיות העבריות (באות ח, ובתרגום בעמ' 56-57) מתאר הוא השתלטות זו כאיחוד בין יהודה לבין רומא. לשון העבר בהמשך מעידה שאין כוונתו לאירוע בעתיד, מבחינת ראותו של הכותב. פירוש כזה של הפסוק בעובדיה נמצא גם אצל גיום פוסטל, בספר טעם הטעמים, מהדורת יהודית וייס, הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית בירושלים תשע"ח, עמ' 75. דרשה כזאת על הליכת יעקב לשעיר התגלגלה, כך דומה, לחסידי יעקב פראנק, ודרשו אותה על התנצרות יעקב משיחם, וזה לשונם ב'אגרות האדומות' ששלחו לקהילות ישראל בשנת 1800: 'והגיעה העת שהבטיח יעקב שאבוא אל אדוני שעירה, כי עדיין לא מצינו שהלך עד העת הזאת, שהאדון הקדוש שלנו שהוא יעקב... והוא שהוליך אותנו בדת הקדושה של אדום' (נדפס במסתו של גרשם שלום 'מצוה הבאה בעבירה', בספרו מחקרים ומקורות לתולדות השבתאות וגלגוליה, מוסד ביאליק, ירושלים תשל"ד, עמ' 63-64).

[2787] הכוונה כנראה שהיהודים עצמם תרמו לגודל האימפריה באמצעות פטרוס, כנ"ל.

[2788] בפסוק הנ"ל.

[2789] יש' מב, יח: הַחֵרְשִׁים שְׁמָעוּ וְהַעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת. הפרק מצוין בשולי כתב-היד. כוונתו כנראה, העיוורים סוברים שהם רואים.

אתם כגמול על חוסר נאמנות, כי את העתיד לא הסתיר ישעיהו. מי, אומר הוא, עיוור אם לא עבדי.[2790] וקצת אחר כך ממשיך הוא: עם קרוע ומרוקן,[2791] מה [שעניינו) לא בעם היושב ביהודה אלא הגולה ברומא. מי הם שכעיוורים אינם שמים לב וכחרשים אינם שומעים שהנבואות הברורות ביותר כבר באו, ואף העיר רומי נתפסה על-ידי העם היהודי, וזאת בהיותם רואים שהיא נחלתם כבר יותר מאלף ומאתיים שנה, וכטיפשים אינם תופסים שנבואת ה'למד' הובהרה על ידי אנשיהם.

המיסטורין השלישי של ה'למד' מ'בראשית רבא', ששם כתוב, מ[דברי] זכריה ולא מירמיהו כפי שכתבו בשקר[2792] אצל מתיאוס,[2793] ששלושים כסף מתאימים לשכר המשיח, שאותו[2794] יבקשו הגויים לא למען היהודים אלא למען הגויים ו[למען] עצמו. 'למד' כלומר עתידה להעניק שלושים מצוות.[2795]

[בכתב-היד דף 201 ע"ב][2796] הו חכמת כתבי הקודש העמוקה. אם אתם, בני תמותה, לא הייתם מעדיפים שקרים על פני דברי אמת, טיפשויות על פני דברי חכמה, דברים בני תמותה על פני נצחיות, הבלים אנושיים על פני החכמה האלהית, ולא דחיתם את האור האמיתי מפני צללים ומחשכים, שלושה דברים אלה אשר אמרנו אודות האות היחידה שבתורה, היו נידונים בשלמותם, ואף באופן רחב יותר ככל שמותר היה. לא שלוש מאות הפירושים של אחיתופל,[2797] אלא הרבה מאוד אלפים היו מופיעים, כאשר נתפסים כל הדברים אודות המשיח, כל הדברים אודות הגלות האחרונה וחורבן ירושלים האחרון, שמקורו נובא ב'איכה', קינות[2798] רבא ובירושלמי,[2799] וכל הדברים אודות 'בינה' שנמנעו ממשה ומהברית הישנה, שנמסרו למשיח, לשליחים, לברית החדשה. אלה כה רבים ועצומים הם, עד שלא יכלו להיכלל באמצעות שום אליאדות.

האות 'מם'.[2800] עוברת אנוכי אל האות 'מם', אשר, אם את הארמיים שומע אתה, [מביעה] גם זכר וגם נקבה. את הזכר, את [המם] הסתומה, מאפשר סוף המלים לבדו.[2801] נקבה[2802]

2790 יש' מב, יט: מִי עִוַּר כִּי אִם עַבְדִּי. לפי תרגום הוולגאטה. המשך מהפסוק הקודם. הפרק מצוין בדפוס.

2791 יש' מב, כב: וְהוּא עַם בָּזוּז וְשָׁסוּי. לפי תרגום הוולגאטה.

2792 או: בטעות.

2793 מתיאוס כז 9 (בתרגום דליטש): 'אז נתמלא מה שנאמר ביד ירמיה הנביא: ויקחו שלשים הכסף אדר היקר אשר יקר מעל בני ישראל'. פסוק זה מצוין גם בהערת סקרה. מקורו האמתי של הפסוק הוא בזכריה, יא, יג. בנוגע לפירוש הפסוק, אג'ידיו מתעלם מן האוונגליון ומביא רק את הפירוש המדרשי.

2794 בכתב-היד כתובה המלה בקיצור, ולדעתי יש לפותחה quod או quem ולא qui הנדפס

2795 בראשית רבא צח, ט: 'אין ישראל צריכין לתלמודו של מלך המשיח לעתיד לבא, שנא' (ישעיה יא, י) אליו גוים ידרושו, לא ישראל. א"כ למה מלך המשיח בא ומה הוא בא לעשות? לכנס גליותיהן של ישראל וליתן להם שלשים מצות הה"ד (זכריה יא, יב) ואמר אליהם אם טוב בעיניכם וגו' [הָבוּ שְׂכָרִי וְאִם לֹא חֲדָלוּ וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כָּסֶף]. רב אמר אלו שלשים גבורים. רבי יוחנן אמר אלו שלשים מצות. אמרי ליה לרבי יוחנן לא שמיעא לרב שאינו מדבר אלא באומות'. המקום מצוין גם בהערת סקרה, המצטט כדרכו את המדרש באנגלית.

2796 בשול העליון נכתב: 'מם' 13 'נון' 14.

2797 כדלעיל בעמוד 189.

2798 כך שמו היווני של הספר, שנשאל גם ללטינית.

2799 כך בכתב-הידף ובנדפס, בטעות יסושלמי.

2800 מלים אלה נכתבו בשולי כתב-היד, בתוספת האות מ הכתובה בעברית, עם סימון למקום הכנסתן (באמצע שורה). ובדפוס נכללו ככותרת.

2801 האות מם בצורתה הסופית והסתומה (ם) מציינת את הזכר לפי ספר הבהיר (מהדורת אברמס) ס' 57. בספר הזוהר מסמלת האות ם הסתומה את ספירת בינה, אך זאת נקראת שם גם 'עולם הזכר' (כגון בח"ב, דף קא ע"א).

2802 היא המם הפתוחה.

יכולה להיכתב בכל מקום פרט לסיום. על אלה לא רק הספרות הסודית יותר, אלא [עמ' 191] גם ה'תלמוד' סבר שיש לדון [בכך]. כי בספר שכותרתו 'שבת', בדיון על כל האותיות כמעט, אומרים ש'מם' נחשבת כאחת פתוחה, שנייה סגורה. באמצעות פתוחה עניין פתוח, באמצעות סגורה עניין סגור,[2803] ששם מצוין מעשה 'בראשית' ובריאת העולם הדמיוני (של צללים),[2804] כאן מעשה 'מרכבה'[2805] ותפארת העולם הארכיטיפי והחכמה הסתומה והסודית אודותיו, שהופקדה בידי משה ושבעים הזקנים.

דברים אלה כתבו המפרשים של אותו ספר, כדי שתראה שאותה חכמה עמוקה שנשמרה לתקופותיך עם חלק העולם,[2806] נמסרה לא רק על ידי אותם כותבי חכמה,[2807] אלא גם על ידי הכותבים של התלמוד בעצמם, שהעבריים רואים בהם בעלי אמונה ללא דופי, וכמו כן [ככאלה] שהעניין העליון והנסתר ביותר הופקד [בידיהם].

הַרהר בכך מה משמעותו של אותו מופת אשר עוסק במוצאו של המשיח אצל ישעיהו,[2808] ובהגדלת ממשלתו,[2809] שתתפשט לא עוד ביהודה בלבד אלא בחוג הארץ בכללו, וכשהוא עתיד לשלוט לא רק כאדם מוחש אלא 'פלא אל',[2810] ייקרא נסתר, מופלא ואל נעלם,[2811] כפי שהשליח מוסיף בכתב על ישעיהו.[2812]

סוד זה חיוויתי אני ברמז לחכמים באמצעות ה'מם' הסגורה באמצע המלה 'למרבה',[2813] להרבות ממשלה. לעניין זה תואם דבר שכנגד זה במקום אחר. כפי שכאן במקום [מם] פתוחה סגורה, כך שם תימצא במקום סגורה פתוחה.[2814]

גם אם שדה תבואה זה[2815] על ידי נזרע כדי לברך בני תמותה בהכרה אלהית, עם זאת אין בו טעם לצאן עצל, שמתמסר רק לחוש החייתי.[2816] מעל החיות אינו מתנשא. אדם נמשל

2803 בבלי, שבת קד ע"א: 'מ"ם פתוחה מ"ם סתומה, מאמר פתוח מאמר סתום'. (מראה המקום של סקרה איננו נכון). עניין זה נדרש בנצרות, בדרשות שהשפעתן ניכרת גם בספר הזוהר, על הבתולה אשת ישו. על כך ראה באריכות רבה: יהודה ליבס, השפעות נוצריות על ספר הזוהר', מחקרי ירושלים במחשבת ישראל ב (תשמ"ג), עמ' 53-61. העניין נדון גם בספרון על האותיות העבריות, בתרגום בעמ' 78.

2804 מתחת למלה דמיוני סומן קו, והמלה של צללים נכתבה מעליה (ובנדפס הובאה בסוגריים). עולם הצללים הוא העולם הזה, ואולי יש כאן השפעה של משל המערה האפלטוני.

2805 מעשה בראשית ומעשה מרכבה אינם נזכרים בתלמוד במקום זה, ואינם מיוחסים לשתי צורות האות מם. אך השוה בבלי סוכה כח ע"א: 'דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא'.

2806 או: לתקופות גחל העולם שלך.

2807 הם המקובלים.

2808 יש' ט, ה-ו: כִּי יֶלֶד יֻלַּד לָנוּ בֵּן נִתַּן לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי עַד שַׂר שָׁלוֹם. לְסַרְבֵּה \{לְמַרְבֵּה\} הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ עַל כִּסֵּא דָוִד וְעַל מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם קִנְאַת ה' צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹּאת. (מספר הפרק נכתב בשולי כתב-היד ובדפוס).

2809 מילולית: את האימפריה שלו. במקור: 'לסרבה המשרה'.

2810 בכתב-היד מעל המלים המועתקות, בין השורות, נכתב גם באותיות עבריות: פלא אל. ראה בהערה הקודמת.

2811 זה אינו תרגום הוולגאטה לפסוק מישעיהו.

2812 אולי הכוונה ללוקס א 32-33.

2813 בפסוק שבהערה דלעיל נכתב למרבה במם סגורה באמצע המלה. דרש משיחי על כך נמצא בבבלי, סנהדרין צד ע"א, וראה על כך במקום הנזכר במאמר דלעיל 'השפעות נוצריות'.

2814 הכוונה למלה המ בנחמיה ב, יג: וָאֵצְאָה בְשַׁעַר הַגַּיְא לַיְלָה וְאֶל פְּנֵי עֵין הַתַּנִּין וְאֶל שַׁעַר הָאַשְׁפֹּת וָאֱהִי שֹׁבֵר בְּחוֹמֹת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר הֵמָּפְרוּצִים [קרי: הֵם פְּרוּצִים] וּשְׁעָרֶיהָ אֲכָלוּ בָאֵשׁ. וראה על כך במאמר דלעיל, 'השפעות נוצריות' הערה 47. פסוק זה נידון במפורש בספרון על האותיות העבריות שם.

2815 משל למקרא.

2816 או: הכהה.

לבהמות משא, נברא דומה להן, כפי שלימדתי פעמיים במזמור.[2817] במקום [שכתוב] 'לא ילין',[2818] לא בילה את הלילה, אמרתי זאת לשם 'אדם' הראשון,[2819] לא הבין[2820] אמרתי לשם אותם אחרונים, שעד אליהם הגיעה החובה לעקוב אחרי סודותי,[2821] לא לדרוש אותי דרך נתיבים צדדיים, אלא אצל דלתותי,[2822] ולשקוד עֵרים בכתבַי ובסמלַי הסודיים.
האות 'נון'.[2823] אותו דבר, אף שבשיטה שונה, יש לייסד אודות 'נון' הכפולה. [שיטה] שבה יכול אתה לדעת אם אותה מצוה עצומה והכרחית ביותר לחכמים, דִרשו בכתובים,[2824] תובן מתוך דיסציפלינות חיצוניות באמצעות חומר, באמצעות תנועה, באמצעות שמרי הדברים - החושניוֹת, ובסופו של דבר באמצעות הפילוסופיה השקרית, כדי שאשתמש בדברי השליח.[2825] זו אשר היא באמצעות יסודות העולם, אלה שכפי שהם מרוחקים ביותר מכל אלהות, כך את הנשמות השבויות כולאים, עוקרים, מנכרים.
ראה לאן[2826] היו מגיעים עידניך, קיסר, אילולי גרמתי לאנשים מסוימים בימי קיסרותך לשוב לשפיות, אנשיך היו קובעים זאת כשתייה ל[חיי] נעורים שקדניים, מה שהשליח קבע שהוא סם מוות שיש להישמר ולברוח ממנו.
[בכתב-היד דף 202 ע"א] הדברים שמחוץ לתורה, או החדשה או הישנה, אם אינם נשענים עליה, מנוגדים הם לה. מי שאינו אתי, נגדי הוא.[2827] יוחנן, האחד מבין האוונגליסטים אשר קיבל על עצמו לחבר בכתב לא רק, כמו אחרים, את הפעולות האנושיות של המשיח, אלא את התאולוגיה הסודית והחכמה האלהית, לימד מנין יש לשאוב זאת. לא מן הדיסציפלינות שמחוץ לתורה, כי כל כבודה מבפנים,[2828] ולפיכך לא פעם אחת אלא פעמיים מצווה הוא שיש לחקור את הכתבים, במקום [שמצויים] הסודות אודות המשיח והשילוש הקדוש בסתר[2829] ובמיסטורין שאינם מוכרים לאף אחד מנסיכי תקופה זו, כפי שאומר שליח

[2817] תה' מט, יג: וְאָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ. ושוב, שם, כא: אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים (הפרק לפי מספור הוולגאטה צוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[2818] דומה שנתמזגו כאן 'בל ילין' עם 'לא יבין' שבפסוקים שבהערה הקודמת, אך כוונתו לפסוק הראשון.

[2819] גם במשמעות האדם שנזכר בפסוק הראשון מן השניים, וגם במשמעות אבי בני האדם. במשמעות זו פורש הפסוק בבראשית רבא יא, ב: 'אדם הראשון לא לן כבודו עמו. מה טעם? "ואדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו"'.

[2820] 'ולא יבין' שבפסוק השני.

[2821] או: שעד אליהם עוקבים ומגיעים סודותי.

[2822] קודם נכתב דלתותיהם, ותוקן. ולפי הפסוק שנדרש הרבה בחיבור, כדלעיל בעמ' 171.

[2823] מלים אל נכתבו בשולי כתב-היד, ובצדם נכתבה האות נ בצורה ישרה והפוכה. בדפוס נכתבו מלים אלה בפנים כראש פרק.

[2824] מצוה שנזכרת הרבה בחבור זה, ראה עמ' 74.

[2825] איגרת פאולוס אל הקולוסיים, ב 8. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. העניין הובא גם לעיל בעמ' 179.

[2826] quo . כך בכתב-היד, ובדפוס (בטעות) quod.

[2827] מתיאוס יב 30; לוקס יא 23 (הפסוק יובא בהערה להלן). ציון הפרקים בשולי כתב-היד ובדפוס איננו נכון.

[2828] תה' מה, יד: כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

[2829] יוחנן ה 39. המקום השני הנרמז כאן הוא אולי יוחנן ז 38, אך שם לא נאמר הדבר בפירוש. שני הפרקים מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

אחר,[2830] ציווה הוא שהדברים יהיו מכונסים, ומי שאת אלה אינו מכנס, הוא גם זורק לכל עבר וגם מפזר, כפי שזה עתה ציטטתי את מתיאוס ולוקאס.[2831]

כאן טָעַם [עמ' 192] דבר-מה מן השיטה הקדושה של דרישה מבפנים. לא נעלם מהרונימוס שלכם, ואף לא מאלה אשר בתקופתך משקיעים מאמץ בלשון הנבואית והאלהית,[2832] אלה אשר אומנם אינם כלל מעטים, רבים הרבה יותר, כלל לא כך, רבים יותר אחר כך עתידים [הם להיות]. מאלה, אומרת אני, לא נעלם שמזמורי תהלים אחדים ו[פרק] מסוים במשלי,[2833] פרקים רבים יותר בקינת ירמיהו התחברו לפי סדר אותיות האלף-בית.[2834] בין השאר [כך] הוא המזמור המאה ארבעים וארבע[2835] שכותרתו 'תהִלה' כלומר תהילה לדוד, ששתי התורות השתמשו בו לברכות סעודת שחרית וסעודת ערב.[2836] עליו, מיד בפתח ה'תלמוד'[2837] כתבו החכמים שנקטו בלשון הבבלית שמי שיאמר מזמור זה כסדר שלוש פעמים כל יום, מובטח הוא שעתיד הוא להשיג את אושר העולם הבא. גם מפני שבו הן כל האותיות העתידות לשאוב ככדים את כל הגבורות האלהיות, גם כי הזָנה גופנית כנפשית מובטחת שם שתרד אלינו באמצעות אותם כלים. שכן כתבתי שם: אתה פותח את ידך, אתה ממלא כל חי בשביעות רצון.[2838]

במלה זו נקט המשיח בנאום שאותו לימד. כאשר אתם אומרים ייעשה רצונך,[2839] 'רצונך',[2840] שביעות רצון, רצון חומל, וזאת אתם באותו מזמור תרגמתם ברכה.[2841] אם תמשיכו באותה שיטה, תאמרו בתפילתכם: שתבוא מלכותך, דבר שנאמר אודותי, שאני, כפי שלימדתי, מכונה בשם 'מלכות', ותמירו [את ייעשה רצונך ב] תיעשה נא ברכתך, אשר ממוקמת במתנות האלהיות ובהענקות וכן בחסדים. שכן אם תאמר לזועף ייעשה רצונך,

---

2830 כפי שאומר שליח אחר, נוסף בשולי כתב-היד עם סימן למקום ההכנסה, והוכנס פנימה בדפוס. הכוונה לאיגרת הראשונה אל הקורינתיים ב 7-8 (תרגום דליטש): נדבר בסוד חכמת האלהים הנסתרה ... אשר לא ידעה איש משרי העולם הזה. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

2831 לשון מתיאוס יב 30, וכן לוקס יא 23, הנ"ל בשלמותו (בתרגום דליטש): כל אשר איננו אתי הוא לנגדי ואשר איננו מכנס אתי הוא מפזר.

2832 מדע ההבראיזם החל בתקופה זו.

2833 משלי לא, י ואילך.

2834 עניין זה נזכר כמה פעמים בספרנו, כגון לעיל עמ' 83, 120.

2835 כך לפי מספור הוולגאטה (והשבעים), ולפי המסורה הוא מזמור קמה.

2836 בברכת המזון היהודית משמש הפסוק, המוזכר להלן: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן (תה' קמה, טז); ולפי דברי אג'ידיו כאן מסתבר שפרק זה משמש גם בברכת המזון אצל נוצרים.

2837 בדפוס נוספה כאן בסוגריים המלה ברכות, ובכתב-היד שם המסכת מצוי כאן בשולי הדף. המאמר הבא מצוי אכן בראשית המסכת הראשונה, כלומר בשער התלמוד: בבלי, ברכות ד ע"ב: 'כל האומר "תהלה לדוד" (תה' קמה, א) בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא. מאי טעמא? אילימא משום דאתיא באל"ף בי"ת? נימא "אשרי תמימי דרך" (תה' קיט) דאתיא בתמניא אפין. אלא משום דאית ביה "פותח את ידך" (פס' טז)? נימא הלל הגדול דכתיב ביה 'נותן לחם לכל בשר' (תה' קלו, כה) אלא משום דאית ביה תרתי. אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל, דכתיב "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל" (עמוס ה, ב). במערבא מתרצי לה הכי: נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל,

2838 תה' קמה, טז: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן. ולא על פי תרגום הווגאטה. לא על לפי השבעים (כדלהלן) ואף לא לפי העברית.

2839 מתיאוס ו 9-10 (תרגום דליטש): לכן כה תתפללו: אבינו שבשמים יתקדש שמך. תבוא מלכותך ייעשה רצונך כאשר בשמים גם בארץ. ראה להלן עמ' 205, 207, 208.

2840 Razoneha. תעתיק האות כ כ-h, איננו כמנהגו הרגיל של אג'ידיו. מתעתיק זה, וכן מעצם תיעתוקה של המלה, אפשר אולי להסיק שהיו שאמרו תפילה זו בתרגום עברי, לפי הלשון המשוערת שנקט ישו.

2841 כך לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. ולפי תרגום השבעים שלפי העברית: תיקון או רענון.

מעורר אתה אי-נחת במקום נחת, זעם במקום רצון טוב, עונשי מוות במקום מציאות חן.[2842]

אך דברים אלה הם דרך אגב. כבר חוזרת אני אל המזמור. אומרים אנשיכם: באותיות כתוב [המזמור] בראשי הפסוקים [שהם] כסדרם האלפבתי.[2843] למה זה קורה, והאם כל האותיות נמצאות או איזושהי [אות] חסרה ומבוקשת, מי היא זאת ומאיזו סיבה, אנשיכם אינם אומרים. הדרשנים הארמיים בהיכנסם לעניין ולחדריו הפנימיים, דנו בעניין בהרחבה ואף לעתים קרובות ביותר.[2844] תמצא, אם תקרא ותספור את האותיות בדיוק, שכל האותיות שם הם מלבד אחת, 'נון'.

אך למה זה, ומאיזו סיבה חסרה [אות] זו? ההם,[2845] בדורשם לעומק את הכתובים. לא מכוח החומר אשר מורכב מביקוש ותפיסה של דברים חדשים, לא מתוך צורות שנחות בתוך החומר ההיולי, [דורשים הם] באיזה אופן הם [הכתובים] נולדים, גדלים, נפחתים ונאבדים,[2846] אותם [כתובים] אשר לפי דימויים פיזיולוגיים, [הם] הפרשות של דברים, מזהמים נשמות לא מטהרים, מטביעים לא מקוממים, ואם על דברים אלה יתבסס הדבר [הרי הם] הורסים ולא מרוממים. אבל [זאת] התורה, שאודותיה [אומר] שלמה במשלי מצוה מנורה ותורה אור,[2847] [היא] כיחידה באותם המחשכים, כפי שאומר השליח,[2848] גם זוהרת וגם מאירה את כל הבא לעולם הזה. לפיכך את האור הם מבקשים מאותו אור,[2849] שהוא התורה הכפולה[2850] הפורצת מן העורק של אותו מעיין.

גם דבר אחר היבעתי אצל האורקל של דויד. התורה מושלמת מַפנה [לאמת] נפשות, העדות נאמנה מעניקה חכמה לקטנים.[2851] התורה מושלמת [כלומר] כפולה. [זאת] מבינה אני, כנגד המלך ינאי והכופרים, המקבלים את הכתובה ממשה, את 'על פה',[2852] את השנייה, המאירה[2853] את הראשונה, אינם מקבלים.[2854] מפנה נפשות[2855] – משנגלה היוצר,

---

[2842] אכן רצון בלשון המקרא אינו יכול להיות דבר שלילי.

[2843] בתרגום הוולגאטה שלפי העברית כתוב במזמור זה בראש כל פסוק שם האות העברית שבו הוא פותח.

[2844] דברי התלמוד בעניין זה הובאו בהערה דלעיל, והם נידונים הרבה בספרות הקבלה. העניין הובא על-ידי איג'ידו גם לעיל, בעמ' 148, וכן בדיונו באות נון בספרון על האותיות העבריות (בתרגום בעמ' 81)..

[2845] המקובלים.

[2846] ברמז להשמטת פסוק האות נון מן המזמור.

[2847] משלי ו, כג: כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. בלטינית תורה אור הם לשון נופל על לשון: lex lux.

[2848] הכוונה אולי ליוחנן א 5 או ללוקס יא 33-36. אומנם כינוים המקובל של יוחנן ולוקס איננו שליח אלא מבשר (אוונגליסט).

[2849] 'אור מתוך אור' הוא צירוף הלקוח מנוסח עיקרי האמונה הנוצרית (credo).

[2850] לפי ההמשך הכוונה לתורה שבכתב ותורה שבעל פה, ואג'ידיו מזהה אותן כנראה עם הברית הישנה והחדשה.

[2851] תה' יט, ח: תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת ה' נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי. לפי הוולגאטה שלפי השבעים, למעט תרגום המלה 'תמימה'.

[2852] Alpe נכתב במלה אחת. והכוונה לתורה שבעל פה.

[2853] לפי פירוש רש"י על פסוק זה (תה' יט, ח): '"תורת ה' תמימה" - גם היא מאירה כשמש כמו שנאמר בסוף הענין (תה' יט, ט) "מאירת עינים"'.

[2854] הכוונה לצדוקים שאינם מקבלים את התורה שבעל פה, והמלך ינאי התחבר להם (בבלי, ברכות כט ע"א; קידושין סו ע"א).

[2855] בוודאי צריך להיות animas ולא animans כפי שנכתב ונדפס.

מורָה התורה לבני תמותה גם את דרך[2856] השיבה אל הטוב העליון באדמות, את החזרה אל המקור. זאת [מכנה] הומרוס אל איתקה,[2857] זאת [מכנה] המתחרה מארו[2858] אל לטיום ואל הטיבר הטוסקי,[2859] זאת [מכנה] השליח אמנו, מאחר שכאן אנו נודדים, עיר אין לנו אך אנו מבקשים את [העיר והאם] העתידית.[2860] [עמ' 193] התורה מַפנה אפוא אל זאת את הנשמות, בקוראה: חפשו את אמכם העתיקה. לא בהספיקה דעות ריקות בגובה דיבור,[2861] אלא בהעניקה חכמה אמיתית לקטנים.[2862]

[בכתב-היד דף 202 ע"ב] לְמַד אפוא את התורה, לדרוש לפי נוהג התורה, אשר לא הוצא החוצה על ידי דברים תפלים, אלא מזהיר מבפנים, על-ידי שיטת הכתיבה בעצמה. כי אחרי שנכתבה לעם, שיטת הכתיבה נמסרה בסודות על-ידי משה לזקנים. בהעניקה חכמה סודית לקטנים, לרכים, לנדכאים, לענווים,[2863] ומאחר שהיא מחשיבה את אלה, נותנת היא להם קרני אור, דברים שפלים מחשיבה היא בשמים ובארץ. היא החשיבה את הבל ואת המנחות, שלחה לשם קרניים והציתה.[2864] שתי עדויות [יש לכך] אצל הקדמונים, ובחדשים שוב שתיים.[2865] היא החשיבה את שפלות שפחתה בהתחלה,[2866] בסוף החשיבה את פטרוס,[2867] כדי שתעניק לזה שבשפלותו נעשה קטן גם בכי לעיניים[2868] וגם חכמה לשכל. אך דרוש נא כבר מבפנים. האות 'נון' חסרה ומבוקשת במזמור.[2869] למה זה? לְמַד את חכמת הדקדוק, לא את ההמונית, שאותה אנשים מסוימים מפיצים בהתנגדות לסודות התורה. מכל האותיות, שבפעלים הן ראשיות, אף אחת איננה נופלת, אודות העיצורים אנכי מדברת, זולת 'נון' לבדה. מכאן קורה שבפעלים הפותחים ב'נון', גם בעתידים כמו במקומות אחרים, האות הראשונה 'נון' תהיה רגילה לפול החוצה.[2870] 'נגש'[2871] עושה 'אגש',[2872]

[2856] viam ולא via כבנדפס (בכתב-היד האות m מסומנת כרגיל בקו על המלה).

[2857] היא ארץ מולדתו של אודיסאוס, שהשיבה אליה היא עיקר עניינה של האודיסידאה.

[2858] הוא וירגיליוס, המשורר הלאומי הלטיני השקול להומרוס היווני ומתחרה בו.

[2859] כך מכונה נהר הטיבר, שכן לפני הגיעו ללטיום זורם הוא בארץ האטרוסקים.

[2860] איגרת פאולוס אל הגלאטיים ד 26 (תרגום דליטש): אבל ירושלים למעלה חפשייה היא והיא אם כולנו. איגרת פאולוס השניה אל הקורינתיים ה 1 (תרגום דליטש): כי ידענו כי בֶהרס בית אוהלינו אשר בארץ יש לנו בניין מאת האלהים, בית אשר איננו מעשה ידיים והוא קיים לעולם בשמיים. הפרקים מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס. דומה שהוא רומז כאן גם לעיר האלהים, כשם ספרו של אוגוסטינוס.

[2861] לפי ש"א ב, ג (הוולגטה מתרגם שם 'גבהה' במלה שנוקט כאן אג'ידיו).

[2862] לפי הפסוק הנ"ל מתהילים. בשולי כתב-היד ובדפוס נזכר כאן הפרק השני של האיגרת הראשונה אל הקורינתים, שאותו מביא אג'ידיוס לעתים קרובות כדי להעמיד את חכמת האמת כנגד הפילוסופיה האנושית.

[2863] בזוהר לעתים מי שנראים בתחילה כאנשים פשוטים, טייעים, מתגלים כגדולי החכמים.

[2864] בר' ד, ד: וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

[2865] לא ברור לי למה הכוונה.

[2866] היא מרים. על פי לוקס א 48, ובהתאם לתרגום הוולגאטה.

[2867] פטרוס היה כזכור האפיפיור הראשון. וראה לוקס כב 61.

[2868] לוקס כב 62.

[2869] כדלעיל.

[2870] הכוונה לגזרת נחי פא נון. בפעלים שפא הפועל שלהם היא נון, נון זו נשמטת במקרים אחדים של הטית הפועל. העניין נזכר גם לעיל, בעמ' 148, ומפורש באופן שדומה לדבריו כאן.

[2871] Nagas . אג'ידי מטה את הפועל גם בעבר בבניין קל, אף שבמקרא העבר מנוקד כבניין נפעל: נִגַּשׁ.

[2872] Eges . הגימל אצלו בסגול ולא בפתח.

'נזל' – 'אזל',[2873] 'נטר' – 'אטר'.[2874] כפי שאצל המשוררים הלטיניים, שום [אות] אינה נפגעת מהתנגשות עיצורים אלא M.[2875]

המשורר[2876] הקדוש בהולכו אחרי סגנון מלאכת הדקדוק, זו הקדושה ולא זו העממית, סבל שתיפול מההימנון המקודש האות המתמסרת והנתונה לנפילה, כדי שלא תתנגד לטבעה. אך מאחר שהתאולוגיה לא [משרתת] את מלאכת הדקדוק כמו בשפות הברבריות,[2877] אלא להפך, ב[שפה] המקודשת את התאולוגיה משרתת מלאכת הדקדוק, שכל השיטה שלה לקוחה מן החכמה האלהית, הסיבה[2878] של שתי הנפילות[2879] מוסברת על-ידי החכמים, בהיותה נעלמת[2880] מן המדקדקים הגסים. בל [יתנשא] הסנדלר מעל הלשונית![2881]

למה אפוא נוהג ההשמטה מיוחד לאות 'נון'? שני סודות הם, האחד של 'מדרש' בארצות, השני של החכמה באלהיות. מדרש בארצות: מאחר ש'נון' היא האות הראשונה של הפועל 'נפל', שמשמעותו נפילה, ושל 'נפלה' שמשמעותו דבר שנפל, לפיכך החזיקה בנוהג ההשמטה, כי היא לבדה ראשונה גם בפועל וגם בשם, ומציינת את הנפילה, ההרס, הכיליון

[2873] Ezel . הזין אצלו בסגול ולא בחולם.

[2874] eter . הטית אצלו בסגול ולא בחולם. אומנם לפני המלה נכתב בכתב-היד משהו אחר, הקשה לקריאה, ונמחק.

[2875] בלטינית האות m שאחריה עיצור רגילה להישמט בכתיבה (לעתים השמטה זו מסומנת בקו מעל המלה). ובשירה כאשר מלה שמסתיימת באות m באה לפני מלה הפותחת בתנועה, בקריאת החרוז, לשם המשקל, מבליעים בתוך ההברה הראשונה של המלה השנייה את ההברה האחרונה של המלה הראשונה, כולל האות m שבסופה. אות זו, m, דומה מבחינה פונטית לאות נון. בסוף המלה באה בלטינית אות זו במקום האות נון היוונית.

[2876] vates . פירוש המלה הוא גם נביא וגם משורר. כאן הכוונה למחבר מזמורי התהלים.

[2877] במיתולוגיה היוונית מינן של ישויות כעין אלהיות נקבע דומה שנקבע לפי המין הדקדוקי של המלים שעברו פרסונליזציה.

[2878] כאן מתחיל החלק העיקרי (מבחינה דקדוקית) של המשפט, שלא כמו בנדפס שבעזרת אות גדולה רואה בכך תחילת משפט חדש.

[2879] כלומר נפילת האות נון מפרק קמה בתהילים, ונפילת האון נון בהטיה של הפעלים הפותחים באות נון.

[2880] בנדפס ignotus, נעלם בלשון זכר, מה שלא מתאים למלה סיבה, שגם בלטינית נקבה היא (causa). בצילום כתב היד לא מתגלה סופה של המלה, המצויה בסוף השורה, כי נבלע בכפל הכריכה, אך יש לשער שנכתב בלשון נקבה (ignota).

[2881] לפי הפתגם הידוע: בל [יתנשא] הסנדלר מעל הסנדל. פתגם זה, שהובא כבר לעיל בעמ' 147 ובהערה שם, משמעותו: על כל אדם לדבוק במלאכתו ובמדרגתו. במקורו (Plinius, *Naturalis historia* 35, 85) מובא סיפור על צייר שסנדלר ביקר אותו על פגם בסנדל שבציורו, הצייר תיקן את המעוות, ואז חזר הסנדלר וטען משהו על פגם בשוקי האיש המצויר, והצייר ענה לו בפתגם זה. אג'ידיו שינה, בטעות או בכוונה, את המלה סנדל ללשונית, שהיא חלק של נעל, אך גם רומזת לתחום הלשוני שהוא עניינו כאן (המלה לשונית, ligula, קשורה למלה lingua, שמשמעה לשון, אך בנפילת האות n, היא נון, מה שמתאים גם להקשר הדיון כאן).

מעניין שהפתגם עם סיפור הצייר מצוי בעברית בהקדמה המחורזת לספר התשבי (מילון למילים קשות בלשון חז"ל) מאת המדקדק אליהו לויטא (בחור), שהיה מורו של אג'ידיו ואף התגורר בביתו, וכבר שם מועבר העניין לתחום הדקדוק הנחות לעומת ידיעת הנסתרות. אליהו בחור מציג את עצמו כאותו סנדלר (ובלשונו: רצען), שעליו אומרים: 'כי משרוך הנעל ולמעלה אין לך בחכמה חלק ונחלה'. חכמה זו היא חכמת הנסתר, כפי שמתבאר בהמשך דברי ר' אליהו בחור: 'וכן יראתי גם אני כמקרה הרצען יקרני, בעניין זה החיבור [הוא ספר התשבי], ראה עלי ידובר, ויאמר עלי מי שהוא, מה לך פה אליהו [מ"א יט, ט; יג], כלך למדברך אצל דקדוק ומסורת, אין לך עסק בנסתרות, ואל תחמוד כבוד יותר מלימודך, ואל תנבל כסא כבודך'.

שאלה היא אם באמת רחק ר' אליהו מחכמת הקבלה, או שרק מציג הוא כך את עצמו (בפי אחרים). מאחר שאג'ידיו מעריכו כל כך, ורואה בו את מורו (אליו רמז הוא לעיל בעמ' 146), קשה לחשוב שאינו רואה בו נציג של המדקדקים המעולים, הקבליים. אפשר שר' אליהו מסתיר את לימודי הקבלה שלו עם אג'ידיו, מפני האיסור ללמד קבלה לנוכרי. ובאמת בהקדמה המחורזת לספר מסורות המסורת, שבה מאריך ר' אליהו בתיאור יחסיו עם אג'ידיו, מאריך הוא גם בציון ההבדל בין סתרי תורה האסורים בלימוד לנוכרי, לבין שאר לימודים שלדעת ר' אליהו מותר ללמדם לגוי. במקום אחר העליתי ונימקתי את ההשערה שר' אליהו בחור הוא אף המחבר של פירוש המלים הזרות לספר הזוהר (יהודה ליבס, 'הסיפור הזוהרי בכלל וגלגולי הורמנותא וסמיטרא', בתוך: הסיפור הזוהרי. בעריכת י. ליבס, י. בן הראש ומ. הלנר-אשד, ירושלים תשע"ז, פרק ג, עמ' 49-53. בקרבת הערות 172-195). בספר התשבי, בכמה מקומות (כגון בערך גלגול), מביא ר' אליהו גם את דעת המקובלים.

את הטענה כלפי איש לשון שאינו מבין בנסתרות מפנה אג'ידיו בכמה מקומות בספרנו, כלפי הירונימוס, מתרגם המקרא ללטינית (תרגום הוולגאטה). ראה להלן עמ' 196.

של ישראל, ירושלים, יהודה, ושל העם היהודי. לפיכך המשורר נמנע מאות זו, כדי שלא יפגע בעמו, השר מזמורים במשמעות של אסון מאיים. ואליבא דאמת אדרבא כנגד זאת, ובאופן אמיתי הרבה יותר, כדי שאותו עם, שישעיהו כינהו עיוור,[2882] מן החיסרון של אותה אות יתנער לפקוח עיניים, להכיר, להבין, להרגיש, מה האות 'נון' מבקשת לעצמה אחר שנזרקה ממקומה ממקומה, מה מן הדברים הבלתי צפויים מביאה היא, מה היא חוזה. את נפילת העם היתה היא חוזה.

בנוגע ל[נפילה] זו שואלת אני: 'נון', האם העם הזה לא נפל תכופות? האם לא [בידי] המצרים? האם לא [בידי] הכלדים? האם לא בידי המדיים והיוונים? באמת נפל באימפריות שלהם. אבל עלו ממצרים באמצעות משה, מאשור באמצעות עזרא, מהמדיים באמצעות אסתר, מהיוונים באמצעות המכבים. אך האות 'נון' כאן[2883] חסרה מן הכול, ושום מלה אחרת אינה מושמת במקום הפסוק שלה. ולכן באותו מקום של התלמוד שאותו ציטטתי,[2884] לימדו החכמים שחסרון זה של אותה אות אינו מציין נפילה ככל שיעלה על דעתך, אלא אותה של הנביא עמוס, אשר אומר: נפלה ולא תוסיף שתעלה שוב בתולת ישראל שנזרקה אל אדמתה.[2885] רואה אתה אפוא באמצעות העדים העבריים לאיזו נפילה רומז המשורר במיסטורין של אותה אות מחוקה, לא המצרית לא האשורית לא הפרסית לא היוונית, [עמ' 194] במקום שאני, הבתולה, נפלתי, אך משם, מהנפילה קמתי. אך באמצעות ה'נון' שהושמטה במזמור, באמצעות הנפילה שנאמרה על ידי עמוס, היה עלי ליפול נפילה שממנה יותר לא היתה אפשרות של תקומה.

[בכתב-היד דף 203 ע"א] העבריים[2886] המאוחרים משתדלים לתקן זאת, ומעוותים את דברי הנביא שאסור לסותרם. שכן את דברי עמוס באותו מקום קוראים הם כך: נפלה לא תוסיף, הם מבינים, שתיפול יותר, 'קום' קומי בתולת ישראל.[2887] ראה איזו בורות, שיגעון, עיוורות של אנשים. אלה הספרנים שלכם, כפי שהירונימוס קורא להם,[2888] אלה האם הם שומרי הכתבים הקדושים או, כפי שנכון יותר, הורסים או משחיתים? כי אם תחקור מאלה אשר אינם רוצים לדעת שהם נפלו ולא עתידים לקום מחדש, מלבד שיא העקשנות לאשר תמיד את השקרים, התעוררות להכתים את האמיתות, מה בידם שמתוך כך מפרשים הם מקום זה בצורה כה משובשת ומעוותת, יענו הם:[2889] אי אפשר ש'קום' יהיה צורת מקור,[2890] 'קום' לקום מחדש, אלא [לשון] המצַווה והאומר: קום מחדש! והם מביאים נימוק, שלא מוספת [כאן] 'ל', כמו שהורגלו כתבי הקודש. כמו בבראשית אודות חוה:

[2882] יש' מג, ח: הוֹצִיא עַם עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ; יש' ו, י: הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ.

[2883] hic . כך בכתב-היד, ובדפוס בטעות his.

[2884] במאמר המובא בהערה לעיל, ברכות ד ע"ב.

[2885] עמוס ה, ב: נָפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל נִטְּשָׁה עַל אַדְמָתָהּ אֵין מְקִימָהּ. ולא לפי תרגום הוולגאטה. סקרה בהערתו כאן מציע להשוות לדברי הזוהר ח"ג, ו ע"ב, וזה כנראה נידון אכן בהמשך.

[2886] דומה שעבריים משמשת אצל אגי'דיו לגנאי, וזאת בניגוד לארמיים.

[2887] דעה זו מצויה במאמר התלמודי (ברכות ד ע"ב) שהובא בהערה לעיל.

[2888] הכינוי ספרנים לעם ישראל דומה קצת לכינויים בקוראן כחמור נושא ספרים. אינני יודע איפה נמצא כינוי זה בכתבי הירונימוס.

[2889] דומה שאת הטיעון הדקדוקי דלהלן לא מצא אג'ידיו בפרשנות המקרא, אלא הוא פרי לימוד הדקדוק שלו עצמו.

[2890] לא תוסיף קום, פירושו, לפי הפשט, לא תוסיף לקום (לקום הוא מקור דקדוקי).

והוסיפה ללדת את אחי קין את הבל.[2891] אך אלה אינם יכולים להיות חכמים. או שהם אינם יודעים את התורה, או, אם ידעו , הם משקרים, כמו שאומרים, במצח מחוק.[2892] אך קודם שיענה נא: האם תמיד בכתבי הקודש נעשית אותה הוספה של ההברה 'ל', או לא. אם לא תמיד מוספת היא, אין הם מכריחים שזה אינו מקור, מאחר שבמקומות אחרים קוראים [כך] לרוב. אם יאמרו שתמיד ['ל'] נוספת, ראה כמה יפה דורשים הם את התורה. בשקר כה מושלם קורא הוא [זאת]. שכן, כדי לא לחפש דוגמאות באריכות יתר, [אביא דוגמה] מאותו פרק שאותו הם מצטטים:[2893] האל מקלל את האדמה בשל פשע רוצח אח, ואומר: כאשר תעבד אותה היא לא תוסיף 'תת' לתת כוחה.[2894] לא אמר 'לתת' אלא 'תת'. אחר כך גם בתיבת נח, אותו דבר תמצא פעמיים: הוא מוסיף לשלוח את היונה,[2895] וקצת אחר כך, היא אינה מוסיפה לחזור,[2896] ולאף אחד משני המקומות אין ההוספה, ששיקרו שהיא חייבת להיות מוספת.[2897]

יתר על כן, ממש כמעט אותו פסוק נקרא אצל ישעיהו[2898] ואצל אותו נביא, עמוס, שאצלו נקרא אותו פסוק שנמצא בידינו, לא כל כך הרבה אחר-כך, קודם אודות אנך,[2899] ואחר כך אודות הקץ. אשים, אומר הוא, אותו[2900] בעמי ישראל, ולא אוסיף שיעבור הוא מעבר [לכך].[2901] שני מקומות אלה אצל אותו נביא מראים כמה האורקלים שלי עשויים לנער מן השקר חסר הבושה.[2902]

לימדתי שיסוד הסברה ריק הוא, מלמדת אני שהתיקון ריק הרבה יותר, ויותר מנוגד לתורה ולדברי הנביאים, ושהוא דבר מכוער יותר, ויותר מעורר סלידה לפי כללי הדקדוק הילדותיים. כי מכאן ראויים ללעג הם אותם אומללים. שהרי 'קום' קום נהוג היה להיכתב לשם המין העדיף של זכרים, מכאן יש לסלקם בשריקות שהרי לשם נקבה לא 'קום' אלא 'קומי' קוראים אנו. מאחר שהביטוי מכוון לנקבה עשר פעמים, באותו מספר נקרא הוא לא 'קום', כמו שאלה הוזים, אלא 'קומי'.[2903] מקום אחד הוא בנוגע להגר, ששם [עניינו] אודות

2891 בר' ד, ב: וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל (מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). צורת המקור 'ללדת' פותחת באות למד. התרגום אינו לפי הוולגאטה.

2892 ביטוי לטיני שפירושו בלי בושה (כאילו נמחקה ההסמקה). ובמשמעות קרובה לצירוף העברי 'במצח נחושה'.

2893 הכוונה לפרק ד בבראשית, שממנו הובאה לעיל הדוגמה 'ללדת'. אך דומני שגם דוגמה זו שם בפיהם אג'ידיו עצמו, ולא מצאה אצל אחרים.

2894 בר' ד, יב: כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא תֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ. התרגום אינו לפי הוולגאטה.

2895 בר' ח, י: וַיֹּסֶף שַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מִן הַתֵּבָה. התרגום אינו לפי הוולגאטה (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

2896 בר' ח, יב: וְלֹא יָסְפָה שׁוּב אֵלָיו עוֹד. התרגום אינו לפי הוולגאטה.

2897 האות ל, שחסרה בפסוקים דלעיל בצורות המקור 'שלח' ו'שוב'.

2898 יש' כד, כ: נוֹעַ תָּנוּעַ אֶרֶץ כַּשִּׁכּוֹר וְהִתְנוֹדְדָה כַּמְּלוּנָה וְכָבַד עָלֶיהָ פִּשְׁעָהּ וְנָפְלָה וְלֹא תֹסִיף קוּם. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

2899 עמוס ז, ח: הִנְנִי שָׂם אֲנָךְ בְּקֶרֶב עַמִּי יִשְׂרָאֵל לֹא אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לוֹ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

2900 את הקץ.

2901 או: לא אוסיף לעבור עוד מעבר לו. עמוס ח, ב: בָּא הַקֵּץ אֶל עַמִּי יִשְׂרָאֵל לֹא אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לוֹ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. התרגום לא לפי הוולגאטה.

2902 או: באיזה שקר חצוף עשויים הם לסכל את האורקולים שלי.

2903 'קומי' כלשון ציווי מצוי במקרא חמש עשרה פעמים.

ההעלאה הגבוהה וההתרבות של ישמעאל ומוחמד.[2904] השני אודות אמנון.[2905] השלישי באותו ספר.[2906] הרביעי בספר השלישי של המלכים.[2907] החמישי בשירי, בהזמין אותי דודי: קומי לכי אהובתי.[2908] אתם אומרים: מהרי.[2909] מלים אלה חוזרות, וכך שם המקום הששי.[2910] השביעי והשמיני נמצאים בקינות, ששם שתי קינות של ירמיהו, שתי בכיות אודותי[2911] ממותקות בשמחות של השירים ומזמור הכלולות.[2912] התשיעי של מיכה.[2913] העשירי של צפניה.[2914]

באשר בפנייה לנקבה אף פעם לא 'קום', תמיד אומֵר 'קומי', באותו עניין גם המשיח שמר כלל זה, [עמ' 195] ואף שהשתמש בדיבור ארמי, לא סר מן השימוש הכללי במלה העברית. לא 'טביתא' אלא 'טליתא קומי', ילדה קומי![2915]

[בכתב-היד דף 203 ע"ב] בידך דבר בהיר מאור, שהעבריים ביקשו לחולל רמאות באותו מקום בעמוס, שבשום אופן אי אפשר יהיה להסיק, שמא הוא מתכוון שנפלה בתולת ישראל, ולעולם לא תקום עוד. ולפיכך, כאשר נפחתי בדויד הימנון לפי סדר האותיות, דחיתי את ה'נון', כדי שאבאר את 'נפלה', כלומר שהנפילה הזאת היא סופית ומתמדת, כפי שלימדתי בעמוס.[2916] שיקראו העבריים את ספר ר' ~~ישראל~~ אליעזר,[2917] אשר מפרש את

[2904] ספר בראשית פרק כא

(יח) בר' כא, יח: קוּמִי שָׂאִי אֶת הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת יָדֵךְ בּוֹ כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2905] ש"ב יג, טו: וַיִּשְׂנָאֶהָ אַמְנוֹן שִׂנְאָה גְּדוֹלָה מְאֹד כִּי גְדוֹלָה הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר שְׂנֵאָהּ מֵאַהֲבָה אֲשֶׁר אֲהֵבָהּ וַיֹּאמֶר לָהּ אַמְנוֹן קוּמִי לֵכִי. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2906] בכתב-היד ובדפוס מצוין פרק כב בספר שמואל ב, ולא מצאתי שם קומי.

[2907] מ"א [הוא מלכים ג, כי בעולם הנוצרי מחשבים גם את ספרי שמואל כספרי מלכים] יד, יב: וְאַתְּ קוּמִי לְכִי לְבֵיתֵךְ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2908] שה"ש ב, י: עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד (עם ציון: פעמיים) ובדפוס.

[2909] תרגום הוולגאטה גורס בפסוק דלעיל: קומי מהרי.

[2910] שה"ש ב, יג: קוּמִי לָךְ [כתיב: לכי] רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ.

[2911] איכה ב, יט: קוּמִי רֹנִּי בַלַּיְלָה [כתיב: בליל] לְרֹאשׁ אַשְׁמֻרוֹת. לא ברור איפה הוא מוצא את 'קומי' השנייה. הפרק מצוין גם בשולי כתב-היד (עם ציון: פעמיים) ובדפוס.

[2912] הכוונה לשיר השירים. לדעת אג'ידיו שני פסוקי 'קומי' שבשיר השירים מכוונים להמתיק את השניים שבאיכה.

[2913] מיכה ד, יג: קוּמִי וָדוֹשִׁי בַת צִיּוֹן. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[2914] צפ' ג, ח: לָכֵן חַכּוּ לִי נְאֻם ה' לְיוֹם קוּמִי לְעַד. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. אומנם דוגמה זו יכולה להקשות על אגי'דיו הלוחם למען הדקדוק, כי 'קומי' שכאן אינו ציווי בנקבה אלא מקור עם כינוי חבור לגוף ראשון, ואף הוולגאטה מתרגם כמו רש"י: שאקום.

[2915] מרקוס ה 41 (תרגום דליטש): 'ויאחז [ישוע] ביד הנערה ויאמר אליה: טליתא קומי, פירושו: ילדה אני אומר לך, קומי נא!' המלים טליתא קומי מובאות כאן, בתוך היוונית של הברית החדשה, בארמית בתעתיק יווני. בנוסח אחר במקום טליתא הגרסא היא טביתא, ובנוסח אחר רביתא.

[2916] אג'ידיו תמך כידוע בתנועתו המשיחית של שלמה מולכו, אך מכאן אפשר אולי ללמוד שלא ראה בה אמצעי לתקומה פוליטית של מלכות ישראל, אלא קימום רוחני של היהדות, שחיוני גם לקימום הנצרות.

[2917] בכתב-היד נכתב קודם השם ישראל ונמחק, והשם אליעזר נכתב מעליו, וכך נכתב ונמחק ונכתב למעלה גם בשולי כתב-היד, ובהמשך נשאר בפנים השם ישראל, ואליעזר נכתב רק בשוליים. מכאן שהתיקון קרה בעת כתיבת ההערות (אולי בידי אג'ידיו ואולי בידי זולתו). ספר ישראל אינו מוכר לי. ובאשר לספר אליעזר, אפשר שכוונתו לדברי מדרש פרקי דר' אליעזר דלהלן, המובאים גם בגמרא ושם בשם ר' אלעזר, אך הדברים להלן, העוסקים בשליחה האחרונה של היונה, לא נמצאים שם (ואולי מתאימים יותר לנוצרי הכופר בגאולת ישראל). המשפט הבא, המאפיין את הספר כפירוש לסודות וכו', מתאים אומנם יותר לכתבי ר' אלעזר מוורמס, אך גם שם עדיין לא מצאתי את הדברים אודות היונה. ואולי הכוונה לזוהר שעליו מסתמך אג'ידיו להלן, ועיקר הדברים נמצא שם, כפי שנראה להלן. גם במקומות אחרים מצטט אג'ידיו ספר נעלם של ר' אליעזר העוסק בסודות האותיות, ראה בהערה בעמ' 189.

סודות התורה, את המספרים כמו את הסימנים, [אז] יבינו מה הוא מעריך שיש לסבור אודות הנפילה המוחלטת של 'נון' זאת.

אך יש לחשוב שהסינגוגה, שאותה הם מכנים 'כנסת ישראל', סבלה שלוש גלויות מחוץ לארץ הקדושה: אצל המצריים, אצל האשורים, אצל הרומאים. מן המצריים והאשורים התחמקה, וזאת אומנם לתקופה קצרה. אכן מידי הרומאים במשך כה הרבה תקופות מעולם לא שחררה את עצמה, מעולם לא את הארץ, מעולם לא את המולדת, מעולם לא קוממה את המלכות. הבאמת עד עתה יש לקוות לדברים אלה?[2918]

אותו מחבר מלמד ביונה של נוח. הוא שילחה פעם ראשונה, לא נעדרה זמן רב, אלא באותו [יום?][2919] שממנו נשלחה, חזרה.[2920] עניינה הוא גם גלות מצריים וגם הגאולה. אחר כך שוב נשלחה לאחר כמה ימים, חזרה אך בנושאה ענף מר, לפי דעת העבריים.[2921] כי החוזרים מבבל קוממו אומנם את בית המקדש, אך כשהוא נראה, הזקנים, בזוכרם את הקודם, נתקפו בצער, בקינה, באנחה.[2922] שכן המקדש היה ולא היה. שכן מצד זה חסר היה הדר, מצד זה, מאחר שמשקלה רב יותר, [חסרה היתה] האות ה[2923] של חגי,[2924] כמו שמלמדים ב'בראשית רבא', שחמישה דברים של המקדש הקודם חסרים היו, חשובים במעלה גם כקישוטים גם ככוחות: ארון, מנורה, 'כרובים', אש שמיימית ורוח הקודש,[2925] השם שבו קוראים לי,[2926] כי באות ה' רמזתי את עצמי לאברהם,[2927] בהינתן מקדש שלמה משכתי מעלה את עצמי. הם חזרו אפוא מבבל אל מקדש, שכבר אינו מקדש כפי שאמרתי, שהונח מחדש באיזשהו אופן.

אך שישמעו כבר את ר' ישראל:[2928] בהישלח היונה בשלישית, לעולם לא חזרה.[2929] הסיבה [לכך] המשוחררת לגמרי מכבלים, לפי דעתו של מחבר כה גדול, [היא] שמגלות זו

[2918] או: הבאמת עד עתה עליהם לקוות?

[2919] או: למקום.

[2920] בר' ח, ח-ט.

[2921] בבלי, סנהדרין דף קח ע"ב: '"והנה עלה זית טרף בפיה" [בר' ח, יא]. אמר רבי אלעזר אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם'. דברים אלה מובאים גם בספר פרקי דר' אליעזר פרק כג, ואולי לכך כיוון אג'ידיו בהפניה דלעיל לספר ר' אליעזר.

[2922] עזרא ג, יב: וְרַבִּים מַהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בֹּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בִּתְרוּעָה בְשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל.

[2923] בכתב-היד כתובה כאן האות הן בצורה עברית והן בתעתיק.

[2924] חגי א, ח: עֲלוּ הָהָר וַהֲבֵאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבָּיִת וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבְדָה [כתיב: ואכבד] אָמַר ה'. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. העניין נידון שוב להלן בעמ' 207.

[2925] העניין אינו בבראשית רבא, אלא בשיר השירים רבא ח, יג: 'אלו חמשה דברים שהיה בית אחרון חסר מן הראשון ואלו הן אש של מעלה ושמן המשחה ארון רוח הקדש ואורים ותומים הה"ד [כדלעיל] "וארצה בו ואכבדה", "ואכבד" כתיב חסר ה". ובבבלי, יומא כא ע"ב: 'מאי דכתיב "וארצה בו ואכבד" וקרינן "ואכבדה" מאי שנא דמחוסר ה"א, אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים'. החמישה שמונה אג'ידיו כאן מנויים כך בבמדבר רבא טו, י, אך בלא הפסוק מחגי: 'כשחרב ביהמ"ק נגנזה המנורה. וזה אחד מחמשה דברים שנגנז[ו]: הארון והמנורה והאש ורוח הקדש והכרובים'. סקרה בהערתו כאן מביא גם מקבילות מן הקבלה הנוצרית.

[2926] הכינוי רוח הקודש מציין בקבלה את השכינה, וכן האות ה'.

[2927] על האות ה' שבשם אברהם ראה לעיל עמ' 149.

[2928] בשולי כתב-היד נכתב אליעזר, ובדפוס הוסף שם זה בפנים בסוגריים, וראה על כך בהערה לעיל.

[2929] בר' ח, יב: וַיִּיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה וְלֹא יָסְפָה שׁוּב אֵלָיו עוֹד.

השלישית אין חזרה ליונה, שבשם זה מכנים הם את 'כנסת'.[2930] אבל אותם אנשים, כמו כל הבורים בענייני מיסטורין, ואותם שהולכים אחרי המשמעות הנדושה של התורה, [המשמעות] ההמונית, שאותה מכנים אנשיכם מילולית, חסרים הם את שיטת הדרישה האמיתית. והם, לפי דעת הארמיים,[2931] [מגיעים] אל החדרים הפנימיים של התורה, כמו עיוורים אל חלון, שממנו רואים [רק] יותר מכלום, כי[2932] אם סגור היה הארמון לחלוטין, משום חלון לא ניתן היה לאור לעבור, ולחנם זורח האור אשר לא קולטות עיני האדם העיוורות.

על אלה במקום זה מלגלגים התיאולוגים בעלי הסמכות[2933] ב'זוהר', שבראותם את אלה שעמלים קשה כדי לומר,[2934] לא שמו לב מה הם אומרים. הם סבורים שאותו מקום[2935] בשום אופן אינו יכול להתפרש כפי שההם ניסו. אלא הסבירו כך שיהיה כתוב כפי שצריך: שלא תוסיף עוד [השכינה] להתנשא באמצעות עצמה, כפי שהם [הטועים] רוצים שיובן, אלא על ידי אחר, כגון על-ידי בעל, על-ידי דוד [= אָרוס], על-יד מלך. יש להעלותה ולקוממה בכבוד גדול יותר מאשר אילו לבדה התנשאה או חזרה.

והם מציעים, כפי שהם רגילים, משל לזו שנקנתה: אם בשעה שהמלך זועף תצא המלכה, אחר כך, בשכוך הזעף אחרי שתחזור ותעשה זאת פעם ופעמיים [עמ' 196] לבסוף תעשה זאת בשלישית, ותאמר: לעולם לא אחזור, אלא אם כן המלך יבוא באופן אישי, ובהיותו נוכח יוביל [אותי] חזרה בתכלית הכבוד.[2936] כך ממצריים חזרה באמצעות עצמה בהנהגת משה, שוב מאשור באמצעות עזרא, עתה בשלישית אצל הרומאים לא תוסיף שתתנשא באמצעות עצמה ואדם לבדו, אלא האל יהיה המוביל.

תאמר: גם משה ועזרא הנהיגו ביוזמת האל. אומנם נכון הדבר, אך לא [היה זה] אלא באמצעות אדם. עתה לאחרונה לא באמצעות איזשהו אדם רגיל, אלא האל באמצעות עצמו היה עתיד לקרוא לה בחזרה. ומאחר שהם[2937] פותחים את הנביאים באמצעות נביא, אינם מנופפים חרבות בהישענם על בחירותיהם שלהם. הם מביאים כעד על דעה זו את עמוס: אקים, אומר אלהים, את משכן דויד שנפל.[2938] במקום זה לימדתי באופן מפורש ביותר, שהבתולה שהחליקה אינה עומדת להתנשא באמצעות עצמה, אלא תשתקם בתכלית הגדולה בידי הדוד עצמו.[2939]

2930 על תפקידה המשיחי של היונה שלא חזרה אל נח קוראים אנו בזוהר ח"ג קסד ע"ב: 'ובשעתא דכתיב "ולא יספה שוב אליו עוד", לא ידע בר נש לאן אזלת, והיא תבת לאתרה, ואתגניזת בפתחא דא, ואיהי תטול עטרה בפומהא, ותשוי על רישיה דמלכא משיחא'. וראה שם עוד.

2931 הארמיים הם המקובלים החכמים, המוצגים בניגוד לעבריים.

2932 quod ובנדפס quam . בכתב-היד כתובה המלה בקיצור, הניתן להתפרש באופנים רבים.

2933 או: המחברים.

2934 כלומר כדי להוציא את הפסוק מפשוטו. דברי הלגלוג כלולים במאמר הזוהר המובא בהערה דלהלן (ווי לדרא...).

2935 דברי עמוס דלעיל על נפילתה הסופית של בתולת ישראל.

2936 בזוהר דלהלן מי שאומר זאת אינה השכינה אלא המלך.

2937 חכמי הזוהר.

2938 עמוס ט, יא: בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת. ולפי תרגום הוולגאטה (למעט תרגום המלה אקים). הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

2939 מקור הדברים במאמר זוהר ח"ג, ו ע"א-ע"ב, וזה לשונו: 'רבי אחא הוה אזיל בארחא, והוה עמיה רבי יהודה. עד דהוי אזלי, אמר רבי יהודה: הא דתנינן, בתולת ישראל בתולה דאתברכא מן שבע דאקרי בת שבע, ואוקמוה בכמה אתר, ובתולה לתתא ירתא שבע ברכות בגינה. והא כתיב, "ואתה בן אדם שא קינה על בתולת ישראל" [הפסוק אינו נמצא לפנינו, ודומה לו יח' יט, א; עמוס ה, א], ודאי עלה אתמר, על כנסת ישראל. ודא קשיא מכלא, דכתיב [עמוס ה, ב] "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל", והאי דקא אמרי כלהו חבריא במלה דא, שפיר הוא, אבל אי פרשתא אתמר בארח נחמה הוינן אמרי הכי, אבל בהאי

[בכתב-היד דף 204 ע"א] אתם שקיבלתם את חסידות האמת, את המשיח האמיתי, ואף את המלך האמיתי ואת האור, יכולים להסיק ממקום זה באופן ברור משמש את מצבור הסודות, אך בצורה רחבה יותר מסיקים אתם מה היא אותה התנשאות שלישית, שיחרור, קימום. לא באמצעות משה או עזרא אלא באמצעות בן האל, מאחר שבמקומו[2940] נוגע הדבר בענייני המשיח. עתה די יהא בכך בדרישת הפסוקים: שהאות 'נון' נפלה במזמור,[2941] שממנה תובן, באמצעות עמוס כמו [באמצעות] המתרגם,[2942] הבתולה שנפלה,[2943] ולכן 'נון' חסרה. אך אם, כשאותו עמוס עד,[2944] הנפילה עתידה להשתקם על ידי האל באמצעות המשיח, האות והפסוק שלה, אשר חסרה במזמור, צריכה הייתה להיות מושמת מחדש על-ידי שיקום. שָׁמע סוד זה מתרגם התהלים, מי שזה היה,[2945] ולכן את הפסוק[2946] ואת האות הוסיף

קינה אתמר, והא קרא אוכח הכי. אמר ליה: ודאי הכי הוא, והא הוה קשיא לי ההוא מלה יתיר מכלא, ואתינן לגבי דרבי שמעון בחשוכן דאנפין. אמר לי: מחיזו דאנפך אשתמודע מה דבלבך. אמינא ליה: ודאי דאנפי ולבי שוין. אמר לי: אימא לי מילך. אמינא ליה: כתיב "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל", מאן דאית ליה רוגזא בדביתהו, ונפקא מניה, לא תהדר לעלמין, אי הכי ווי לבנין דאתתרכו עמה. אמר לי: ולא סגי לך מה דאמרו כלהו חברייא [בבלי, ברכות ד ע"ב. הובא לעיל בהערה]. אמינא: הא שמענא מלייהו דהוה מרחמי, ולא מתישבן בלבאי. אמר: כל מה דאמרו חברייא כלא שפיר ויאות, אבל ווי לדרא כד רעיין לא משתכחין, וענא סאטן ואזלין ולא ידעין לאן אתר אזלי, לא לימינא ולא לשמאלא. ודאי האי קרא בעיא למנדע, וכלהו גליין לאינון דחמאן בארחא דאורייתא בארח קשוט.

תא חזי: בכלהו גלוותא דגלו ישראל, לכלהו שוי זמנא וקצא, ובכלהו הוי ישראל תייבין לקודשא בריך הוא, ובתולת ישראל הות תבת לאתרהא, בההוא זמנא דגזר עלה, והשתא בגלותא דא בתראה לאו הכי, דהא היא לא תיתוב הכי כזמנין אחרנין. והאי קרא אוכח, דכתיב "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל", "נפלה ולא אוסיף להקימה" לא כתיב. מתל למלכא דרגז על מטרוניתא, ואשדי לה מהיכליה לזמנא ידיעא, כד הוה מטי ההוא זמנא, מיד מטרוניתא הות עאלת ותבת קמי מלכא, וכן זמנא חד ותרין ותלת זמנין, לזמנא בתרייתא אתרחקת מהיכלא דמלכא, ואשדי לה מלכא מהיכליה לזמנא רחיקא. אמר מלכא: האי זמנא לאו הוא כשאר זמנין דהיא תיתי קמאי הכי, אלא אנא איזיל עם כל בני היכלי ואתבע עלה. כד מטא לגבה, חמא לה דהוה שכיבת לעפרא. מאן חמא יקרא דמטרוניתא בההוא זימנא, ובעותין דמלכא לקבלה, עד דאחיד לה מלכא בידוי, ואוקים לה, ואייתי לה להיכליה, ואומי לה דלא יתפרש מינה לעלמין ולא יתרחיק מינה.

כך קודשא בריך הוא. כל זמנין דכנסת ישראל בגלותא, כד הוה מטי זמנא היא אתיאת והדרת קמי מלכא, והשתא בגלותא דא לאו הכי, אלא קודשא בריך הוא יוחיד בידהא, ויוקים לה, ויתפייס בהדה, ויתיב לה להיכליה.

ותא חזי דהכי הוא: דהא כתיב "נפלה לא תוסיף קום", ועל דא כתיב [עמוס ט, יא] "ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת", היא לא תוסיף קום כזמנין אחרנין, אבל אנא אוקים לה. ועל דא כתיב "ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת" אני אקים את סוכת דוד, מאן "סוכת דוד", דא בתולת ישראל, "הנופלת" כמה דכתיב "נפלה". ודא היא יקרא דבתולת ישראל ותושבחתא דילה, ודא אוליפנא בההיא שעתא:

אמר רבי יהודה: ודאי מלילתא על לבאי ואתישבא ודא ברירו דמלה, ואזלא האי כמלה חדא דשמענא ושכחנא והשתא רווחנא לה. דתנינן: אמר רבי יוסי: זמין קודשא בריך הוא לאכרזא על כנסת ישראל, ויימא "התנערי מעפר קומי שבי ירושלם" [יש' נב, ב], כמאן דאחיד בידא דחבריה, ויימא התנער קום, כך קודשא בריך הוא יוחיד בה, ויימא "התנערי קומי". אמר ליה רבי אחא, וכן כל אינון בני היכלא דמלכא, בלישנא דא פתחין, הדא הוא דכתיב "קומי אורי כי בא אורך" [יש' ס, א], הא מלכא הכא ודאי כדין הוא יקרא דילה וחדוותא דכלא, כד מלכא אתפייס בהדה. בכל אינון זמנין איהי אתת לגבי דמלכא, וקמת קמיה, הדא הוא דכתיב [מ"א א, כח] "ותבא לפני המלך ותעמוד לפני המלך", אבל בזמנא דא לאו הכי, אלא מלכא ייתי לגבה ויתפייס בהדה ויתיב לה להיכליה. הדא הוא דכתיב [זכ' ט, ט] "הנה מלכך יבא לך" ודאי, ולא אנת לגביה. "יבא לך" לפייסא לך, "יבא לך" לאקמא לך, "יבא לך" לאשלמא לך בכלא, "יבא לך" לאעלאה לך להיכליה ולאזדווגא עמך זווגא דעלמין, כמה דאת אמר [הושע ב, כב] "וארשתיך לי באמונה'".

2940 הכוונה ל עמוס ט, יא.

2941 הכוונה שוב למזמור קמה, אך בשולי כתב-היד ובדפוס מצוין בטעות מזמור 140 (שהוא מזמור קמא במספור העברי).

2942 הכוונה לתרגום השבעים, כדלהלן.

2943 עמוס ה, ב (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

2944 עמוס ט, יא (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

2945 הכוונה למתרגם היווני של תרגום השבעים.

2946 versum . כך גם בכתב-היד, ובנדפס, בטעות, versus.

למזמור, ואמר: נאמן האל וקדוש בכל מעשיו,[2947] כדי להעיד שכשהפסוק הזה הושם מחדש שוקמה הנפילה, התנשאה הבתולה, זה עתה נשלח המשיח.[2948]
[2949]הירונימוס האלהי[2950] שבאשמת המורים, סודות אלה נעלמו ממנו, מאחר[2951] שהחליט שילך בדרך האמת העברית,[2952] נסוג מהאמת הסודית של העברים. ומתוך חוסר ידיעת הסוד השמיט את ההשמה חזרה של הפסוק וגם של האות 'נון' אשר כמו ש[צריכה הייתה] ליפול בנפילת הבתולה, כך בהתנשא [הבתולה] צריכה הייתה שלא ליפול. והוא הותיר בתהילים אותו פצע אשר אחרי ריפוי הרופא היה צורך להחלימו,[2953] כאילו מצטרף הוא למקהלתם של אלו אשר עדיין אינם מגינים על המזמור שהושלם, עדיין לא [מגינים] על המשיח שבא, עדיין לא [מגינים על כך שהוא] ריפא בפצעים את פצעיכם.[2954]
אך הייתי רוצה שדי [יהיה] כבר הנאמר על האות 'נון'. הייתי ממלאת כרכים לו הייתי בודקת את כל הדברים אשר נוגעים לאותה אות ולאותו מקום.$ זאת, סוברת אני אין להשמיט, שהתיאולוגים כאשר אומרים הם נפילת הבתולה, הם מבינים [נפילת] 'כנסת' וסינגוגה,[2955] ושהיא לא אחת אלא שתים. האחת בארצות בני האדם, ואת האחרת בשמיים מבינים הם שהיא אני, זו שבה נאספים כל אורות תשעת[2956] העולמות,[2957] שאותה השליח קרא אמכם.[2958] שהרי לבדי בני-תמותה מוציאה אני לעולם, מובילה, משמרת.

[2947] בתרגום השבעים, וכן בתרגום הוולגאטה בנוסח שלפי השבעים, נוסף כך במזמור זה (מזמור קמה, הוא קמד לפי מספור התרגום), בהמשך פסוק יג הפותח באות מם. הנוסח של אג'ידיו תואם לוולגאטה למעט 'האל', שבוולגאטה הנוסח הוא: ה' (מה שמתאים יותר לנוסח שאר הפרק). על השלמת הפסוק בתרגום עומד אג'ידיו גם בספרון על האותיות העבריות, עמ' 81.

[2948] מעניין שאג'ידיו מתייחס לנוסח השבעים לא כנוסח המקורי של המקרא, אלא כתיקון פגם במציאות המתוארת, ולדעתו תרגום תהלים נעשה בזמנו של ישו.

[2949] הפסקה הבאה סומנה בכתב-היד בקו תחתון, ובסימן + בצידי השורות, כנראה מתוך כוונה להשמיטה, אולי בשל הביקורת על הירונימוס, ואולי מפני שאג'ידיו נזכר שבנוסח אחר תרגם הירונימוס גם את הפסוק הנוסף, כדלהלן בהערה הבאה. ביקורת על הירונימוס מצויה גם במקומות אחרים בספרנו, כגון בעמ' 88, 180. ועם זאת מכנה אג'ידיו את הירונימוס בכינוי האלהי.

[2950] הוא מתרגם התנ"ך ללטינית בתרגום הוולגאטה, שתרגם את ספר תהלים פעמיים, פעם בנוסח השבעים, הכולל את פסוק הנון הנוסף, ופעם בנאמנות לנוסח העברי. הכינוי האלהי נוסף לשמו של הירונימוס גם בעמ' 182 לעיל.

[2951] או: אף על פי.

[2952] היא דרכם של המבקשים לחזור אל המקור העברי של התנ"ך. זו אומנם גם דרכו של אג'ידיו, אך כאן מסתייג הוא ממנה, במידה שהיא דבקה בפשט גרדא.

[2953] כלומר לראותו כמי שהחלים.

[2954] על כאן הפסקה המסומנת (כנראה לשם מחיקה).

[2955] גם המלה היוונית-רומית סינגוגה, המשמשת תרגום לכנסת ישראל ולבית הכנסת, פירושה המילולי הוא כינוס ואסיפה. וראה בהערה דלהלן.

[2956] הם תשע הספירות מעל מלכות. אולי אג'ידיו כאן דורש מלשון נון את המלה הלטינית novem שפרושה תשע.

[2957] פירושיו הרבים של האר"י על הדף הראשון של הזוהר מוקדשים גם הם להבדל שבין שתי הבחינות שבשכינה, שהעליונה בהם נקראת כנסת, וכינוי זה מפרש האר"י באופן דומה: 'לפיכך נקראת כנסת ישראל להיותה כונסת וכוללת כל מה שיש בישראל בעלה' (שער מאמרי רשב"י, ירושלים תשי"ט, ג טור ג). פירוש כזה לכנסת ישראל נמצא גם בספר לבנת הספיר לר' יוסף אנגלט (ומיוחס בטעות לר' דוד בן יהודה החסיד): 'ונראה דקם [כנראה צ"ל: דקארי] לה כנסת ישראל לפי שהיא הכונסת הגונזת והמקבלת כל שפע תפארת ישראל' (לבנת הספיר, ירושלים תרע"ג, ל טור ב). אך לבנת הספיר אינו מדבר כאן על שתי בחינות שונות בשכינה.

[2958] לא ברור איפה.

אם המשיח נחל את שמו מן האות 'נון', נקרא הוא 'נין'[2959] ו'ינון', בתהלים.[2960] ובספר 'סנהדרין' נקרא 'בר נפלא', בן הנפילה.[2961] איך יצלח [הדבר] אם לאותו [משיח] מתאים מכאן נפילה ומצד אחר קימום השכינה? הקשר הותר, שכן 'כנסת' איננה אחת [בלבד]. האחת היא ארצית [עמ' 197] באסיה, זאת נפלה תחתיו,[2962] השניה שמיימית היא, זו קוממה. זאת מאחר שקודם במקדש יהודה גם נסגרה במיצרי ה'כרובים',[2963] לאחר שתוקן פצעם של בני אדם עולה בידה לצוות על גדלות העיר[2964] וחוג הארץ, וכשזה נעשה שני הדברים אמת הם, שהבתולה שמעדה לא תוסיף ותתנשא – אודות העברייה [נאמר], אך שתזדקר על-ידי האל – אודות השמיימית ואודותי, אשר נפלתי כאשר האבדתי את יהודה, וזיקר אותי המלך, כאשר נתן את שלטון חוג הארץ.

שאם קורא אתה: הוֹ אומת העבריים, שהובטח לה בויקרא, לא אבזה ולא אדחה אותך כליל.[2965] אמרתי קודם: זה הובטח לי שמייד עלי להיזדקר, לא לך שעלייך להיות דחויה לעולם. אך אם תשתדלי להשיג את הדבר אשר[2966] נאמר לך, לא אתווכח. אך עלייך לשמור את הגיון הדיבור.[2967] למה לא אדחה כליל? אלא לא מיד [תקומי] כמוני, אלא בסוף הדברים והמחזה תפקחי את העיניים, תקבלי שכל, ברצון האל תכירי באמת ותחזרי לשפיות.

זאת אמרתי אני פעם באמצעות דויד: ישובו לערב.[2968] אך אם תשובי ותובלי חזרה, איך אמרתי שהיית דחויה לנצח? קראי את התיאולוגים שלך, הם כתבו לעתים תכופות [בכתב-היד דף 204 ע"ב][2969] גם מערה כפולה[2970] גם חרב מתהפכת[2971] ובעלת שני ראשים.[2972]

2959 בבלי, מגילה י ע"ב: 'נין זה מלכות'. וראה גם בכתיב הפסוק שבהערה הבאה.

2960 תה' עב, יז: יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ ינין [קרי: יִנּוֹן] שְׁמוֹ. מספר הפרק לפי מספור הוולגטה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. התרגום לא לפי הוולגאטה אלא לפי התלמוד הבבלי, סנהדרין צח ע"ב: 'דבי רבי ינאי אמרי: ינון שמו שנאמר "יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו"'. וראה גם בבלי, פסחים נד ע"א: 'שמו של משיח [נברא לפני בריאת העולם] דכתיב "יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו"'.

2961 בבלי, סנהדרין צו ע"ב – צז ע"א: 'אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק: מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי? אמר ליה: מאן בר נפלי? אמר ליה: משיח. משיח בר נפלי קרית ליה? אמר ליה: אין דכתיב [עמוס ט, יא] "ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת"'.

2962 הכוונה כנראה: מתחת בעלה.

2963 תנחומא ויקהל, ז (ומקבילות): 'בתוך הארון שעשה בצלאל צמצם שכינתו'.

2964 כינוי לרומא.

2965 וי' כו, מד: וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. התרגום אינו לפי הוולגאטה.

2966 quod , ובנדפס quo (בכתב-היד כתובה המלה בקיצור.

2967 של הפסוק הנ"ל בויקרא.

2968 תה' נט, טו: וְיָשֻׁבוּ לָעֶרֶב. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. הפרק (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. ואולי רומז אייגידיוס גם לפסוק זכ' יד, ז: וְהָיָה יוֹם אֶחָד הוּא יִוָּדַע לַה' לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה וְהָיָה לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר. במלה 'ערב' שכאן היו שמצאו רמז לגאולה בשנת רע"ב (1512) והסמיכו זאת לעניין הנונין של 'ויהי בנסע', ראה בהערה דלהלן. כך למשל בדברי ר' אברהם פאריצול שמביא בנמלך בספרו המצוין שם, עמ' 73.

2969 בשול העליון של כתב-היד נכתב 'נון' ו'סמך'.

2970 בר' כג, ט: מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. לפי תרגום הוולגאטה. בזוהר מפורשת המערה על ירושלים הכפולה, של מטה ושל מטה (זוהר ח"א קכח ע"ב).

2971 בר' ו, כד. לפי תרגום הוולגאטה. הזוהר (ח"א, רלב ע"א, ועוד) מפרש את החרב המתהפכת על השכינה שנהפכת מזכר לנקבה.

2972 כך בתרגום הוולגאטה לשו' ג, טז: וַיַּעַשׂ לוֹ אֲהוּד חֶרֶב וְלָהּ שְׁנֵי פִיּוֹת; וכן לתה' קמט, ו: וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם. זוהר ח"ג סב ע"א: 'חרבא דקודשא בריך הוא, פיפיות, להיטא בתרין דינין'.

שהארץ, ירושלים, המקדש אינם אחד אלא שנים, האחד ביהודה, האחד, כמו שאמרתי, ממוקם בשמים,[2973] בהיותך דחויה כליל מן הארצית, מן השמיימית לא כליל. אך יש לצפות לסוף, שבו תיקראו חזרה לא לאסיה, לא לסוריה, לא לפלשטינה, אלא אלַי, ירושלים, ארץ ומקדש, אמכם, לפי עדות פאולוס שלכם.[2974]

משמיטה אני את [עניין] שני ה'נונים' בהנעת הארון והנחתו.[2975] במקום שה'זוהר' אומר שמשה ראה מה מגיע אחרי אלפיים מאתיים וחמישים שנה.[2976] גלויות חדשות נִשבו מלוזיטניה[2977] וכן מהיספניה.[2978] ואז מלך הגלים יצא למלחמה לאיטליה,[2979] כדי לנשא אותי באמצעות עמים אלה, ולעומת זאת להתיש את הסינגוגה. ולפיכך משה כתב את שני ה'נונים' האלה בשיטה שונה והפוכה.[2980]

משמיטה אני את הכתוב על ידי הארמיים בספר 'תמונות'.[2981] [משמיטה אני] שבמזמור התשיעי שמעל הארבעים כתובים שני 'נונים' אחרים,[2982] באחד 'תפארת' באחר 'יסוד'.

[2973] רעיון ארץ של מעלה, ירושלים של מעלה ומקדש של מעלה, המכוונים כנגד מקביליהם הארציים, רגיל בדברי חז"ל ובקבלה.

[2974] לא ברור לאיזה עדות הכוונה.

[2975] במ' י, לה-לו: וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ. וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. בבלי, שבת קטו ע"ב – קטז ע"א: "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה" פרשה זו עשה לה הקדוש ברוך הוא סימניות מלמעלה ולמטה לומר שאין זה מקומה. רבי אומר: לא מן השם הוא זה, אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו'. ולפי המסורה מסומנים פסוקים אלה בתחילה ובסוף באותיות נון הפוכות, הנקראות 'מנוזרות'. פירושים אחרים לעניין זה ראה לעיל עמ' 148, 150, 209.

[2976] שנת ה אלפים ר"ן (או רנ"א או רנ"ב) מצוינת בכמה מן הדרשות על 'ויהי בנסע' (ראה בהערה דלהלן) כשנת הגאולה (כך אצל דון יצחק אברבנאל, ישועות משיחו, בני ברק תשנ"ג, עמ' מז), בין השאר מפני שאפשר למצוא רמז לשנה זו במלת 'הארן'. אך אצל אייגידיוס הפכו חמשת האלפים לאלפיים.

[2977] היא פורטוגל. בשנת 1496 חל גירוש היהודים מפורטוגל (ובעצם המרתם הכפויה).

[2978] היא ספרד, שממנה גורשו היהודים בשנת 1492.

[2979] הוא פרנסואה הראשון מלך צרפת, שנלחם באיטליה בראשית המאה השש עשרה. אג'ידיו תמך בו בתחילה, ורק אחר כך עבר לצד אויבו, הקיסר קרל החמישי.

[2980] עניין הנונין המנוזרות לפני ואחרי פסוקי 'ויהי בנסע הארן' (ראה בהערה קודמת) נדרש באופן משיחי בזוהר ח"ג, קנה ע"ב, ובהקשר להשמטת פסוק הנון בתהלים קמה, ולפסוק 'נפלה לא תוסיף קום' שבעמוס, אשר נידונו לעיל באריכות (מאמר זוהר זה בנוסח אחר נמצא בספרו של ר' יוסף אלאשקר, צפנת פענח, כתב יד שהתפרסם בהוצאה פקסימילית עם מבוא מאת משה אידל, משגב ירושלים תשנ"א, דף 83 ע"א). אך הדברים שמביא כאן אג'ידיו אינם שם, ואף לא במקומות אחרים שראיתי. אך בראשית המאה השש עשרה מצויים מאמרים משיחיים רבים נוספים המסתמכים גם הם על פסוקי 'ויהי בנסע' ועל הנונים המנוזרות, וחלקם מייחסים עצמם לספר הזוהר. אחד כזה הופץ (או אף נכתב) בידי המקובל המשיחי ר' יוסף אבן שרגא ממגורשי ספרד וצוטט בידי המקובל המשיחי ר' אברהם הלוי, אחר על ידי ר' אשר לעמליין, המשיח האשכנזי בן התקופה, אחר על ידי דון יצחק אברבנאל, אחר על ידי ר' אברהם פאריצול, אחר על יד שלמה מלכו, אחר על ידי אחד מאנוסי ספרד שדבריו נשתמרו בגניזה ועוד. אלה נחקרו באריכות בידי גרשם שלום ואחריו ישעיה תשבי בספרו משיחיות בדור גירושי ספרד ופורטוגל, הוצאת מרכז שז"ר, ירושלים תשמ"ה, עמ' 82-97 (מחקריו של שלום בנושא זה מנויים שם, עמ' 83 הערה 255), ועוד בספרו של מוטי בנמלך, שלמה מלכו: חייו ומותו של משיח בן יוסף, הוצאת מכון בן צבי, ירושלים תשע"ז, עמ' 70-75. מן הלשון משמיטה אני שבראש הפסקה אפשר ללמוד שכאן אין אלא קיצור מדרשה ארוכה, ושדרשה משיחית-היסטורית המתייחסת לזוהר ונסבה על הפסוקים 'ויהי בנסע' והנונים שלה שימשה לא רק את היהודים, שדבריהם הובאו בספרות דלעיל, אלא גם את הנוצרים ומלחמותיהם בתקופה זו, שבה לעתים קרובות המשיחיות היהודית והנוצרים משולבות זו בזו. מחמת הקיצור גם דרך הדרשה נותרה סתומה, ולא ברור איך היא יוצאת מן הפסוקים ומן הנונים.

[2981] ספר התמונה, קארץ תקמ"ד נט ע"א (תמונה שלישית עוד ע): 'בזה הכח ענין אור הגנוז ביסוד בכל מהלכיו בסוד הנשמות בצאתם ובבואם לחיי העולם הבא עם כל כלי המעשה ששה בשבע לשער הנו"ן בסוד שני נ נ [האותיות כתובות הפוך] הפוכין בנסוע ובנוחה'.

[2982] הכוונה כנראה לשני הנונין שבמלה יְכַבְּדָנְנִי שבתה' נ [49 לפי מספור הוולגאטה], כג: זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי. וראה בבלי, סנהדרין מג ע"ב: 'כל הזובח את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא, דכתיב "זובח תודה יכבדנני". וכיו"ב בזוהר ח"ג, כ ע"א.

ותבין שהשפע הקטן יותר צריך להינתן[2983] לתורה הישנה, הגדול יותר לחדשה. יתר על כן,[2984] גם רקנאטי [כותב], ששתי 'נונים' מושמות באלפא-ביתא, כפופה ומאורכת. שהמאורכת[2985] - אֵם 'בינה', הכפופה בת אני,[2986] כאילו כורעת ברך ומתפללת,[2987] אחר בך מעבירה[2988] שפע לעצמי.

[2989]שיפסיק העברי[2990] להתפלא שבאלהיות יש אב שאליו מתפללים, בן ששלוש פעמים מתפלל בגן כשהוא נופל על פניו,[2991] בשעה שאותו דבר נקרא תכופות קודם לכן בסודותיהם, אם הם מאמינים לתיאולוגים שלהם.[2992]

מוסיפה אני שדבר מופלא נעשה מזה האחרון. למה נון חסרה במזמור שלנו?[2993] מפני ש'בינה' נשללה מהתורה הישנה וממשה, כפי שהתאולוגים וה'מדרש' מכריזים בכל מקום.[2994] אך השפע של 'בינה' נמסר למשיח, כפי שהם מודים בגדי בחלב האם.[2995] גם כשהרונימוס אינו יודע זאת, את הנון יש להחזיר למקומה. זוהי אכן מליאותה של 'בינה'. למה אף פעם ביעקב, אלא פעם אחת [בלבד] בויקרא,[2996] מסומנת היא? כשבשאר המקומות, לעתים קרובות מאוד, פרט לפעם אחת, יעקב תמיד [מורכב] מארבע אותיות, במקום זה מחמש. את הכתוב תקרא כש'ואו' נזרקה פנימה. כדי שיזהירו הדרשנים האמיתיים של התורה הקדושה. מאחר שזהו המקום אשר הזכרנו קודם לכן, ששם כתוב:

[2983] או: להתייחס.

[2984] quin . כך בכתב-היד. ובדפוס, בטעות, qui.

[2985] מלה זו נשמטה בדפוס.

[2986] הכוונה לזוהר ח"ג רפה ע"ב, המובא בפירוש ר' מנחם ריקנאטי על התורה, בסוף פרשת בשלח): 'וברזא דמתניתא הכי תאנא, ו' דכר, ן' פשוטה כללא דדכר ונוקבא. נו"ן כפופה בכללא דפשוטה היא'.

[2987] כנהוג בכנסיה נוצרית.

[2988] transmittens , ובנדפס transmittentem. האות s כתובה ברור בסוף המלה. אומנם מעל המלה יש סימן בכתב-היד, אך דומה שאינו מציין תוספת למלה, (הוא קרוב יותר לשורה שמעליה, ולא ברורה משמעותו). לפי הנוסח הנדפס יהיה התרגום: שפע לעצמי בעודי מעבירה אותו [הלאה]

[2989] בשולי כתב-היד בצדי השורות צוין סימן +, אולי לשם השמטה. ודומה שכאן תחילת הקטע המושמט.

[2990] הכוונה כנראה לריקנאטי, ולשאר המקובלים העבריים.

[2991] prostatus , כך בכתב-היד. ובדפוס, בטעות, protestatus. לא ידוע לי המקור לכך.

[2992] עד כאן הקטע המסומן. דומה שהוא מתכוון לקטעים הקבליים אודות שתי צורות האות נון.

[2993] תה' קמה.

[2994] בבלי, ראש השנה כא ע"ב: 'חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר [תה' ח, ו] "ותחסרהו מעט מאלהים"'. לעניין זה חוזר אג'ידיו להלן בעמ' 205, 214.

[2995] שמות כג, יט (וכן שמות לד, כה; דב' יד, כא): לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. אבות הכנסייה פירשו את הגדי שבפסוק על ישו (כך כבר אוגוסטינוס, שדבריו מובאים בגלוסה אורדינריה על שמות כג, יט), ולפירוש זה יש הד בכתבי המקובלים העבריים, שהפכוהו לעניין אנטי-נוצרי. ראה: Jonatan M. Benarroch, '"Christum qui est Haedus Iudaeis, Agnus Nobis" – A Medieval Response to the Patristic Exegesis on Exod. 23, 19', Journal of Religion 99,3 (2019), pp. 263-287 .

[2996] וי' כו, מב: וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. למעשה אין זה המקום היחיד שבו נכתב יעקוב מלא. ומפרש כאן רש"י: 'בחמשה מקומות נכתב מלא ואליהו חסר. בחמשה מקומות יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו'. את הואו שביעקוב שכאן דורש גם הזוהר בח"א קיז ע"א; קיט ע"א ועוד, ומוצא בה את ספירת תפארת, כמו אג'ידיו בהמשך.

לא אבזה ולא אדחה אותך כליל,[2997] כדי שילַמד, שבאמצעות הבן, 'נפלה',[2998] יש לספק את שני הדברים, גם לדחות את הסינגוגה העתיקה, גם אותי החדשה לנשא ולהגדיל, בשפע החדש המתקבל מ'בינה' אל 'ואו תפארת',[2999] [עמ' 198] דודי, שנעשה אז מלא ביותר, עשיר ביותר, גדוש ביותר, כזה שמעולם לא נתגלה למשה.

ולפיכך את הגדולה של ה'ואו' הזאת, של יעקב וישראל ביטאה הבתולה שלי במלה הראשונה של המזמור החדש. באומרה: תגדל נפשי את ה'.[3000] אני, בשותפות נפשית עם המשיח העומד להיוולד, בקבלי את המאמר ואת 'תפארת' עשיתי אותו עצמו לגדול באותה גדולה אשר אותה, לפי עדות הארמיים, מעולם לא היה עתיד לקבלה אלא בביאת המשיח.

סוף עושה אני ל'נון', שיש לה כה הרבה עניינים לדון בהם, שלא יוכלו להיאמר אלא בהרבה ספרים. דרוש את הכתובים מבפנים ולא מבחוץ, תקרא בחלק גדול [של עניין זה]. עתה עלי לעבור במרוצה אודות האות 'סמך'.[3001] [בכתב-היד דף 205 ע"א][3002] שכן זו היא עיגול מוחלט מכל הצדדים,[3003] שגם אם דומה היא ל'מם' סגורה, בצד הגבוה יותר היא איננה דומה. ההיא[3004] שטוחה מצד זה, זאת עגולה בדיוק. בקו שווה מקיף סוגרת היא את החלל האמצעי. אך לסגור את כל האלהות של תשע העליונות זה ענייני: גם שאני מקבלת את האור ואת הזרעים שלהן כברֶחם, גם שאם תתאר עשרה מעגלים כסמל של עשרה עניינים אלהיים ותעמיד [זאת] בתכלית פנימיות 'כתר', אני, החיצונית מכול, גם מקיפה וגם מחבקת את כל הדברים. כפי שכתבתי על אודותי: אמתך במעגלך.[3005] ששם לא [כתוב] 'אמת', שהיא המידה חסרת הגבולות של דודי, אלא 'אמונה' אשר הולמת אותי, הבת, האחות, הרעיה.[3006]

לפיכך רעייתי. בלשון 'כלה' אני נקראת, שם שיש לו משמעות לא רק של רעיה, אלא גם של סגירה. ושכמו במעגל מכתירה אני[3007] חיבור[3008] גם של אורות אלהיים, גם של רוחות מבורכות ונשמות כלליות. בגלל דברים אלה, ועל-ידי הארמיים ועל-ידי השליח שלכם,[3009] שכינס אותי אל הגויים, כוניתי עיר שמיימית, ירושלים, אם. שכן האות 'סמך' כמו במעגל של חומות מבטאת ומעצבת אותי כמבצר המסוגר והעיר של כל הדברים.

2997 רי' כו, מד: וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם. פסוק זה, שני פסוקי אחרי הקודם, נידון בהרחבה בעמוד הקודם.

2998 כאן ככינוי למשיח, לפי 'בר נפלא' שנידון בעמוד הקודם.

2999 יעקב והאות ואו מציינים בקבלה את הספירה תפארת.

3000 זו שירת מרים הבתולה אם ישו לפי לוקאס א 46.

3001 בשולי כתב-היד נכתב: אודות האות 'סמך'.

3002 בשול העליון נכתב 'סמך' וכן ציור האות העברית והמספר 15 (שכן סמך היא האות החמש עשרה באלף-בית).

3003 במשמעות צורת האות סמך כעיגול מוחלט מרחיב ומעמיק אג'ידיו בראשית דיונו באות זו בספרון על האותיות העבריות. בתרגום עמ' 82.

3004 האות מם.

3005 תה' פט, ט: וֶאֱמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3006 כרגיל בספרות הקבלה 'אמת' מציינת את ספירת תפארת ו'אמונה' את ספירת מלכות.

3007 השוה ספר הבהיר, ס' 137: 'היינו כלה שמקושטת ומעוטרת ומוכללת בכל המצוות'.

3008 או: זיווג.

3009 לפי איגרת פאולוס אל הגלאטיים ד 26 (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

אך הכרחי הוא שתחזיר שני דברים אל הזיכרון. האחד הוא צירוף של שלוש אותיות: 'אלף', 'יוד' ו'קוף',[3010] המציינות יחידה, עשירייה ומאייה. ושמשמעויותיהן[3011] לעתים קרובות משתתפות ביניהן, ומשמשות זו במקום זו, כפי שלימדנו בעת העיסוק במספרים.[3012] שיתוף זה כלל לא יהיה באקראי, כפי שהראינו אז, אלא מתוך סיבה מסויימת, או של הפחתה או של הגדלה. אך מפני שקיימים קצוות[3013] אלהיים, דברים שכינינו עצות נצחיות בבניין,[3014] כשהם מוגדלים נקראים ששים, אם יותר יגדל זה – שש מאות, אם מעבר [לכך] – ששת אלפים. לבסוף עד שהמאות נובטות עד לאלפים, במצריים של אנשים,[3015] בסיני כתרים של המלאכים המגישים.[3016]

לפיכך בנוכחות אות 'סמך' זו, בשעה שתזדמן, עתה הרהר-נא באותם ששת עולמות הבניין, המקורות הנצחיים של העולם הזה. עתה [הרהר] בששים המלָכות,[3017] עתה במספרים אחרים, גדולים יותר שנוצרו, כפי שספרנו זורמים.[3018]

נותר דבר אחר שיש לאומרו. שאותו הלואי ועַמך היה רוצה לקרוע מתוך העניינים החודרים הפנימיים ביותר של התורה, כפי שהוא לוחם בחרב בעניינים שמעבר לנחוץ, וריקים מאור שמיימי ומחסד, כאילו במחשכים. זה דבר שבשום פנים ואופן לא היו עושים, לו הקשיבו לי בנושאי אל עמים ובכותבי אל העבריים שלי. אל תותעו, אומר הוא,[3019] בדוקטרינות שונות וזרות.[3020] שכן כל עוד החכמים הללו שלך הולכים בעיקבות הדוגמות של עמים עיוורים כש[הכתבים] הקדושים מועמדים במדרגה פחותה, מעדיפים הם בִיצה על פני השמיים, מחשכים על פני אור, שקר על פני אמת, מוות על פני חיים, את הרע על פני הטוב, את השטן על פני האל הטוב ביותר הגדול ביותר.[3021]

על אלה על אלה[3022] מקוננת אני אצל ירמיהו: אותי עזבו מקור מים חיים.[3023] [אני] אשר יצקתי את המים של שתי התורות, [מים] המטהרים נשמות, הקורעים מן המות המאמצים בחיים, המלהיבים את הלב הפגוע, את השכל.

[3010] בשולי כתב-היד נכתב באותיות עבריות: איק.

[3011] גם: כוחותיהן.

[3012] זאת הסביר אג'ידיו לעיל בעמ' 127-138.

[3013] או: גבולות; או: תכליות.

[3014] שש הקצוות המנויות בספר יצירה, נתפרשו בקבלה כשש המידות המהוות את ספירות הבניין.

[3015] שמות יב, לז: וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף.

[3016] בבלי, שבת פח ע"א: 'בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע [לפי שמות כד, ז] באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע'.

[3017] שה"ש ו, ח. האות ס' מציינת את המספר ששים.

[3018] או: בעודנו זורמים, או: את [המספרים] הזורמים.

[3019] בעל האיגרת אל העבריים, שמוצג כאן כמייצג את השכינה.

[3020] אל העבריים יג 9. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3021] לאל הטוב ביותר הגדול ביותר, נוסחה לטינית קלאסית פגאנית שאומצה בנצרות.

[3022] על אלה נכתב פעמיים בכתב-היד, ובדפוס פעם אחת.

[3023] יר' ב, יג: כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִלוּ הַמָּיִם. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

שכן תורת ה' שאין בה פגם[3024] היא המפנה את הנשמות מן החוש אל השכל, מן הנראים אל הבלתי נראים [עמ' 199] מן הנופלים אל הנצחיים, מן העולם הזה, אשר המשיח שולל שמלכותו היא ממנו,[3025] אל העולם שיבוא, שהוא גם אמתי ואף אינו נתון בצללים.
וכך זה עתיד לומר שהעיר לא תישמר נשארת כאן. אכן עתידה היא להיחקר, ובאיזה דרך תיחפש לימד הוא.[3026] כאשר [פקד] להעניק את כל העבודה לשתי התורות, פקד להימנע מן הדוקטרינות הזרות.
[3027]אל דברים אלה אשוב ברצון לעתים קרובות. כי מאחר שהלימודים הטובים פותחים את דרך החיים, ועד כדי כך נפוץ הוא נגע הלימודים ההרסניים,[3028] עד שאף אחד כמעט לא יאמץ את הדוקטרינה האפוסטולית.[3029] אך מים גנובים ינעמו,[3030] שבהם כל אחד, כמנהג הקיכלים,[3031] מכין מוות לעצמו.
[בכתב-היד דף 205 ע"ב][3032] דבר אחר שעליך להרהר בו כבר הזכרתי. הוא שהאות 'סמך' בנושאה לפניך סוד גדול של העניינים האלהיים, רגילה היתה להיקרא בכתבי הקודש על-ידי החכמים באופן מרובע. האופן האחד הוא הפשוט, והמורגל מאוד בכל מקום: כאשר צורה זו נכתבת באותו גודל שבו רגילות להיכתב שאר האותיות על-ידי ההמון. האופן האחר הוא כאשר היא מוקטנת נכתבת בין האחרות, גם הקודמות כמו הבאות אחריה, קטנה הרבה יותר. האופן השלישי כאשר לעומת זאת היא מצוירת גדולה יותר. ושזה קורה לא פעם אחת אלא שוב, גם אני קבעתי וגם האבות שמרו והפיקו לזיכרון בספר 'מסורת'.
האופן הפשוט הוא נקרה בכל מקום. השני שבו מצוירת היא זעירה, על ידי דויד במזמור: הסתירני בסוכתו,[3033] במקום ש'סוכה' על-ידי אות זעירה, פחותה מן האחרות, נלקחת למזל טוב.[3034] [סמך] גדולה במקום שלישי בספר במדבר במקום שכלב את המרמור שהתעורר מפחד הענקים, גם משקיט וגם מסיר.[3035] המקום הרביעי הוא בעקב ספר 'קוהלת', שאותו

[3024] תה' יט, ח: תּוֹרַת ה' תְּמִימָה. לפי תרגום הוולגאטה. שאין בה פגם, תואר זה משמש גם לתאר את לידת הבתולים של מרים אם ישו.

[3025] יוחנן יח 36 (בתרגום דליטש): ויען ישוע ויאמר מלכותי איננה מן העולם הזה.

[3026] אולי הכוונה לצפ' א, יב: וְהָיָה בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלִַם בַּנֵּרוֹת וּפָקַדְתִּי עַל הָאֲנָשִׁים הַקֹּפְאִים עַל שִׁמְרֵיהֶם הָאֹמְרִים בְּלִבָּם לֹא יֵיטִיב ה' וְלֹא יָרֵעַ.

[3027] מכאן ועד סוף העמוד בכתב-היד, נכתבו הדברים צפופים בשול התחתון ובשול השמאלי, ונראים כהוספה.

[3028] perniciosorum . כל בכתב-היד. ובנדפס, בטעות, perniciosor.

[3029] כלומר את תורת השליחים.

[3030] משלי ט, יז: מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם.

[3031] אינני מכיר מקור לכך.

[3032] בשול העליון כתובה בעברית האות ס, וכן שמה בתעתיק.

[3033] תה' כז, ה: כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכָּה. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3034] בפירוש מנחת ש"י, האוצר הגדול של מסורות האותיות לר' ידידיה שלמה רפאל נורצי, על הפסוק דלעיל נאמר: 'כי יצפנני בסכה - בריש מס"ג [= מסורה גדולה] באלפ"א בית"א. מאותיות קטנות ס' כי יצפנני בסכה ולא מצאתיה קטנה בשום ספר גם לא בנוסח א' כ"י מאותיות קטנות ומ"ש [= ומה שכתוב] במקרא גדול בריש ספר ויקרא ס' יצפנני בסכה טעות הוא'. דומה שפירוש קטנות האות על מזל טוב הוא חידוש של אג'ידיו. מקום נוסף שבו מציינת המסורת ס' זעירה (ושם גם מנחת ש"י מודה על כך), הוא במלה 'בסופה' בנחום א, ג: ה' בְּסוּפָה וּבְשַׂעֲרָה דַּרְכּוֹ.

[3035] במ' יג, ל: וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. ובמנחת ש"י על אתר: 'ויהס - בספרים מדויקים כ"י [= כתב יד] אין הסמ"ך רבתי גם במסרה גדולה ליתי. ואיתא בדוכתא סמ"ך סוף ספר קהלת [כדלהלן] אכן בנוסח אחר כ"י מאלפ"א בית"א רבתי איתא, וכן בתיקון ס"ת ישן. כי יכול דין לחוד מלא וא"ו באורייתא'.

מכנים אתם אקלסיאסטס, ששם מדובר על תכלית הדברים, תכלית בלשון הקודש נקראת 'סוף'.[3036]

ובאותו מקום רבי אליעזר בשוטחו את המספר הסודי,[3037] אומר ש'סוף' סופר 'עולם', עולם,[3038] ואת הסמך הגדולה יש להביא כעניין [שנוגע] לעולם גדול ועצום, אשר עשה את [העולם] החושי הזה שלכם, והיה יכול להוציא [עולמות] אחרים לאין מספר. 'סמך' מורה אפוא עולם גדול שיש להביט אליו מלמטה,[3039] כמי שאינו רק היוצר של [העולם] הזה שלכם, אכן הוא התכלית[3040] הסופית והטובה ביותר.

כבר שוטחת אני לך, קיסר, את הסוד, [כי אתה] האחד שאותו בחרתי, שאפתח לו את שני חוגי הארצות. 'סמך' שנרשמת בשיטה הפשוטה, תציין אור פשוט זה, כאילו טבעי, שהושטתי לעולם לפני אברם והתורה. [סמך] קטנה [תציין את האור] שאותו מסרתי בסיני למשה ולתורה הישנה. [סמך] גדולה [תציין את האור] שאותו במקום שלישי [מסרתי] למשיח.

העם שהילך במחשכים ראה אור גדול.[3041] הרבה יותר גדול עתידים אתם לראות בסוף הדברים העתידי. לפיכך קוהלת ב'סוף', סוף, הניח 'סמך' גדולה אודות התקוה המדהימה. מבטיחה היא את שתי התורות, גם של הדורשים וגם של השומרים, את האור שאינו של מספר השביעייה ולא של השמינייה אלא של התופסים באופן שהושלם לחלוטין את כל העשר, ואת [האור] שאינו נפסק אשר לעולם העתיד, ו[האור] הבלתי משתנה ומאושר מאוד מאוד.

קטנה אני בדויד, שאותו תמיד אימנתי במלחמות, בשנאות של חיצוניים וביתיים, ולפיכך תמיד הפחתי [בו] הימנוני תלונה, לפיכך בתהילים החדרתי 'סמך' קטנה. אך לשלמה, בהיותי מלאה יותר, עשירה יותר, נדיבה יותר, פתחתי, ככל שמותר, עתות פנאי קדושות, נישואין, אהבות, את תענוגותי עם הדוד, את קולות האוהבים הנשמעים ומוחזרים לאחד בשיר הכלולות[3042] המוזמן לחדר המיטות[3043] של המלך. ולפיכך בספרו[3044] קבעתי 'סמך' גדולה, מעין סימן עליון של דברים אנושיים, שאליו מגיעים אלה אשר שוכנים בעירי זו, שאודותיה אצל זכריה [נאמר] שאני, 'סמך', אהיה מקיפה וחוגרת את עירי ליושבים.[3045] [עמ' 200] כלומר לדורשים נכונה את האורקלים שלי ולשומרים כראוי אהיה, אומרת

3036 קהלת יב, יג: סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. ובלשון מנחת ש"י על אתר: 'סוף דבר - סמ"ך רבתי. ובמסורת הברית הגדול [הוא ספרו של ר' מאיר אנגיל על סודות המסורה] לרמוז שהסמ"ך הזה יש בו סודות עמוקים ונעלמים וגדולים ואינם נגלים כי אם לברי לבב וליודעי חן'.

3037 ספר של ר' אליעזר העוסק בסודות האותיות והמספרים ונעלם ממני, נזכר גם לעיל, ראה בעמ' 189 ובהערה שם.

3038 המילה סוף עולה בגימטריה 146, וכן עולם. המקור שממנו מצטט אג'ידיו נעלם ממני.

3039 או: שיש לחשוד בו.

3040 או הסוף, שהיא המלה הנדרשת מן הפסוק.

3041 יש' ט, א: הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל. בהתאם לתרגום הוולגאטה. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

3042 כינוי לספר שיר השירים.

3043 המלים חדר המיטות (thalamus) ושיר הכלולות (epithalamium) נגזרו שתיהן מאותו שורש יווני.

3044 קוהלת.

3045 לפי זכריה ב, ט: וַאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נְאֻם ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. על האות סמך כסמל לחומות ירושלים מדבר אג'ידיו גם ב'ספרון על האותיות העבריות' (בתרגום עמ' 82), בהסתמכו על ספר התמונה.

אני,[3046] 'סמך' לא קטנה ולא ריקה, אלא גם גדולה וגם מלאה, וכן, כפי שהוא אומר בעצמו,[3047] חומה אשית. של האש המדמה נשמות אלה ושורפת אויבים, ומציקים מבעירה. אודות הסמך הקטנה שיש להפיצה באסיה, קרא בירמיהו.[3048] אודות האחרת, שיש לקוממה באירופה שלך ותחת שלטונך, ראה עובדיה,[3049] ראה תהלים על אדום,[3050] ובמקומות רבים בנביאים אחרים. שתמצא אם את התורה תדרוש באמצעות אנשיה, ולא באמצעות סופיסטים, שנרחבת ביותר, מושלמת ביותר, ברורה ביותר היתה הנבואה.

משם שאל המנטובאי[3051] את האפשרות שיש לקומם את עיר אסיה שנחרבה[3052] ואת הממלכה, אף זו הנצחית, באירופה ליד הטיבר הטוסקי,[3053] על-ידי הפליטים מן החורבות האסיאתיות. אודות השליחים שלי אומר הוא: בחרו נסיכים זרים.[3054]

[בכתב-היד דף 206 ע"א][3055] באותו מקום שם היתה נופלת 'סמך' ההקטנה, מתנשאת היתה הגדולה, היותר מאושרת והיותר נהדרת. ולפיכך, במזמור שבו נופלת האות 'נון',[3056] באה בעקבותיה 'סמך', המציינת סָמך ותמיכה.[3057] כי את 'נון' הנופלת באסיה, 'סמך' העיר הגדולה, שבמלכותי נכבשה[3058] ונוסדה, את זו שחזרה לחיים השיבה על מכונה, בשעה שכבר מותר לקומם את מלכויות עירנו שנחרבה. ומאחר שהפיצה קודם את 'נון', 'סמך' השיבה ושיקמה.

בכל עת שהייתי כחומה של אש, המציל מכל הניגודים[3059] אלי תמיד היה צועק, אם רק היו נפגעות המידות, אם לא חמדנות, לא אי-צדק, לא נשך, לא תאוה, מותרות, הידבקות ביתר, לא דם שפוך. ומאהובה ושומרת ונוצרת היה עושה[3060] שנואה, אויבת, מתקיפה.

וכמו שאותך אני מנצלת להצגת שני העולמות, כך ניצלתי את צבאך לשם [הצגת] פשעים שאין לבטא, ובראש וראשונה היבעתי את נקמת הדת שנזנחה או יותר נכון בוזתה.[3061]

3046 או: אומר הוא. בכתב-היד כתובה המלה בקיצור, שאפשר לפרשו לכאן ולכאן.

3047 בפסוק שבהערה דלעיל.

3048 לא ברור לאיזה פסוק הכוונה.

3049 עו' א, כא: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה.

3050 תה' ס, ב י יא; פג, ז; קח, י יא; קלז, ז.

3051 הוא המשורר וירגיליוס שנולד ליד העיר מנטובה שבאיטליה.

3052 אצל וירגיליוס היא טרויה, ובמחשבת אג'ידיו גם ירושלים.

3053 מקורו של נהר הטיבר הזורם ברומה הוא בטוסקאנה ארץ האטרוסקים.

3054 איינאיס ח שורה 503. אג'ידיו, כמו רבים אחרים ברנסאנס, מייחס לורגיליוס, שנפטר לפני הולדת ישו, נצרות בלתי מודעת.

3055 בשול העליון של כתב-היד נכתב בתעתיק 'סמך' 15 'עין' 16. עם סרטוטים המכילים את צורות האותיות העבריות, ועוד.

3056 הוא מזמור קמ"ה, בתהילים, שכתוב בסדר אלף בית, שבו חסרה (בנוסח העברי) האות נון. עניין זה ומשמעותו אצל אג'ידיו מוסבר לעיל באריכות רבה בדיון באות נון.

3057 תה' קמה, יד: סוֹמֵךְ ה' לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים.

3058 הכוונה אולי להפיכת העיר לנוצרית או לביזת רומי בשנת 1527, שעליה הוא מדבר פעמים אחדות, כמובא לעיל בהערה עמוד 105.

3059 הכוונה אולי לספירת תפארת שמכריעה בין חסד לדין.

3060 faceret . כך בכתב-היד. ובנדפס: facerent.

3061 הכוונה לביזת רומי בשנת 1527.

כשהגיעו לשם[3062] כדי לבזות את מי שעוסק בקודשים. מי שיאסוף מכל צד אוצרים עצומים, הוא לבדו ייקרא ויוחזק [על ידיהם] כחכם ביותר.
על האות 'עין'.[3063] עתה יש לעשות דבר מה בנוגע לאות 'עין', אשר במספרים מציינת שבעים. לה מהדברים שעולם מן הארץ מוקדש היין, בשל סמל סוד המספר. שכן 'יין', בלשוני נקרא יין, בהחזיקו שני 'יודים' ואת האות 'נון', שעולים שבעים.[3064] לאלה מתאימים שבעים אומות בארץ, וכן השרים המושלים עליהם באותו מספר. חוץ מזה שבעים הם הממונים על המשפט בישראל, שאודותיהם מצוי ספר ב'תלמוד' בשם 'סנהדרין'.[3065] וכן באותו מספר הדוגמה לאלה, המלאכים יושבי הראש במשפטים האלהיים, מספַר שאותו ציוויתי לחקות, כאשר הפקדתי בידי האומה העברית בחירה [של שופטים] במספר כזה.
בעצת אדם ברברי, יתרו חותן משה,[3066] אות זו נשאה חן בעיני במידה כזאת, עד שאותה לבדה בחרתי כבת-לוויה בסיני, ביום החתונה וביום שמחת לבי, כפי ששר המלך שלמה המשורר שלי.[3067] שכן שעשועי עם בני האנשים,[3068] ולא הותר קודם אף פעם, מה שניתן אז. שכן קודם לכן הייתי עם אברהם לבדו, ואז עם אחר – יצחק, אחר כך עם יעקב. קודם באמצעות שנים-עשר,[3069] אחר כך באמצעות אות זו 'עין',[3070] ושבעים הנפשות.[3071] בשל אלה ציוויתי שייכתב על-ידי משה: כשחילק העליון את הגויים, קבע את גבולות העמים לפי מספר בני ישראל.[3072]
אז הוגדל תענוגי באופן נרחב קצת יותר. כי דבר שקודם לא קרה, את שבעים הנפשות אימצתי לי. אותן אחרי שחיבקתי, טיפחתי, הארתי, מילאתי ובנופלי לתוכן, מאחר שלמצריים ירדתי, גם מנהיגה וגם בת לויה [עמ' 201] הייתי.[3073]
אך בהר סיני מותר היה ליהנות באופן כלשהו לא במעטים, לא בשבעים, אלא בהמון לאין שיעור, כלומר זורם [הדבר] בשפע אל שעשועי בני האנשים.[3074] את עצמי נתתי, הצגתי, מסרתי, כדי שבי, ככל שמותר הדבר לבן תמותה, ייהנו אותם מאושרים ביותר. שם נזקקתי

[3062] Ubi eo ventum . לשון זו נמצאת בספרו של יוליוס קיסר, המלחמה הגלית א, 43. מדובר שם על שני מחנות אויבים הנושאים ונותנים 'בעמק שוה'.

[3063] כותרת זו נכתבה בשולי כתב-היד, עם סימון למקומה זה, שבאמצע שורה. בדפוס נוספה היא ככותרת לפסקה חדשה.

[3064] יין בגימטריה 70 = ע. בבלי, עירובין סה ע"א: 'כל המתיישב ביינו יש בו דעת שבעים זקנים יין ניתן בשבעים אותיות וסוד ניתן בשבעים אותיות נכנס יין יצא סוד'.

[3065] מסכת סנהדרין קרויה על שם הסנהדרין המונים שבעים איש.

[3066] בעצת יתרו נבחרו שופטים, הם הסנהדרין. שמות פרק יח.

[3067] שה"ש ג, יא: צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ. בהתאם לתרגום הוולגאטה. ובבבלי, תענית כו ע"ב: 'ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש'.

[3068] משלי ח, לא: וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת בְּנֵי אָדָם. לפי תרגום הוולגאטה. פסוק זה הוזכר לעיל כבר פעמים רבות, ראה לעיל עמ' 129.

[3069] הם שנים עשר בני יעקב.

[3070] אולי בנוסף למספר הצאצאים (שנים עשר ושבעים) רומז הוא כאן גם לשם יעקב, שמצויות בו האותיות יב וכן ע.

[3071] בר' מו, כז: כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים.

[3072] דב' לב, ח: בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לפי תרגום הוולגאטה. מספר הפרק נרשם בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3073] ירידת השכינה למצריים מתוארת בזוהר בראשית ספר שמות, הכרך השני של ספר הזוהר.

[3074] כדלעיל.

ליוצר כפול השש של ההגדלה המופלאה,[3075] ומחוברת הייתי כלל לא למעטים יותר מאשר לשש מאות אלף.[3076]
ומאחר שאהובי לי ואני לו,[3077] אינני יכולה לתת לו מכאן דברים רבים אלא אם כן יתן הוא לי קודם לכן. ואני אינני מחברת את עצמי באותם כבלים של אור, אם הוא לא יחבר עצמו אלי קודם לכן.
[בכתב-היד דף 206 ע"ב][3078] אם אנכי באלפים כה רבים של מאורות התקשרתי עם בני תמותה, צא וחשב את גודל השפע שבו מחובר אלי דודי. ולפיכך שעשועי להתחבר עם בני האנשים.[3079] דבר זה יכול להיראות כטיפשי או מופרך או ראוי להערצה,[3080] גם מפני שלכל אחד לתענוג הוא לפעול את הדבר אשר מתאים לו לפעול; גם מפני שנעים הוא ביותר לתת, להעניק, לרומם, להעשיר אחרים; גם, במיוחד, מפני שכדי שאוכל להיות לכם נדיבה מאוד, יש צורך שדודי יחובר, ידבק ואף יהיה מעורב עם האמת הנצחית של השעשוע הפרטי שלי,[3081] אתי, עם מאורות, שעשועים, תענוגות שאי אפשר לספר. בקרב אותן שמחות, אותה חדוה, אותו אושר של נישואים קדושים, במשך היום כאשר התהלכתי עם כל אותו עם, בעודי ממלאת, מזריחה, מאירה, אך [גם] בלילה, כלומר באותו חדר כלולות מוסתר מכול, שם מזדווגת הייתי עם הדוד, בסוד אשר אסור לאיש לדבר [בו].
'עין' היתה נכנסת אתי כבת לוויה אל תוך שבע העשיריות,[3082] לבדה היתה באה בעקבותיהן,[3083] לבדה היתה מוזמנת, לבדה היתה בוחנת סודות. לפיכך מזמינים היינו באופן נפרד את מספר הזקנים הנבחרים של אותה יוצאת דופן,[3084] מספרים [להם] דברים פנימיים שאסור לדבר לאחרים, פותחים נסתרות שאין להפיצם לאף אחד מן האחרים, [נסתרות] שלא הופקדו לא לניירות, לא לציבור, אלא רק למי שנכללו באותו מספר, היינו מפרשים [להם].
ראה, האם אות זו היתה בת הלוויה היקרה לי ביותר? כי את סודות דודי סברתי שאין לגלות לאף אחד אלא לה ולמספר שלה. ולימדתי את סימני אותם סודות, שנרשמו בשלמות באותיות ובכתרי האותיות בתורה ובנבואות. אכן דברים אלה איש אינו יכול לשער או לעקוב אלא מי שקיבל על-ידי או על-ידי ה'עין' שלי, כלומר השבעים שלה, או מי ששאב מדברים אלה על-ידי אותם שבעים.
חוץ מזה 'עין' מציינת שני דברים: עין [רואה] ומעיין. כי שבעים הזקנים זומנו כעיניים אלהיות שיתבוננו באור המעיין האלהי. תקרא אות זו בדברים גדולה, באיוב שונה. שם:

3075 הוא האל הזכרי הקבלי, בעל שש הקצוות, או (גם) משה.

3076 במ' יא, כא: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד (בדיו בצבע שונה) ובדפוס.

3077 שה"ש ב, טז: דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

3078 בשול העליון בכתב-היד נרשם: 'עין' 16.

3079 כדלעיל.

3080 השכינה נוקטת כאן בסגנון אנושי מופלג, וגם לדוד האלהי מייחסת תכונות מאוד אנושיות.

3081 או: אמת נצחית, השעשוע הפרטי שלי.

3082 ע' מספרה שבעים.

3083 או: בעיקבותי.

3084 הכוונה לשבעים הזקנים הנזכרים בשמות כד, ט; במ' יא, טז-כה.

שמע ישראל ה' אלהיך ה' אחד.[3085] כאן 'עין' קטנה, ננערו רשעים ממנה.[3086] שם גדולה,[3087] בגלל השבעים אשר הוזמנו אל הסודות, כאן קטנה בגלל אלה אשר נזרקו משבעים הסתרים. אך קיימים, עם כל הרשעים, גם אלה שאותם מכתימות תורות חיצוניות וזרות, וגם במיוחד, לפי עדות השליח,[3088] אלה שאותם מכשילה הפילוסופיה הריקה והנמהרת.

לא אשתוק בנוגע לאותו מקום נסתר במזמור,[3089] שאותו הזכרנו קודם,[3090] במקום שחזיר מיער,[3091] במלה יער, האות עין תלויה מעל שאר האותיות, כאילו נשקלה באמצע כל המזמורים,[3092] למיסתורין של העיר רומא, ששם, כפי שהארמיים דנים [בכך] בהרחבה, עתידה היתה להיות מלכות ישראל, העתידה להתאים למלכות הרביעית של דניאל.[3093] כי אם יראו אוהביה ושונאיה של העיר רומא, ההם [עמ' 202] יאהבו ביתר להט, ואלה לא זו בלבד שלא יגרעו, אלא כפי שעל ידי נבחרה היא להיות ראש חוג הארץ, יאהבו, יעבדו ויעריצו.

אות זו, אף שהיא מונחת בשם המשיח שלי, כעדות המלאך שהעניק לו את השם מישועה,[3094] אצל היוונים והלטינים נחסרה.[3095] אלה אשר נוכריים הם וברבריים באשר לאותיות הקדושות, אינם מסוגלים את שמו, אף שהוא מעל כל שם, לא לכתוב ולא לבטא. שכן שמו הוא יהושועה, כולל בתוכו את השם הגדול שם האל,[3096] שעליו להימסר למשיח לבדו מבין בני התמותה, ובעצם העבריים כותבים [זאת].

[בכתב-היד דף 207 ע"א][3097] ועתה האות 'פא' מציינת שמונים כפי ש'עין' הקודמת היא שבעים, שתיים אשר כמו שני שמות גדולים, כלומר כוחות של הגדולה האלהית

[3085] דב' ו, ד: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. בשולי כתב-היד כתובה גם המלה שמע בעברית עם ע גדולה, ובדיו בצבע שונה. שינוי הנוסח אלהיך במקום אלהינו אינו נמצא בתרגומי הווגאטה והשבעים, ונראה כשגיאת המחבר.

[3086] איוב לח, יג: לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וְיִנָּעֲרוּ רְשָׁעִים מִמֶּנָּה. לא לפי נוסח הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. לפי המסורה האות עין במלה רשעים נכתבת תלויה, ולא קטנה (ואכן קודם כונתה שונה).

[3087] בפסוק שמע ישראל האות ע של המלה שמע נכתבת גדולה.

[3088] כמובא לעיל בעמ' 100.

[3089] תה' פ, יד. מספר המזמור (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3090] בעמ' 148, ושם מוסבר עניין העין התלויה, והקשר שלה לשבעים האומות ולרומא.

[3091] בדפוס נכתבה כאן המלה בכתיב silva ובהמשך sylva. אך בכתב-היד בשני המקרים: sylva.

[3092] האות ע' של מיער נחשבה לאמצע ספר תהלים, כמובא לעיל בעמ' 162.

[3093] כדלעיל בעמ' 109.

[3094] לפי מתיאוס א 20-21 (בתרגום דליטש): והנה מלאך ה' נראה אליו בחלום ויאמר: אל תירא מקחת את מרים... והיא יולדת בן וקראת שמו ישוע כי הוא יושיע את עמו מחטותיהם.

[3095] גם בספרון על האותיות העבריות (בתרגום עמ' 34), מתלונן אייגידיוס על כך שהאות עין חסרה בלשונות אירופה אף שהיא חלק משם המשיח.

[3096] לפי ספרו של רויכלין De verbo mirifico, השם יהשוה כולל את שם ההויה עם שמו של ישוע, וכך גם יהשועה.

[3097] בשול העליון של כתב-היד נכתב 'עין' 16, וכן האות ע בעברית, ונמחק, ובצד זה נכתב 'פא' וכן בעברית והמספר 17 (פא היא האות השבע עשרה), תעתיק שם האות והמספר 17 נכתבו גם בשולי הימני של הדף, מול השורה הראשונה. בדפוס נוספה בראשית השורה הכותרת: האות פא, שאיננה בכתב-היד.

הגדולה,[3098] חילקו ביניהן באופן כללי[3099] את העולמות הללו הכוללים העליונים, אשר זוהרים בתוך האל.
אותן שתיים אימצו להן שלישית כחבֵרה, את 'יוד', וכמו למועצה משותפת, כמו שעשו הטריומווירים של רומא,[3100] [שקשרו קשר] בנוגע תפיסת השלטון, כך קשרו אלה בנוגע לפלישה אל כל יכולת אלהית, איזור, עמידה. 'עין'[3101] הראשונה, בנושאה לפניה את השבעים, בהעמידה את חוק שבע העשיריות השייך לה, פלשה אל הבניין של שבע התחתונות. 'פא'[3102] בנסותה גבוה יותר אל 'בינה' השמינית,[3103] עולה אל העולם אשר קודֵם[3104] ונחשב יותר. 'יוד' אות העשיריה עפה על כנפי הרוחות,[3105] ועד העשירית והזהה עם העליונה והגבוהה מכולן מביאה את עצמה.
וכמו שחילקו את האיזורים האלהיים, כפי שאמרתי קודם, כך הנחילו לעצמן את כל מהלך ההשגחה. כי 'עין' עם הבניין שלה, שלטה על חוג הארץ עד [זמן] המשיח. 'פא' השמינית תפסה את הטיפול בתקופות המשיח. 'יוד' העשירית המאושרת ביותר אז מגיעה, כשהיא כופה סוף לכל הרשעים, בעת הדבר ששרתי במזמור: יתמו חטאים מן הארץ.[3106]
ה'עין' של התורה, של השביעייה, והאות של העבריים, אשר בניין גרידא מציינת, עד הרקיע השלישי,[3107] כלומר עד ה'ספירה' השלישית, אשר היא 'בינה', איננה חודרת.[3108] ולפיכך, גם אם בהתחילה מאברהם נעלה את השאול בפני הצדיקים כשהיא מגינה מפני רע קיצוני, בכל זאת את הרקיע לא פתחה, למען ישיגו אלה את הטוב העליון.
'פא' השמינית, אשר, כפי שלימדתי, מיוחסת למשיח, היא היחידה שלא רק פתחה את הרקיע, אך גם את אוצרות אותה שמינית, אשר ליורד[3109] שלישית היא, השפיעה על אותם שליחים. הפכה אותם לכמו אלים, גרמה [שיהיו] מבזים של אוצרות, תענוגות, יכולת, כיבודים ועניינים אנושיים, ולבסוף גם של החיים עצמם. מילאה ברוח כה רבה, עד שלא הכילה [זאת] יהודה ואסיה. זַרזים כה גדולים של מלאוּת שלחה פנימה, עד שפרצו מיהודה גויים, עמים, פלשו לארצות חיצוניות, כדי שהברקים האלהיים את חוג העולם בכללו ישוטטו, יניעו, יכבשו בסערה.

[3098] או: כוחות גדולים אלהיים של גדולה.

[3099] או: בדיוק.

[3100] יוליוס קיסר, פומפיאוס וקראסוס (הטריומוויראט הראשון), חילקו ביניהם (במאה הראשונה לפני הספירה) גם את השלטון ברומי וגם את איזורי העולם שכבשו הצבאות הרומאיים.

[3101] בכתב-היד מעל השורה כתובה האות גם בעברית. בשולי כתב-היד מול השורות הבאות, שורטטו שני קווים מאונכים מקבילים, ובצד הקו הראשון נכתבו מלמעלה למטה האותיות העבריות י פ ע, ובצד הקו השני נכתבו הן בסדר אחר: ע פ י.

[3102] בכתב-היד מעל השורה כתובה האות גם בעברית.

[3103] octavam , ובנדפס octava. בכתב-היד האות m, הנצרכת כאן, מסומנת בקו עליון.

[3104] מעל מלה זו (praecedit) נכתבה בכתב-היד המלה anteit, שפירושה הולך בראש, ובנדפס הוספה כאן בסוגריים.

[3105] לפי תה' יח, יא: וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעָף וַיֵּדָא עַל כַּנְפֵי רוּחַ. בדומה (בקירוב) לתרגום הוולגאטה. הפסוק נבחר גם כי המלה יעף שבפסוק מכילה את האותיות הנדרשות ע פ י.

[3106] תה' קד, לה. בהתאם לתרגום הוולגאטה. מספר הפרק כתוב בשולי כתב-היד ובדפוס (הציון הוא 103/4 מה שרומז כנראה גם למספור הוולגאטה וגם למספור העברי).

[3107] בשולי כתב-היד נכתב כאן: הרקיע השלישי של פאולוס. ובוודאי הכוונה לדברי פאולוס באיגרת השנייה אל הקורינתים, יב 2-5, ששם מתאר הוא אדם (לדעת רבים פאולוס מתכוון אל עצמו) שנחטף אל הפרדס של הרקיע השלישי.

[3108] או: לא חדרה.

[3109] כלומר, בהסתכלות מלמעלה למטה.

יתרה מזאת. לא 'עין' ולא כל שכן איזו שהיא מהאותיות האלהיות לא היתה מסוגלת לכך שגוף המשיח שנהפך לאור יעלה לרקיע, יוביל אתו שלל שנחטף מעולם המתים,[3110] שיפתחו את דלתות מלכותי לשכיר החרב המצטיין[3111] ולגדודי נשמות הצדיקים.

האות 'פא' היתה זאת שבאותו זמן, כפי ששרתי במזמור,[3112] כששוברו דלתות הנחושת של שוכני שאול והובלו הכבולים החוצה באופנים מתאימים, בסמכות חדשה ובלתי מוכרת שלטה בשערי מלכותי. הרימו, אומר הוא,[3113] שערים את ראשיכם.[3114] ואתם אשר הייתם כאילו מצומדים לקרקע תחת 'עין', עתה, שערי הנצחיים, פערו פה בממשלת 'פא', והינשאו.[3115]

במזמור אחר, פתחו לי שערי 'צדק'.[3116] שכן שם זה שם לי האב.[3117] בין שמותי הכל-כך מרובים אין [זה] האחרון. שכן ענייני בראש וראשונה הוא טיפוח מעשה צדק. וכך בשעה ששערי פתוחים, 'פא' [עמ' 203] בפנותה אל הנשמות החסודות, שלטה באותה סמכות, והיכנסו, אומרת היא, שעריו. באיזה שכר? באיזה מחיר? לא בלי וידוי,[3118] אשר, לפי עדות השליח, 'פא', כלומר הכרחי הוא שתתהווה בפה.[3119]

חקור שוב שלוש אותיות אלה, אשר הזכרנו קצת קודם לכן. 'עין פא יוד', אשר מתייחסות לשלושה מספרים סודיים אלה: שבע שמונה עשר. ש'עין' שלטה על חוג העולם בזמן התורה, 'פא' [בזמן] המשיח, 'יוד' [תשלוט] באושר של התקופה שתבוא. ש'עין' הביאה לבני תמותה את חלק המתנות האלהיות, כאשר בסיני נתנה את כמות האור אשר דחה את מחשכי הטעות ואת זוהמת[3120] הנחש,[3121] אך לא את כולה ולא בכל מקום. 'פא' [בזמן] המשיח, בכל מקום אך לא את [הזוהמה] כולה. שכן המוות, גם של הגוף וגם של הדעת

[3110] המלה הננקטת כאן היא Orcus המשמשת בעולם הפגאני. הרעיון שישו בתחייתו העלה אתו נשמות חוטאים מן השאול מצוי אצל אבות הכנסייה.

[3111] לוקס כג 39-43. האיש מכונה latro שפירושו גם חייל שכיר חרב וגם שודד, אף אג'ידיו מחזיק בבירור בפירוש הראשון, כמוכח משם התואר antesignanus, שתורגם מצטיין, אשר שייך לתחום הצבאי, וכן מן הגדודים הנזכרים אחר כך.

[3112] הכוונה כנראה לתה' קז, י-טז: יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל... יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק... כִּי שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדֵּעַ. בשולי כתב-היד נזכר פרק זה וכן מזמור סח (שניהם לפי מספור הוולגאטה), ככל הנראה בשל פסוק יט, עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן יָהּ אֱלֹהִים. גם פסוק זה פורש על עניין הנשמות שהעלה ישו בעלייתו, והובא באופן דומה לעיל בעמ' 115. גם בנדפס צויינו שני הפרקים, וכאן הוסף גם המספור לפי הנוסח העברי.

[3113] הכוונה כנראה לישו שהוא שאמר, לפי אג'ידיו פסוק זה בעלותו למרום.

[3114] תה' כד, ז ט: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם. לפי נוסח הוולגאטה שלפי העברית (עם גיוון לפי הנוסח שלפי השבעים). הפרק, לפי מספור הוולגאטה, מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3115] לפי המשך הפסוק, תה' כד, ז, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם. לפי נוסח הוולגאטה לפי נוסח השבעים (בשינוי זעיר).

[3116] תה' קיח, יט. מספר הפרק, לפי מספור הוולגאטה, מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3117] צדק רגיל בקבלה ככינוי לשכינה.

[3118] לפי תה' ק, ד: בֹּאוּ שְׁעָרָיו בְּתוֹדָה. בהתאם לנוסח הוולגאטה שלפי השבעים. מספר הפרק, בהתאם למספור הוולגאטה, מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3119] איגרת פאולוס אל הרומיים י 10 (תרגום דליטש): כי בלבבו יאמין האדם והיתה לו לצדקה ובפיהו יודה והיתה לו לישועה. בהתאם לתרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. שמה של האות פ נגזר כאן במפורש מפה, וכך צריך אפוא לפרש גם את הקטעים הקודמים.

[3120] גם: קצף.

[3121] בבלי, שבת קמה ע"ב-קמו ע"א: 'שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן'. וראה על כך גם להלן, עמ' 206.

באמצעות כח החטא, לא סולק. אך כאשר 'יוד' תתפוס את המלכות, היא תסלק את הזוהמה, גם בכל מקום וגם כולה.
[בכתב-היד דף 207 ע"ב][3122] אז, בעדות השליח, יקרה הדבר אשר האורקלים העתיקים שרו בבחינת עתיד: המוות נבלע בניצחון.[3123] כאשר הרעות [תיבלענה] לא באופן חלקי, כמו תחת 'עין' ותחת 'פא', אלא בכל מקום ומכל וכול.
מכאן המספר שבשעה ששלמה עומד לציינו אודות חלק האלהיות, תן חלק לשבעה, אומר הוא, תן חלק גם לשמונה,[3124] אודות התורה והאוונגליון. לאלה חלק הטובות ניתן, [אודות] 'יוד' שתק הוא, כי באמצעות אותו משיח, שרוקן פעם אל קטנות 'יוד' ונשפט, אז לא חלק אלא שלם [יהיה צורך לתת], ואת הרע יהיה צורך לדחות, ואת הטוב לאמץ.
הייתי רוצה שאתה תיזכר באותו מקום. איזה תוקף יהיה ביד אי-ידיעת הלשון הקדושה של הנביאים! למעלה מארבע מאות שנה בתי המדרש שלכם הזיעו בעיון בשתי התורות, לשם אישוש החדשה, אספו עדויות מן הישנה, כדי להתחקות מכל צד על אותו מקום ראוי לציון של השליח, כשהשליח מפנה אליו, בעודו אומר: יתקיים הדיבור שנכתב.[3125] מאחר שזה אינו נמצא כתוב אצלכם, אמרו[3126] שנלקח מהושע, במקום שאומר הוא: מן המוות אמשוך אותם, אהיה מותך שאול.[3127]
אבל, מבקשת אני, האם מחליטים הם שמשקר הוא השליח שבצטטו שלוש מלים רק אחת נכונה, האחרות מזויפות? יאמרו, בהתחמקות רגילה: השליח מביא מובנים ולא מלים. יהא-נא שזה קורה לעתים קרובות, במקום זה הדבר אינו יכול להתקיים, שכן הוא אומר לא את המשמעות אלא שדבר זה נכתב. אך אם יתגלה כל אותו דיבור וששלוש מלים אלה נכתבו בנביא אחר, למה מביאים הם [פסוק] זה, במקום שלא נכתב לא נבלע ולא ניצחון?
זנחו מקור מים חיים, כדי שישתו מים דלוחים, על דבר זה שעתיד להיות היה מקונן ירמיהו.[3128] הגורם לכך היה, כפי שקרה לעתים קרובות מאוד, השיקול והשקידה של המפרש, המעדיף קישוטי לשון ושטויות של אלגנטיות נערית,[3129] על כנות, שלמות, אמיתות של הדיבור האלהי.
אך על הכנסייה היה להיות מרומה במשך תקופות כה רבות. היא עצמה לא רומתה. זו אשר לא דחתה את מקור המים החיים, אלא שומרת אותו בשלמותו, מחזיקה אותו בטהרתו,

---

3122 בשול העליון של כתב-היד נכתב 'עין' 16 וכן ע בעברית ונמחק, ובצידו נכתב 'פא' 17.

3123 איגרת פאולוס הראשונה אל הקורינתים טו, 54: אך כאשר מה שסופו מוות ילבש אלמוות, אז יתקיים הדיבור שנכתב: נבלע המוות בניצחון. לפי תרגום הוולגאטה, המתאים 'למקור' היווני (מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). הפסוק המצוטט כאן הוא (יש' כה, ח) בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח. תרגום הוולגאטה שונה הוא, וראה על כך וראה לעיל בעמ' 176-180, ולהלן בעמ' 204, 226.

3124 קהלת יא, ב: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה. מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק נדרש כמה פעמים בספרנו. ראה להלן בהערה לעמ' 230.

3125 הכוונה לפסוק דלעיל מן איגרת פאולוס הראשונה של פאולוס אל הקורינתים, המפנה לפסוק מישעיהו, בתרגום בעייתי כאמור.

3126 הכוונה לאותו מדקדק הנזכר גם לעיל בעמ' 179.

3127 הושע יג, יד: מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם אֱהִי דְבָרֶיךָ מָוֶת אֱהִי קָטָבְךָ שְׁאוֹל נֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי. התרגום מתאים לוולגאטה רק באופן חלקי ובדילוגים. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3128 ירי' ב, יג: כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִלוּ הַמָּיִם. המלים עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3129 בהערה כאן מביא סקרה מקבילה לשונית מספרו של רויכלין De Verbo Mirifico עמ' 914.

מחבקת אותו בלתי פגוע. הם מרמים את עצמם, אלה אשר, בהיות ירושלים זנוחה, נטו אל דרך המצריים, שבהיותה חיצונית וצִדית מובילה אל מים דלוחים.[3130]
את רוח הקודש יכלו להאשים, לולי עזבה[3131] את המקור הצלול ביותר של כתבי הקודש. לולי אמרתי שיש לקיים משמרת על דלתותי,[3132] לולי המשיח שיש לדרוש בכתובים[3133] הזהיר, יעץ, ציווה. מן האיוולת וההזנחה שלהם דוחים הם את האשמה אל רוח הקודש.[3134] כי אל משפט כה גדול אין לגרור את רוח הקודש, אם אתכם [עמ' 204] אל הכרת האמת על כורחכם אין היא גוררת, כפי שאם איננה מכריחה את מי שאינם רוצים בכך להזניח את [המשיכה] אל תענוגות, אל אוצרות, אל גאוה, וכן אל החירות של החטא. האשמה היתה בפרשן בשוקלו פחות את פירוש [דברי] השליח, אך לא פחותה [היא האשמה] בקורא, המשוה את הפרשן לרוח הקודש.
קיים הפועל 'בלע'[3135] שפירושו גם לבלוע וגם להשליך. בשעה שהפרשן בערבוב מבלבל, הקורא תוהה. אפשר למצוא פועל זה בתורה,[3136] בנביאים[3137] ותהלים,[3138] תמיד [במשמעות] בליעה או הגחה לפה או חיסול בלגימה, למזמור החמישים ואחד לבדו נעם יותר לשכוח את עצמו ולפרש השלכה.[3139] כך, בעודו מייצר טעות לדורות הבאים בפרק העשרים וחמישה של ישעיהו, אילו העדיף להקשיב לשליח מאשר להקשיב לגאוותו הריקה, לא היה אומר ישליך את המוות לנצח,[3140] אלא מלה במלה היה משיב את המשמעות השלמה של השליח: ייבלע המוות בניצחון.[3141] בציינו שדבר זה באופן חלקי כבר נעשה בידי המשיח, בלשון עבר משתמש הוא בזכות: נבלע המוות בניצחון.[3142] את הדבר של השמינית שהותחל באמצעות האות 'פא', 'פא' השאירה ל'יוד' העשירית להשלמה, מאחר שאת שתיהן אימץ לעצמו המשיח,[3143] את האחת על-ידי המספר כי שאב

3130 לפי הכתוב קצת אחרי הפסוק דלעיל, יר' ב, יח: וְעַתָּה מַה לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר. המלה שחור מתורגמת בוולגאטה באותה מלה שתורגמה כאן דלוחים.

3131 הכנסיה. אך אולי צריך להיות reliquissent, שפירושו עזבו, במקום reliquisset שנכתב ונדפס.

3132 ראה לעיל עמ' 171 ובהערה שם.

3133 כדלעיל עמ' 74 ובהערה שם.

3134 מש' יט, ג: אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לִבּוֹ.

3135 balah . כלומר בבניין קל, ולא בפיעל כפי שמופיע בפסוק על פי נוסח המסורה, יש' כה, ח: בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח. בכתב-היד, אחרי התעתיק, כתוב גם בלע באותיות עבריות.

3136 הפסוקים שפרקיהם נזכרו בשולי כתב-היד ובדפוס הם: שמות ז, יב; במ' טז, ל לֹב לד; דב' יא, ו.

3137 הפסוקים שפרקיהם נזכרו בשולי כתב-היד ובדפוס הם: יש' כה, ז; מט, יט: יר' נא, מד.

3138 הפסוקים שפרקיהם (לפי מספור הוולגאטה) נזכרו בשולי כתב-היד ובדפוס (בכתב-היד נוספו בדיו בצבע אחר גם מספרי הפרקים לפי המסורה העברית, והם נוספו גם בדפוס) הם: נב, ו; סט, טז; קו, יז; קכד, ג.

3139 תה' נב [51 לפי מספור הוולגאטה] ו: אָהַבְתָּ כָל דִּבְרֵי בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה. הפועל בלע מתורגמת בוולגאטה שלפי העברית כלשון בליעה, ובוולגאטה שלפי השבעים כלשון השלכה.

3140 זה כאמור תרגום הוולגאטה ליש' כה, ח. קצפו של אג'ידיו יוצא כאן אפוא על הירונימוס המתרגם. הביקורת עליו מצויה גם לעיל, עמ' 88 ובהערה שם.

3141 הפועל בלע בישעיהו מתורגם כלשון עתיד בוגאטה, וזאת מקיים גם אג'ידיו, למרות המקור העברי, אף שהוא חולק על התרגום מבחינות אחרות.

3142 כדלעיל בעמוד הקודם.

3143 Messias . כך בכתב-היד, ובנדפס, בטעות, Messiae.

מן השמינית,[3144] את האחרת על ידי הגוף הזעום,[3145] שעל ידו, בירידתו הנה, רוקן את עצמו.[3146]

[בכתב-היד דף 208 ע"א][3147] אך אודות 'יוד' בשמות האלהיים[3148] [נעסוק] באופן נרחב יותר. עתה תקרא לעתים קרובות 'פא' שנכתבה ברב-גוניות של צורה, דמות, תמונה, ב[ספר] דברים בהיותה מעוטפת בפנים בפיתולים רבים,[3149] כאשר אומר הוא הישמרו לבל ירומה לבבכם עד שהאל הזועם ינעל את השמים, גשמים לא ירדו, ותאבדו מהר מן הארץ אשר אתן.[3150] היא נכתבת באותה צורה גדולה יותר גם אצל משה, גם אצל ישעיהו. שם – דור רע ומעוות,[3151] כאן – פתחו שערים ייכנס עם צדיק.[3152]

וכך, אחרי שחוג העולם עמל זמן רב תחת 'עין', והאל דחה בתקופות מרובות את העמים עובדי האלילים, חיבר לעצמו את ארץ יהודה של אסיה לבדה, את ישראל לבדו אימץ כבן, בהיות 'פא' השמינית זורחת מן העולם העליון, המרומם יותר, העשיר יותר, ריחמה על כל המין האנושי, שכן, כלא היה ביכולתה לשאת עוד את מחשכי[3153] העמים וחוג העולם, הביאה את המשיח בנושאו אוצרות של אור מלא יותר, וחידשה שלושה דברים שלא נשמעו קודם: הרשיעה העם העברי הנאשם בשפיכת דמי המשיח, נשאה תורה חדשה לעמים, פתחה לרווחה את השמיים לחודרים בדרך עד לשם. אלה [היו נחשבים] אומנם שלושה פשעים[3154] בלתי רגילים ועצומים, עד שתעביר [זאת] לחשבון הזכות של האות 'פא', כלומר 'בינה' השמינית של המשיח, ותראה בכך אישור לעדות כתבי הקודש.

לפיכך 'פא' המחוללת, עם המשיח,[3155] של דברים טובים בלבד, בשלושת המקומות ששם על שלושת אלה היה להיחשף. ביקשה להיכתב בתמונה מצוינת וגדולה יותר, בדברים דור

3144 האות פ המציינת את המספר שמונים, שואבת מן הבינה, הספירה השמינית, המציינת את הגאולה.

3145 האות יוד, שבכתיבה קטנה היא מכל האותיות.

3146 הכוונה, כך דומה, שכאשר התגשם פרצוף הבן באדם, גופו הבשרי התרוקן בבחינת מה מן הטבע האלהי, ובהתאם להגדרה שניתנה לדבר בוועידת כלכדון, שאישרה את השימוש בכינוי יולדת אלהים (theotokos) למריה אם ישו.

3147 בשול העליון של כתב-היד נכתבה קודם האות ע, בעברית ובתעתיק, והמספר 16. זה נמחק ובמקומו נכתב 'פא' 17.

3148 בפרק הבא שבספר זה.

3149 האות פ' מתוארת כ'מגולגלת' במדרש ר' עקיבא בן יוסף על התגין, בתי מדרשות, בעריכת אברהם ורטהימר, כרך שני, ירושלים תשט"ו, עמ' תעו. וראה גם בהערה הבאה.

3150 דב' יא, טז-יז: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר ה' נֹתֵן לָכֶם. בדרך כלל לפי תרגום הוולגאטה, אך בדילוגים. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. כוונתו לאות פ' שבמלה יפתה, המובאת גם לעיל, בעמ' 148 כדוגמה לאות פה הלפופה, ומקור הדבר בספר התמונה, בהקדצה לתמונה השלישית. ואולי בצירוף 'יפתה לבבכם' מוצא אג'ידיו גם רמז לשורש 'פתל', כמו ב'פתלתל' שבהערה הבאה.

3151 דב' לב. ה: שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַּלְתֹּל. בהתאם לתרגום הוולגאטה. מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. על פסוק זה כותב מנחת ש"י: 'ופתלתל - תי"ו ראשונה רפה. וברוב ספרים אין הפ"א רבתי הגם שראיתיה כן בנוסח אחד מאותיות גדולות ובתיקון ישן מס"ת'. דברי אג'ידיו על פ' מפותלת נסמכים אולי לפירוש רש"י כאן על המלה ופתלתול: 'כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל'.

3152 יש' כו, ב: פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים. לפי תרגום הוולגאטה (בשינוי אחד). מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. לא מצאתי עדות על ייחוד בכתיבת האות פ' בפסוק זה. פסוק זה משמש מוטו לפני הפרק הראשון של ספר מורה נבוכים. אפשר שבכתבי יד אחדים של ספר מורה נבוכים תימצא האות פ' שבראשיתו גדולה ומעוטרת כרגיל באות הפותחת, ומכאן אולי קביעת אג'ידיו שכאן.

3153 המלה הוספה בכתב-היד בין השורות.

3154 או: מעשים.

3155 Messia . כך בכתב-היד. ובנדפס, בטעות, Messiae.

רע, בתורה הישנה, ומעוות.[3156] בחדשה[3157] הושלך, הוסר מעל הבמה, נדחה. באותו ספר, יש לה בפְנים הרבה גלגלים.[3158] כי בהוריד הזעם בשריקות[3159] את העבריים [מן הבמה], חיבקה היא את הגויים בזרועות החסד הפנימיות. אצל ישעיהו אותה אחת פוגשת את התפקיד השלישי, ופותחת את השמים לעמים הצדיקים.[3160]

זאת יש בידה כל העדויות של הארמיים והעבריים, לא של הרוכלים וההמוניים אלא של התאולוגים, מרובות ביותר. דברים אלה, כאשר הדיון יהיה במשיח, אם אחוש שהדבר אינו בלתי נעים לך, אקרא באופן נרחב יותר. כך די יהיה מה שנאמר אודות 'פא'. כי שלוש אלה היו תפקידיה: הוקעת [ארץ] יהודה, העמים אל תחת כנפי, וכן בראש וראשונה פתיחת השערים השמימיים. גם כי מושמת היא[3161] גדולה אצל ישעיהו, במקום שמצוי אורקל אודות פתיחת שערים, גם כי בעצמה היא בעלת משמעות[3162] של פתיחה, כי ב'פתח' שמציין [עמ' 205] פתיחה, היא עצמה האות הראשונה.

ומאחר שתפקיד הפתיחה הזאת הוא מיוחד [לה], כי התפקיד הועיל לעמים שעתידים להיכנס, בגלל דברים אלה לאותם שעליהם להתחנך לקודשים, 'פא' עצמה, והפועל של אותה פתיחה לבדו אינו מתורגם, אלא בלשון הקודש מוזכר למוטבלים. נאמר 'אפתח',[3163] אנשיכם מבטאים Effeta, שפירושו לפתוח לחלוטין, כפי ששם מוסף.[3164] שתפתח-נא לעולה אל חסידות של אמונה ודת, זו אשר אחר כך עתידה היתה לפתוח את אותו אדם האמור להיכנס אל השמים.

וכך 'פא' מציינת פה, ואת השמינית 'בינה', כלומר מקור מתמיד, שממנו בזמן המשיח צריך היה להשקות את הגן[3165] באופן יותר מלא, יותר נרחב, יותר שופע, ולהאיר את מחשכי הבניין באופן מורחב יותר, בהיפתח אותו רקיע, שהוא השלישי במצודת העולם העליון הנישא מכול.[3166]

כי הצדיקים הגיעו עד מלכויותי; הנביאים מעלי, עד 'נצחים', מקום האורקולים הגבוהים; האבות עם משה עד העולם שבו מושל 'אדני, יוד הא ואו הא', עד לשם [תחום] התורה. המשיח מעל 'אדני', עד עולם מרומם יותר, שם חכמה ו'בינה'. ונפתחה לחלוטין 'בינה' השער החמישים, אחר שלאחרים, גם למשה, היתה תמיד סגורה, כפי שאף העבריים מודים בהרבה מקומות.[3167]

3156 דב' לב. ה: דּוֹר עִקֵּשׁ [= רע] וּפְתַלְתֹּל [= ומעוות]. מספר הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. כך הוא בהתאם לתרגום הוולגאטה.

3157 לשון הפסוק, ובהתאם לאותו תרגום בוולגאטה, מופיעה לשון זו גם בברית החדשה, באיגרת אל הפיליפיים, ב 15.

3158 במלה 'יפתה' שבדב' יא, טז (הפרק רשום גם כאן בשולי כתב-היד ובדפוס). וראה בהערה דלעיל.

3159 בכתב-היד exsibilante (שהיא הצורה הדקדוקית המקורית), ובנדפס exibilante.

3160 יש' כו, ב: פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים. שלא כבתרגום הוולגאטה (שם נשמר גם לשון היחיד ל'גוי'). הפרק רשום גם כאן בשולי כתב-היד ובדפוס. וראה בהערה דלעיל.

3161 האות פ'.

3162 או: כוח.

3163 בשולי כתב-היד כתובה המלה גם באותיות עבריות.

3164 מרכוס ז 32-35 (תרגום דליטש): ויביאו אליו [אל ישוע] איש אשר היה חרש ואילם ... ויבט השמיימה וייאנח ויאמר אליו: אִפתח [בוולגאטה: eppheta] ופירושו היפתח [לחלוטין]. וברגע נפתחו אוזניו ויותר קשר לשונו וידבר בשפה ברורה.

3165 הוא השכינה.

3166 ספירת בינה היא השלישית במשולש הספירות העליון.

3167 בבלי, ראש השנה כא ע"ב: 'חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד'. כדלעיל בעמ' 197.

[בכתב-היד דף 208 ע"ב][3168] אז נבראו שמים חדשים וארץ חדשה. נעשה גן רווה. כמו בשמים גם בארץ, נעשה רצונך בשמים ובארץ.[3169] וכפי שבידי המזמור שלכם מצוי דבר טוב יותר,[3170] ממלא כל חי בברכה,[3171] נעשה לא רצון אלא ברכה, שפע, המון, מלאות. בשמים בשבעת עולמות הבניין, בארץ באנשים, כמו שיעקב בהיותו קרוב מאוד למוות, מלא את בעלי החיים שלו בברכה: אריה,[3172] זאב,[3173] גור,[3174] איילה,[3175] שור וקרנף,[3176] כלומר את ילדיו, שנים עשר במספר, כך המשיח, בנצחו את המוות, בהפציעו גם את הרקיע, משם את השלישי מכאן את השמיני,[3177] השקה את שנים עשר הנסיכים שלו, בשפע רב יותר, גבוה יותר, עשיר יותר.

אלה אשר בהיותם רותחים במלאות כה רבה, כאשר בשום אופן אינם מסוגלים לעמוד במקום, חסרי סבלנות לדחייה בהאץ זבוב הבקר הפנימי, בבקוע אור עצום מ'פא' השמינית כבוקר אחר לילה, פרצו מיד מיהודה, סברו לכבוש את חוג הארץ, סערו במרוצה על עמים, לאומים, אומות שלמות. היזו את מי 'פא' השמינית, את העולם כולו עשו גן רווה. תפסו את נשמות הכול, הניעו במופתים, שכנעו בחכמה שלא נשמעה [קודם].

בסופו של דבר הם השלימו את כל אותם דברים שזמן רב קודם לכן הבטיח ישעיהו שהם עתידים [להשתלם] באמצעותם. אז, אומר הוא, תתענג על 'אדני'.[3178] לא אמר ב'אדני' כמו למשה,[3179] אלא מעל 'אדני', אשר הוא בעולם האמצעי,[3180] כשהוא עצמו[3181] יהיה בראשון, בחכמת האב,[3182] לפי עדות השליח.[3183]

[3168] בשול העליון נכתב 'צדי' 18.

[3169] כדלעיל עמ' 192, ועוד.

[3170] כלומר משמעות נכונה יותר של המלה רצון, כדלקמן בהערה הבאה, אפשר שאג'ידיו אומר זאת באירוניה, בהתנגדות לתרגומו של הירונימוס, המעורר אצלו מורת רוח במקומות אחרים בספר זה.

[3171] בלשון זו, ממלא כל חי בברכה, מתורגם בוולגאטה שלפי השבעים לשון הפסוק (תה' קמה, טז) מַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן.

[3172] בר' מט, ט: גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה.

[3173] שם, כז: בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף.

[3174] שם, ט: גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

[3175] שם, כא: נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה. אג'ידיו נוקט לשון נקבה כבמקור העברי ולא כמו בוולגאטה הנוקטת לשון זכר: אייל.

[3176] דב' לג, יז: בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו. ראם תורגם כקרנף בוולגאטה. זו ברכת משה ליוסף, ודומה שנתחלפה לו לאג'ידיו ברכת יעקב בברכת יוסף.

[3177] הכוונה לספירת בינה שהיא השלישית מלמעלה והשמינית בספירה מלמטה.

[3178] יש' נח, יד: אָז תִּתְעַנַּג עַל ה'. בהתאם לתרגום הוולגאטה. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[3179] אולי הכוונה לדב' ד, ד: וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם; ואולי לדב' לג, כט אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּה'.

[3180] אמנם אייגי'דיו נוקט בשם אדני בטרנסליטרציה, אך ברור שכוונתו לשם יהו"ה, שהוא לפי הקבלה ספירת תפארת.

[3181] הכוונה למשיח הנוצרי.

[3182] פירוש מקביל מצוי בזוהר בכמה מקומות, כגון זוהר ח"ב פג ע"א: 'זכאה חולקיה דההוא זכאה דזכי להאי דכתיב [יש' נח, יד] "אז תתענג על יהו"ה". עם יהו"ה לא כתיב אלא על יהו"ה, מאי על יהו"ה, אתר דעלאין ותתאין אתמשכן מיניה ותאבין להההוא אתר, דכתיב [תה' קכא, א] "מאין יבא עזרי", וכתיב [דנ' ז, יג] "ועד עתיק יומיא מטה"'.

[3183] האיגרת הראשונה ליוחנן, א 2, או כיוצא בזה.

וממשיך: ואעלה על גובהי ארץ,[3184] שהם זרועות עולם,[3185] ראשי הבניין. אך 'פא' השמינית מתנשאת מעל השבע, שעד אליה עלו המשיח ונסיכי המשיח. שכן בינה היא הרקיע השלישי בעולם הנישא יותר, השליחים הועלו על גובהי ארץ, כאילו בשמים, מגיעים לשמינית, מעל כל הבניין. ובארץ רום[3186] שבלשון ההיא מבטאת גובה, את עיר חוג הארץ בכללו, גם גבירה גם ראש, לפי נבואת עובדיה.[3187] את המלכות לה ולדורותיה הבאים לא במלחמה, לא בצבא, לא בכלי נשק, אלא בדחף הנהר של 'פא' השמינית, אשר יוצא מעיר השדים ודם הגויים, יעשו בדמו עיר אלהים,[3188] מוסיף המשורר.[3189]
אאכיל אותך בנחלת יעקב.[3190] לא של אברהם לא של יצחק, שלהם אסור היה לעלות מעל הבניין, מה שמוקצב ליעקב לבדו, האב והסב העדיף בהרבה.[3191] שלו הותר לעופף על כנפי הרוחות, שגובה המיסתורין שלו צריך להיפתח במקומו.
אך דברים אלה כולם מדוע זה נמסרו לשנים עשר נסיכי המשיח? מאיזו סיבה? באיזו זכות? באיזה כוח?[3192] מראה זאת אותו נביא באותו [עמ' 206] מקום. כי, אומר הוא, פי ה' דיבר.[3193] פה בלשוני נקרא 'פא'. ראה אפוא את היכולת, הגבורה, הכוח הפלאי של אות זו, 'פא', שכוננה שמים חדשים וארץ חדשה. אנשים עשתה לאלים. כבשה עיר, הכניעה את חוג הארץ, למנוצחים נתנה דת, חסידות, חכמה, גאולה, [שלא] כמו רומא, אשר במשול המלכים, הקונסולים, הקיסרים, נהגה לחטוף מן המנוצחים אוצרות, ממלכות, חיים. לעומת זאת, באמצעות מושיעים, כפי שעובדיה קורא,[3194] הוא נהג לייחס [זאת] לשליחים לא בלי הברכה שאין דומה לה של האות 'פא', אשר היא השמינית המקורבת לתקופת המשיח.
אשתוק אודות שאר הדברים שנכתבים אודות 'פא', שאני מותירה אותם כצריכים חקירה על ידך ועל ידי אנשיך.

[3184] המשך אותו פסוק, יש' נח, יד: אָז תִּתְעַנַּג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי \{בָּמֳתֵי\} אָרֶץ. לפי תרגום הוולגאטה (בתרגום קיים כינוי הגוף אותך (ואעלה אותך) שחסר כאן אצל אג'ידיו.

[3185] דב' לג, כז. ולא בהתאם לוולגאטה.

[3186] באות ראשית גדולה, כשהכוונה הן לשם העיר רומי והן לרום בעברית.

[3187] עוב' א, כא: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה. פסוק זה נדרש אצלו על שלטון האפיפיורים ברומא. לעיל עמ' 157.

[3188] דומה שרומז כאן להצפת הטיבר, כדלעיל עמ' 105 ובהערה שם.

[3189] תה' מו, ה: נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ עִיר אֱלֹהִים. במידת מה לפי הוולגאטה שלפי השבעים. מספר הפרק לפי מספור הוולגאטה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס, אשר מוסיף גם את מספר המסורה.

[3190] המשך הפסוק הנדרש, יש' נח, יד: אָז תִּתְעַנַּג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי \{בָּמֳתֵי\} אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב. בנחלת לפי תרגום הוולגאטה.

[3191] בבלי, שבת קיח א-ב: 'כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר: "אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו'". לא כאברהם שכתוב בו [בר' יג, יז] "קום התהלך בארץ לארכה וגו'", ולא כיצחק שכתוב בו [בר' כו, ג] "כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל", אלא כיעקב שכתוב בו [בר' כח, יז] "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".' פירוש קבלי מקביל לפירושו של אג'ידיו מצוי בספר שערי אורה לר' יוסף ג'יקטיליה, שער חמישי: 'עתידין אתם בני ישראל לרשת עדן העליון, שהוא הבינה ומשם ולמעלה, שהוא המקום שאין שם מצירים ונקרא רחובות. "והרכבתיך על במותי ארץ", אלו הן שרי האומות שעולין עד במותי ארץ, עד מקום גדולה וגבורה אשר שם אברהם ויצחק, ותרכבו עליהן, שתהיו עולין למעלה מגדולה וגבורה עד מקום הבינה להידבק בכתר. "והאכלתיך נחלת יעקב אביך", נחלת יעקב, ולא נחלת אברהם ויצחק, כי נחלת יעקב היא העולה למעלה מכל שרי האומות כמו שאמרנו, והיא נחלה שאין לה מצרים'.

[3192] או: באיזו משמעות?

[3193] המשך הפסוק הנדרש, יש' נח, יד: אָז תִּתְעַנַּג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי \{בָּמֳתֵי\} אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי ה' דִּבֵּר.

[3194] בפסוק דלעיל. גם כאן, כמו לעיל בעמ' 190 (ראה בהערה שם), אג'ידיו נוקט במלה שפירושה הראשון משמרים, ולא לפי תרגום הוולגאטה.

[3195]עוברת אני אל 'צדי'. זו, גם אם במקומות רבים נסוגה מצורתה המקובלת, בכל זאת מצויים ארבעה בולטים שבהם כה שונה היא ונבדלת מעצמה, עד שנראית היא כמעט להיות אחרת. שכן סגנון הכתיבה הנהוג של התורה וכתבי הקודש, שהאותיות תעוצבנה בכל מקום במידה שווה וחד-צורנית, בשעה שהמשמעות האלהית[3196] מורחבת לבני תמותה,[3197] והדיבור מוחזק כנוגע לעניינים אנושיים, אך מובן אודות אלהיים, אז מוחדרות [לכתובים] אותיות גדולות. בניגוד לכך, כאשר המשמעות האלהית מושכת עצמה מבני תמותה, ועניינכם מוקטנים על-ידי הרקיע הזועם, אז נכתבות שם אותיות קטנות יותר מאחרות.

[בכתב-היד דף 209 ע"א][3198] בהמשך תמצא ארבעה מקומות, שבשלושה מהם מצויה 'צדי' כאות גדולה. יימצאו המקום הראשון והשני בשמות,[3199] השלישי אצל ישעיהו,[3200] הרביעי אצל ירמיהו.[3201] המקום המוקדם יותר של שמות, כך גורס: צא אתה וכל העם אשר ברגליך.[3202] בלשוני נאמר 'צא', מה שבאופן כזה, בראש דיבור, נמצא שש פעמים.[3203] 'צדי' בביטוי זה גדולה היא,[3204] כדי שתכיר את סוד המיסטורין: שאת היציאה הזאת ממצריים יש להחשיב כקטנה, באשר [היתה יציאה] של עם אחד בלבד, יהודי, מאזור אחד, מעם אחד, ממלך אחד. אך בכך הכנה כה גדולה של ניסים, אותות, שיר, לא לשם אותו ניצחון זעום, יציאה, כבוד, אלא כדי לציין [ניצחון] אחר, אשר איננו רק באמצעות אדם, אלא באמצעות האל, המשיח בן האל, שעל הסימן שלו מעידים בכל מקום כמו ה'מדרש' גם התאולוגים.

לפיכך נכתב על-ידי משה לא אז שר, כמו שאתם מאמינים,[3205] אלא אז ישיר, אודות העתיד.[3206] דברים אלה שהם שרים שם, אינם אודות היציאה מן העריצות המצרית באמצעות משה, אלא מן הזוהמה והארס של הנחש באמצעות המשיח.[3207] זה הדבר שאליו רמז יחזקאל תחת השם והדמות של פרעה ומצרים.[3208] בשירו ניבא הוא את המין האנושי בכבלי החטא הקדמון הכובש, את הנחש שיש להפילו.

[3195] בשולי כתב-היד נכתב: האות צדי, וסומן בקו המראה על מקום זה בשורה. בדפוס מלים אלה נכנסו ככותרת.

[3196] גם: הכוח האלהי, וכך גם להלן.

[3197] או: לענייניים בני תמותה.

[3198] בשול העליון נכתב 'צדי' 18 (קודם נכתב ע 17, ותוקן). וכן צוירה בגדול האות צ.

[3199] שמ' יא, ח; שמות כח, לו, וכדלהלן. הפרקים מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3200] יש' נו, י. כדלהלן. הפרק מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3201] יר' יד, ב. כדלהלן. הפרק מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3202] שמ' יא ח: צֵא אַתָּה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ. התרגום לא לפי הוולגאטה.

[3203] המספר מדויק: בר' ח, טז; שמות יא, ח; ש"ב טז, ז; מ"א ב, ל; מ"א יט, יא; יש' ז, ג.

[3204] כדברי מנחת ש"י על שמות יא, ח: 'בנוסח א' מאותיות רבתות צד"י צא רבתי וכן בתיקון ס"ת ישן ואינו כן בשאר ספרים'.

[3205] כך הוא תרגום הוולגאטה לפסוק.

[3206] שמות טו, א: אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. ולפי בבלי, סנהדרין, צא ע"ב: '"אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'", שר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה'.

[3207] בדומה, עם הטיה נוצרית, לבבלי, שבת קמה ע"ב-קמו ע"א: 'שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן'. ראה על כך גם לעיל עמ' 203.

[3208] הכוונה לנבואת יחזקאל על פרעה בפרק כט. פרק זה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

המקום האחר בשמות, אודות מתן כבוד לכהונה, אבנים טובות, זהב, מלבושים. שתעשה, אומר הוא, פיסה מוזהבת,[3209] שתקשט את המצח. במקום זה ה'צדי' השניה מאורכת, לא [כאחת] מן האותיות הרגילות, אלא באופן יוצא דופן גדולה היא.[3210] המקום השלישי הוא אצל ישעיהו, כאשר הוא אומר: הצופים עיורים.[3211] הרביעי בדמעות ירמיהו. הצעקה, אומר הוא, של ירושלים עלתה.[3212] בשלושת המקומות המוקדמים 'צדי' נראית גדולה, ברביעי קטנה.[3213]

הכרת הדבר שווה את העמל [הנדרש לכך]. כי ספר 'תמונה' אודות האותיות מזכיר שבאמצעות 'צדי' יש להבין 'צדיק', צדיק.[3214] בשם זה מבינים את ה'ספירה' השנייה הסודית, שמכונה 'יסוד'. זאת בהסתלקותה מותירה לי מחסור, אפלה, בדידות. לעומת זאת בהיותה מחוברת, מגישה היא אוצרות, אור, מלאות. כשהיא עוזבת [אני] ענייה, כשהיא חוזרת, מחזירה [אותי להיות] עשירה ומעושרת עד מאוד.

ומאחר שבזמן התורה הישנה, או שלא היתה אצלי, או שפחות מדי [עמ' 207] ולעתים רחוקות, כמו בסיני, אותי חיבקה, או, כדי שאדבר בצורה נכונה יותר, מותר היה לי שהיא תחבק, לפיכך אותו גבר שלי, שלו אני גם אחות וגם רעיה,[3215] אחות בהיותי מנותקת רעיה בהיותי מחוברת, רוצה אני גם להיקרא וגם להיות.

נהג הוא לומר עם האחים האחרים, ה'ספירות' האחרות: אחותינו הקטנה אין לה שדיים.[3216] כי בתורה הקטנה, באיזור החוף המסתתר של יהודה, אני הייתי קטנה. ואם מתרחק אתה מהים ומסיני, את כל הדברים הזעומים והקטנים הפקתי. אך בזמן 'צדיק', צדיק ו'יסוד', מה שאותי מילא והיה, הוא המקום באורקולים של ירמיהו, המתנבא של הדברים הנסתרים ביותר, אז שאשה תקיף גבר.[3217] שכמו בשמים אודותי המלאה באיש שלי, כך ניבאו אודות הבתולה המחקה שלי בארצות.[3218]

3209 שמות כח, וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב. בוולגאטה מתורגם זהב בשם עצם ולא בתואר.

3210 מנחת ש"י על אתר: 'ציץ - הצד"י דגושה וכן במכלול. ובקצת תיקוני ס"ת הצד"י אחרונה רבתא וכן מצאתי בנוסח א' מאותיות רבתות ולא נמצא כן בנסחאות ספרדיות'.

3211 יש' נו, י: צֹפָו \{צֹפָיו\} עִוְרִים. בוולגאטה נוסף גם הכינוי שלו. וכתב מנחת ש"י: ' צפו - צפיו קרי והצד"י רבתי. בעל מנחת ש"י מוסיף ומעיר כאן על הסברה שצ' רבתי מצויה גם במלה 'צופיה' שבמשלי לא, כז, וגם במלה 'הצור' שבדב' לב, ד.

3212 יר' יד, ב: אָבְלָה יְהוּדָה וּשְׁעָרֶיהָ אֻמְלְלוּ קָדְרוּ לָאָרֶץ וְצִוְחַת יְרוּשָׁלִַם עָלָתָה. לפי תרגום הוולגאטה.

3213 בספר חומת אנך (לרב חיד"א, חיים יוסף דוד אזולאי), כתוב על אתר: 'וצוחת. צדי זעירא כן כתב הרב מהר"ש עדני ז"ל בס' דברי אמת כ"י ובס' מנחת שי לא כתב כלום'. מקום זה מצוין גם ברשימת האותיות הקטנות במחזור ויטרי, לרבינו שמחה מתלמידי רש"י, מהדורת שמעון הלוי איש הורוויץ, ברלין תרמ"ט-תרנ"ז, עמ' 684. ברשימה זו של אותיות צ' הגדולות והקטנות שב אג'ידיו ודן להלן בעמ' 210.

3214 ספר התמונה,תמונה שלישית אות צ'. וכן בספרון על האותיות העבריות, בתרגום עמ' 91.

3215 לפי אֲחֹתִי כַלָּה שבשיר השירים (ד, ט; ד, יְ; ה, א), או אֲחֹתִי רַעְיָתִי (שה"ש ה, ב). אך הצירוף הלטיני השלם מקורו בכינוי למלכת האלים יונו, שהיתה גם אחותו וגם אשתו של יופיטר. כך למשל אצל וירגיליוס, אייניאיס, ספר א שורה 47.

3216 שה"ש ח, ח: אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ. בהתאם לתרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק נדרש גם לעיל בעמ' 155 ולהלן 223.

3217 יר' לא, כא: עַד מָתַי תִּתְחַמָּקִין הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה כִּי בָרָא ה' חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. פסוק זה משמש רבות ובאופן דומה במחשבתו של גיום פוסטל. ראה בספרו 'ספר טעם הטעמים', מהדורת יהודית וייס, הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית בירושלים תשע"ח, עמ' 52 והערה 7.

3218 על הקבלת השמים והארץ חוזר הוא הרבה. ראה לעיל בעמ' 130.

ואז[3219] לבל תהרהר במשה או בדומה למשה, באופן בהיר יותר מן השמש מדבר הוא על המשיח: זה הוא השם שבו יקראוהו 'אדני יוד הא ואו הא' הצדיק שלנו.[3220] רואה אתה אפוא מהו 'צדי', צדיק 'יסוד'. קודם היה שפוך בי, בבתולה שלו בשמים, אחר כך הרוי בתאומתי הבתולה, ועלה בארצות. אז אני בהיותי מלאה יותר, שמנה יותר, בעלת יכולת רבה יותר ממה שיכולתי להיסגר להיעצר להיגבל על-יד יהודה לבדה, החוצה פרצתי, את חוג הארץ התקפתי. אל העיר[3221] נכנסתי בהיות מלאה בשדיים גדולות. נעשיתי מקטנה לגדולה, מענייה לרבת שפע, מתושבת ארץ זעומה למלכת חוג הארץ והעיר.[3222] איזה דבר! בהיותי מצויה במזל הקודם והצר, את 'צדי', הצדיק הנעדר, הייתי נאנחת בפנותי אליו ובקינתי, כפי שנשמעתי באוזני שלמה הסופר. שרתי ושוררתי בסגנון האלגיה: מי יתן אותך לי כאח שלי, כיונק שדי אמי, כדי שאמצא אותך לבדך בחוץ.[3223] לא ביהודה ששם בהיותי קטנה נשללת אני משדים, אלא בחוץ, ששם אתה, בהיותך יונק מן השמינית את השדיים שלך, כך אתה ממלא את השדיים שלי. כדי שאת העיר וחוג הארץ אשר ממני נולד מחדש, בהיותי שופעת חלב ביותר, אזין ואכלכל.

[בכתב-היד דף 209 ע"ב][3224] לא עוד ממני מנותק הוא, אלא מחובר בנשיקות נעימות ביותר, כשאיש אינו מבזה [זאת]. קודם לכן היו נסיכי חוג הארץ מבזים, ואותם שהיו מכריזים על עצמם כחכמים. מי יאמין, אמרו הם, שהאל ייסד את חוג הארץ, ושהוא יוצרם של כל האנשים, הוא עצמו הזניח את יצירתו, את כל בני תמותה דחה, רק את העבריים בחר, אנשים מעטים, חשוכים, מתקוממים, בלתי מאמינים, קשי עורף, בוגדניים. בחר את שנאת כל המין האנושי, את אלה אהב, את אלה חיבק, אל אלה פנה. אצלם לבדם הפקיד את סתרי סודותיו.

אך עתה, כשחוג העולם נשמר וסופרו לו נסתרות, בשעה שאני בחוץ מצאתיו, מחוברת בנשיקות מאושרות, בילעתי את פי המנמיכים, כדי שאף אחד לא יוכל להיראות כממציא דרך כלשהי של השמצת אויב, ככל שיהיה זה באופן גדול. כבר אינני נחבאת בהיכל של העבריים האסור בכניסה, לא בין שני אותם 'כרובים'[3225] לא מצומצמת בין בדים,[3226] ששם הייתי מתחבאת לבדי כאלמנה מונחת בקושי ובעזובה.[3227] אך בתופסי את העיר רומא, מצודת המלכים, ראש העמים, מושב האימפריה, את חוג הארץ בשלמותו אני מחזיקה, מציבה ומפארת.

[3219] tumque ולא tum quod כבנדפס. בכתב-היד כתובה ההברה האחרונה בקיצור.

[3220] יר' כג, ו: וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוֹ ה' צִדְקֵנוּ. לפי תרגום הוולגאטה. ואולי רומז הוא גם לפסוק המקביל בלשון נקבה: יר' לג, טז: וְזֶה אֲשֶׁר יִקְרָא לָהּ ה' צִדְקֵנוּ.

[3221] המלה משמשת כתואר רגיל לרומא.

[3222] כנ"ל. במשחק מלים השגור אצל האפיפיורים: orbis urbisque.

[3223] שה"ש ח, א: מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ. בהתאם לתרגום השבעים (בהוספת: לבדך). הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3224] בשול העליון נכתב 'צדי' 18, וכן צוירה בגדול האות צ.

[3225] במקומות אחדים במדרש מתוארת השכינה כשוכנת בין שני הכרובים, כגון בילקוט שמעוני נביאים, זכריה ו רמז תקעג.

[3226] ילקוט שמעוני כתובים, שיר השירים א רמז תתקפג (ועוד): 'ומצמצם שכינתו בין שני בדי הארון'. המלה שנוקט בה אג'ידיו כאן, vectes, היא המשמשת בוולגאטה (כגון בשמות כה, כז) לתרגום הבדים, הם המוטות בהם ששימשו לנשיאת הארון.

[3227] המלים האחרונות יכולות להביע גם לכלוך.

זאת היה המשיח מבקש מן האב, לזאת מתפלל, לזאת משתדל. שתבוא, אומר הוא, מלכותך, זה הוא שמי,[3228] אם זוכר אתה, במקום שבו מניתי את עשר ה'ספירות' האלהיות, באופן שבו הפקדתי [זאת] באמצעות דויד לדורות הבאים,[3229] במקום שנאמר: לך היא המלכות,[3230] כי נהגתי לציין שיש לקבל זאת אודותי, השביעית, הדחויה משש קצוות הבניין.

אך למה אמר הוא שתבוא? מאחר שהאות 'הא' שהוספה והוכנסה בחגי, לפי עדות הארמיים העתיקים,[3231] [עמ' 208] היתה מציינת אותי, שבחורבן בית ראשון היגרתי לשמים, את הארצות עזבתי, ומן המקדש השני נעדרתי. את ביאתי זו היתה היא מבקשת, ואת החזרה מן השמים, עליה אומר דויד בהתנבאותו: 'צדק' מן השמים השקיף.[3232] כלומר שבה אל האנשים, את הדברים האובדים השיבה למקומם, נועצה לשלום הכול. אך לא כדי שאחזור כזאת, כאותה שהייתי בעת ששכנתי במקדש העבריים, חלשה, בעלת מום, זעירה. שחרחורת,[3233] אחות קטנה', שאצלה החזה לא החל כלל לבלוט בשדיים.

לפיכך התפלל [ישו] שתרד אלי ברכת ההורה, שהיא שפע של שפעה הורית, המון אור. ואומר: יהי נא חפצך,[3234] כמו שאנשיכם אומרים. אבל כמו שתרגמו נכון במזמור מאה ארבעים וארבע, במקום שמושמת אותה מלה 'רצון': ממלא כל חי ברכה,[3235] כאילו דרש שימלא אותי בברכה נרחבת. אך לו בשמיים הייתי מלאה, ואת המלאות אל חוג הארץ לא הייתי שופכת, לא הייתי מועילה לבני תמותה. אך המשיח, בשעה שעמד להשקיף על ישועת העולם כולו, רצה שאני 'צדק' אשקיף מן השמים על האנשים,[3236] ובשל כך הוסיף:[3237] כמו בשמים גם בארץ תהיה מלאות זו. כדי שאני, המכונה בשם של מלכות, ארד אליכם כשאינני משוללת שדיים, אלא מוענקת במלאים מאוד ושופעת, ואשקה בחלב הגאולה את חוג הארץ בכללו.

וכך קיים הבדל בין דברים ישנים וחדשים, תורה ואוונגליון, משה ומשיח, שהוא [ההבדל] בין חלק ושלם, מועט ודשן, קטן וגדול. וכן בשל דברים אלה, משם אחות קטנה, הֵנה: עתה

[3228] בתפילת אבינו שבשמים, מתיאוס ו 9-10, (תרגום דליטש): לכן כה תתפללו: אבינו שבשמים יתקדש שמך. תבוא מלכותך ייעשה רצונך כאשר בשמים גם בארץ. ראה על כך גם לעיל בעמ' 192 ובהערה שם.

[3229] דה"א כט, יא: לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ. מתפילת דויד. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. העניין אכן נזכר כבר לעיל במלים דומות בעמ' 76.

[3230] = הממלכה, בפסוק שבהערה הקודמת.

[3231] במלה 'ואכבדה', חגי א, ח שהאות הא נקראת ולא נכתבת (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). על הפסוק והדרשות עליו ראה לעיל בעמ' 195. סקרה מביא כאן בהערה גם תרגום לטיני של הדרשות מספר פיגיון האמונה. הוא אף מציין שחמשת הדברים שחסרו במקדש שני, ועליהם נדרשת האות ה' של 'ואכבדה', נדרשו במדרש שיר השירים רבא (ח, יג) על הפסוק דלעיל (שה"ש ח, ח) 'ושדים אין לה'.

[3232] תה' פה, יב: אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף. שתי המלים האחרונות לפי תרגום הוולגאטה.

[3233] כנראה לפי שה"ש א, ו אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת, אף שתרגום הוולגאטה מתרגם שחרחרת באופן שונה. הסמיכות בין שחרחרת לזעירה היא כנראה לפי דרשת הזוהר, ח"ג קצא ע"א, שדורש פסוק זה על השכינה, בשעה שמרוב אהבה מצטמצמת לכדי נקודה אחת.

[3234] בהמשך תפילת אבינו שבשמים הנ"ל. על המלה רצון שכאן מדבר הוא גם לעיל בעמ' 192.

[3235] תה' קמה, טז: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן. התרגום שבפנים הוא תרגום הוולגאטה שלפי השבעים (מספר הפרק שם הוא 144).

[3236] לפי הפסוק הנ"ל, תה' פה, יב: וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף.

[3237] בהמשך תפילת אבינו שבשמים הנ"ל.

תגודל יכולתך ה'.[3238] שני אלה עלי נאמרו. זה באסיה ההוא באירופה, זה בעם היהודי האחד ההוא בכולם, זה כאשר ראני משה בהר מוגבל,[3239] ההוא כאשר הוביל אותי המשיח הנשלח לאימפריה גדולה. אך במידה שיכולת האל יכולה להיגדל, נחבא המיסטורין שיש לגלותו[3240] בשמות.[3241]

עתה די יהא לומר שהשם האלהי אצלכם אחד הוא, במקום שלעיני המתבוננים רבות נחשף הוא ומשתפך בבחינת אד ומחשכים. מאחר שבטוח לדורשים האמיתים בלשון הקדושה שלי שקיימים שני שמות נבדלים לחלוטין, וכל אחד משניהם שם אלהי, שניהם [שם] קדוש, שניהם שם בן ארבע אותיות, אך לא שניהם מאותם אותיות, לא של אותו מובן, לא של שניהם מכונה [השם] הגדול. זה 'יוד הא ואו הא' ההוא 'אלף דלת נון יוד', זה של ה'ספירה' השישית ההוא של האחרונה, זה של הארוס ההוא של הארוסה, זה של אהובי[3242] ההוא שלי.

וכך אני, 'אדני' השם האחרון, בתורה החדשה צריכה הייתי מן [השם] הגדול להימלא ולהיגדל. ואת שני אלה מציג ישעיהו תחת סמל הלבנה.[3243] את השותקת תחת התורה ושל אור גרוע קודם לכן, אחר כך את המלאה מן האור כאילו עתידה להיות שמש.

[בכתב-היד דף 210 ע"א][3244] אך גדולה זו של התורה החדשה, היה צורך שתוענק לי, לבתולה שלו, מן השמים על-ידי האות 'צדי', שהיא 'צדיק' צדיק, 'יסוד', 'ספירה' שנייה, אכן על-ידי היה צורך שתתקשר לבתולה שלי בארץ,[3245] שמתוכה 'צדי צדיק' היה עתיד להיוולד עם גדולה זו. במקום שאתם אומרים: תעלה צדקה ושפע שלום,[3246] הדיבור שלי אוחז: יעלה צדיק ושפע שלום.[3247] שני שמות אלה הם 'יסוד', הם עתידים לשאת אלי שפע, המון, גדולה. כאשר הבתולה הרגישה את זאת שנשפכה אל הרחם על-ידי, בהיותה מקפצת בשל גוש נכבד שכזה, רותחת, רוגשת מן ההבדל של שתי התורות שהוא גדולה, שממנה היתה רואה שכח 'אדני' שבמעיה נגדל מתוך האורקל העתיק,[3248] בהיותה חסרת סבלנות לדחייה, הכריזה ושרה שיר. כי לא נחונה ב[תכונת] הגדלת ה' אלא על-ידי אותה גדולה

[3238] הכוונה כנראה לבמ' יד, יז: וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי. אך לא לפי תרגום הוולגאטה. פסוק זה נאמר אומנם בפי משה, ולא בפי המשיח, כמתואר להלן.

[3239] הצירוף הננקט כאן (monte modico) הוא תרגום הוולגאטה לצירוף הַר מִצְעָר, שבתה' מב, ז. צירוף זה הובן על ידי המפרשים (כגון בתרגום הארמי וברש"י) כמכוון להר סיני הנמוך בגובהו.

[3240] בדפוס, במקום adaperiendum שבכתב-היד, נדפס בטעות ad adaperiendum.

[3241] או: נחבא בשמות המיסטורין שיש לגלות.

[3242] dilecti . כך בכתב-היד. ובנדפס: delecti.

[3243] יש' יג, י: כִּי כוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּכְסִילֵיהֶם לֹא יָהֵלּוּ אוֹרָם חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ וְיָרֵחַ לֹא יַגִּיהַ אוֹרוֹ; יש' כד, כג: וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה כִּי מָלַךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלִַם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד; יש' ל, כו: וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ ה' אֶת שֶׁבֶר עַמּוֹ וּמַחַץ מַכָּתוֹ יִרְפָּא; יש' ס, יט-כ: לֹא יִהְיֶה לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא יָאִיר לָךְ וְהָיָה לָךְ ה' לְאוֹר עוֹלָם וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ. לֹא יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי ה' יִהְיֶה לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ. הפרקים מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3244] בשול העליון נכתב 'צדי' 18, וכן צוירה בגדול האות צ.

[3245] הכוונה למרים אם ישו.

[3246] זה תרגום הוולגאטה שלפי השבעים לפסוק שבהערה הבאה.

[3247] תה' עב (במספור הוולגאטה 71), ז: יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד בְּלִי יָרֵחַ.

[3248] הכוונה כנראה ל במ' יד, יז: וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵּאמֹר.

בלתי רגילה, חדשה, מקווה. וכן לפיכך [עמ' 209] בהבינה ששום התחלה איננה מתאימה יותר, בהיותה כפויה בידי ההכרח, אומרת היא: תגדל.[3249]

לא אדם, לא נח, לא אברהם והבן והנכד, לא משה, לא דויד, לא מישהו מן הנביאים, שמהם אף אחד איננו מגדל את כח 'אדני', מאחר שאף אחד מהם אינו משיח או יולד משיח. נפשי, בהסכימה עם האל באמצעות גבריאל,[3250] הורה את המשיח, את הכוח המגדיל את 'אדני'. נפשי לבדה, לא של מישהו אחר מבני תמותה, מבצעת חסד זה שלא נשמע [כמוהו]. נפשי לבדה מגדלת אפוא את ה', וכך הולכת אחרי אותה גדולה שניתנה לי בתורה החדשה, במקום שהאימפריה של 'צדי' היתה עתידה להיות.

ציוויתי שייכתבו שלוש 'צדי' גדולות באופן מיוחד, אחרי אלה רביעית זעירה וקטנה. הראשונה בשמות, צא, אומר הוא, אתה והעם,[3251] ששם 'צדי' גדולה.[3252] זו מציינת שבמידה רבה אחרת היא היציאה [הזאת] ואחרת היציאה[3253] ממצרים ושל העבריים. שכן לא עם אחד יֵצא ממצרים אלא חוג העולם בכללו [יֵצא] ממחשכי הטעויות. ויֵצא כדי שלא רק יעזבו את הפשעים, את הביזיונות, את החטאים, את החמדנות, את המותרות, את השחצנות, אותם שלקחו להם את 'צדי' ואת המשמעות של הצדיק שנולד, אלא יפקירו אוצרות, נחלות, אלי בית, מוקדי אח,[3254] מולדת. שימכרו את מה שהיה ברשותם, את המחיר [של אלה] שיתנו להפצה לשליחים נזקקים, שיזנחו נשים וילדים, שיקבלו עליהם סוגרים,[3255] בתי כלא, שוטים, שיזלזלו בגוף ובכל הדברים האנושיים, שיבוזו לחיים, שיחמדו ואף יבקשו מיתות מרות ואכזריות ביותר. אלה, בשעה שחשו את גדולת 'צדי', זלזלו בכל הדברים בני התמותה לא רק באשר הם קטנים וזעומים, אלא גם כאויבים לגדולה האמיתית, כמנוגדים לאלהות, כעומדים למכשול בפני הרוח הישרה, האיתנה, הגבוהה ביותר של החסידות.

תור זהב[3256] זה של 'צדי' ראשונה היה של השליחים. [תור] מושלם ביותר בסביבות מאה שנה, כפי שמציינים שני 'נונים' בהסעת הארון.[3257] זה מה שמסרו מעשי השליחים.[3258] החלק [של תור זה] שבא אחריו, שלא היה כלל שונה מאוד מאותו חלק קודם, היה של המרטירים, אשר נראו או מבקשים מוות, או על-כל-פנים בזים לו בגבהות לב.

[3249] הכוונה לשירה של מרים ההרה אם ישו (לוקס א 46 ואילך), הפותח במלים (לפי התרגום העולה מדברי אג'ידיו כאן): תגדל נפשי את אדני. על שיר זה ראה גם לעיל עמ' 95 ובהערה שם.

[3250] כמסופר שם, לוקס פרק א, המלאך גבריאל הוא שבישר למרים, ובעקבות בשורתו שרה את השיר הנזכר בהערה הקודמת.

[3251] שמות יא, ח: וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה בְּחֲרִי אָף.

[3252] כדלעיל עמ' 206 ובהערה שם.

[3253] aliam exodusque . ובנדפס aliam exodus quam (בכתב-היד היסוד האחרון כתוב בקיצור, שניתן להתפרש לכאן ולכאן). המלה exodus איננה מתרגמת את המלה יציאה המופיעה קודם במשפט זה, והיא המונח הקבוע ליציאת מצריים ואף שמו של ספר שמות.

[3254] שני הציונים האחרונים משמשים גם במשמעות מקום מגורים.

[3255] גם: איומים.

[3256] אג'ידיו מחלק את ההיסטוריה הנוצרית בסדר יורד לתור זהב, כסף ונחושת וכו', לפי הסכמה היוונית-לטינית (הנמצאת לראשונה במעשים וימים להסיודוס, שורה 106 ואילך. אג'ידיו חוזר לעניין זה להלן בעמ' 213.

[3257] במ' י, לה-לו: וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). על הנונים המנוזרות שמציינות פסוק זה ראה לעיל, עמ' 197 ובהערה שם. כאו, דומה שאייג'יוס מוצא בשני הנונים האלה רמז למאת השנים (נון מציינת את המספר 50).

[3258] הכוונה לספר בשם זה שבברית החדשה.

אחר כך הגיע תורה של ה'צדי' השניה, ב'ציץ', פס מוזהב, שמקשט את מצח הכהן.[3259] תור כסף היית יכול לכנותו. שבו, אף על פי שקיבלו לידם אוצרות מלכות, בתים, שירותי עבדים ואף קישוטים, לא נטו מן החסידות הכה ישרה. באותו זמן פרחו גברים קלי לשון ומלומדים ביותר, אשר בנשמה החזיקו את מטרת המשיח, בכתב הוציאו [זאת] לאור, תמכו [זאת] ביושר של חיים, בלא-חטא, בקדושה.

[בכתב-היד דף 210 ע"ב][3260] 'צדי' שנייה זו קוממה מקדשים, קידשה מזבחות, הוסיפה עליהם קישוטים, זהב, אבנים טובות, ארגמן. את מה שהקודמת נמלטה ממנו, [זו] לא דחתה. עד [לכך] הוא הירונימוס. ככל שהפיל דברים אלה מן [הצדי] הקודמת, בכל זאת מקיים הוא זאת בעניין המוסד העתיק, שבו[3261] הזהירו לא פחות רבים בלמדנות, יכולת לשונית, גבורה, קדושה.

את ה'צדי' השלישית מעדיף הייתי לעבור בשתיקה מאשר לתאר. כי את החלק השלישי של זמן המשיח, שבו היתה גדולה, אין לקרוא [חלק] של זהב או של כסף, אלא של נחושת. מאחר שבה (כפי שאמר דויד)[3262] נחסר קדוש.[3263] עד כדי כך גדלו גם הכוח וגם המצב של המפעלים, היכולת, השלטון, עד שבהיות כל כל הדברים מונעים וסבים לאחור, את מקום הבוז לעשירויות ולכיבודים [עמ' 210] תפסו תאוה לרכוש וגיוס אהדה, את מקום המתינות – הפרזה, את מקום האומץ – רפיון, את מקום כיבוש היצר – תשוקה, את מקום הדת והחסידות – שקידה, עניין, צימאון, להט לצבירת קניין וגיבובי ערמות עושר, וכן[3264] שאחרי הכישרונות הטבעיים הקדושים של היוונים, נעלמו האמברוסיאים ההירונימים, האגוסטינים, הגרגוריים,[3265] נולדו בני תמותה אשר העדיפו את זהב על פני אהבה, תענוגות עכשוויים על פני התקוה לעתידיים, כיבודי שוא על פני התהילה האמיתית.

'צדי' הראשונה גדולה, ילדה את גדולת החסידות. השניה היא של קישוטי העבודה האלהית, השלישית של אוצרות למילוי בצע ותאוות. [היא] דת ככל שמגיע טווח המלה, לאמיתו של דבר החל לשלוט התיאבון לעניינים אנושיים, ובוז או על כל פנים שכחה של האלהיות. התקופות האחרונות בשל התמסרות ל'צדי' השלישית כה מתנוונים הם עד שכמעט אף אחד מאנשי האוונגליון אינו נראה כמי שזוכר את האמת, כה טועים עד שאף אחד מאנשי המשיח [אינו נראה...], כה נוהגים בטפשות עד שאף אחד מאנשי הישועה [אינו...]. לפיכך בקול הברור ביותר שיכול צועק ישעיה בהציגו את ה'צדי' השלישית הזאת: הצופים עיורים.[3266] לא אמשיך מעבר לכך, עדיף לרָעים שיובן מאשר שיישמע.

[3259] שמות כח, לו-לח. תרגום ציץ שפה הוא בהתאם לוולגאטה. הפרק מצוין כאן בשולי כתב-היד, ובדפוס משולב הציון במקום לא נכון. המקבילות מן הקבלה הנוצרית שסקרה מביא פה בהערה ארוכה, דומה שאינן נוגעות לציץ. זה לדעת אג'ידיו המקום השני שכתובה בו צ' רבתי. כדלעיל עמ' 206 ובהערה שם.

[3260] בשול העליון נכתב 'צדי' 18, וכן צוירה בגדול האות צ.

[3261] quo . ובנדפס quod. בכתב-היד כתובה המלה בקיצור המשתמע לכאן ולכאן.

[3262] הסוגריים במקור בכתב-היד (ולא בדפוס).

[3263] תה' יב, ב: הוֹשִׁיעָה ה' כִּי גָמַר חָסִיד. לפי תרגום הוולגאטה (בשני הנסחים).

[3264] tumque . ובנדפס tum quod. בכתב-היד מבוטא העניין בקיצור הניתן להתפרש לכאן ולכאן.

[3265] במשמעות: אנשים מסוגם של אמברוסיוס, הירונימוס וכו'. אפשרות תרגום אחרת: הכשרונות של אמברוסיוס, הירונימוס וכו'.

[3266] יש' נו, י: צֹפָיו {קרי צֹפָיו} עִוְרִים כֻּלָּם. (בתרגום הוולגאטה מתורגם גם הכינוי החבור). על הצ' הגדולה כאן הוער כבר לעיל בעמ' 206. הפרק מצוין בשולי כתב-היד בצורה שקל יותר לקוראה כ-26 מאשר כ-56, ואכן בדפוס צוין בטעות 26.

'צדי' הרביעית קטנה היא, אצל ירמיהו.[3267] לפיכך הוקטנה זו, כדי שתבינו שרחמיו של אלהים הוקטנו בתוככם[3268] בשם פשעכם, ושהוגדלה קשיות הדין לנקום באנשים. כדי שמי שהשתמשו לרעה בשפע הימין ובטובה או שישובו לעשתונות מפחד השמאל הנוקמת, או שייקראו חזרה בשל[3269] היריבים, או שייענשו בעונשי מוות. אכן זמן של עונש ונקמה נושאת עמה אותה אות 'צדי'.

ציוויתי בשנה שעברה שייכתב ספרון אודות נבואת אותה קשיות, אשר המגדילה[3270] שלה ניתנה לך לבדך, כדי שבאמצעות הצבא ושפעת החילות שלך תשית עונשים ב'צדי'.[3271] לפיכך אותו ספרון, [המיועד] לסנאט הקדוש ומקודש, כותרתו: על בזיזת העיר.[3272] באיזה אופן? 'ריש' ו'צדי' היה הזמן.[3273] כלומר מאז ייסוד העולם,[3274] השנה[3275] התשעים לאחר חמשת אלפים מאתיים שנה. נהג להכריז [זאת] פומבית המצוין שבין העבריים.[3276] [שנה] זו היתה לפי מספרכם השלושים אחרי אלף וחמש מאות.

אך לפי מנהג האבות, כמו בתורה הישנה, נעשה המעשה שלוש שנים קודם כדי שיהיה מותר.[3277] אתה מצטער[3278] שלא הושלם בצדק רב יותר המספר המובטח. אז פלש [עמ' 211] הצבא, נבזזה העיר, הכול הפכו שבויים, משוללים מחירות, מנכסים, מבני זוג, מילדים. אזרחים, כוהנים גדולים, סגל הסנט ניתנו למענים. מאחר שהם נותרו ערומים, כדי שהסנאט יוכל להינצל בחלקו הגדול באיזושהי דרך, הוא נמלט למבנה הדריאנוס.[3279] אלה שלא הותר להם [הדבר], סבלו דברים קיצוניים, בהיותם בלתי מנוסים בשום לעג וקלס. האפיפיור, המסוגר באותו כלא, אחר שנעשה צופה של העיר הנופלת, המתמוטטת, העולה באש, הוכרח לצאת מן העיר, למשוך עצמו מתוך הלהבות, הזעם, החרפה, לטכס עצה להצלה מבישה על-ידי בריחה.

[3267] יר' יד, ב: אָבְלָה יְהוּדָה וּשְׁעָרֶיהָ אֻמְלְלוּ קָדְרוּ לָאָרֶץ וְצִוְחַת יְרוּשָׁלִַם עָלָתָה. צ' קטנה כדלעיל עמ' 206 ובהערה שם.

[3268] in vos , ובנדפס in nos. בכתב-היד האות מתוקנת ואין להכריע. לפי נוסח הדפוס יש לתרגם: בתוכנו.

[3269] או: על-ידי.

[3270] הכוונה לשמאל הנוקמת דלעיל, היא מידת הדין.

[3271] הכוונה לשנת ר"ץ, כדלהלן. העונש הצבאי שהשית הקיסר קרל החמישי על העיר מתייחס לביזת רומי בשנת 1527, שקדמה בשלוש שנים, וכדלהלן. את ביזת רומי מתאר אייג'יוס כמה פעמים, ראה לעיל עמ' 105 בהערה.

[3272] ספרון זה לא נמצא. אף שנכתב כנראה בלטינית ונשלח למועצה כנסייתית, הוא בוודאי נבואה יהודית על חורבן שיבוא על רומי בשנת ר"ץ, ועל גאולת ישראל בשנה זו. כך נמצא בספר משרא קטרין לר' אברהם בן אליעזר הלוי, שעליו נסמך שלמה מולכו, וכעין זה גם אצל דון יצחק אברבנל (אצלו התאריך הוא רצ"א, 1531). ראה מוטי בנמלך, שלמה מלכו, ירושלים תשע"ז, עמ' 55 ועמ' 78 והערה 166. ואולי מולכו הוא מחברו של הספרון ומסתמך על אברהם הלוי. מולכו ניבא את הצפת הטיבר שתתרחש ברומי בשנת 1530, ונבואה זו התגשמה, מה שעשה רושם על בני תקופתו הנוצריים, כפי שמביא סקרה בהערה ארוכה כאן. סקרה מצטט כאן גם מאיגרת אורחות עולם לר' אברהם פריצול. וראה גם לעיל עמ' 156 ולהלן עמ' 217.

[3273] כלומר בשנת ר"ץ, היא שנת 1530, שבה כנראה גם נכתב ספר זה, שכינה. וראה בהערה הקודמת.

[3274] כלומר לפי חישוב התאריך הנוהג אצל היהודים. הצירוף המובא כאן, ab orbe condito, מאז ייסוד (= בריאת) העולם, נטבע לפי ab urbe condita, מאז ייסוד העיר (רומא), שהיא שיטת התאריך שהיתה נהוגה אצל הרומאים.

[3275] annus . ובנדפס annos. בכתב-היד המלה אינה ברורה, ובחרתי בצורה המתאימה כאן.

[3276] ככל הנראה הכוונה לשלמה מולכו או אולי לר' אברהם בן אליעזר הלוי.

[3277] וי' יט, כג: וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל. הכוונה כאן לביזת רומא, שנעשתה בשנת 1527 שלוש שנים לפני 1530.

[3278] misereris . כך בכתב-היד. ובדפוס, בטעות, misereri.

[3279] הכוונה לטירת סנט אנג'לו בקריית הוותיקן שברומא, שנבנה על גבי המוזוליאום שבנה לעצמו הקיסר אדריאנוס.

בהיותי אני [בתפקיד] מגינת תקופות העולם דורשת עונשים ראויים, בהגיע אחר כך 'צדי', שנת התשעים לעבריים, אשר חלה בשלושים שלכם,[3280] שילחתי גשמים בלתי מצויים, הוצאתי את הטיבר לשטפונות מעל המידה,[3281] הבאתי אף ביזה ורעב נוספים, ואת החומות שהוקמו בהשקעה כה גדולה על יד יוליוס השני[3282] הרסתי.
אותה 'צדי' קטנה ממוקמת במקום הרביעי, בפרק הארבעה עשר של ירמיהו.[3283] הפרק הבא אחריו מתאר את המעשים של השנה הבאה.[3284] שכן גידול הטיבר [נראה] בשנה השלושים שלכם,[3285] שאר דברים[3286] נראו בשנה הבאה אחריה. כי מאחר ששילחתי מקודם את סימני הארץ והמימות, לבל אזניח שום יסוד מאיים הנעתי נחושת, אשות הצתי, סימני שמים הצגתי לעיר נאפולי של אפוליה.
[בכתב-היד דף 211 ע"א][3287] 'צדי' הקטנה מוקמה על-ידי ירמיהו במקום של פחות מדי רחמים והרבה זעם, במקום שאומר הוא שצעקת ירושלים עלתה.[3288] כי בהיות החיילים מסתערים, פולשים, תופסים, שודדים, בוזזים, מדכאים, מענים, בכל מקום נשמעה למרחוק קינה, צעקה, צווחה כה גדולה עד שייראה שהיא למעשה חדה מן הדברים החדים ביותר שסבלו הם. בתוך אותן דמעות, אותן אסונות, אותן אנחות, נמלטו אל תפילות,[3289] את מי הרחמים לא מצאו, מתחננים נשאו הם חזרה כלים ריקים.[3290] אם היה מישהו צדיק, הייתי מצווה אותו, כפי שממשיך ירמיהו.[3291] אל תתפלל בעד העם הזה,[3292] שאותו עומדת אני לכלות בחרב ברעב במגפה.[3293] אודות בריחת הכוהן[3294] מוסיף הוא: למה עתיד אתה להיות כגר בארץ וכעובר אורח הנוטה ללון. למה עתיד אתה להיות כאיש נודד.[3295] וכן דברים אחרים שאותם תקרא אם תרצה. בכך תכיר, שזמן רב התגעגעו אלה אשר מסרו לקבורה את האובדים ברעב, בדֶבר, בחרב, את הנופלים בדרכים המלאות.

[3280] בשולי כתב-היד נכתב: אותות שנת 1530 ו-1531. ובדפוס שולב בתוך סוגריים.

[3281] על שיטפון הטיבר בשנה זו ראה לעיל עמ' 105 ובהערה שם.

[3282] האפיפיור בשנים 1503-1513. בניית החומה על ידו נזכרת גם בעמוד הבא.

[3283] כדלעיל.

[3284] יר' טו, ב: וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ אָנָה נֵצֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה' אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב וַאֲשֶׁר לָרָעָב לָרָעָב וַאֲשֶׁר לַשִּׁבִי לַשִּׁבִי. וכו'.

[3285] כלומר, לפי שיטת החישוב שלכם.

[3286] cetera . כך גם בכתב-היד. ובנדפס coetra.

[3287] בשול העליון נכתב 'צדי' 18, וכן צוירה בגדול האות צ.

[3288] יר' יד, ב, כדלעיל. בהתאם לתרגום הווגאטה (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[3289] או: נדרים.

[3290] לפי הפסוק הבא, יר' יד, ג: וְאַדִּרֵיהֶם שָׁלְחוּ צְעוּרֵיהֶם {צָעִירֵיהֶם} לַמָּיִם בָּאוּ עַל גֵּבִים לֹא מָצְאוּ מַיִם שָׁבוּ כְלֵיהֶם רֵיקָם בֹּשׁוּ וְהָכְלְמוּ וְחָפוּ רֹאשָׁם. בהתאם לתרום הוולגאטה.

[3291] דברים אלה נוגעים אולי לפסוק שבהערה הקודמת, או גם כפרפראזה של פסוק בהמשך, ירמיה יד, יד: וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי שֶׁקֶר הַנִּבְּאִים נִבְּאִים בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים. ציוויתי שבתרגום הוולגאטה בפסוק זה, הוא כפי שכותב כאן אג'ידיו.

[3292] יר' ז , טז: וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

[3293] יר' יד, יב: כִּי יָצֻמוּ אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֶל רִנָּתָם וְכִי יַעֲלוּ עֹלָה וּמִנְחָה אֵינֶנִּי רֹצָם כִּי בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אָנֹכִי מְכַלֶּה אוֹתָם. לפי תרגום הוולגאטה בקירוב.

[3294] בריחת האפיפיור המתוארת לעיל. מכאן ראיה שהכוונה לביזת רומי ולא לחורבן ירושלים בימי ירמיהו.

[3295] יר' יד, ח-ט: לָמָּה תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וּכְאֹרֵחַ נָטָה לָלוּן. לָמָּה תִהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם. לפי תרגום הוולגאטה.

בצער גדול אומר הנביא שבתולת בת עמי שבורה, ובמכה, מוסיף הוא, רעה באלימות. בחוץ חרב, בפנים עם חרב ומחלה נוראה – רעב.[3296] ועם היות שנכלל כאן כל הסוג של ביזיון, הנביא סבר שאין לעבור בשתיקה על אותו דבר עצום, שבו אותו מושב, שאודותיו [אמר][3297] דויד: כשמש לפני,[3298] ושוב: כסאו כימי שמים,[3299] כוונתו שהם [השמים] דומים לשבע 'ספירות', לשבעה ימים, ליסודות הבריאה. אכן גם אודות שלמה מצוי אורקל ברור ביותר, בספר דברי הימים, במקום שאני הראיתי לחכמים, לא לנרתעים, כדרכם של המון המדקדקים, מיהם אכן ימות השמים, מניתי את שמות ה'ספירות' ובשמותיהן הגלויים.[3300]

וכדי שתתן דעתך שהן זורמות אל אותו מושב שלי, [תן דעתך] שלא נאמר שם כיסא מלכות ולא כיסא דויד בלבד, אלא כיסא ה'. לפיכך, בהיות שבספר מלכים ובכל מקום במלכויות נקרא הוא כיסא דויד, באותו מקום [המושב] המלא 'ספירות' מכונה כיסא ה'. אותו אורקל נכתב באופן מופלא, שאם לא היה כתוב, איש מבני תמותה לא היה מעז לומר:[3301] ישב המלך שלמה על מושב ה',[3302] קביעה שנאמרה אודותי, אשר בי הדוד גם שוכב וגם יושב. את מקומך תתפוס.[3303]

הנה ירמיהו המקונן החשיב את בזיונה של זו יותר מכל אסונות העיר. אל תתן, אומר הוא, לחרפה ולקלון, ומיד מגלה אודות מה הכוונה, את הכסא, אומר הוא, של כבודך זכור, ואת בריתך אתנו [עמ' 212] אל תעשה לבטֵלה,[3304] מה שהבטחת במזמור שעתיד להיות נצחי.[3305] קרא ביסודיות את שני הפרקים של ירמיהו אחרי הצדי הקטנה,[3306] תראה, חוץ מדברים אחרים, אודות המחיר המכביד, שאותו[3307] לא עורר לא יוקר, ולא מחסור, אלא רעב, באשר פעמיים הזכיר שחסר עשב, הן לאנשים הן לבהמות, כי[3308] היו ניזונים יחד מאותם שדות מרעה,[3309] מפֵרות, שעורה, עשבים.

3296 ירי' יד, יז-יח: וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה תֵּרַדְנָה עֵינַי דִּמְעָה לַיְלָה וְיוֹמָם וְאַל תִּדְּמֶינָה כִּי שֶׁבֶר גָּדוֹל נִשְׁבְּרָה בְּתוּלַת בַּת עַמִּי מַכָּה נַחְלָה מְאֹד. אִם יָצָאתִי הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה חַלְלֵי חָרֶב וְאִם בָּאתִי הָעִיר וְהִנֵּה תַּחֲלוּאֵי רָעָב. לפי הוולגאטה בקירוב.

3297 או: שבנוגע לו. פסוק זה גם נאמר על-ידי דויד בהיותו חלק מספר תהילים, וגם מדבר על עניינו של דויד, המזדהה עם מושב האל (ספירת מלכות).

3298 תה' פט, לז: זַרְעוֹ לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי. לפי תרגום הוולגאטה.

3299 תה' פט, ל: וְשַׂמְתִּי לָעַד זַרְעוֹ וְכִסְאוֹ כִּימֵי שָׁמָיִם: = וולגאטה בשתי הנוסחאות. הפרק לפי מספור הוולגאטה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס (המוסיף גם את המספור לפי המסורה).

3300 דה"א כט, יא: לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ. מפסוק זה נגזרו שמותיהן 'השבלוניים' של הספריות. מספר הפרק צויין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3301 לפי הלשון הרגיל בספרות התלמודית (כגון בבלי, ברכות לב ע"א), במקרים של תיאורים המקרבים אלהות לבשר ודם: 'אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו'.

3302 באותו פרק דלעיל, דה"א כט, כג: וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ תַּחַת דָּוִיד אָבִיו. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

3303 אפשר שהכוונה לתפישה שכלית. הפנייה היא לקיסר קרל, הנחשב כאן לממלא מקום המלך שלמה

3304 ירי' יד, כא: אַל תִּנְאַץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ זְכֹר אַל תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ. לפי תרגום הוולגאטה בקירוב.

3305 תה' פט, ה: עַד עוֹלָם אָכִין זַרְעֶךָ וּבָנִיתִי לְדֹר וָדוֹר כִּסְאֶךָ סֶלָה. שם, ל: וְשַׂמְתִּי לָעַד זַרְעוֹ וְכִסְאוֹ כִּימֵי שָׁמָיִם. הפרק צוין, בשני המספורים, בשולי כתב-היד ובדפוס.

3306 ירי' פרקים יד-טו, כמצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3307 quam . ובנדפס quod (בכתב-היד נכתבה המלה בקיצור המשתמע לכאן ולכאן).

3308 quod . ובנדפס qui (בכתב-היד נכתבה המלה בקיצור המשתמע לכאן ולכאן).

3309 ירי' יד, ג-ו.

אז, מאחר שלא באותה שנה בלבד אלא אחר כך ברבות יותר מיעט[3310] עמים, מתאר הוא ב[פרק] חמישה עשר, את העיר[3311] השדודה, את המקדשים, ההיכלות. את העושר, אומר הוא, אתן לביזה.[3312] הוא[3313] מתאר את החיילים המתנפלים איך השתעשעו בהיות הבזוזים רואים את הזהב שכבר לקחו. לא ישבתי, אומר הוא, במועצת משתעשעים.[3314] הוא מתאר את האזור שממנו יצאו לדרכם המחריבים. ברזל, אומר הוא, מן הצפון.[3315] הוא מתאר את הרס החומה שהיא כנחושת, ושקוממה מחדש חזקה על-ידי יוליוס.[3316] הוא מתאר בשני הפרקים את אותות השמים. בקוראו לי אומר הוא: האם השמים יכולים לתת גשמים אלא אם כן אתה תרצה.[3317] הוא מתריע אודות גשמים נוראים המעלים את הטיבר כשהם בוזזים את העיר פעם שנייה.[3318] הוא מתאר כוכבי שביט[3319] לוהטים גם ברומי גם בקמפניה, [עמ' 213] בכנותו [אותם] אשים מוצתים.[3320]

הוא מתאר גם את השמשות שנראו באפוליה כאשר הוא אומר להם שבצהריים תרד השמש,[3321] כי אחרי שנראו שלוש, השמש ירדה אף שהיה יום. לא פעם אחת בלבד אלא פעמיים צפו בכך מלמטה כפגועי ברק נדהמים. [השמש] האמצעית יותר חוורוורת, הקיצוניות נראו יותר דמיות, אותן שנמלטו מעיני המעריצים בהיגלות הדם המאיים, האחת קודם האחרת כלל לא כה הרבה אחר כך.

'צדי' קטנה אצל ירמיהו הם אותם דברים אשר בטיפשותו כל אדם שהוא, אלא אם כן יתעשתו האנשים, אינו יכול להעריך בקלות מה הם זוממים להם, איזו רעה מנבאים הם, מה הם מאיימים, מה מן הרעות, האסונות, האומלליות עומדים הם להמיט.

אתה רוצה לשמוע את הנביא באותו מקום, כשהוא מפרש את עצמו, אשר בשעה שהוא מלמד שהוא אֵיים ברעות שאינן רגילות, אינן מנוסות, אינן שוככות, אינן בנות תקון, אומר הוא: [בכתב-היד דף 211 ע"ב][3322] כאבי מתמשך והמכה מייאשת.[3323] כך הוא שבשעה שמטבע האדם לקוות תמיד לדברים טובים יותר, עתה יום יום עתידים לבוא דברים כבדים

3310 הנושא הוא האל או הרעב.

3311 urbem . הכינוי הקבוע לרומא.

3312 יר' טו, יג: חֵילְךָ וְאוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן לֹא בִמְחִיר. לפי תרגום הוולגאטה, בדילוג על מלים.

3313 מכאן הוספה בשולי כתב-היד (בנדפס שולבה בלי ציון).

3314 יר' טו, יז: לֹא יָשַׁבְתִּי בְסוֹד מְשַׂחֲקִים וָאָעֵלוֹ. לפי תרגום הוולגאטה. כאן סוף ההוספה שבשולי כתב-היד.

3315 יר' טו, יב: הֲיָרֵעַ בַּרְזֶל מִצָּפוֹן וּנְחֹשֶׁת. בהתאם לוולגאטה, בדילוג.

3316 האפיפיור יוליוס השני, שבניית החומה על ידו נזכרת גם לעיל בעמוד הקודם. יר' טו, כ: וּנְתַתִּיךָ לָעָם הַזֶּה לְחוֹמַת נְחֹשֶׁת בְּצוּרָה וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ.

3317 יר' יד, כב: הֲיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מַגְשִׁמִים וְאִם הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רְבִבִים הֲלֹא אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְקַוֶּה לָךְ כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת כָּל אֵלֶּה.

3318 על הצפת הטיבר שחלה אחרי ביזת רומי בידי צבאות הקיסר, מדבר הוא גם לעיל עמ' 105 ובהערה שם.

3319 כוכבי שביט כאותות על אסונות אלה ראה גם שלמה מלכו, כמתואר בספרו חיית קנה. מהדורת מוטי בנמלך, בנספח לספרו שלמה מלכו, ירושלים תשע"ז, עמ' 375-376. כמו כן נמצא תיאור של אותות חורבן כאלה בימים ההם אצל פטרוס גלטינוס, בקטע מכתביו שמביא כאן סקרה מכתב יד בהערה ארוכה.

3320 יר' טו, יד: וְהַעֲבַרְתִּי אֶת אֹיְבֶיךָ בְּאֶרֶץ לֹא יָדָעְתָּ כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי עֲלֵיכֶם תּוּקָד. לפי תרגום הוולגאטה בקירוב.

3321 יר' טו, ט: אֲמְלְלָה יֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה נָפְחָה נַפְשָׁהּ בָּאה \{בָּא\} שִׁמְשָׁהּ בְּעֹד יוֹמָם בּוֹשָׁה וְחָפֵרָה. לא בהתאם לתרגום הוולגאטה.

3322 בשול העליון נכתבה בגדול האות ק, וכן שם האות בתעתיק, והמספר 19.

3323 יר' טו, יח: לָמָּה הָיָה כְאֵבִי נֶצַח וּמַכָּתִי אֲנוּשָׁה מֵאֲנָה הֵרָפֵא. לפי תרגום הוולגאטה בדילוג.

יותר, קשים יותר אסוניים יותר, עד שיקרא בקול גדול: צפו לברזל מצפון,[3324] כאבי מתמשך והמכה מייאשת.
אעשה סוף ל'צדי' אם אומר שהיא, כפי שלימדתי מציינת תשעים, וכן תשע, וכן בדרך זו רגילה להיתפס בתור התשע השופעות מן הראשונה 'כתר'., שאותן התיאולוגיה העתיקה של היוונים כינתה מוזות.[3325] יש בידך אפוא ב'צדי' הגדולה הזמן הכללי של הגדולה אשר היא רחמים ב'ספירה' העליונה בבניין באמצעות המשיח העליון, אשר לבדו מגיע ל'צדי' כלומר לתשיעית, החכמה המתנשאת ביותר של האב. רואה אתה, אומרת אני, שהזמן של 'צדי', של החכמה, שהוא זמן הגדולה והרכות שהושרה באמצעות המשיח, זמן הגדולה על-יד 'צדי', באמצעות צדי נחלק לארבע, שלוש גדולות, האחרונה קטנה. הראשונה היתה מוזהבת של אלהות, השנייה מוכספת של מעלה, השלישית נחושתית של יכולת ושפע, הרביעית ברזילית.[3326] ששם הברזל מצפון[3327] של טבח, שפך דם, הרס ואכזריות.
להמשיך מעבר לכך אסור.
[3328] אעזוב את 'צדי' ואקח את 'קוף'. שני הדברים הובאו בבראשית,[3329] כי כשזה תשעים, ההוא יציין מאה. האחד נלקחה לאברהם השני לשרה. שכן היא היתה בת תשעים שנה, זה בן מאה. היא באמצעות 'צדי' הוא באמצעות 'קוף'. הם השיגו את הבן שנמנע מהם תמיד, כי שתי האותיות הביא לזקנים הקדושים אחרי חוסר-ילדים ממושך פריון, צאצא, צחוק,[3330] שמחה לאין שיעור, כי עתיד היה הוא להיוולד בשנת 'קוף', שהיה צורך לו [ליצחק] בברכה מאת האל, כלומר בהענקת מתנה עד מאוד נרחבת,[3331] מלאה, נערמת של זוהר אלהי, שפע, יכולת, ואחר כך בהעברה מעשו אל יעקב.
אך תן נא את דעתך, קיסר, התבונן בסוד שנעלם מאנשיך. אות זו בשימוש היא בשלשה מקומות באלהיות. אומנם בראשונה, מאחר שאמרנו שעשר הן ה'ספירות' הברוכות, ומאחר שהיא בתוכן, כמו שצריך בשלמות העליונה והמדויקת, תהיה היא שיוויון עליון, והדעה של המשיח: אני באב והאב בי.[3332] [דעה] שאותה תפס לו פעם אנכסאגורס, לא מתוך הבוץ (כפי שהוזה העם)[3333] אלא מתוך הדברי האלהיים, שכל הדברים הם בכל הדברים.[3334] כל אותן עשר יימצאו ב'ספירה' בודדת, כאילו עשר מראות יפוזרו במעגל. בהיות מאור לוהט במרכז, ייראו הם לצופה שהם לא עשר מראות או מאורות, אלא מאה. אם יימנו כיחידות שהן לעצמן, תהיינה עשר, אם יחד, כמו כל הדברים בכל הדברים, בוודאי מאה.
וכך, כאשר האות 'קוף' מוצגת כמאה, התבונן-נא באותם מאורות, אשר בעולם הנצחי מנצנצים כמו כוכבים אלהיים. מכאן לעבריים המנהג ואף הדין, ששום דבר באותו תחום

[3324] ירמיה טו, יב: הֲיָרֹעַ בַּרְזֶל בַּרְזֶל מִצָּפוֹן וּנְחֹשֶׁת. כדלעיל.

[3325] מספרן של המוזות לפי היוונים הוא תשע.

[3326] לפי ארבע התקופות הנזכרות לעיל בעמ' 209 ובהערה שם.

[3327] לפי הפסוק דלעיל.

[3328] בשולי כתב-היד נכתב כאן האות 'קוף' ושולב בקו אל תוך השורה. ובדפוס שולבו מלים אלה ככותרת.

[3329] בר' יז, יז: וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלִבְנִי מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד. הפרק צוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3330] רמז לשם יצחק. שם זה כולל גם את האותיות צדי וקוף ובתוספת חי.

[3331] אולי לפי בר' כו, יב: וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה'. מאה השערים מרמזים ל-ק'.

[3332] דברי ישו ביוחנן י 38; יד 10; 11.

[3333] הסוגריים מצויים במקור בכתב-היד (ונשמטו בנדפס).

[3334] כך הובא מאנכסאגורס גם לעיל בעמ' 164, וראה בהערה שם.

מאושר ביותר [עמ' 214] לא יהולל, לא יכובד, לא ייעבד במקום שאומרים כל יום מאה, כדי לנקוט במלה שלהם, ברכות, כדי שלשם יוחזרו אותם מאורות נכבדים ביותר, אהובים, נוטי חסד, תומכים, משרים רוח. לכך מצטטים הם את האורקל של התורה: ועתה ישראל מה ה' אלהיך[3335] דורש ממך.[3336] 'מה' מבטאת לשוני. לכם [פירוש המלה הוא] מה.
ואומרים החכמים: אל תקרא 'מה' אלא 'מאה' שפירושה מאה.[3337] כאילו זאת מבקש האל, בהיותו מיוסד איתן במאה מאורות אלה, שכל הדברים ייחגגו מדי יום בדברי שבח באותו מספר.
וכדי שאנשיכם יעשו זאת במנהגם, ייסדתי שאנשיכם, גם הכוהנים וגם הלוויים, יתפנו כל יום לתהילים, הימנונים וחלקים אחרים, כדי שבקולות חסודים של דברי שבח קדושים יימלא באופן כלשהו מספר זה. אלה אשר עושים כדין, מה שמעטים מאוד עושים, אלה הם ענייני החשוב בתכלית. אלה אשר מזניחים, שאינם מקיימים, או שלא כדין, אלה נדחים בבחינת כפויי טובה, חילוניים, רשעים. את האויר שלי מאבדים הם. את הזעם, את בנות החמה ואת היד הנוקמת הם מנסים, וכאילו עושים שנאות במקום אהבה, במקום שלום מלחמות, כדי שישאו הנה אסונות, מחסורים, אומללויות במקום אושר, שפע, שלוה.
יש גם שימוש אחר לאותה אות, כי בעולם העליון 'בינה' מחזיקה במספר המיוחד לה הכולל חמישים, כפי שהראינו בעת הדיון במספרים. שכן שבעה הם חלקי הבניין, שבאמצעות אותה דעה שהבענו עתה אודות עשר, שכל הדברים בכל הדברים, גם שבעה הם ארבעים ותשעה, שבע פעמים שבע, שעד לשם התקבל משה. מעל אותם ארבעים ותשעה [בכתב-היד דף 212 ע"א][3338] מתגלית 'בינה' החמישים, השמינים מעל השבע, אשר נקראת גם 'יוֹבל',[3339] וכדי[3340] שאנשים יהרהרו בה, נמנעה ממשה,[3341] הובטחה לתקופה טובה יותר, נשמרה למשיח. ייסדתי שנה נחגגת ביותר. [שנת] החמישים, לא המאה כפי שאחדים חלמו, שאותה אנשיכם כינו יוֹבֶלָאוּם.
באה אני אל 'קוף'. הגיון השיוויון גורם שאותן שלוש 'ספירות' עליונות, שאותן אנשיכם קוראים פרסונות, היוונים היפוסטאזות, בקיומן כשוות לגמרי, אין אחת נסוגה מפני אחרת. אם 'בינה' מחזיקה חמישים, כלומר מחזיקה ארבעים ותשעה של הבניין ואת עצמה, אותו דבר יימצא לפי החוק ב'חכמה' השנייה, אותה דבר בראשונה 'כתר'. אם תצפה ב'בינה' ייקרו חמישים, אם ב'חכמה' חכמה, אותו מספר יציגו את עצמם, שבהצטרפם יהיו מאה. ומאחר שחכמה מכילה את 'בינה' כמו שמקור [מכיל] את הדבר אשר נשפע מן המקור, חכמה תחזיק את החמישים שלה ואת החמישים של 'בינה' הנאצלת, אשר יהיו מאה. וכמו שמיוחד במינו מספר החמישים של 'בינה', כך גם מספר המאה של חכמה, שהיא האות 'קוף'.

[3335] המלה deus (אלהים), המצויה גם בכתב-היד, נשמטה מן הנוסח המודפס.

[3336] דב' י, יב: וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְדֹנָד אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד.

[3337] בבלי. מנחות מג ע"ב: 'חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך"'. ובנוסחים אחדים מוסף: 'אל תקרי מה אלא מאה' (ראה רש"י ותוספות, וכן במובאות הלטיניות שמביא סקרה בהערה כאן).

[3338] בשול העליון נכתבה בגדול האות ק, וכן שם האות בתעתיק, והמספר 19. וכן, בלטינית, חכמה.

[3339] הכינוי יובל לספירת בינה נפוץ בזוהר ובקבלה בכלל.

[3340] utque . ובנדפס ut quam. בכתב-היד נכתב בקיצור.

[3341] בבלי, ראש השנה כא ע"ב: 'חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד'. ראה גם לעיל עמ' 195 ובהערה שם.

ובכן בשעה שמעיין אתה באותה אחות שלי, הנישאה ביותר, הערץ נא את החכמה, אשר אני כתבתי באמצעות שלמה שהיא נמצאת בפסגות העליונות והנישאות.[3342] ועתה אם תתקדם מעבר מכך לתוככי החדרים הפנימיים של האלהות, גם לכתר יש חמישים שלו, שמניינם 'קן'[3343] כלומר מאה וחמישים.[3344] מכאן נעשה שדויד המשורר הלירי, כאילו אורפיאוס היותר אמיתי שלי, גם לא עשה [רק] מאה בהסתפקו ב'קוף', כדי שיהלל את כל שלוש אותן 'ספירות' לכל אחת בחמישים שלהן, לא 'קוף' אלא 'קוף נון', כלומר הוציא לאור מאה וחמישים המנונות.[3345]

דבר זה הוא מיסטורין נישא וקדוש, שבשם 'יה'.[3346] תיזכר גם בהללויה, אשר חוזר על-ידי דויד לבדו באותו מספר פעמים.[3347] באופן יותר נרחב תכיר את הדבר שאותו ביקשו אנשיכם במשך זמן רב,[3348] עתה עליו להתפרסם על ידך, מגלה חוג הארץ.[3349]

קיים שימוש שלישי של אותה אות. ואם יש לו על-ידי חכמה [אות] זו [עמ' 215] שמניינה מאה, מאחר שמסביב שתי הספירות שוות לה באמצעותה [של האות], יחזיקו הן, ולא פחות מזה גם הוא עצמו, את ה'קוף' שלהן. יהיו הן אפוא שלוש, שכאשר הן נכתבות, מציינות הן סוד זה של ישעיהו: 'קדוש קדוש קדוש' קדוש קדוש קדוש,[3350] וכך יהיו שלוש פעמים מאה.

מאחר שעד אלה[3351] לא מגיעות נשמות, לא [מגיעים] שכלים, לא מלאכים, לאלה ניתתי אני העשירית עם המון ושפע של העליונים. לפיכך, מאחר שהבטחתי שכר לצדיקים ולחסידים, באותו מקום במשלי, ששם פרסמתי סודות מרוחקים, נסתרים בפירוש התורה, לימדתי דבר מיסטורין, אשר לא יכול להיות ידוע לכם, אשר מאמצים לא את כתבי אלא את צל המתרגמים. שכן חסרים אתם לחלוטין את המספרים, אשר בהם מתקיימים תכלית הכוח, האיתנות, הגיד של האורקלים. במקום שאתם קוראים: כדי שאמלא עושר את אוהבי ואת אוצרותיהם.[3352] אני ציוויתי שכך ייכתב על-יד המלך שלי: לתת ירושה לאוהבי. ומה היא אותה ירושה? הוספתי סוד מספר זה: 'יש',[3353] שהוא שלוש מאות ועשר.[3354] כלומר אור שלושת הקודמות [שמגיע] אלי העשירית, דרך כל האמצעיים הרותתים. 'יש' מציין

3342 משלי ח, ב: בְּרֹאשׁ מְרֹמִים עֲלֵי דָרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3343 בכתב-היד כתוב קן גם באותיות עבריות וגם בתעתיק, ובנדפס בתעתיק בלבד. בשולי כתב-היד נכתבה המלה קן בעברית ובצדה תרגום בלטינית. העניין נזכר שוב להלן בעמ' 234.

3344 במלה 'קן' בתה' פד, ד, כתובה ק' רבתי, כפי שמציין גם בעל מנחת ש"י. כך מביא גם סקרה בהערה כאן (בהסתמכו על מקור לטיני).

3345 הכוונה למאה וחמישים פרקי התהילים לפי נוסח המסורה. אומנם בנוסח השבעים והוולגאטה יש 151 פרקי תהלים, אך בשבעים לפני מזמור 151 נוספה כותרת המסבירה שמזמור זה הוא מחוץ למניין אף שגם הוא אותנטי ומחברו דויד.

3346 אותיות השם יה מציינות בדרך כלל בקבלה את הספירו חכמה ובינה. ואפשר שנרמז כאן גם שיה הוא 15, עשירית של 150.

3347 הללויה מצויה במקרא רק בתהלים, אך דומה ששם חוזרת המלה 19 פעמים.

3348 לא ברור למה הכוונה.

3349 בכמה מקומות מייחס אג'ידיו לקיסר קרל החמישי את גילויי הארצות שבדורו.

3350 יש' ו, ג: וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ.

3351 הכוונה, עד שלוש הספירות העליונות.

3352 משלי ח, כא: לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק צוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3353 בכתב-היד כתובה המלה גם באותיות עבריות וגם בתעתיק. ובנדפס בתעתיק בלבד.

3354 בבלי, סנהדרין ק ע"א: 'עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא". יש בגימטריא תלת מאה ועשרה".

הוויה, שממנה היא נעשית. כפי שהפילוסופיה היוונית של פיתגורס, פרמנידס ואפלטון העמידה את הטוב המוחלט בישנו, "ὄντως ὄν[בכתב-היד דף 212 ע"ב][3356] כשהיא מחקה כמובן את דעתי, שבהבטיחה את האושר של החיים העתידיים הבטיחה 'יש'. כי אחד, אמיתי, עליון, מציין את הישנו, אשר היוונים מכנים "Τὸ ὄν." אם השם זר ללטינים, תסלח למנכס."

השימוש של האות 'קוף' שנאמר אפוא עד עתה הוא משולש. גם זה שבו כל העשר פושים למאה, גם זה שבו מתגלה חכמה, גם זה שבו הוא מציין את הלקיחה שלוש פעמים של אותן שלוש מאושרות ביותר של העולם הראשוני הנעלה. את שלוש האותיות הנותרות, עוברת אני במרוצה.

"'ריש' רגילה לציין רוח, כי השם 'רוח' רוח פותח באות זו. מכאן היווני, את הפועל רהו ῥέω, אני זורם קדימה, השייך ביותר לרוח, שאלו."שכן אותה 'ספירה' שלישית של העולם הגבוה, נקראת רוח מרוח בספר 'יצירה', "אותה יוון העתיקה קראו"שוב ושוב ראה."

במניין עולה היא האות ר'מאתיים, שאם תעיין באות תבין באמצעותה 'בינה', אם תעיין במספר – חכמה. שכן מאתיים אוצרות בתוכם את הכפול, שהוא המספר המיוחד ל'ספירה' השנייה. במצוה השנייה, לפי דעת העבריים, היא צוירה כגדולה: לא תעריץ אלהים זרים," שכן אנשיכם כוללים אותה בראשונה."אמרתי, בשעה שנסקרו האותיות הגדולות, שאותיות אלה יש לחשוב כאלהיות. 'ריש' גדולה הונחה במקום חכמה ו'בינה', שאתם אומרים שהן נשלחו לכם, את אלה לבדן מראה 'ריש', שאותן יש להעריץ עם המפיק

3355 בישנו ביוונית. הישנו הוא אכן מושג עיקרי בפילוסופיה. המלה כתובה באותיות יווניות בכתב-היד מתחת מקבילתה הלטינית בתחתית העמוד, ובנדפס שולבה (שם נדפס על האות o ספיריטוס אספר במקום לניס.'

3356 בשול העליון נכתבו בגדול, בעברית ובתעתיק, האותיות ר, ש, ת, ולידן המספרים 20, 21, 22.

3357 חמש המלים האחרונות נוספו בשולי כתב-היד, ובדפוס שולבו בלא הערה (שם נדפס על האות o ספיריטוס אספר במקום לניס.'

3358 אג'ידיו רומז לכך שהצורה הלטינית ens, המשמשת גם כאן במשמעות ישנו, אינה קיימת בשפה הקלאסית, וחודשה בפילוסופיה של ימי הביניים כתרגום לטיני של המלה היוונית הנ"ל.

3359 בשולי כתב-היד נכתב כאן: האות 'ריש', וכן צוירה האות בעברית, עם קו להכנסה לתוך השורה. ואכן בנדפס שולבו המלים ככותרת.

3360 פועל ביוונית שפירושו אני זורם. בכתב-היד נכתב הוא בתעתיק לטיני ומעליו ביוונית, ובנדפס שולבה המילה היונית לפני התעתיק.

3361 השינוי במספר (היווני שאלו) מצוי במקור, וכך גם להלן.

3362 אומנם בספר יצירה מכונה כך הספירה השניה: פרק א משנה י: 'שתים רוח מרוח'. גם בספרון על האותיות העבריות מיוחסת האות ר', הנקראת רוח הקודש, לספירה השלישית (בתרגום עמ' 95).

3363 גם כאן השינוי במספר מצוי במקור.

3364 במיתולוגיה היוונית רֶאה היא בתם של אורנוס וגאיה (השמים והארץ), אשתו של קרונוס ואמו של זאוס, מלך האלים. מבחינה זו דומה היא לספירת בינה שנחשבת לאמו של תפארת, המכונה בשם המפורש של אלהי ישראל. ואולי רומז הוא גם למלה העברית ראה, הקשורה לרוח.

3365 דב' ה, ז: לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי. יהיה לך מתורגם כאן שלא לפי נוסח הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס (הפסוק מצוי גם בשמות כ, ג). ככך הנראה חושב אג'ידיו לגדולה את האות ר' במלה אחרים שבפסוק זה, אך לא מצאתי כך בשום מקור. וכנראה התחלף בזכרונו פסוק זה עם כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר (שמות לד, יד), ששם האות ר' במלה אחר גדולה היא. וראה מנחת ש"י על אתר.

3366 לפי המניין של עשרת הדיברות המקובל במסורת היהודית זהו הדיבר השני, אך לפי המסורת הנוצרית פסוק זה כלול בדיבר הראשון.

והשולח, ושום דבר אודות האלהיות אין לשמוע, לאשש, לחשוב, אלא מה ש'ריש', כלומר הרוח האלהית, תראה, תציג, תלמד.

"'שין' היא אות תלת–ראשית. שאותה ספר 'תמונה' תופס לעתים כשלוש הגבוהות ביותר, לעתים כשלישית,"[3367] שספר 'יצירה' מבקש לקרוא לה אש,"[3368] אשר אינה רגילה להיאמץ באותן שלוש אלא בשלישית באופן מסוים. אני בעודי מלאה באורה של אותה שלישית, מאחר שעתידה הייתי להפיח את שנים עשר מנהיגי המשיח, לפיכך לא [עמ' 216] לבשתי צורה חושית אחרת אלא של אש, " "כדי שאלה בהיותם מלאים באלהות של האות שין, כלומר של 'בינה' ושל הרוח, יפרסמו את האות 'שין', אשר בהיותה מצויירת כך ש" " מראה את שלושת העליונות, לכל האומות, המשפחות, העמים.

אות[3369] זו, בדברים, בערש ברזל, נקרא כשהיא כתובה כגדולה." "שכן נקראתי מטה קטנה של שלמה ושל יעקב," "שאת ראשה מעריץ זה שנעשה קרוב למוות." "ואנכי חרב המתהפכת," "והמערה הכפולה," "לרשעים ברזלית, חמורה, קשה, לחסידים רכה, נדיבה, נעימה, וגן תענוג. "

יכולתי להזכיר במקום זה שהאיגרות שלכם וכתבי התורה החדשה או כולם או רובם לא נכתבו ביוונית, שמכך מתגלים דברים כלשהם שאותם לא אמרו מחכמת השליחים והאוונגליסטים אלא מטעות מתרגמים, שהירונימוס מעריך שבמקומות רבים גרמה פגיעה, כמו זו עתה אודות השם שלי, שאמרתי שהוא מיטה." "כי[3379] Mata מציינת פעם מיטה פעם מַטָה. מאחר שנכון שיעקב העריץ את הראש של המיטה, לא של השרביט, המתרגם

[3367] בשולי כתב-היד נכתב כאן: האות 'שין', וכן צוירה האות בעברית, עם קו להכנסה לתוך השורה. ואכן בנדפס שולבו המלים ככותרת.

[3368] תמונה ראשונה , אות שין (קארץ תקמ"ד ו ע"א): 'ש ... וציורה ג' מידות העליונות'. תמונה שלישית אות ש, בלשון הפירוש העתיק, הנכתב ונדפס יחד עם הפנים (סא ע"א): 'ש ... שהיא רמוזה לבינה'.

[3369] ספר יצירה ג, ג: 'שלש אמות אמ"ש בעולם אויר מים אש'.

[3370] לפי התיאור המצוי בברית החדשה בדבר רוח הקודש שירדה על שני עשר שליחי ישו, אחרי מותו בחג השבועות, בצורת לשונות אש, שבאמצעותן דיברו בכל לשונות העמים. מעשי השליחים ב 3.

[3371] כאן נכתבה האות (ואף נדפסה) בצורתה העברית.

[3372] דברים ג, יא: כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל. וזה לשון מנחת ש"י על אתר: 'ערש ברזל - בנוסח א' כ"י מאלפ"א בית"א רבתא שי"ן ערש רבתי וכן הוא בהעתק פיראר‍ה ובתיקון ס"ת ישן כ"י ולא ראיתי כן בספרי הדפוס ולא בכתובי יד'. (הפרק מצוין כראוי בשולי כתב-היד, אך בדפוס בטעות צוין כאן דב' ב).

[3373] הערש של עוג שבהערה הקודמת תורגמה בוולגטה במלה lectus שפירושה מיטה, אך מיטתו של שלמה בשה"ש ג, ז, וכן המיטה של יעקב בבר' מז, לא, תורגמו בלשון הקטנה, lectulus.

[3374] בר' מז, לא: וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה. ופירש רש"י: '"על ראש המטה" - הפך עצמו לצד השכינה. מכאן אמרו [בבלי, שבת יב ע"ב] שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה'.

[3375] בר' ג, כד. בתרגום הוולגאטה. והשוה זוהר ח"ב כז ע"ב (תוספתא, ונראה כשייך לספרות תיקוני זוהר): 'בינה איהי להט החרב המתהפכת, דמתהפכת מדינא לרחמי לצדיקים, למיהב לון אגרא בעלמא דאתי, מלכות להט החרב המתהפכת מרחמי לדינא, למידן בה לרשיעייא'.

[3376] הוא תרגום הוולגאטה של מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה (בר' כג, ט ועוד).

[3377] בר' ב, טו (ועוד): גַּן עֵדֶן. תרגום עדן בהתאם לוולגאטה. אך גן מתורגם בוולגאטה במלה פרדיסוס (פרדס), וכאן גן (hortus).

[3378] הירונימוס, המתרגם הלטיני של התנ"ל (וולגאטה), תרגם כאמור את המלה מיטה, המציין כזכור את השכינה, בבר' מז, לא, בצורה נכונה, כמיטה ששוכבים בה, ולא נגרר אחרי התרגום היווני, תרגום השבעים, ואחרי הציטט באיגרת אל העבריים בברית החדשה (כדלהלן), ששם תורגמה המלה כמַטָה, שרביט.

[3379] תעתיק של מלה עברית שאינה מצויה בניקוד זה, המשלב מיטה ששוכבים בה עם מַטָה, שרביט.

של פאולוס בהיותו בור הן בלשון והם בכתובים, באיגרת אל העבריים,[3380] אמר: העריץ את פסגת השרביט, לא המיטה.[3381]

[3382] האות האחרונה היא 'תו', אשר מיוחסת לי, האחרונה שבאלהיות. ומאחר, שכפי שאמרתי, חרב[3383] מתהפכת נקראתי, לאחדים [גורמת] חוסן ונצח, לאחרים אבן נגף.[3384] וסיבת חורבן רגילה להיות מושמת במקום מוות, כפי שאודותי, הנוקמת, אמר חבקוק: לפניו ילך מוות.[3385] אך הסימן הוא הצלה, ומראה אותי, המגינה ומצילה את אהוביַ מנזק המוות. סוד זה ניתן לפרסום על-ידי יחזקאל לבדו, כאשר לימד שיש להציל מן המוות את אותם שיש לסמן באות 'תו'.[3386]

[בכתב-היד דף 213 ע"א][3387] אך רוצה אתה לשמוע את הסוד הגבוה של אות זו שלי? לבלגים שלך[3388] לא נשמע[3389] הוא עד היום. 'תו' היא אות של נקבה.[3390] לי לבדי כפופה היא, כי מאחר שכל הגבוהים יותר, אם יושוו אלי, זכרים יהיו, אני היחידה התחתונה, בקבלי לתוכי את זרעיהם, כוניתי בשם הנקבה. הראיתי מיסטורין זה בזרע יעקב, אשר את כולם הוליד זכרים, חוץ מאשר נקבה אחת שנקראה בשם דינה. ביקשתי לציין בנצר זה את הזרע הגבוה יותר. במקום שהגבוהים יותר הם זכרים. אני דינה ומידת 'דין' נקראת, כלומר של קשיות.

תו היא אפוא המציינת את הכוח הנקבי והכי פחות החזק, זאת עושה היא גם בראשית וגם בעקב המבעים.[3391] בסוף משה,[3392] בהתחלה דויד נקט בכך: אם עוונות תשמור ה', ה' מי יחזיק.[3393] התיאולוגים קוראים ob את 'תו' המושמת בראש [המלה] במקומי:[3394] אם

[3380] יא 21. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3381] כאמור, כך תורגם כבר בתרגום השבעים.

[3382] בשולי כתב-היד נכתב כאן: האות 'תו', וכן צוירה האות בעברית, עם קו להכנסה לתוך השורה. ואכן בנדסס שולבו המלים ככותרת.

[3383] המלה הלטינית המציינת כאן חרב שונה מזו שנקט בה אג'ידיו לעיל, ושנוקט בה תרגום הוולגאטה.

[3384] יש' ח, יד. הפסוק מצוטט באיגרת אל הרומיים ח 33. שני הפרקים מצויינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3385] חב' ג, ה: לְפָנָיו יֵלֶךְ דָּבֶר, לפי תרגום ההוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3386] יח' ט, ו: זָקָן בָּחוּר וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ לְמַשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּו אַל תִּגָּשׁוּ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. לפי פירושים שנמצאים בספרות חז"ל ובספרות אבות הכנסייה, מדובר בשתי אותיות אחת מציינת חיים והשנייה מוות. לדעת הנוצרים התו מציין גם את הצלב. ראה שאול ליברמן, יוונית ויוונות בארץ ישראל, מוסד ביאליק, ירושלים תשכ"ג, עמ' 142-147. סקרה מביא בהערה כאן מקבילה מכתבי רויכלין.

[3387] בשול העליון נכתבה בגדול, בעברית ובתעתיק, האות ת, ולידה המספר 22.

[3388] הקיסר קרל החמישי נולד בעיר גנט שבבלגיה.

[3389] גם זר ומוזר.

[3390] או אשה.

[3391] הכוונה כנראה לצורות הפועל בעתיד, שבראשיתן מציינת האות ת' את מין הנקבה בגוף שלישי (כגון תַכתוב), ואת האות ת' בסוף שמות העצם המציינת את מין הנקבה בנסמך וברבים (כגון כתיבתַ, כתיבותַ.(

[3392] כדלהלן.

[3393] תה' קל, ג-ד: אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד. כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3394] המלה תִּשְׁמָר שבפסוק שבהערה הקודמת מתורגמת ללטינית כ-observaveris, המורכבת מפועל (servare) שמוספת לו התחילית ob, ולדעת אג'ידיו זה מקביל ל-תִּשְׁמָר המורכבת מפועל (שמור) שמוספת לו התחילית ת' (אומנם ob היא מילת יחס שאינה מציינת לא גוף שלישי ולא מין נקבה).

עוונות תשמרי אדונית,[3395] אדני[3396] מי יחזיק. כאשר השם 'יה' מציין אותי במקום זה. ה' ה'[3397] דבר אחד הוא בלשון שלכם, בשלי שניים. שהרי אמרתי קצת קודם שאני נוקמת עוונות ואבן נגף.[3398]

משה רמז לנקבה כשהוא שם אותה בסוף. לא יכול היה, אומר הוא, להכניס לארץ,[3399] במקום שמוכנסת לא גבורה גברית אלא חולשה נשית.[3400] וקצת קודם לכן, באשר צריך היה להיכתב 'אתה'[3401] במין זכר, נמצא כתוב 'את'[3402] בתור צורת הנקבה את.[3403] משום דבר דבר זה לא יכול היה להכניס [את העם לארץ] בבחינתי, מאחר שאת היקראי נקבה, לא רק תאולוגים אלא גם [עמ' 217] ה'תלמוד' בספר 'ברכות' שומר ככתוב, שכן עניינים רבים של סודות זרמו מטה אל אחרים.

וגם באותו היגיון מפרשים הם אותו כתוב של ספר דברים: 'צור', היולד שלך, 'תשי'.[3404] עזבת קוראים אנשיכם,[3405] הללו[3406] מבינים פועל של החלשה.[3407] כאילו על-ידי הדקירה שלכם אני גם איחלש וגם אסוכל, שלא [אגיע] אל שכליכם הפראי והקוצני, שלגמרי אינו מוכן לקליטת זרע, שאני אוכל לזרוע פחות את אורותי. שכן כמו שכתב יוחנן: המחשכים

[3395] domina. היא צורת הנקבה של dominus, ראה בהערה הבאה. יה שבפסוק נתפסת כאן כצורת נקבה המציינת את השכינה, כפי שאומר אג'ידיו בהמשך, מיד.

[3396] או האדון (בפנייה). dominus (ובצורת פנייה domine) פירושו אדון, והוא תרגום הרגיל בוולגאטה של השמות אדני או ה' (=השם המפורש). מדברי אג'ידיו כאן, שמפרש את השם על ספירת תפארת, נראה שהיה לפניו כאן השם המפורש, שלא כמו בדפוסים שהשם נכתב כאן בצורת אדני, השם המפורש היה כאן ככל הנראה גם לעיני מפרשים אחרים, כגון משה בן יעקב בעל שושן סודות, כפי שאפשר להסיק מדבריו המובאים בהערה להלן, וכן אצל אחרים כמו שהראה החיד"א בפירושו יוסף תהלות על אתר.

[3397] הצירוף המצוי בתרגום הווגאטה לפסוק, כדלעיל.

[3398] פירוש דומה לפסוק מתהלים מצוי בספר שושן סודות למשה בן יעקב (קארץ תקמ"ד, א ע"ב): '"אם עונות תשמר יה" לעוונות שהיא מ"ה [= מידת הדין]. ה' מי יעמוד לת"ת [= לתפארת] "כי עמך הסליחה" הוא מה"ר [= מדת הרחמים]'.

[3399] במ' יד, טז: מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְדֹנָד לְהָבִיא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר. בהתאם לתרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3400] האות ת' בסוף המלה יכלת שבפסוק שבהערה הקודמת רומזת לנקבה, ולפי בבלי, ברכות לב ע"א: '"מבלתי יכולת ה'", יכול ה' מיבעי ליה. אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה ואינו יכול להציל'.

[3401] בשולי כתב-היד כתובה המלה גם באותיות עבריות.

[3402] בכתב-היד, מעל המלה את שכתובה בתעתיק, נכתבה בין השורות גם את בעברית.

[3403] במ' יא, טו: וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתִי. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. לשון הנקבה נדרשת גם בפירוש רש"י שם, ובלשון דומה למה שדרשו בפסוק הקודם: '"ואם ככה את עשה לי" - תשש כחו של משה כנקבה כשהראוהו הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא עליהם. על זאת אמר לפניו א"כ [=אם כן] הרגני תחלה.' רש"י מעביר את הנקבות אל משה, וכנראה פירש את המלה לי כאותי, כלומר "ואם ככה את עשה לי", לפי רש"י פירושו: אם אתה עושה אותי לאת, כלומר לנקבה. הרמב"ן על אתר תוהה על דברי רש"י אלה: 'ולא הבינותי זה, שכנוי "את" כלפי מעלה הוא', והוא מפרש זאת כמו אג'ידיו כאן על השכינה כמידת הדין: 'ועל דרך האמת "אם ככה את עושה לי" במדת הדין ידבר'.

[3404] דב' לב, יח: צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3405] כך בתרגום הוולגאטה.

[3406] = חכמי היהודים.

[3407] צריך בוודאי להיות debilitandi (פועל זה חוזר, בצורה אחרת, מיד בהמשך) במקום bebitandi הכתוב ומודפס (והיא מלה שדומה שאינה בנמצא). מקור הדרשה הוא בוודאי ויקרא רבה כג, יב: '"צור ילדך תשי" – יהתשת כחו של יוצר. יו"ד זעירא [במלה תשי] ולית בקרייה כוותה'. ההפניה בפנים לתלמוד ברכות היא בוודאי בשל הדרשה שנמצאת שם על אותו פסוק, והתערבה עם זאת בזכרונו של אג'ידיו. בבלי, ברכות ה ע"ב: 'שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא ... גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [איוב יח, ד] "ויעתק צור ממקומו", ואין צור אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר "צור ילדך תשי"'.

לא קיבלו דברים אלה.[3408] ובהיגיון זה אמרתי שהוחלשתי, כאילו סוכלתי מן המשימה הילדית שלי, של זריעה, הארה, השראה, על-ידי פשעי האנשים המסרבים [לקבל].
ואלה אומנם הדברים שייאמרו נא על האותיות. אחרים תגלה באופן רחב ומפוזר יותר אם תגולל את ספרי הסודות, כך במקומות רבים ואצל כולם, וכן במיוחד בספר על האותיות של ר' עקיבא,[3409] ובספר שאותו לעתים קרובות הזכרנו: 'תמונה'.
לא ארצה כלל שיכוסה בשתיקה שהמבע 'אות' מציין גם אות [כתובה] וגם סימן. מפני שהאותיות הורדו למשה מן השמים, מכאן שהן סמניות של דברים אלהיים, מכאן שהן מפיקות של עניינים אנושיים, מאחר שכוחות אלהיים יוצרים לעצמם את הסמלים הללו, שדרכם [הדברים] ההם גם מוכרים, ואף לוקחים [אנשים] בהם חלק באמצעות שכלי חסידים. כך ה'הא' של אברהם, ה'יוד' של יהושע, ה'ואו' של יעקוב[3410] היתה כוח אלהי אשר על-ידה השיגו הם מדרגה של אור אלהי. בכך הכירו את האמת, זלזלו בעניינים אנושיים, זהרו בפעולות שלא הורשו לאדם.
שירות המוות, אומר השליח, חרות באותיות.[3411] מדוע[3412] באמת אותו שפע אור נמסר באמצעות סמלי אותיות, מראה הוא מיד. בהיותו חרות, אומר הוא, באבנים, היה בכבוד. ובאיזה כבוד? באיזה אור? באיזה זוהר? בוודאות כה הרבה עד שהעומדים בסמוך לא יכלו לשאת [זאת] במבט.
[בכתב-היד דף 213 ע"ב][3413] ובכן גם הם סימנים וגם שם האותיות מציין סימנים, ו'תו', אשר טיפלנו בה במקום האחרון, אצל יחזקאל היתה סימן.[3414] בדין לך נכתבו הם בזמן הזה, שבו לך, כמפורסם, בהגיעך לאיטליה, העיר רומא, הנהרות, הגשמים, הטיבר, החומות, הברקים, כוכבי השביט, השמשות הרבות שנראו, נתנו סימנים של דברים גדולים שיש להוציא לפועל,[3415] כדי שיישמרו אותם שעליהם להישמר, ולעומת זאת שישאפו בדין אותם שחשים שיש להם לשאוף.
אות 'תו' גדולה נמצאת בספר דברים בשני מקומות.[3416] באחד מעודדת אני אותך ואת צבאך בשעה שתפלוש לארץ אשר אראה לך.[3417] למה, אינני מסבירה. למה, אינני מגלה.

[3408] נראה שיש כאן צירוף של שני פסוקים מבשורת יוחנן פרק א. פסוק 3 (תרגום דליטש): 'והאור האיר בחושך והחושך לא השיגו', ופסוק 11 (תרגום דליטש): 'הוא בא בשלו ואשר המה לו לא קיבלוהו'.

[3409] = אותיות דר' עקיבא.

[3410] על האות הא שהוספה בשם אברהם והיוד בשם יהושע והואו של יעקוב מדבר אג'ידיו לעיל, בעמ' 149 ועוד.

[3411] האיגרת השנייה אל הקורינתים ג 7-8 (תרגום דליטש): 'ואם שירות המוות החרות באותיות על האבן נראה בכבוד עד שלא יכלו בני ישראל להביט אל פני משה מפני כבוד פניו הבטל, כבוד שירות הרוח כמה יגדל כבודו', הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3412] quid . ובנדפס quod. מכתב-היד אין הכרעה, כי המלה כתובה בקיצור.

[3413] בשול העליון נכתבה בגדול, בעברית האות ת.

[3414] על התו של יחזקאל מדובר בעמוד הקודם. המלה תו בפסוק שם משמעה הראשון הוא סימן סתם, ולאו דווקא שם האות האחרונה.

[3415] על סימנים אלה ראה גם לעיל עמ' 105, 156, 210, ולהלן בעמוד הבא, ובעמ' 233.

[3416] לא מצאתי עדויות אלא על מקום אחד. וראה בהערות דלהלן.

[3417] לא ברור לאיזה פסוק הכוונה. אך בשולי כתב-היד ובדפוס מצוין פרק יג כאחד משני המקומות בספר דברים שבהם מצויה ת' רבתי, ושם בפסוקים יג ואילך מובאת מצוות עיר הנידחת, שלפי הדברים הבאים אליה מכוון אג'ידיו ומוצא בה רמז לביזת רומי בשנת 1527. אך לא מצאתי שמישהו מעיד שבפסוקים אלה מצויה ת' רבתי (אולי כוונתו למלה תל, כדלהלן בהערה בסוף העמוד הבא).

למה, אינני קוראת בשם איזו ארץ, כפי שאודות[3418] אותה עצמה, אודות ירושלים, שאותה קודם ב[תורה] הישנה, וגם אודות העיר רומי שאותה בתורה החדשה עשיתי לראש, מתגלים לעין דברים שנאמרו, קודם לכן ב[תורה] הישנה, אחרי שנחרבה מלכות ישראל, לאחר מכן, מאחר שהאסון הקודם לא הניע כלום, יודס[3419] נחרב עם המלכות ומדינת העם בכללה.

כך אותך, כשליח ונסיך שנשלח מן האל, קודם לכן ה'תו' הקודמת, אשר שייכת לביקורת האלהית, דחפה אותך להיכנס לעיר באמצעות צבאך כשבורבוניוס[3420] מנהיג, לא כדי שתאביד, אלא כדי שתמיר את העוול לצדק, את החרפה לכבוד, את החטאים לסגולה טובה. כדי שעל-ידי פחד, הפחדה, צרות של לוחצים חמושים, יחזרו בסופו של דבר הרשעים אל הצדקה, חסרי הבושה אל טוב הפרי, הפושעים אל השפיות, הבלתי מושלמים אל השלמות. כי אכן בכוונה זו נגלתה ה'תו' כגדולה יותר, כדי שלא תחריב את העיר אלא תשלים. זאת מראה הבא אחריו,[3421] [עמ' 218] היה נא שלם,[3422] כדי שגם ברוח זו אתה תשלח את החיל והגייסות, וכן שאותם שסבלו כשלחץ האסון הקשה ביותר, ישובו לעשתונותיהם, יחושו ביד האלהית, יקבלו עליהם [זאת] במקום רפואה, יעבירו את עצמם מסטייה ותעייה, אל יושר ושלמות.

קרא 'תו' זו אצל יחזקאל.[3423] קרא מקום זה והתבונן נא בפרטים בשקידה, תכיר צרות שלא נשמע כמותן שסבלו הללו. ולבל יוכל שר הצבא להתנגד לחורבן כה גדול, כפי שבראשונה הראה עצמו, נהרג מתחת החומות עצמן.[3424] בהיהרג זה, כשהחיל התלהב בחימה, היה צורך לכול להיהרג, אך אחדים סימנתי אני בסימן 'תו'. את אלה לא יכלו לחסל שום פגיעות של חיילים, שום התנפלויות, שום חרבות.

אך כאשר 'תו' הראשונה לא הועילה כלום, כך כתרופה שנראית שבשום אופן לא הועילה לחולה אלא אדרבא דווקא הזיקה, כה הרבה סימנים, אותות, מופתים, של ארצות, מים, אויר, שמים, שמש, כוכבים שמופיעים בכל מקום קוראים ל'תו' אחר,[3425] להיות [לסימן] שבגלל אורח החיים שלא שונה, עומד הוא לבזוז את העיר, לא מאוצרות, לא מזהב, לא מכסף, אלא כפי שכתבתי שם, אם לא יעמדו כנגדו בצדקה, בדת, בחסידות, עומד הוא

[3418] de . מילה זו, המצויה בכתב-היד, הושמטה בדפוס.

[3419] הוא כנראה יהודה איש קריות, המשמש סמל לעם היהודי, שנשללה ממנו זכותו בברית החדשה.

[3420] קרל השלישי דוכס בורבון היה שר צבא הקיסר שיצא לכיבוש רומא. כדלעיל בעמ' 105.

[3421] השינוי במין נמצא במקור, ומראה שכאן תו אינה רק אות כתובה אלא גם סימן.

[3422] הכוונה לפסוק השני שבו מצא אג'ידיו בספר דברים ת' רבתי, דב' יח, יג: תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ (לפי תרגום הוולגאטה בקירוב). הפרק מצוין בשולי-כתב-היד ובדפוס כאחד הפרקים בדברים שבו מצויה ת' רבתי. וכתב על אתר מנחת ש"י: 'תמים - כתב בעל הטורים שהתי"ו גדולה וכן נמצא במקצת ספרים ותיקון ס"ת ישן מה שאין כן בספרי ספרד ובאלפ"א בית"א רבתא שלהם כותבים תי"ו ראשונה דותכתב אסתר [אסתר ט, כט]'.

[3423] בשולי כתב-היד נוספה כאן הערה (שבדפוס הוכנסה פניה בסוגריים): יחזקאל 9, ששם צויר האסון של רומא. (ביח' ט מוזכר התו על המצח, שפורש הן לחיים והן למוות, כדלעיל בעמ' 216, ובהערה שם. השם רומי הוא השלמה שלי מן הקיצור Ro).

[3424] קרל השלישי דוכס בורבון פיקד על צבאו של הקיסר הכובש את רומא, אך נהרג בעת הכיבוש, בידי הצורף והפסל האיטלקי הגדול בנוונוטו צ'ליני, בן חסותו של האפיפיור קלמנס השביעי. אחרי מותו של בורבוניוס החלו החיילים בביזת העיר.

[3425] המין הסתמי מורה שהכוונה לתו במשמעות סימן ולאו דווקא אות כתובה. הכוונה ל'תו' המוות, הרמוזה גם היא בפרק ביחזקאל, כמצוין בהערה בעמ' 216, ואפשר שהיא מזדהה עם הת' של המלה תל, כאמור להלן בהערה. הסימנים שנתגלו בשנת 1527 נזכרו גם לעיל, בעמ' הקודם, ובעמ' 105 ובמקומות המצויינים בהערה שם.

להרוס [את העיר] לתל אבנים.[3426] אתה הֶחֵש[3427] את הביאה,[3428] אם תוכל איכשהו בכוחות, בתבונה, במאמץ בעוצמה לעמוד כנגד ההרס המאיים.

[עמ' 219. בכתב-היד דף 214 ע"א]

ספר רביעי. על השמות האלהיים

עתה הזדמן לעסוק במקום אשר תופס כאילו את המצודה העליונה של כל העניינים הקדושים, של המוסדות שנתייסדו ושל הסודות הכמוסים ביותר. כי אחרי המספרים אשר מנינו, אחרי האותיות שאודותם הרחבנו במידת-מה את הדיון, יש לפתוח את השמות האלהיים, אשר מעוצבים מתוך האותיות, ומוכלים במספרים הסודיים.
דיוניסיוס, כשעמד לדון בנשמות, כתב את ההיראַרכיה הכנסייתית, [כשעמד לדון] במלאכים [כתב את ההיראַרכיה] המלאכית, [כשעמד לדון] באל [כתב] את השמות האלהיים,[3429] בהניחו את מה שהזכירה הפתיחה של טימיאוס: אחד, שניים, שלושה,[3430] ששלושה דברים אלה הם באמת אותם שהם פשוטים, לא-גופיים, אלמותיים. דברים אחרים, בני-תמותה או גופיים שמעורָרים בתנועה [חשב][3431] שהם או לא-קיימים, או קיימים בקושי, על כל פנים יש להחזיקם לבלתי יציבים. שלושה דברים אלה, כיציבים ביותר, כחסרי מוות כ[חסרי] תנועה, נראו מתאימים ביותר לתבונה, לחכמה, להתבוננות אשר אינן מתענגות אלא על דברים נצחיים וקבועים. לפיכך אותו איש משכיל ביותר, האחראי ביותר גם לחסידות גם לכובד ראש, חשב שיש להתפנות לשם הכרת שלושת אלה.[3432] דברים אחרים, אם יושוו לאלה, סבר הוא שעליו ועל הדומים לו בלימודי אלהיות ועניינים אמיתיים, לדחותם כראויים פחות להכרה ותופסים זמן שיש להעניק לדברים טובים יותר, בהבינו שלאחרים נאמר אותו דבר מתהלים, למה אוהבים אתם הבל ומבקשים שקר.[3433]

[3426] דב' יג, יז: וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד. (ולא לפי תרגום הוולגאטה). הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. אפשר שבמלה תל שכאן מצא אג'ידיו ת' רבתי, אך לא מצאתי עדות לכך.

[3427] accelera במקום accelere הנדפס. בצילום כתב-היד המלה נמצאת בכפל הכריכה, ואינה ניתנת לקריאה.

[3428] היא הגאולה, ביאת ישו, הצלב ותו החיים.

[3429] ההיראַרכיה הכנסייתית, ההיראַרכיה השמיימית (או המלאכית כפי שהיא מכונה כאן) והשמות האלהיים הם כתבים השייכים לספרות הפסוודו-דיוניסיית, כלומר המייחסים עצמם לדיוניסיוס אריאופגיטס (כלומר איש גבעת ארס, בית הדין האתונאית לדיני נפשות) תלמידו של פאולוס, אך נכתבו למעשה במאה החמישית לספירה. זו ספרות מיסטית נוצרית, שנכתבה במקורה ביוונית, ומושפעת מן הפילוסופיה הנאו-אפלטונית.
חיבור אחר השייך לאותה ספרות הוא על התיאולוגיה המיסטית, שהתפרסם בתרגום עברי ועם מבוא והערות מאת יהודה ליבס, בספרו מנמוסיני (הוצאת כרמל, ירושלים תשע"א). זה ניתן לקריאה גם בכתובת:
https://liebes.huji.ac.il/files/dionysio.pdf,
דיוניסיוס היה נערץ במיסטיקה ובפילוסופיה הנוצרית בימי הביניים. ההערצה אליו מצויה גם בכתבי המקובל הנוצרי פיקו דלה מירנדולה, כגון בנאום על כבוד האדם. אג'ידיו עסק בדיוניסיוס גם לעיל, עמ' 90.

[3430] הדיאלוג האפלטוני טימיאוס פותח במלים המושמות בפי סוקראטס: 'אחד שניים שלושה – אולם טימיאוס יקירי, היכן הוא הרביעי מהאורחים של אתמול, שהם המארחים של היום?' התרגום הוא של יוסף ג. ליבס, כתבי אפלטון, כרך ג, הוצאת שוקן, ירושלים ותל-אביב תש"ך, עמ' 517 (למקום זה בטימיאוס מפנה גם סקרה בהערה כאן). מעניין שגם פרטים השייכים אצל אפלטון למסגרת הסיפורית הדיאלוגית, נחשבו לאמיתות תיאולוגיותאצל חכמים נוצריים.

[3431] דיוניסיוס, וכנראה אף סוקראטס האפלטוני בטימיאוס.

[3432] על החכמה ועניינה דן (פסוודו) דיוניסיוס באריכות בספרו על השמות האלהיים פרק שביעי.

[3433] תה' ד, ג: בְּנֵי אִישׁ עַד מָה כְּבוֹדִי לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְּשׁוּ כָזָב סֶלָה. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

השם הראשון[3434] מצטרף בהסכמה לזה אשר רוצה להתקיים, להיקרא של האל גם [בבחינת] שם גם [בבחינת] רכוש וקניין, מזה נובע שדברים אחרים נראים כמתקיימים פחות. לעניין זה אותו אחד של פרמנידס גם רמז[3435] וגם הסכים,[3436] לפי עדותם של אפלטון, פרוקלוס, סימפליקיוס.[3437] כי אם באיזשהו אופן לוקחים הם חלק בזה מקרוב, קיימים שני אלה, אשר גם אם פחותים הם במעלה מן הישות הראשונה, בכל זאת קיימו בידם כוח בן-אלמוות ואף בלתי גשמי.

הוא[3438] חש שיש לדון בדברים שהועברו הנה מן הנשמה[3439] ונקראו חזרה אל המקור, [זאת] ב[היראכיה] הכנסייתית לימד. את הדברים אודות המלאכים [לימד בהיראכיה] המלאכית, את הדברים אודות האל בשמות [האלהיים]. בהפיצו כאילו את הדעה העליונה הזאת, שכל הידע אודות האל נמצא בהכרת השמות. אך אם מלמדים כמו יוונים, אף אחד אינו דן בצורה מתאימה ומספקת אודות איזשהם עניינים, אלא אם כן מגלה הוא לעולם מהם וכמה הם אלה.

חקור אתה קיסר גדל לב, אשר לך בבחינת שליט בכיפה שייך למצוא את חוג העולם, לתקן, לארגן, בבחינת מגן הכנסייה [עניינך] לטפח אותה, לקומם, להפיץ. וכן להשקיע מאמץ, ביוזמת הכהן הגדול[3440] קלמנס השביעי, שאם איכשהו נשללו ממנה דברים[3441] יוחזרו לבעליהם, אם איכשהו עומדים הם כנגד [לכנסייה], יופנו [אליה], אם איכשהו חסרים הם [לה], יידרשו חזרה, בדאגתך, בחריצות, בלימוד.

[עמ' 220. בכתב-היד דף 214 ע"ב] מתחננת אני, בקש מדיוניסיוס המחבר המצוין של השמות האלהיים ובמקרים אחרים אף מזהיר, בקש גם מאחרים אשר כותבים על אותם עניינים, בקש, אומרת אני, גם כמה וגם איזה הם, תמצא שיש בקושי שניים או שלושה כתבים. הירונימוס לבדו, לאשה רומאית השואלת אודות השם 'שדי' ושאר השמות, כתב שהם עשרה, ואלה מה מציינים, באיזה היגיון יחלקו זה על זה, ובאילו הבדלים ייבדלו.[3442]

אך לא הוא, ולמרבה הפלא אף לא מישהו אחר אחריו, לא לקח על עצמו לפתוח [את העניין]. כי[3443] אם, כפי שנראה לדיוניסיוס, כל הכרה אודות האל תלויה בשמות, אלה[3444]

[3434] הכוונה למספר אחד.

[3435] או השתעשע.

[3436] או חתם את שמו.

[3437] על היש של המשורר-הפילוסוף הקדום פרמנידס, שנקרא במקורו או אצל מפרשיו, אפלטון, פרוקלוס וסימפליקיוס, בכינויים אחד אל וגלגל, דיבר אג'ידיו לעיל במספר מקומות. כגון בעמ' 83, 108, 152, 185. בהערות שם יימצאו גם מראי מקומות.

[3438] דיוניסיוס.

[3439] הכוונה לנשמת העולם.

[3440] = האפיפיור.

[3441] הכוונה בוודאי לידיעת שמות האל.

[3442] הכוונה לאיגרת מאת הירונימוס למרקלה, איגרת 25 (ולפי מספור אחר 136), שנדפסה באוסף איגרות הירונימוס שבפטרולוגיה לטינה כרך 22. כותרת האיגרת היא על עשרת שמות האל, ופותחת בהסבר שם שדי (הכתיב באיגרת הוא Saddai ואצל אג'ידיו Sadai), וראה גם בהערה שבסוף עמוד זה. סקרה, בהערה כאן מביא מקבילות מן הקבלה הנוצרית, מכתבי רויכלין ואגריפה, אך אינו מציין את איגרתו של הירונימוס.

[3443] quod . כך בכתב-היד. ובנדפס, בטעות, quid.

[3444] בשולי כתב-היד פורש: אותם שמות נסתרו.

אשר בכל הזמן עד קלמנס הכהן הגדון ועדיך הקיסר נסתרו כלוטים במחשכים, ראה עד כמה עתידים הדורות הבאים להיות חייבים לך ולתקופתך.
מאחר שאני היא שגיליתי בסתר סודות לזקנים בתורה הישנה, לא בתחילת האמונה, בראש 'אמנה'[3445] לאברהם, לא ליצחק לא ליעקב, לא ליהודה, לא לפרץ, אלא לאחד או למעטים ביותר. אך בזמן משה ואהרן לא לאחד או לשני אלא אותם [סודות] שיכלו להתקבל. לעם בכללו, כלומר לשש מאות אלף, אותם שלא יכלו [להתקבל], לשלושה 'פרנסים' כפי שמכנים [אותם] הארמיים,[3446] ולשבעים הזקנים[3447] בסתר הפקדתי, מסרתי, גיליתי בשלמות.
לאחר חורבן מלכות אסיה ציוויתי שתחיל הם יעלו על ניירות את העניין שיש לך עתה, בהיכנסך לתקופה המתאימה, לפותחו. אז בחרתי זקנים צנועים, נבונים במנהגים הטובים ביותר, משופעים בתכלית היושר, בכובד ראש, בחסידות. אותך[3448] מיד מאותו מוצא עיצבתי כפלא לחוג הארץ שתישא לפניך בילדות כובד ראש, בהתבגרות בשלות, בנעורים כעין זקנה מסוימת פורחת, בכל גיל גבורה, דת, גדלות.
מאחר שאסור היה לי להפקיד דברים אלה אף פעם אצל אף אחד, אלא משנקבע במידות אלה [שלך], שהיית מתאים להוצאה מן הכלל, אתה לבדך היית צריך להיקבע כך על ידי. שים לב שלא תמסור לאף אחד, אלא לדומים לך, ולזה אשר לא ילך בעצת רשעים, כמו הכופרים, לא יעמוד בדרך חטאים, כמו הפושעים, ולא ישב באספת מלגלגים,[3449] כמו שהם, לפי עדות השליח,[3450] אותם טיפשים, שלעצמם נראים כחכמים.
אך כבר, כשעל-ידי [החכמות] האנושיות[3451] השכל התיישר, התרומם, התנקה, קלוט סוף סוף את השמות. אם תקלוט קודם את השכר שהבטיח דויד בעודי מכתיבה: אגונן עליו כי ידע שמי.[3452] אך אומֵר הוא שֵם, לא שמות. אני אומרת שנקראים שמים[3453] אלה אשר מורכבים מגלגלים מרובים, שהעולם הוא בעל חיים [מורכב] מבעלי חיים מרובים, שהארץ מארצות מרובות, שמִמים מרובים המים,[3454] שכך משמות מרובים מעוצב השם, אשר מכיל [שמות] אחרים כמו איברים אלהיים.
תאמר שהאל בשום אופן אינו מורכב מאיברים כלל, בהיותו פשוט בתכלית. כדי ללמד אתכם ככל שהיה ביכולתי הכתבתי לשלמה את השירים,[3455] כדי לציין לכם את סודות

3445 שה"ש ד, ח: אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים: לפי תרגום הוולגאטה. ולפי שמות רבא כג, ה: 'ובאיזה זכות אומרים ישראל שירה? בזכות אברהם שהאמין בהקב"ה ... הוי תשורי מראש אמנה, מראש שניר בזכות יצחק, וחרמון בזכות יעקב'.

3446 בבלי, תענית ט"א: 'שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן משה ואהרן ומרים ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן באר וענן ומן'.

3447 זקנים אלה, מבמ' יא, כה, מזדהים פה אולי גם עם מתרגמי תרגום השבעים.

3448 דברי חנופה מפליגים לקיסר קרל החמישי, שנגדו נלחם אג'ידיו בזמן ביזת רומא.

3449 לפי תה' א, א: אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3450 הכוונה כנראה לאיגרת פאולוס אל הרומיים א 22.

3451 אולי: ההומניזם, או על-ידי בני אדם.

3452 תה' צא, יד: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. מספר הפרק (לפי מספור הווגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3453 בלטינית המלה היא בלשון יחיד.

3454 בלטינית המלה היא בלשון יחיד.

3455 הוא ספר שיר השירים.

אהבותי.[3456] וכדי שתוכלו לתפוס אותי, מניתי את אברי דודי, כשאני משיחה בדרך שלכם, כדי שיוכרו לא גושים גופניים אלא כוחות בלתי גופניים.[3457]
בספר 'שבועות',[3458] שכותרתו אודות השבועה, נכתבו הדברים שאמר הירונימוס,[3459] ושמות אלה נמנו שוב, ונוסף שאלה הם עשרה שאינם ניתנים להימחק.[3460] וכן נזהרים לפיכך שלא ייכתבו בחומר שביר, ששם אם יארע שיכתבו [עמ' 221] ,לא יכתבו את האותיות כהוויתן, כמו שב'אלהים' מכניסים באמצע 'קוף',[3461] וב'אדני'[3462] השם הגדול תוקעים 'דלת' במקום 'הא', כשהנקודה התחתונה[3463] אינה נכתבת מלמטה.
[בכתב-היד דף 215 ע"א][3464] אך לפני שתשמע דברים אלה, דע-נא שאתה אינך עתיד להבין דבר, אם לא תאמץ אל לבך את הקימיניות העליונות,[3465] בשכל תגלגל, בזיכרון תחזיק[3466] אותן בסדרן. יודע אתה ששלוש שלישיות מסודרות כך, שאת העולם של שלוש העליונות קראתי מצודה[3467] את העולם השני [קראתי] גבוה, לא עליון, שהשלישי מונח תחת הגבוה. תחת שלישיות אלה מתקיימת מלכותי.
לאלה מתאימים שלוש שלישיות של שמות, אשר עושים את הריבוע הפרדי הראשון,[3468] סמל של חוסן, יציבות, אלמוות חסר תנועה. אני ניגשת אל תשעה אלה הבלתי נעים, כאילו נעה כמו אל אותם תשעה שאוצרים גדולה. אני כממלאת מקום ומשרתת קיבלתי על עצמי את התפקיד של ייסוד העניינים האנושיים, ניהול דאגה [להם], שימור הממשלה שלהם, החזרת פעילותם אל המקור.

[3456] amorum . כך כתוב לדעתי בכתב-היד, וכך נדרש לפי העניין. ובנדפס annorum שיתורגם שנותי.

[3457] בספר שיעור קומה מזוהים האיברים האלהיים גם עם שמות.

[3458] בכתב-היד, מעל מלה זו, הכתובה בתעתיק לטיני, בין השורות, נכתבה גם המלה שבועות באותיות עבריות.

[3459] באיגרת דלעיל למרקלה.

[3460] בבלי, שבועות לה ע"א: 'יש שמות שנמחקין ויש שמות שאין נמחקין. אלו הן שמות שאין נמחקין כגון אל אלהיך אלהים אלהיכם אהיה אשר אהיה אלף דלת ויוד הי שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין, אבל הגדול הגבור הנורא האדיר והחזק והאמיץ העזוז חנון ורחום ארך אפים ורב חסד הרי אלו נמחקין'. (דף זה מציין גם סקרה בהערתו כאן). השמות המנויים כאן אינם זהים בדיוק למובא באיגרת הירונימוס, ששם מנויים הם בסדר זה: אל, אלהים, אלהי [אולי הכוונה לאלוה], צבאות, עליון, אשר אהיה, אדני, יה, יהו"ה, שדי. באיגרת גם מצוין בפירוש שמספר השמות הוא עשר, מה שאין כן בקטע התלמודי (גם בספירת השמות שם אפשר להגיע למניין עשרה רק בדוחק). מערכת עשרה שמות שאינם נמחקים התגבשה בקבלת ר' יוסף גיקטיליה, כדלהלן.

[3461] coph . כך ככל הנראה גם כתוב בכתב-היד. ובנדפס Caph. ברור שהכוונה לאות ק' (ולא כ'), ולנוהג של כתיבת השם בצורת אלקים.

[3462] הכוונה לשם יהו"ה, הנהגה אדני, ולעתים נכתב בצורה ידוד. Adonai נמצא כאן בנדפס, ויש לשער שכך נכתב גם בכתב-היד, אך בכתב-היד נבלעה המלה בקיפול הכריכה ואינה נראית בצילום.

[3463] הכוונה לקו הקצר הקטוע בצד השמאלי התחתון של האות ה', אשר מבדיל אותה מ-ד'.

[3464] בשול העליון נכתב: עשרת השמות שאינם נמחקים.

[3465] אלה המצבות שעליהן חרת אג'ידיו את מצוותיו, כמתואר לעיל בעמ' 106, 110. על אלה צוייר כנראה אילן הספירות בצירוף שמותיהן, כעולה מהמסופר בעמ' 229 דלהלן.

[3466] בשולי כתב-היד נכתב: תפריד. ובדפוס המלה הוכנסה בסוגריים.

[3467] בשולי כתב-היד נכתב: מצודת האלהות.

[3468] המספר תשע הוא סכום הרבוע הראשון של מספר בלתי זוגי, שלוש.

אם כן כשבחנתי עשר 'ספירות' אלה שאותן גילינו, לכל אחת חילקתי את שמה.[3469] במספר, באותו סדר שהצגתי לארמיים שלי,[3470] התחתון הוא השם שלי 'אדני'. זה לא השם הגדול באמצעות 'יוד ואו'[3471] אלא באמצעות 'אלף דלת'.[3472] השני הגבוה יותר 'שדי'.[3473] השלישי הנישא ממנו 'אלהי צבאות'.[3474] הרביעי מעל אלה השלושה הוא 'אדני צבאות', שמבקש להיכתב באמצעות 'יוד הא'.[3475] וכך אני עם השלישיה המונמכת מכוּנות אנו בארבעה שמות אלה.

אל השלישיה השניה עולה[3476] השם החמישי, 'אדני', השם הגדול.[3477] מעל זה השישי שנקרא 'אלהים'.[3478] השביעי מעל כל השבעה [זה] אשר נקרא 'אל'.[3479] ועד לשם אני עם[3480] שתי השלישיות ושבעת שמות הבניין אנו מוּעלים. אז לעולה מזדמן השם השמיני אשר הוא 'אדני' הגדול עם נקודות 'אלהים'.[3481] אחר-כך גבוה יותר השם התשיעי 'יה'.[3482] באחרית כולם השם הנישא ביותר 'אהיה',[3483] שהוענק למשה לבדו ורק במקום אחד.[3484] אם מהעליון תמנה, הצג כך: 'אהיה, יה, אדני' בניקוד 'אלהים', בעולם הראשון. בשני 'אל, אלהים, אדני' השם הגדול. בשלישי 'אדני צבאות, אלהי צבאות, שדי', שאחריהם כולם אני 'אדני' השם הבלתי גדול,[3485] מחזיקה את הגבול הקיצוני של העולמות האלהיים, כמו גד,

---

[3469] כך, דומה, הנוסח שנכתב מתחילה (suum cuique nomen distribui). אך בכתב-היד מעל האותיות ובסוף המלה האחרונה תוקן ל- suo cuique nomini distributo, וכך נדפס. לשם תרגום נוסח זה נצטרך לחבר הנה את המשפט הבא, אף שבכתב-היד בא הוא אחרי נקודות המסמנות הפסק ובראשיתו אות גדולה, ולתרגם (עם קושי דקדוקי הנוגע לבינוני שבתחילת המשפט recensens): כאשר לכל אחד מן השמות מחולק המספר שלו.

[3470] סדר השמות המובא להלן הוא הסדר שמובא, בקירוב, בספרי ר' יוסף גיקטיליה שער צדק ושערי אורה. הפרקים בספרים אלה מסודרים לפי סדר הספירות מלמטה למעלה, כאשר לכל ספירה מתאים אחד השמות, כדלהלן. בשולי כתב-היד נספרים השמות כשהם כתובים באותיות עבריות (אך אינם ניתנים לקריאה כדבעי בצילום, כי חלקם נבלע בכפל הכריכה).

[3471] הכוונה לשם יהו"ה.

[3472] אדני, המייצג את ספירת מלכות אצל גיקטיליה.

[3473] כאן סוטה המחבר מעט מקבלת גיקטילה שאצלו שדי הוא דווקא מכינויי ספירת מלכות, אך הצירוף אל שדי מייצג את הספירה השנייה מלמטה, היא יסוד. השם העיקרי המייצג ספירה שניה זו אצל גיקטילה הוא אל חי.

[3474] אצל גיקטיליה צורת השם העיקרית המייצגת את הספירה השלישית (הוד) היא אלהים צבאות.

[3475] אצל גיקטיליה השם המייצג את הספירה הרביעית (נצח) הוא ה' צבאות.

[3476] ascendit . כך נכתב לראשונה בכתב-היד, ואחר כך הוספה מלמעלה, אחרי האות a, האות b. בנדפס abscondit שפירושו נחבא, אך אינו משמש בלשון עם מלת היחס ad המצויה כאן. דומה גם שהתנועה הכתובה בכתב-היד באמצע המלה היא e ולא o, הגם שיש מקום לטעות בקריאה (abscendit דומה שאינה קיימת בשפה).

[3477] הכוונה לשם יהו"ה. אצל גיקטיליה הוא השם המייצג את הספירה החמישית (תפארת).

[3478] אלהים הוא השם המייצג אצל גיקטיליה את הספירה השישית (דין).

[3479] אל הוא השם המייצג אצל גיקטיליה את הספירה השביעית (חסד).

[3480] cum . כך בכתב-היד. ובנדפס, בטעות, sum.

[3481] שם יהו"ה המנוקד בניקוד השם אלהים (ונקרא בקול כאלהים) הוא השם המייצג אצל גיקטיליה את הספירה השמינית (בינה).

[3482] יה הוא השם המייצג אצל גיקטיליה את הספירה התשיעית (חכמה).

[3483] אהיה הוא השם המייצג אצל גיקטיליה את הספירה העשירית (כתר).

[3484] שמות ג, יד. על כך דיבר מחבר גם לעיל, בעמ' 163 ועוד.

[3485] כלומר אדני גם בכתב, להבדיל מיהו"ה, שגם אותו מתעתק המחבר אדני, אך מוסיף אחריו לעתים את המלים השם הגדול.

החגור לאחרונה, כשהוא מניע באמצעות זנב הצבאות האלהיים.[3486] שמע, קיסר, את שכר של אותו חלק, אשר בו ממוקמת כמעט כל אותה חכמה.[3487]
[עמ' 222] קרא את המזמור שבו באמצעות דויד הבטחתי מתנות בתמורה למי שחפץ להכיר את השם,[3488] אשר, כפי שלימדתי גם מן התורה והנביאים, היא נבדל, יש לו עשרה חלקים. אחלוץ אותו, אמרתי.[3489] למה? בשל מה? בגלל איזה מעשים? בגלל אלו מפעלות? לא בשל משהו אחר, לא אמונה, לא חסידות, לא צומות, לא השקעות בעניים, אלא בשל דבר אחד זה, מאחר שהוא הכיר את שמי.
שכן מי שמוחזקת אצלו ידיעת השם הממוקם בעשיריה, כבר ידע את אלהי החיים.
בהכרה[3490] אוהב הוא, באהבה הולך הוא בעקבות[יו], בהליכה בעקבות[יו] מוצא הוא אותי, את החיים, ושואב מן האדון[3491] את הישועה, ואף את הטוב העליון המאושר והמתמיד.
קרא בעיון את שאר המזמור, תבין שלמביט בשמות קדושים אלה הובטחו מתנות תמורה כה גדולות, כה רבות, כה מזהירות ומצוינות. אך אמור נא ברב טובך,[3492] קיסר שלי, איזו דאגה יש לאנשיך כלפי השמות הקדושים? איזו שאיפה? איזה [עיון] בשקידה, איזה עיון מדוקדק? כי אף שעשרה אלה מצויים, אתם היוונים והלטינים אשר מכנים את שאר הלשונות כברבריות, טוענים אתם שלכם [בלבד] זכות על השטף, לכם השפע, לכם הפוריות של הלשון.
[3493][בכתב-היד דף 216 ע"א][3494] איפה, בסופו של דבר, אותה רחבות? איפה השפע? איפה הפוריות? איפה אותם עשרה שמות ואחרים מלבדם, כגון 'צור'[3495] ודומים [לו]? אומנם אין באפשרותכם לכנות בביטויים באותו מספר, אך מיצרים אומללים בנוגע

[3486] פרפראזה על גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב (בר' מט, יט). חגור שכאן הוא תרגום הוולגאטה של המלה גדוד. בזוהר (ח"א רמד ע"ב) גד מתפרש על הספירות האחרונות, לפי אותיות שמו. גימל, יסוד, גומל טובות לדלת היא המלכות הדלה. אך הדרשה כולה, שלפיה המלכות חוגרת בעקב את הצבאות האלהיים, מתבססת לא על הנוסח העברי (ואף לא על הנוסח היווני בתרגום השבעים) אלא רק על הנוסח הלטיני שבוולגאטה, ואין לה מקבילה במקורות העבריים. זו דוגמה יוצאת של דרשה קבלית הנשענת על תרגום, ומפליאה במיוחד בפיו של אג'ידיו, הקנאי לנוסח העברי.

[3487] בדפוס מובא פה ציור, המועתק משולי כתב-היד. בכתב-היד מצויה מעליו הכותרת: עשרת השמות נמנים. הציור הוא של מנורה שמן הקנה האמצעי יוצאים שלושה קנים לכל צד, ובקצותם שמות באותיות עבריות (ובנדפס בתעתיק). בראש הקנה האמצעי כתוב השם אהיה. בקנה הראשון שיוצא ממנו, בצד שמאל יה (הציור הפוך, כשימין הצורה לשמאל המביט), ובצד ימין יהו"ה (ובנדפס בתעתיק שוב אהיה). בקנה היוצא האמצעי בצד שמאל אל ובצד ימין אלהים וביניהם יהו"ה (שם זה חסר בנדפס). בקנה היוצא התחתון בצד שמאל ה' צבאות ובצד ימין אלהי צבאות וביניהם שדי. בבניס הקנה האמצעי אדני. ומתחתיו (בלטינית) שכר המכיר את השם.

[3488] תה' צא, יד-טו: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי. יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ. פרק זה, לפי מספור הוולגאטה, מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק נזכר לעיל כמה פעמים (כגון בעמ' 103).

[3489] אֲחַלְּצֵהוּ שבפסוק שבהערה הקודמת, מתורגם בוולגאטה שלפי השבעים מלשון חליצה, משיכה החוצה. ותרגום זה מובא כאן.

[3490] cognoscendo . כך בכתב-היד. ובנדפס, בטעות, cogoscendo.

[3491] או מה'.

[3492] מילולית: אוהֵב אותך, וזאת בלטינית דרך של הבעת בקשה מאדם קרוב.

[3493] דף 215 ע"ב, לא נכתב (פרט לשם הפרק בשול העליון, על השמות האלהיים הכלליים), כי הדיו מעמוד א חדר ונראה דרך הנייר.

[3494] בשול העליון נכתב: על עשרת השמות בכלליות.

[3495] תה' יח, לב ועוד. בשולי כתב-היד כתובה המלה באותיות עבריות.

לעניינים אלהיים היא העובדה שרק שניים בכל מקום תביאו[3496], בכל מקום תטביעו, deus ו-dominus,[3497] אף על פי שהמתרגם, בשעה שחש בכך, השתיל באמצע לעתים dominator.[3498]

אוגוסטינוס האפריקאי,[3499] שאותו לבדו אחרי השליחים הפכתי למלא באור אלהי כדי לפרוש סודות אלהיים, זה סבור שהדברים[3500] שמכונים אודות האל, נחתכים לשניים: או מה שהנצחי מתאים לו, או [מה שהוא] מתוך זמן. אין דבר יותר למדני מאשר חלוקה זו. אך ראה מה מוסיף הוא, שהנצחי הוא כמו deus,[3501] מתוך זמן הוא כמו dominus.[3502] ואומנם כראוי [סובר] הוא, אם[3503] תסתפק במיצרי הלשון הלטינית והיוונית, שכשלעצמן לשם הבעת האלהיות נראות הן חסרות יכולת בלתי מוכשרות וברבריות.

רואה אתה את הסדר ואת השלשלת של עשרת השמות היורדת מפסגת המצודה העליונה, 'כתר', דרך התשע אלי העשירית. אותם[3504] שלושה נצחיים מצויים באל, השבעה האחרים, אשר נקראים בניין, משמשים לייסוד העולם וניהולו. ולפיכך כותבים הארמיים, שבסוף הדברים אותם שבעה עתידים לשוב אל המצודה והמקור,[3505] כאילו זכו בחרב העץ בהשלמת שירותם.[3506] מצטטים הם אותו אורקל לירי שהדברים חייבים להתהפך אל עפרם,[3507] כלומר אל סיבותיהם ומקורם. אלה הם השמים אשר, לפי עדות ישעיהו, ייגללו יחד כדין ספר.[3508] אלה כאשר יעמדו המוחשות (כפי שאומר המשיח)[3509] יעברו עם ארצם. המלים אשר הן קרני אור נצחי, יעמדו תמיד.[3510]

[3496] afferatis . ובנדפס affertis. בכתב-היד נכתב קודם affertis אך האות a נכתבה אחר כך מעל המלה, עם סימן מתחת להכניסה. ברור שתיקון זה הוא של המחבר עצמו, כי מיד אחר כך ובהקבלה מצויה המלה inculcetis (תטביעו), שגם היא בדרך התילוי (קוניונקטיב) ומעידה על הקודמת.

[3497] אל ואדון. הם התרגומים הלטיניים הרגילים של אלהים וה' שבתנ"ך לפי הוולגאטה של הירונימוס. בכתב-היד כתובות המלים באותיות קטנות בראשיתן, והוגדלו בדפוס.

[3498] שליט (בכתב-היד המלה פותחת באות קטנה שהוגדלה בדפוס). ה' ה' אֵל, בשמות לד, ו, מתורגם בוולגאטה dominator domine deus. וכן הצירוף הָאָדוֹן ה', ביש' ג, א ובמקומות נוספים, תורגם dominator dominus. וכן גם כתרגום של מוֹשֵׁל ועוד.

[3499] הוא אב הכנסייה אוגוסטינוס נולד בעיר תאגסטה ושימש כבישוף בעיר היפו. שתי הערים נמצאות בצפון אפריקה (באלג'יריה של היום). גם במקומות אחרים מעריך אג'ידיו את אוגוסטינוס כמודע לסודות הקבלה, כפי שעולה גם מהמובאה מספרו של אג'ידיו היסטוריה שמביא כאן סקרה בהערה.

[3500] quae . כך בכתב-היד. ובדפוס, בטעות, qui.

[3501] אלהים.

[3502] ה'. לא מצאתי מקור לכך בכתבי אוגוסטינוס.

[3503] Si . כך בכתב-היד. ובדפוס, בטעות, sit.

[3504] במין ניטראלי, וכן בהמשך. והכוונה לשמות.

[3505] לפי תורת השמיטות, חוזרות הספירות בזמן היובל אל ספירת בינה.

[3506] ברומי העתיקה, גלדיאטור שסיים את שירותו בהצלחה, זכה כאות הוקרה בחרב אימון ריטואלית עשויה עץ (rudis).

[3507] תה' קד, כט: וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן. תרגום עפרם הוא לפי הוולגאטה אך לא כן בישובן. מספר הפרק (לפי מספור הוולגאטה ומספור המסורה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. ר' משה קורדובירו, במילון הקבלי שער ערכי הכינויים שבספרו פרדס רימונים בערך עפר מזכיר מפרשים שמוצאים בעפר את ספירת בינה.

[3508] יש' לד, ד: וְנָגֹלוּ כַּסֵּפֶר הַשָּׁמָיִם. לפי תרגום הוולגאטה בשינוי מועט. הפרק מצויין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3509] הסוגריים במקור בכתב-היד וחסרים בדפוס.

[3510] מתי כד 35 (תרגום דליטש): השמים והארץ יעבורו ודברי לא יעבורון.

בראשונה שם זה deus,[3511] אם מאמינים אתם למתרגמים שלכם, מתאים לשם 'אלהים', אשר אומנם אינו נאמר אודות שלוש העליונות, אלא אודות כח שמאלי בעולם השני. באותו אופן זה אינו שם מתוך כינוי עצמי, אלא יותר שם משפחה,[3512] כמו שאר [השמות] חוץ מ'אדני' הגדול.[3513] שאותו[3514] יש להסיר ככתונת, נהגתי לומר מראש בשירים.[3515] שכן מתוך כינוי משותף נקראו שבעת השמות.[3516] מתוך [כינוי] עצמי אחד בלבד, השאר שמות משפחה.

חוץ מזה, אם תאמר ש[3517]-dominus הוא מתוך זמן,[3518] מאחר שהורגלתם לקרוא בשם של dominus שמות רבים, כמו 'יה', 'אדני' השם הגדול[3519] ו'אדני' השם שאינו גדול באמצעות 'אלף דלת', באיזה אופן יבין תיאולוג את השם שלי,[3520] אם באומרי dominus מספקת אני ביטוי משותף לאותם שלושה המובדלים ביותר בינם לבין עצמם. [עמ' 223] כי כפי שעתה בספירת העשר מתגלה בקלות באיזה מרחק הם שונים ומובדלים, כי 'יה' מזדקר במצודת העולמות, 'אדני יוד הא ואו' בעולם האמצעי, 'אדני' באמצעות 'אלף דלת' שוכב בתחתון. ולא בכל פעם אפוא שאתם חוזרים וקוראים בתורה dominus אתם מתכוונים לעניין מתוך זמן, מאחר ש'יה' שייך לאותן שלוש היפוסטאזות עליונות, מן הסדר והמנייה של הירונימוס.[3521]

מה העניין שאת שם הגדול העבריים מבטאים 'אדני' ואתם מתרגמים אדון.[3522] העבריים עושים זאת בהיותם מצֻווים על ידי את הדברים שבנסתרות. אסרתי לבטא שם קדוש זה באותיות או בנקודות, ולפיכך מופק הוא בביטוי של השם התחתון, אשר הוא 'אדני' הבלתי גדול שנכתב באמצעות 'אלף דלת'. בשל כך גם אם מפנה הוא מבט אל אותם [שמות] שלכם, שנעשים בזמן, בכל זאת לא בזמן עושה הוא זאת, כי לי לבדי הוענק תפקיד זה. שכן אותן שש 'ספירות' של בניין, גם אם נוטות הן לעניינים של מולדתכם שמבוצעים בזמן, בכל זאת אינן נמצאות בזמן ולא פועלות בזמן, בהישמר כבוד הנצח חסר התנועה.

3511 אל. בכתב-היד כתוב השם באות ראשית קטנה, והיא הוגדלה בדפוס.

3512 כלומר שם שמשותף גם לאחרים, כדלהלן. אפשר שהוא רומז למלה העברי כינוי, בכתבי הקבלה העברית נחשב שם אלהים לכינוי, גם מפני שהוא עולה בגימטריה 86, כמניין כנוי. על כך מבוסס למשל שער הכנוי בספר גינת אגוז לר' יוסף גיקטיליה שעניינו השם אלהים.

3513 הוא שם יהו"ה. לדעת הפילוסופים שם זה לבדו הוא שם העצם, כגון בפירוש ר' אברהם אבן עזרא על שמות כב, יט.

3514 את השם אלהים.

3515 שה"ש ה, ג: פָּשַׁטְתִּי אֶת כֻּתָּנְתִּי. תרגום כתונת שכאן הוא כתרגומה בוולגאטה.על הרעיון שכל השמות הם כמלבושים לשם יהו"ה מבוסס ספר שערי אורה לר' יוסף גיקטיליה, והוא מוסבר באריכות בשער החמישי שם.

3516 אלהים הוא 'שם משתתף' לדעת הרמב"ם, מורה נבוכים ח"א ב. וכן גם בזוהר, ח"א ב ע"א: 'אלהים ... שמא דאשתתף תדיר'.

3517 ה' (שלא כבנדפס, בכתב-היד כתוב כאן השם dominum עם d קטנה, וכן להלן).

3518 מה שהובא לעיל כדעת אוגוסטינוס.

3519 יהו"ה. האות a בראש השם נכתבה קטנה בכתב-היד, ובדפוס הוגדלה, וכן מיד להלן.

3520 שמה של השכינה הוא אדני (הוא שאינו גדול ונכתב באלף דלת).

3521 באיגרתו למרקלה, הנ"ל בעמ' 220 בהערה.

3522 dominus . בכתב-היד ב-d קטנה והוגדלה בדפוס.

[בכתב-היד דף 216 ע"ב][3523] אני הזמן והדברים שמצויים בזמן. אני לבדי עושה, מזינה, דואגת לכך, לבל רשעת הפילוסופים יפחיתו[3524] מאותה מעלה של תשע העליונות, שייראה או שהן דברים מוּנָעים, או שאף פעם לא בראו כלום. אני לבדי, אשר דואגת לזמן ולעניינים הזמניים, 'אדני' באמצעות 'אלף דלת', הוא השם היחיד שנקרא בדין לי בלבד, [אני] היא מתוך זמן. אבל 'אדני' השם הגדול, שבהיותו ממוקם בעולם האמצעי עולה עד נצחיות המצודה ואף מתקבל [בשכל] על-ידי היגיון הוויה, ראה באיזה מיעוט חסידות מסוגל הוא להיקרא מתוך זמן, אלא רק באשר הוא אוחז בבניין על ענייניכם משקיף הוא כאילו ממרחק, ולי, שהנני אחות וכלה, כפי שלימדתי ב[שיר ה]שירים, מפקיד את ניהול העניינים.

ובכן השם של dominus,[3525] כאשר הוא גדול מציג את הדוד, כאשר אינו גדול הוא מתאים לכלה. הדוד תמיד מלא באור, תמיד שלם, תמיד שופע. אודותי, הכלה של השם האחרון נאמר שבכל עת כשגם קטנה אני, גם כששדיים אין לי.[3526] וכך אודות 'אדני' זה האחרון בצדק יאמר אוגוסטינוס הגדול,[3527] אודות אחרים מה יש לומר?

אתה והחכמים תחשבו-נא: [מה מתאים] לאחרון, גם אם לכלה הרבה שמות אצלכם לא מתאימים אלא שני דיבורים זעירים, כדי שתהיה חובה לקורא להיות תמיד בתהייה, כאשר הוא [שומע] deus[3528], כאשר הוא שומע dominus,[3529] איזה מבין שמות כה רבים חבוי בפנים.

גם בביטויי שני שמות אלה משתמשים באופן בלתי קבוע (משתנה).[3530] עד שגם אם בכל זאת קיימים היו [באופן בלבדי] שני שמות אלהיים 'אדני' ו'אלהים', לא באופן קבוע (תמיד)[3531] את האחד deus, את האחר dominus[3532] מתרגם המתרגם. כי כך שתבין ששם 'אלהים' בהיותו ריבוי, אינו שם של הוויה,[3533] אלא של יכולת שכוללת בעצמה יכולות רבות.[3534]

[3523] בשול העליון נכתב: על עשרת השמות בכלליות.

[3524] השינוי במספר מצוי במקור. = לבל יפחיתו הפילוסופים ברשעתם.

[3525] ה' או אדני. האות d בתחילת השם קטנה היא בכתב-היד והוגדלה בדפוס.

[3526] לפי שה"ש ח, ח: אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ. הפסוק נדרש גם לעיל בעמ' 155, ועוד.

[3527] ששם זה הוא מתוך זמן, כאמור בעמוד הקודם.

[3528] אלהים, אך בהמשך מובעת הסתייגות מקביעה זו. בכתב-היד ב-d קטנה והוגדלה בדפוס.

[3529] ה', ושמות נוספים כדלעיל. בכתב-היד ב-d קטנה והוגדלה בדפוס.

[3530] בכתב-היד-הוספה המלה בין השורות, מעל הקודמת שסומנה בקו תחתון, ובדפוס הוספה בסוגריים, כמו בתרגום כאן.

[3531] בכתב-היד-הוספה המלה בין השורות, מעל הקודמת שסומנה בקו תחתון, ובדפוס הוספה בסוגריים, כמו בתרגום כאן.

[3532] שינוי הסדר מצוי במקור. האותית d נכתבו קטנות בכתב-היד והוגדלו בדפוס.

[3533] או של מהות. כלומר אינו שם ההוויה, יהו"ה, שרק הוא שם העצם לדעת הפילוסופים, כאמור בהערה לעמוד הקודם.

[3534] טור אורח חיים סימן ה: 'ובהזכירו אלהים יכוין שהוא תקיף אמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים. כי אל לשון כח וחוזק הוא כמו "ואת אילי הארץ לקח" [יח' יז, יג]. הנוסח של אייגי'דיוס כאן מזכיר עוד יותר את הניסח שקיבלו שם בשולחן ערוך, המאוחר קצת לאג'ידיו: 'ובהזכירו אלהים, יכוין: שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם'.

קרא את בריאת[3535] חוג הארץ המיוסד. כי אני היא טבע הדברים האמיתי.[3536] אחר שהכלתי בחובי את כל הזרעים, שלדעת טימאיוס התערבבו בו כמו בכד, הפקתי את צלמי, המחקה טבע זה,[3537] שמאחר שבו מצויים הדברים החומריים, החושיים, החסרים, בני התמותה, לפיכך בכל אותה הולדה[3538] של חוג הארץ מעולם לא השתמשתי בשם אחר זולת 'אלהים', אשר, כפי שאמרתי, הוא השם לא של הוויה אלא של יכולת שמתייחסת לדברים חלשים, בעלי מום, נוטים למות. וכדי שאציג את שלושים ושנים נתיבות הבריאה שלי, את השיטות, שלושים ושתים פעמים לפני שאזכיר את השם הקדוש ביותר של ההוויה, קבעתי שייכתב אותו שם 'אלהים'.[3539]

אנשיכם, בהיותם בורים בנוגע לסודות, בהיותם מעדיפים את הדברנות על פני הקודשים, ציצי פרחים על פני נסתרות, דברי שטות ילדותיים על פני האמת, לבל ייראו כמטביעים באופן שגרתי[3540] אותו שם עצמו, עיוותו את המלים, ומייד בפסוק הראשון את השם 'אלהים' מתרגמים[3541] הם deus,[3542][עמ' 224] ומייד משנים הם אותו [שם] ל-dominus.[3543] כי אם ילכו אחרי הכלל של אוגוסטינוס, כפי שתיאולוג חייב,[3544] יאמר הוא שהשם הראשון הוא נצחי והשני מתוך זמן.[3545] בשעה שבכל זאת לא רק כל אחד משני אלה, אלא כל השלושים ושניים מקומות מחזיקים באותו שם אחד בעצמו, 'אלהים',[3546] הנה לפיכך פסקתי שעליך לומר שרואה אתה כמה נוגע העניין לתיאולוגיה האמיתית, שבחכמה זו, אודות השמות, יש להתבונן באופן יותר מהודק, מדויק, מבחין, מכוון, לא מתוך עיוני סופיסטים חיצוניים אלא מתוך האורקלים הפנימיים של התורה, ששומה עליהם להידרש, שכמו כל תיאולוג, כך[3547] בעיקר זה אשר לוקח על עצמו את

[3535] במקור גנסיס, שהוא גם שמו היווני של ספר בראשית, המקובל גם בלטינית ובלשונות אירופה (על מלה זו ראה גם בהערה להלן, וכן בהערה דלהלן על שם אלהים בפרק הראשון של בראשית).

[3536] הלשון 'טבע הדברים' רומז לשם ספרו של לוקרטיוס, המשורר הרומאי איש המאה הראשונה לפני הספירה, שבו מתוארת בריאת העולם לפי הפילוסופיה האפיקוראית.

[3537] לפי המיתוס שבפי טימאיוס בדיאלוג האפלטוני טימאיוס, זרעי כל הדברים החומריים התערבבו בתחילה בכלי, ושם קיבלו דפוס ויצאו בצלמו של האל השכלי, המתואר כאב, בעוד הכלי מתואר כנקבה וכאֵם. כתבי אפלטון בתרגום יוסף ג. ליבס, כרך ג, הוצאת שוקן, ירושלים ותל-אביב תש"ך, עמ' 555, 608 ועוד. וראה יהודה ליבס, 'רחב כפונדקית', https://liebes.huji.ac.il/files/rahav.pdf.

[3538] המלה הנקוטה כאן, genitura, היא מקבילה למלה היוונית גנסיס ששימשה לעיל לציון בריאת העולם. אך במלה היוונית, המשמשת גם כשמו של ספר בראשית, היטשטשה יותר המשמעות האטימולוגית שקשורה להולדה.

[3539] בבראשית פרק א, הפרק המתאר את בריאת העולם, לא נזכר אלא השם אלהים, והוא מופיע בו שלושים ושתיים פעמים. עניין זה מצוי הרבה בספרות הקבלה, בעיקר בפירושי ספר יצירה, ששם מובא הדבר בהקשר לל"ב נתיבות החכמה הנזכרים בראשית ספר יצירה.

[3540] statim . מלה זו מתורגמת בהמשך המשפט כ-מייד.

[3541] transferunt . כך נדרש בהקשר. ובנדפס transferent. מכתב-היד אין הכרעה כי סוף המלה קוצר.

[3542] כך בתרגום הוולגאטה לבר' א, א. האות d קטנה בכתב-היד והוגדלה בדפוס.

[3543] אומנם בנוסחי הוולגאטה שראיתי, בכל הפרק הראשון של בראשית מצוי רק השם Deus, ולא מצאתי עדות ל-Dominus.

[3544] אוגוסטינוס נחשב לאחד מארבעה דוקטורים של הכנסייה, שהוכרו בימי הביניים כבעלי סמכות רבה בשטח התיאולוגי.

[3545] כזכור, לאוגוסטינוס ייחס אג'ידיו לעיל (עמ' 222) את הקביעה ש-Deus הוא מתוך נצח, ו-Dominus מתוך זמן. הכוונה כאן לשם אלהים המופיע בשני הפסוקים הראשונים של הפרק הראשון בבראשית, כשלטענת אג'ידיו בפסוק השני מתורגם אלהים כ-Dominus (כאמור, לא מצאתי סימוכין לכך).

[3546] בשולי כתב-היד כתוב כאן שוב השם אלהים והפעם באותיות עבריות.

[3547] tum . כך בכתב-היד (האות m מיוצגת באמצעות קו על האות u הקודמת, כרגיל בכתבי-יד). ובנדפס, בטעות, tu.

פירוש יצירות ששת הימים,[3548] שמבפנים, מתוך העניין עצמו, עליו לבקש את הדברים שנכתבים, לא לזמרר את העטרות של אריסטו, לא של תיאופרסטוס,[3549] לא של דיוסקורדס,[3550] לא של פליניוס.[3551]

[בכתב-היד דף 217 ע"א] אך צא כבר, קיסר, ו[עשה] מה שאתה עושה לעתים קרובות, פשוט את גלימת הטעויות, הטינופות.[3552] הצג את עצמך ואת ענייניך לכוהן העומד לטהר,[3553] אך עשה זאת במאמץ הגדול ביותר שבאפשרותך, כדי שתעלה אִתי לשם, למקום שבו תראה את המלכויות, השפעים, האוצרות אשר לשמות האלהיים.

ובכן, האם את עצמך טיהרת? הרחצת במים חיים? קרב למען אמשח אותך במשחתי. לא של אורגנו,[3554] לא של אינאנתיס,[3555] לא של נרקיס, אלא של הנרד שלי, אשר נושף ריח, נופח עליך, תופס אותך כשהוא זורם מראשו וזקנו של אהרן אל שולי גלימותי.[3556]

הרם זרועות כנוהג דויד מלכי,[3557] אשר בהיקראו אדומי[3558] רומז הוא שבמלכות האלהית עתיד להמשיך אותו קיסר הרומאים. שכן אדום היא המלכות הרביעית שנראתה לדניאל,[3559] הכל מסכימים – [זו היא המלכות] הן של אדום והן של הרומיים.

אמר דויד: מי יתן לי כנפיים כמו של יונה.[3560] אני כך נגליתי במחשכים למתפלל, כמו השחר העולה,[3561] וכן הושטתי כנפיים, שאותן זה[3562] חובש בכתפיים, ואומר: אקח לי את כנפי השחר.[3563] בקחתו עף הוא אתי עד מלכותי, [מלכות] השקט הנצחי.

הוא עף, ובהסתמכו על חתירת כנפי נח כשנעשה שיכור משפע ביתי.[3564] אתה עתה חקה אותו, לך בעיקבותיו, חבוש כנפיים אלה, את מכונות חכמה זו, עזוב אדמה, אנושיות נטוש,

---

[3548] אולי הכוונה לפיקו דלה מירנדולה שספרו Heptaplus עניינו הסבר על ימי בראשית.

[3549] תלמיד אריסטו.

[3550] חכם הרפואה מן המאה הראשונה לספירה, כתב רבות על עשבי מרפא (לאלהך כנראה רומזת כאן המלה עטרות).

[3551] חוקר טבע ומחבר אנציקלופדיה, איש המאה הראשונה לספירה.

[3552] מלה זו הוספה בשולי כתב-היד (ואתה מלה נוספת שאינני יודע לקוראה), עם סימן מקום ההכנסה. ובדפוס הובאה בתוך סוגריים.

[3553] לפי זכריה פרק ג.

[3554] amaraci . כל בכתב-היד. ובנדפס amarici.

[3555] אינני יודע מה זה.

[3556] לפי תהילים קלג, ב: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו. בהתאם לתרגום הוולגאטה (אך בשינוי הכינוי החבור של המלה האחרונה).

[3557] הרמת הזרועות מתוארת לעתים במקרא כדרך שבועה, אך דומה שלא אצל דויד.

[3558] דויד נקרא אדמוני בש"א טז, יב. ושונה לאדומי לפי ההקשר דלהלן. אדמוני הוא אכן גם תיאורו של עשו (בר' כה, כה) אבי אדום, המזוהה עם רומא. ואולי התואר אדומי מתאים לדויד מאחר שכבש את אדום (ש"ב ח, יג-יד), בדומה למצביאי רומי וקיסריה שנתכנו על שם האומות שכבשו (כגון: גרמניקוס).

[3559] דנ' ז, ז (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). מלכות זו זוהתה כמלכות רומי במדרשים ובספרות ימי הביניים.

[3560] תה' נה, ז: וָאֹמַר מִי יִתֶּן לִי אֵבֶר כַּיּוֹנָה אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה. בהתאם לתרגום הוולגאטה (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). בדמות יונה צוירה השכינה, רוח הקודש וכן השחר.

[3561] שה"ש ו, י: מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר. לפי תרגום הוולגאטה. המלה המציינת את השחר, Aurora, משמשת בלטינית הקלסית גם בפרסוניפיקציה, כדמות אלה. מחבר התהילים מציג עצמו גם כמי שמעיר את השחר (תה' נז, ט; קח, ג).

[3562] דויד.

[3563] תה' קלט, ט: אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר. ולא כתרגום הוולגאטה (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[3564] לפי תה' לו ח-ט: מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן. יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

המשך, על כל היסודות פָּסח. ולא די בכך. חרוג נא מעבר לכל הגוף. השלך[3565] נא הלאה את כדורי הפלנטות והכוכבים אשר אינם עולמות.[3566] שא עיניים, נעוץ נא מבט. אתה רואה את ארבעת המחנות שלי, רואה אתה את ארבעת הדגלים,[3567] בוהקים, אפורים, ארגמנים, מוריקים.

אולי תאמר: איני יכול. אינך יכול. נשר אנוכי של חידוש נעורים.[3568] אחטוף אותך, נער שלי,[3569] אסחב אל המיסתורין ואל השירות של דודי הגדול. עליך לחדור את המחנות של אוריאל, עתה של רפאל, עתה של גבריאל החזק מכול,[3570] בסוף את [המחנות] של הכוהן העדין מכל והגדול מכול לפי דעת הארמיים, מיכאל.[3571]

עד עתה כמעט כל הדברים האנושיים, או בוודאי היצירות שלי, יוסדו בכישרון. עתה יש צורך ברוח, קיסר. קיסר ניגש לקיסר, אל כבן תמותה אל בן אלמוות. זה 'מלכות', זה המלכות, זה השלטון[3572] שלי. רואה אתה את העולם הנרחב ביותר, שזה שלך, המושוה אליו, קטן ממנו במאוד מאוד, כמה לעולם העליון הוא זרע חרדל.[3573] רואה אתה את הארץ החדשה הזאת ואת השמים החדשים,[3574] את אסיה החדשה, אירופה החדשה, כמו כן ימים חדשים, איים חדשים שעליך בלבד להכירם כאילו הם דגמים מופתיים, שאת צלמיהם דרך מצולות הימים חקרת אתה. הבט בהרים התלולים, התבונן בתחתיות העמקים, הבחן במשטחי השדות הנרחבים, שם נשמד הבל שנתפס בידי אח.[3575] ראה את הנהרות, הנפרדים לארבעה ראשים מ[ספר] בראשית,[3576] מכאן [נהרות] של אש[3577] מדניאל, מכאן [נהרות?] של דבש, חלב, שמן, חמאה מ[ספר] דברים.[3578] מכאן לֵתֶה[3579] מדויד בארץ

[3565] או: פלַח.

[3566] או: אשר אינם של העולם.

[3567] לארבעת הדגלים של ישראל במדבר (במד' ב), המקיפים את מחנה השכינה (בבלי, פסחים סח ע"א, ועוד), מצאו המקובלים מקבילות למעלה, ארבעה מחנות מלאכים המקיפים את השכינה, ונקראים מחנות שכינה.

[3568] לפי תה' קג, ה: תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי. בהתאם בקירוב לתרגום הוולגאטה שלפי השבעים. הפרק, לפי מספור הוולגאטה, מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3569] או: כנער שלי. לפי המיתוס היווני על גנימדס, שזאוס, בדמות נשר, חטפו. לעיל (בעמ' 154) השווה זאת אייגידיוס להעלאת חנוך, הוא מטטרון, ואף ישו, למרום בידי השכינה.

[3570] גבריאל בקבלה הוא נציג הגבורה.

[3571] מיכאל נחשב במקורות קבליים רבים ככהן הגדול של מעלה, ומייצג את צד החסד. אוריאל, רפאל, גבריאל ומיכאל הם ראשי המלאכים העומדים בראש ארבעת מחנות השכינה.

[3572] בלטינית אימפריום, מלה שקשורה ל-אימפרטור, שהוא תוארו של קיסר, שאליו משוה כאן השכינה את עצמה.

[3573] גרגר חרדל משמש בדברי ישו בברית החדשה כדוגמה לדבר קטן ביותר (כגון במתיאוס יג 31). אומנם המלה המשמשת שם בתרגום הוולגאטה היא גרגר (granum) ולא כמו כאן, זרע (semen). השוואת העולם התחתון שלנו לגרגר חרדל לעומת העולמות שלמעלה ממנו מצויה בספרות המחשבה היהודית.

[3574] לפי יש' סו, כב: כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם ה' כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם.

[3575] בר' ד, ח: וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו [בוולגאטה נוסף: נצא נא החוצה] וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ.

[3576] בר' ב, י: וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים.

[3577] דנ' ז, י: נְהַר דִּי נוּר נָגֵד וְנָפֵק מִן קֳדָמוֹהִי.

[3578] דב' לב, יג-יד: יַרְכִּבֵהוּ עַל בָּמֳתֵי \{בָּמָתֵי\} אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר. חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר. בהתאם לתרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3579] נהר השכחה בשאול, לפי המיתולוגיה היוונית-רומית.

נשיה.[3580] ראה את הכרים המוריקים של העשבים, [עמ' 225] את שמחת הפרחים, את נעימות הצבעים, הריחות. הבחן בגן עדן, כבר מותר [הדבר].
הבחן בארצם של החיים, שכן על-ידה היה על כוחות המוות להיכבש שלוש פעמים. בסיני לשם אחדים, במשיח לשם כולם, אך[3581] לא כולם.[3582] בסוף חוג הארץ[3583] – גם כולם וגם לשם כולם. לפיכך בשלושה פרקי תהילים קיימתי את הזכרת אותה ארץ.[3584]
הנה לך נפתחו כרים במשלי, לך נראו עשבים מוריקים.[3585] במקום שמובילים את החיים המאושרים ביותר אלה שכל תקוותם היתה שֵם ה', כלומר איזור העולמות האלהיים שנקרא שם ה', ומכיל עשרה, גם עולמות וכן גם שמות. ולא חלקו הם כבוד למוחשות בני התמותה הבלתי יציבים, וש[מצויים] בם צלמים ולא עניינים,[3586] טעות ולא אמת, לא דעות נבונות אלא כפי ששר הנֵבל: משגשגים השגעונות השקריים.[3587]
אלה הגיעו הנה, אל המקומות העליזים והמדשאות הנעימות, ששם ארץ החיים, האמת, האור, השלוה. אותה, מתוך האורקולים שלי שניתנו לגזע העברי, שָאלה התאולוגיה של היוונים. [בכתב-היד דף 217 ע"ב][3588] שכן מצוי שיר של אנכסאגורס:[3589] καὶ ἡελιόντε αὐτοῖσιν εἶναι, καὶ σελήνην καὶ τὰ ἄλλα, ὥσπερ παρ᾽ ἡμιν καὶ τὴν γῆν αὐτοῖσι φύειν. הוא מלמד שבאותו עולם ארכיטיפי[3591] קיימים גם שמש גם ירח. וכן דברים אחרים, אומר הוא, קיימים באותו אופן אצלנו. וכן הארצות להם טבע.
פיידו האקדמי, בהולכו אחר אורקל זה, חוזר ודורש אודות אותה ארץ, על זו ועל האחרת.[3592] בשעה שהוא מבטא את השתיים, מארו הלטיני אומר: את שמשם, כוכביהם,

---

[3580] תה' פח, יג. הפרק (לפי מספורי הוולגאגטה והמקור העברי) מצויין בשולי כתב-היד, ובנדפס, בטעות של קריאה, צויין פרק 8.

[3581] בנדפס הובא לפני המלה סימן פתיחת סוגריים, אך לאלה אין סגירה. בכתב-היד מצוי כאן אומנם סימן, אך לא ברור משמעותו.

[3582] הכוונה כנראה, לא הכול קיבלו זאת בפועל, אף שהכוונה היתה לכולם.

[3583] הכוונה אולי לזמן סיום גילויי הארצות, הקרב ובא, אשר כרוך גם בניצורם של ילידי אותן ארצות.

[3584] תה' כז, יג: לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים; נב, ז: גַּם אֵל יִתָּצְךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֹׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה; קמב, ו: זָעַקְתִּי אֵלֶיךָ יְדֹנָ אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי חֶלְקִי בְּאֶרֶץ הַחַיִּים. מספרי הפרקים (במספורי הוולגאטה והמסורה) מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3585] משלי כז, כה: גָּלָה חָצִיר וְנִרְאָה דֶשֶׁא וְנֶאֱסְפוּ עִשְׂבוֹת הָרִים. בהתאם לתרגום הוולגאטה. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[3586] או: עניין. הכוונה לאידאות האפלטוניות, או לעליונה שבהן.

[3587] תה' מ, ה: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר שָׂם ה' מִבְטַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב. לפי תרגום שלוש המלים האחרונות בוולגאטה שלפי השבעים. הפרק (לפי מספור הוולגאטה והמסורה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3588] בשול-העליון נכתב: על השמות האלהיים בכללות.

[3589] דברים אחרים מאנכסאגורס הובאו לעיל בעמ' 164. השורה דלהלן ידועה מציטוט שלה בכתבי סימפליקיוס. הפסקה המכילה אותה, במקור היווני ובתרגום אנגלי (ובצירוף דיון), הובאה בספרם של קירק ורייבן שם, עמ' 389. דברי אנכסאגורס נכתבו בפרוזה, ולא בשירה כנאמר כאן.

[3590] מלים יווניות אלה הועתקו כאן כצורתן בכתב-היד, הזהה (כמעט) למקור דלהלן. בנדפס אצל סקרה נפלו כמה טעויות. תרגום השורה: וגם השמש להם, גם הירח והדברים האחרים [כיוצא בם], ממש כמו [הנמצאים] אצלנו, והארץ מצמיחה להם.

[3591] ספק אם לכך כיוון אנאסאגורס . מפרשים מודרניים, שדבריהם הובאו אצל קירק ורייבן שם, סבורים שהכוונה לעולמות מקבילים או למקומות אחרים בעולמנו שלנו.

[3592] בדיאלוג האפלטוני פיידון (b110, ובעברית: כתבי אפלטון בתרגום יוסף ג.ליבס, כרך ב, ירושלים ותל-אביב תשי"ז, עמ' 81); דיאלוג זה מצוין גם בשולי כתב-היד ובדפוס (המוסיף גם את מראה המקום). בשולי כתב-היד נזכרת כאן גם אפולוגיה, וגם אותה מציינת כאן סקרה בתוספת מראה מקום (b19), אך שם לא מצאתי את פיידו.

הם הכירו.[3593] ואת השדות של אותה ארץ מבורכת ואת הכרים הנעימים פרש הוא בהרחבה רבה בהמשיכו בספר הששי.[3594]

אכן התיאולוגים הארמיים ואלה אשר כתבו 'מדרש', מפרשים את שם הארץ הנמצא בתורה, בחלק הגדול ביותר [של המקרים], על אותה ארץ שמעל השמים, כדי שיבינו באמצעות [הצירוף] זבת חלב ודבש[3595] לא את המוחשת אלא את הבלתי-גופנית, לא אל התחתונה אלא את הנישאה, לא משועבדת למקרה אלא נצחית. אותה בכל מקום מבקשים הם. את המכונה בשם התקופה הבאה.

אכן העולם הזה שלי מכיל, כמו את ארבעת הנהרות[3596] כך גם ארבעה חלקים, כמו אסיה שלי, אפריקה שלי, אירופה שלי, כמו כן במקום הרביעי הים שלי. מכאן שבים התיכון, באוקיינוס, עם האיים של שניהם, ששם [נמצאים] גם היספניולה[3597] שלך, גם קובה, עם [איים] אחרים שנתגלו בשקידתך ו[שקידת] אנשיך באוקיינוס שלכם, מתחלק באותו אופן[3598] גובהה[3599] של אותה ממלכה שלי לחלקים באותו מספר. [החלק] העליון מזהיר באור הנבואה. הבא אחריו הוא [חלק] מכאן של חסד המפיק[3600] את הנשמות הצדיקות ומכאן של אושר הגומל לצדיקים את משכורותיהם, ששם נאות אחו עשירים ושדות המבורכים,[3601] עניין רב אושר יותר מאשר צמחים משגשגים, כפי שמעיד יחזקאל [את עניינם] של הרובצים,[3602] שממנו קיבל זה אשר, כפי שאמרנו, נהג לתאר גם מקומות עשירים וגם כרים נעימים.[3603]

האזור השלישי הוא של הטבע. הרביעי של אשות גם של נמוכות יותר, אשר נחתכות גם כן לארבעה חלקים. כי ילדים [הם] בסף הראשון, [החלק] השני היה פעם זמן ממושך מושב לאבות, השלישי של להבות מטהרים, הרביעי של עונשים נצחיים מענים.

מכאן השם נכתב בארבע אותיות. כמו שכתוב בחכמה אצל הזוהר:[3604] נותרו 'אדני'[3605] ששם האותיות הראשונה והאחרונה נלקחו מהשמות הגדולים. 'אלף' הראשונה מן הראשון

[3593] וירגיליוס מארו, איינאיס ו, שורה 641. מראה המקום מצוין אצל סקרה בהערה.

[3594] של איינאיס.

[3595] שמות ג, ח (ועוד): אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ.

[3596] בר' ב, י: וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים.

[3597] האי בקריבאים שבו מצויות היום האיטי והרפובליקה הדומיניקנית.

[3598] item . כך בכתב-היד, ובנדפס idem.

[3599] או: עומקה.

[3600] reddentis . ובנדפס redditis, שאיני יודע להלמו כאן. בצילום כתב-היד אי אפשר לקרוא את אמצע המלה, החבוי בכפל הכריכה.

[3601] כינוי לגן העדן.

[3602] יח' לד יד-טו: בְּמִרְעֶה טוֹב אֶרְעֶה אֹתָם וּבְהָרֵי מְרוֹם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נְוֵהֶם שָׁם תִּרְבַּצְנָה בְּנָוֶה טוֹב וּמִרְעֶה שָׁמֵן תִּרְעֶינָה אֶל הָרֵי יִשְׂרָאֵל. אֲנִי אֶרְעֶה צֹאנִי וַאֲנִי אַרְבִּיצֵם נְאֻם אֲדֹנָי ה'. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3603] הכוונה לוירגיליוס, שלדעת אג'ידיו קיבל מיחזקאל.

[3604] סקרה בהערה שולח כאן לזוהר ח"ב, רלה ע"ב. שם אומנם מצויה הקבלה בין שם הויה לשם אדני, אך בלי שם אהיה. ההקבלה הזוהרית הקרובה ביותר שמצאתי למובאה דלהלן היא בח"ג רפא ע"א, רעיא מהימנא: 'א' אהי"ה, י' יהו"ה, תרווייהו משתנים באדנ"י'.

[3605] בכתב-היד נכתב השם באותיות עבריות.

'אהיה',[3606] 'יוד' מראש השם הגדול 'יוד הא ואו הא'.[3607] אך מאחר שהרחמים הבלתי נדלים של השם הגדול פחות מדי מועברים אלי, לפיכך במקום האחרון ממוקמת היא.[3608] נותרו[3609] שתי אותיות אשר יוצרות 'דן', [עמ' 226] כלומר[3610] danare, שהאחת מהן שייכת לטבע, אשר נתייסד על-ידי מידת 'דין', באמצעות 'אלהים' כפי שלימדנו, ומעצמה, אילולי נעזרה ב'יוד' שלי, נידונה היא.[3611] [האות] השנייה [היתה נידונת] עד העונשים הנצחיים של הרשעים.

אברהם הפיח לראשונה מאותיות אלה את השם, שאותו גם לימדתיו ומסרתי כרכושו.[3612] מכאן נעשה שאמרתי למשה שנגליתי אליו ולאבות האחרים ב'שדי', במאור התחתון, היותר חשוך, אך השם הגדול, כלומר האור הבהיר מכול שעל משה להעניק,[3613] לא נגלה להם.[3614] אברהם הוא הראשון בבני תמותה שאחרי המורד אדם, קלט את האור שלי. כך גם קרא את שמי,[3615] וייסד מתוך ארבעה יסודות אלה.[3616] היווני משער שהוא מציין את השם הגדול, כשהוא אומר טטרגראמטון.[3617]

[בכתב-היד דף 218 ע"א] עם זאת, מאחר שלא [שם] זה בלבד, אלא שלושה שמות מורכבים מארבע האותיות, עליון, תחתון, אמצעי,[3618] באיזו אופן – יכול אתה לדעת בעשר אשר מנינו. נוסף לכך אותי ואת מלכותי אם תשוה לתחתונים, תאמר ש[זה] יום ואור בלתי נגיש, לא רק לאדם אלא אף למחנות המלאכים. אם [תשוה זאת] לעליונים [תאמר שזה] גם לילה וגם מחשכים, כי מאחר שאני תהום, נאמר שהיו מחשכים על פני התהום.[3619]

אכן בשעה שאותן עליונות ממלאות אותי באור, ואני המלאה באור מזהירה את הארצות, אז נעשה מה ששרתי במזמור: לילה כמו יום יאיר, ומחשכיו כאורו.[3620] זה הדבר שנעשה

3606 בכתב-היד מעל השם שבטרנסליטרציה נכתב השם גם באותיות עבריות.

3607 בכתב-היד מעל שמות האותיות שבטרנסליטרציה נכתב השם גם באותיות עבריות.

3608 האות י' שבשם אדני.

3609 מן השם אדני.

3610 כלומר להידון לכף חובה, כצורת משנה אפשרית של damnare , בבליעת האות m. שזו כוונתו מוכח מן ההמשך (ראה בהערה דלהלן). אומנם הפועל danare מצוי גם במשמעות לתת, או להעניק, כצורת משנה של dare.

3611 במקור: damnata est. ראה בהערה הקודמת. אולי יש כאן רמז לקוץ שמאחורי האות ד', שהוא דומה ליוד ומבדיל את האות ד' מן האות ר'. לפי המדרש הנפוץ גם בספרות הקבלה, וי"ר יט, ב: '"שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" [דב' ו, ד] אם את עושה דל"ת רי"ש אתה מחריב את כל העולם כולו.'

3612 או: כרכושי.

3613 או: שיש להעניקו למשה.

3614 שמות ו, ג: וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם.

3615 בר' יג, ד: וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'.

3616 לפי הפרק האחרון של ספר יצירה. וראה בהערה הבאה.

3617 טטרגראמטון פירושו ביוונית בן ארבע אותיות. הפילוסופים היווניים פרוקלוס וסיריאנו, שראו באלהי היהודים את יוצר העולם האפלטוני (דמיורגוס) כינו אותו: אלהי [הטבע] הארבע יסודי (θεός τῆς τετραστοίχου), כלומר העולם המורכב מארבעת היסודות החומריים. המלה האחרונה מכילה בתוכה את המלה στοιχεῖον סְטויכיון 'שפירושה גם יסוד וגם אות. האינפורמציה על דעתם זו של הפילוסופים הנלֶ הובאה אצל לידוס (Lydus, *De mensibis IV 53* ומשם באסופתו של שטרן (Menahem Stern, *Greek and Latin Authors on Jews and Judaism*, vol 2, Jerusalem 1980, p. 668)). דומה ששטרן לא עמד כאן על הדו-משמעות של סטויכיון.

3618 אהיה, אדני, יהו"ה.

3619 בר' א, ב: וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם. בדומה לתרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בכתב-היד ובדפוס.

3620 תה' קלט, יב: גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה. בהתאם לוולגאטה שלפי השבעים. הפרק, במספור והוולגאטה והמסורה, צוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

בחלק רב בהארת סיני, ב[חלק] רב יותר בתחית המשיח, בגדול ביותר בחידוש הסופי [של העולם], במקום ששום מחשכים לא יחשיכו כלל, כפי שנאמר באותו מקום, הדברים הרעים כולם לא יישארו באותו עולם שלכם, שהרי גם החוטאים ייגמרו מן הארץ.[3621] ו(כפי שנהגה לבאר האשה בספר 'ברכות')[3622] שלא יהיו חטאים וחוטאים.[3623] כפי שהושע באופן נסתר[3624] אך ישעיהו מאשר באופן פתוח ביותר.[3625]

ובאותה מידה שיצֻווה הדבר לנצַח, כך גם בניצחון, כי שניהם 'נצח' גם מציין וגם מבקש להיקרא אכן בניצחון הסופי. אחרי [הניצחון] הגדול של סיני, [אחרי] הגדול יותר של המשיח, הגדול ביותר עתיד להיות בתחייה המשותפת, כאשר לא הרע [יגבר] לא האשמות, לא מחלות, לא המוות, אלא כפי שקיבל מאנשֵי התיאולוג היווני אמפדוקלס, על המריבה [גוברת הידידות],[3626] או כפי ש[קיבל] מארו, על תוּרנוס,[3627] גוברת בכול, לפי אנשינו מידת הרחמים, לפי אלה גם הידידות וגם האהבה[3628] האלהית. עניין עתידי זה נהג להבטיח השליח לקורינתים, שלהם נהג הוא לפרש את דברי האורקל של ישעיהו[3629] שלאנשיכם איננו ידוע באופן מילולי, שעל המוות להיבלע בניצחון הנרחב ביותר והכללי.[3630]

אסור שלא תדע, כפי שבהצגת אותיות שמי[3631] רמזתי, שככל שארבע אותיות הן, ובכל זאת מכיל[3632] שלושה חלקים, כמו גם השם הגדול.[3633] האות הראשונה, היא 'אלף', שניתנה לי, פנדורה,[3634] מהשם העליון.[3635] [האות] הרביעית, 'יוד', מהשם הגדול

[3621] תה' קד, לה: יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם. ולא לפי תרגום הוולגאטה. מספר הפרק (ולראשונה לפי מספור המסורה בלבד) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3622] הסוגריים במקור בכתב-היד (ולא בדפוס).

[3623] בבלי, ברכות י ע"א. ברוריא אשתו של ר' מאיר מבקשת שם ממנו שיתפלל על הרשעים לא שיכלו אלא שיחזרו בתשובה, שכן בפסוק הנ"ל כתוב 'יתמו חטאים' (לדעתה כנראה בחטף פתח תחת החית) ולא יתמו חוטאים. גם סקרה בהערה כאן מפנה למקום זה.

[3624] הכוונה כנראה להושע יג, יד: מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם אֱהִי דְבָרֶיךָ מָוֶת אֱהִי קָטָבְךָ שְׁאוֹל נֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי. פסוק זה מקביל לפסוק דלהלן מישעיהו, והוא נדרש גם לעיל בעמ' 203. אך אפשר גם שהכוונה להושע יג, ג: לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ כְּמֹץ יְסֹעֵר מִגֹּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה. מכל מקום פרק זה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3625] יש' כה, ח: בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי ה' דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל הָאָרֶץ כִּי ה' דִּבֵּר. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. פסוק זה נדרש לעיל בספר זה כמה וכמה פעמים.

[3626] לדעת הפילוסוף היווני אמפדוקלס, איש המאה החמישית לפני הספירה, היקום הוא מקום מאבק בין מריבה, (Νεῖκος) אשר מפרידה את ארבעת היסודות החומריים לבין ידידות (Φιλότης). אפשר גם לתרגם אהבה, אך אג'ידיו ראה בכך ידידות, כעולה מההמשך) אשר מקיימת אותם לעתים בהרמוניה. הפרגמטים מדברי אמפדוקלס בעניין זה הובאו בספרם של קירק ורייבן (הנזכר בהערה בעמוד הקודם), עמ' 345-347.

[3627] לפי האיינֶאיס לווירגיליוס מארו, ספר י"ב שורה 786 ואילך, גבר איינֶאס על יריבו תורנוס בעזרת אלת האהבה, ונוס, שהיתה אמו של איינאס. סקרה מפנה כאן למקום אחר באיינאיס, שוונוס איננה קשורה בו.

[3628] במקור venus, בכתב-היד ב-v קטנה, ובנדפס בגדולה, כשם פרטי. וראה בהערה הקודמת.

[3629] הכוונת לפסוק דלעיל (בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח).

[3630] האיגרת הראשונה של פאולוס אל הקורינתים טו 54 (בתרגום דליטש): ומה שעתה סופו לכיליון, כשילבש אל-כיליון, ומה שעתה סופו למוות שילבש אל-מוות, אז יבוא דבר הכתוב: בֻּלַע המות לנצח. בתרגום הוגאטה, לנצח מתורגם: בניצחון. וראה על כך לעיל עמ' 176, 179, 226. הפרק מצוין כאן בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3631] הוא השם אדני.

[3632] שם אדני.

[3633] שם הויה

[3634] פנדורה, במיתוס היווני, היא האשה הראשונה, שלה נתנו מתנות כל האלים (הסיודוס, מעשים וימים, שורות 56 ואילך). פירוש שמה הוא מתנת כול, ואג'ידיו כאן מזהה בינה לבין השכינה.

[3635] אהיה.

האמצעי.[3636] שתי [האותיות] האמצעיות, שיוצרות [את השם] 'דן', ונושאות את הכוח[3637] של הרְשָׁעה',[3638] אשר הוקצב מן ה[ספירה] החמישית, השמאלית, 'גבורה', שאודותיה כתבו הקדמונים, הן היוונים והן הלטינים: מן החמישית הימלט![3639]
בהיותי מצוי[3640] אחר אותם חלקים, מנהיג[3641] אנכי את הדברים שאני מנהיג אל ענייניכם, בין אם נעימים הם ובין אם אינם נעימים. החלק האמצעי[3642] בהיותו מורכב משתי אותיות, הוא רכוש פרטי טבעי אמיתי ושלי מלדה. לפיכך הוא כפול. כי כל דבר ודבר פועל בכוחותיו שלו באופן יותר מתאים ויעיל מאשר ב[כוחות] חיצוניים.
כך אנוכי חגורה בכוחי ייסדתי את חוג העולם, הפקתי את העניינים האנושיים, הרכבתי את הטבע. [עמ' 227] על-ידי [כח] זה השלכתי את 'אדם', הענשתי את עם קין, את [עמי][3643] אנוש, נח, סדום ופרעה הרסתי, את עובדי העגל האבדתי. ניהלתי מלחמות כדי שייכבשו ארצות ביד יהושע, שתתייסד המלכות של שאול ודויד.
על ידי אותו [כח], בהיותי זועמת על המורדים שלי ועל אלה שפחות מדי שמו לב להחלטותי, הרסתי את ביתי, את האחד בידי הכשדים, את השני בידי הרומאים שלך, אשר באמצעות אותו [כח] הוכרחו להביא עליהם את הגותים, הוונדאלים, הלנגוברדים[3644] אל מושבי שתפסתי אחר שהועבר מאסיה אל העיר.[3645] מאחר שהעיר רומא, אותה מתנה אלהית שהיא ראש חוג הארץ, לא בכח, לא בכלי נשק, לא על-ידי [דם] זר, אלא נתייסדה על-ידי דם המשיח והשליחים, והזניחה [זאת] וביזתה.
[בכתב-היד דף 218 ע"ב] על ידי אותו [כח] לשם הענשת כוהנים שמקדישים פחות מדי מאמץ לפולחנות וטקסים בדרך נכונה, [יותר] לרווח ריקני, למותרות, לתענוג לא בלי שוחד, עוררתי מחלוקות, הבערתי פילוגים, כלומר סבלתי להיות מובערת.[3646] אפיפיורים השלכתי מן העיר ומאיטליה, גירשתי כגולים אל הגַליות.[3647]
על ידי אותו [כח], בהיותי זועמת בשל מבזַי, לקחתי על עצמי את הגדלת האויבים, התשת המורדים. למהמט נתתי את ביזנטיון, את האימפריה של יוון ואירופה,[3648] לבאיזיט את הפלפונס,[3649] לסלים את מצרים, סוריה, [ואת פרס] על-ידי מס מן הפרסים המנוצחים

[3636] שם הויה.

[3637] גם: את המשמעות.

[3638] במקור damnandi. ראה הערה בראש עמוד זה.

[3639] לפי אזהרות המשוררים,: היווני הסיודוס, מעשים וימים שורה 802, והרומי ורגיליוס, גאורגיקה ספר 1 שורה 277.

[3640] לשון זכר גם במקור.

[3641] כאן הפועל הלטיני יכול להתפרש גם כלשון נקבה. מיד בהמשך חוזרת השכינה לתאר עצמה בלשון נקבה.

[3642] של שם אדני, כלומר דנ.

[3643] מלה זו, gentes, נכתבה בכתב-היד ונמחקה, ואינה בדפוס. אך עניינה קיים גם בלי לכותבה.

[3644] אלה הם השבטים הגרמאניים שהביסו את הקיסרות הרומית המערבית והשתלטו על איטליה.

[3645] היא רומי.

[3646] המלים סבלתי להיות מובערת הן הוספה שנכתבה בשוליים, ולנדפס נכנסה בלא סימון. המשפט נוסף כהסתייגות מן הרעיון שהשכינה היא שעוררה אקטיבית את הפילוגים. הסתייגות דומה, שנוספה אף היא בשולי כתב-היד, מצויה בהמשך, כמבואר בהערה שם.

[3647] שתי הגליות הן צרפת וצפון איטליה. הכוונה לגלות הכנסייה לעיר אביניון, בעיקבות מחלוקת ופיצול, במאה הארבע עשרה.

[3648] הסוטאן העות'מאני מהמט (=מחמד) השני במאה החמש עשרה כבש את הקיסרות הביזנטית.

[3649] הסולטאן העות'מאני באיזיט השני כבש את הפלפונס סביב שנת 1500.

סביב הפרת,[3650] ועתה לסולימאן, באימפריה כה גדולה של יוון, את טורינוס[3651] ואת רודוס,[3652] ופעמיים כמעט את הפַּנוניות.[3653]
בהיות זה מפקד (כאשר אני היועצת)[3654] כשנשלחה אל הגרמנים המגפה האיומה של המינוּת,[3655] כלומר – לא אסרתי את ההדבקות של המגפה,[3656] הנהגתי לאיטליה את הפרשים והגייסות שלך.[3657] באמצעות אלה תפסתי את העיר,[3658] קרעתי לגזרים, הצתתי. קודם את גנואה ואת מילנו, אחר כך את נפולי וקמפניה,[3659] את פלורנץ ואת הסֶנות[3660] ואתרוּריה, ואת איטליה בכללה ברעב ובדבר, בשיסוף ברזל, בהצתות, במעשי שוד, במעשי טבח, בחורבן, בהפיכה לשממה בילית, ניגעתי, וכמעט החרבתי.
וכאשר לכל אלה לא עשיתי דבר, אף אחד לא החלים, אף אחד לא שב אלי, אף אחד לא לקח עצמו בידיים, אף אחד לא קיבל בחזרה את שפיות הרוח, כדי שאני, אחר שאבד, כמו שנאמר, גם השמן וגם המחיר,[3661] אניע כבר את הקו[3662] הקיצון, ואטיל בעל כורחי את העוגן הקדוש,[3663] בהיותי מוכרחה לסבול את החורבנות הקיצוניים של אנשי.
דברים אלה [מבצעת] אני באמצעות שתי האותיות האמצעיות, שמביעות 'דן', ויש להן הכוח[3664] של הרְשעה[3665] ושל הוצאה לפועל של הדברים אשר מוּצאים לפועל מבלי הידידות האלהית, שאותה מכנים אתם בשם חסד.
לעתים לובשת אני[3666] את 'אלף', האות הראשונה של השם הגבוה ביותר. ומאחר שבאותו מקור של אלהות לא מוכל דבר שאינו זוהר בלובן, שאינו בר-מזל, שאינו מאושר, אין הוא משפיע אלא חסד, נועם, אושר, בשעה שבאמצעות האותיות האמצעיות [משפיע הוא] גם 'דין', אשר היא מידת המשפט והקושי. ולפיכך מאחר שחזרתי על השם אלהים לבדו בכל

[3650] הסולטאן העות'מאני סלים הראשון (בנו של באיזיט השני דלעיל) ניצח את השאה הפרסי אסמאעיל ספווי בשנת 1514, ושיעבד את ארצו.

[3651] לא ברור לאיזה מקום הכוונה.

[3652] הסולטאן העות'מאני סולימאן הראשון (המפואר), ששלט גם בעת כתיבת ספר זה, כבש את האי רודוס מאת ההוספיטלרים בשנת 1522.

[3653] פנוניה היא הונגריה בלטינית (לשון הרבים מתייחס כנראה לשני חבלי הארץ משני צדי נהר הדנובה). הסולטאן סולימאן ניצח את הנוצרים בהונגריה בקרב מוהאץ' בשנת 1526, ושוב בשנת 1529 ליד העיר בודה.

[3654] הסוגריים במקור בכתב-היד, אך לא בדפוס. מעל המלה האחרונה מצוי משהו בלתי קריא בכתב-היד.

[3655] הכוונה לתנועה הפרוטסטנטית שהתחוללה בידי לותר.

[3656] משפט זה (מכלומר) נכתב בשולי כתב-היד, והוכנס לדפוס בלא סימון. זה, ממש כמו ההוספה הקודמת משולי כתב-היד (כאמור בהערה דלעיל), נכתב כהסתייגות מן הרעיון שהשכינה היא ששלחה את המינות באופן אקטיבי.

[3657] הכוונה לביזת רומי בשנת 1527, שנידונה גם לעיל כמה פעמים, כמצוין לעיל, בהערה לעמוד 105.

[3658] היא רומי.

[3659] היא חבל הארץ הסמוכה לנפולי.

[3660] הכוונה לעיר סֶנה (היא סיניגאליה) במחוז אנקונה (לחוף הים האדריאטי). לא ברור לי פשר לשון הרבים, אלא אם כן הכוונה גם לעיר סיינה שבמחוז האתרוריה.

[3661] דומה שההפניה היא ליוחנן יב 3-5.

[3662] גם: אנך.

[3663] אולי ברמז לאיגרת את העבריים ו 19, ששם מתוארת התקוה כעוגן המגיע אל מבית לפרוכת.

[3664] או המשמעות, כדלעיל.

[3665] damnandi . ראה הערות בעמוד הקודם.

[3666] Induo . כך גם בכתב-היד. ובנדפס, בטעות, In duo, שפירושו: לשניים.

היצירה,[3667] כאשר נתייסד אדם לשם הקושי 'אלהים' חיברתי את השם הגדול של הרחמים,[3668] כי אז לראשונה נתהווה בעל חיים זה, שבהיותו מסוגל לרחמים וידידות אלהית, ימשול בכל החי.

אך לא זאת בלבד אלא (כמו שהארמיים מאשרים אודות משה, אודות אברהם והצדיקים,[3669] ונדבר [על כך] במקומו)[3670] הוא נראה כאילו מצַווה לאל.[3671] שכן משה[3672] שלמה,[3673] ואליהו[3674] ציוו שתרד אש מן השמים, ומייד את הרצון הוצאתי לפועל, ולשם [אש] שילחתי.

כך, בעודי מלובשת [בה], את האות 'אלף' של השם הראשון היתכתי עם אדם [שהיה] מאושר תמיד, לו הכיר את טובותיו. העמדתי [אותו] במקום מאושר,[3675] נתתי [לו] עצים מאושרים, פירות מאושרים, שמים מאושרים, אופי מאושר, אור מאושר של הבנה. אנכי העדתי זאת אודותי במזמור, שהשם הגבוה ביותר שלח 'אלף' אלי, מן המקום העליון שלו, וקיבל אותי, ומשך [אותי] מ'דין' הקושי אל 'אלף' הרחמים והחירות, שלח מן העליון וקיבל אותי.[3676] כי האורקל נאמר אודותי ב'אדם',[3677] שנתתי לו את המעמד הכי גבוה, נעים, [עמ' 228] מאושר, גם בבחינת אור גבוה, כמו גם [בבחינת] עניינים חושיים וגופניים.

אבל סוטה אני מן המיסטורין העליון, קיסר. תפוס את הכוח[3678] המבורך של האות 'אלף' היוצאת לדרך מתוך העליון. 'אדם' בלשוני כך נכתב באמצעות שלוש אותיות אדם[3679] כאילו כתבת בלטינית ADM.[3680] ששם שלוש האותיות מציינות שלושה אנשים: 'אלף

[3667] כלומר בפרק א של בראשית, כפי שהסביר קודם לכן.

[3668] בר' ב, ז: וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם.

[3669] כגון בבבלי, מועד קטן, טז ע"ב: '"אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דַּבֵּר צוּר יִשְׂרָאֵל מוֹשֵׁל בָּאָדָם צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים" [ש"ב כג, ג] ... מי מושל בי, צדיק, שאני גוזר גזרה ומבטלה'.

[3670] הסוגריים במקור בכתב היד, אף שנראה שהדיו שלהם בצבע אחר ונוספו אחר כך. בדפוס אין סוגריים.

[3671] המלים הוא נראה כאילו מצווה לאל, נכתבו בשולי כתב-היד, עם סימן להכנסה. ובדפוס הוספו בפשטות.

[3672] שמות ט, כג (במ' יא, ג – השקעת אש).

[3673] הכוונה לדה"ב ז, א.

[3674] מ"ב א, י (וכן גם במ"א יח, לח).

[3675] felice . ובנדפס felici (בכתב-היד קריאת האות האחרונה אינה ברורה.).

[3676] תה' יח, יז: יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס גם במספור הוולגאטה וגם לפי מספור המסורה. אומנם בפסוק זה אין עניין לאות אלף, ואולי הכוונה גם לתה' יח, מ: וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּי. בפרק המקביל, ש"ב כב, מ, במקום ותאזרני כתוב ותזרני (בלי אלף). ופירש שם רד"ק: 'ותזרני - משפטו ותאזרני כמו ותאזרני שמחה מהבנין הדגוש ולהקל נעלמה האל"ף והוטלה תנועתה על התי"ו ופי' חיל כח'. גם חז"ל דרשו שוני זה בבבלי, נידה לא עז,א.

[3677] כלומר האות אלף של השם אדם ניתנה לו באמצעות השכינה, כפי שהוא מפרש להלן.

[3678] או: את המשמעות.

[3679] בכתב-היד נכתבו האותיות בעברית ובגדול, ובדפוס בטרנסליטרציה של שמות האותיות.

[3680] בכתב-היד ובדפוס נכתבו האותיות בגדול.

אדם, דלת דויד, מם משיח'.[3681] ומאחר ששלח[3682] מן העליון, אודותי נאמר[3683] ב'אדם'. מאחר שב'אדם' מצויים השמות של שני אלה, לפיכך גם אודות דויד וגם אודות המשיח נאמר זה, שהאות אלף והאור המאושר נשלח מן העליון עד כל אלה. בשל דברים אלה שלושת אלה נזכרים[3684] במזמור זה. כי אף על פי שאמרתי זאת אודות 'אדם', הוספתי בעקב המזמור את אלה אשר כלולים באדם,[3685] שדויד, אומרת אני, והמלך המשיח, הדבר נשלח מן העליון.

כאשר נופחה הנשמה החיה, אתם קוראים הנשיבה,[3686] בשעה שהוחדרה אותה תבונת אור, אשר בה [מתקיימת בחינת] מקצה עד קצה, כפי[3687] שאומרים הארמיים, ממני הקצה התחתון עד פסגת העשר אשר היא 'כתר' והשם העליון. גם לדויד נשלח 'אלף', אור שהוחדר לי מן הראשון, [אור] שעל זה[3688] [היה] להתקשר בו. מכאן [נובע] שנבואות התהילים אינן צרות, אלא מאוד נרחבות, גדולות ושופעות. משם ננער הוא בעצמו. 'אלף' מציינת את רחבות האור, בשעה שהוא אומר: והוציאני למרחב.[3689] כי באותו מזמור נאמר [הדבר] אודות דויד והשניים המשתתפים ב'אלף'.[3690]

[בכתב-היד דף 219 ע"א] אודות המשיח נאמר הדבר באופן נשגב הרבה יותר. שכן האנושיות המאומצת[3691] מכריזה: שלח ממרום וקיבל אותי.[3692] באיזה אופן ממרום שלח? באיזה אופן אימץ אותי? לא כמו ששלח 'אלף' למשתתפים שלי. להם רק אור אחד שלח הוא, שישערו בו בדרך מסוימת עניינים אלהיים ועתידיים. אך לי (מאומצת, אומר הוא, אנושיות המשיח)[3693] שלח ממרום את הבן,[3694] חכמת האב, לא אור מסוים, אלא את כל אותה 'ספירה' שנייה קדושה ומקודשת, הנשלחת מן האב, שממנו היא נולדת. לא נשלחה

[3681] אדם כנוטריקון של אדם דויד משיח, מובא לעתים בשם הזוהר, אך אינו מצוי בזוהר שלפנינו, אך מצוי, לראשונה כנראה, בספר עברי של ר' משה די ליאון. העניין נמצא גם בפירוש הרקנאטי על התורה (על כל זה ראה ג. שלום, פרקי יסוד בהבנת הקבלה וסמליה, מוסד ביאליק, ירושלים תשל"ו, עמ' 324). עניין זה מובא בספר התשבי, הוא מילונו של ר' אליהו בחור (לויטא), מורו של אג'ידיו, בערך גלגול, וזה לשונו: 'ומזה מה שאומרים בעלי הקבלה גלגול הנשמות. ודעתם שכל נשמה ונשמה נבראת שלשה פעמים, רוצה לומר שהיא מתגלגלת בגופי שלשה בני אדם... וכן אומרים שנשמתו של אדם הראשון נתגלגלה בגוף של דוד המלך ומדוד תתגלגל בגופו של משיח. וכן אדם ראשי תיבות אדם דוד משיח'. סקרה בהערה כאן מביא את דברי התשבי האלה בתרגומם הלטיני (של פאולוס פאגיוס, גם הוא תלמיד של ר' אליהו בחור). ומוסיף שאג'ידיו הביא עניין זה בשולי התרגום שעשה על פירוש ריקנאטי, ושדברי הבחור הובאו בספרים נוספים של קבלה נוצרית, ואף עם ביקורת חריפה כנגד רעיון הגלגול.

[3682] השם אהיה את האות א'.

[3683] הפסוק דלעיל: יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי.

[3684] commemorantur . כל בכתב-היד. ובדפוס commemorantum (צורה שאינה אפשרית).

[3685] דויד והמשיח. תה' יח, נא: מַגְדִּל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם.

[3686] בר' ב, ז: וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה. בתרגום הוולגאטה נִשְׁמַת חַיִּים מתורגם כנשיבת חיים.

[3687] בדפוס לפני המלה נפתחות סוגריים, ואלה אינן נסגרות. בכתב היד אפשר שהסימן הוא פסיק ולא פתיחת סוגריים.

[3688] הכוונה: על דויד.

[3689] תה' יח, כ: וַיּוֹצִיאֵנִי לַמֶּרְחָב. לפי תרגום הוולגאטה.

[3690] בפסוק נא, כמוסבר לעיל.

[3691] טבעו האנושי של ישו שאומץ אל פרצוף הבן.

[3692] תה' יח, יז, כדלעיל.

[3693] הסוגריים במקור. אך נראה שהוספו בכתב-היד בשלב מאוחר ובדיו אחרת.

[3694] הפרצוף הבן, אחד מפרצופי השילוש הנצחיים, שירד והתחבר לטבע האנושי של ישו.

היא כתוספת או כדבר שבא למשיח ממקור אחר, כמו לאחים, אלא כראש, כמו שאומר השליח,[3695] ועצמות המשיח.

ולא זו בלבד אלא גם אותו מאמר כך שקוף הוא ומקושר עם נשמת המשיח, עד שזאת בהיותה מלאה ושיכורה מהמראה האלהי, תמיד תהיה מאושרת כך כמו שהמלאכים והתושבים הקדושים אשר בירושלים השמיימית שלי נהנים מן האור המאושר בתכלית. בשל דברים אלה אמר: שלח ממרום ואימץ.[3696] אותי אימץ המאמר לאיחוד של פרצוף והיפוסטאזה.[3697] אימץ אותי לאושר שכל ונשמה. השמן בראש בזורמו אל זקן אהרן[3698] זרם אל אדם, זרם כמו כן אל דויד. את שניהם עשה שמחים, לא אחד מהם עשה מאושר בתכלית באופן מוחלט מכל בחינה שהיא. אדם עלתה בחלקו שמחה עצומה, אך מייד נפל, מייד איבד, מייד שולח לגַלויות, בעונשים כיפר את השיגעון.

דויד מעולם לא הלך אחרי אותו [עניין] כה גדול[3699] שפגש. כך [עמ' 229] עירבתי [זאת] בדברים מנוגדים, עד שעשיתי [אותו] מחפש תמיד, תמיד נאנח,[3700] תמיד מוזג כוסות בבכי.[3701] ובכן בצדק הנכון ביותר כאשר המאמר נוכח תמיד עם המשיח, אדרבא אף המאמר עצמו הוא עצמות המשיח וחלק בולט של נשמתו, תמיד תהיה היא שמחה ומאושרת ביותר, בצדק הנכון ביותר אומרת אני. אמרתי: לכן משחך אלהיך בשמן שמחה לפני 'אדם' ודויד,[3702] אשר בשם 'אדם', באמצעות האותיות, ובאלף, האור שיש לקבלו באמצעות שמחה, היו הם שותפים וחברים שלך.[3703]

יתר על כן, אף בשל עניינים רבים אחרים שכתובים במזמור שצוטט לעיל,[3704] נקראים הם חברים. כפי שזה[3705] קיים, תייסד אותי לראש עמים.[3706] באופן טבעי 'אדם', שממנו זרמו כולם,[3707] דויד, [הראש] של העמים והשבטים של ישראל, המשיח, לפני החברים, הוא

[3695] איגרת פאולוס הראשונה אל הקורינתים, יא 3 (תרגום דליטש): ורצוני שתהיו יודעים שראש כל איש המשיח וראש האשה האיש וראש המשיח הוא האלהים.

[3696] נוסח תרגום הוולגאטה לפסוק זה (תה' יח, יז) הוא כדלעיל – וקיבל. בלטינית אימץ וקיבל יסודם באותו פועל, רק באימץ נוספת תחילית, ואג'ידיו מאמץ שינוי זה, המתאים לצורכו, כנראה בלא משים.

[3697] הכוונה לאיחוד בין הטבע האלהים והאנושי בפרצוף הבן המתגשם בישו.

[3698] לפי תה' קלג, ב: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו. פסוק זה רגיל בקבלה לתיאור השפע האלהי הזורם דרך כל הספירות. על כך דורש רשב"י בזוהר ברגע מיתתו, זוהר ח"ג, רצו ע"ב (אידרא זוטא).

[3699] tantam . נראה שכך אכן כתוב בכתב-היד, ויש להשלים rem. ובנדפס tantum, מה שמקשה מאוד על תרגום המשפט.

[3700] לפי תה' לא, יא: כִּי כָלוּ בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי בַּאֲנָחָה; קב, ו: מִקּוֹל אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי. וראה עוד בהערה הבאה.

[3701] לפי תה' ו, ז: יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל לַיְלָה מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה; מב, ד: הָיְתָה לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה; קב, י: כִּי אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי וְשִׁקֲוַי בִּבְכִי מָסָכְתִּי; ועוד.

[3702] תה' מה, ח: אָהַבְתָּ צֶדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל כֵּן מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶךָ. לפי תרגום הוולגאטה, מלבד המרת 'מחברך' באדם ודויד, וראה בהערה הבאה. הפרק (לפי מספור הוולגאטה והמסורה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. מעניין שפסוק זה, המיוחס כאן למשיח הנוצרי, מיוחס לרשב"י בפזמון שיר המפורסם בר יוחאי לר' שמעון לביא, בן דורו של אג'ידיו.

[3703] לפי תרגום הוולגאטה למלה 'חברך' שבפסוק שבהערה הקודמת. שותפים הוא לפי תרגום הוולגאטה שלפי העברית, וחברים לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

[3704] הכוונה למזמור יח, כפי שמצויין בשולי כתב-היד ובדפוס (בשני המספורים).

[3705] במין נייטראלי, והכוונה כנראה למאמר.

[3706] תה' יח, מד: תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עָם תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

[3707] הכוונה: כל העמים.

הראש המאושר והבריא לחוג הארץ בכללו. ועוד גם זאת: אתה מאיר את מנורתי, ה'.[3708] שני [ראשים] אלה קיבלו אור מ'אלף'. אך לימדנו בבירור, מתוך איזה היגיון בכלל המשיח אף הוכרז על-ידי העליון באופן יותר גבוה, פלאי, מאושר מחבריו.[3709]

מגיעה אני אל האות הרביעית של שמי, שהיא 'יוד', אשר, כפי שהראיתי באותיות, היא האות של ה'ספירה' השנייה. שמאחר שבזמן שנאמר יהי אור,[3710] נעשתה היא[3711] פעילה על-ידי הימשכות, ומן המקום הנעלה ירדה אל הבניין, אל 'תפארת' הנקראת בשם פרטי מאמר, 'דיבור'.[3712] משום כך, אותה 'מידה' שישית אחזה ב'יוד' ועשתה ראש עמים. כלומר האות הרֵאשית של השם הגדול, שהוא תחילת האצלת הדברים. אך אותה תחילה, גם אם היא ממוזגת מימין ושמאל, היא מקבלת מן הימין, ונושפת רחמים ונדיבות.

אות זו אפוא מחזיקה אני לפיכך ממוקמת בעקב שמי, גם כי אינני מחזיקה [בה] מעצמי אלא מדודי, גם כי בשל חטאיכם לעתים רחוקות עוטה אני אותה, וכאשר אני עוטה, אינני עוטה אלא כדבר דקיק וחלוש,[3713] כי עד גדולתה אינני מגיעה.

[בכתב-היד דף 219 ע"ב][3714] אחר 'אלף' אפוא עקב באופן נרחב 'אדם' לבדו, והוא לבדו נאמר עליו שחדר מקצה אל קצה,[3715] אף שדויד השתתף בחלק מסוים. שהאות הראשונה של השם, 'יוד' הרביעית שהיא הראשונה של השם הגדול,[3716] ניתנה בקרב הנביאים למשה בלבד, מאושר משמות, במקום שאמרתי שאני את השם הגדול לא פרסמתי לאבות, ולשאר נביאים מנעתי;[3717] שגיליתי למשה לבדו,[3718] שלא קם בישראל גדול ממנו;[3719] שאת שניהם מיקמתי במשיח, אשר אומר שלא דבר אחד כמו ל'אדם', ולא נתינה טובה כמו למשה, אלא כל הדברים נמסרו לי מאת אבי,[3720] ושם מעל כל שם.[3721] כלומר אור של שם שהוא כה גדול כפי שהוא גם עליון, זה, שכפי שצבעתי על הקימיניות[3722] עם מקובלים ותאולוגים עבריים, הוא מעל כל שם.[3723]

3708 תה' יח, כט: כִּי אַתָּה תָּאִיר נֵרִי ה' אֱלֹהַי יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי. לפי תרגום הוולגאטה.

3709 לפי תה' מה, ח, כדלעיל.

3710 בר' א, ג (שלא לפי הוולגאטה).

3711 ככל הנראה שהנושא הוא האות יוד.

3712 כך למשל בספר שערי צדק לר' יוסף גיקטיליה, שער ראשון: דיבור סוד תורה שבכתב אמירה סוד תורה שבעל פה. אומנם בספר הזוהר דיבור הוא כרגיל כינוי לשכינה.

3713 האות יוד היא בצורתה הקטנה שבאותיות.

3714 בשול העליון נכתב: אודות השמות האלהיים. 'אדני'.

3715 בבלי, סנהדרין לח ע"ב: 'אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה'. וראה עוד להלן עמ' 232 ובהערה שם.

3716 האות יוד היא הרביעית בשם אדני והראשונה בשם הויה.

3717 לא ידוע לי מקור לכך.

3718 שמות ו, ג: וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3719 דב' לד, י: וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים.

3720 מתיאוס יא 27; לוקס י 22.

3721 אל הפיליפיים ב 9 (תרגום דליטש): על כן הגביהו האלהים מאוד ויתן לו שם נעלה על כל שם. פרק זה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3722 ראה עליהן בהערה לעמוד 106 דלעיל.

3723 על הקימיניות צויר אפוא אילן הספירות (כמתואר לעיל בעמ' 221) משובץ בשמות.

כי מאחר שפטרוס התכוון להזכיר את שלוש המתנות הגדולות האלה של השמות, למשה, אומר הוא, אחת[3724] ולאליהו אחת. זה אומנם [אומר הוא] באופן נכון, אבל מה שהוסיף: לך אחת, [אמר זאת] בהיותו מפוחד מאימה, כפי שאומר האוונגליסט: בהיותו מפוחד בעניין כה גדול לא ידע מה יאמר.[3725] כי היה חייב להקשיב [לנאמר] על ידי המשיח עצמו, שלא דבר אחד כמו ל'אדם' ולמשה, אלא כל הדברים ניתנו [לו].

אך לפני שאשלים את הדיבור אודות חלקי אותו שם, דברים מסוימים עלי לומר. בתחילה, שאל הדברים האלהיים הגבוהים יותר אין רשות להתפרץ פתאום, אלא בסדר ה'ספירות', כשנשמר הנוהג, מאותו שם יש לפתוח בתפילה. את העניין שהוריתי את מלכי דויד במזמור, ציוויתי לדורות הבאים.[3726] ה' (אומר הוא)[3727] תפתח את שפתי.[3728] דבר שתאולוג שלכם, אם לא ידע את לשוני, הרי הכרח הוא שיהיה הוא ברוח תלויה ומפקפקת אם שם זה הוא 'יה'[3729] או 'יוד הא ואו הא'[3730] או זה האחרון.[3731]

מאחר שהשם הזה האחרון הוא כמו שער כניסה ודלתות אל אותן [ספירות] שנעולות בחדרים הפנימיים.[3732] [עמ' 230] ולפיכך אמרתי: מאושר הוא זה אשר לדלתותי יום-יום יום-יום שואף בתפילות,[3733] יום-יום עומד לעלות אל הדברים הגבוהים יותר, ממני מקבל הוא על עצמו את ראשיות התפילה,[3734] כשהוא עומד להלך דרך אותיות אלהיות, מן ה'אלף' הראשונה והשם שמזדמן כראשון.[3735] במזל טוב פותח הוא[3736] דרך התפילות את העלייה האלהית.

כמו כן יש לתת את הדעת לאותו עניין אודות המספר הסודי של השם שלי. אם ועודתחבר את מספר ארבע האותיות, תשיב ששים וחמש, שמתאימה לו המלה 'הס', שמשמעותה

[3724] או: אחד (וכן להלן), אם כוונת אג'ידיו לשמות. בלטינית גם מתנה גם שם וגם סוכה (כבמקור במרקוס) הם מאותו מין דקדוקי, נווטרום.

[3725] מרקוס ט 4-6 (תרגום דליטש): וירא אליהם אליהו ומשה ויהיו מידברים עם ישוע. ויען פטרוס ויאמר אל ישוע: רבי, טוב לנו להיות פה. נעשה-נא שלוש סוכות, לך אחת ולמשה אחת ולאליהו אחת. כי לא ידע מה ידבר כי נבהלו. (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[3726] את הפסוק דלהלן אומרים היהודים לפני תפילת שמונה עשרה.

[3727] הסוגריים במקור בכתב-היד, אך דומה שבדיו אחר. בנדפס באו פסיקים במקומם.

[3728] תה' נא, יז: אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ (הפרק, לפי שני המספורים, מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[3729] בכתב-היד כתוב השם יה באותיות עבריות (בדיו אחר) מעל השם שבטרנסליטרציה.

[3730] בכתב-היד כתוב שם ההויה באותיות עבריות (בדיו אחר) מעל השם שבטרנסליטרציה.

[3731] בשולי כתב-היד כתוב השם אדני באותיות עבריות (בדיו אחר).

[3732] מקורו של אג'ידיו הוא כנראה בספר שערי אורה לר' יוסף ג'יקטיליה, ששם עניין זה מפותח ביותר. בספר זה מתוארות הספירות כמצויות בחדרים, ששמות הקודש הם כמפתחות להם. על הספירה הראשונה אומר הוא שם בשער הראשון: 'אבל תחילת השערים והמפתחות שבו נכנסים לשם יתברך, הוא השם הנקרא אדנ"י'. ובהמשך שם: 'ולפי שאין לכל נברא בעולם דרך להיכנס לשם יתברך אלא על ידו, וכל שאלה ותחנונים ובקשה אינם נכנסים אלא על ידי אדנ"י, הוצרכו לקבוע בראש כל התפילות "אדנ"י שפתי תפתח", כי פסוק זה כתוב אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, וזהו העיקר. ועל ידי שם זה נכנסות התפילות לפני יהו"ה יתברך'.

[3733] משלי ח, לד: אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזֹת פְּתָחָי (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). פסוק זה נידון כבר לעיל פעמים רבות, ראה לעיל עמ' 171 ובהערה שם.

[3734] פירוש המלה ראשיות, initia, הוא גם התקדשות במיסטורין.

[3735] בראש הפסוק הפותח את התפילה, אדני שפתי תפתח, מצויה האות אלף והשם אדני.

[3736] auspicetur . המלה במקורה קשורה לניחוש מצלח בציפורים ברומא הפגאנית.

שקט.[3737] ועוד , מלה זו נכתבה על ידי בכתבי הקודש שבע פעמים. בספר במדבר אודות כלב,[3738] בספר שופטים, אודות השופט איות,[3739] כפי שאתם קוראים, אהוד נקרא הוא, אשר את עגלון מלך המואבים דקר ביד שמאל.[3740] גם בנחמיה,[3741] ובעמוס פעמיים,[3742] וכן בצפניה.[3743] לאחרונה בזכריה, שעליו ציוויתי שישתוק כל בשר מפני ה' כי התנשא מן המקום הקדוש שלו,[3744] שבאורקל זה לימדתי ששתיקה נעשתה כמו בשמיים כך גם בארץ.[3745]

כי האלים, אשר נערצו כשמיימיים על-ידי עיני בשר משוגעות, סולקו. הדימונים עזבו את המקדשים, האלילים חדלו מלהיעבד. בשעה שפן הגדול, כפי שכתבו היוונים, שבק, בטלו האורקלים,[3746] אתם הדוגמות הכוזבות של אותו רמאי,[3747] כפי שאומר השליח,[3748] הפילוסופיות שתקו. כלומר הופיעו כדברים שקריים, כמי שאף אחת מהן לא היה כוח בידה לעמוד כנגד האמת של הדוקטרינה השפויה.

בקימינות הקודמות[3749] לימדנו שיש שבע 'ספירות', שש נצחיות, שייכות לאור המבהיק תמיד, אני שביעית שייכת למאור המאיר גם בזמן, גם במחשכי האלילים,[3750] כלומר של העולם המוחש. שעליה [אומר] יוחנן, האור במחשכים מאיר.[3751] לאלה קרא הוא מאורות, זה שהיה נוהג לומר: אתן, אשות נצחיות.[3752] שכן הכוכבים המוחשים איזה נצחיים הם, אלה אשר לא היו לפני שנוצרו על ידי?

3737 בשולי כתב-היד נכתבה המלה הס בעברית ובטרנסליטרציה וכן בתרגום. לפי המקובלים, אדני, בגימטריה 65 שווה גם להס וגם להיכל, כהיכלו של שם הויה, לפי חב' ב, כ: וה' בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ. למשל זוהר ח"א, צ ע"א; תיקוני זוהר תיקון י"ח (לג ע"ב). עניין זה חוזר להלן בעמ' 234, 239.

3738 במ' יג, ל: וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3739 בתרגום הוולגאטה שמו של השופט אהוד מוצג כ-Ahoth. אך לפי אג'ידיו היה הגרסא Aioth.

3740 שופ' ג, יט-כא: וַיֹּאמֶר דָּבָר סָתֶר לִי אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הָס ... וַיִּשְׁלַח אֵהוּד אֶת יַד שְׂמֹאלוֹ וַיִּקַּח אֶת הַחֶרֶב מֵעַל יֶרֶךְ יְמִינוֹ וַיִּתְקָעֶהָ בְּבִטְנוֹ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3741 נחמיה ח, יא: וְהַלְוִיִּם מַחְשִׁים לְכָל הָעָם לֵאמֹר הַסּוּ כִּי הַיּוֹם קָדֹשׁ וְאַל תֵּעָצֵבוּ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3742 עמוס ו, י: וּנְשָׂאוֹ דּוֹדוֹ וּמְסָרְפוֹ לְהוֹצִיא עֲצָמִים מִן הַבַּיִת וְאָמַר לַאֲשֶׁר בְּיַרְכְּתֵי הַבַּיִת הַעוֹד עִמָּךְ וְאָמַר אָפֶס וְאָמַר הָס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם ה'; עמוס ח, ג: וְהֵילִילוּ שִׁירוֹת הֵיכָל בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם אֲדֹנָי ה' רַב הַפֶּגֶר בְּכָל מָקוֹם הִשְׁלִיךְ הָס. הפרקים מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס.

3743 צפ' א, ז: הַס מִפְּנֵי אֲדֹנָי ה' כִּי קָרוֹב יוֹם ה' כִּי הֵכִין ה' זֶבַח הִקְדִּישׁ קְרֻאָיו. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3744 זכ' ב, יז: הַס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה' כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3745 בדומה לתפילת אבינו שבשמים, מתיאוס ו 10, שנזכרה לעיל כמה פעמים.

3746 פלוטרכוס, בחיבורו על הינטשות האורקלים, (פרק 17, Plutarchus, *Moralia* 419C), מספר שבימי הקיסר טיבריוס (הם גם ימיו של ישו הנוצרי), נשמעה קריאה על הים האדריאטי, שכוונה אל קברניט בשם תמוז, ולפיה פן הגדול מת. מותו של פן נחשב בעיני הנוצרים כסמל לחורבן העולם הפגאני כולו. (חוקרים מודרניים סוברים שהקריאה במקורה לא הופנתה לתמוז ולא דיברה על מותו של פן, אלא אלא על מותו של האל תמוז, הידוע בדתות המזרח, והוא נקרא כאן הגדול מכול – פן ביוונית פירושו כול). בשולי כתב-היד נכתב כאן: בשָקוע פן האורקלים שותקים.

3747 הוא פן, סמל העולם האלילי.

3748 הכוונה לאיגרת פאולוס אל הקולוסיים ב 8. הפסוק נידון הרבה בחיבור זה, ראה לעיל עמ' 100.

3749 כדלעיל בעמוד הקודם ובעמ' 106.

3750 או: מראות השוא.

3751 יוחנן א 5. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3752 וירגיליוס, איינאיס ב שורה 154.

[בכתב-היד דף 220 ע"א] שכן הוא לבדו תובע לעצמו נצחיות, זה אשר, לפי עדות השליח, הוא לבדו בעל נצחיות.[3753] אומנם נמצא זה, 'כתר, ספירה' ראשונה של האב וכל הדברים שבו. אכן בחיקו נמצא הבן,[3754] 'הספירה השנייה', שבה נמצאים כל הדברים באופן מלא. היכן שכמו בקן, שם דרורים יבנו קן, ב[קן] של אשוח נסתר, כפי שנאמר באותו מקום,[3755] [קן] שממוקם בפסגה. אנחנו שמונת הדרורים של הומרוס האלהי[3756] בונים קן ב[ספירה] הראשונה.[3757] אחר כך המלאכים, אחרונות נשמות בני תמותה, אודותן ישעיהו, כציפורים, אומר הוא, עפות יגן ה', יכסה ה' את ירושלים,[3758] במקום שבו נמצאת אותה מלה, 'ציפורים',[3759] אשר בפסוק של המזמור, שהוא דרורים יבנו קן.

אכן בהרבה מזמורים ו[דברי] נביאים, הכוונה היא שיובנו ציפורים[3760] במקום דרורים. שכן בכל מקום שתקרא אצל הקדמונים דרורים, הבן ביטוי זה. שבע פעמים נזקקתי לשם זה במזמורים,[3761] כמו: נדוד להרים כדרור,[3762] דרור מצאה לה בית וסנונית קן,[3763] דרור גם בגג בודד,[3764] וזה שאמרנו: דרורים יעשו קן,[3765] וגם נשמתנו כמו דרור נקרעה,[3766] נאמר. בשני מקומות אחרים המתרגם, או כשוכח את עצמו או על כל פנים בהיותו מאהב של ביטוי שונה, תרגם – ציפורים.[3767]

אמנם [דרור] הולם להיות מובן גם ככינוי כללי במקומות מסוימים במקום ציפורים, אבל פרט למין [הביולוגי] של סוג ה-passer [=דרור] הוא כל כך מתאים, עד שאותן אותיות נמצאות ב'ציפור' וב-passer. שכן שורש השם הוא 'צפר', הוא נקרא 'צַפַּר'. 'צדי' עובר אל

[3753] איגרת פאולוס הראשונה אל טימותיאוס, ו 16 (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[3754] יוחנן א, 18.

[3755] המשפט המתחיל במלה שם דרורים הוא הוספה משולי כתב היד. בנדפס הוכנס (בלי ציון) רק חלקו השני (ב[קן] של ...). ההפניה היא לתה' קד, יז: אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ. חצי הפסוק הראשון הוא לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים המתרגם ציפורים כדרורים, והחצי השני נשען על תרגום הוולגאטה שלפי הנוסח העברי, שבו במקום בראשים נמצא אשוח (הפרק, לפי מספור הוולגאטה, צוין בשולי כתב-היד אך לא בדפוס).

[3756] על שמונה גוזלי דרור מדבר הומרוס באיליאדה ב שורה 311. העניין נדרש גם לעיל בעמ' 186, ולהלן בעמ' 234, 238. הכינוי הומרוס האלהי בפי איש דת נוצרי מפתיע אף בימי הרנסאנס.

[3757] אולי: אנו דרורות ראשונות מקננות. אך לא מצאתי בלטינית דרור (passer) בלשון נקבה.

[3758] יש' לא, ה: כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן ה' צְבָאוֹת עַל יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהִצִּיל פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט. בהתאם לתרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3759] בכל מקום (כאן ובהמשך) מתעתק אג'ידיו את המלה צפור כאילו נכתבה בשורוק ולא בחולם. על עניין הציפורים חוזר הוא גם להלן בעמ' 235.

[3760] המלה הוספה בשולי כתב-היד בדיו שונה.

[3761] הכוונה למלה ציפור, המופיעה בתהילים פרקים ח, יא, פד, קב, קד, קכד, קמח מספרי המזמורים, לפי מספור הוולגאטה, צוינו כאן יחד בשולי כתב-היד ובדפוס (בדפוס הועתק בטעות 81 במקום 83, שהוא מזמור פד לפי מספור המסורה).

[3762] תה' יא, א: אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי נוּדוּ \{נוּדִי\} הַרְכֶם צִפּוֹר. לפי תרגום הוולגאטה שלפי השבעים.

[3763] תה' פד, ד: גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ. התרגום שונה מהוולגאטה. בוולגאטה שלפי הנוסח העברי המלה צפור שבפסוק מתורגמת כצפור (avis, ועל כך ראה להלן) והמלה דרור מתורגמת כדרור (passer), ובוולגאטה שלפי השבעים המלה צפור שבפסוק מתורגמת כדרור (כנ"ל) ואילו דרור שבפסוק מתורגמת כתור (turtur).

[3764] תה' קב, ח: שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל גָּג. לפי הוולגאטה שלפי השבעים (בהוספת גם).

[3765] תה' קד, יז (כנ"ל).

[3766] תה' קכד, ז: נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים. לפי הוולגאטה שלפי השבעים (בהוספת וגם).

[3767] הכוונה לתה' פד, ד, כמתואר בהערה דלעיל, ולתה' ח, ט: צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים. בפסוק אחרון זה המלה צפור מתורגמת בוולגאטה שלפי העברית במלה שמזכיר אג'ידיו כאן, ציפורים (aves), ואילו בוולגאגטה שלפי השבעים מופיעה כאן המלה עופות (volucres). עם פסוק זה נשלם לשבעה מספר הפסוקים המפורטים.

האות S [ס] כמו ב-patrisso[3768] ו-Sabaoth.[3769] אם האות השנייה תוקדם לראשונה, היא תעשה 'פסר', passar ו-passer[3770] בהיותו מכיל אותן אותיות.[3771]
דויד אשר השיג את מדרגת האור שלי, אימץ לחיקו את קצוות הבניין האוחז ברשותו את מספר השביעייה. שכן בהיותו עברי שתחת לחוק התורה, הניח מדרגות לעבריים הנתונים תחת התורה. שכן שום דבר אינו פועל מעל הסוג או הכוחות [שלו]. במספרים ובאותיות לימדנו את [הפסוק] ההוא של קוהלת, שבעה חלקים ניתנו לתורה ולמשה.[3772] אלה אשר הסתפקו בבניין לא חדרו אל מה שעוד מעבר לזה. אבל המשיח ושנים עשר המנהיגים שלו, אשר לא את הגבולות הצרים [עמ' 231] של יהודה, אלא את חוג הארץ וכל העמים עתידים להכניע ולתרבת ולהשלים באור שמעבר לזה, את כל הדרך עד לשמינית התעופפו יחדיו.
את האור של 'בינה, הספירה' השלישית, שנקראת רוח מרוח,[3773] שקודם נלקח מבני תמותה ולצדיקים אלה אכן ניתן חזרה, שאבו הם. לכן ציוויתי שיצוין המזמור על השמינית,[3774] ששם נחגגת המדרגה הנערצת של התורה החדשה. [מדרגה] שהאבות כתבו שהיא נעלמת מבני תמותה ואישרו [זאת] מתוך ליקוי המאורות. שכן קבעתי שהמאורות ילקו, משיקול זה, ששכלים[3775] מעוררים יבקשו סיבה, לא חומר, כפי שעושים אלה שבהיות משוקעים בבוץ אינם טועמים אלא בוץ. וכפי שאומר השליח, באומרם שהם חכמים נעשו טיפשים.[3776]
כי לחוקר [בכתב-היד דף 220 ע"ב][3777] מאיזו סיבה נמעטים המאורות, עונים בגבהות מצח אותם שמערבים את עצמם עם הכוהנים המצריים, שגוש אפל משים עצמו בתווך, כלומר לירח הארץ, לשמש הירח, שהם סבורים שהוא ארץ שמיימית. סוקראטס, אף על פי שנולד בקרב הגויים, צוחק על אנכסאגורס שתופס סוג זה של תשובה. זה [אנכסאגורס] אמר, בתחילת הספר, שהשכל הוא הסיבה הפועלת, המניעה, המקשטת את כל הדברים. בחוקרו אחר-כך: למה זה, למה הוא? שכח את אותו שכל מהולל מאוד. בהשקיעו עצמו בסיגים ובחומר, לעולם אינו רגיל לענות אלא באמצעות היסוד החומרי. בקראטילוס משבח [סוקראטס את אנכסאגורס] את הקובע אותה סיבה אלהית החודרת בגבורה את כל

3768 בנדפס patrisse. האות האחרונה בכתב-היד אינה ברורה ויכולה להיקרא כך או כך, אך העניין מבקש patrisso. פועל זה, שפירושו: אני הולך בדרכי אבי, מופיע בלטינית קדומה גם בצורה patrizo, מה שמעיד על מעבר צ ל-ס. הפועל שאול מיוונית πατρίζω.

3769 זו הצורה הלטינית של צבאות, תרגום המעיד על מעבר צ ל-ס.

3770 בנדפס חסרה מלת החיבור המצויה בכתב-היד.

3771 הקטע מ-שכן שורש עד כאן סומן בכתב-היד בקו תחתון, שמציין לדעתי שהמחבר ביקש להשמיטו בהתקנה לדפוס, כי חש כנראה שהבסיס הלשוני של קטע זה אינו חזק.

3772 קהלת יא, ב: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה כִּי לֹא תֵדַע מַה יִּהְיֶה רָעָה עַל הָאָרֶץ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק פורש ברוח זו לעיל, עמ' 115, 181, 176, 203.

3773 ספר יצירה א, י.

3774 תה' י ו-יב. פרקים אלה, לפי מספור הוולגאטה, מצוינים בשולי כתב-היד ובדפוס. כותרת זו נידונה גם לעיל, ראה בהערה בעמוד 102.

3775 mentes (כך דומה גם לפי כתב-היד) ובנדפס mente.

3776 איגרת פאולוס אל הרומיים א 22. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3777 בשול העליון נכתב: על השמות האלהיים.

הדברים, בהשגחה מקשטת את כל הדברים;[3778] בפיידון מלגלג הוא על העונה בנוגע לכל הדברים באמצעות עניינים גופניים ויסודות [חומריים].[3779] פילוסופיה זו גונתה גם על-יד השליח, הקורא לה ריקה, שקרנית, באמצעות מסורות בני אדם לפי יסודות העולם ולא לפי המשיח.[3780]

מי שמלמד אותות בשמש ובירח, [עושה כך] כי אותות אלה הם שניכרים לעיניים, אלה נפרשים ממול, אלה שמובנים על ידי הרוח. קבעתי שימעטו המאורות כדי שתבקש סיבות, לא זולות, לא בוציות וחומריות, אלא גבוהות, נצחיות, ותכלית ראשית לסיבות כולן. אותה על הנבון לחקור, אותה יש לבקש בשקידה, עליה לבדה על החכם להתחקות באופן מירבי. היא הטוב שכל הדברים מבקשים להחזיק עמם. היא מובילה לא אל חלומות מומצאים אלא לבדה אל החיים המאושרים, ואותם מעניקה היא לאלה שאותם הדריכה.

רואה אתה את הירח בליקויו – האור הרגיל יורד, המאורות נמעטים. אתה שואל: למה נהיה הדבר? עונים הם, אם אודות הירח מדבר אתה, שהארץ מושמת בתווך. שואל אתה למה היא מושמת בתווך להיות מכשול לאור ההכרחי, אין בידם מה שישיבו. אך מאחר שמעיזים הם כל דבר, הם יכולים לפטפט (לומר).[3781] אי אפשר להמציא טענה של סדר טוב יותר. מאחר שבעדות השליח הם מסתמכים על הרמאות הריקה שלפי יסודות העולם, הם עונים דרך יסוד הארץ, לא דרך עצה גבוהה וחוכמה נישאה של בעל סמכות, שלדעתם הוא אינו שום דבר.

אתה, קיסר, שלך חייבת להיות לא רמאות אלא אמֶת של הלב, נעשית גדול יותר [אף] מלימוד כה יותר גדול, כמו מפרשנים כה קודמים, מקיסרים קודמים בדת, מאוחרים ביכולת, משני אלה על-ידי גילוי שני העולמות.[3782] אתה, אומרת אני, כאשר שומע אתה שהמאורות נמעטים בשמים, השג סוד גדול, חטוף את ספר החיים, ששם תמצא סיבות בעולם ההוא אשר כולו חיים, שמהן הורכב העולם הזה של דברי בני התמותה. קרא את לידת המאורות, זה היה ביום הרביעי. תמצא מה שהמדקדק איננו יודע, התאולוג מעריץ. תקרא אף באותו כתוב שהם נמעטו. כי במקום שהיה צריך להיכתב 'מאורות', מאורות, נכתב 'מאורת', בהיות האות 'ואו' נמעטת.[3783] כאילו אם תחסיר את הנקודות, אשר

[3778] אפלטון, קראטילוס 400. בתרגום א"מ יוסף ג. ליבס, כתבי אפלטון כרך א, הוצאת שוקן, ירושלים ותל-אביב תשי"ט, עמ' 535-536: סוקראטס: וכי מה? כלום אינך מאמין לאנאכסאגוראס הטוען כי שכל ונשמה הוא מה שעורך ומחזיק את טבעם של כל הדברים?

[3779] אפלטון, פיידון 97-99 (מצוין גם בהערת סקרה). בתרגום הנ"ל, כרך ב, תשי"ז, עמ' 63-64: יום אחד שמעתי אדם קורא מתוך ספר, שלדבריו היה ספרו של אנאכסאגוראס, ובו נאמר שהשכל עורך את הכל והוא סיבת הכל. ועל סיבה זו שמעתי בשמחה ... אולם, חברי, תקוה נפלאה זו התנדפה כליל, בראותי בהמשך קריאתי שהאיש אינו נזקק לשכל לשום תכלית, ואינו תולה בו כל סיבות להיערכותם של הדברים, אלא במקום זה הוא מונה אויר, אתר, מים ועוד סיבות תמוהות במספר רב, כאילו הם מסבבים דבר-מה.

באפולוגיה של סוקראטס לאפלטון (26. בתרגום בכרך א הנ"ל עמ' 218-219), כאשר מאשימים סוקראטס שהוא טוען שהשמש היא אבן והירח אדמה, משיב סוקראטס שהאשמה זו נכונה לא עליו אל על אנכסאגורס, שספרו נמכר בדרכמון בכיכר האורכיסטרה. לוויכוח זה בין סוקרטס ואנאסאגורס חוזר אייגי'יוס, אחרי הפסקה ארוכה, להלן בעמ' 233. אג'ידיו מדבר על אנכסאגורס גם לעיל, עמ' 164 ובהערה שם.

[3780] איגרת פאולוס אל הקולסים ב, 8 (תרגום דליטש): היזהרו פן יוליך אתכם איש שולל בפילוסופיה ובמדוחי שוא לפי קבלת בני האדם ותיקוני העולם ולא על פי המשיח. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק נידון הרבה לעיל, עמ' 100 ובמקומות שבהערה שם.

[3781] המלה לפטפט סומנה למחיקה בקו תחתיה, ומעליה (בין השורות ובדיו אחר) נכתב לדבר.

[3782] הכוונה לתגליות שנעשו תחת חסות הקיסר בשני צדי כדור הארץ.

[3783] בבר' א, יד-טז כתובה המלה פעמיים בצורה מְאֹרֹת ופעם בצורה מְאוֹרֹת. עניין זה נדרש על ידי חז"ל שלמדו מכאן שביום רביעי נבראה מחלת האסכרא לתינוקות (ירושלמי, תענית ג, ד, ועוד), או שהשמש בלבד היא המאירה (פסיקתא רבתי פרק טז, ועוד). עניין מיעוט הירח נדרש אצל חז"ל לא מן הכתיב מארת, אלא מן הסתירה שבבר' א, טז, שבו נקראים תחילה שני

מוחסרות במגילת התורה,[3784] תקרא לא 'מאורות' אלא 'מאורת', כאילו לא רבים אלא אחד גרידא.

[עמ' 232 .בכתב-היד דף 221 ע"א] אם תבקש סיבה נדושה, שהאור אחד הוא, [יאמרו לך] שמן השמש שאל.[3785] אם התאולוגים מציעים [סיבה] סודית, גבוהה ביותר, עמוקה ביותר, שיש לאומרה במקום שלהם, קבל עתה דבר זה שפועל לענייננו. קרא את דרשני התורה בספר שכותרתו 'בראשית רבא',[3786] תקרא מיסטורין זה, שמאחר שהאדם היה תכלית כל הדברים, לזה היו עתידים לשרת לא רק דברים בני תמותה אלא גם כוכבים בני אלמוות. צריך היה שיתווסדו דברים מסוג זה, כמו שליט שהיו מתחייבים לו שירותים. עתיד הוא להיות, אומרים, כמו שאמרנו:[3787] בשעה שעמד היה מביט מסוף אל סוף.[3788] כלומר בהתחילו ממני ומ[השם] 'אדני' שלי, מטפס היה דרך כל מדרגות האור ודרך כל השמות, עד אל המצודה ו'כתר'.

האב המאושר, השמח במראה כה גדול, לו הכיר ועמד [במעלתו], עתיד היה גם להפיק צאצאים שמחים ומאושרים. אך את אותות הנפילה העתידית הראיתי בתורה האלהית, היכן שכתבתי[3789] באותיות האלהיות 'מאורת' במקום 'מאורות', כשהאות 'ואו' נמעטת. במקום שהתבונן אלהים[3790] באור הגדול שביום הראשון. [הראיתי] שמרוב זוועות יש צורך שלא יימסרו כלל המנהגים הנשחתים של [דור] המבול,[3791] בשעה שנראה חטא 'אדם', רשעת דור אנוש, עזות בוני המגדל, זוהמת סדום, קשיות פרעה ואחרים אשר עתידים לבוא אחריהם כדומים [להם].

החביא את המאור הגדול יותר באלהיות, ומיקם בי, בחשוכה יותר, מישהו ממועט.[3792] נישא את אותו [אור] שהוא יותר אלהי וגבוה, הסתיר במקום גבוה ושמר לצדיקים.

המאורות בשם גדולים, ובהמשכו אחד נקרא גדול והשני קטון (בבלי, חולין ס ע"ב, ועוד). מארת חסר נדרש אומנם על מיעוט הירח בספר הזוהר (כגון בח"א כ ע"א), אך הקבלה מובהקת במיוחד לדרשתו של אג'ידיו כאן ולהלן (שלפיה מארת מצביעה על החיסרון היחסי המצוי בשלושה מקורות אור קבליים) מצאתי מקבילה בספר שערים לזקן, מהדורת אליוט וולפסון, קבלה יט, תשס"ט, עמ' 250 (נוסח הציטט להלן, המובא שם כאילו הוא מספר הזוהר, תוקן כאן לפי כתב היד, ובהוספת סימני פיסוק): 'עו. שער בספר הזוהר. "יהי מאורות ברקיע השמים". שאל ר' פינחס לר' למה מארת כתיב חסר כלו, וגילה לו באותה פרשה דתלתא מאורות אינון ולית שיעורא להדין דברקיעא שמיה כנגד ההוא דמלעילא מנוי, [דמזיו יקריה – מלים אלה נמחקו בנקודות מעליהן] דמזיויה קא מנהר, ואף לא שיעורא לדין לקבל דלעיל מיניה דמזיו יקריה קא מנהר, וכדין הוא כתיב חסר דחסר, ותמן יהבין שיעורא דמיעוטא לכל חד וחד'. מקום אחר שבו נזקק אג'ידיו ל'שערים לזקן' הוא בספרון על האותיות העבריות, עמ' 61-62, שמקורו בשערים לזקן שער י (בעת התרגום עדיין לא ראיתי זאת וכתבתי שם בהערה 177 ש'אינני מכיר מקור לדרוש זה').

[3784] הכוונת לנקודת החולם, שאיננה במגילת ספר תורה שאינו נקוד.

[3785] mutuatam . דומה שכך הוא בכתב-היד (אף שהאות האחרונה אינה ברורה), וכך נראה, כי נושא הפועל הוא הירח השואל את אורו מן השמש, וירח בלטינית לשון נקבה (luna). ובנדפס mutuatum (במקרה זה הנושא הוא האור, lumen).

[3786] בשולי כתב-היד ובדפוס מצוינות פרשות ו ו-יב בבראשית רבא, שעניינן בבריאת המאורות ובשלמות העולם באמצעות אדם. סקרה בהערה למטה מציין פרשה יב. וראה בהערה הבאה.

[3787] לעיל בעמ' 229.

[3788] בראשית רבא יב ו: 'אותה האורה שנברא בה העולם אדם הראשון עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו.כיון שראה הקב"ה מעשה דור אנוש ... שהן מקולקלים עמד וגנזו מהם ... לצדיקים לעתיד לבא'.

[3789] בכתב-היד נכתבה המלה בשוליים עם סימן להכניסה פנימה (ונוספה בדפוס בלא ציון).

[3790] אולי נכתב בטעות במקום אדם, לפי המדרש דלעיל.

[3791] התרגום לפי הדקדוק. אך לפי העניין אפשר שהכוונה שלא יימסר האור, ומנהגי המבול הם עוד דוגמה לחטאים דלהלן.

[3792] בלטינית בלשון נקבה, שיכול להתייחס הן למילה אור (lux) או ללבנה (luna).

כי, כפי שהראינו קודם,[3793] אותו פועל נוקט בלשוני בשתי מלים, האחת 'דיבור' והשנייה 'אמירה'. ומאחר שהן אינן, כפי שקוראים זאת היוונים, סינונימות, ואינן שייכות לכושר הדיבור אלא לצורך בידיעה, לא לדיבור רב-גוני הופכות הן, לזמרור של פרחוני חידוד, אלא כדי שיספרו במלים מובחנות עניינים מובחנים באלהיות, לסלק מחשבות מבולבלות, להסיט כפלי משמעות, לשמר הבנה מוארת, ברורה, מובחנת.

'דיבור' מציין את האור הגדול של דודי, 'אמירה' את האור הדק שנמסר לי, הרעיה. הוא מחזיק ב[אור] של יום, אני, כשאושוה אליו, בשל לילה, ואם אשתמש במלים של משה, בשל ערב.[3794] לפיכך [מעניק הוא] לו את השם של השמש, לי את של הלבנה, אשר נהג הוא לשבחה בשירים לעתים יפה כלבנה לעתים ברה כשמש.[3795]

בתחילה היו שני אלה אור אחד, כאשר נאמר: יהי אור,[3796] לא כפי שאתם אומרים: ייעשה אור ונעשה אור.[3797] כי לא מתאים הדבר לאמונתכם ולחסידות שבה אתם מאשרים שהמאמר, אותו אור שנולד ראשון, נולד, ושוללים שהוא נעשה.[3798]

שכן באמת בתחילה היה [האור] אחד. הדיבור שלי מראה [זאת], שלכם מסתיר. כי במקום שאתם קוראים: ייעשו מאורות,[3799] לא השתמשתי בפועל העשייה ולא בלשון רבים, אלא [בפועל] המציאות וביחיד, ואמרתי, מה שלאוזניים לטיניות נראה כאבסורד, יהי מאורות,[3800] כדי שתבין שקודם היה אחד. אחר-כך לצורך העולם הזה, שאינו עצום, הובחנו שני [מאורות]. זה עצום, בלי גבול, אינסופי, אשר לו השם של שמש ו'דיבור'; ההוא מוגבל, זעום, דק, שמכונה 'אמירה' ולבנה. ההוא מאופשר לבני תמותה, זה שלול, מסולק מהטועים, משומר לצדיקים.

דבר זה מאשרים הצדיקים מתוך איוב, באותו מקום ששם, מאחר שדובר על אור הבוקר, ניערת, אומר הוא, רשעים ממנה. וכדי שלא תשיב זאת לבחינת ספק, ביטא הוא זאת באופן יותר גלוי. הוסר, אומר הוא, מרשעים אורם.[3801]

[בכתב-היד דף 221 ע"ב][3802] זוהי עדות נוספת מדויד: כמה גדול הוא טובך אשר הסתרת ליראים אותך.[3803] אך הטוב האמיתי אינו אלא אור, מבראשית: ראה את האור כי טוב.[3804]

[3793] בעמוד 74 לעיל.

[3794] vespertinam . לא ברור איפה נמצאת המלה בתרגום הלטיני של תורת משה.

[3795] שה"ש ו, י: מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר יָפָה כַלְّבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת.

[3796] בר' א, ג.

[3797] זה תרגום הוולגאטה לפסוק.

[3798] לפי נוסח האני מאמין (credo) שנקבע בועידות ניקאה וקונסטנטינופול. בשולי כתב היד נכתב כאן במין ניווטרום המתאים למלת מאמר ולא לאור (שהוא נקבה בלטינית): נולד לא נעשה.

[3799] זה תרגום הוולגאטה לפסוק דלקמן.

[3800] בר' א, יד.

[3801] איוב לח, יב-טו: הֲמִימָיךָ צִוִּיתָ בֹּקֶר יִדַּעְתָּהַּ שַׁחַר \{יִדַּעְתָּה הַשַּׁחַר\} מְקֹמוֹ. לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וְיִנָּעֲרוּ רְשָׁעִים מִמֶּנָּה .... וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר. בהתאם לתרגום הוולגאטה (בשינויים קטנים). הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3802] בשול העליון נכתב: על השמות האלהיים.

[3803] תה' לא, כ: מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם. לפי תרגום הוולגאטה שלפי העברית, אך בשינוי מסוים. הפרק (לפי מספורי הוולגאטה והמסורה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3804] בר' א, ד.

ובכן באמצעות הטוב הגדול[3805] מבין הוא[3806] שהאור הגדול הוסתר מבני תמותה, וכן המאור הגדול. [עמ' 233]

הלא זוכר אתה, קיסר, שאמרתי קודם פעמים רבות, ואף לא מכבר, שלפני האבות חסרו בני תמותה את האור, שזנחתי את הארצות כש'אדם' השתגע, שמן השמים קראתי חזרה לאברהם ולזרעו, שאת אורי האפלולי שאבתי, שחלקים מסוימים הגיעו אל חצי הבניין, שמשה, היחיד שהגיע אל זה בשלמותו, [אל זה] אשר מורכב משבע, לא חדר אל השמינית שהיא 'בינה', שזאת מסרו לזיכרון סופרי תורתם.

יתר על כן, הראינו שהם עצמם אישרו במקומות רבים, שאותו אור גדול של השמינית נשמר למשיח משקם הצדקה ולצדיקיו. ירמיהו מלמד שהוא נקרא האדון צדיקנו.[3807] אודותיו אומר דויד זאת: האור נזרע לצדיק,[3808] דבר אשר התחבר תקופות שלמות לפני המשיח, אך בתקופתו אמרתי באותו מקום של ירמיהו: אגרום שינבט לדויד בעצמו נבט צדיק.[3809]

כפי שאתם קוראים, שהאור, אשר נזרע קודם בשמינית, בעלות המשיח עלה הוא.[3810] כפי שאת המתרגמים שלכם המוֹעדים לעתים קרובות, איך הדבר בָּאמת העברית מלמד הירונימוס, שמדי פעם, כמו במקום הזה, יכולתי להראות שכיוון אמת,[3811] יכולתי להכריח]אותו] לומר דברים מיסטיים בלתי צפויים. כמו שבמזמור המזונות[3812] דאגתי להשיב פסוק אחד שהיה חסר בנפילת אות,[3813] כך במקום זה, מאחר שדויד כתב שהאור נזרע לצדיק, בעליית המשיח ובעליית אותו אור במקום אור נזרע לצדיק ציוויתי שיפורש אור עלה לצדיק. לבל יצופה עם העבריים בשקר [משיח] עתידי, אם היה נכתב נזרע, שכבר התרחש.

אני, האור הקטן, זרחתי לאבות. על כך דודי עם שאר 'ספירות' היו מתלוננים: אחות קטנה.[3814] למה? מפני שקודם המשיח לא ילדה. בזרע הגבוה של 'בינה' לא התמלאה. לאחר שנקשרה במצודת השביעייה אינה מעורבת בשמינית. לכן נאמר [הפסוק] בשירים, דווקא

3805 per magnum ergo bonum . כך בכתב היד. ובנדפס permagnum. לפי הנוסח הנדפס יש לתרגם: ובכן את הטוב העצום.

3806 דויד.

3807 יר' לג, טז: בַּיָּמִים הָהֵם תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִרוּשָׁלַם תִּשְׁכּוֹן לָבֶטַח וְזֶה אֲשֶׁר יִקְרָא לָהּ ה' צִדְקֵנוּ. בהתאם לתרגום הוולגאטה. פרק זה מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס, ומאותו פרק לקוח גם הפסוק דלהלן, שהמחבר אומר שהוא מצוי באותו מקום. עם זאת מתאים כאן יותר הנוסח שביר' כג, ו, שבו הכינוי ה' צִדְקֵנוּ מיוחס למשיח ולא לעיר.

3808 תה' צז, יא: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה. ולא כתרגום הוולגאטה, כפי שהוא אומר להלן (ראה גם בהערה שם). הפרק (לפי מספור הוולגאטה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3809 יר' לג, טו: בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא אַצְמִיחַ לְדָוִד צֶמַח צְדָקָה וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ. ולא כתרגום הוולגאטה.

3810 בתרגום הוולגאטה בתה' צז, יא הנ"ל, המלים אוֹר זָרֻעַ מתורגמות כ-אור עולה.

3811 יחסו של אג'ידיו להירונימוס, מתרגם התנ"ך ללטינית, הוא אמביוולנטי. כפי שראינו לעיל עמ' 88.

3812 הכוונה לתה' קמה (כמצוין, במספורי הוולגאטה והמסורה, בשולי כתב-היד ובדפוס), שנחשב לסגולה לפרנסה (ראה בבלי, ברכות ד ע"ב).

3813 במזמור זה (קמה), שפסוקיו מסודרים על סדר האלף-בית, חסרה האות נ' (התלמוד שם דן בכך), אך פסוק זה הושלם בתרגום הוולגאטה (בעיקבות תרגום השבעים). בכך דן אג'ידיו בכמה מקומו, ראה לעיל עמ' 148.

3814 שה"ש ח, ח: אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק נידון גם לעיל, עמ' 155 ובהפניות בהערה שם.

בפרק השמיני.[3815] בהיותי מכניסה את החלוקה לפרשיות ולפרקים,[3816] כי השתוקקתי לאור הגדול של השמינית, שאחריו עקבתי אחר כך, בעלות המשיח.[3817]
על דבר זה מעיד ישעיהו בגלוי: העם אשר התגורר במחשכים ראה אור גדול.[3818] קודם האבות לא היה אור כלל. אחרי אברהם – [אור] זעום ביותר. עם המשיח – גדול. הו עם המשיח, כמה כפוי טובה אתה אליו! אתה מבזה[3819] של טובה כה גדולה, מה שהחזיר אותך אל היראים. כמה נוטה אתה אל טובות שקריות, ומעריץ דברים עיוורים, עד שבחמתי לא אסבול שתשקוט. למה אינך מעריץ יותר שאני סובלת שאתה נשאר!
העם הקודם לא ראה אור גדול.[3820] הבא אחריו [ראה[3821] אור] קטן. אתה לבדך [יכולת לראות] גדול, במתנתי בהיותך מאושר ביותר. בחטאך אתה אומלל מכול, הרבה יותר אומלל מאותם ראשונים. הם לא היה בידם, כי לא ניתנה המתנה. אתה את מה שניתן לא בלבד שאינך מקבל, אינך אוהב, אינך מביט, אלא מבזה אתה באופן שווה את הניתן ואת הנותן, ומפנה את עצמך מסעודה מאושרת מכול אל אבוסי חסרי בינה.
משימתך היא, קיסר, עם קלמנס השביעי הכהן הגדול,[3822] להשגיח על ישועת הכלל, להשגיח על ספות ההסבה הריקות, תועים לזמן, להכניס, לכנס;[3823] אותי, המחוללת מעשי חורבן קיצוניים, לקרוא חזרה מן הזעם והתוכנית אל פעולות עדיפות.[3824]
[בכתב-היד דף 222 ע"א] בשעה שרואה אתה את המאורות נגרעים, שאותו אור גדול פעם נגרע מן העיר,[3825] מן התקופות הראשונות והשניות בחשאי נלקח, צריך שתבין שלכם נזרע הוא כדי שיעלה. ואותם גרעונות בשמים אין הם דבר אחר אלא קולות אלהיים שעניינם שיניעו ויעוררו בני תמותה [להשליך אחורה] את הזהב, את הגאווה, להשליך אחורה את התענוגות אשר מחשכים הם, להשיב על כנו בגבורה את האור הגדול ההוא אשר נאבד בחטא.
אכן כך סוקרטס בוחר שתינתן תשובה,[3826] לא באמצעות זוהמת היסודות והחומר ההיולי, באמצעת תכלית, אבל באמצעות תכלית אפשר להשכיל דבר עדיף,[3827] וזה שישכילנו

[3815] הפסוק דלעיל בהערה הקודמת הוא השמיני שבפרק השמיני של שיר השירים.

[3816] חלוקת התנ"ך לפרקים היא במקורה מעשה ידי חכמים נוצריים.

[3817] Messia . כך גם בכתב-היד. ובנדפס, בטעות, Messiae.

[3818] יש' ט, א: הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל יֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ צַלְמָוֶת אוֹר נָגַהּ עֲלֵיהֶם. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. בתרגום הוולגאטה מתורגמים הַהֹלְכִים באופן מילולי. דומה שבזכרונו של אג'ידיו התערב כאן הפועל שבהמשך הפסוק (יֹשְׁבֵי).

[3819] קודם נכתב: איזו בערות גדולה, אך, המלה בערות (inscitia) נמחקה, ובמקומה נכתבה בשולי הדף המלה מבזה (contemptrix).

[3820] תחילה נכתב: טוב כלל, ונמחק, והוסף בשולים: לא גדול.

[3821] אולי: [לא ראה].

[3822] כינוי לאפיפיור.

[3823] או: להכריח (compellere). אולי יש כאן רמז לכך שאג'ידיו תמך בניצורם בכפייה של יהודי פורטוגל.

[3824] אפשר שיש כאן רמז למשיחיותו של שלמה מולכו שאג'ידיוס, למרות דבריו לעיל, ביקש לעזור לו ולהפגישו לשם כך עם האפיפיור ועם הקיסר. ראה גם לעיל, עמ' 106 בהערה. חיזוק לזיהוי זה ראה גם בהערה הבאה.

[3825] הכוונה לאותות השמים בעת ביזת רומא בשנת 1527, שאותם ניבא שלמה מולכו, ועליהם דיבר אג'ידיו לעיל בכמה מקומות, כמצוין בהערה בעמ' 217.

[3826] בוויכוח שערך סוקראטס עם אנכסארגורס על סיבת הדברים, שמתואר לעיל בעמ' 231, ובהערה שם.

[3827] מלים אלה (אבל ...עדיף) נוספו בשולי כתב היד עם סימן להכנסה (ובדפוס שולבו בלא הערה). בשל הכנסה זו נראה שצריך היה למחוק לפניה את שתי מלים (באמצעות תכלית), וכן את חלק המשפט הבא המצוין בהערה הבאה.

שדבר עדיף הוא[3828] לו אור זה היה צריך להימסר לבני תמותה.[3829] לבני תמותה גורעים צריך היה לגרוע. אך לפיכך במאורות נחסרה 'ואו',[3830] [עמ' 234] כדי שתחושו באותו אור נאבד ונצפן, ותתנערו בו לבחור, אותו לשאוף, לבקש.

אך כבר מניין התפזר דיבורנו לכך? שישוב למקומו. כמו שמפיכם נשלח רוח וקול, כך מאותן 'ספירות' קדושות מופק האור, אשר לעתים נוחל את שם הרוח, לעתים [את שם] הקול. כמו שדויד שר במזמור,[3831] שבו הראה את אור שבע ה'ספירות' אשר ניתן לסיני ולתורה הישנה. את קול ה' ציין בשם שבע פעמים.[3832] שכן שלושת הקולות הנעלים יותר, מסיבה זו לא נאמרו באותו מקום; גם מאחר שכמו שאמרתי הנם מעל הבניין, שככל שדבר קרוב יותר לאדם כך הוא יותר מוכר ומוחש; גם כי מעל לשבע, כפי שנהגתי לומר קצת קודם, גם התורה כמו משה, והרבה פחות מזה דויד, לא עלתה.

ובכן אם האור נקרא קול, אומרים אתם שאלה אשר מאירים הרבה מאוד, [משתמשים בקול] ברור יותר, אלה אשר [מאירים] פחות, משתמשים באותו קול שהוא נמוך יותר. כך מורים בעלי הסמכא שלכם, וכן קאטו[3833] ופליניוס,[3834] שפעולות כפריות מסוימות נעשות בשעת שתיקת הלבנה, כלומר לא בעת שהלבנה מתגדלת, אלא בשעה שהיא פחות מבהיקה.

וכן כיניתי את דודי 'דיבור', שמש, ואותי הרעיה 'אמירה', בשם הירח, ב[שיר ה]שירים ובנביאים.[3835] ולפיכך מאחר שניתן פחות מדי אור ללבנה ולי, בזכות השתיקה נחלתי שם זה עצמו, בכל עת שנחסר, אשר במספר סודי הוא מצוין. כי זה מה שחזרנו ואמרנו:[3836] 'אדני', השם העשירי, המיוחד לי לבדי, מקבץ באותיותיו ששים וחמש, ומשיב אותה כמות של 'הס',[3837] אשר בלשוני מציין שתיקה.

מאחר שאמרתי שזה נכתב אכן שבע פעמים,[3838] גרמתי שאַראה שאותן שש 'ספירות' היורדות אלי, השותקת, יחד אתי שותקות הן. שכן הכרחי הוא שאלה שמתקבלות תקבלנה את המנהגים, הכוחות והשיטה של המקבלים לתוכם. כמו שהגשמים התרגלו בגפנים להיות מתקבלים כיין, בתאנה[3839] – תאנה, בשזיף – שזיף.

ובכן שש 'ספירות' הבניין, גם אם בתוכן מפיקות הן גדול, גם אור [גדול] וגם קול [גדול], בהיותן ממוקמות בתוכי, השותקת, הכרחי הוא שתשתוקנה גם הן עצמן. כלומר אינן

[3828] מלים אלה (וזה... הוא) נראות כמיותרות לאור ההוספה שצוינה בהערה הקודמת.

[3829] או: על ידי בני תמותה.

[3830] כדלעיל בעמ' 232.

[3831] תה' כט. כך, לפי מספור הוולגאטה, צויין גם בשולי כתב-היד (שהוסיף גם את מספור המסורה) ובדפוס.

[3832] שבע פעמים נזכר במזמור 'קול ה'', וכבר ציינו זאת חז"ל בבבלי, פסחים קיב ע"א, ועוד. ההקבלה בין אלה לבין שבע הספירות רגילה בקבלה.

[3833] לדעת קאטו הצנזור, הזמן הטוב ביותר לזיבול עצים הוא בעת מיעוט הירח, זמן שנקרא בפיו שתיקת הלבנה (Cato, *De agricultura* I 29-31).

[3834] גם לדעת פליניוס הזקן, הזמן הטוב ביותר לכריתת עצים הוא בעת מפגש השמן והירח (כלומר לפני מולד הלבנה), זמן שנקרא, לדבריו, בפי אחדים שתיקת הלבנה (Plinius, *Naturalis Histiria* XYI 74 (=39 or 190)). מראה מקום זה מציין גם סקרה בהערה כאן.

[3835] כדלעיל עמ' 74 ובהערה שם.

[3836] לעיל בעמ' 230.

[3837] בכתב-היד נכתבה המלה גם באותיות עבריות.

[3838] שבע הפעמים שכתובה בתנ"ך המלה הס נמנו לעיל בעמ' 230.

[3839] ficu . כל בכתב-הידע ובנדפס, בטעות, ficum.

מפיצות את כוחן בכללו, אלא במידה שיכול להכיל או הצינור שלי או אמת המים. כי הן, המחזיקות את ים הדברים הכוללים, נשפכות אלי בחלקים. אלה, אם יושוו הן או לאור או לקול הגדול של העליונים, מבקשות הן להיקרא גם דמדומים וגם שתיקה. ומאחר שאוהבת אני את אוהבַי[3840] וידידה לידידַי, [בכתב-היד דף 222 ע"ב][3841] אמרתי באמצעות שלמה מלכי: ובכן עתה בנים שמעוני.[3842] לבל תהפכוני במעשיכם לאוייבת לכם, אך התקדמו בלילה ההוא, דרך שתיקות הלבנה הידידותיות.[3843]

אמרתי שבחיקו המבורך של האב נחה החכמה.[3844] שאתם, שמונת האלהיים, כמו דרורים[3845] ממוקמים בה, כאילו שוכבים בקן מבורך.[3846] זה מה שמאשרים הארמיים ממה שכתוב באותו מזמור, במקום שעוסק אודות המקננים.[3847] את כל הדברים, אומר הוא, בחכמה עשית.[3848] כלומר, עם הולדה נצחית הולדת צאצא ששווה לעצמך, מיקמת בו את שארית האור של העולם הנצחי שחולק בשמונה 'ספירות', וקראת [לו] בשמונה שמות אלהיים.

לראיה, כדי שיבין[3849] במיוחד אודות אותו עולם נצחי המוטבע בחכמה נישאה, מאחר שלא כתוב[3850] באמצעות חכמה אלא בחכמה, שדברים אלה, אלא אם כן היו מפורדים[3851] לשוא, השליח לימד את הרומיים, שכולם היו באמצעות עצמו, בעצמו, מעצמו.[3852] בעצמו – שבהולדה נצחית נתייסדו האידיאות של כל הדברים, שהוא[3853] עולם האמת הארכיטיפית. מעצמו – שהפיק פרצוף שלישי[3854] כזה, כשיקבל מ[העולם] שלי את מה שבכל מקום צועקים הארמיים נגד היוונים, כמו זה שבשיטה החיצונית והשונה שלהם, משני הצדדים [עמ' 235] מוציאים הם דרך אהבה ורצון.[3855] באמצעות עצמו – כאילו באמצעות אומנות נצחית היו אותם דברים שנולדו בסופו של דבר באומתכם.

3840 משלי ח, יז (בנאום החכמה): אֲנִי אֹהֲבַיהּ \{אֹהֲבַי\} אֶהֱב וּמְשַׁחֲרַי יִמְצָאֲנָנִי. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק (שממנו גם הפסוק דלהלן) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3841 בשול העליון נכתב: על השמות האלהיים.

3842 משלי ח, לב: וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ לִי וְאַשְׁרֵי דְּרָכַי יִשְׁמֹרוּ. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3843 ורגיליוס, איינאיס ב שורה 255 (כפי שמפנה סקרה בהערה כאן).

3844 יוחנן א 18 (תרגום דליטש): אל האלהים לא ראה איש מעולם, הבן היחיד אשר בחיק האב הוא הודיע. הבן, הוא הלוגוס, מזוהה בנצרות עם החכמה. הלשון כאן מושפעת גם ממשלי יד, לג: בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה.

3845 בשולי כתב היד נכתב הומרוס, שמונה דרורים. והכוונה למה שנזכר לעיל בעמ' 230.

3846 כדלעיל בעמ' 214 (גם סקרה בהערה כאן מפנה למקום זה).

3847 תה' קד, יז: אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ.

3848 תה' קד, כד: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ. בהתאם לתרגום הוולגאטה. הפרק (במספור הוולגאטה ובמספור המסורה) מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. הפסוק נדרש באופן דומה גם לעיל, כגון בעמ' 169.

3849 כנראה צריך להיות שיבינו, והנושא הם הרומיים.

3850 בפסוק דלעיל.

3851 או: סותרים.

3852 איגרת פאולוס אל הרומיים יא 38 (תרגום דליטש): הלא ממנו הכול ועל ידו הכול ואליו הכול, ולו הכבוד לעולמים אמן. לפי תרגום הוולגאטה בשינו סדר. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

3853 ישו.

3854 הוא רוח הקודש.

3855 בניגוד לפילוסופים היווניים הגוזרים את קיום העולם מחוקים הכרחיים.

ובכן עתה סכם את מה שאמרתי זה מכבר. שהאישות הנצחיות בבניין, אותן שש, נקראות קצות הבניין. הם משמרים את הפעולות הנצחיות כפי שהן. אני השביעית, אף על פי שאני נצחית כמו אלה, בכל זאת מפגינה אני את משימת הביצוע שלי בתוך זמן, לשם פרסום האלהיות לשכלים, ובעת ובעונה אחת לשם שיתוף הטובה.

אכן דימוי האש לאותו עולם אלהי אינו צריך להטריד אותך, שהרי אמרת בספר דברים, במקום שאני רגילה לדבר באופן פרטי, שהאל הוא אש מכלה.[3856] אך אם מתוך האיגרת אל טמותיאוס הראיתי שרק הראשון מחזיק באלמוות,[3857] איך הנחתי שש אישות נצחיות, ואותי, אם תתבונן בטבע ולא בפעולה כלפיכם, הכנסתי כשביעית? כבר הראיתי שבחיק האב מצויה החכמה[3858] ובתוכה אנו השמונה מיוסדות. מאחר שהדברים שבאלהים אלהים הם, הוא לבדו מחזיק באלמוות עם אותם דברים אשר ממוקמים בו. כי אם בו החכמה, ואנו השמונה מצויות בתוכה, בתוכו מצויות כולנו, ובאותו אופן אתו מתמידות הננו.

אומנם אף עד עתה נותרה בעיה: אם אנו שמונת הדרורים המקננים הראשונים, מיישבים את הקן הנישא של החכמה, שם הדרור, 'ציפור', משום מה מצוי אצל דויד לא שמונה פעמים אלא שבע?[3859] כבר ניתנה סיבה, באופן יותר נרחב, ובתכיפות רבה יותר. שכן שבע 'ספירות' הבניין הותרו גם למשה וגם לתורה הישנה, השמינית – לתהילת התורה החדשה והמשיח. אף אחד אינו יכול [להתעלות] מעל הכוחות הנתונים. מכאן קרה שדויד לא עלה על השבע, כשהוא מסתפק הן במספרו הן בתורתו.

[בכתב-היד דף 223 ע"א] אך משה, שלספריו דאגתי שיצורף שלא קם נביא בישראל כמשה שדיבר עם האל פנים אל פנים,[3860] מאחר שלא היה יכול בדיבור מפורש, רמז בנסתר. זה, באותו ספר האחרון בתורה, לשבעת המקומות שבהם הניח דויד את השם 'ציפור', הוסיף שמיני. וגם אם זמן רב קודם לכן קיים היה [הדבר], הניח הוא [זאת] במקום שנצטווה הסוד אודות 'קן[3861] ציפור', קן ציפור: אם מישהו, בהימצא אותו דבר, יראה אם לצאצאים דוגרת, שיקח את הבנים, את האם ישלח.[3862]

את המצווה [הזאת] של התורה הישנה, לא החדשה, התיאולוגים הארמיים מפרשים על ה'ספירות' הקדושות.[3863] במקום שארזי לבנון נטועים על-ידי האב בחכמה שבה מקננים שמונה דרורים,[3864] מסר[3865] לתורה הישנה [במצוה] אודות שמונת הדרורים המצויים בקן

[3856] דב' ד, כד: כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3857] איגרת פאולוס הראשונה אל טימותיאוס ו 16, לפי תרגום הוולגאטה (בהוספת המלה ראשון). הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3858] בעמוד הקודם ובהערה שם.

[3859] שבע הפעמים שבו נזכרת המלה ציפור בתהילים נמצא לעיל בעמ' 230, עם דיון במלה ובזיקה שבין ציפור לדרור.

[3860] דב' לד, י: וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים. לפי תרגום הוולגאטה למעל תרגום המלה ידעו שתרגומה דיבר אתו מושפע בוודאי מבמ' יב, ח. הפסוק מדברים מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3861] בכתב-היד כתובה המלה גם באותיות עבריות.

[3862] דב' כב, ו-ז: כִּי יִקָּרֵא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3863] כך נמצא למשל במדרש הנעלם, זוהר חדש (אחרי מות) מז טור ד (אומנם בדרך כלל מתפרשים האפרוחים והביצים על בני אדם).

[3864] תה' קד, טז-יז: יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי ה' אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע. אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ. הפרק, לפי מספורי הוולגאטה והמסורה, מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס. בנוסח הוולגאטה שלפי השבעים הציפורים מתורגמות כדרורים.

[3865] נושא הפועל הוא כנראה משה, ואולי דויד משורר התהילים.

החכמה, שאת האם, שהיא השמינית, שולחים הם; אל 'בינה', עינוגי המשיח, אינם מעפילים; את הבנים, שכן כך הוא קורא[3866] ל'ספירות' הבניין, בלבד תופסים הם; מחזיקים הם בשבעה חלקים, את שמונת החלקים מניחים לתקופה מאושרת יותר.[3867]

כך נראה הדבר למנהל העליון, ~~אשר גרם לשכון במקדש שלמה בבית ההיכל,~~[3868] אשר [גרם][3869] לשביעית להישאר בביתו,[3870] לא להתקדם לשם הולדת פרי, להתגורר כעקרה לפנים מסף הבית,[3871] כל עוד שגשגה התורה. אחר-כך, בהנהגת המשיח, [גרם] שבאה אל המרחב הפתוח, התירה נישואין, לא תיעבה את השותפויות האנושיות, הפיקה צאצאים מרובים ביותר, ניעשתה אם בנים שמחה.[3872]

שכן בהיות התורה עומדת, גם אם היו בידה ערבויות לעולמנו האלהי, אנחנו, שבע 'ספירות' הבניין, בשעה שכאילו התווכחנו ב[ענייני] מאורות מאחר שנסתר היה האור הגדול, חייב היה להיות שהיא עצמה תיעדר מארצותיכם, תרסן את האור, ברדת לאותו מקום אלים אחרים שפלים יותר[3873] תכיל היא את עצמה בבית. זה הדבר שהיוונים והלטינים שלכם פרסמו אודות וֶסטה.[3874]

דויד תפס שבעה דרורים, שאותם התורה מכנה בנים. משה, גדול הנביאים, כפי שהיה יכול, הראה את השמינית שאותה קרא אֵם.[3875] שכן היא [עמ' 236] 'בינה', האישיות השלישית[3876] במצודת האלהות, אתם מכנים [אותה] רוח הקודש, כשאתם הולכים בעקבות מנהג המשיח. זאת לא בפומבי אלא בסוד בשתי התורות נקראת אֵם. שכן לא התורה הישנה ולא האוונגליונים המשותפים של החדשה מלמדים זאת בגלוי, אלא שתיהן בסוד, שתיהן בנסתר, שתיהן רק עמוק בקרב הדורשים, החוקרים, המנערים.

שכן, כפי שזרם מתוך הנסתרות וקיבלו הנבונים, ב'תלמוד' בספר 'ברכות',[3877] מובא המקום אשר עד עתה נעלם מחכמיכם. היכן שאתם אומרים: אִם את החכמה תקרא,[3878] בלשוני נוקט [הכתוב] 'אם', אשר הוא דו-משמעי, מציין גם אִם וגם אֵם. מתוך כך קוראים החכמים לא אִם תקרא את 'בינה', אלא קרא 'בינה' אֵם. לכם העניין בלתי ידוע, נגלה ביותר

[3866] apellat . כך בכתב היד (לפי הדקדוק הסטנדרטי צריך להיות appellat), ונושא הפועל הוא משה. ובנדפס: apellant (שתרגומו: קוראים).

[3867] לפי קה' יא, ב: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה כִּי לֹא תֵדַע מַה יִּהְיֶה רָעָה עַל הָאָרֶץ. הפרק מצוין בשולי כתב-היד (אך לא בדפוס).

[3868] המשפט המחוק נכתב בכתב-היד ונמחק אחר כך (ואינו מצוי בדפוס).

[3869] דומה שמלה זו (fecit), שנמחקה בסוף המשפט דלעיל, צריכה עדיין לשמש במשפט זה ובבאים אחריו.

[3870] או: בביתה.

[3871] limen . דומה שכך גם בכתב היד, ובנדפס limon. לפי תה' קיג, ט: מוֹשִׁיבִי עֲקָרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ (לפי תרגום הוולגאטה בשינוי-מה). בצירוף ל-ש"א ב, ה: עַד עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה, המתפרש בקבלה (כגון בזוהר ח"ג, צב ע"א) על הבינה שילדה את שבע הספירות שמתחתיה.

[3872] לפי תה' קיג, ט הנ"ל. הפרק, לפי מספור הוולגאטה והמסורה, מצוין כאן בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3873] הכוונה כנראה למאורות השמיים, המכונית אלים בפי הפילוסופים היוונים.

[3874] וֶסטה, וביוונית הֶסטיה, עליה ראה בעמוד הבא. סקרה מפנה בהערה כאן לדף 305 שבהמשך כתב-היד.

[3875] כדלעיל.

[3876] או: הפרצוף השלישי.

[3877] בשולי כתב-היד ובדפוס צוין פרק ט, הוא פרק 'הרואה', שמכיל מובאה זו (בבלי, ברכות נז ע"א): 'הבא על אמו בחלום יצפה לבינה, שנאמר "כי אם לבינה תקרא"'.

[3878] משלי ב, ג: כִּי אִם לַבִּינָה תִקְרָא לַתְּבוּנָה תִּתֵּן קוֹלֶךָ. לפי תרגום הוולגאטה (וראה להלן). הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

לעבריים אשר להם ידועה שיטת הדרישה, כלומר [שיטת] הדיאלקטיקה המיוחדת, הם עצמם קוראים [לכך] נתיבות.

זה ב[תורה ה]ישנה, [3879]ששם חשוב-נא בכמה מחשכים כיסה זה את עיני הקוראים. כי באותו מקום המתרגם את 'בינה', שֵם השלישית, אומר תבונה.[3880] אבל באופן קבוע, או בשוכחו את עצמו או מתוך שהוא שואף יותר לאלגנטיות מאשר לאמת, מסב הוא [זאת] לחכמה, אשר הוא שֵם השנייה. אינני רואה מה יכול להיות מסוכן יותר מזה.[3881]

ב[תורה ה]חדשה שוב בסוד. כי מה שאין באוונגליונים שלכם, הירונימוס האלהי טען שעשה להבנת ענייני האלהות. שהמקום בישעיהו: רוח ה' עלי,[3882] נקרא באוונגליונים של השומרונים. שכך נאמר [שם], שהמשיח אמר: עתה חטפתני אמי.[3883] ~~אכן אודות [האם] שלכם[3884] קורא הוא דבר זה, אודות הפרצוף השלישי באל, [המשיח] שמיוחס לו 'דין' ואש כי בצורת אש נחטף, ניתן.~~[3885]

[בכתב-היד דף 223 ע"ב][3886] אראה, בשעה שייסוב הדיון על השילוש הקדוש, ששתי ה'ספירות', בהיותן נאצלות ממקור הראשונה, כך בידן הוא מה שמסודר בטבע באופן מותאם במידת-מה. כפי שמחזיקות השנייה את [כוח] הימין, השלישית כאילו את כח השמאל. אף על פי ששני אלה[3887] בבנין מחזיקים במקום באופן עצמי מובהק. לפיכך ההיא[3888] אימצה לה את שם המים, זאת[3889] [אימצה לה את שם] האש. אודות ההיא יש בידיכם הכתוב: ותיתן משקה את מי החכמה השפויה,[3890] אודות זאת [יש בידיכם הכתוב]: נגלו לשונות נפרדות כמו אש.[3891]

[3879] מכאן (עד- מזה) פסקה שהוספה בשולי כתב-היד (ובדפוס שולבה בלי ציון).

[3880] prudentia . במלה זו מתורגמת בוולגאטה דווקא המלה 'תבונה' שבפסוק הנ"ל ממשלי. ו'בינה' מתורגמת sapientia (חכמה).

[3881] עד כאן ההוספה בשולי כתב היד. הוספה זו קשורה לבעייתיות שיש לאג'ידיו עם הירונימוס, מתרגם הוולגאטה, שבאה לידי ביטוי גם פעמים אחדות קודם לכן, ראה הערה לעיל בעמוד 88.

[3882] יש' סא, א: רוּחַ אֲדֹנָי ה' עָלָי. הצירוף אדני ה' (שהשם השני מבוטא אלהים) מזוהה בקבלה עם ספירת בינה, כגון בספר שערי אורה לר' יוסף גיקטיליה המקדיש לשם זה שער מיוחד. אך אולי הכוונה ליש' יא, ב, לפי מה שנכתב בשולי-כתב היד להלן בעמ' 238 (כמצוין בהערה שם).

[3883] עניין זה הובא כבר לעיל בעמ' 182 (ולהלן בעמ' 238), וראה בהערות שם.

[3884] היא רוח הקודש, כמפורש שם.

[3885] משפט זה נוסף בסוף העמוד (השורה האחרונה חורגת לשול הימני), ונמחק בקו. המשפט לא נמצא בדפוס, וה נוסחו במקור: ~~De vestra vero id legit, de persona in deo tertia, cui din et ignis est atributus, nam in ignis forma raptus est datus est~~ .

[3886] בשול העליון צוין: על השמות האלהיים.

[3887] לימין ולשמאל.

[3888] ספירת חסד.

[3889] ספירת גבורה.

[3890] בן סירא טו, ג (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). בתרגומי הוולגאטה שראיתי הנוסח שונה במקצת: ותשקה אותו ממי החכמה השפויה (בכתב היד נכתב אכן: ותשקה, ונמחק ונכתב במקום זאת: ותיתן משקה). בנוסחאות העבריות שנתגלו, הנוסח הוא: 'ומי תבונה תשקנו' ובנוסח אחר נכתב 'תבואה' במקום 'תבונה', ובנוסח אחר: 'ומתבואתה' במקום 'ומי תבונה' (ספר בן סירא, הוצאת האקדמיה ללשון העברית והיכל הספר, ירושלים תשל"ג, עמ' 20).

[3891] מעשי השליחים ב 3 (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). המאורע המתואר הוא השריית רוח הקודש על שליחי ישו.

ואש נקראת בשפה העברית 'אש', ובארמית, שהיא הכלדית, 'אשתא'. הלטינים שלך, כפי [שהם מבטאים] Heneti, hex, hepta – veneti, sex, septem,[3892] כך מבטאים הם 'אשתא' – Vesta.[3893] פלוני מביניהם קיבל על עצמו להתייחס אל הנסיבות של ימי החגים, בהתאם לנוהג העבריים.[3894] לא בלי שיכול היה לשאול [זאת] מתלמידי העבריים אשר קיבלו ממני, מדבר הוא כך אודותיה,[3895] שכן האמת צריכה להתקבל מכל מי שיהיה.[3896]

אינני מבינה בווסטה שום דבר זולת להבה אמיתית,[3897] למה אותה אחת תיקרא ארץ? קודם, בשיטה מַקרוביאנית,[3898] אודות שלושה העולמות.[3899] [אודות העולם] העליון של השילוש הקדוש, האמצעי של הבניין, התחתון החושי הזה, לימדתי שלכל אחד ואחד יש איזור משלו, מקום תחתון וארץ משלו. כמו 'בינה' השלישית, בבחינה שבה דואגת היא לפעולה, אם תושה לעליונים, [תהיה מכוּנה] אש; בבחינה שבה תופסת היא את המקום האחרון מצד המקור, תהיה מכונה ארץ.[3900] הוסף [לכך] שאת 'בינה' קוראים אֵם מתוך

[3892] אלה דוגמאות למעתק הלטיני של העיצור H אל V או S (שנצרך לאג'ידיו לעניין וֶסטה דלהלן). ה-הֶנטים, עם עתיק ששכן בצפון מזרח איטליה, נקראו גם וֶנטים (שמם נשתמר בשם העיר ונציה. אג'ידיו נקט כאן בצורות האקוזטיב hentos ו-ventos), הקס, שש ביוונית, מקבילתה הלטינית היא סקס, ו-הפטה, שבע ביוונית, מקבילתה הלטינית היא ספטם. בכתב היד, שלא כבנדפס, המלים פותחות באות קטנה, רגילה.

[3893] וֶסטה (אג'ידיו נוקט כאן בצורת האקוזטיב vestam, ובאות קטנה שלא כבנדפס) היא האח המבוערת (וראה עליה גם בעמוד הקודם). אפשר לפקפק בקשר האטימולוגי בינה לבין 'אשתא' הארמית. אך דומה שהיא, ומקבילתה היוונית Ἑστία, קשורות ל'(אבן) השתיה', ראה על כך בהערה הבאה.

[3894] החגים - festi. ברור שהכוונה לאובידיוס, המשורר הרומי איש המאה הראשונה לפני הספירה ולספירה, ולספרו fasti (מעין ציטוט מספר זה מובא בהמשך, ראה בהערה להלן). שתי המלים, festi ו-fasti, דומות גם בצלצול, וגם במשמעות. fasti פירושו אומנם הימים המותרים לישיבת בתי דין, אבל המלה, וכן ספרו של אובידיוס, מסמנים את לוח השנה הרומי בכלל, ובעיקר את ימי החג שבה. בספר זה דן אובידיוס באריכות בעניינה של Vesta, ומזהה אותה, בין השאר, עם הארץ (Ovidius, Fasti, VI 267-276, 299-300, 460). בכך מוצא אג'ידיו קרבה ליהדות לפי דבריו להלן, בנוגע לזהות של וֶסטה עם השכינה, שהיא בקבלה גם ארץ. קרבה אחרת ליהדות יש בכך שאובידיוס שולל מווסטה פסל ותמונה (שם שורה 298).
בתיאור שם של וֶסטה ככדור הארץ הנמצא במרכז ועומד על עומדו מתקרב אובידיוס מאוד לתיאור הֶסטיה "Ἑστία" מקבילתה היוונית של וֶסטה, בידי פילון האלכסנדרוני (בן דורו של אובידיוס). בשורה 299 הוא אף רומז לקשר שבין הֶסטיה לבין הפועל היווני שפירושו לעמוד, ממש כמו פילון. דברי פילון אלה הובאו ופורשו אצל יהודה ליבס, 'מעשה בראשית ומעשה מרכבה כתורת סוד אצל פילון האלכסנדרוני', קבלה 19 (תשס"ט) עמ' 331-332 והערה 55 (וכן בכתובת https://liebes.huji.ac.il/files/philomerkava.pdf. שם נידון גם הקשר האטימולוגי והענייני בין הֶסטיה לבין אבן השתיה שבדברי חז"ל. במאמר זה עדיין לא ראיתי את הדברים המקבילים אצל אובידיוס. קשה למצוא דרך שדברי אובידיוס יגיעו אל פילון או להפך, יש אפוא להניח מקור משותף לשניהם, ואולי הוא פילולאוס, הפילוסוף הפיתגוראי ששם שיערתי שהיווה מקור לפילון. אגב, תיאורו של כדור הארץ אצל אובידיוס כאן, מושפע בוודאי מתיאור היש של פרמנידס. ראה דבריו המתורגמים בספרו של יהודה ליבס, מנמוסיני, וכן בכתובת https://liebes.huji.ac.il/files/parmenides.pdf.

[3895] אודות וֶסטה.

[3896] השוה הקדמת שמונה פרקים לרמב"ם: וקבל האמת ממי שאמרו (במקור הערבי: 'ואסמע אלחק ממן קאלה'.

[3897] מעין הסכמה לדברי אובידיוס, שאמר שם: אתה אל תבין בווסטה שום דבר זולת להבה חיה (Ovidius, Fasti, VI 291). אך מסתבר שאג'ידיו גרס כאן אמיתית (veram) במקום חיה (vivam). על גרסה זו חוזר הוא גם פעמיים להלן.

[3898] מַקרוביוס, בפירושו על חלום סקיפיו של קיקרו, עוסק בשלושת העולמות האפלטוניים באופן דומה לעיסוקו של אג'ידיו.

[3899] על שלושת העולמות דיברה השכינה בכמה מקומות, כגון בעמ' 134 לעיל..

[3900] השוה משה קורדובירו, פרדס רימונים, שער כ"ג = שער ערכי הכינויים, בתוך ערך אש: 'אש חלושה והיא הבינה, ונקראת כך מפני שממנה התחיל הדין'; בתוך ערך ארץ: 'ארץ עליונה היא הבינה'. עם זאת אש וארץ הן בעיקר ספירת מלכות.

משלי,[3901] בת עשירית מתוך תהילים,[3902] ולעתים קרובות נוקטים בכינויי אחת במקום השנייה.[3903]

כאשר הוא[3904] אומר להבה [אומר הוא שמלה זו] מתאימה לשתיהן, כאשר הוא מוסיף אמיתית [אומר הוא] שיש לתת [תיאור זה] לצאצא, לא להורה.[3905] אך גם שקיימת שלישית, כפי שיכול היה משורר חילוני, התאמץ הוא לשאוב מן המקורות הקדושים. שכן, אומר הוא, וֶסטה היתה שלישית מזרע סטורנוס.[3906] דבר זה מתאים במהודק לאם ולבת. אודות האם אין ספק שהיא שלישית בעולם העליון. אודות הבת, אם תחלק את ה'ספירות' כך, כפי שעשיתי פעמים רבות - לאיזור המושלם של שלוש הראשונות; לחלק [שעניינו] לנוטים באופן נצחי לענייניכם שהם ששה אזורים של הבניין; לחלק היורד אל הזמנים דבר שהוא המלכות שלי – תבין שגם [עמ' 237] להורה כמו לבת, לי, הולם השם של השלישית.

בשום אופן אי-אפשר שדברים אלה יתקדמו, אם תקשיב לפלפאטים[3907] ולפורנוטים[3908] ולסוג זה של מפרשים, אשר הולכים אחרי אותה תאולוגיה יוצאת דופן, העוינת את התאולוגיה היחידה.[3909] כי בהיותם או שוכחים את האל או שוללים אותו, את כל הדברים יחטפו[3910] אל עבר המוחשות ואל היסודות.[3911] וכן לפיכך קוראים הם וֶסטה לאותה ארץ מוחשית,[3912] שמאחר שהיא תופסת את המושב התחתון, לא תוכל להיקרא אש, אשר תופסת את [המושב] העליון של כל היסודות.[3913]

אבל הם טוענים שהיא נקראת כך, כי היא מכילה אש. זאת אין לומר כלל, גם מפני שאם מקשיבים הם לפילוסופים, כל היסודות, כל אחד לפי כוחו, מכילים אש; וגם מפני שהאש שבכוח ולא בפועל אינה נקראת בשם ישות באופן אמיתי. ובאיזה אופן אפוא כתב ההוא: הבן את הלהבה האמיתית?[3914]

[3901] משלי ב, ג: כִּי אִם לַבִּינָה תִקְרָא (הפרק מצוין בכתב-היד ובדפוס). ולפי בבלי, ברכות נז ע"א: 'הבא על אמו בחלום יצפה לבינה שנאמר "כי אם לבינה תקרא"', ראה לעיל.

[3902] תה' מה, יא: שִׁמְעִי בַת. מספר הפרק (44 לפי מספור הוולגאטה), מצוין בשולי כתב-היד, בצירוף המלים 'שמעי בת' בלטינית. בנדפס מצוין המספר 4 (בהעתקה מוטעית מכתב-היד).

[3903] כלומר מכנים את בינה בכינויי ספירת מלכות, ולהפך.

[3904] אובידיוס, כדלהלן בהערה הבאה.

[3905] מדובר בציטאט שהובא בהערה דלעיל: אתה אל תבין בווסטה שום דבר זולת להבה חיה. גם כאן, כמו לעיל, גורס אג'ידיו אמיתית במקום חיה, וכן שוב להלן.

[3906] שם (Ovidius, Fasti, VI 286). שתי בנותיו הקודמות שם סטורנוס היו יונו וקרס. אגב, עם סטורנוס זיהו הרומאים את האל היהודי.

[3907] Palaephatus היה (כינויו של) מחבר יווני במאה הרביעים לפני הספירה, שפירש את המיתוסים היווניים כאי-הבנות או עיוותים של מקרים טריוויאליים, יום יומיים.

[3908] Phornutus היא צורה חליפית (ומשובשת) של Cornutus, שהיה פילוסוף סטואי שפעל ברומא במאה הראשונה לספירה. הוא פירש את המיתוסים היווניים באופן רציונאלי על ידי המצאת אטימולוגיות לשמות ולמונחים.

[3909] כלומר המקובלת בנצרות.

[3910] rapiant . כך דומני בכתב-היד, ובנדפס capiant (שמובנו דומה).

[3911] רמז לקולוסיים ב 8, כמצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3912] דברי אובידיוס דלעיל מכוונים אכן כלפי הארץ הגשמית, ולא לישות רוחנית דוגמת השכינה.

[3913] לפי הפיזיקה האריסטוטלית ארבעת היסודות מסודרים כארבע גלגלים זה למעלה מזה. התחתון הוא עפר, מעליו מים, מעליו אויר וגלגל האש מעליו.

[3914] אובידיוס, לפי הנוסח שהובא גם קודם. ראה בהערות דלעיל.

הפילוסופים הלכו בעיקבות שמרים אנושיים, אשפתות זולות, מחשכים אפלים. תאולוגים [תהיו]. הֱיו רחוק לא רק חילוניים, הֱיו רחוק דברי רשע.[3915] בעודם צועקים כנגד החומר ההיולי, יוצאים הם[3916] מן היסודות המוחשים, הצללים, ומתרוממים לשמים, נחפזים אל השכל, רצים אל האלהיות, מעופפים אל האמיתי, גם אל האור [האמיתי] גם אל היום [האמיתי].

מאחר שבמקום זה נמצאות הסיבות האמיתיות, הטהורות, הראשוניות, אין תמה בכך שיש לכנות מאושר את מי שמסוגל להכיר ולהשיג אותן. את אלה משיגות נשמות במיוחד לאחר ששבקו חיים, [אך] בשיתוף כלשהו בגופים. את וֶסטה של פיידרוס תבין לא בלי [דברים] אלה.[3917]

לימדנו לא מכבר, מאחר שהדיון נסב אודות הרביעיה, את המרכבה האלהית של יחזקאל.[3918] הוצג שהיא מובלת באמצעות ארבעה אופנים, ימני, שמאלי, אמצעי נצחי. גם בעולם השני של הכוללים, כמו גם בעולם השלישי של הסוגים. [הוצג] שאת הרגל הרביעית מביאה אני, שאותי הקיצונית כינה יחזקאל בשם אופן בארץ.[3919]

אחר כך [הוצגו] שבעה מקורות של הבניין, שבעה נהרות זורמים,[3920] אשר יורדים אל הַימים שלי. סוד זה לימד שלמה, שאותם נהרות רצים אל הים, אך הים אינו מתמלא.[3921] אכן, את הימין ואת השמאל קורא הנביא ישעיהו בשם שני 'שרפים', שש כנפים לאחד, שש כנפים לשני.[3922] שכן, כפי שלימדתי, מאחר שכל הדברים שם הם בכולם, לפי הסוד של אנכסאגורס,[3923] גם הימין מכילה שש כנפים וכן השמאל באותו מספר, והאמצעי באותו מספר במקום השלישי, וגם אני ב[מקום ה]רביעי באותו מספר.

זו לכם מרכבת 'תפארת', במקום שמצוי השם הגדול. ולפיכך בשעה שמלך גדול דוחק, באמצעותי מתעופפת היא[3924] כדי לדאוג לעניינכם ולתקנם. וכל אותם ששה אלים[3925] המכונים שש כנפיים, עוקבים אחרי, הרביעית ב'מרכבה', השביעית בכל הבניין.

אך מעל שבעת מקורות הבניין ניצבת בסמוך[3926] 'בינה', ממוקמת במצודת העולם המוחלט, שהאב עשה שעד [ימות] המשיח תגור היא עקרה בבית,[3927] שלא תתקדם מן הבית, שלא

[3915] חילוניים – (prophani (= profani , דברי רשע – (prophana (= profana.

[3916] התאולוגים.

[3917] וֶסטיה (מקבילתה היוונית של וֶסטה) נזכרת בדיאלוג פיידרוס לאפלטון, a247 (בתרגום העברי של א"מ יוסף ג. ליבס, כתבי אפלטון כרך ג, הוצאת שוקן, ירושלים ותל-אביב תש"ך, עמ' 378). תיאורה שם כנשארת במרכז העולם כשצבא האלים-הכוכבים סובבים אותה, מתאים לתיאורה דלעיל אצל אובידיוס.

[3918] לעיל בעמ' 97.

[3919] יח' א, טו: אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ.

[3920] שבעה מעיינות נזכרו לעיל בעמ' 116, 175.

[3921] קהלת א, ז: כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3922] יש' ו, ב: שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד. לפי תרגום הוולגאטה, אך לפי פשט המקור אין לומר שמדובר דווקא בשנים (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[3923] כדלעיל בעמ' 164.

[3924] ככל הנראה: המרכבה.

[3925] מלה זו (dii) מסומנת בכתב היד בקו תחתיה, אולי לשם מחיקה או הסתייגות בעת ההתקנה לדפוס (בנדפס מכתבה בלא קו).

[3926] או: מצפה (אולי מצפה לתורה שבימות המשיח).

[3927] לפי תה' קיג, ט: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

תעבור את הסף הקבוע. אך בכל זאת את המלך שבו נמצא כל הבניין, את 'תפארת' [עשה האב] שתטפח היא בחיקה, שאת הדברים שיש צורך תזרים, מים שתשפיע כדין, שתדאג. זה מה שאמרתי בסתר אודות 'בינה' בסקירת הסיבות הסודיות. לפני שמניתי את אותם שבעת ימים, אודות השמינית, 'בינה' המתגוררת בבית, נשאתי אורקל זה כדבר נבואה: רוח 'אלהים' נישאה מעל המים.[3928] בין המים או עם המים לא אמרתי, אלא במפורש מעל המים.

דברים אלה כולם רמז פיידרוס בחידה קצרה,[3929] באומרו שמרכבה מכונפת מונעת על-ידי מלך גדול. שכל האלים מלווים אותו, וֶסטה לבדה נשארת בבית. כי באמת, בעת שלטון התורה היתה היא אז [בבית], בשעה שבעת ביאת המשיח התקדמה מן הבית, עשתה דבר חדש על האדמה,[3930] דבר שנֶהרה על-ידי רוח הקודש שלה,[3931] ומזה עצמו התמלאה, ואת הגבר, 'תפארת', ביורדו אל גוף, הקיפה האשה באור חדש.[3932]

כאשר הלבנה התמלאה כמו השמש, 'תפארת', והשמש 'תפארת' הוקף על-ידי 'בינה' שבע פעמים.[3933] סוד שאותו [עמ' 238] (לפי עדות הירונימוס)[3934] רומז הוא עצמו באותה שעה שבה הוא אומר: עתה אמי חטפתני.[3935] והוא מביא עמו ועושה אֵם הבנים שמחה.[3936]

[בכתב-היד דף 224 ע"א][3937] דבר אחד נשאר בחלק זה, בשום אופן אין לעוטפו בשתיקה. כי נראה שיש ספק במקראות אלה אשר אתם קוראים, מאחר ששֵם האם נראה שנקרא בכינוי זה לעתים שמינית ולעתים תשיעית. עניין זה נידון בצורה בהירה ומפורטת בספר 'תמונות', שכותרתו על האותיות. מסופר שם אודות אותו מזמור שבו אותו מקום נידון אודות הקן,[3938] יוחזרו לעפרם.[3939]

3928 בר' א, ב: וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם. לפי תרגום השבעים (למעט השם אלהים).

3929 במקום המצוין בהערה לעיל בעמוד זה.

3930 לפי הפסוק מירמיהו דלהלן.

3931 וֶסטה, המציינת כאן לא את מלכות כי אם את בינה, מזדהה גם עם מרים אם ישו שלפי הברית החדשה הרתה מרוח הקודש (מתיאוס א 18). על עניין וֶסטה הנשארת בביתה ומזוהה עם בינה חוזר אג'ידיוס גם להלן, כרך ב עמ' 266.

3932 או הקיפה באור חדש, באשה. או: באור, באשה חדשה. לפי יר' לא, כא: עַד מָתַי תִּתְחַמָּקִין הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה כִּי בָרָא ה' חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר. לפי תרגום הוולגאטה (עם הוספות. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס). פסוק זה, לפי תרגום השבעים היווני (שם נמצא הפסוק ביר' לח, כב) המתרחק מנוסח המקור העברי, שימש, כעשרים שנה אחרי חיבור השכינה, עיקר בנצרות הקבלית-משיחית של גיום פוסטל, ואף שימש מוטו לספרו טעם הטעמים: גיום פוסטל, ספר טעם הטעמים, מהדורה מוערת עם מבוא מאת יהודית וייס, הוצאת מאגנס, ירושלים תשע"ח, עמ' 10-12, 43, 52 (והערה 7), 58.

3933 כמספר ספירות הבניין. דומה שיש כאן רמז למנהג הנישואים היהודי, שבו מקיפה הכלה את החתן שבע פעמים.

3934 הסוגריים במקור בכתב-היד (אך לא בדפוס). וראה בהערה הבאה.

3935 כך אומר ישו באוונגליון העברי לפי עדות הירונימוס כאמור לעיל, בעמ' 182, 236. כך אמר הוא בפרפראזה על יש' סא, א, כפי שברור מהמקומות דלעיל. אך כאן בשולי כתב-היד דומה שנכתב ישעיה יא (וכך הועתק בדפוס). והכוונה ליש' יא, ב: וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה'. שבע רוחות אלה העתידות לנוח על המשיח (נצר משרש ישי הנזכר בפסוק הקודם) מתאימות אומנם לשבע הספירות, וברוח זו מפורש פסוק זה בספר הזוהר, ח"ג קל ע"ב, אדרא רבא.

3936 תה' קיג, ט. בהמשך לדרשת פסוק זה בעמוד הקודם.

3937 בשול העליון צוין: על השמות האלהיים.

3938 תה' קד, יז: אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ. פסוק זה נדרש לעיל (עמ' 230) על שמונה דרורים המקננים בספירת חכמה. בהערה להלן יובא ציטוט מספר התמונה.
הפסוק נדרש גם כמה פעמים בספר התמונה על ספירת חכמה, כגון בתמונה ג (למברג תרנ"ב, לח ע"ב). אומנם עניין השמינית והתשיעית לא נמצא שם.

3939 תה' קד, כט: תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֲלוּן תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן. לפי תרגום הוולגאטה. העניין נידון באריכות לעיל בעמ' 84.

ועל פי דרך התאולוג:[3940] משאריות הצללים של המוחשות מתנשאים אל עולם האור במחשבה ישרה ומתעופפים החוצה. כי שם המציא הנבון, כפי שלימדנו, את האש שלו, את המים שלו, את העפר שלו. שכן אם זה אשר הדברים הארציים שבים אליו, נקרא עפר, אז באותו משל, זה אשר שבים אליו הנשמות והדברים הרוחניים בעולם האלהי, יכונה מעֵין עפר אלהי.

וכך אומר מחבר אותו ספר,[3941] שבהשתלם מעשה[3942] העולם, כאשר כוחות השמים יזועזעו, וארץ ושמים יעברו, כפי שמכריז המשיח,[3943] כל אותם שבעת עולמות הבניין יחדלו מדאגה לאנושיות וישובו אל 'בינה' כמו אל קן ואם.[3944] אחר שזה כתב דברים אלה, לא זמן כה רב אחר-כך בהיותו בלתי מרוצה מזה, בסוף אומר הוא שיש לשוב אל החדרים הפנימיים ביותר של החכמה, כאילו אל קן מתנשא יותר, היכן שיש אושר שלא יתואר, עונג, שלוה, ו[בחינה] של שבת,[3945] כפי שהיה פאולוס חוזר ואומר לעבריים שלו, שבתיות.[3946]

לפיכך אם תתבונן בשיבה אל 'בינה' השמינית, תאמר ש[יש] שבעה בנים, אֵם אחת.[3947] ואם אכן [תתבונן] בתשיעית, אז תאמר שמונה דרורים, שאותם קודם ילדה ושילחה, אחר-כך קיבלה אל קינה האֵם התשיעית.

לא החרשתי רז זה בתורת משה, שאילו רצו אנשיך לדרוש אותה, בושה היתה זאת בסוף, בשל הלימודים חסרי הטעם והילדותיים. שכן בספר החמישי, אשר נקרא תורה חדשה ושנייה,[3948] כתמונת שיטת [התורה] האוונגלית החדשה והשנייה,[3949] פעמיים מדברת אני אודות קן הציפורים.[3950] תכיר שיש שתי 'ספירות' גבוהות ביותר שאליהן, כמו אל שני קִנים, עתידות לעופף יחדיו 'ספירות' הבניין.

אך ש'בינה' לא נקראת רק קן אלא גם אֵם אישרו הם ממשלי, כפי שאמרנו, שהחכמה אכן מכונה אֵם.[3951] חכמים לימדו מתוך ספרי שלמה, אשר הורה שחכמה נקראת אחות, ושהוא

[3940] הכוונה לאפלטון, במשל המערה (פוליטאה, ראשית ספר שביעי).

[3941] הכוונה למחבר ספר התמונה, ראה ציטוט בהערה דלהלן.

[3942] או: אחר שהוצג מחזה (או: סיפור).

[3943] לוקס כא 26, 33. הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס.

[3944] ספר התמונה, תמונה ג, למברג תרנ"ב, לא ע"ב.

[3945] ספר התמונה, שם, מה ע"א-ע"ב: 'סוד י"ה יורדים ועולים לבינה, וי"ה עולים במעשה חכמה ובמעשה בינה, ולמעלה ועוד י"ה עולים וי"ה יורדים, סוד נשגב בכסא לכסא ביחוד מלא, קן ציפור מלא בשם מלא, בסוד ק"ן צפור ... עולים ומתעלין באין סוף, דבוקים למעלה שאין בה סוף אשר שם תכלית עצמות היחוד ביחודו, שבת שביעי נפלא מאוד נשמה לנשמות ושבת לשבתות ז". עוד על קן ציפור ראה שם לח ע"ב (בפירוש העתיק הצמוד תמיד לטקסט ספר התמונה).

[3946] sabbatismus . מילה זו, המשמשת כצורתה כמעט גם במקור היווני, מתרגם דעליטש מנוחת שבת, והכוונה לבחינת שבת גבוהה יותר מזו היהודית-הלכתית. האיגרת אל העבריים ד 9 (תרגום דעליטש): על כן נשארה עוד מנוחת שבת לעם אלהים. (גם איגרת זו יוחסה לעתים לפאולוס).

[3947] לפי ש"א ב, ה. וכן לפי סיפור האשה ושבעת בניה בספרי המכבים ובמדרשים.

[3948] ספר דברים, החמישי לחומשי תורה, נקרא גם משנה תורה, וזהו פירוש שם הספר ביוונית, במונח שנתקבל גם בלטינית בצורה deuteronomium.

[3949] הברית החדשה נחשבה בעיני הנוצרים למשנה תורת משה, וספר דברים נחשב כמודל מקדים. ראה על כך לעיל עמ' 91, ולהלן בכרך ב במהדורת סקרה עמ' 11.

[3950] דב' כב, ו-ז: כִּי יִקָּרֵא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. דב' לב, יא: כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ. הפרקים מצוינים בשולי בתב-היד ובדפוס.

[3951] כדלעיל בעמ' 236.

הוכתר על-ידי האם. אלה מאשרים שאותה אחת פעם נקראת אם, פעם אחות. [3952] לפיכך, אם אותה אחת היא בהיקראה בשני השמות, בעדותו של שלמה גם אחות נקראת החכמה, ואותה עצמה יהיה צורך לכנות אֵם.

אך ממש כפי שבהיות השמינית אֵם יהיו לה שבעה אפרוחים, שאותם לתפוס אחר ששולחה האם מצֻווה[3953] התורה הישנה, כך בעידן המאושר יותר של המשיח, נעשתה חכמה[3954] לאֵם חדשה, שהיא תשיעית בעולם האלהי. ושילח[3955] מתוך הקן העליון, לא רק את שבעת הדרורים הקטנים אלא גם את השמיני, שהוא מָאור יותר גבוה, יותר שופע, יותר בהיר. את הראשון יש לתת לנשמת המשיח. אחר-כך לשליחים השואבים מקרוב ביותר, ממקורותיו של המושיע,[3956] בסוף לא רק לעברי אלא לכל גויי חוג הארץ בכללם, שעליהם אמר הנביא: העם אשר שכן במחשכים ראה אור.[3957] לא את [האור] ההמוני, מן השבעה, אלא יותר נעלה מאוד, אף את השמיני. וכפי שכל הפלנטות האחרות והכוכבים מתמסרים[3958] אל השמש העולה, כך השבת מפנה דרך מפני יום האדון,[3959] והשביעי משתנה אל השמיני. ולפיכך דויד הכתיר את המזמור בכותרת על השמינית,[3960] וכפי שהראינו קודם באופן נרחב, כוח חכמים לשבע,[3961] לברית הישנה, את השמינית הקדישו למשיח.

לפיכך דברים אלה פעלתי בשפע כה רב, [עמ' 239] כדי שאציג את אורי כרזה, זעום, סתום במקצת, קודרני, של שעת ערב, זה שנזקקתי לו לפני לידת המשיח, כאשר אני מצוינת בשם המיוחד לי, 'אדני'.[3962] שֵם אשר מחזיק באותו מספר עם שתיקה, שהיא 'הס',[3963] ששים וחמישה.[3964] כדי שיובן: הראשון של עשרת השמות, 'אדני', איננו השם הגדול של דודי, אלא שלי, אשר נזקקתי לו באסיה, עם התורה הישנה. התכונה המבדילה של כל אחד, של התורה ושל האוונגליון, נכללת במספר סודי. כי תחת זה[3965] [נעשו]

[3952] שמות רבא נב, ה: 'רשב"י שאל את ר' אלעזר ברבי יוסי: איפשר ששמעת מאביך מהו "בעטרה שעטרה לו אמו" [שה"ש ג, יא]? א"ל הן. משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי והיה קורא אותה בתי לא זז מחבבה עד שקראה אחותי ועד שקראה אמי. כך הקב"ה בתחלה קרא לישראל בת שנאמר [תה' מה, יא] "שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך". לא זז מחבבן עד שקראן אחותי ,שנא' [שה"ש ה,ב] "פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה". לא זז מחבבן עד שקראן אמי, שנאמר [יש' נא, ד]: "הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע". עמד רשב"י ונשקו על ראשו."

[3953] בסביל. אך אולי זאת פליטת הקולמוס, וצריך להיות מצֻווה בפעיל. דב' כב, ו-ז המובא בהערה דלעיל.

[3954] Sapientia , ב-S גדולה.

[3955] הנושא הוא כנראה המשיח.

[3956] יש' יב, ג: וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה. לפי תרגום הוולגאטה. הפרק מצוין בשולי כתב-היד, ולא בדפוס, אך ראה בהערה הבאה.

[3957] יש' ט, א: הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל יֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ צַלְמָוֶת אוֹר נָגַהּ עֲלֵיהֶם. שלא בדיוק לפי הוולגאטה (נראה שנתחלפו לכותב ההולכים עם היושבים שבפסוק). הפרק מצוין בשולי כתב-היד, אך בדפוס מצוין כאן פרק יב בישעיהו, השייך להערה הקודמת.

[3958] או: מסתירים עצמם.

[3959] הוא יום ראשון.

[3960] ראה לעיל, עמ' 101.

[3961] או: כוח החכמים שבע הוא. או: כח שבעת החכמים, ברמז לשבעת החכמים שנודעו ביוון הקדומה.

[3962] בכתב-היד כתוב השם גם באותיות עבריות.

[3963] בכתב-היד כתובה המלה גם באותיות עבריות.

[3964] על כך ראה לעיל בעמ' 230 ובהערה שם.

[3965] כלומר תחת האוונגליון.

היצירות כלפי האור הגדול של השמש, תחת ההיא[3966] נעשו [היצירות] בשתיקת הלבנה. וכן לפיכך 'הס'[3967] שהוא שתיקה, היה לי לשֵם אז באסיה,[3968] כי 'הס' ו'אדני' מורכבים מאותם מספרים, אך את השתיקה הזאת היו מחזיקים כל הדברים. המלה, 'תפארת', שהוא המלך והשמש, בהתחברו אלי, עשה שבזריחת בתולה מתוך בתולה בהיותי אותה גבוהה, אשבור את השתיקה,[3969] אעזוב את אסיה, אבקש את ארופה שלך.[3970]
קרא את ספר ישעיהו, תראה את הבנים הנוטשים[3971] נצמדים לשתיקת הלילה הקודם, כפי שניטש[3972] תורן הספינה בהר[3973] ~~בשעת הימלטותי ממחשכי הלילה~~[3974], לא שומעים את המורה והרב. בינתיים אנחנו, אני והשמש דודי, בהיעזב המחשכים, עושים דרכנו אל לטיום. את היום נושאים[3975] אנו אל האימפריה שלך, במקום שבו, כפי שאומר הנביא, אור הלבנה לא שתק עוד, אלא נעשה כמו אור השמש.[3976]

[סוף כרך ראשון בדפוס]

[3966] כלומר תחת התורה.

[3967] בכתב-היד כתובה המלה באותיות עבריות בין השורות, מעל המלה שבתעתיק לטיני.

[3968] אולי דורש הוא הס גם מלשון אסיה.

[3969] silentiam . ובנדפס silentia. בכתב-היד מסומנת האות m בקו זעיר מעל האות a.

[3970] אולי ברמז למיתוס היווני הנודע בדבר קדמוס, בן מלך צור, שיצא מעירו שבאסיה לחפש את ארופה אחותו שנחטפה בידי זאוס, והגיע ליוון ויסד את העיר תבאי.

[3971] יש' ל, א: הוֹי בָּנִים סוֹרְרִים. לפי תרגום הוולגאטה (הפרק מצוין בשולי כתב-היד ובדפוס).

[3972] או: שנטשתי את.

[3973] יש', ל (שם), יז: אֶלֶף אֶחָד מִפְּנֵי גַּעֲרַת אֶחָד מִפְּנֵי גַּעֲרַת חֲמִשָּׁה תָּנֻסוּ עַד אִם נוֹתַרְתֶּם כַּתֹּרֶן עַל רֹאשׁ הָהָר וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה. בהתאם לתרגום הוולגאטה.

[3974] מלים אלה נכתבו בכתב-היד ונמחקו (ואינן בדפוס).אינני יודע את מקור הדימוי.

[3975] afferimus . כל בכתב-היד. ובנדפס afferrimus.

[3976] לפי יש' ל (שם), כו: וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה.